

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือชุด

เจริญ ศรประดิษฐ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2542

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุคคล ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เป้าหมายของการศึกษา คือมุ่งศึกษาหนังสือบุคคล หรือสมุดข่อยอันเป็นหนังสือโบราณของภาคใต้ และสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อปริวรรต ตำรายาพื้นบ้าน และบันทึกเป็นภาษาปัจจุบัน เพื่อจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการปริวรรตเป็นฐานข้อมูลและคลังข้อมูลประเภทเอกสาร และเพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ โดยจำแนกตามสารัตถะเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นวิจัยและนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ

ผลการศึกษาพบว่า หนังสือบุคคลเป็นตำรายาซึ่งนำมาศึกษาจำนวน 125 เล่ม เป็นหนังสือบุคคลจำนวน 16 เล่ม และบุคขาวจำนวน 109 เล่ม หนังสือส่วนใหญ่เดิมเป็นสมบัติของวัดและหมอพื้นบ้าน ทุกเล่มบันทึกด้วยตัวอักษรไทยปัจจุบัน แต่ข้อความและถ้อยคำที่บันทึกเป็นภาษาถิ่นได้ เนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำรายาเมื่อจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรคได้ถึง 82 ชนิด ในจำนวนนี้ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบ ส่วนประกอบของยาพบว่า ยาแต่ละชนิดมีหลายขนาน บางชนิดมีมากถึง 100 ขนาน แต่ละขนานมีตัวยาที่เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันไปบ้าง บางขนานมีชนิดของตัวยามาก บางขนานมีชนิดของตัวยาน้อย ในการใช้ยารักษาโรคเดียวกัน จากการนำไปตรวจสอบกับหมอพื้นบ้านที่ยังประกอบอาชีพอยู่พบว่า มิได้นำยาทุกขนานมาใช้ประโยชน์ การมีหลายขนานและมีตัวยามากน้อยเพื่อสะดวกแก่ผู้หาผู้ใช้ นอกจากนั้นตัวยาบางชนิดเป็นตัวยาหลัก แต่ตัวยาบางชนิดเป็นตัวยาประกอบ สำหรับตัวยาหลักเป็นตัวยาที่จำเป็นต้องใช้อย่างยิ่ง แต่ตัวยาประกอบอาจจะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นตัวยานี้ใช้คุณฤทธิ์ยา ตัวยาหลักมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ตัวยาประกอบนั้น ๆ ด้วย ยาที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ได้แก่ยาที่รักษาโรคเกี่ยวกับเด็ก และสตรี และยาที่ใช้รักษาโรคเฉพาะบางโรค เช่น มะเร็ง เบาหวาน ริดสีดวง ยาอายุวัฒนะ ฯลฯ ในการใช้ยาหมอพื้นบ้านยังคงมีความเชื่อเรื่องครูเวทมนตร์คาถา อีกทั้งผู้เป็นหมอจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม คือความเมตตากรุณา อีกทั้งไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าชีวิตของเพื่อนมนุษย์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาอย่างดีจากคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และหมอฟันบ้าน ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่หอพุทธศาสนาธรรมโฆณที่อนุเคราะห์หนังสือบอกให้ศึกษาค้นคว้า และอำนวยความสะดวกทุกประการแก่นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยเข้าไปปริวรรตคำราชาเป็นเวลา 2 เดือน

ขอขอบพระคุณสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี และผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการ ที่อนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยเข้าไปปฏิบัติงานศึกษาค้นคว้าจากสำนักวิทยบริการเป็นกรณีพิเศษ อีกทั้งให้เจ้าพนักงานอนุเคราะห์เอกสารด้วยดี ตลอดระยะเวลา 4 เดือน

สุดท้ายขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการที่อนุเคราะห์ทุนวิจัย นับเป็นคุณค่าอย่างยิ่งที่ช่วยให้งานนี้ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะอำนวยความสะดวกอย่างกว้างขวางแก่วงการหมอฟันบ้านทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

เจริญ ศรีประดิษฐ์

สารบัญ

บทคัดย่อ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	7
ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี	7
สภาพภูมิศาสตร์	7
ประวัติศาสตร์	9
ศาสนา	12
วัฒนธรรม ประเพณี	12
ความรู้เกี่ยวกับหนังสือชุด	14
ความหมาย	14
การทำหนังสือชุด	14
วัสดุที่ใช้เขียน	15
ขนาดของหนังสือชุด	15
อักษรที่ใช้บันทึก	16
เนื้อหาที่ใช้บันทึก	17
ภาพประกอบ	17
ลักษณะคำประพันธ์	18
ความรู้เกี่ยวกับแพทย์แผนไทย	18

การแพทย์แผนไทย	18
การแพทย์พื้นบ้าน	25
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
บทที่ 3 แหล่งที่มา สภาพของตำรายา และขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า	36
แหล่งที่มาและสภาพหนังสือ	36
ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า	39
บทที่ 4 ยาพื้นบ้านจากหนังสือเบ็ด	40
การจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรค	40
ส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน	41
บทที่ 5 การตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากยาพื้นบ้าน	437
สภาพการใช้ประโยชน์จากยา	437
สิ่งเข้ปประเด็นสำคัญของยาที่ยังใช้ประโยชน์	438
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	440
สรุปผลการศึกษา	440
ข้อเสนอแนะ	442
บรรณานุกรม	443

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของผู้คนทุกยุคทุกสมัย ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความจัดเจนซึ่งกลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมด้วยการปรับตัวและการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม - วัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสถานะต่าง ๆ ในแหล่งที่กลุ่มชนนั้นตั้งอยู่ อาจจะมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่และสิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์ กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนมาใช้ประโยชน์หรือแก้ปัญหาในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น¹ จากนั้นจึงกล่าวให้เห็นได้ว่า การดำรงอยู่ของผู้คนและสังคมจะต้องอาศัยภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือหรือเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในกระบวนการที่คนและชุมชนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมนั่นเอง ภูมิปัญญาจึงเป็นแกนสำคัญของกลุ่มชนที่สังคมขาดไม่ได้

อย่างไรก็ตามแม้ตระหนักว่า ภูมิปัญญาเป็นสิ่งสำคัญมากแต่การพัฒนาประเทศของเราที่ผ่านมาหลายทศวรรษต่อเนื่องกันนั้น คนไทยและสังคมไทยค่อนข้างจะเพิกเฉยต่อมรดกภูมิปัญญาของตนหันไปสนใจและรับเอากระแสวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้เกิดการสูญเสียภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้สถาบันครอบครัวและสถาบันสังคมอ่อนแอลง ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนความคิด ระบบการผลิต การบริโภค และอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง เป็นผลให้สังคมประเทศชาติประสบภาวะวิกฤต

จากภาวะวิกฤตของสังคมและประเทศชาติดังกล่าว ทำให้ทศวรรษที่กำลังดำเนินอยู่นี้เรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นทั้งจากองค์กรของรัฐบาล หน่วยงานเอกชน และประชาชน ในส่วนของรัฐบาลถ้าเรามองย้อนไปยังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พุทธศักราช 2535 -2539) จะพบว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญและกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการดำเนินงาน ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนคือ “... ขอมรับและ

¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง . ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย . (กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540), หน้า 11-12.

ให้ความสำคัญเกี่ยวกับศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นในขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาและสนับสนุนบทบาทของผู้นำธรรมชาติ.... ปรับปรุงหลักสูตรทางการฝึกทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้วยอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้เข้ากับกระบวนการเรียนการสอน.....สนับสนุนการเรียนรู้การประยุกต์ใช้และการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความรู้ของชาวบ้านที่ส่งต่อกันมาในทุก ๆ ด้าน ให้สามารถคงอยู่และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น.....”¹

การกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการดำเนินงานภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พุทธศักราช 2535 -2539) ซึ่งได้จัดทำแนวทางการปฏิรูปการศึกษาด้วยการฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยขึ้นมาใช้ในการเรียนการสอน โดยระบุถึงภูมิปัญญาไทยไว้ในหลักการ ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า “ การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่และการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศหรือภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับการเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทย ส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษา การแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการอื่น ๆ ให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของตน เพื่อให้พัฒนาชุมชนได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของตน นั้น.....นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประเภท และรูปแบบการศึกษา ส่งเสริมให้ครูมีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด และเป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนประสานแหล่งความรู้วิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้อย่างกว้างขวาง”²

จากที่กล่าวถึงสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พุทธศักราช 2535 - 2539) และแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พุทธศักราช 2535 –2539) จะเห็นได้ว่ารัฐบาลมีจุดเน้นที่เด่นชัดในการดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางแก่สังคมและประเทศชาติ และในระยะเวลาต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญ

¹ สนอง ศิริกุลวัฒนา. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 -2539 .(กรุงเทพฯ : พัฒนาหลักสูตร , 2530) , หน้า 162, 174 และ 189

² พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ. แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์จำกัด, ม.ป.ป) หน้า 32 , 40 และ 42

บุญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และประกาศใช้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในมาตรา 46, 69, 81 และ 289 เพื่อที่จะให้บุคคลทราบถึงสิทธิหน้าที่ ที่มีต่อภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้รัฐได้ตระหนักในการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาสืบให้คงอยู่อีกด้วย¹

แท้ที่จริงแล้วความสนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในหมู่นักวิชาการได้ตื่นตัวก่อนการกล่าวถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มานานหลายปี นักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในการปลุกเร้าเรื่องนี้ อาทิ สุกฤษณ์ ศุภรักษ์ เสน่ห์ จามริก, ประเวศ วะสี จารุบุตร เรืองสุวรรณ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา นิธิ เอียวศรีวงศ์ เสรี พงศ์พิศ เอกวิทย์ ณ ถลาง สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ภิญโญ จิตต์ธรรม เป็นต้น นับได้ว่านักวิชาการเป็นฐานความคิดสำคัญในการกระจายความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านในการสัมมนาระดับชาติหลายครั้ง และนอกจากนั้นยังได้รวบรวมความคิดและกรณีศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านออกเผยแพร่ จนมีผู้สนใจให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ขยายตัวในวงกว้างยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำรัสไว้ว่า “.....ประชาชนนั้นแหละเขามีความรู้ เขาทำงานหลายชั่วอายุคนแล้ว เขาทำกันอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรทำกสิกรรม เขารู้ว่าที่ไหนควรเก็บรักษาไว้”² จากพระราชดำรัสนี้จะเห็นได้ว่าพระองค์ระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่และใช้ประโยชน์กันมายาวนาน นับได้ว่าพระองค์ทรงมีความเข้าพระทัยอย่างลึกซึ้ง และมีสายพระเนตรอันยาวไกลต่อการกระทำให้ผู้ที่สนใจต่อการพัฒนาได้เล็งเห็นและยอมรับความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งในระยะเวลาต่อมาได้มีการสืบค้นแสวงหาและนำมาใช้ในวงวิชาการ วงการพัฒนา และวงการศึกษาอย่างกว้างขวาง

ในปัจจุบัน แม้ว่าในวิถีชีวิตของคนไทยได้สูญเสียภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ดั้งเดิมไปมาก แต่ก็ยังมีภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าคงอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน อาทิ ความเชื่อและประเพณี อาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน การแพทย์พื้นบ้าน ภาษาวรรณกรรม ศิลปกรรม เป็นต้น สิ่งดังกล่าวกำลังท้าทายต่อการดำรงอยู่ในยุคสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ความตื่นตัวทั้งของ

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 . (สุราษฎร์ธานี : อุดมลาภ , 2542), หน้า 13,19, 21 และ 95.

² สุเมธ ตันติเวชกุล. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. (กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิหมู่บ้าน, 2536) หน้า 15.

รัฐบาล หน่วยงานเอกชน และประชาชนที่ให้ความสนใจต่อคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน น่าจะเป็นที่หวังได้ว่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป การกระแสดความสนใจเรื่องนี้จะต้องเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ และในที่สุดภูมิปัญญาชาวบ้านจะเป็นแกนหลักต่อการพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของสังคมไทยอย่างแน่นอน

ในบรรดาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่าซึ่งที่กล่าวมาแล้ว การแพทย์พื้นบ้านเป็นเรื่องหนึ่งที่ได้ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านนี้หากพิจารณาเฉพาะกรณีของภาคใต้จะพบว่า หนังสือบอกหรือสมุดข่อยเป็นแหล่งสำคัญที่บ้านทึกสิรพรวิสาหการทั้งปวงอันมีภูมิปัญญาของกลุ่มชนชาวทางภาคใต้มาเป็นเวลาช้านาน เกือบทุกพื้นที่ในเขตภาคใต้มีชาวบ้านเก็บรวบรวมหนังสือดังกล่าวไว้เป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้มีหนังสือจำนวนมากถึง 80 % ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำรายา ซึ่งตำรายาที่ว่ำนั้นยังมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางในหมู่ชาวบ้านจนกระทั่งปัจจุบัน

สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานีตระหนักในภาระกิจสำคัญ คือ การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จากภารกิจดังกล่าวนี้ทำให้สำนึกอยู่เสมอว่าคุณค่าแห่งภูมิปัญญาของบรรพชนที่สร้างสรรค์สั่งสมปัจจัยเพื่อดำรงชีวิตและการปกป้องรักษาชีวิต เป็นสิ่งที่ควรศึกษาค้นคว้าและสืบต่อให้คงอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงได้ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นระยะเวลาช้านานกว่าสองทศวรรษ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์พื้นบ้านได้เก็บรวบรวมหนังสือบอกอันเป็นตำราไว้เป็นจำนวนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้จำนวนน้อยมาก

ในปัจจุบันแม้ว่าการแพทย์สมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการรักษาพยาบาล แต่ก็ยังมีชาวบ้านในชนบทจำนวนไม่น้อยที่พึ่งพาการรักษาจากหมอพื้นบ้านอันเป็นวิธีการรักษาแบบดั้งเดิม ซึ่งหมอพื้นบ้านได้มาจากหนังสือบอก แต่ในปัจจุบันหนังสือบอกดังกล่าวก็ผุกร่อนเสียหายไปเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีผู้นำไปแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าก็มี สถานการณ์เช่นนี้กำลังชี้ให้เห็นว่าภูมิปัญญาด้านนี้กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต

ด้วยเหตุดังกล่าว กรณีหนังสือบอกอันเป็นภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านของภาคใต้จึงเป็นกรณีที่น่าสนใจศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานอันนำไปสู่การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพึ่งตนเอง และเป็นการดำรงรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านด้านนี้ให้อยู่เป็นมรดกอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อปริวรรตตำรายาพื้นบ้าน และบันทึกเป็นภาษาปัจจุบัน
๒. เพื่อจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการปริวรรตเป็นฐานข้อมูล และคลังข้อมูลประเภทเอกสาร

๓. เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ โดยจำแนกตามสารัตถะ เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นวิจัย และนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

๑. หนังสือคู่มือที่นำมาศึกษา เป็นหนังสือคู่มือซึ่งเก็บรวบรวมไว้ที่ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี และที่เป็นสมบัติของหอพื้นบ้านในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไม่น้อยกว่า ๘๐ - ๑๐๐ เล่ม

๒. เนื้อหาที่ดำเนินการศึกษาได้แก่

- การจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรค
- ส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน
- การตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของยา
- การศึกษาองค์ประกอบของยาแต่ละชนิดเพื่อสังเขปประเด็นสำคัญ

๓. การเผยแพร่ข้อมูล จะเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้วยการพิมพ์เผยแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ดำเนินการปริวรรตตำรา และบันทึกเป็นภาษาปัจจุบัน

๒. จัดระบบข้อมูลจากการปริวรรตเป็นฐานข้อมูล และคลังข้อมูลเอกสาร

๓. เชิญหอพื้นบ้านและผู้รู้มาตรวจสอบองค์ประกอบของยาแต่ละขนาน พร้อมกับตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากยา และให้ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของยาในแต่ละประเด็นสำคัญ

๔. จัดพิมพ์ข้อมูลเผยแพร่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับยาพื้นบ้านภาคใต้จากหนังสือคู่มือ ประมาณ ๕๐๐ หน้า กระดาษโดยจัดระบบข้อมูลเป็นระบบเดียวกัน

๒. เป็นฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเกี่ยวกับยาพื้นบ้านและการวิจัยอื่น ๆ อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง

๓. หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ทบวงมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และผู้สนใจได้ประโยชน์จากการนำผลงานวิจัยครั้งนี้ไปใช้

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ องค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่ใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ หรือคือแก่นของชุมชนที่ทรงคุณค่าชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

๒. การแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง ระบบการรักษาโรคแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นที่ใช้การสั่งสมและการถ่ายทอดในชุมชนเฉพาะท้องถิ่น มีความหลากหลายแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ อาจจะมีการบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

๓. หนังสือข่อย หมายถึง หนังสือโบราณที่ทำจากเปลือกข่อยหรือเถาฤๅษณา เป็นหนังสือพับไปพับมา มีขนาดแตกต่างกันตามเนื้อหาที่บันทึก อักษรที่บันทึกมีทั้งอักษรขอมและอักษรไทย เนื้อหาที่บันทึกมีทั้งตำรา นิทาน ตำนานพงศาวดาร และสุภาษิตคำสอน ภาคกลางเรียกว่า สมุดข่อย

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในด้านต่าง ๆ คือ ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ความรู้เกี่ยวกับหนังสือปก ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยและ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่กว้างขวางมากเป็นอันดับสิบของประเทศไทย และมากที่สุดใภาคใต้ โดยมีเนื้อที่ประมาณ 12,891.4 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 18.23 ของภาคใต้ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชุมพรและอำเภอไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอไทย และจังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดพังงา และจังหวัดระนอง

ในส่วนของลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ทางด้านตะวันตกและตอนใต้ของจังหวัดเป็นที่ราบสูง ป่า และภูเขา ได้แก่ บริเวณอำเภอบ้านตาขุน พนม คีรีรัฐนิคม เคียนซา พระแสง กิ่งอำเภอชัยบุรี และบางส่วนของอำเภอไชยา ท่าฉาง พุนพิน บ้านนาสาร กาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก ส่วนพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ต่อจากที่ราบสูง ป่า และภูเขา ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี พุนพิน เวียงสระ บ้านนาสาร บ้านนาเค็ม ท่าฉาง ไชยา ท่าชนะ กาญจนดิษฐ์ และดอนสัก นอกจากนี้จะมีพื้นที่บนพื้นแผ่นดินใหญ่แล้ว ยังมีพื้นที่เป็นเกาะในอำเภอไทย ในเขตการปกครองจำนวน 59 เกาะ เกาะที่สำคัญได้แก่ เกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะปราบ เกาะแตน เกาะเต่า เกาะพะลวย และเกาะนกเขา เป็นต้น มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 156 กิโลเมตร

ด้วยเหตุที่ภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาและป่าไม้ จึงเป็นแหล่งเกิดของต้นน้ำลำธาร แม่น้ำสายสำคัญคือ แม่น้ำตาปี แม่น้ำนี้แต่เดิมเรียก แม่น้ำหลวง ต้นน้ำเกิดจากเขาหลวง ในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช แล้ว ไหลผ่านอำเภอบ้านนาสาร เวียงสระ พระแสง พุนพิน และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ออกทะเลที่อ่าวบ้านดอน

แม่น้ำสายนี้มีความยาว 232 กิโลเมตร ส่วนแม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำศิริรัฐ ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญอีกสายหนึ่ง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่อำเภอพนม โดยไหลผ่านอำเภอพนม ศิริรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน มาบรรจบกับแม่น้ำตาปีที่ทำข้าม อำเภอพุนพิน แม่น้ำสายนี้ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำท่าทองหรือแม่น้ำท่าทองอุแท ซึ่งเป็นต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาเหมืองเกิด ในเขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ ไหลผ่านตำบลท่าอุแท ตำบลไชยคราม ตำบลท่าทอง ไหลไปลงอ่าวบ้านดอนที่ตำบลท่าทองใหม่ และยังมีลำน้ำสายสั้น ๆ อีกมากมาย

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีฤดู 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน ฤดูร้อนมีเพียงระยะสั้น ๆ คือ ฝนจะหยุดตกในเดือนกุมภาพันธ์ ติดต่อไปจนตลอดเดือนมีนาคมและเมษายน ในเดือนเมษายนอากาศค่อนข้างร้อนจัด แต่พอถึงเดือนพฤษภาคม ฝนจะเริ่มตก และตกชุกในเดือนต่อ ๆ ไป ในเดือนพฤศจิกายนจะมีฝนตกชุกที่สุด เหตุที่จังหวัดมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปีก็เพราะว่าได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากทะเลจีนใต้

จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ โดยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่

1. ป่าไม้

จังหวัดสุราษฎร์ธานีอุดมไปด้วยป่าไม้ ทั้งป่าดงดิบและป่าชายหาด พืชพันธุ์ไม้ที่มีชื่อ เช่น ไม้ยาง ยาง ตะเคียน ตาเสา จำปา พะยอม เคี่ยม ฯลฯ ในส่วนพื้นที่ป่าชายหาดปัจจุบันนี้ถูกทำลายไปเกือบหมดแล้ว ด้วยการใช้พื้นที่ทำนาเกลือ ไม้ที่สำคัญในป่าชายหาด เช่น โกนกาพง แสม ตะบูน ตุ่ม ตั่ว ฯลฯ

2. แร่ธาตุ

แร่ธาตุเป็นทรัพยากรที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ของจังหวัดนี้หลายแห่งมีการสะสมของแร่ธาตุหลายชนิด แร่ธาตุที่สำคัญได้แก่ ดินบุก วุลแฟรม ยิบซัม พลวง แบไรท์ ดินขาว และถ่านหิน

3. สมุนไพร

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเต็มไปด้วยสมุนไพร คือ พืช สัตว์ และแร่ธาตุ แพทย์แผนโบราณได้ใช้สมุนไพรให้เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนาน สมุนไพรส่วนที่เป็นพืชที่สำคัญซึ่งพบในจังหวัดนี้ได้แก่ แก้วเขา ทองพันชั่ง โทงเทง ผักโขมแดง ดอกสามเดือน ผักแว่น หนุ่ยไต้ใบ ปีกแมงสาบ ผักคราด เป็นต้น

4. สัตว์ป่า ของป่าและอื่น ๆ

ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม่ทำให้มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หลายชนิด เช่น ช้าง หมี เสือ กวาง เก้ง ฯลฯ และภายในป่ายังมีของป่าที่มีประโยชน์มากมาย เช่น หวาย น้ำผึ้ง และชัน เป็นต้น ในท้องที่ที่มีแม่น้ำลำคลอง ก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำจืด ส่วนพื้นที่ที่เป็นอ่าวเป็นทะเลก็ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำเค็ม

ประวัติศาสตร์

หลักฐานโบราณคดีที่สำรวจพบในบริเวณพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีจนถึงปัจจุบัน ชี้ชัดได้ว่า ในจังหวัดนี้มีผู้คนอาศัยมาเป็นเวลานาน และในบางบริเวณที่ไม่มีผู้คนอาศัยได้เคยเจริญรุ่งเรืองเป็นบ้านเป็นเมืองมาแล้ว เส้นทางทางติดต่อกับโลกภายนอกจากบริเวณนี้ นอกจากการเดินทางเรือแล้ว ยังมีเส้นทางบกอยู่หลายเส้นทาง ซึ่งใช้เป็นทางผ่านติดต่อกับบริเวณนี้ เช่น

1. พังดึก - คลองเหล - คลองสก - แม่น้ำพุมดวง - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านดอน
2. คลองมะรุ่ย - คลองชะอุ่น - คลองสก - แม่น้ำพุมดวง - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านดอน
3. คลองปะกาไสย - คลองโตรม - คลองอิปัน - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านดอน
4. คลองท่อม - คลองสินปุน - แม่น้ำตาปี - อ่าวบ้านดอน

บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณและเคยเจริญรุ่งเรืองเป็นบ้านเป็นเมืองมาแล้วในเขตพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีหลายแห่งคือ¹

1. เวียงสระ เป็นชุมชนโบราณเก่าแก่แห่งหนึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปี ที่บ้านเวียง อำเภอเวียงสระ ในบริเวณนี้พบพระพุทธรูปแบบคุปตะของอินเดีย มีอายุใกล้เคียงกับสมัยพุทธศตวรรษที่ 8-9
2. อำเภอท่าชนะ โดยเฉพาะบริเวณใกล้เชิงเขาประสงค์ชาวบ้านได้ขุดพบลูกปัดและวัตถุทำด้วยหินหยกเป็นจำนวนมาก โบราณวัตถุที่ทำด้วยหินหยกนี้มีอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 8-9 ขึ้นไปจนถึงตอนปลายสมัยโลหะ
3. อำเภอไชยา ในเขตนี้มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญอยู่หลายแห่ง เช่น ที่บ้านตากแดด ฝั่งน้ำคลองตะเคียนต้นใต้ บริเวณวัดเวียงและบริเวณปากคลองพุมเรียง เป็นต้น สำหรับบริเวณปากคลองพุมเรียงนักโบราณคดีขุดพบเครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด แท่นหินบดยา คาดว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 ขึ้นไปจนถึงพุทธศตวรรษที่ 8-9 บริเวณนี้น่าจะเป็นท่าเรือจอดพักสินค้าของพ่อค้าชาวต่างชาติ

¹ ขวน เพชรแก้ว. วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีจากหนังสือชุด.(สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2532), หน้า 8

มีหลักฐานปรากฏว่าในพุทธศตวรรษที่ 13 ดินแดนบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีรวมกับอาณาจักรศรีวิชัย หลักฐานทางวัฒนธรรมสมัยศรีวิชัยที่มีปรากฏอยู่ในดินแดนนี้ จำแนกออกได้ดังนี้²

1. สถาปัตยกรรม ที่สำคัญได้แก่ เจดีย์สถานที่สร้างอุทิศเนื่องในพระพุทธศาสนาที่ยังเหลือรูปทรงชัดเจนส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลง และซากรากฐานก่ออิฐในวัดเวียง เป็นต้น

2. ประติมากรรม ที่สำคัญได้แก่ รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดซึ่งพบหลายองค์ เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรประทับยืนจากวัดศาลาทั้ง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรครึ่งองค์พบในวัดพระบรมธาตุไชยา เป็นต้น

3. ศิลาจารึก ศิลาจารึกศรีวิชัยที่พบได้แก่ จารึกหลักที่ 23 (วัดเสมราช) และจารึกหลักที่ 24 (วัดหัวเวียง) เป็นต้น

4. ภาชนะ เครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับ ที่พบมากในบริเวณพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้แก่ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ภาชนะเครื่องมือเคลือบดินเผา ลูกปัด และเงินตราโม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามปัญหาเกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัยยังไม่มีข้อยุติแต่ประการใด ศูนย์กลางของศรีวิชัยจะอยู่ที่ใดนั้นยังต้องอาศัยหลักฐานและการสืบค้นอีกมาก การกล่าวถึงวัฒนธรรมศรีวิชัยจึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าในสมัยหนึ่งดินแดนในบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรนี้ก็อาจจะเป็นได้

เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลงพร้อม ๆ กับ อาณาจักรสุโขทัยกำลังเจริญรุ่งเรือง ดินแดนตลอดแหลมมลายูได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลของอาณาจักรสุโขทัย เมืองไชยาและเมืองอื่นๆ ในบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญอะไรในสมัยนี้

ครั้นถึงสมัยอยุธยา มีเมืองสำคัญบริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งออกเป็น 3 เมือง คือ เมืองไชยาขึ้นตรงกับอยุธยา เมืองท่าทอง และเมืองคีรีรัฐนิคมขึ้นตรงต่อเมืองนครศรีธรรมราช และในช่วงหลังเสียกรุงศรีอยุธยาในปีพุทธศักราช 2310 เมืองไชยาก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้น หลวงปลัดเมืองไชยาได้รวบรวมสมัครพรรคพวกเข้าสมทบกับทัพกรุงธนบุรี ซึ่งยกทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราช หลวงปลัดเมืองไชยาได้รับพระราชทานความดีความชอบเป็น พระยาวิชิต ภักดีสงคราม (พระยาอภัยปล้อง)

จังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบันถือกำเนิดมาจากเมืองท่าทองซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านทอน (บ้านสะทอน) ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ เมืองนี้เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา โดยมีชาวเมืองนครศรีธรรมราชอพยพ

² ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. ไชยา – สุราษฎร์ธานี. (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, 2519), หน้า 30 – 45 .

มาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน และได้เปลี่ยนชื่อจากบ้านทอน (สะทอน) มาเป็นบ้านท่าทอง หลังจากนั้น เจ้าพระยาบวรราชนครราชสีมาได้ยกฐานะให้เป็นเมืองท่าทอง

ในปีพุทธศักราช 2328 ซึ่งเป็นสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่ายกทัพมาตีหัวเมือง ปักษ์ใต้ของไทย เมืองท่าทองถูกพม่าเผา ชาวเมืองท่าทองจึงอพยพจากที่ตั้งเดิมไปตั้งที่บ้านกะแคะ หลังจากที่ตั้งอยู่ได้ไม่นานก็ย้ายไปตั้งเมืองใหม่ที่ริมคลองท่าทอง ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานีปัจจุบัน ในช่วงนี้ได้เกิดมีชุมชนแห่งใหม่ขึ้นที่คอนริมฝั่งแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นที่ตั้งจังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน ชุมชนใหม่นี้เจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าพระยาบวรราชนครราชสีมา (น้อย) เข้าเมืองนครศรีธรรมราชได้ส่งคนมาสร้างคู่อริเออ ต่อริเออ และริเออกำป็น ถวายรัชกาลที่ 3 เพราะบริเวณนี้เป็นที่คอนหาไม้มาต่อเรือได้ง่าย น้ำท่วมไม่ถึง ชาวบ้านจึงเรียกชื่อชุมชนใหม่ว่า “บ้านคอน”

ในสมัยรัชกาลที่ 4 บ้านคอนมีคนหนาแน่นและเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว ครั้นเมื่อสิ้นบุญพระยาบวร (น้อย) เมืองนครศรีธรรมราชก็อ่อนแอลงจึงโปรดเกล้าให้ย้ายเมืองท่าทองจากริมคลองท่าทองมาตั้งที่บ้านคอน ทรงเปลี่ยนชื่อเมืองท่าทองเป็น “กาญจนดิษฐ์” และยกฐานะเมืองนี้เป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ พระยากาญจนดิษฐ์บดี (พุ่ม) เป็นผู้ปกครองเมือง

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้จัดการหัวเมืองภาคใต้เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล เลิกระบบ เวียง วัง คลัง นา ให้รวมเมืองไชยา เมืองกาญจนดิษฐ์ และเมืองคีรีรัฐนิคมเข้าเป็นเมืองเดียวกัน เรียกว่าเมืองไชยา โดยตั้งศาลากลางจังหวัดขึ้นที่บ้านคอน และรวมเมืองชุมพร เมืองหลังสวน และเมืองไชยาขึ้นเป็นมณฑลเรียกว่ามณฑลชุมพร ตั้งศาลาว่าการมณฑลอยู่ที่ชุมพร แต่ต่อมาได้ย้ายศาลาว่าการมณฑลชุมพรมาตั้งที่เมืองไชยาใหม่หรือบ้านคอน

ในพุทธศักราช 2458 รัชกาลที่ 6 เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้ได้เสด็จประทับ ณ คำนักษณสรานุรักษ์ที่ทำข้าม ในช่วงเวลานี้เองได้ประกาศพระราชปรารภเรื่องบ้านคอน ซึ่งตั้งเป็นเมืองไชยาใหม่แต่ประชาชนก็ยังเรียกเมืองไชยาใหม่ว่าบ้านคอนอยู่ตามเดิมซึ่งสับสนกับเมืองไชยาเก่า ประกอบกับทรงทอดพระเนตรเห็นว่าราษฎรที่บ้านคอนเป็นพลเมืองดี และเป็นเมืองที่ธรรมชาติสวยงาม มีแม่น้ำไหลผ่าน จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองไชยาเป็นเมืองสุราษฎร์ธานี และเปลี่ยนชื่อแม่น้ำหลวงเป็นแม่น้ำตาปี โดยทรงรับแบบอย่างมาจากอินเดีย ซึ่งมีเมืองสุราษฎร์ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปี

หลังจากนั้นมณฑลชุมพรก็เปลี่ยนเป็นมณฑลสุราษฎร์ธานีและเมื่อยุบเลิกมณฑลแล้ว ก็เรียกชื่อเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ศาสนา

จากการศึกษาค้นคว้าหลักฐานด้านโบราณวัตถุและโบราณสถานซึ่งปรากฏอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันพบว่า ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ เจริญรุ่งเรืองในดินแดนส่วนนี้มาตั้งแต่สมัยโบราณโดยได้รับอิทธิพลและยึดถือรูปแบบอารยธรรมอินเดียเป็นบรรทัดฐาน ถ้าหากพิจารณาลักษณะสังคมชาวสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้อิทธิพลและยึดถือรูปแบบอารยธรรมอินเดียเป็นบรรทัดฐาน ถ้าหากพิจารณาลักษณะสังคมชาวสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาผสมผสานกันเป็นส่วนใหญ่ ส่วนศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ซึ่งแผ่อิทธิพลสู่ภาคใต้ทั้งสองสายนั้น เพิ่งเข้ามาในสุราษฎร์ธานีในระยะหลัง

หลักฐานโบราณวัตถุโบราณสถานซึ่งยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้แก่ รูปพระนารายณ์ พระพิฆเนศวร พระอิศวร มุขลิงค์ ฐานโยนิทระณะ และโบสถ์พราหมณ์ ส่วนร่องรอยของความเจริญทางพระพุทธศาสนาก็มีหลายอย่าง เช่น พระพิมพ์ดินดิบ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ พระบรมธาตุไชยา และพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามายังสุราษฎร์ธานีเป็นครั้งแรกเมื่อใดและศาสนาใดเข้ามาก่อนหลัง ยังไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัด แต่ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่รับศาสนาทั้งสองไว้โดยประสมประสานกันและ ศาสนาทั้งสองได้มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวสุราษฎร์ธานีตั้งแต่เกิดจนตาย หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางพระพุทธศาสนาในสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันคือ สุราษฎร์ธานีมีวัดในพระพุทธศาสนาอยู่จำนวนมาก¹

แม้ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์จะเข้ามาเผยแผ่ในระยะหลังแต่ก็ได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน จะเห็นได้จากการมีมัสยิดและมีโบสถ์คริสต์ตั้งกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัฒนธรรมประเพณี

ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าวได้แก่ ภาษา การศึกษาเล่าเรียน ประเพณีต่าง ๆ ความเชื่อ อาชีพ อาหารการกิน ศิลปหัตถกรรม มหรสพ การละเล่นและกีฬา เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับภาษาชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีภาษาถิ่นที่มีสำเนียงผิดไปจากสำเนียงภาษาปักษ์ใต้ทั่วไป ที่เห็นง่าย ๆ คือ สำเนียงพูดฟังแล้วแข็ง ๆ และขาดห้วน และแม่กกที่ผสมกับสระเสียง

¹ ขวน เพชรแก้ว. สุราษฎร์ธานีของเรา. พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ, 2540), หน้า 21

ยาวเปลี่ยนเป็นเสียงสั้นหรือไม่ออกเสียง เช่น ออก เป็น เอาะ นอก เป็น เนาะ หัวแหกเป็นหัวเหะ และ สี่แยก เป็น สี่เยะ เป็นต้น นอกจากนี้การใช้ศัพท์ก็มีแปลกแตกต่าง ๆ จากท้องถิ่นอื่นในภาคใต้อยู่หลายคำ เช่น เจ้า ใช้เรียก พระภิกษุ อยู่ตรง หมายถึง ปัจจุบันนี้ เดี่ยวนี้ สาคลาย หมายถึง อาการดีขึ้น หรือค้อยยังชั่ว เสดสา หมายถึง ขากจนชั้นแค้น ลุย หมายถึง มากมาย เป็นต้น

ด้านการศึกษาเล่าเรียน เท่าที่สืบค้นได้การศึกษาเล่าเรียนแต่เดิมนั้นจำกัดอยู่ในวงแคบ ผู้มีโอกาสมักเป็นผู้ชายที่เป็นเจ้านายชั้นสูงหรือนักบวช ศูนย์กลางของการศึกษาเล่าเรียนมักจะอยู่ที่วัดหรือที่บ้านของผู้ใหญ่ ตัวหนังสือชุดแรกที่ครูสอนให้หรือเป็นแม่บทคือ นอโม กอ ขอ เมื่อเรียนได้คล่องแคล่วแล้วก็เริ่มเรียน กอ ขอ กอ กา หลังจากนั้นก็เรียนการแจกลูกในแม่ตัวสะกดต่าง ๆ และหัดสวดหนังสือในลำดับต่อไป การสวดหนังสือเป็นการฝึกหัดอ่านหนังสือให้คล่องแคล่วยิ่งขึ้นนั่นเอง หนังสือที่ใช้สวดมักจะบันทึกในหนังสือบุค หรือสมุดข่อย และโบราณก็มี เรื่องที่นิยมสวดกันมากได้แก่ ไกรสิทธิ์ จำปาสี่ต้น พญาหงส์ โคบุตร พระวรวงศ์ นายทนนางบัวทอง ฯลฯ เมื่อสวดหนังสือได้คล่องแคล่วแล้วก็อาจจะขออนุญาตครูไปประกอบอาชีพที่บ้าน แต่ถ้าอยู่ต่อไปก็ต้องศึกษาเนื้อหาอื่นเพิ่มเติม เช่น อักษรขอม เลขคณิต ไสยศาสตร์ และตำรายา เมื่อเรียนได้ชำนาญงานจนเป็นที่ยอมรับของครูผู้สอนแล้วก็ออกไปประกอบอาชีพ หรือตั้งเป็นสำนักศึกษาเล่าเรียนต่อไป

ด้านประเพณี ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีประเพณีหลายอย่างที่สืบทอดกันมาอย่างมั่นคง ประเพณีดังกล่าวได้แก่ ประเพณีลากพระ สวดมาลัย สวดทุ่ง ทอดผ้าป่า รดน้ำเบญจา รับสงดาบาย ชักไม้เข้าวัด การขึ้นถ้ำ การเกิด การบวช การแต่งงาน การทำบุญต่ออายุ วันสงกรานต์ วันจบปีจบเดือน ทำขวัญข้าว ชักผ้าห้วสา สวดโสโไพโต การไหว้แม่ย่านางเรือ การขอแรง การหว่าและการทำศพ นอกจากนี้ยังมีประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน ได้แก่วันตรุษจีน ไหว้พระจันทร์ วันเซ่งเม้ง การแห่เจ้า การแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น ส่วนชาวไทยอิสลามซึ่งมีอยู่ไม่น้อยในจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็มีประเพณีที่สำคัญ คือ การโกนผมไฟ การแต่งงาน งานศพ และการถือศีลอด

ด้านความเชื่อ ความเชื่อต่าง ๆ ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่สำคัญมีอยู่หลายอย่างได้แก่ ความเชื่อเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ ผีสางเทวดา เวทมนต์คาถา ฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลัง การทรงเจ้าเข้าผี ลางสังหรณ์ ยาเสน่ห์ ยาเบื่อ และยาตั้ง เป็นต้น

ด้านการอาชีพ อาชีพที่สำคัญของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอยู่หลายอย่างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของท้องถิ่นเป็นสำคัญ อาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การทำไร่ไถ่ การทำสวนต่าง ๆ เช่น สวนเงาะ สวนยางพารา สวนมะพร้าว สวนปาล์ม และสวนส้ม เป็นต้น ส่วนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลก็มีอาชีพอื่น ๆ เช่น อวนรุน เลี้ยงหอยนางรม เลี้ยงกุ้ง และทำเคย (กะปิ) เป็นต้น

ด้านการอาหาร อาหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยเฉพาะอาหารคาวมีอยู่หลายแห่งได้แก่ จี๊ปลาเออะ หนาง กุ้งส้ม หอยส้ม เปี้ยวคอง ปลาแป้งแดง ฯลฯ ส่วนอาหารหวานได้แก่ ขนมงรุม ข้าวเหนียวกวน จิ้ง เป็นต้น

ด้านศิลปหัตถกรรม งานศิลปหัตถกรรมซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั่วไป ได้แก่ ผ้าไหม พุมเรียง ผ้าไหมท่าชนะ ผลิตภัณฑ์จากหวาย เหล็กไฟตบ การแกะรูปหนังตะลุง หมวกจากหญ้าตีนกา หมาดักน้ำ ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว ผลิตภัณฑ์จากกระชูด กระเชอ หมวกพุมเรียง ผีเสื้อใบยางพารา เป็นต้น

ด้านการละเล่นและการกีฬา ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีนิยมการเล่นการกีฬาหลายอย่างสำหรับการละเล่นที่รู้จักกันทั่วไปได้แก่ หนังตะลุง มโนราห์ พลงบอก ลิเกป่า คำตัก เพลงนา เพลงเรือ ส่วนการกีฬา ได้แก่ มวยไชยา สะบ้า ชนไก่ ชนควาย ปลูกัด เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับหนังสือบุด

ความหมาย

หนังสือบุด หรือ หมุด คือหนังสือที่ทำด้วยกระดาษข่อย หรือกระดาษย่านปริคหนา ซึ่งพับเป็นชั้น ๆ ภาคกลางเรียกหนังสือนี้ว่า “สมุดไทย” หรือ “สมุดข่อย”

ถ้าจะพิจารณาที่มาของคำว่า “บุด” หรือ “หมุด” บางท่านสันนิษฐานว่า “ อาจจะมีรากคำมาจากภาษาสันสกฤต คือ “ปุสตก” และภาษาบาลีว่า “โปตถก” ซึ่งหมายถึงคัมภีร์โบราณ ผ้าเปลือกไม้ จะเห็นว่าความหมายพอที่จะอนุโลมให้ไปกันได้หรือมีความหมายสอดคล้องกับคำว่า “บุด” ส่วนคำว่า “หมุด” จะเป็นคำเดียวกับสมุดหรือไม่นั้นไม่มีใครยืนยันได้ แต่ที่แน่ชัดคือ ชาวภาคใต้ส่วนใหญ่นิยมดัดคำให้สั้น อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านนิยมเรียก “บุด” มากกว่าจะเรียก “หมุด”

การทำหนังสือบุด

หนังสือบุดทำด้วยเปลือกข่อย แต่บางท้องถิ่นในจังหวัดพัทลุง หรืออำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช นิยมใช้เถาถุขณา หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ย่านกริดหนา” หรือ “ย่านปริคหนา” ดังตัวอย่างจากสุบินกุมาร (สำนวนเก่า) ดังนี้

“ตัวข้าผู้เจ้าของ	คิดตรึกตรองอยู่นานซ้ำ
ไปหาย่านปริคหนา	มาทำบุดสร้างนิทาน
ไ้ให้ทหารกล้า	ฝึกปรีชาไว้ฝึกอ่าน

ให้ข้าพชนักพาล ในอนาคตปัจจุบัน”

ในส่วนองวิธีการทำหนังสือบุดนั้น ถ้าเป็นเปลือกข่อยจะต้องเอาส่วนผิวนอกสีเขียวออกเสียก่อน ถ้าเป็นเถาปริดหนาก็นำมาตัดเป็นท่อน ๆ แล้วเอาเปลือกข่อยหรือเถาปริดหนามาบดหรือตำให้ละเอียด แต่ไม่ถึงกับเป็นผง ผสมเข้ากับยางไม้ที่มีเมือกเหนียว คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วเทลงในแม่พิมพ์ที่ขุดไว้ตามขนาดหนังสือที่ต้องการ ต่อจากนั้นใช้ลูกกลิ้งรีดให้สนิทเก็บไว้ 1 วัน 1 คืน จึงจะออกจากแม่พิมพ์นำไปผึ่งแดดให้แห้งสนิท แล้วใช้ลูกสะบ้าขัดผิวหน้ากระดาษให้เรียบ ถ้าต้องการให้เป็นบุคคำก็ใช้กาบมะพร้าวหรือใช้กาบเผาไฟ และใช้ถ่านหรือเขม่าไฟผสมกับน้ำข้าวทาหน้ากระดาษชั้นสุดท้ายใช้ลูกสะบ้าขัดอีกทีหนึ่งก็จะได้หนังสือบุดตามต้องการ

อีกวิธีหนึ่งก็คือ นำเปลือกข่อย หรือเถาปริดหนามาแช่น้ำไว้ พอเปลือกไม้เปื่อยก็นำมาต้มหรือนึ่งจนสุกได้ที่แล้วนำไปแช่น้ำค้าง ซึ่งทำมาจากปูนขาวแช่ไว้ประมาณ 1 วัน แล้วนำไปล้าง ต่อจากนั้นเอามาทุบจนละเอียดและละลายน้ำเทลงในแม่พิมพ์หรือเลงลงบนผ้าซึ่งขึงให้ตึงเรียบ ๆ ผิวหน้าเกลี้ยงจนหน้าเสมอกันแล้วยกขึ้นจากน้ำ ผึ่งแดดให้จนแห้งสนิทจึงลอกออกจากแม่พิมพ์หรือผ้าแล้วขัดหน้าด้วยลูกสะบ้าให้เรียบถ้าต้องการทำบุคคำก็ทำเช่นเดียวกับวิธีแรก ต่อจากนั้นก็นำกระดาษหรือบุคมาต่อกันด้วยยางไม้ให้มีความยาวตามต้องการ แล้วจึงพับเป็นรูปเล่ม ส่วนการทำปกหนังสือนั้นใช้บุคเสริมทับซ้อนกันหลายแผ่นทั้งสองด้าน และตัดบุคมาติดกั๊บนปกหน้าทั้งสองให้ได้ระดับลดหลั่น จากกว้างไปหาแคบโดยติดขอบหน้าปกทั้งสี่ริม ก็จะได้นหนังสือบุดเพื่อใช้บันทึกต่อไป

วัสดุที่ใช้เขียน

อุปกรณ์ที่ใช้เขียนหรือบันทึกวรรณกรรมในหนังสือบุดก็คือปากไก่อ่ หากเป็นบุคขาวใช้หมึกดำหรือสีดำเขียน ชาวภาคใต้นิยมใช้ลูกสมอป่า เอามาแช่น้ำจนคายรสฝาดสีดำก่อนล้างสีน้ำตาลแล้วนำมาใช้เป็นหมึก ส่วนบุคคำเขียนด้วยหมึกสีขาว สีเหลือง สีแดง หรือสีทอง สีขาวใช้ดินสอสีขาวอย่างละเอียดอ่อน หรือสีขาวจากเปลือกหอยมุก สีเหลืองใช้รงหรือหรดาล รงได้แก่ ก้อนดินสีเหลือง เอาผงหรดาลละลายกับน้ำป่อยให้ตกตะกอน แล้วจึงเอาน้ำที่ได้จากการแช่ฝักส้มป่อยมาผสมกับตะกอนหรดาล นำไปตากแดดให้หมาด แล้วจึงนำไปผสมกาวที่ได้จากยางมะขวิด หรือยางกระถิน แล้วจึงนำไปเขียนหรือตัดเส้นในงานลงรักปิดทอง ส่วนสีแดงได้จากชาด และสีทองได้จากทองคำเปลว

ขนาดของหนังสือบุด

หนังสือบุดมีขนาดแตกต่างกันหลายขนาด ซึ่งขนาดของหนังสือมีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาที่บันทึกอยู่บ้าง ถ้าจะแบ่งอย่างกว้าง ๆ จะได้ 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ถ้าจะใช้บันทึกวรรณกรรมประเภทศาสนาเพื่อเป็นพุทธบูชา หรือต้องการถวายเป็นวัด ซึ่งที่นิยมกันมาก ได้แก่ การสร้างหนังสือพระมาลัย โดยบันทึกอักษรขอมบาลีหรือขอมไทย และมีภาพวาดประกอบอย่าง

สวยงามลงบนหนังสือขนาดใหญ่มาก มีความกว้าง 15–20 เซนติเมตร และความยาว 70 เซนติเมตร ขึ้นไป ส่วนเรื่องอื่น ๆ เช่น นิทาน ชาดก นิทานประโลมโลก ตำนาน พงศาวดารจะทำด้วยหนังสือขนาดกลาง มีความกว้าง 10–13 เซนติเมตร และมีความยาว 34–40 เซนติเมตร ส่วนหนังสือขนาดเล็กมีความกว้าง 8-9 เซนติเมตร และมีความยาวเพียง 15 - 16 เซนติเมตร มักใช้เป็นสมุดพก และบันทึกเรื่องไชยกลาง ขากกลางบ้าน ปฏิทิน คาลาอาคม เป็นต้น

อักษรที่ใช้บันทึก

อักษรที่ใช้บันทึกลงในหนังสือขนาดนั้นมียู่ 3 แบบคือ

1. อักษรขอมล้วน ถ้าบันทึกด้วยข้อความภาษาบาลีเรียกว่า “ขอมบาลี” ถ้าบันทึกด้วยถ้อยคำภาษาไทยเรียกว่า “ขอมไทย” เรื่องที่เขียนด้วยอักษรขอมล้วนนี้ชาวบ้านถือกันว่าต้องเป็นเรื่องที่มีความขลังหรือมีความศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่เรื่อง ธรรมะ เวทมนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์ ผู้สร้างและผู้อ่านตลอดจนผู้ฟังจะได้รับอานิสงส์อย่างยิ่ง หนังสือขอมบันทึกด้วยอักษรขอมล้วนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นบุคลดำ อักษรสีขาว หรือสีรง

2. อักษรไทยล้วน มักใช้บันทึกวรรณกรรมทั่ว ๆ ไป เช่น นิทาน ตำนาน ตำรายา ฯลฯ ส่วนมากเป็นบุคขาว อักษรสีดำ อักษรไทยที่ใช้บันทึกนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างอักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บางเล่มที่เก่าแก่เช่น พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีลักษณะอักษรอย่างไทย ย่อสมัยอยุธยาตอนปลาย อีกประการหนึ่งมีข้อสังเกตว่าอักขระวิธี ที่บันทึกนั้นบันทึกตามเสียงพูดของชาวภาคใต้เป็นประการสำคัญ ซึ่งจะมีความแตกต่างไปจากอักขระวิธีในปัจจุบัน

3. อักษรขอมแทรกไว้ในอักษรไทยเป็นตอน ๆ มักเป็นคาถาหรือคำประพันธ์บางเล่มแบ่งหนังสือออกเป็น 2 ส่วน ส่วนทางซ้ายเป็นอักษรขอมและส่วนทางขวาเป็นอักษรไทย โดยจะมีเนื้อหาเดียวกันเรื่องที่เขียนถือว่ามีความขลัง ส่วนมากเป็นบุคขาว อักษรสีดำ นอกจากนี้ในวรรณกรรมประเภทนิทานคำกาพย์ จะมีอักษรเขียนแทรกไว้อย่างสวยงาม เพื่อบอกให้ผู้อ่านทราบว่า เป็นคำกาพย์ประเภทใด

ความเชื่อเกี่ยวกับอักษรที่ใช้บันทึก

เกี่ยวกับการบันทึกอักษรลงในหนังสือขนาดนั้น ชาวภาคใต้มีความเชื่อว่าจะต้องไม่ผิด เพราะถือว่าเป็นพระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ ถ้าแก่งเขียนผิดเพียง 1 ตัวอักษร จะเกิดบาปกรรมถึงกับไม่ใหญ่ในป่าหิมพานต์หัก 1 ต้น แต่ถ้าเขียนผิดโดยบังเอิญห้ามไม่ให้ขีดฆ่าหรือขูดลบ ผู้เขียนจะต้องทำวงกลมเอาไว้อย่างบรรจงรอบตัวผิด เรียกจุดคำคำหานี้ว่า “พระธรรมผิด” ใครพบเห็นอาจจะสักการบูชา

“พลี” ขอชื่นส่วนนั้นมาทำเครื่องรางของขลังโดยยึดหลักคำว่า “พระธรรมผิด” เป็นสิ่งที่บันดาลให้เกิดความแคล้วคลาดปลอดภัย

การจารึกหรือการบันทึกอักษรจะต้องทำอย่างประณีตบรรจง ขนาดตัวอักษรเสมอกันโดยตลอด สมัยโบราณนิยมเขียนหนังสือได้เส้นบรรทัด โดยใช้ของแหลมขีดเป็นรอย การบรรทริกอักษรได้เส้นบรรทัดนี้แสดงให้เห็นคุณธรรมของชาวไทยโบราณที่มีความเคารพต่อผู้มีพระคุณ และเชื่อฟังปฏิบัติตนอยู่ภายใต้การอบรมสั่งสอนของครูอาจารย์ แม้แต่การเขียนอักษรก็ถือเส้นบรรทัดเป็นครูและไม่เขียนเกินเส้นบรรทัด มิฉะนั้นแล้วจะถือว่าตีตนเสมอครู แต่อย่างไรก็ดีเราจะพบว่าหนังสือบุคคลไม่น้อยที่เขียนไว้บนเส้นบรรทัด หนังสือพวกนี้เป็นหนังสือที่เขียนหรือบันทึกในระยะหลัง ๆ ทั้งสิ้น

เนื้อหาที่ใช้บันทึก

วรรณกรรมที่ใช้บันทึกในหนังสือบุคคลมีเนื้อหาหลายประเภทอาจจะจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. ประเภทนิทาน ได้แก่ นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน นิทานประโลมโลก และนิทานเกี่ยวกับศาสนา เป็นต้น
2. ประเภทตำรา ได้แก่ ตำรายา ตำราดูลักษณะชายหญิง ตำราดูลักษณะสัตว์บางชนิด ตำราแบบเรียน ตำราพิชัยสงคราม ตำราดูฤกษ์ยาม ตำราโหราศาสตร์ ตำราไสยศาสตร์และตำราวิทยาคมต่าง ๆ เป็นต้น
3. ประเภทสุภาษิตคำสอน ตลอดจนพระธรรมคำสอนบทสวดหรือคาถาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
4. ประเภทตำนานและพงสาวดาร
5. ประเภทกฎหมายต่าง ๆ

ภาพประกอบ

หนังสือบุคคลบางประเภทจะมีภาพประกอบรวมอยู่ด้วย เช่น พระมาลัย พระธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ตำราโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ ตำราประเภทพิธีกรรม ตำราหมอนวด ตำราเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ และตำราพิชัยสงคราม เป็นต้น ภาพที่เขียนแทรกมีทั้ง ภาพที่เขียนมีทั้งในหนังสือขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ภาพที่เขียนอย่างประณีตบรรจงมักเป็นภาพในหนังสือพระธรรมคำสอน หนังสือพระมาลัย ตำราโหราศาสตร์ และตำราพิชัยสงคราม ในหนังสือพระธรรมคำสอนและหนังสือพระมาลัยจะเขียนภาพประกอบไว้เป็นระยะตลอดทั้งเล่มทั้งหน้าต้นและหน้าปลาย ส่วนวรรณกรรมประเภทพิชัยสงคราม ตำราไสยศาสตร์ หรือตำราเกี่ยวกับพิธีกรรมจะมีแผนภูมิหรือรูปยันต์

ต่าง ๆ ประกอบอย่างละเอียด แต่ในส่วนของหนังสือประเภทนิทาน จะไม่ปรากฏว่ามีภาพแทรกในเนื้อเรื่อง เท่าที่พบมักมีอยู่ที่หน้าต้น หรือหน้าปลายซึ่งมักเป็นภาพเบ็ดเตล็ดไม่ใช่เป็นภาพประกอบเนื้อเรื่องแต่อย่างใด

ลักษณะคำประพันธ์

คำประพันธ์ที่ใช้ในการบันทึกในหนังสือจะมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง

1. ร้อยแก้ว พบมากในวรรณกรรมประเภทกฎหมาย ความเชื่อตำรายา และตำราโหราศาสตร์
2. ร้อยกรองพบมากในประเภทนิทานประโลมโลก และนิทานเกี่ยวกับศาสนาชนิดของร้อยกรองที่พบมากที่สุด คือกาพย์ ซึ่งกาพย์ที่นิยมใช้มี กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 (ร่าย) ส่วนร้อยกรอง ประเภทโคลง ฉันท์ กลอน และร่าย มีบ้างแต่พบน้อยมาก

ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทยหรือเดิมเรียกว่าการแพทย์แผนโบราณ เป็นการแพทย์ที่มีมาแต่โบราณ คนในสังคมใช้เพื่อเอาชนะโรคภัยไข้เจ็บถ้าใช้เกณฑ์จำแนกบนพื้นฐานทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมสามารถจำแนกระบบการแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine) หมายถึงปรัชญาองค์ความรู้และวิถีชีวิตการปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพและการบำบัดรักษาโรคความเจ็บป่วยของประชาชนไทยแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตแบบไทยประกอบด้วยการใช้ยาสมุนไพร (ด้วยการต้ม การประคบ การปั้นเป็นลูกกลอน เป็น อาทิ) หัตถบำบัดการรักษากระดูกแบบดั้งเดิม การใช้พุทธศาสนาหรือพิธีกรรมเพื่อดูแลสุขภาพจิต การคลอด การดูแลสุขภาพแบบไทยเดิมและธรรมชาติบำบัด ซึ่งได้จากการสะสมและถ่ายทอดประสบการณ์อย่างเป็นระบบ โดยการบอกเล่า การสังเกต การบันทึกและการศึกษาผ่านสถาบันศึกษาด้านการแพทย์แผนไทย¹

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงการแพทย์แผนไทยไว้อีกว่า เป็นระบบการรักษาโรคดั้งเดิมของไทยที่มีลักษณะเป็นองค์รวมของความรู้การฝึกปฏิบัติในการวินิจฉัยป้องกันและการบำบัดความไม่สมดุลของ

¹ เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. ประวัติและวิวัฒนาการการแพทย์แผนไทย. (กรุงเทพฯ : หสน.เจี๊ยอ้าว, 2538) หน้า

ร่างกายและจิตใจมีการใช้ทฤษฎีการแพทย์ที่เป็นระบบแบบแผนมีการสืบทอดความรู้และประสบการณ์โดยการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษบันทึกไว้ในคัมภีร์หรือตำราแบบเก่าและวิธีการบอกเล่าส่วนหนึ่งของการแพทย์แผนไทยได้สืบทอดมาจากรากเหง้าของแพทย์พื้นบ้านเท่านั้น²

พัฒนาการการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทยก่อนสมัยก่อนสมัยสุโขทัย

ประวัติการแพทย์แผนไทยในประเทศไทยนั้นได้มีการค้นพบศิลาจารึกของอาณาจักรขอม ประมาณ พ.ศ. 1725-1729 ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงบำเพ็ญพระกุศลโดยการสร้างสถานพยาบาล เรียกว่า อโรคยาศาลา โดยมีผู้ทำหน้าที่รักษาพยาบาล ได้แก่ หมอ พยาบาล เกษษกรรวม 92 คน มีพิธีกรรมบวงสรวง พระไฟสักรูไว้อุทิศด้วยยาและอาหารก่อนแจกจ่ายไปยังผู้ป่วย¹

การแพทย์แผนไทยสมัยสุโขทัย

มีการค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคก่อนสมัยสุโขทัยและได้พบหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงบันทึกว่า ทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่ไว้บนเขาหลวงหรือเขาสรวยพญา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เพื่อให้ราษฎรได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคมานเจ็บป่วย²

การแพทย์แผนไทยสมัยอยุธยา

การแพทย์แผนไทยสมัยอยุธยา มีลักษณะการผสมผสานปรับปรุงประยุกต์องค์ความรู้จากการแพทย์พื้นบ้านทั่วราชอาณาจักร ผสมกลมกลืนกับความเชื่อตามปรัชญาแนวพุทธ รวมทั้งความเชื่อทางไสยศาสตร์และโหราศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชุมชน แนวคิดหลักของการแพทย์แผนไทยมี

² คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. โภชนาวิทยาภูมิปัญญาของชาติ. (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2538), หน้า 244

¹ อุบล มณีกุล และกมลภักดิ์ ตำราวจิตต์. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม. (กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป.) หน้า 1

² คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สมุนไพรสวนสิริรุกษชาติ. (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535.) หน้า 218

เป้าหมายที่สถานะสมดุทธาตุ 4 อันเป็นองค์ประกอบของชีวิต ผู้ที่เป็นแพทย์ได้ต้องมีวัตรปฏิบัติที่งดงามในทุกด้านด้วยความกตัญญู รู้คุณค่าครูบาอาจารย์ ครูดั้งเดิมที่แพทย์แผนไทยนับถือคือพระฤาษี

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบบันทึกว่ามีระบบการจัดหายาที่ชัดเจนสำหรับประชาชน มีแหล่งจำหน่ายยาและสมุนไพรหลายแหล่งจำหน่ายยาและสมุนไพรหลายแห่งทั้งในและนอกกำแพงเมือง มีการรวบรวมตำรายาต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย เรียกว่า ตำราโอรสพระนารายณ์ การแพทย์แผนไทยสมัยนี้รุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดแผนไทย³

การแพทย์แผนไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม ขึ้นเป็นอารามหลวงและจารึกตำรายาฤาษีคัดลอกและตำราสมุนไพรไว้ตามศาลารายสำหรับการจัดหาของทางราชการ มีการจัดตั้งกรมหลวง ส่วนหมอที่รักษาประชาชนทั่วไปเรียกว่า หมอราษฎรหรือหมอเคลยศักดิ์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเห็นว่าคัมภีร์แพทย์ ณ โรงพระโสตถยสมัชชายุทธยาสูญหายไป จึงมีบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายชื่อว่า กฎหมายพนักงานพระโสตถยวาทขึ้นในปี พ.ศ. 2356

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์วัดเซตุพน ฯ อีกครั้ง และโปรดเกล้าฯ ให้จารึกตำรายาไว้บนแผ่นหินอ่อน ประดับไว้ตามผนังโบสถ์และศาลารายบริเวณวัด ศิลาจารึกนี้เป็นตำราสมุฏฐานของโรคและวิธีการรักษา จากนั้นได้จัดหาต้นสมุนไพรที่ใช้ปรุงยา และหาได้ยากมาปลูกไว้ บูรณปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสาราม อีกทั้งยังจารึกตำราไว้บนแผ่นศิลาตามเสาระเบียงพระวิหาร สมัยนี้มีการนำเอาแพทย์แบบตะวันตกมาใช้ เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การใช้ยาเม็ดควินินรักษาโรคไข้จับสั่น เป็นต้น การรักษาแบบตะวันตกดังกล่าว เป็นของคณะมิชชันนารีชาวอเมริกันโดยการนำของนายแพทย์ แคน บีช บรัดเลย์ ซึ่งคนไทยเรียกว่า หมอปลัดเลย์

สมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นรัชสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมตะวันตก มีการติดต่อค้าขายกับประเทศตะวันตก ในสมัยนี้จึงได้มีการนำการแพทย์แผนตะวันตกมาใช้มากขึ้น เช่น การสูติกรรมสมัยใหม่ แต่ไม่สามารถชักจูงให้ประชาชนเปลี่ยนความนิยม

³ เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. ประวัติและวิวัฒนาการการแพทย์แผนไทย. (กรุงเทพฯ ฯ: หสน.เจ็ชว, 2538) หน้า

ได้ เพราะการรักษา พยาบาลแผนไทยเป็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบเนื่องกันมาและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย

รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดตั้งศิริราชพยาบาล ในพ.ศ. 2431 มีการเรียนการสอนและให้การรักษาทั้งการแพทย์แผนโบราณและแผนตะวันตก ร่วมกับหลักสูตร 3 ปี มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนแพทย์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2438 โดยพระยาพิชัย ชื่อ ตำรา “แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์” ได้รับยกย่องให้เป็นตำราแห่งชาติฉบับแรก ต่อมาพระยาพิชัย ประสาทเวชเห็นว่า ตำราเหล่านี้ยากแก่การศึกษา จึงได้พิมพ์ตำราขึ้นใหม่ได้แก่ ตำราแพทย์ศาสตร์ สงเคราะห์ฉบับหลวง 2 เล่ม และตำราแพทย์ศาสตร์สังเขป 1 เล่ม ซึ่งยังคงใช้เป็นตำราการแพทย์มา จนทุกวันนี้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรงสั่งเลิกวิชาการแพทย์แผน ไทยในปี พ.ศ. 2456 จากนั้นในปี พ.ศ. 2466 ทรงประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติการแพทย์ซึ่งเป็นการ ควบคุมการประกอบโรคศิลปะเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับประชาชน อันเนื่องมาจากการ ประกอบการของผู้ไม่มีความรู้และมีได้ฝึกหัด ด้วยความไม่พร้อมในการเรียนการสอน และการประชา สัมพันธ์ ทำให้หมอพื้นบ้านจำนวนมากถูกละทิ้งจึงเลิกประกอบอาชีพนี้ บ้างก็เผาตำราทิ้ง จะมีหมอ แผนโบราณเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถปฏิบัติได้ตามพระราชบัญญัตินับเป็นทั้งข้อดีและข้อเสีย ที่ต้องคำนึงถึง

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ทรงตรากฎหมายเสนาบติ แบ่งการประกอบโรคศิลปะออกเป็นปัจจุบันและแผนโบราณกำหนดไว้ว่า

1. ประเภทแผนปัจจุบัน คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชาโดย สากลนิยม ซึ่งดำเนินและจำเริญขึ้นโดยอาศัยการศึกษาค้นคว้า และทดลองของผู้รู้ในทางวิทยาศาสตร์ ทั่วโลก

2. ประเภทแผนโบราณ คือประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกตความชำนาญอันได้สืบท่อ กันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราอันมีมาแต่โบราณมิได้ดำเนินทางวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัยสมุนไพรขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2485- 2486 ขณะที่สงครามโลก ครั้งที่ 2 ลุกลามเข้ามาในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนยาปัจจุบัน ทรงตั้งสมาคม โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ โดยก่อตั้งที่วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2500 นับตั้งแต่นั้นมาสมาคม ต่าง ๆ ก็ได้แตกสาขาออกไป ปัจจุบันมีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องอยู่ เป็นจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ในปี พ.ศ. 2525 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนอายุรเวท วิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) ให้อบรมศึกษาด้านการแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์

นอกจากนี้ยังได้มีการจัดพิมพ์ตำราไทยที่คัดลอกจากตำราเก่า ๆ ซึ่งรวมคัมภีร์ไทยไว้เกือบสมบูรณ์ เพื่อแจกเป็นของขวัญที่ระลึกในบางโอกาส เช่น ตำรายาพิเศษ ของพระบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุวริยาลงกรณ์ของพระนิพนธ์ตำราเกี่ยวกับยาทั่วไป และยาอายุวัฒนะ หนังสือการแพทย์แผนไทย ของนายพันโทหม่อมเจ้ากำมสิทธิ์ ผู้ช่วยกรมการแพทย์ใน พ.ศ. 2540 ซึ่งได้อธิบายถึงอาการโรคโดยย่อและรสชาติที่เหมาะสมกับโรค¹

พัฒนาการแพทย์ไทยในช่วงนโยบายสาธารณสุขมูลฐาน

ประมาณทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานของรัฐได้หันมาศึกษาและ พัฒนาการแพทย์ไทยมากขึ้น เนื่องมาจากการที่องค์การอนามัยโลกได้จัดประชุม เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนในการส่งเสริมและ พัฒนาการแพทย์พื้นบ้านในปี 2520 และปี 2521 โดยพยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกฝึกการรักษาแบบพื้นบ้าน และสมุนไพรเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการสาธารณสุขมูลฐาน

กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้เริ่มดำเนินงานในแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานในโครงการต่าง ๆ มาก่อนหน้านี้บ้างแล้ว จึงได้เพิ่มโครงการสาธารณสุขมูลฐานเข้าในแผนพัฒนาการสาธารณสุข ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) และให้มีการควบคุมนโยบายในรูปแบบคณะกรรมการ ชื่อคณะกรรมการพัฒนาการใช้สมุนไพรแห่งชาติ ปัจจุบันใช้ชื่อคณะกรรมการสมุนไพรแห่งชาติ

ในช่วง พ.ศ. 2523-2524 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มอบหมายให้คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมุนไพรและมีผลสรุปแนวทางเพื่อกำหนดนโยบายการพัฒนาสมุนไพรเป็น 4 แนวทาง คือ

1. การพัฒนาสมุนไพรเพื่อใช้ในด้านสาธารณสุขมูลฐาน
2. การพัฒนาสมุนไพรเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมยาแผนโบราณ และยาแผนปัจจุบัน
3. การพัฒนาสมุนไพรเพื่อเป็นยารักษาโรค
4. การพัฒนาสมุนไพรเพื่อการส่งออก

ในปี พ.ศ.2524 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายแห่งชาติด้านยาขึ้น มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพร คือ จัดให้มีการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุดิบที่จำเป็นต่ออุตสาหกรรมผลิตยาภายในประเทศ และดำเนินการค้นคว้าอย่างจริงจังในเรื่องของศักยภาพทางด้านการบำบัดรักษาโรคของยาแผนโบราณ

¹ สมพร ภูติยานันต์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย. (กรุงเทพฯ : องค์การส่งเสริมการค้าผ่านศึก, 2542) , หน้า 31-33

ในปี พ.ศ.2525 ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวงการแพทย์แผนไทยอย่างมาก เมื่อศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมฟื้นฟูการวิชาแพทย์ไทยเดิม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูความรู้เกี่ยวกับวิชาแพทย์ไทยเดิม ส่งเสริมและปรับปรุงการศึกษาและการปฏิบัติวิชาแพทย์ไทยเดิมให้มีมาตรฐานสูงขึ้น โดยมูลนิธิได้ก่อตั้งอาชีวเวทมนฑวิทยาลัย (ชีวกโกมารภัจจ์) เพื่อรับบุคคลที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยม 6 เข้าศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน แล้วต่อด้วยการแพทย์แผนไทย ใช้เวลา 3 ปี เพื่อเป็นแพทย์อาชีวเวทมนฑที่มีคุณภาพเทียบเท่าอนุปริญญา มีความรู้ความสามารถในการรักษาแบบแผนไทยและแผนปัจจุบันเบื้องต้น

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) กระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มโครงการทดลองส่งเสริมการใช้สมุนไพรโดยการสนับสนุนขององค์การยูนิเซฟ โดยมีกิจกรรมด้านการให้ทุนวิจัยการกระจายพันธุ์สมุนไพร การจัดทำระบบข้อมูลเผยแพร่ความรู้และส่งเสริมให้เกิดการใช้สมุนไพรให้มากขึ้น

ในช่วงปลายแผนฯ 5 ได้มีการดำเนินการโครงการทดลองอีกโครงการหนึ่ง คือโครงการยาสมุนไพรกับการสาธารณสุขมูลฐาน โดยการสนับสนุนจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (โครงการสมุนไพร GTZ) เน้นการวิจัยทางคลินิก และการใช้สมุนไพรในคลินิกของโรงพยาบาลจำนวน 5 ชนิด คือ ขมิ้นชัน ฟ้ายะลวย ไช้หอม พญายอ และว่านหางจระเข้ นอกจากนี้ยังสนับสนุนงบประมาณในการจ้างแพทย์อาชีวเวทมนฑไปปฏิบัติงานในโรงพยาบาลเป้าหมายของโครงการด้วย

ในช่วงแผนฯ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) มีการพัฒนาด้านการใช้สมุนไพรมากขึ้น มีการนำเอางานด้านการพัฒนาสมุนไพรในช่วงแผน ฯ 5 มาบรรจุไว้ในแผน ฯ 6 ในชื่อโครงการพัฒนาสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยาโดยกำหนดเป้าหมายสมุนไพร 5 ชนิด ตามโครงการสมุนไพร GTZ ให้มีการผลิตเชิงอุตสาหกรรมและใช้ทดแทนยาแผนปัจจุบันบางส่วน

ในปี พ.ศ. 2530 ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณทั่วไป และผู้ประกอบโรคแผนโบราณทั่วไปและผู้ประกอบโรคศิลปะแผนปัจจุบันประยุกต์คือแพทย์อาชีวเวทมนฑ ปี พ.ศ. 2532 ได้มีการพัฒนาโครงการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทยขึ้นกับองค์การรองรับงานด้านการแพทย์แผนไทยโดยจัดตั้งศูนย์ประสานงานให้เกิดการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย

การพัฒนาการแพทย์แผนไทยได้มีการดำเนินการต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้ มีกลวิธีในการพัฒนาสาธารณสุข คือ สนับสนุนส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองโดยการเลือกในส่วนที่สามารถดำเนินการโดยประชาชน เช่นการแพทย์พื้นบ้านการใช้สมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลวิธีในการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยี พื้นบ้านได้แก่ การ

แพทย์และเภสัชกรรมนวดแผนไทย สมุนไพรและเทคโนโลยีพื้นบ้านอื่น ๆ และประกาศใช้ร่วมกับเทคโนโลยีปัจจุบันในการใช้พัฒนาสาธารณสุข

บทบาทของการแพทย์แผนไทย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2456 รัฐบาลได้ยกเลิกการรักษาแบบแพทย์แผนไทย ออกจากระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ ทำให้การแพทย์แผนไทยมีบทบาทต่อสังคมไทยน้อยลง เมื่อเทียบกับการแพทย์แผนปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการแพทย์แผนไทยก็ยังได้รับความนิยม กล่าวคือ มีผู้สนใจศึกษาการแพทย์แผนไทย และสอบได้ใบประกอบโรคศิลปะเพิ่มขึ้นทุกปี แม้จะไม่มากนัก หลังจากนั้น บุคคลเหล่านี้ ก็มีบทบาทเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย โดยการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมหรือชมรม เพื่อจะรวมกลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพเดียวกันและมีกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ ของสมาคม หรือชมรมนั้น

บทบาทของการแพทย์แผนไทยในสังคม มีดังนี้

1. บทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย บทบาทด้านนี้สมาคมหรือชมรมที่ผู้สอบได้ใบประกอบโรคศิลปะตั้งขึ้น จะเปิดรับบุคคลที่ต้องการเรียนเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย มาเรียนตามเวลาที่สมาคมกำหนด โดยเนื้อหาในการอบรมส่วนมากจะอาศัยตำราที่กระทรวงประกาศให้ใช้ เมื่อเรียนครบ 1 ปี ก็มีสิทธิสมัครสอบรับใบประกาศโรคศิลปะได้
2. บทบาทด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วย สมาคมหรือชมรมการแพทย์แผนไทยหลายแห่งได้เปิดบริการให้การรักษาโรค โดยการใช้ยาสมุนไพรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ยาต้ม ยาพอง ยาลูกกลอน เป็นต้น บางแห่งใช้วิธีนวด ครอบหรือรมยาสมุนไพร การรักษาส่วนใหญ่ไม่มีการจดบันทึกรวบรวมไว้ แม้บทบาทของแพทย์แผนไทย จะน้อยกว่าแพทย์แผนปัจจุบันมาก แต่ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเหลือและบรรเทาความเจ็บไข้ให้กับประชาชนได้
3. บทบาทด้านการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยให้กับประชาชน นอกจากบทบาทการถ่ายทอดความรู้และด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของสมาคมหรือชมรมต่าง ๆ แล้ว สมาคมหรือชมรมยังได้เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับด้านการแพทย์แผนไทยให้กับประชาชนในโอกาสต่าง ๆ อีกด้วย เช่น การจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับการสมุนไพร การเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยและยาไทย การออกหน่วยเคลื่อนที่ของสมาคมในส่วนภูมิภาค เพื่อโฆษณาความรู้ยาไทย และสมาคมยังเป็นแหล่งให้คำปรึกษา

อนาคตของการแพทย์แผนไทย

แม้ว่าการแพทย์แผนไทยจะไม่ได้ได้รับความนิยมมากเท่ากับการแพทย์แบบตะวันตก แต่การแพทย์แผนไทยเป็นมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของคนไทยอยู่มาก ด้วยเหตุนี้คนไทยในชนบทจำนวนมาก ไม่น้อย จะยังคงสืบทอดความรู้และการปฏิบัติทางการแพทย์แผนไทยต่อไปอีก นอกจากนี้ การที่ชาวชนบทมีฐานะยากจน การเดินทางไปมาไม่สะดวกอีกทั้งการดูแลรักษาของการแพทย์แผนไทย ทำให้ผู้ได้รับการรักษามีความอบอุ่นใจ จะเป็นที่ยอมรับได้ว่าการแพทย์แผนไทยจะไม่สูญหายไปอย่างแน่นอน

ในส่วนของรัฐบาลยุคปัจจุบัน ซึ่งมีนโยบายที่จะฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริมการแพทย์แผนไทยไว้ให้เป็นประโยชน์ โดยการรณรงค์อย่างจริงจัง เพื่อให้การแพทย์แผนไทยเป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยให้ประชาชนมีความรู้ มีความสามารถที่จะใช้สมุนไพรรักษาโรค และเสริมสุขภาพมากขึ้น โดยที่ถ้าต้องการซื้อยาสำเร็จรูปที่ผลิตโดยการแพทย์แผนไทย ก็มียาที่มีคุณภาพไว้บริการ ทั้งยารูปแบบเดิม และยาที่มีการพัฒนารูปแบบให้สะดวกน่าใช้ นอกจากนั้น เมื่อเจ็บป่วยต้องพบแพทย์ก็มีทางเลือกที่จะพบแพทย์แผนไทยได้ และแพทย์แผนไทยมีการพัฒนาวิชาการ และวิธีการรักษามีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับได้ ก็เป็นที่ยอมรับได้ว่าการแพทย์แผนไทยจะเป็นที่ต้องการอย่างกว้างขวางของประชาชน และนั่นคือ อนาคตอันสดใสของการแพทย์แผนไทย

การแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์พื้นบ้าน (Folk Medicine) เป็นระบบการแพทย์ท้องถิ่น ที่มีการใช้สั่งสม และการถ่ายทอดกันในชุมชนเฉพาะท้องถิ่น มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่มีการบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นระบบการแพทย์ย่อย ๆ ของการแพทย์แผนโบราณ หรือแพทย์แผนไทย ที่สังคมพื้นบ้านได้สั่งเคราะห์ขึ้น และได้รับการถ่ายทอดเป็นการแพทย์แบบประสบการณ์ของท้องถิ่น ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป มีกระบวนการเฝ้าระวังรักษาโรคตามลักษณะการดำรงชีวิตของท้องถิ่นและความเชื่อของชาวบ้าน

ขณะที่การแพทย์แผนปัจจุบันได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ประชาชนได้รับการปลูกฝังค่านิยมให้รักษากับการแพทย์สมัยใหม่ แต่ก็ยังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังคงมีประสบการณ์เกี่ยวกับการดูแลรักษาความเจ็บป่วยโดยการให้บริการจากการแพทย์พื้นบ้านอยู่ จากการสำรวจการยอมรับการแพทย์พื้นบ้านของบุคลากรสาธารณสุขพบว่า การแพทย์พื้นบ้านเป็นสิ่งที่ประชาชนน่าสนใจที่จะศึกษาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และเป็นทางเลือกของประชาชนต่อไป

ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์พื้นบ้านมีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้¹

1. เป็นระบบการแพทย์แบบองค์รวม (Holistic) ที่มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความเจ็บป่วยว่าความเจ็บป่วยไม่ได้ หมายถึง ความผิดปกติของร่างกายแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงความผิดปกติของความสัมพันธ์ระหว่าง คนในสังคม และคนกับสภาพแวดล้อม การแพทย์พื้นบ้านไม่ได้แบ่งแยกระบบการแพทย์ออกจากศาสนา กฎหมาย คน และสังคม ศาสนากับการแพทย์ ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค และการควบคุมทางสังคม มีความเกี่ยวข้องในบริบทเดียวกัน สุขภาพของบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะและระบบของสังคมได้
2. การวินิจฉัยและการรักษาโรค อาศัยบริบททางสังคมและวัฒนธรรม หมอพื้นบ้านวินิจฉัยและรักษาโรค โดยใช้บริบททางสังคม โดยพิจารณาจากคำวินิจฉัยของสังคม ระบบความเชื่อและศาสนาที่รักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการแพทย์พื้นบ้านจึงรักษาสังคมได้มากกว่ารักษาโรค
3. การรักษาได้ผลดีในกลุ่มอาการโรคที่ไม่ชัดเจนในสังคมหมู่บ้าน มีความเจ็บป่วย กลุ่มอาการหนึ่งที่หมอและผู้ป่วยเชื่อว่า เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นความเจ็บป่วยที่แยกออกไม่ชัดเจนระหว่างอาการทางกาย หรืออาการทางจิต เป็นการรักษาด้วยการแพทย์พื้นบ้านจึงได้ผลเป็นอย่างดีในกลุ่มอาการโรคดังกล่าว
4. มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ชาวบ้านและหมอพื้นบ้านมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน ทำให้ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้นของสังคม มีความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของความเจ็บป่วยเหมือนกัน อีกทั้งรูปแบบและขั้นตอนการรักษาไม่ยุ่งยากซับซ้อน สามารถเข้าใจได้โดยง่าย และที่สำคัญก็คือครอบครัวและญาติพี่น้องสามารถเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการรักษาด้วย

¹ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สยามไภษัชยพิภพ ภูมิปัญญาของชาติ. (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538), หน้า 244 – 245

แนวคิดทฤษฎีทางการแพทย์พื้นบ้าน

ตามแนวคิดทฤษฎีทางการแพทย์พื้นบ้านสามารถแบ่งสาเหตุของความเจ็บป่วย (Disease Etiology) ออกเป็น 2 ระบบ ได้แก่

1. การเจ็บป่วยที่เกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติ (Personalistic Medical Systems) สิ่งเหนือธรรมชาติที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยในการรับรู้ของชาวบ้านมีหลายรูปแบบดังนี้

- การเจ็บป่วยที่เกิดจากการกระทำของผี ในความเชื่อของชาวบ้าน ผีที่ทำให้เกิดเจ็บป่วยมีหลายประเภท เช่น ผีแกน ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น
- การเจ็บป่วยที่เกิดจากกรรม หรือกฎแห่งกรรม
- การเจ็บป่วยที่เกิดจากไสยศาสตร์ โดยเชื่อว่าพลังอำนาจ เวทมนต์ คาถา ทำให้คนเจ็บป่วยได้

- การเจ็บป่วยที่เกิดจากวิถีโคจรและตำแหน่งของดวงดาว
- การเจ็บป่วยเนื่องจากการละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

2. การเจ็บป่วยที่เกิดจากธรรมชาติ (Naturatistic Medical System) การอธิบายความเจ็บป่วยในระบบนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เป็นการอธิบายการเจ็บป่วยว่าเป็นเรื่องของกลไกของร่างกาย ตามอายุและเงื่อนไขของแต่ละบุคคลตามสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมของคนนั้น ๆ เช่น การเจ็บป่วยที่มีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลของธาตุทั้งสี่ เป็นต้น

ประเภทของหมอพื้นบ้าน

หากจำแนกหมอพื้นบ้านโดยใช้เกณฑ์ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเจ็บป่วยและรูปแบบวิธีการรักษาสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ได้ดังนี้

1. ประเภทหมอพื้นบ้านที่รักษาการเจ็บป่วยที่มีสาเหตุจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่
 - หมอสู่วัณหรือหมอส่งขวัญ ขวัญเป็นส่วนสำคัญของร่างกาย ถ้าขวัญหาย หรือขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว อาจทำให้เกิดอาการป่วยได้ หมอทำขวัญเป็นผู้ทำหน้าที่สู่วัณเพื่อให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว กรณีเมื่อเกิดการเจ็บป่วยในครอบครัวและชุมชน หมอขวัญก็จะผูกแขนผู้ป่วยด้วยผ้าขาว หรือทำพิธีสู่วัณส่งเคราะห์ให้แก่ผู้ป่วย
 - หมอธรรมหรือหมอท่อง จะทำหน้าที่ตรวจสอบสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าเกิดจากการกระทำของผีหรือไม่ โดยใช้วิธีการนั่งทางใน หลังจากทราบสาเหตุของการเจ็บป่วยแล้ว ชาวบ้านจึงไปรับการรักษาตามสาเหตุการเจ็บป่วยนั้น ๆ
 - หมอลำผีฟ้า เป็นหมอที่รักษาผู้ป่วยที่มีปัญหาสุขภาพจิต หรือผู้ป่วยทั่วไป ขั้นตอนของ

การรักษา เริ่มต้นด้วยการจูดคอกไม้ รูปเทียน และจัดเครื่องเช่นบูชาผีฟ้า หมอและผู้ป่วยแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สวยงาม จากนั้นหมอก็จะเชิญผีฟ้าลงมาประทับทรง เมื่อประทับทรงแล้ว ก็จะร่ายรำอย่างสวยงาม หมอทำหน้าที่เจรจากับผู้ป่วยเพื่อเกลี้ยกล่อมให้ผีที่สิงอยู่ออกไป ขณะนั้นผู้ป่วยจะมีการเหมือนถูกผีสิง และจะพูดได้ตอบว่าตนเป็นใคร ต้องการอะไร ญาติพี่น้องก็จะสนองตอบตามความต้องการของผีทันที ผีที่สิงอยู่ก็จะออกจากร่างผู้ป่วย วิญญาณผีฟ้าก็จะเข้าไปแทนที่ จากนั้นผู้ป่วยก็จะลุกขึ้นเพื่อนำไปตามเสียงแคน ซึ่งเป็นเครื่องบ่งบอกว่า ผู้ป่วยหายเป็นปกติแล้ว การรักษาโดยหมอลำผีฟ้านี้จะพบในเฉพาะพื้นที่ภาคอีสาน หรือชุมชนที่คนในภาคนี้อพยพไปอยู่เท่านั้น

2. ประเภทของหมอที่รักษาความเจ็บป่วย ที่มีสาเหตุมาจากธรรมชาติ ได้แก่

- หมอสมุนไพร เป็นหมอที่รักษาผู้ป่วยโดยอาศัยความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา โดยใช้ยาที่ได้จากสมุนไพรเป็นหลักในการรักษา และอาจมีคาถาเป็นส่วนประกอบด้วย ในจำนวนหมอพื้นบ้านทุกประเภท หมอสมุนไพรเป็นหมอที่มีบทบาทในการรักษามากที่สุด

- หมอกระดูก เป็นหมอที่มีบทบาทในการรักษาอาการเจ็บป่วยเกี่ยวกับกระดูก ขั้นตอนในการรักษากระดูกหัก หมอจะใช้วิธีการเข้าเฝือกไม้ไผ่ และใช้น้ำมันทาประสาน เพื่อช่วยประสานกระดูกให้เข้าที่อย่างเดิม รวมทั้งการเป่าคาถาเพื่อช่วยเสริมกำลังใจแก่ผู้ป่วยด้วย

- หมอนวด หมอนวดจะรักษาโรคเกี่ยวกับการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ คอตกหมอน เน้นการจับเส้นเอ็นตามร่างกาย ทำให้กล้ามเนื้อคลายตัว หายจากอาการปวดเมื่อยได้

กระบวนการรักษาแบบพื้นบ้าน

มีผู้สรุปวิธีวินิจฉัยโรคและการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านไว้ 4 ขั้นตอน คือ¹

1. การซักถามประวัติของผู้เจ็บป่วย เช่น ชื่อ ที่อยู่ ศาสนา อายุ อาชีพ การเจ็บป่วยในอดีต เป็นต้น

2. การซักประวัติของโรคที่เจ็บป่วย เช่น เริ่มเจ็บป่วยเมื่อไร มีเหตุอะไรทำให้เจ็บป่วย การรักษาพยาบาลที่ได้รับมาก่อน เป็นต้น

3. การวินิจฉัยโรคส่วนใหญ่จะวินิจฉัยโรคจากการซักถามอาการของผู้ป่วย ทำการตรวจร่างกาย เช่น ดูเหงื่อที่ออก การซักถาม และตรวจอุจจาระ อาหารที่ผู้ป่วยบริโภค เสียงพูด การนอนหลับ การรู้สึกภายใน และภายนอก

4. การรักษาโรค ส่วนมากใช้สมุนไพรในลักษณะต่าง ๆ เช่น ยาหม้อ ยาผง ยาลูกกลอน ยา

¹ มะลิ ลีวนานนท์ชัย และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์. ระบบความเชื่อความคิดและพฤติกรรมการรักษาโรคกระดูกด้วยระบบการแพทย์แผนโบราณ. (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534), หน้า 10.

ทา ยากวาด อบยา รมยา โรคบางชนิดอาจใช้วิธีนวด ประคบ สำหรับโรคกระดูกหัก มีการดัดกระดูก ให้เข้าที่แล้วเข้าฝือกด้วยไม้ไผ่และทาน้ำมัน

สาเหตุที่การแพทย์พื้นบ้านยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย

แม้ว่าการแพทย์แผนตะวันตกได้กลายเป็นการแพทย์กระแสหลักของสังคมไทย แต่การแพทย์พื้นบ้านยังไม่เสื่อมความนิยมไปจากชุมชนในชนบท ทั้งนี้ เพราะมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้การแพทย์พื้นบ้านดำรงอยู่ได้อย่างเหนียวแน่น ดังต่อไปนี้

1. ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน รูปแบบและวิธีการรักษาของหมอที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสถานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านมีขั้นตอนการรักษาที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน และที่สำคัญคือไม่แบ่งแยกผู้ป่วยออกจากครอบครัวและญาติพี่น้อง
2. ลักษณะความเจ็บป่วย มีความเจ็บป่วยบางประเภทที่ชาวบ้านเชื่อว่าต้องรักษาหมอพื้นบ้านเท่านั้นจึงจะหาย เช่น ไข้หามกไม้ (ไข้รากสาด) และโรคกำเริบ เป็นต้น
3. ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรคที่สอดคล้องกันระหว่างหมอพื้นบ้านและผู้ป่วยที่เชื่อว่า ความเจ็บป่วยมีสาเหตุจากอำนาจเหนือธรรมชาติและสาเหตุจากธรรมชาติ
4. ลักษณะทางสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่ของหมอพื้นบ้านได้แก่ ระบบสังคมแบบเครือญาติ และระบบอาวุโสที่เหนียวแน่น เนื่องจากการเจ็บป่วยไม่ใช่เป็นเรื่องของครอบครัวและชุมชน ดังนั้น ความเป็นเครือญาติและความเคารพในระบบอาวุโส จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการชี้แนะรูปแบบ

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริม ได้แก่

1. ระยะทางระหว่างหมู่บ้านกับสถานพยาบาลของรัฐ ถ้าไกลมาก ประชาชนเดินทางไม่สะดวก ก็มีแนวโน้มว่า ประชาชนจะหันไปใช้บริการจากการแพทย์พื้นบ้าน
2. ค่ารักษาพยาบาลที่ถูกกว่า
3. ความพึงพอใจในรูปแบบการบริการ
4. คุณสมบัติของหมอพื้นบ้านที่สร้างความศรัทธาและน่าเชื่อถือแก่ชาวบ้าน
5. ปริมาณของสมุนไพรในชุมชน เนื่องจากสมุนไพรเป็นรูปแบบการเยียวยารักษาหลักของระบบการแพทย์พื้นบ้าน ความขาดแคลนสมุนไพร ย่อมส่งผลกระทบต่อแพทย์พื้นบ้าน

อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเท่านั้น แต่ทุกปัจจัยมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นกระบวนการ

ปัญหาของการแพทย์พื้นบ้าน

ปัญหาของการแพทย์พื้นบ้านในปัจจุบันก็คือ หมอพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญในการรักษาโรคภัย ๑๑ ลดน้อยลงไปตามลำดับ ที่เหลืออยู่ก็มีอายุมากหรือเลิกประกอบอาชีพไปแล้ว และที่สำคัญที่สุดก็คือ หมอพื้นบ้านเหล่านี้ขาดคนสืบทอดความรู้ ส่วนหมอพื้นบ้านที่ยังมีบทบาทอยู่บางส่วนก็ขาดความแม่นยำและความชำนาญในการรักษาโรค ในขณะเดียวกัน ก็มีผู้แอบแฝงมาแสวงหาผลประโยชน์โดยการหลอกลวงประชาชน เช่น การปลอมปนยาแผนปัจจุบันลงในสมุนไพร หรือการโฆษณาโอ้อวดสรรพคุณเกินความเป็นจริง ปัญหาการขาดแคลนสมุนไพรเป็นปัญหาสำคัญที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันด่วนที่ปัญหาดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อวงการแพทย์พื้นบ้านอย่างแน่นอน

แนวโน้มในอนาคตของหมอพื้นบ้าน

ในอดีตหมอพื้นบ้านเคยเป็นหมอที่รักษาได้ทุกโรค ปัจจุบันกลายเป็นผู้ชำนาญเฉพาะโรค ทั้งนี้เนื่องจากโรคหลายอย่าง ประชาชนไปใช้บริการจากการแพทย์แผนปัจจุบัน จะเหลือเฉพาะโรคที่การแพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่หายเท่านั้น จึงจะมาหาหมอพื้นบ้าน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้บทบาทของหมอพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพของประชาชนค่อย ๆ ลดน้อยลงตามลำดับ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้างานที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์พื้นบ้านไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ และคณะได้เขียนหนังสือเรื่อง ประวัติและวิวัฒนาการการแพทย์แผนไทย โดยกล่าวถึงวิวัฒนาการการแพทย์แผนไทยตามลำดับ คือ การแพทย์แผนไทยยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา ระหว่างเสียกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ (ร.1-ร.7) องค์การเอกชนด้านการแพทย์แผนไทย และโครงสร้างและบทบาทขององค์กรด้านการแพทย์แผนไทย ในระหว่างกระทรวงสาธารณสุข นอกจากนี้ยังกล่าวถึง การแพทย์แผนไทยสายโยแห่งวัฒนธรรม โดยมีสาระดังนี้ การเกิด การอยู่ไฟ อาหารสมุนไพร ยาสมุนไพร การนวดไทย การอบตัวด้วยไอน้ำสมุนไพร ธรรมชาติบำบัด และการตาย

เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ ได้เขียนหนังสือเรื่อง การแพทย์แผนไทย การแพทย์แบบองค์รวม โดยกล่าวถึง หลักการและทฤษฎีการแพทย์แผนไทย และเหตุผลในการใช้ รวมทั้งแนวทางในการวิเคราะห์หรือวินิจฉัยสุขภาพ ตลอดจนแนวทางในการบำบัดรักษาโรคด้วยสมุนไพรไทย

เสรี อาจสาธิต ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือเรื่อง ตำรายาแผนโบราณประจำบ้าน โดยเนื้อหาเป็นการรวบรวมเอาตำราเภสัชโบราณ อันได้แก่ หลักการปรุงยา ประเภทสรรพคุณยา การเขียนใบสั่งยา กระสายยา สรรพคุณยาแยกตามรส พิษภัย การรักษาด้วยกายและจิต การฝังเข็ม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงโรคบางชนิดโดยบอกวิธีป้องกันและการรักษา เช่น โรคริดสีดวงทวารหนัก ริดสีดวงจมูก วัณโรค กามโรค โรคเมรัยต่าง ๆ โรคท้องร่วง บิด โรคไข้ต่าง ๆ โรคสตรี โรคประสาท และโรคที่เกี่ยวกับเด็ก

พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ ได้เขียนหนังสือเรื่อง คู่มือการใช้สมุนไพร มีเนื้อหา ว่าด้วยยาสมุนไพรที่รักษาโรคพื้น ๆ ซึ่งใช้เป็นยารับประทาน และยาภายนอก ในส่วนของยารับประทานได้กล่าวถึงสมุนไพรแก้อาการต่าง ๆ 29 อาการ เช่น ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ ยาระบาย ยาถ่าย ยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ยาแก้ท้องร่วง ยาแก้บิด ยาช่วยย่อย ยาแก้ไข้ลดความร้อน ยาแก้เจ็บคอ ยาบำรุงหัวใจ ยารักษาหืด ยาทำให้อาเจียน ฯลฯ ส่วนยาภายนอกได้กล่าวถึง สมุนไพรที่ใช้แก้อาการที่เกิดภายนอก มีจำนวน 28 อาการ เช่น ยารักษาโรคผิวหนัง และผื่นคัน ยารักษาหูด ยารักษาน้ำกัด ยาแก้ปวดฟัน ยาระงับกลิ่นปาก ยารักษาแผลในปาก ยารักษาตาแดง งามัวด พอกฝี ถอดพิษ ชันตุ แผลเรื้อรัง เป็นต้น

สุนทรี สิงหนุตรา ได้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือสรรพคุณสมุนไพร 200 ชนิด โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพรและความรู้เรื่องสมุนไพร 200 ชนิด สรรพคุณแบ่งตามกลุ่มอาการโรค 30 กลุ่ม เช่น กลุ่มยาลดไขมันในเส้นเลือด กลุ่มยารักษาโรคผิวหนัง กลุ่มยาบำรุงหัวใจ กลุ่มยาถ่ายพยาธิ กลุ่มยาถ่าย กลุ่มยาแก้บิด กลุ่มพืชถอนพิษ กลุ่มพืชสมุนไพรแก้เมรัย ฯลฯ

รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ ได้เรียบเรียงหนังสือ พืชเครื่องเทศและสมุนไพร โดยกล่าวถึงความรู้พื้นฐานของพืชเครื่องเทศและสมุนไพร อันได้แก่ ประวัติของการใช้พืชเครื่องเทศและสมุนไพร คุณค่าทางอาหารของพืชเครื่องเทศและสมุนไพร สมุนไพรในการใช้เป็นยา การจำแนกพืชสมุนไพร นอกจากนี้ยังมีเรื่องของพืชแต่ละชนิดซึ่งใช้เป็นเครื่องเทศและ/หรือพืชสมุนไพร ด้วยการกล่าวถึง ชื่อท้องถิ่น ชื่อสามัญ ชื่อวิทยาศาสตร์ วงศ์ สารที่พบ ส่วนที่ใช้ คุณสมบัติ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ วิธีการปลูก การปฏิบัติ ดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการจำหน่าย

วันดี ฤกษ์พันธุ์ ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง เกร็ดความรู้สมุนไพร ขึ้นเมื่อสนับสนุนให้มีการใช้สมุนไพรกว้างขวางยิ่งขึ้น และเพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบวิชาเภสัชวินิจฉัย สำหรับนักศึกษาเภสัชศาสตร์ เนื้อหาเป็นการรวบรวมเอาเกร็ดความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับยาสมุนไพร โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องน่ารู้เกี่ยวกับสมุนไพร อาหาร เครื่องดื่ม และเครื่องสำอาง สมุนไพร ดอกไม้สมุนไพร สมุนไพรที่ใช้เป็นสัณฆอาหาร สมุนไพรที่ใช้เป็นยา และสมุนไพรที่เป็นพิษ

วันดี กฤษณพันธ์ ได้เขียนหนังสือเรื่อง สมุนไพรสารพัดประโยชน์ มีเนื้อหาครอบคลุมความรู้เบื้องต้นที่ควรทราบเกี่ยวกับสมุนไพร สมุนไพรที่ควรปลูกเพื่อใช้เป็นยาบำบัดรักษาโรค สมุนไพรที่ใช้เป็นเครื่องเทศสำหรับแต่งกลิ่น และแต่งรสอาหารและใช้เป็นสีย้อมผ้า ตลอดจนสมุนไพรที่เป็นแหล่งของน้ำตาลชนิดต่าง ๆ และนอกจากนี้ยังกล่าวถึงรูปแบบของน้ำตาลซูโครสในทางการค้าว่า เป็นสารรสหวานที่ใช้จากธรรมชาติ โดยเฉพาะจากพืชชนิดต่าง ๆ โดยนอกจากจะมีในรูปของน้ำตาลแล้วยังดัดแปลงเป็นน้ำตาลรูปแบบอื่น ๆ อีกหลายชนิด

วันดี กฤษณพันธ์ ได้รวบรวมเรียบเรียงหนังสือเรื่อง สมุนไพรน่ารู้ เนื้อหาในหนังสือประกอบด้วยสองภาค ภาคแรกเป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพร ภาคนี้กล่าวถึง สมุนไพรคืออะไร ข้อดีข้อเสียของสมุนไพร ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร เก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรอย่างไรถึงจะได้ผลการเก็บรักษาพืชสมุนไพร ฯลฯ ภาคที่สองได้กล่าวถึง ยาสมุนไพรที่ใช้เก็บยาต่าง ๆ จำนวน 69 ชนิด โดยสมุนไพรแต่ละชนิดได้กล่าวถึงชื่อสมุนไพรที่เรียกกันตามท้องถิ่นต่าง ๆ ลักษณะของสมุนไพร ภาพลายเส้นของสมุนไพร กลุ่มสารสำคัญที่เป็นตัวออกฤทธิ์รักษาโรค ประโยชน์ที่ใช้ วิธีการใช้ ตลอดจนข้อระวังต่าง ๆ ในการใช้สมุนไพรแต่ละชนิด สมุนไพรที่กล่าวถึงส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรที่มีการศึกษาวิจัยทางด้านเภสัชวิทยา พืชวิทยา และมีการทดลองใช้กับคนไข้มาแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเลือกใช้สมุนไพรได้อย่างมั่นใจมากยิ่งขึ้น

ปาริชาติ สักกะทำนุ ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง กระเทียมสมุนไพรเสริมสุขภาพ มีเนื้อหาว่าด้วยบทบาทในการรักษาโรคของกระเทียมอย่างครบถ้วน มีเนื้อหาทั้งหมด 5 บท คือ กลิ่นนำรังเกียจหรือประโยชน์น่าสนใจ กระเทียมประวัติอันยาวนาน กระเทียมในครัวและในสวนครัว สมุนไพรสมัยใหม่ ด้วยยาในกระเทียม และสมุนไพรกับการแพทย์แผนปัจจุบันด้วย

สุพจน์ อัสวพันธุ์ชนกุล ได้จัดทำจุลสารทางวิชาการอันดับที่ 11 ในโครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง เรื่อง หญ้าหนวดแมว แก่นัว ปัสสาวะขัด โดยรวบรวมความรู้เกี่ยวกับหญ้าหนวดแมว การใช้หญ้าหนวดแมวรักษาโรค รายงานผลการทดลองหญ้าหนวดแมว บทสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์นายแพทย์วีระสิงห์ เมืองมัน เกี่ยวกับการใช้หญ้าหนวดแมวรักษานิว ฯลฯ

สุพจน์ อัสวพันธุ์ชนกุล ได้เรียบเรียงหนังสือคู่มือว่านหางจระเข้ สมุนไพรมหัศจรรย์จากธรรมชาติ เนื้อหาในหนังสือประกอบด้วยสองภาค คือ ความรู้เรื่อง ว่านหางจระเข้ และ ผลของการใช้ว่านหางจระเข้ ในส่วนของความรู้เรื่องว่านหางจระเข้ กล่าวถึง ประวัติการใช้ วิธีการใช้ และการดูแลรักษาว่านหางจระเข้ ฯลฯ สำหรับผลของการใช้ว่านหางจระเข้ ได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพการใช้ว่านหางจระเข้ การใช้ว่านหางจระเข้ในไทยและต่างประเทศ และรายงานผลการทดลองใช้ว่านหางจระเข้

คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสานใต้-บุรีรัมย์ ได้จัดทำวารสารทางวิชาการ “วังรุ้ง” ฉบับตำราสมุนไพรขึ้น โดยมีเนื้อหาในเรื่องของ ข้อดีของสมุนไพร ข้อแนะนำในการใช้ยาสมุนไพร สมุนไพรกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สมุนไพรกับการสาธารณสุข สมุนไพรใกล้ตัวในครัวเรือน เป็นทั้งอาหารและยา ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผล ผัก วัชพืชที่เป็นยา คุณสมบัติของว่านหางจระเข้ หลักการแพทย์สำหรับตนเอง สมุนไพรอะไร ใช้รักษาอะไร ตำรับยาเก่าที่ใช้ได้ผล ฯลฯ

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดพิมพ์หนังสือ ยาจากสมุนไพร โดยคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน ร่วมกันเขียนขึ้น หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นความรู้พื้นฐานทางพฤกษศาสตร์เคมี โดยแบ่งสารสำคัญที่พบในพืชออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแอลคาลอยด์ และกลุ่มกลัยโคไซด์ เนื้อหาครอบคลุมถึงคำจำกัดความ แหล่งกำเนิด คุณสมบัติทางเคมี การตรวจสอบการวิเคราะห์ปริมาณสาร การสกัดแยกสาร ประโยชน์ทางยา นอกจากนี้ยังมีเรื่องของสมุนไพรที่มีผลกระทบต่อระบบภูมิคุ้มกัน สมุนไพรกับโรคเอดส์ สมุนไพรกับมะเร็ง สมุนไพรกับโรคมาลาเรีย ยาใหม่จากสมุนไพร และ การนำเอาเทคโนโลยีชีวภาพมาใช้ปรับปรุงพันธุ์สมุนไพร

สำนักงานสาธารณสุขมูลฐาน ได้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับยาสมุนไพร เช่น ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพร การเก็บรักษา การแปรรูป อาการแพ้ที่เกิดจากสมุนไพร และรายการสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน นอกจากนี้ยังมีเรื่องของ ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน อันได้แก่ ยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรค/อาการเจ็บป่วยระบบทางเดินอาหาร ยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรค/อาการเจ็บป่วยระบบทางเดินหายใจ ยาสมุนไพรเพื่อการรักษาโรค/อาการเจ็บป่วยระบบทางเดินปัสสาวะ ยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคผิวหนังและยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคและอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน ได้จัดพิมพ์หนังสือคู่มือยาไทยสำหรับสาธารณสุขมูลฐาน เนื้อหาในหนังสือประกอบด้วย สามภาค คือ พื้นฐานการแพทย์แผนไทย หลักและข้อปฏิบัติของเภสัชกรรมแผนไทย และยาไทยสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน ในส่วนของพื้นฐานการแพทย์แผนไทยกล่าวถึง องค์ประกอบของชีวิต โรคและสาเหตุของโรค หลักและวิธีการวินิจฉัยโรค และวิธีการรักษา สำหรับหลักและข้อปฏิบัติของเภสัชกรรมแผนไทยกล่าวถึง จรรยาของเภสัชกร หลักการเตรียมยาและการปรุงยาไทย วิธีปรุงยาตามหลักของโบราณ วิธีใช้ยาและหลักการใช้ยาไทย ส่วนยาไทยสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน กล่าวคือ โรคต่าง ๆ ของคนทั้งสามวัย ได้แก่ โรคในวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ฯลฯ

นิจศิริ เรืองรังษี และ พะยอม ดันติวัฒน์ ได้เรียบเรียงหนังสือ เรื่อง พืชสมุนไพรขึ้นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการใช้สมุนไพรในด้านการสาธารณสุขมูลฐาน และเพื่อเป็นเอกสารประกอบการ

สอนของภาควิชาเกษตรเขต คณะเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื้อหาวิชาได้ผสมผสานวิชาการด้านวิทยาศาสตร์เข้ากับตำราของไทย เพื่อให้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาทางวิชาการเพื่อเน้นถึงประสิทธิภาพความปลอดภัย และพิษของสมุนไพร โดยกล่าวถึง สมุนไพรที่ใช้แก้ไข้ สมุนไพรที่ใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย ยาระบาย ขับพยาธิ ยาขับลม ผิวน้ำ สมุนไพรที่ใช้แต่งสี ใช้เป็นยาไล่ฆ่าแมลง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพืชมีพิษและพืชที่ใช้เป็นอาหาร

โกมล ศิวะบวร ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง สมุนไพรไทย ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยแผนโบราณในประเทศไทย ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีการจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต.ต. ชำรง จารณศรี มีเนื้อหาว่าด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน เนื้อหาส่วนใหญ่ได้มาจากตำรายาและคำบอกเล่าของประชาชนและผู้สูงอายุในชนบท อาการของโรคที่ใช้สมุนไพรรักษามีกล่าวไว้ถึง 35 อาการ โดยแต่ละอาการจะกล่าวถึงสมุนไพรไว้หลายชนิด อีกทั้งยังกล่าวถึงสมุนไพร นอกจากบอกชื่อทั่วไปของสมุนไพรแล้ว ยังบอกชื่อท้องถิ่น วิธีการใช้ และบอกถึงพิษจากพืชสมุนไพรไว้ด้วย

เพ็ญจันทร์ ประดับมุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมวัฒนธรรมของการใช้สมุนไพร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องการดำรงอยู่ของสมุนไพรในเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม ผ่านพฤติกรรมและการแสวงหาบริการของประชาชน ตลอดจนเข้าใจการให้ความหมายและรูปลักษณะของสมุนไพรภายใต้ระบบการแพทย์พหุลักษณะ และตัวกำหนดสำคัญต่อการตัดสินใจใช้สมุนไพรของประชาชน การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสุขเกษม อำเภอภูคชุม จังหวัดยโสธร โดยมีวิธีการศึกษาคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์แบบลึกกับบุคคลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบลึกกับครัวเรือน การใช้แบบบันทึกความเจ็บป่วยและการใช้แบบสอบถามเรื่องความเจ็บป่วยของคนในครัวเรือน ผลจากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านสุขเกษมยังเป็นชุมชนที่มีความเป็นพื้นบ้านอยู่มาก ระบบการแพทย์ในชุมชนเป็นแบบพหุลักษณะ มีความหลากหลายในเชิงวิธีคิด ประชาชนยังเลือกใช้ระบบการแพทย์พื้นบ้านค่อนข้างมาก การดูแลสุขภาพของประชาชนยังเป็นลักษณะการดูแลตนเอง ชาวบ้านนิยมใช้บริการหมอพื้นบ้านมากที่สุด รองลงมาคือการดูแลตนเองและการใช้บริการในระบบแพทย์แผนปัจจุบัน ตามลำดับ การใช้ยาสมุนไพรและการใช้บริการหมอพื้นบ้านเป็นทางเลือกหนึ่งที่ประชากรในหมู่บ้านนี้เลือก ซึ่งหมอพื้นบ้านในหมู่บ้านสุขเกษมนี้ก็มีหลายประเภทด้วยกัน เช่น หมอมล หมอสูตร หมอธรรม หมอคำแย หมอยา และหมอเป่า เป็นต้น

อิมใจ เรือนเพชร , วัฒนา จินดาพล และวัฒนา พิทยาภินันท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การรักษาโรคของหมอพื้นบ้านจังหวัดพังงา ผลจากการศึกษาพบว่า จากการสำรวจหมอพื้นบ้านในจังหวัดพังงาปรากฏว่ามี 59 ราย ส่วนใหญ่ได้รับความรู้ด้านการรักษามาจากบรรพบุรุษ บุคคลที่ใกล้ชิด และบาง

ราย เกิดจากการนิมิต (ฝัน) ในด้านการรักษาโรคและวินิจฉัยโรค หมอจะถามอาการเป็นสำคัญ ส่วนวิธีอื่นๆ เช่น ตรวจร่างกาย การซักประวัติ ตรวจดวงชะตา และตรวจธาตุ มีการใช้น้อย ในการรักษาในแต่ละครั้งจะใช้ยาสมุนไพรจะนำมาต้ม ประกอบกับการใช้คาถาอาคม นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมบางอย่างในการรักษาโรค ได้แก่พิธีไหว้ครู หมอพื้นบ้านทุกคนมักจะติดตามแต่การรักษาโรคโดยการถามคนไข้ และบุคคลใกล้ชิดกับคนไข้ โรคที่ชาวบ้านนิยมนำให้หมอพื้นบ้านรักษาได้แก่ โรคความผิดปกติของประจำเดือน โรคเคล็ดขัดยอกปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ โรคเรื้อรังที่รักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หายขาด สำหรับปัญหาของหมอพื้นบ้าน คือ หาเครื่องยาสมุนไพรได้ยาก และมีราคาแพง

บทที่ 3

แหล่งที่มา สภาพของตำราที่ใช้ศึกษา และขั้นตอนศึกษาค้นคว้า

แหล่งที่มาและสภาพหนังสือ

ตำราหรือหนังสือที่นำมาศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือซึ่งเก็บรวบรวมไว้ที่หอพุทธศาสนาธรรมโฆณีย์ สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานีหนังสือดังกล่าวเก็บรวบรวมไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 โดยที่หนังสือส่วนหนึ่งครูอาจารย์ ผู้สอนวิชาภาษาไทย ขณะนั้นได้มอบหมายให้นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยซึ่งเรียนวิชาคติชนวิทยา และวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นเสาะหานำมาส่งเพื่อเป็นงานประกอบการเรียน อีกส่วนหนึ่งเป็นหนังสือที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค รวมหนังสือที่ได้ทั้งหมดประมาณ 650 เล่ม ในจำนวนนี้เป็นตำราประมาณเกือบ 200 เล่ม

ตำราประมาณเกือบ 200 เล่มส่วนใหญ่อยู่ในสภาพชำรุด ขาดหน้าต้นหน้าปลายบ้าง มดปลวกกัดกินบ้าง ถูกฉีกขาดเพื่อนำไปเป็นส่วนประกอบของยารักษาโรคบ้าง ถูกทิ้งตากแดดฝน เปียกชื้นลบเลือนไปบ้าง ด้วยเหตุนี้จึงมีหนังสือที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น อย่างไรก็ตามได้พยายามคัดเลือกหนังสือมาศึกษาได้จำนวนทั้งสิ้น 125 เล่ม

ในหนังสือจำนวนทั้งหมดที่นำมาศึกษา ส่วนใหญ่มีขนาดกว้างและยาว 12 x 18 เซนติเมตร และ 12 x 36 เซนติเมตร ส่วนความหนาบางขึ้นอยู่กับความชำรุดฉีกขาดของหนังสือ ในจำนวนนี้เป็นหนังสือชุดจำนวน 16 เล่ม และชุดขาวจำนวน 109 เล่ม หนังสือ ดังกล่าว เป็นหนังสือที่ได้จากชาวบ้านและวัดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 49 เล่ม จากจังหวัดชุมพร 21 เล่ม จังหวัดนครศรีธรรมราช 4 เล่ม จังหวัดสงขลา 1 เล่ม ไม่ทราบแหล่งที่มาแน่ชัด 50 เล่ม (นายนัก คงจันทร์ ชาวบ้านอำเภอเกาะสมุยเสาะหานำมาบริจาคเมื่อปี พ.ศ 2527 จำนวน 36 เล่ม)

ต่อไปนี้จะแหล่งที่มาของตำราหรือหนังสือชุดดังกล่าว

ก. จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. วัดเขาศรีวิชัย ตำบลเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จำนวน 2 เล่ม
2. นายชม ประเสริฐ 44 หมู่ 1 ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จำนวน 3 เล่ม
3. นายเขียน วิมล 17 หมู่ 3 ตำบลหัวเตย อำเภอพุนพิน จำนวน 2 เล่ม
4. นายวัฒนา เกื้อสุทธิ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน จำนวน 1 เล่ม
5. นายวงษ์ ไชยสาลี ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน จำนวน 1 เล่ม

6. นายแกน ขวัญเมือง หมู่ 2 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 2 เล่ม
7. พระมหาชูชาติ เจ้าอาวาสวัดท่าไทร อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 1 เล่ม
8. นายเจียร วิทยาพร 25 หมู่ 1 ตำบลท่าอุแท อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 1 เล่ม
9. นายมี ศรีภักดี 15 หมู่ 5 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 2 เล่ม
10. นายสุ่น ช่วยสุวรรณ หมู่ 3 ตำบลกระแต อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 1 เล่ม
11. นางบุญทรัพย์เพชรณิ ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จำนวน 1 เล่ม
12. นายพัฒน์ วงวิเชียร ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองฯ จำนวน 1 เล่ม
13. นายเนื่อง สอนประสม หมู่ 6 ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมืองฯ จำนวน 1 เล่ม
14. วัดแหลมทอง ตำบลคลองฉนาก อำเภอเมืองฯ จำนวน 1 เล่ม
15. นายวิสูตร แก้วสังข์ 12 ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองฯ จำนวน 1 เล่ม
16. นายเจริญ โกละกะ ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมืองฯ จำนวน 1 เล่ม
17. นายเหียง เทพเจริญ หมู่ 5 ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองฯ จำนวน 1 เล่ม
18. นายเอี่ยม แสงแก้ว 14 หมู่ 2 ตำบลเวียง อำเภอไชยา จำนวน 4 เล่ม
19. วัดเวียง อำเภอไชยา จำนวน 1 เล่ม
20. นางเปียบ ค้างไชยา ตำบลเวียง อำเภอไชยา จำนวน 1 เล่ม
21. นายเนือย เจริญสุข หมู่ 3 บ้านทะเล ตำบลหน้าเมือง อำเภอเกาะสมุย จำนวน 1 เล่ม
22. นายก้าน พรหมจันทร์ 17 หมู่ 4 ตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จำนวน 1 เล่ม
23. นายขอม ดอนทราย 44 หมู่ 4 ตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จำนวน 1 เล่ม
24. นายเคลือบ พรหมจันทร์ 73 หมู่ 2 ตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จำนวน 1
25. นายธรรมบุญ บุญดี 47 หมู่ 4 ตำบลอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย จำนวน 1 เล่ม
26. นายมี ไชยรัช 16 หมู่ 2 ตำบลมะเร็ต อำเภอเกาะสมุย จำนวน 1 เล่ม
27. วัดอินทาราม ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จำนวน 2 เล่ม
28. นายเจื่อง แก้วบัวทอง ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จำนวน 1 เล่ม
29. นายประคอง (ไม่ทราบนามสกุล) 334 หมู่ 1 ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จำนวน 1 เล่ม
30. วัดขจรบำรุง ตำบลวัง อำเภอท่าชนะ จำนวน 1 เล่ม
31. นายน่วม สวนกุล หมู่ 6 ตำบลพรุฬ อำเภอบ้านนาสาร จำนวน 1 เล่ม
32. นาย (ไม่ทราบนามสกุล) 19 หมู่ 1 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จำนวน 1 เล่ม

33. วัดอรุณาราม ตำบลตะกุกเหนือ อำเภอคีรีรัฐนิคม จำนวน 1 เล่ม
34. นายเชย หิตช่วย ตำบลตะกุกเหนือ อำเภอคีรีรัฐนิคม จำนวน 1 เล่ม
35. นายหนู ทองพัฒน์ 18 หมู่ 1 ตำบลกระดาน อำเภอคีรีรัฐนิคม จำนวน 1 เล่ม
36. นางพรม นวยไทย ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จำนวน 1 เล่ม
37. นายเขียว สองเมือง ตำบลทรัพย์ทวี อำเภอบ้านนาเดิม จำนวน 1 เล่ม
38. นางแจ่ม แดงมณี (ไม่ทราบที่อยู่) จำนวน 1 เล่ม
39. นางเขียว เกลี้ยงเกลา (ไม่ทราบที่อยู่) จำนวน 1 เล่ม
40. นายนัด คงจันทร์ ตำบลมะเร็ด อำเภอเกาะสมุย รวบรวมนำมาบริจาคจำนวน 36 เล่ม
ไม่ทราบที่มาแน่ชัด

ข. จังหวัดชุมพร

1. วัดคอนทรายแก้ว ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง จำนวน 4 เล่ม
2. นายสมาน ชูทรรฐาภิ 23 หมู่ 3 ตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง จำนวน 2 เล่ม
3. นายสุทธิมนต์ จุลมนต์ 60 หมู่ 6 ตำบลทุ่ง อำเภอเมือง จำนวน 1 เล่ม
4. นายธีระทองแก้ว ตำบลตากแดด อำเภอเมือง จำนวน 2 เล่ม
5. นายช่วย แสงสุวรรณ 40 หมู่ 4 ตำบลปะทิว จำนวน 3 เล่ม
6. นายเปี้ยว พันธุ บ้านคลองวังช้าง อำเภอปะทิว จำนวน 3 เล่ม
7. นายพิชัย จันทรเพ็ง อำเภอปะทิว จำนวน 1 เล่ม
8. วัดสุวรรณคีรี ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จำนวน 2 เล่ม
9. นายเลิศ นาคสุวรรณ อำเภอละแม จำนวน 1 เล่ม
10. นายแป้น ปราชญ์นคร บ้านบางลึก จังหวัดชุมพร จำนวน 1 เล่ม
11. วัดควนมนั 6 ตำบลนากระตาม อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

ค. จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. นายครวญ เสนเรือง ตำบลขนอม อำเภอขนอม จำนวน 1 เล่ม
2. นายเจียร รัตนพันธ์ ตำบลชะมาย อำเภอทุ่งสง จำนวน 1 เล่ม
3. นายประจุม คงทอง 142 หมู่ 6 ตำบลหินตก อำเภออร่อนพิบูลย์ 1 เล่ม
4. นายอุ้น สังข์เพชร 84/1 หมู่ 2 ต. ท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จำนวน 1 เล่ม

ง. จังหวัดสงขลา

1. นายสุข แก่นถ่อง ตำบลคูขุด อำเภอสทิงพระ จำนวน 1 เล่ม

จ. หนังสือบอกอีกจำนวน 14 เล่ม ไม่ทราบที่มา เพราะไม่มีรายละเอียด แต่เข้าใจว่าน่าจะเป็นหนังสือของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบอก ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการกำหนดหัวข้อศึกษาค้นคว้า
2. ติดต่อหอพุทธศาสนาธรรมโมชนม์ สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี เพื่อขอยืมหนังสือบอกที่เกี่ยวข้องกับตำรายาทั้งหมดออกมาศึกษาค้นคว้า
3. ติดต่อหมอพื้นบ้านที่มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป ซึ่งมีภูมิลำเนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อสอบถามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า และเพื่อขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลตำราเพิ่มเติม และตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับตำรา
4. คัดเลือกข้อมูลหนังสือบอกที่เป็นตำรายาทั้งหมดโดยใช้เกณฑ์ คือจารเป็นภาษาไทย สภาพต้นฉบับสมบูรณ์ ไม่ฉีกขาดเสียหาย ไม่ลบเลือนจนเกินไป และมีแหล่งที่มาชัดเจน กรณีหนังสือบางเล่ม ซึ่งที่ไม่ทราบที่มาที่แน่นอน แต่ถ้ามีหลักฐานยืนยันว่าเป็นของสุราษฎร์ธานีอย่างแน่ชัด ก็จะนำมาศึกษาด้วย
5. นำตำรายาหรือหนังสือบอก จำนวน 125 เล่ม ซึ่งคัดเลือกแล้วมาดำเนินการปริวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบัน โดยปริวรรตเฉพาะในส่วนที่เป็นตำรายาเท่านั้น
6. นำหนังสือบอกหรือตำรายาที่ปริวรรตแล้วมาดำเนินการตามรายละเอียดต่อไปนี้
 - 6.1 จำแนกชนิดของยาตามชนิดและอาการของโรค
 - 6.2 ตรวจสอบส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน
 - 6.3 ตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของยา
 - 6.4 ประมวลความรู้จากการพิจารณาส่วนประกอบของยา แล้วสังเขปประเด็นสำคัญ (ในข้อ 6.2 ,6.3 ผู้ตรวจสอบคือหมอพื้นบ้านด้วย)
 - 6.5 เสนอผลงานการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ยาพื้นบ้านจากหนังสือบุญ

การจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรค

จากการที่ได้ดำเนินการปริวรรต หนังสือบุญ จำนวน 125 เล่ม เป็นภาษาปัจจุบัน แล้วนำมาจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรค พร้อมกับให้รายละเอียด ส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน ผลปรากฏว่าจำแนกยาตามอาการของโรคได้ดังนี้

ยาแก้คัน	ยาแก้เลือดขัด
ยามหานิล	ยาชโลมต่าง ๆ
ยาเบญจกูล	ยาแก้เมื่อคลอดลูกแล้วมีอาการต่าง ๆ
ยาแก้หอบ	ยาแก้เลือดลม
ยาแก้เจ็บท้อง	ยาแก้ริดสีดวง
ยาอายุวัฒนะ	ยาแก้โรคลม
ยาสำหรับสตรีหลังคลอดลูก	ยาช่วยให้ตกหนืด
ยาแก้พยาธิ	ยาแก้ดีร่อน ดีพุงแก่ไข
ยาแก้โรคซางตาน	ยาแก้อาการโรคเกี่ยวกับปาก
ยาแก้ปวดท้อง	ยาแก้เสมหะ
ยาแก้ไข้เรื้อนกลากเกลื่อน	ยาแก้กระหายน้ำ
ยาแก้ท้องผูก	ยาแก้โรคหืด
ยาแก้ท้องขึ้น	ยาแก้อาการเกี่ยวกับบุตร
ยาแก้ไข้เหนือ	ยาแก้ตะกุ่ม
ยาประสานชีวิต	ยาเจริญอาหาร
ยาแก้โรคขาดนมออก	ยาแก้ไข้รากสาด
ยาแก้คลอดลูกแล้วทำเพศ	ยาแก้หนอง
ยาแก้คลอดนมออก	ยาแก้มุตาคา
ยาแก้ประทุเลือด	ยาแก้กำเดา

ยาแก้เมื่อย	ยาแก้เชื้อม
ยาแก้หละ	ยาแก้ไตพิการ
ยาแก้ลงท้อง บิดเจ็บท้อง ไข้	ยาแก้โรคทั้งปวง
ยาแก้บ้า	ยาแก้อาการหมาบ้ากัด
ยาแก้กลอน	ยาผาย
ยาแก้อุทร โรค	ยาแก้เลือดกรัง
ยาพอกสุมกระหม่อม	ยาแก้ น้ำลายเหนียว
ยาบำรุงเลือด	ยาแก้หิวตกรโรค
ยาแก้เอ็นเคล็ด	ยาแก้เหน็ดเสียว
ยาแก้สลับ	ยารักษาฟัน
ยาแก้ตื่นเย็น มือเย็น	ยาแก้ให้ชื่นใจ
ยาแก้โรคพรรดิก	ยาแก้เปื่อย พุพอง
ยาแก้สะท้าน	ยาแก้เจ็บอก
ยาแก้จุดทะราด	ยาแก้โรคเกี่ยวกับโยนี
ยาหยอดหู	ยาสำหรับเด็ก
ยาแก้ติสาร	ยาแก้เชื้องซึม
ยาแก้เริ่มไฟ	ยาแก้เสมหะ
ยาแก้มะเรียน	ยาแก้ป้าง
ยาแก้โรคผอมเหลือง	แก้ออกคำออกแดง
ยาแก้เจ็บหัวหน้า	ยาแก้ชัก
ยาถ่าย	ยากัญยประเภตต่าง ๆ
ยาแก้กาฬ	

ส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน

ต่อไปนี้เป็นเนื้อหาสาระอันเป็นส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน

ยาแก้คัน

ยาแก้คันภายนอก

1. ท่านให้เอาใบบัวหลวง ใบชิงช้าชาลี ใบราชคค์ ใบเสนียด ใบพลูแก่ ใบสะเดา ขมิ้น
อ้อย เฉากะบือบดทา
2. ท่านให้เอาโคนสับปะรด ตำแย กำมะถันแดง กระจูดห่าน ต้มด้วยน้ำทั้งกินทั้งพ่นแก้
คันทั้งข้างในข้างนอก
3. ท่านให้เอาจอใหญ่ ใบเขาคัน น้ำมันงาใส่ลงด้วยทาแก้คัน
4. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย จิง ฝนด้วยน้ำร้อนชุบสำลีทาคันหายแล
5. ท่านให้เอาข่าตาแดง เปลือกมะรุ้ม ฝนด้วยน้ำปูนขาวทา
6. ท่านให้เอาเปลือกมะขมตัวผู้ เปลือกมะรุ้ม รากมะลิ เทียนดำ บดทาคัน
7. ท่านให้เอาหัวเขาคันแดง หัวเขาคันขาว ตำแยแดง ตำแยขาว ขมิ้นอ้อย จันทน์แดง
จันทน์ขาว สรรพยา 7 สิ่งนี้เป็นแท่งไว้ละลายน้ำส้มสายชูทาฝ่ามือฝ่าตีน
8. ท่านให้เอาโพกกระออม ปั้นเอาน้ำจันทน์เอาน้ำมันงาใส่ด้วยทาแก้คัน
9. ให้เอาเหมงศรา พริก ข่า กก บดละลายน้ำส้มจากหรือเหล้า ก็ได้จุ่มที่คันหายแล
10. เอาใบพลูแก่ ข่า เกลือ บดละลายสุราพอกแก้คัน
11. เอาใบกะเพรา ใบผักไห่ ใบมะนาว ตำทาแก้คัน
12. เอาหญ้าปากควาย ใบตำลึง ตำละลายเหล้าทา แก้คันหายแล
13. เอาใบชิงช้าชาลี ใบราชคค์ ใบเสนียด ใบพลูแก่ ใบสะเดา ขมิ้นอ้อย เฉากะบือบด
ทาหายแล

ยากินแก้คัน

1. เอาปากนก แขกเต้า สุพรรณถันแดง ใบพลู ใบข้าวพลู ใบสะแก ตำเอาน้ำ
เคี่ยวจนขึ้นจึงเอาสุพรรณถันแดง ข้าวสาร บดละเอียด เอาบาโรยลงทีละน้อย จนกว่าจะหมดเคี้ยว
ไปให้ปั้นได้ยากิน ทาแก้คันคันนักแล เมื่อกินยานี้ห้ามกินของแสลง คือ น้ำตาลสด ของคาว ให้กิน
ข้าวกับพริกไทยป่น เกลือ และกล้าน้ำว่า
2. เอาจันทน์ทั้ง 2 สีเสียดเทศ - ไทย คอกนูนนาค เกสรบัว ดินประสิ้ว ลูกเบญจกานี เขา
ควายขาว กระจับมกรอบ รากกล้วยดิบ สุพรรณถันแดง บดละลายน้ำคอกไม้กิน แก้คันหายแล
3. เอารากพิลังกาสา ใบหาดของ แก่นสน แก่นขี้เหล็ก รากตองแตก รากมะหวด ต้มกิน
แก้คันนอกแล

4. เอารากส้มกุ้งตัน น้ำประสานทอง ดินประสิวขาว เกลือ ชะเอม บดละเอียด ละลายน้ำมะนาวกินแก้คันแฉะ

ยาแก้คันลูกผี

เอาใบมะระ ใบข่อย ใบพลูแก่ บดละลายน้ำมะนาว แทรกคิงู แล้วกินพืชตัดคันแฉะ

ยาแก้คันทั้งปวง

เอานินพูตี วานกิบแรด เบญกานี่ ประคำดีควาย กานพลู ดอกสัตบุษย์ ลูกบัวหลวง อบเชย ดอกคัคเค้า พิมเสนตัน หัวเปลา่ สมุลแว้ง เอาเท่ากัน ทำแท่งไว้ละลายน้ำมะพร้าวกินหายแฉะ

ยาแก้คันและแสบร้อน

ท่านให้เอารากตาน ใบตำลึง เถาตำลึง ดินประสิวขาว ดินสอพอง หน่อหนึ่ง ตำเอาน้ำพ่นบ้างทาบ้าง

ยาพ่นแก้คัน

ท่านให้เอาใบเข็มขาว ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบตะปู ใบชิงช้าชาติ ใบผักขวง ใบพุงคอก ใบผักนึ่งขน ต้มเอาน้ำพ่น ถ้าขูดขึ้นเอาผักเป็ด หัวกระเทียมพ่นเมื่อจะส่งหัวเอาใบส้มพ่น

ยาแก้คันทวาร

ท่านให้เอาหัวกลอย หัวอุตพิศ หัวเขาคันแดง หัวเขาคันขาว ตำแยแดง จันทน์แดง จันทน์ขาว ขมิ้นอ้อย ใบสลด ทั้ง 9 สิ่งนี้เอาน้ำเป็นกระสายบดทำแท่งไว้ละลายน้ำส้มสายชูทาฝ่ามือฝ่าตีน

ยาแก้เด็กคันพุง

เอาหัวผักหนาม ขอดหนาด สีเสียดเทศ ยาคำ ใบคนที่สอ กะเพราทั้ง 2 หัวจึง กระชาย กระเทียม ไพล พริก กระเทียม หัวขมิ้นอ้อยหมกไฟ บดเหล้าเป็นกระสาย ละลายน้ำกินก่อน

ยาต้มกินแก้คันแก้เปื่อย

เอาเปลือกกุ้ง หัวยาจีน มะพร้าววงอก พดแห้ง ต้มกินหายแฉะ

ยามหานิล

ยามหานิล

1. ท่านให้เืองวงตาล รากสะแก ผสมคน หวายตะค้า สุพรรณถันแดง ชาคก้อน เทียนดำ เทียนแดง โกฐสอ พิมเสน ชาคหรณ การบูร เกลือสินเธาว์ สมอไทย มูตรโค เอามาเคี้ยวให้แห้งยาทั้งนี้ เอาเสมอภาคบดป่นแต่งเอาทองคำเปลวปิด ถ้านอนไม่หลับละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก้เชื่องซึมละลายน้ำดอกไม้มัน แก้กั้งละลายน้ำขาวข้าว อาเจียนละลายน้ำลูกยอต้ม หอบละลายน้ำจันทน์ ทั้งกินทั้งทา ถูกเสียดละลายน้ำพิมเสนกิน

2. ท่านให้เอากรัมข้าง กรามแรด งาช้าง เขากวาง ก้ามปูทะเล กระดองแมงดา ลิ่นทะเล หางปลาช่อนแห้ง ลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย กระดุกแครง กระดุกกา หวายตะค้า รากตำโพกกาหลัก หนังสือปลากะเบน กระดุกงูเหลือม ยาทั้งหมดนี้เอาเผาไหม้แล้วบดแก้ได้สรรพไข้ทั้งกินทั้งกวาดเด็กก็ได้สารพัดแล

3. ท่านให้เอารากอัญชัน รากมะกล่ำตาหนู รากพู ลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย เปลือกทองหลางใบมน เอาน้ำระจับเป็นกระสาย

ยามหานิลน้อย

1. เอาผสมคน ไม้แดง หัวหอยขม แพงพวย งวงตาล ผักนืด ขานี้ทำแห้งได้ ถ้าถูกละลายน้ำพิมเสน จิงก็ได้อีก ถ้ารากละลายน้ำลูกยอ ถ้าคั้งละลายน้ำกะเพราขาว ถ้าหอบละลายน้ำจันทน์ทั้ง 2 ถ้าลิ้นคาง แข็ง ละลายน้ำตาลขมิ้นชกร ถ้าระส่ำระสายละลายน้ำดอกไม้มัน

2. ท่านให้เอาหัวหอยขม งวงตาลทั้ง 2 ผสมคน ผักนืด แพงพวย เมล็ดมะกอก ยาทั้งหมดนี้เผาแล้วเอาใบไม้แดงบดทำแท่งไว้แก้ไขภายใน ร้อนระส่ำระสาย ละลายน้ำดอกไม้มัน แก้อาเจียน ละลายน้ำลูกยอต้มกิน แก้อันกระด้างคางแข็ง ละลายน้ำดอกไม้มันแทรกขมิ้นชกร ละลายเหล้าแทรกสารส้ม แก้พองละลายน้ำร้อนแทรกพิมเสนกิน แก้กั้งท้องแทรกตรีผลาฝนน้ำปูนใสกิน

3. ท่านให้เอาผสมคนเผาไฟ หัวหอยขม ผักนืด แพงพวย ใบมะไฟ 5 สิ่งนี้เอาเท่ากันบดทำกลอน คางแข็งละลายน้ำตาลขมิ้นชกรกิน ถ้าปวดศีรษะละลายน้ำดอกไม้มันทั้งทาทั้ง

ยามหานิลใหญ่

1. ท่านให้เอากะดุกหนูทุก กระดุกวัวเถื่อน กระดุกเสือ กระดุกกระต่าย กระดุกงูเหลือม กระดุกงูทับสมิงคลา กระดุกหมา กระดุกแพะ กระดุกหมาดำ กระดุกไก่อดำ กระดุกเลียงผา กระดุกหมี กระดุกแรด กระดุกห่าน รากดิน คางคกตายซาก ยาทั้งหมดนี้คั่วให้เกรียม พิษนาศน์

ระย้อย ไครีเครือ เปราะหอม จันทน์ทั้ง 2 ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง โกงหัวบัว ลูกสะบ้าเผาะ ลูกใบมะกอกเผา ข้าวสุกเผา ปรอต ขาทั้งหมคนี่เอาเสมอภาคนำลูกประคำดีควายต้มเป็นกระสาย บดปั้นแท่งกิน แก้พิษไข้พิษตาน แก้ชางทั้งปวง

2. ท่านให้เอางวงตาล รากสะแก ผสมคน หวายตะค้า กำมะถัน ขาดก้อน เทียนดำ เทียนแดงคู่กันทั้ง 2 แล โกงสุต สมอไทย พิมเสน ขาดหรรณ การบูร เกลือสินเธาว์ มูตรโค ถ่านอนไม้หลับ ละลายน้ผึ้งรวกกิน ถ้าให้เชื่องซึมละลายน้ำดอกไม้นี้ ถ้าคลั่งละลายน้ำขาวข้าว ถ้าให้ รากละลายน้ำลูกขอบ ถ้าให้หอบละลายน้ำจันทน์ ถ้าจุกเสียดละลายน้ำพิมเสนกินแล

3. ท่านให้เอากะดุกควายทั้ง 2 เผาไฟ กระดุกข้างเผาไฟ กระดุกวัวเผาไฟ ไม้สะแกเผาไฟ หวายตะค้าเผาไฟ เขาวัวเผาไฟ เขาควายเผาไฟ ไพลเผาไฟ ไม้ชุมเห็ดเผาไฟ รากหมากเผาไฟ รากมะพร้าวเผาไฟ แล้วก็เอามาตำเป็นผง เอาไม้จันทน์หอมใส่ให้เท่ายาทั้งหลายแล้วตำผงบด แท่งไว้ ใช้เมื่ออับจน ถ้าร้อนนักละลายน้ำดอกไม้นี้ทั้งกินทั้งพ่น เด็กคางแข็งละลายน้ำคร่ำ พ่นข้าง ทาข้าง ถ้าฟกช้ำดำเขียว ละลายน้ทาแก้ ละลายน้ปูนใส แก้เชื้อม ละลายน้ข้าวคั่วแก้เห็บหมัด ข้าง ละลายน้รากบัว แก้ไข้เนื้อแก้ประคอง แก้สันนิบาตสิบสองประการตามแต่จะละลายเถิด

ยามหานิลแก้ชางในอก

เอาลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย หวายตะค้า กระดุกงูเหลือม เขากวาง หางปลาช่อน หนั่งปลากระเบน น้ำประสานทอง ลิ่นทะเล ขี้แมลงสาบ ลูกสวาด เปลือกทองหลางใบมนเท่ายาทั้งหลาย บดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำหว่าทบทิม

ยามหานิลใหญ่แก้สันนิบาต

ท่านให้เอาชะออกขาว ชะออกนอก ใบชะออกลาย ชะออกดำ ใบเทียนไม้ ใบทับทิม รากผักเขา รากย่านาง หัวบัว รากไม้เท้าขมอม แก่นมะปราง รากมะเฟือง แก่นจันทน์ ขาทั้งหมคนี่เอาเท่ากัน บดละเอียดทำเม็ควัละลายน้ำดอกไม้นี้ชโลม ละลายน้สาร ถ้าร้อนภายในนัก ละลายน้ดอกไม้นี้กิน ถ้าชกละลายน้ำหญ้าพันธุ์แดง ถ้าไม่ฟังละลายน้ำเปลือกเพกาด้วยแล้วแทรก ดินประสิวคิบชนิดหนึ่ง ถ้าลื่นคางแข็งละลายน้ำกระดุกงูเหลือมแทรกคิง ด้วยแล้วทากัมพูทั้งสอง ข้างคาง ถ้าร้อนนักละลายน้ำทองหลางใบมน

ยามหานิลตัวผู้

ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย ไพล ข่า จิง พริก ดินประสิวขาว หัวหอม กระชาย กะทือ กระเทียม เกล็ดปลาช่อน หนั่งปลากระเบน คั่วยาทั้งหมดนี้ให้ไหม้แล้วบดด้วยน้ำมะนาวเอาเกลือ ร้าหัดสำหรับแก้ชางปากและชางขึ้นลิ้น

ยามหานิลตัวเมีย

ท่านให้อาหารของไฟ น้ำประสานทอง พิมเสน บดเป็นแท่งไว้ทำเม็ล็ดขนนกกวาดด้วย น้ำพิมเสนก็ได้ น้ำหยาของไฟก็ได้ แก้วข้างขึ้นปากและลิ้นแล

ยามหานิลแก้พิษขึ้นที่ก้นกบเมื่อฝนนั้นแรกขึ้น

ท่านให้อาหารประจำคืดควาย ลูกสะบ้า ทั้งนี้เผาไฟ พิษนาศน์ระย้อม บดละลายมูตรคน ปนด้วยเหล้ากินหายแล แล้วเอายาทาข้างนอก เอาใบมะเดื่ออุทุมพร ใบลำโพง ใบกำจาย ตำป่น เอาน้ำทาข้างนอกเอาน้ำมันหมูปาดคนลงกวนด้วยกันทาตงที่ฝีกานนั้นเถิด

ยามหานิลแก้ไข้แก้ร้อน

เอางวงตาล รากสะแก ผมคน หววยตะกั่ว กำมะถันแดง ชาดต้น เทียนดำ เทียนแดง ฝิ่น โกฐสอ พิมเสน มะกรูด การบูร เกลือสินเธาว์ มูลโค เอาเคียวให้เป็นดังบดเท่าแท่งไว้ ถ้านอน ไม่หลับละลายน้ำผึ้ง กินนอนหลับแล ถ้าเจ็บเป็นสันนิบาตละลายน้ำข้าวสารกินหายแล ถ้าหอบ ละลายน้ำขมิ้นแก้ร้อน ถ้าจุกเสียดละลายน้ำพิมเสนกินแก้เลือดหายแล

ยามหานิลแท่งทอง

ท่านให้อากำมะถันทั้ง 2 ชาดก้อน ชาดหรรณูม วงตาล สะแกเผา เกลือสินเธาว์ มูตรโคดำ ทองคำ หยาบระยบสรรพพิษ โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 เบญจกานี พิมเสน การบูร ยาตำ น้ำประสานทอง กรักชี ลูกจัน ดอกจันทน์ กรามพลู หอยสังข์ หอยขม หอยมุก หอยทาก หอย แครง หอยโข่ง เผาปูนหินบดด้วยน้ำส้มซ่าแก้ได้ทุกไข้แล ถ้าคางแข็งละลายน้ำตาลชันชครกิน ถ้าปวดศีรษะละลายน้ำดอกไม้มันทั้งกิน ทั้งทา ถ้าจุกเสียดละลายน้ำพิมเสนกิน

ยามหานิล แก้ฮ้ำปากไม่ออกเสมหะปะทะขึ้นมา

ท่านให้อาเจียนทั้ง 2 ระย้อม พิษนาศน์ มหาสดำ ลูกสะบ้า คุละ รากชะคราม ดอก แดง นอแรด งาช้าง เขากวาง เขาพะยะ เขาโคร่า เขี้ยวหมูป่า เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ เขี้ยวหมี ไคร้เครือ ชะเอมเทศ ลูกมะกอก ปากแฉ่ง ปากกา คิงเหลื่อม คิงเห่า คิงบองหลา ดีหมี ดีวัวเถื่อน บดละลายน้ำดอกไม้มันแก้พิษพิษการและไข้ทั้งปวงวิเศษนักแล

ยามหานิลกลางคุ่มหานิลแก้พิษทั้งปวง

ท่านให้อาหารกระดูกแฉ่ง กระดูกกา กระดูกไก่ กระดูกแพะ กระดูกห่าน กระดูกหมา กระดูกหมาดำ คางคกตายซาก รากดินถั่ว ถูเผา เห็ดขี้วัว กระดูกปูป่า ออกเต่า ฝ่าหอยโข่ง เอ็น วัว เอ็นควาย คิงจระเข้ ยาทั้งหมดนี้เผาไหม้ เอาเสมหะบด บดป่นแท่งกินแก้พิษทั้งปวงดิ้นก

ยามหานิธแก้ไข้

ท่านให้เอาลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย กระดุกงูเหลือม กระดุกไก่อดำ กระดุกแพะ กระดุกห่าน กระดุกหมาคำ กระดุกแร้ง กระดุกกา ตาไม้ไผ่สี่สูก หวายตะค้า หอยโข่ง กระดองปูนา กาบกล้วยดิบ ผักคราด พลู เอามาเคี้ยวจนเป็นกระสายละลายน้ำดองไม้ก็ได้

ยามหานิธแก้ขัดเบา

ท่านให้เอางวงตาลเผา หัวเต่าเผา หอยแครงเผา ปูนขาว ยาคำแต่น้อย บดกินเอาน้ำเป็นกระสายตามแต่จะใช้เถิดแก้ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก

ยามหานิธแก้สารพัดโรค

1. เอางวงตาน สะแก ผมคน หวายตะค้า กำมะถันแดง เทียนดำ ผีน โกงสุอ หัวรากคน การบูร เกลือสินเธาว์ ลูกสมอไทย มูตรโค บดป็นเป็นแก่ง ถ่านอนไม้หลับละลายน้ำผึ้งรวกกิน ถ้าเชื่อมมัวละลายน้ำดองไม้กิน ถ้ารากละลายน้ำลูกขอกิน ถ้าหอบละลายน้ำจันทน์ทั้ง 2 กินพ่น ถ้าจุกละลายน้ำพิมเสนกินหายแล

2. เอาลูกมะกอก งวงตาล ผมคน หวายนม หวายตะค้า ลูกประคำดีควาย ผักนึ่ง แพงพวย ทองพันชั่ง ทองกลางใบมน ถ้าจุกละลายน้ำการบูร ถ้าร้อนน้ำจันทน์ น้ำข้าวสาร ถ้ารากน้ำลูกขอก

3. เอารากลำโพง หอยเสียบ หอยขม หอยแครง นินพูสี หวายตะค้า ผักเป็ดแดง ขี้แมลงสาบ ตำผงทำแท่ง ถ้าจุกละลายน้ำการบูร ถ้าร้อนละลายน้ำจันทน์น้ำข้าวสาร ถ้ารากละลายน้ำลูกขอก

4. เอาลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย เบี้ยจ๊กจั่น หวายตะค้า กำปฐะเล หางปลาช่อน หนัง ปลากระเบน หนังแรด ใบทองกลาง บดทำแท่งไว้ ชโลมน้ำข้าวสาร น้ำดองไม้ แก้คอแห้ง น้ำชะเอม แก้เสลดแล

ยาเบญจกูล

ยาเบญจกูล

1. ท่านให้เอา ดีปลี 1 บาท 2 สลึง ชะพลู 1 บาท 2 สลึง เจตมูลเพลิง 1 บาท 2 สลึง สะค้าน 1 บาท 2 สลึง จิงแห้ง 2 บาท 2 สลึง ถ่านนำไปละลายน้ำร้อน ปลุกไฟธาตุ ถ้าละลายน้ำผึ้งรวกแก้ปวดท้อง ถ้าเป็นลมละลายน้ำ ถ้าเป็นลมเสียดศี้น ละลายน้ำจิง ถ้าเจ็บหัวอกละลาย

น้ำมะพร้าว ถ้าเป็นโรคสีดวงละลายน้ำขี้วัวดำ ถ้าเป็นม้ามละลายคนทีสอ ถ้าเป็นดีเดือละลายน้ำมะลิ ถ้าเป็นขี้ร้อนละลาย น้ำจันทร์ ถ้าจุกเสียดละลายน้ำกระเทียม ถ้าฝีในท้องละลายน้ำว่านน้ำ

2. ท่านให้เอาเจตมูล ใบ ดอก ราก สิ่งละ 4 สะค้านเอาทั้งใบ ลูก ราก สิ่งละ 6 จิงแห้ง เอาใบ ดอก เหง้า สิ่งละ 1 ชะพลูเอาใบ ดอก ราก สิ่งละ 12 คีปลีเอาใบ ดอก ราก สิ่งละ 20 อันนี้แก้ในกองธาตุอภิญญา

ยาทศเบญจกูล

1. ท่านให้เอาจิงแห้ง เจตมูล สะค้าน ชะพลู คีปลี สิ่งละ 10 ส่วน อันนี้ประจำธาตุนพทวารในคัมภีร์อังคารธาตุ ท่านสงเคราะห์เอาทวารสตรี 1 มาประสมเข้าเป็น 10 โดยชื่อว่าทศเบญจกูล

2. ท่านให้เอาปูนผง 1 ส่วน สมอทองแดง ข่าตาแดง พริกอ่อน กระเทียม ไพล สิ่งละห้า ส่วน เบญจกูลตามพิภค 11 คำเป็นจุลบลละลายน้ำจิงน้ำข่า น้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำโพลก็ได้ ให้กินเผาธาตุทั้ง 4 อันพิภคซึ่งทำให้กระสับกระส่ายและแปรเป็นลมต่าง ๆ คืออัมพฤกษ์ ลมอัมพาต ลมปัตคาด ลมราหะกษัย นั้นเป็นต้นทำให้มือเท้าสั่น แก้ลมจุกเสียดลมสลักเพชร ลมขัดดอก ขอกอก

ยาโสฬสเบญจกูล

ท่านให้เอาจิงแห้ง 2 เจตมูล 4 สะค้าน 6 ชะพลู 8 คีปลี 16 อนึ่งเอาเจตมูล 2 สะค้าน 4 ชะพลู 6 คีปลี 8 จิงแห้ง 16 อนึ่งเอาสะค้าน 2 ชะพลู 4 คีปลี 6 จิงแห้ง 8 เจตมูล 16 อนึ่งเอาชะพลู 2 คีปลี 4 จิงแห้ง 6 เจตมูล 8 ชะพลู 16 ทั้ง 5 นี้ชื่อโสฬสเบญจกูลโดยอัญญาบวกันเข้าแต่ละสิ่งได้สิ่งละ 36 ส่วนโดยในพิภคแก้ในกองอายุลมสมุฏฐาน

ยาอภิญญาเบญจกูล

ท่านให้เอาแฝกหอม เถาวัลย์เปรียง หัวหมู บอระเพ็ด แก่นขี้เหล็ก แก่นกันเกรา ลูกมะตูมอ่อน กกลังกา เปลือกโมกหลวง สิ่งละสี่ส่วน ข่า พริกอ่อน พัดแพวแดง เปราะหอม อบเชย สมุลแว้ง ชะเอมเทศสิ่งละ 8 ส่วน เบญจกูลตามพิภคตามวิธีให้กิน แก่ธาตุอภิญญา ซึ่งเป็นโทษในสมุฏฐาน อุจจาระสันนิบาตจำเริญมรรผลให้สุคติธาตุบังเกิดวัฒนา

ยามหาพิภคเบญจกูล

ท่านให้เอาเบญจกูลเล็ก เถาวัลย์เปรียง หัวหมูสิ่งละหนึ่งกำมือ ตรีผลาสิ่งละ 15 ผลพริกอ่อน ข่าสิ่งละ 4 บาท เบญจกูลตามพิภคดื่มให้กินแก่ธาตุวิปริตในกองสมุฏฐานกำเริบ

ยาเบญจกฤตแก้เลือด แก้ไข้

ท่านให้เอาแห้วหมู รากชะพลู สะค้าน จิงทั้ง 2 เจตมูลเพลิง พริก บดทำแท่งไว้กิน

ยาเบญจกฤตคกเลือด

ท่านให้เอาโกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ตรีผลา จันทน์ทั้ง 2 กฤษณา กระด้าปัก ขอนดอก ลูกกระวาน กานพลู สนเทศ จิง น้ำประสานทอง สารส้ม ลูกอิน แห้วหมู พริกไทย เกสรจำปา ดอกกระดังงา พิกุล สารภี ดอกมะลิ เกสรบัวหลวง ทำเป็นเม็ดไว้ละลายน้ำจิงกินแก้คกเลือดแล

ยาเบญจกฤตบำรุงธาตุ

ท่านให้เอาเปลือกมูกมัน 1 บาท ลูกมะตูม 1 บาท รากขั้มนอน 1 บาท ลูกผักชี 1 บาท แห้วหมู 1 บาท จันทน์หอม 1 บาท เปลือกมูกหลวง 1 บาท กกลังกา 1 บาท ลูกกระดอม 1 บาท บอระเพ็ด 1 บาท ลูกมะแว้งทั้ง 2 เอาสิ่ง 1 บาท ต้มกินบำรุงธาตุแล

ยาแก้หอบ

ยาแก้หอบ

1. เอาใบคนที่สอ เจตมูลเพลิง ดำเป็นผลละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย
2. เอาหญ้าแซมไซ ไฟเดือนห้า ปั่นเอาแต่น้ำแล้วใส่ลงเตี่ยวให้ไหม้แห้งใช้กินกับน้ำร้อนแก้ลม หอบไอ หาย
3. ให้เอาดอกบอระเพ็ด ดอกบุญนาค ดอกพิกุล ดอกกระดังงา ดอกมะลิ ดอกพุด เกสรดอกบัวหลวง ชะนูด จันทน์นา หัวเปราะ ชะมด บดทำแท่งไว้ถ้าร้อนละลายน้ำสาร ถ้ารากละลายน้ำลูกข่อย ถ้าท้องละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ ถ้าชักละลายน้ำข้าวสุกกินบ้างทาบ้างหายแล
4. ท่านให้เอาจีเมลงภู่คว่ำให้เกรียม กระเทียมหมกไฟให้ไหม้ แล้วเอาแก่นปฐู ผิไม้ไผ่ บดละลายน้ำมะนาวกิน
5. ท่านให้เอาใบส้มแป้นดี ใบส้มแป้นจี๊ม้า ใบพลูเผ็ด ใบพลูเถื่อน เหนียวตาดำ ยาทั้งนี้ คว้าให้เกรียม ตำผงไว้แล้วใส่โลไว้ กินเช้ากินเย็นหายแล
6. ท่านให้เอาเสนียด ลูกไฟคั่ว ฝักส้มป่อย พริก จิง คีปสี ละลายน้ำค้ำไว้คั้นหนึ่ง ใช้ นัตถุ์คั้น
7. ท่านให้เอาเนระพูสี เบญจกานี ลูกมะกอก ลูกใบมะปราง ย่านาง หวายตะค้า 6 สิ่งนี้ เอาเท่ากันบดละลายน้ำข้าวขาวกิน
8. ท่านให้เอาดินประสิวขาว การบูร กก พริก สารส้ม ตำผงละลายน้ำมะนาวกิน

ยาแก้หอบ แก้หืด

1. เอนิลพูสี เบญกานี เม็ดมะนาว เม็ดมะปราง รากย่านาง หวายตะค้า บดละลายน้ำ
ข้าวข้าว กินหายแล
2. เอาสมุดแห้ง กก ฝาง บดกินหายแล
3. เอามือฟักทอง ฟักเขียว จันทน์ทั้ง 2 คิงเหลื่อม บดทำแท่งไว้ละลายน้ำกินหายแล ถ้า
มีฟัก เอาพิศนาค ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ชะเอมทั้งสอง อบเชย คิงเหลื่อม บดทำแท่งไว้
ละลายน้ำจันทน์กินแก้หืดหอบหายแล
4. เอามะพร้าวออกลูก 1 ตาไม้ไผ่สีสุก 1 ต้นมะนาว 1 ต้นมะกรูด 1 ต้นส้ม
ลำ 1 หุงเป็นสีข้าวคั่ว กินหายแล

ยาเดี่ยวแก้หอบ

ท่านให้อาห้วเครง เอาแต่แม่ คั่วให้เกรียม ข้าวดอกเหนียวคำ สุพรรณถัน เกลือ
มะพร้าวออกซีกผู้ ปั่นเป็นน้ำกะทิแล้วเติวปั่นเป็นกลอน ใช้กินหาย

ยาแก้หอบ แก้ริดสีดวงมอกร่อ หอบแห้ง จุกเสียด

ท่านให้อาห้วมะตาด บุกรอ กระดาดทั้งสอง หัวอุตพิศ รากส้มกุ้งทั้ง 2 ชะเอม ราก
ไคร้เครือ สารส้ม น้ำประสานทอง สมุลแว้ง เจตมูล เทียนดำ เทียนขาว โกรฐสอ โกรฐพุงปลา
พริกไทย ดีปลี พิมเสน บดด้วยน้ำผึ้งกิน

ยาแก้หอบแก้ราก

เอารากเนระพูสี สังกรณี ลูกในมะปราง รากย่านาง หวายตะค้า ฝนกับน้ำกระสายกิน
ถ้ารากเอาลูกประจำคิควายฝนกินแล

ยาแก้หอบ แก้สลับ

เอาจันทน์แดง จันทน์ขาว รากมะกล่ำเครือ ชะเอม พริก จิง บดเอาน้ำดอกไม้เป็น
กระสายกินหายแล

ยาแก้หอบ ไอ ริดสีดวง 12 จำพวก

เอาพริกเทศ เจตมูลเพลิง เจตมูลย่าน เป็ด้าทั้ง 2 จิง ข่าทั้ง 2 ลูกมะกรูด ลูกมะนาว
เกลือ น้ำส้มโตนด ดีปลีลูกพลู บดทำผงกิน

ยาแก้หอบ ไอ เสดด

เอาชีลอม จัคมอน แห้วหมู จันทน์แดง ชะเอม บอระเพ็ด รากเสนียด รากแฝก หัวหอม
ต้ม 3 เอา 1 ทำแท่งละลายน้ำผึ้งรวง น้ำอ้อยแดงก็ได้กินหายแล

ยาแก้หอบไอ ขับเสลด

เอาใบสนเทศ ใบมะตูม รากข้าวพลุ จิง เถาหมอก พริก ชะราทั้งสอง ลูกสะค้าน ต้ม 3
เอา 1 กินหายแล

ยาแก้หอบแก้เสลด

เอาไพล การบูร เปราะ น้ำมะนาวทำลิ่มฝนใส่ทานแก้ริดสีดวงก็ได้แล

ยาแก้หอบ แก้เสลดเน่าในท้อง ในอก

เอาสลัดได ลูกมะกรูด จิง เกลือ คั่วให้หอม ตำเป็นผงไว้ ละลายน้ำมะนาวกินคืนักแล

ยาแก้หอบ แก้กลมจุกเสียด

1. เอาน้ำมะนาว น้ำมันงา น้ำผึ้งรวง พริก หุงให้คงแต่น้ำมันกินหาย
2. เอาหัวชะอ ใบสวาด หัวเงาะทั้ง 2 จิง ข่า ไพล บดละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้หอบหิว ช่วยชูใจ

1. เอาจันทน์ ทั้งสอง ดอกสะเดา ชะเอม พิมเสน สัตบุษย์ นิลพุทลี อบเชย ระบุ่ม พิศ
นาค เข้มเหลียง บดละลาย น้ำดอกไม้ น้ำจันทน์ก็ได้เป็นยาชูใจ แก้ดิพลงดีเดือด และเสลดแก้
น้ำเหลียงกินหายแล
2. เอานินพุทลี เบญจानी ลูกมะกอก ลูกมะปราง ย่านาง หวายตะค้า บดละลายน้ำชา
ข้าวกินแก้หอบแล

ยาแก้ไข้ให้หอบ

1. เอาใบคนทีสอ เจตมูลเพลิง ตำผงละลายผึ้งรวงกินแล
2. เอาว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ว่านเปราะ ใบพิมเสน ดอกกระดังงา ดอกจำปา ดอก
พิกุล บัวหลวง จันทน์ทั้งสอง บดละลายน้ำกินแก้หอบ
3. เอานิลพุทลี เบญจानी ลูกมะกอก ลูกมะปราง รากย่านาง หวายตะค้า เอาเสมอภาค
บดละลายน้ำข้าวสุกกินแล

4. เอามือน้ำเต้า จี๊พรี้า จันทน์ทั้งสอง คิงู บดละลายน้ำมะพร้าวเขากินหายแล
5. เอาพริก หญ้าปากควาย เมล็ดโนมะนาว สามสิ่งนี้เผาไฟให้เกรียม บดทำเม็ดเอาไว้ ถ้าชอบละลายเหล้าก็ได้ น้ำจิงก็ได้กินหายแล

ยาต้มแก้หอบไอ

1. เอาลูกขี้กา เอาติป्लीลูกพลู ลูกมะกรูด ทนตี ขมิ้นอ้อย กระเพราแดง ต้มครึ่ง เหล้าครึ่ง กินหายแล กินแก้สรรพโรคต่างๆ หาย
2. เอาหนามแดง คัดเค้า ตำเสา ถันทม ยาตำ ต้มกินหายแล

ยาแก้หอบไอ ผอมเหลือง

1. เอาเจตมูลเพลิง เกลือ บุกคางคก ติป्ली อุดพิค พริก หัวหมู ลูกสะค้าน บดละลาย น้ำผึ้งรวงเท่าลูกพุทรา กินแก้หอบ ผอมเหลือง
2. เอามะรุบ เอาวัลย์เปรียง รากชะมวง ตำเอาน้ำเลี้ยวให้แห้ง เอาเกลือสินเธาว์ พริก บดลงปรง แล้วเอาใบพลูจนคว้นไฟ ใส่เข้าประกอบตำให้ละเอียด กินแล

ยาแก้เด็กหอบไอ

เอาหัวบุก หัวเอะทั้ง 4 หัวอุดพิค หัวคองคิง ขมิ้นอ้อย ตำผงพอกกระหม่อมกินแก้เด็ก หอบไอแล

ยาแก้หอบไอมังกร่อ

เอาพริกขิง เกลือสินเธาว์ ติป्ली ตำผงละลายน้ำมะนาวข้างเช้า เมื่อสายละลายน้ำส้มกิน แก้หืด มงคร่อสาริบาดก้าเคา แก้จุกเสียดหายแล

ยาแก้หอบเพราะเลือดมันทำพิษ

เอาเสนียด ลูกไฟ ผักส้มป่อย ตรีกะตุก ตำผงละลายน้ำขำกินหาย

ยาหอบกินบำรุงหัวใจแก้จุกเสียด

1. เอาแฝก ชะนูด จันทน์ทั้ง 2 หัวคัล้า เอาข่านนาง ต้มกินหาย
2. เอาขมิ้นอ้อย หัวหอมหมกไฟ มะขามเปียก มหาหิงคุ์ ยอดน้ำเต้า ตำพอกกระหม่อม หายแล
3. เอาแหงนไม้ไผ่สีสุก น้ำนม หววยตะค้ำ ฝนกับน้ำมะนาว เอาเหล็กเผาไฟ แชะยาให้กิน แก้หอบไอแล

4. เอาพริก จิง มะงั่ว ใบมะตูม ใบสะเดา ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย เจตมูล เอาเท่ากัน ตำ ผงละลายน้ำส้มสุกกินหาย

ยาแก้หอบแก่น้ำในท้อง แก้เสลดในอก

เอาสลดไค ลูกมะกรูด คั่วให้ไหม้ ตำบดผงไว้ละลายน้ำมะนาวกินแก้กลอนดีแล

ยาแก้ท้องมานหอบหืดไอ

1. เอาพริกไทย ลูกสะค้าน กรุงเขมา เจตมูลเพลิง ลูกสลอดดำแล้ว ทำผงละลายน้ำร้อน กินขับโรคทั้งปวงลงสิ้นเสลดแล

2. เอาใบเสนียด ใบเจียงพราดำ เจตมูลเพลิง รากข้าวพูล รากมังเระ พริก เอาเท่ากันตำ ผงละลายน้ำกินหายหอบไอแล

3. เอาคองคิง เจตมูล หัสฤณเทศ พริก จิง กก ไพล ดีปลีดอกพูล เอาเท่ากันตำ ผงละลาย น้ำผึ้งรวงกินหายหอบแล

ยาแก้ไข้ให้หอบ

1. เอาว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ว่านเปราะ ใบพิมเสน ดอกกระดังงา ดอกจำปา ดอก พิกุล บัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 บดละลายน้ำ กินแก้หอบหายแล

2. เอาจันทน์ทั้ง 2 ชะมูด แผลก แก่นประดู่ ไม้สัก ขี้เหล็ก หัวเห้วหมู บอระเพ็ด ขมิ้น อ้อย บดละลายน้ำกินหาย

3. เอารากขี้กาแดง ฝนด้วยน้ำข้าวสาร กินหายแล

ยาแก้ไข้ให้หอบ แก้กั้ง แก้กัก

เอาดอกประดู่ บุนนาค สารภี บัวหลวง ใบห่อม ใบชิงช้าชาลี ดอกพริก ใบมะลิ ใบ พุทรา โกรฐพุงปลา โกรฐสอ โกรฐหัวบัวบดกินแก้หอบ ละลายน้ำข้าวสุกแก้คั้ง ละลายน้ำดอกไม้ม้ แก้กัก แก้เสลด ละลายน้ำอบเชยแก้ขี้ ละลายน้ำลูกขย และมะเดื่อแก้ราก

ยาแก้ลม แก้ไข้ แก้หอบ แก้กระหาย

เอามะกล่ำเครือ ชะเอมเทศ จันทน์ทั้ง 2 จิงแห้ง พริกไทย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้น้ำก็ได้ แก้ไข้ลม ถ้าเจ็บคอ ละลายน้ำมะนาว น้ำส้มสุกก็ได้ เอาผักเบี้ย ผักปราบ ทองหลาง ใบ มน ใบผักเขา ผักขวง บดละลายน้ำแก้ไข้ตื่นร้อน ถ้าไข้มันให้สะท้าน หนาว เอางาดำ งาช้าง ดิน ประสิวสะตุแล้ว บดละลายน้ำข้าวขาวกินแก้สะท้านแล

ยาแก้จุกแก้หอบ

เอาเปลือกโพบาย ลูกประคำดีควาย รากตำโพง รากปลาไหลเผือก หวายตะค้า ฝนกินแก้จุกหอบหาย

แก้หอบหืด กัดเสลด

เอาใบเลียงพรวงนางแอ ตำเอาน้ำหยัน เอาไข่ไก่เอาแต่ไข่แดง ใส่ลงและกวนให้เข้ากันกินตามกำลังอันกัดเสลดรอกออกสิ้นแล ถ้าเจ็บไข้ให้เมื่อยให้เจ็บ เอากระวาน มหาหิงคุ์ สารส้ม ดินประสิวขาว คีจระเข้ บดละลายน้ำมะนาว ทาหายเมื่อยแล

ยาแก้หอบแก้ไข้ทั้งปวง

เอาใบหมากผู้ หมากเมีย จันทน์แดง จันทน์ขาว ผักขวง ตะไคร้หอม คัมภีร์หายแล

ยาแก้เจ็บท้อง

ยาแก้เจ็บท้อง

1. ท่านให้เอาหัวไพล ขมิ้นอ้อย หัวเอื้อง มหาหิงคุ์ ใบระงับพิษ เกลือ บดละลายน้ำทา
2. ถ้าเจ็บพุงเอาดินปากรูป ผักเสี้ยนผี บดทาท้องน้อยหายแล

ยาแก้เจ็บท้องน้อย

ท่านให้เอาเปลือกหอยขมเผาไฟให้ไหม้ บดกับพริก จิง กก เกลือ กิน

ยาประจำท้อง แก้กสันนิบาต แก่ฟกบวม

เอาก้านไม้สัก ใบพุทรา ขี้วัวแห้ง เผาให้ไหม้ทำแท่งไว้ กินเป็นยาครอบเด็กแล เอาพิมเสน หล่ม ทองพันชั่ง ใบระงับ ทั้งนี้ตำผงทำแท่งไว้ ถ้าฟกละลายน้ำข้าว สันนิบาตละลายน้ำมะพร้าวเคี้ยวกิน

ยาประจำท้อง รักษาธาตุมิให้แปรปรวน

เอาชาดำ ใบกะเพรา ใบตานหม่อน ใบสวาด บดทำแท่งไว้ละลายสุรา กินมากขึ้นตามวัย

ยาแก้เจ็บในท้อง แก้พิษ แก้ลมเลือด

เอาผักอีไร ใบสะเดา ใบมะขม ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ขมิ้นอ้อย ใบมะเฟือง ใบหนาด ทำแห้งไว้เป็นยาต้มดับ แก้สรรพพิษ แก้เจ็บท้อง แก้ลม เลือด แก้คางฟก คางทูม แก้ได้ทุกอัน ทั้งกินทั้งชโลม

ยาอายุวัฒนะ

ยากดองเป็นยาอายุวัฒนะ

1. เอาเปลือกขี้เหล็ก รากส้มกุ้งน้อย รากข้าวพลุ รากส้มกุ้งใหญ่ รากโพกะอ่อม รากทนต์ รากทรงบาดาล เจตมูลเพลิง รากผักเสี้ยนผี ผักเสี้ยนไทย แก่นแสมทะเล แก่นมะเกลือ แก่นมะหาด กำมะถัน หัวข้าวเย็นทั้งสอง ต้มหรือคองกับเหล้า ถ้าทำผงเอามาหาหิงค์ การบูร ลูกจันทน์ พริกไทย คีปรี เกลือรำหัด ใส่ลงด้วย
2. เอารากขี้เหล็ก รากส้มกุ้งน้อย รากส้มกุ้งใหญ่ รากโพกะอ่อม ข้าวพลุ รากทนต์ รากทรงบาดาล เจตมูลเพลิง รากผักเสี้ยนผี กระถิน รากผักเสี้ยนไทย กระเทียม แก่นแสมทะเล แก่นมะหาด ข้าวเย็นทั้งสอง ถ้าคองด้วยเหล้า ต้มก็ได้กินเป็นยาอายุวัฒนะ

ยาอายุวัฒนะ

1. เอาเปลือกมูกมัน บอระเพ็ด ขิง พิลังกาสา ใบมะตูม กรุงเขมา ใบสลอด พริกอ่อน ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน
2. เอาเปลือกมูกมัน เจตมูลเพลิง หัวเห้วหมู คีปรี โกฐเขมา พริกไทย ลูกพิลังกาสา ใบสลอดแห้ง ลูกมะตูมอ่อน ยาทั้งนี้ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแล
3. เอาหัวขิง หัวกระเทียม หอยขม ข่า บอระเพ็ด เจตมูลเพลิงทั้งสอง หญ้าหนูตัน เปล้าทั้งสอง รากเข็มแดงแช่น้ำผึ้งไว้ 3 คืน กินวันละจอก แก้สรรพโรค
4. เอาใบสมอพิเภก สมอไทย พริก ขิง ลูกผักชี กระวาน เกลือสินเธาว์ บดละลายน้ำร้อนกินคืนนักแล
5. เอาบอระเพ็ด พริก ขิง ลูกมะตูมอ่อน รากหนอนตายซาก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง แล้วจึงใส่หม้อและยาชันไว้ 3 เดือน เอาลงกินเถิด อายุยืนหายโรคโรคาทั้งปวง หายเจ็บแหว่ สิ้นหลังหายแล

ยาจำเริญอายุ

1. เอาเทียนคำ ขมิ้นอ้อย มะเขือขึ้น ชิงช้าชาติ บอระเพ็ดหนาม ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง ก็ได้ น้ำอ้อยก็ได้ กินขาน้ำอายุขึ้น หรือเอา พริก จิง คีปรี ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวง กินเท่าลูกพุทราหรือเอามะเขือขึ้น ส้มป่อย จิง กก บดให้ละเอียด กินก็ได้ หรือเอามะเขือไทยหั่นแหว่หมู ต้มให้งวดใส่น้ำอ้อยกินก็ได้ หรือเอาสมอพิเภก ต้มกินก็ได้ หรือเอาบุก กล้วย อุดพิศ พริก จิง คีปรี กก เกลือ เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย บดให้ละเอียด เป็นลูกกลอน กินเป็นยาแก้ริดสีดวง หิดหายแล

2. เอาใบมะตูม ใบคนที่สอ ลูกจันทร์ จิง พริก พริกไทย คีปรี ฤษีสม ตำผงละลายน้ำผึ้งกินมีกำลังแล

3. เอาสุพรรณถัน มหาหิงคุ์ ชรา เยาวพانی โกฐสอ พริก จิง คีปรี ลูกสมอไทย กัญชา บุกรอ ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำส้มจั่ว น้ำร้อน น้ำจิง กินจำเริญอายุ แก้สรรพโรคทั้งหลาย

ยาจำเริญอายุเด็ก

ใบมะตูม ใบคนที่สอ ใบหมากตลอด หัวไพล หัวขมิ้นอ้อย นึ่งให้สุก บดให้ละเอียด ละลายเหล้าให้กิน

ยาจำเริญอายุสตรี

เอาใบสะเดา ใบมะตูม ใบคนที่สอ บอระเพ็ด วานน้ำ พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้งกินดี มีกำลัง ดังสาวพรหมจารีแล ถ้าแรกคลอดลูก ละลายน้ำจิงกินไม่ต้องอยู่ไฟแล

ยาจำเริญอายุ แก้โรคทั้งปวง

1. ท่านให้เอาลูกมะเขือขึ้น ลูกมะขามป้อม พริกไทย น้ำผึ้งรวง ตำผงฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินจำเริญอายุแล

2. เอาลูกมะนาว คีเกลือ ขมิ้น ดินประสิวคิบ เกลือผสม ดองฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วันกิน จำเริญอายุ

แก้โรค 12 จำพวกเป็นยาอายุวัฒนะ

1. เอาลูกมะตูมอ่อน บอระเพ็ด จิง สวาด เอาทั้งลูก ทั้งใบ พิลึงกาสา รากแห้ว สะค้าน คีปรี โกฐเขมา ตำให้ผง ละลายน้ำผึ้งรวงคลึงเป็นก้อนเท่านิ้วมือกินเช้ากินค่ำมีอายุขึ้นหายโรค 12 จำพวก มีกำลังสืบสตรีได้ 100 หญิงแล

2. เอาพริกแห้ง รากข้าวพลุ แห้วหมู กัญชา ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน เท่าลูกพุทรา แก้โรคทั้งปวง อายุขึ้น

3. เอาคิปลิ หัวหมู พริกาสา ลูกมะตูม ขาทั้งนี้เอาเสมอภาค พริกอ่อนเท่าขาทั้งหลาย คำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำส้มสุกก็ได้ เหล้าก็ได้ แซ่เหล้าก็ได้ บำรุงเลือด ปุ่กเลือดให้งามดี ถ้ามี ถึงระดูแล ให้แม่ลูกอ่อนกินยานี้เกิดนํ้านมมากแล

4. เอารากลูกข้าวพลุ รากเจตมูลเพลิง ฝักส้มป่อย คิปลิ สะค้าน เทียนคำ เทียนขาว หัวหมู วานน้ำ ลูกสลอด หัวคุณเทศ เปล่าน้อย พริก กก ดองคิง คำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำขิง น้ำ ส้มสุก น้ำร้อน เหล้าก็ได้ ผิงข้าวเปลือกไว้กินแก้สรรพโรคร้ายทั้งปวงแล แก้เสมหะ ริดสีดวง เลือดคิขึ้น ผอมเหลือง ขับเลือดก็ดีกินหายแล

ถ้าถึงระดู 2-3 ปี และเลือดนั้นคั่งอยู่ ให้เป็นมวนเลือด เอาขานี้กินตกแล เอาดองคิง เจตมูลเพลิง คิปลิ เทียนคำ เทียนอ่อน ถ้ามีได้เทียนอ่อน เอาเทียนขาว คำผงละลายกิน

5. เอาลูกจันทน์ มหาหิงคุ์ ขาดำ การบูร พริก บดเอาน้ำเป็นกระสายปั้นเม็ดกิน ถ้าหญิง ไม่มีระดูกินทีละ 2 เม็ด 3 เม็ด ถ้าถูกเสียดละลายน้ำร้อน แทรกพิมเสน น้ำขิง ถ้าเป็นฝีในคอ ละลายเหล้า ถ้าเป็นริดสีดวงทวารละลายน้ำมะกรูดทั้งกินทั้งทา ถ้ากินยาเบื่อเมาละลายสุรา แก้ พิษตะขบ แมงป่อง บรรเทาพิษแรงทั้งนั้น ละลายสุราทั้งนั้น ถ้าเป็นโรคมะเร็งฤดูร้อน ละลาย น้ำผึ้ง ดองน้ำใบชุมเห็ดต้ม ถ้าจะแก้ลมชักละลายน้ำส้มสุก น้ำส้มจั่ว แทรกพิมเสน น้ำขิง

6. เอาใบผักเสี้ยนผี ตำให้ผงแล้วผสมน้ำผึ้งรวง ทำเป็นกลอนกินคืนักแล

ยาชูกำลัง แก้สวิงสวาย กินอาหารไม่ได้

1. เอารากบัวหลวง ลูกบัวกระาะ รากถั่วพู หัวสด กระจับสด หัวบัวเหียน ฝักขม ถั่วทอง ถั่วกบ ถั่วแปบ หัวหล่ม กฤษณา ลำพืด ชะลูด ขอนดอก กรุงเขมา ย่านาง เกสรบัว หลวง บัวเหียน บัวขม ดอกพิทูร ดอกนูนนาค สัตนุษย์ สัตตบงกช ดอกสารภี ดอกกรรณิการ์ ชะมด พิมเสน ลำพิน หญ้าฝรั่ง หญ้าเกล็ดหอย เอาเท่ากันบดละลายน้ำดอกไม้อ่อนกินชูกำลัง แก้ สวิงสวาย กินอาหารไม่ได้

2. เอาใบกะเพรา ใบมะตูม ใบคนที่สอ บอระเพ็ด วานน้ำ ขมิ้นอ้อย พริกไทย คำผง เมื่อจะกินละลายน้ำผึ้งรวงกินคิมิกำลังคิงข้างสาร แม้นแก่เฒ่าขึ้นก็จะกลับคืนหนุ่มขึ้นดังเก่า

3. เอาหัวหมู กระจับ ลูกบัว น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด น้ำตาลทราย พริกขิง คิปลิ ขาทั้งนี้กินให้กินเกิดกำลังแล

4. เอาลูกสวาด พริก กานพลู ชะเอม บดละลายน้ำผึ้ง น้ำอ้อยก็ได้ เคี้ยวกินคิมิกำลังเท่า ข้างสารแล

5. เอาทรงบาดาล กำลังหนุมาน กินกำลังแข็งแล หรือ เอาตริงบาดาล รากหนวดแมว รากกำลังวัวไตรด กินกับหมากพลูกำลังแข็งนักแล หรือเอารากคัคเต้า รากหญ้าคา ราก ไม้เท้าขาม่อม ดอกผักชี บดละเอียดกินหายแข็งขาวออกแล

6. เอา กก ชะเอม เปลือกมะนาว พริก กระเทียม จิง รำหัด ลงละลายน้ำฉั้วพู คีง รำหัด กินมีแรงแล

ยาเจริญอายุ ทำให้มีอายุยืนมีกำลังมาก หายจากโรคโรคทั้งปวง

เอาเจตมูลเพลิง มหาหิงคุ์ วานน้ำ ลูกสมอไทย โกฐสอ เทียนขาวพาลี พริกไทย เกลือ สินธาว์ กัญชา ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงเท่ากับลูกพุทรากินเช้ากินค่ำได้ถึงเดือนหายโรคสิ้นโรคแล

ยาจำเริญอายุ แก้วโรคสิดวงทวาร

เอาหัวเห้วหมู หนองตาขาก รากเจตมูลเพลิง ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน คองน้ำผึ้งรวงไว้ 3 เดือน กินแก้วโรคสิดวงทวารคีนักแล

ยาสำหรับสตรีหลังคลอดลูก

ยาสำหรับคลอดลูกแล้วอยู่ไฟไม่ได้

ท่านให้อาเทียนทั้ง 5 พริกอ่อน แก่นแสม ตำผงละลายน้ำสุรา กินหนัก 1 สลึง ขับเลือด เน่าร้ายสิ้นแล

ยาสำหรับคลอดลูกแล้วอยู่ไฟไม่ได้ เลือดเน่าอยู่ในท้อง

ท่านให้อารากอังกาบ เทียนดำ เทียนชะมด ลูกผักชี ทั้งหมดนี้ตำเป็นผงละลายเหล้ากิน หายแล

ยาแก้คลอดลูกเลือดไม่ตกอยู่ไฟไม่ได้

ท่านให้อาหัวคองคิง 2 ตำลึง เจตมูลเพลิง 2 บาท คีปลี 1 บาท เทียนลวด 1 บาท เทียนดำ 1 บาท คีปลี 1 บาท ถ้าไม่ได้เทียนลวดเอาเทียนขาว ยาทั้งหมดนี้ตำเป็นผงละลายเหล้า กินหรือละลายกับอะไรก็ได้

ยาเมื่อออกลูกใหม่ ๆ อยู่ไฟไม่ได้ ให้เลือดเน่าเลือดตกหมก

ท่านให้อาเทียนทั้ง 5 พริกอ่อน 1 แก่นแสมตำยาทั้งหลาย ทำเป็นผงไว้กิน หนัก 1 สลึง

ยาแก้ยู่ไฟไม่ได้

1. ท่านให้เอาเกลือ 1 สลึง ดินประสิว 2 สลึง ลูกจันทน์ 1 สลึง จิง 1 สลึง หัวหอม 1 สลึง กก 2 สลึง ขมิ้นอ้อย 3 สลึง ไพล 3 สลึง บดละลายด้วยน้ำตราขุกินเลือดก็จะออก

ถ้าออกถูกแล้วยู่ไฟไม่ได้ถึง 2 วัน 3 วัน จนถึง 1 เดือน ทำให้ฝ่ามือฝ่าเท้าเหม็นคยิก เข่าก็ไม่ดี และกำลังเลือดนั้นซื้อสันนิบาต ท่านให้ทำยากินก็คือ เอามหาหิงคุ์ 1 วานน้ำ กก กระชาย ตะไคร้หอม บดละลายน้ำร้อนกิน ถ้าไม่ฟังยังขมลิ้น อยู่อาปากไม่ออก ให้เอายานี้ทาต้น กรามทั้งสองข้าง และทากระบอกตาทั้งสองข้างถ้ารู้สมประดีแล้วเอายานี้พ่น เอาใบมะขาม ใบ ส้มป่อย 1 สลึง 3 บาท ต้มให้งวดแล้วเอามะลายน้้ำส้มขามเปียกกินดูก่อน ถ้ายังไม่ฟังเอารกให้ กินก็หายแล

2. ท่านให้เอาผักคราด ใบมวงเม้ง ใบผักเป็ด ไพล กะทือ ผักกระจับ เปลือกมะรุณ หญ้า ไพร่ กุ่มทั้ง 2 ลูกข้ากทั้ง 2 ยาทั้งหมดนี้เอาละจอก เอาให้ได้ครึ่งทะนาน แล้วเคี้ยวแต่พอควร แล้ว เอาเทียนแดง เทียนขาว จิงแห้ง 1 บาท ดีปลี 5 บาท พริก 1 บาท เกลือ 3 ตำลึง แล้วนำมา คลุกเคล้า ให้เข้ากันกินแก้ยู่ไฟแก้ไม่ให้เลือดขึ้นหัว กินยานี้แล้วลูกจะไม่เป็นพยาธิและไม่เป็น ชาง และไม่เป็นอะไรเลย

3. ท่านให้เอาพริก จิง กก สารส้ม เอาสิ่งละ 2 อัน การบูร 2 สลึง บดด้วยกันแล้วปั้น เป็นกลอน กินแก้เลือดโดยไม่ต้องผิงไฟเลย

4. ท่านให้เอาสารส้มหนัก 1 บาท เกลือหนัก 1 บาท พริกไทย 2 บาท ตำละลายน้ำผึ้ง รวงกิน ถ้าจะเป็นยากลอนเอาน้ำมะนาวกับยานี้ตั้งไฟให้กินเท่ากับลูกพุทราโดยไม่ต้องอยู่ไฟเลยก็ได้ถ้าเลือดตกหนัก ให้เอาสารส้มหนัก 2 ตำลึง พริกไทยบดแล้วหนัก 2 สลึง แห่เหล้ากลั่นเอา 2 ทะนาน แล้วให้เอาฝักร้าไว้ให้มิดไว้ให้ครบ 7 วัน แล้วจึงกินหายปวดท้องทั้งปวง

5. ท่านให้เอาสารส้ม 1 บาท เกลือ 1 บาท พริก 1 บาท ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

6. ท่านให้เอาไพล ขมิ้นอ้อย ผิวมะกรูด กก ผิวมะกรูดเอาเท่ากับยาทั้งหลาย ตำผง ละลายเหล้ากิน แก้ยู่ไฟไม่ได้คืนักแล

7. ท่านให้เอารากอังกาบ รากพันงูแดง ขมิ้นอ้อย หัวไพล จิง ขมิ้นเครือ วานน้ำ สมอ ไทย เทียนดำ น้ำประสานทอง หัสฤณเทศ เปล้าน้อย ตำผงละลายเหล้ากินก็ได้ น้ำส้มชาก็ได้

8. ท่านให้เอาสารส้ม 1 บาท พริกไทย 2 บาท ตำผงแล้วใช้ละลายน้ำร้อนกิน ถ้าจะทำ เป็นกลอนเอามะนาว 10 ลูก บีบเอาแต่น้ำแล้วตั้งไฟเอายานี้ใส่ปั้นกลอนแล้วกินหายแลและกินยา นี้แล้วก็เหมือนกับอยู่ไฟได้ 1 เดือน

9. ท่านให้เอาดีปลี ข่า เจตมูลดดอกแดง จิง พริก พริกไทยเอาเท่ากันยาทั้งปวง ตำผง ละลายน้ำร้อนกิน ไม่ต้องอยู่ไฟเลย

10. ท่านให้เอาสารส้ม 1 บาท เกลือ 1 บาท พริก 1 บาท ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน ถ้าเป็นยากลอนเอามะนาวสิบลูกกับยานี้ตั้งไฟขึ้นให้คนกินเท่าลูกพุทรา

ยาสำหรับคลอดูกอยู่ไฟไม่ได้ มุตรอุจเป็นปรอทยู่ก็ดีขึ้นมาหลายปีมันกลายเป็นหนองเป็นเลือดตกลงมา 2 – 3 ปี โลหิตไธจางออกมาเป็นเวลาจึงเป็นข้าวอยู่ไฟไม่ได้ หน้าเหลืองเป็นผื่นขึ้นมารอบทวารเบาเป็นน้ำข้าว เมื่อแตกออกมาทำให้ปวดแสบปวดร้อนเป็นกำลัง ให้คันหัวหน้า

ท่านให้เอาห้วยาจีน หอม ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมะนาว สารส้ม ดินประสิวขาว 2 บาทต้มกิน แก้พิษต่าง ๆ หายแล

ยาสำหรับหญิงอยู่ไฟไม่ได้เป็นลมจุกเสียด

ท่านให้เอาพริก จิง กก ไพล ดีปลี ผิวมะกรูด ผิวไผ่สีสุก หัวคองคิง ยาค่า ทั้งหมดนี้เอาเท่ากัน ใบหนาดเท่ายาทั้งหลายบดละลายทำแท่งไว้ ถ้าหญิงอยู่ไฟไม่ได้ละลายกินพอสมควร ถ้าลมจุกเสียดละลายน้ำส้มจั่ว ส้มกำกับได้ น้ำข้าวก็ได้กิน

ยาสำหรับอยู่ไฟไม่ได้

ท่านให้เอารากส้มกุ้งช้าง รากมะแว้งทั้ง 2 รากมะเขือขึ้น รากกล้วย หัวอุตุพิศ กระดาดทั้ง 2 ดองด้วยเหล้าสำหรับอยู่ไฟไม่ได้ แก้มุตกิจ มุตคาค

ยาสำหรับสตรีกินไม่ต้องอยู่ไฟ

เอาเปล้าทั้งสอง ปลาไหลเผือกทั้งสอง ขี้เหล็กทั้งสอง แสมทั้งสอง รากเจตมูลเพลิง พริกไทย ดีปลี ไพล ขมิ้นฮ้อย ขมิ้นเครือ ยาทั้งนี้แช่เหล้ากิน ไม่อยู่ไฟก็ได้

ยาแก้ถ้าอยู่ไฟไม่ได้

เอาพริก จิง ดีปลี ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้เลือดอยู่ไฟไม่ได้

เอาเกลือ สารส้ม ดินประสิ่ว ลูกจันทน์ เทียนขาว เทียนดำ ขมิ้นฮ้อย จิง กระชาย ไพล หัวหอม กระเทียม ทำแท่งละลายน้ำสาขุ แก้เลือดอยู่ไฟไม่ได้

ยาแก้หญิงอยู่ไฟไม่ได้ให้ตกเลือด

เอาไพล ขมิ้นฮ้อย ใบตำลึงา สมอไทย ผักเสี้ยนผี แก่นเสมอทะเล เปลือกกุ้งทั้งสอง สมอร่องแร่ ใบสมอทะเล ข่า ทำแท่งไว้ละลายน้ำหมากคิน เอาหญ้าไซ เป็นกระสายกินหายแล

ยาเคียวกินเมื่อออกไฟ

ท่านให้อาข้าทั้งสอง ขมื่นฮ้อย หัวปลีเล็ก หัวไพล หัวกะทือ ใบลั๊บ เอาสิ่งละจอก พริก กระวาน ดีปลี เป็นเครื่องปรุง มะพร้าวอกซีกผู้

ยาสำหรับหญิงออกลูกไม่อยู่ไฟ

เอาข้าวพลู ดีปลีทั้งรากทั้งลูก พริก รากพลู รากกะเรียดเล็ก ยาทั้งนี้เอาเท่ากันตากแห้งตำ ผงแช่เหล้ากินไม่อยู่ไฟได้แล

ยาเวลาคอดลูกแล้วไม่ต้องผิงไฟ

ท่านให้อารากข่อย พริกอ่อน ขมื่นฮ้อย ชะมวงรอง แร้ง เบี้ยผู้ เปลือสินเธาว์ เทียนดำ บดละลายน้ำมะนาวก็ได้ กระเทียม เผา ให้ร้อนบดกันให้เข้ากันกินแก้เลือดเน่าตก ไม่ต้องผิงไฟเลย

ถ้าคอดลูกแล้วเดือนที่ 1 และ 2 แล้วเป็นเสลด

ท่านให้อาพริก มะรุมคั้นน้ำมันงา เอามาถูกลีการเข้าด้วยกันกิน ถ้าแรงหน่อยใส่พริก 15 กินดื่นักแลไม่ต้องผิงไฟ

ยาแก้ธาตุอยู่ไฟมิได้เลือดขึ้นออกหนัก

1. เอาเปลือกตะเคียน รากส้มป่อย รากทนต์ ข้า คัมค้วยเหล้ากินหายแล
2. เอาขมื่นฮ้อย วานน้ำ พริก ส้มป่อย เอาเท่ากัน บดละเอียด ละลายน้ำมะนาวกิน เลือดลดแล

ยาแก้อยู่ไฟมิให้เลือดขึ้นมา

เอาน้ำไพล น้ำกระชาย น้ำมันงั่ว น้ำมันาว พริก กก หัวหอม บดละลายน้ำร้อนกิน

ยาสำหรับหญิงอยู่ไฟมิได้

1. เอารากส้มกุ้ง รากมะแว้งทั้งสอง รากมะเขือขึ้น กลอย อุดพิศ กระดาษทั้ง 5 ดอง ค้วยเหล้ากินสำหรับอยู่ไฟมิได้ กินข้าวมิได้ราก กินเผ็ดมิได้แก้พุงมดคาดหายแล
2. เอาสลอด รากผักเข้ รากเจตมูล ผสมกันแช่เหล้า ผิงข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินดื่นักแล

ยาต้องแก้ขัดระดูอยู่ไฟไม่ได้

1. เอาแก่นสน แก่นแสม พริกเจตมูลเพลิง ชราคำ สารส้ม แซ่เหล้าไว้กิน สามวันจึงกิน
2. เอาขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ ส้มป่อย บดละเอียดละลายน้ำมะนาวให้กินเล็ดคงคแล
3. เอาแก่นสน แก่นขรี สนหอม รากเจตมูลเพลิง พริกไทย ดอกจันทร์ กานพลู ดีปลี ดองด้วยสุรา สำหรับแก้ริดสีดวง อยู่ไฟไม่ได้ แซ่ด้วยเหล้าฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วันจึงเอามากินเล็ด

ยาแก้ถ้าอยู่ไฟไม่ได้ เลือดตกหมกในท้อง

เอาเทียนทั้ง 5 พริก แก่นแสมทะเล ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก้เลือดตกหมกในท้อง อยู่ไฟไม่ได้ ขับเลือดร้าย เลือดเน่าสิ้นเชิง

ยาสำหรับสตรีที่อยู่ไฟได้เป็นผิในมดลูก

1. เอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ดีปลี กระเทียม ไพล หัวหอม ดินถ่าน มาดเหลียงเอาเสมอภาค แซ่น้ำเป็นกระสาย แล้วบดใส่ขันสำริด รมด้วยเทียนให้ได้ 3 วัน จึงปั้นแท่งไว้ ถ้าจะกินฝนด้วยน้ำหน่อกล้วย ถ้าจะทาฝนด้วยน้ำมะนาว

2. เอาไก่ตัวผู้ ตัวหนึ่งถอนขนเสีย ให้ผ่าอกออก แล้วเอาเทียนทั้ง 5 ลูกจันทร์ ทั้ง 5 ดอกจันทร์ ลูกกระวาน กานพลู พริก ลูกพิลังกาสา หัวเขาค่าหัวคองคิง หัวอุตพิศ กลอย บุก กระดาดทั้ง 2 ดินประสิวขาว เกลือ ขาทั้งนี้ตำเป็นผง ชักเข้าไปในท้องไก่ เอาเข็มเย็บเสีย แล้วจึงเอาหัวนุกรอ โขลกให้แหลก แล้วพอกไก่ให้รอบใส่หม้อ มัดให้แน่นใส่สุรา เอาฝาละมี ปิดสุ่มไฟ เกลบไว้ 3 วัน เอาออกโขลก ทั้งตัวไก่ หัวนุคนั้น แล้วจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งบดละลายน้ำผึ้งกิน อีกส่วนหนึ่งเอามะขาม ใบส้มป่อย ใบส้มซ่า ตำเอาน้ำเทรกรน้ำลงคั้นด้วยมูตรโคดำ แล้วนำไปรมควันห้าวันจะหาย

ยาแก้พยาธิ

ยาแก้พยาธิ

1. ท่านให้เอาเปลือกมูกมัน บอระเพ็ด 3 ส่วน จิง 1 ส่วน พลังกาสา 1 ส่วน ใบมะตูม ใบสลด เอา 2 ส่วน พริก 2 ส่วน บดละเอียดละลายน้ำผึ้งกิน ใช้บำบัดพยาธิ 6 จำพวก หายเล็ดกินถึง 5 วันมีปัญญา ถ้ากิน 1 เดือน ขี้เรื้อน 7 จำพวกหาย ถ้าไม่มีลูกกินขานี้ก็จะมีลูก และเจริญอายุ รูปร่างหน้าตาถึงงามตา

2. ยาแก้พยาธิให้บังเกิดเพื่อเสลด ให้อุจจาระของเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ กินอาหารมิได้เจ็บปาก ท่านให้อาตุกสะค้าน พัดแพ้วแดง ว่านน้ำ มหาหิงคุ์ ขาดำ โกรฐสอ โกรฐพาลัมพา โกรฐพุงปลา กัญชา หัวอุตพิศ ชะเอม คีปรีถุกพลู แก่นแสมทะเล เอาเท่าขาท้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งเป็น กระสาย ละลายน้ำร้อนได้แล

3. ยาสารพัดพยาธิเด็ก ตำพอกกระหม่อม เอรากหมุยดำ ดองปูดายซาก เผาไฟให้ไหม้ แล้วบดด้วยน้ำมันหอย พอกกระหม่อมหายแล

4. ท่านให้อาตุก หมายอ่อน แห้วหมู จิง สลอด พิลังกาสา สะค้าน 3 กรงเขมา 3 เจตมูลเพลิง คีปรี 4 ขาท้งหมคนี่ตำผง แล้วละลายน้ำผึ้งรวงกินเท่าก้อนลูกพุทรา พยาธิ หืดหาย แล และใช้ผอมเหลืองเป็นท้องมานาน ครั้นได้กินยานี้หายสิ้นแล

ยาแก้พยาธิไส้เดือนเด็ก

1. ท่านให้อาไ้บะแซ ใบบัวหลวง ตำเอาน้ำปรุงลงกับชะราดำ ชะราขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กรามพลู ให้อาไ้ น้ำมันกระเบนปรุงลงด้วย ยานี้ให้เด็กกินแก้พุงพองเป็น ไ้เดือน

2. ท่านให้อาไ้เปิด รากชะพลู เจตมูล พริกไทย ขนลูกมะอึ๊ก เกลือ น้ำมันมะพร้าวใส่ เจียวให้กินแก้พยาธิไส้เดือน

3. มหาหิงคุ์ สุพรรณทั้งสอง ดองปูดำ ดองกั้ว ลูกหมากสลอด เผาไฟ หัวหอม ลูก มะกรูด ควักเม็ด เอากะปึกเผาไฟให้ไหม้ ละลายน้ำมะกรูด พอกกระหม่อมเด็กเป็นพยาธิหายแล

ยาขับพยาธิ

ตำรานี้ครั้งขุนหลวง พระบรมโกศท่านได้ผ่านพิภพ ทำยาอันนี้เสวยโรคโรคาทั้งปวงแล สรรพยาเอาถิ่นเถรา ทั้งรากทั้งเปลือก ใบสลอด เจตมูล ว่านหางช้าง หัวเขากา ตำผงละลายน้ำผึ้ง กินขับพยาธิ 7 จำพวก หายแล

ยาปิดพยาธิ

เอารากเจตมูลเพลิง แขน้มนูตรวัวไว้เดือนหนึ่ง แล้วกินปิดพยาธิ ในตัว ทำให้มีผงาม มี อายุขึ้น

ยาถ่ายพยาธิเด็ก

1. เอาเขากว้างทั้งสอง พานงูแดง ลูกมะกรูด เกษจีเฝ้าไฟ บดละลายน้ำพอกกระหม่อม
2. เอายาคำ ชันตะเคียน รังเมงหมาบ้า ยาฝิ่น บดทาหลังเด็กเป็นพยาธิหลายแล
3. เอาขอดขนาด ขอดจาก ยาคำ ดองกั้ง ดองเมงดา ปูนาตาขาก ปูดำ ดองเต้าทอง ผักหวานเล็ก สมอทั้ง 3 บดละลายเหล้าให้เด็กกินพิเศษนักแล

ยาแก้พยาธิเด็กเพิ่งเกิด

1. เอาจิง กระชาย ไพล เจตมูล กะทือ ตะไคร้ ข้าวพลู พริก กก หัวหอม สุพรรณ มหาหิงค์ ขราชทั้ง 2 ขมิ้น ขมิ้นฮ้อย ยาทั้งนี้บดให้ละเอียดแล้วเอาน้ำมันงาใส่ลงก่อนให้เท่ากัน แล้วโปกกระหม่อมและทำให้ทั่วตัว ถ้ามีฟังเอาใบเสมสาร บดด้วยขมิ้นทาหายแล ถ้ามีฟังเอาใบ สลัดได ขอดรักขาว ขอดราชพฤกษ์ บดด้วยขมิ้นทาหายแล ถ้ามี ฟังเอาใบสะเดา ใบพรมลี ใบพลู ใบตาสี ใบพลูป่า ใบราชพฤกษ์ ใบหมรุยดำ ขอดสังแก บดด้วยขมิ้นทาหายแล
2. เอารากหมรุยดำ ดองปูดำตาขาก เฝ้าไฟให้ไหม้ แล้วบดด้วยน้ำมันหอมพอกกระหม่อม หายแล
3. เอาตานคำ ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู มหาหิงค์ เมงลักชะ คำหูกงน้ำมันคิบใช้ ใส่หูหนักหายแล
4. เอาคองคิง หวายลิง กะทือ มหาหิงค์ คำพอกกระหม่อม
5. เอาช้องนางคลี่ รากม้งเคร ว่านนาง รากกรงเขมา รากน้ำข้าว 1 ฝนด้วยน้ำข้าวทาฝ่า มือ

ฝ่าตีน

6. เอาเจตมูลแดง เมล็ดแดงโม อ้อยแดง พานงูแดง พานงูขาว ผักเป็ดแดง ผักเป็ดขาว หัวชะงอ หญ้าปากควาย ใบลิบ พริก กระเทียม ดีปลีลูกพลู บดละเอียดเป็นผงละลายน้ำหัว ข้าวสารกินหายแล
7. เอาสุพรรณ ถันทั้งสอง ใบส้มซ่า ไพล ขมิ้นฮ้อย ใบหนาด มหาหิงค์ บดให้ละเอียด ละลายน้ำข้าวกาทาฝ่ามือฝ่าตีน กินหายแล

ยาบำบัดพยาธิ และช่วยให้หญิงหาลูกมิได้มีลูก

เอาเปลือกมูกมัน ดีปลี หัวเห้วหมู ลูกพิลังกาสา มะตูมแห้ง ใบกรงเขมา ใบสลอด เจตมูลเพลิง พริก คำละลายน้ำผึ้งรงกิน 3 วัน บำบัดพยาธิ หายสิ้นแล หญิงหาลูกมิได้ กินยา นี้มีลูกแล

ยานำบำบัดพยาธิทั้งปวง

1. ซ้อมหากำลัง เอบอระเพ็ด น้ำรากทองแตก น้ำผึ้งเถี่ยวให้งวดเออฟริกไทย ทำผงใส่ลงกวนให้เข้ากันปั้นกิน
2. เอบอระเพ็ด น้ำทองแตก น้ำผึ้งรวง เถี่ยวให้งวด เออฟริก ทำเป็นผง ใส่ลงกวนให้เข้ากัน ให้กินคืนนักแล
3. เอรากเจตมูลแดง ทำเป็นผงละลายแช่น้ำมะขามป้อม ไว้เดือนหนึ่ง แล้วบดละเอียดละลายน้ำผึ้งรวงกินให้ได้เดือนหนึ่งคืนนักแล

ยาแก้ถ้าหญิงเป็นพยาธิไม่มีลูกเลือดไม่ตก

1. เอาชิงช้าชาติ ใบทองกลาง ใบมน บุกรอ ทำเป็นน้ำให้กินเลือดตกแล
2. เอาชิงช้าชาติ ใบทองกลาง ใบมน บุกรอทำเป็นน้ำให้กินเลือดตกแล

ยาแก้พยาธิไส้เดือน แก้กานเด็ก

1. เอาใบคนทีสอ ทิมกับแป้งจี ให้เด็กกินไส้เดือนออกแล
2. เอาใบสวาด ทิมกับแป้งจี ให้เด็กกินคืนนักแล
3. เอาไข่เป็ด รากข้าวหลู เจตมูล พริกไทย ขนลูกมะอึก เกลือ น้ำมะพร้าวใส่เจียว ให้กินแก้พยาธิไส้เดือน
4. เอาขารักขาว ปลาตุ๋นบั้ง ผสมกินไส้เดือนตกแล เอาขารัก มาลายน้ำผึ้งรวงให้กินตกแล

ยาแก้ให้ไส้เดือนตก

เอาปลาไหล ตัวหนึ่ง สับให้แหลก คั่วให้เกรียม เอาเปลือกสะแก เบี้ย 3 เบี้ย เอามาสับให้ละเอียด เอาเครื่องยาทั้งนี้มาคั่วให้เกรียมผสมกับปลาไหล บดให้ละเอียดละลายน้ำทาท้อง ทาหลังหายแล

ยาต้มแก้ไส้เดือน

เอาเปลือกสำโรง เล็บมีอนาง หญ้าขอบชะนาง รากวันขอ ต้มกินออกแล

ยาแก้โรคพยาธิ ทั้งปวง

1. เอาชิง พริกไทย เปลือกหอยขมเผา บอระเพ็ด เปลือกมะรุม รากเปล้าใหญ่ เจตมูลเพลิง รากเข็มแดง เข็มขาว รากหมากตลอด รากมะเขือขื่น รากหญ้าหนูต้น รากเปล้าน้อย รากเปล้าเลือด สับคองด้วยน้ำตาลโตนด กินแก้โรคพยาธิทั้งปวงแล

2. มงคร่อหืดไอ ท้องกึ่งพุงมาน ผอมแห้ง กินอาหารมิได้ แน่นหน้าอกแลในท้อง เอามหาหิงคุ์ ขาดำ การบูร ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ พริกไทย ขางสลดโค บดละลายน้ำเปลือกมะรุมนเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน พยาธิ ทั้งปวงที่อยู่ในท้องหายสิ้นแล

ยาแก้เด็กเป็นพยาธิชัก

1. เอาผักเสี้ยนผี ผักเสี้ยนคิ ขมิ้นอ้อย บดทาฝ่ามือ ฝ่าตีนหายแล
2. เอาผักคราดหัวแหวน มืองเม็ง ใบกรงเขมา ท้าวพันราก ใบตองแตก สุพรรณ ภูนา คำพอกหัวหายแล
3. เอารากจันทน์ รากมะรุมน รากพลับพลึง ผักนึ่ง พริก จิง หล่ม บดละลายน้ำมะนาว พอกกระหม่อมพยาธิหายแล
4. เอาใบผักหวาน ใบผักตำลึงทองตำขโถมเด็ก 2 เดือน หายสิ้นแล

ยาแก้พยาธิกินเลือดมิให้ออกตุก

เอาใบชิงช้าชาลี ใบบวบขม ทองกลางใบมน เอาเท่ากันต้มน้ำหยันกินหายแล

ยาแก้พยาธิ แก้ม หิด ขี้เรื้อน ผอมเหลือง

เอาบุก หมายอ่อน แห้วหนู จิง สลด พิลังกาสา สะดำน กรงเขมา เจตมูลเพลิง คีปาลี เชือก ขาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำ น้ำผึ้งรวกกินก่อนเท่าลูกพุทรา กินแก้พยาธิทั้ง 7 จำพวกลม 7 จำพวก หิด ขี้เรื้อน 12 ประการ

ยาแก้ถ้าเป็นพยาธิในท้องกินข้าวไม่ได้

เอาเจตมูลเพลิง พริก ตำลึง เคี้ยวด้วยน้ำมันมะพร้าวให้แห้งพอนเป็นกลอนให้กินกลอนหายแล

ยาพยาธิในตา ให้เจ็บหมอกมัว

เอาส้มกุ่ม จิงหอม สารส้ม ฝนด้วยมะนาวใส่หายแล

ยาโปะกระหม่อมแก้พยาธิเด็ก

ท่านให้อาสุพรรณต้น ขึ้นกพิราบ ขึ้นาก เผาไฟให้ไหม้ละลายน้ำมันทากระหม่อมหาย

ยาอัคนีวางร

ท่านให้อามหาหิงคุ์ 2 ไพ วานน้ำ 1 สลึง พิลังกาสา 1 เพ็อง เกลือสินเธาว์ 1 สลึง เทียนขาวพาวณี 1 สลึง 2 ไพ สมอไทย 1 สลึง 1 เพ็อง โกฐสอ 2 สลึง คีปรี 2 สลึง จิง 2 สลึง เจตมูล 2 สลึง 1 เพ็อง บุกรอ 1 บาท พริก หอม 1 ตำลึง กัญชา 1 ตำลึง ทำผงละลาย น้ำผึ้งรวง น้ำร้อนก็ได้ ถ้าใช้ปวดศีรษะปวดท้องเหยียดเท้าเหยียดมือไม่ออกกินยานี้หายแล ถ้า สารพัดโรคพยาธิทั้งปวงกินมีกำลังหญิงกินมีลูกแล

ยาทาแก้พยาธิ 17 จำพวก

เอาดินกยุง ดีไก่เถื่อน ดิงเหลื่อม เอาน้ำผักเค็ด น้ำมะนาว เป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ใส่ ตาเป็นพยาธิ 17 จำพวก

ยาแก้โรคซาง

ยาแก้ซาง

1. กำเนิดซางไฟไหม้มันทำให้ปากกุมารเป็นสายขึ้นมา เสมหะโลหิตให้บังเกิด จึงกินข้าว กินนมมิได้เพราะเสมหะโลหิตคั่ง เป็นกำลังมักทำให้เสมหะเป็นมูตรเลือดและเป็นพยาธิต่าง ๆ ถ้า จะแก้เอาวุ้นกับแรด วานร้อนทอง เนระพูสี เทียนดำ เทียนแดง โขมะกล่ำเครือ คัม 3 เอา 1 กินแก้พิษตาน ซาง ให้ตัวร้อนบดแท่งไว้ก็ได้ ละลายสุรากินแก้ตมูกเลือดหายแล

2. ท่านให้อาโบสั่มซ่า โขมะกรูด โขมะเพ็อง แห้วหมู ลูกเขยตายแม่ยายชักปรก สมอ พิเภก รากข้าวพุก บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากิน แทรกคิงแก้พิษซางหาย

3. ท่านให้อาอุกกระวาน ลูกพุมเรียง พริกไทย ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง บดทำแท่ง ละลายเหล้ากินแก้พิษซางโคหาย กวาดก็ได้

ยาแก้ตานแห้ง

1. เอาเปลือกถั่วลิสง เปลือกไข่เน่า บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย รากมะตูม คัมกินหายแล
2. เอารากชุมเห็ด รากทับทิม รากกะเพราแดง คัมกินหายแล
3. เอาลูกป่า 1 ลูกกระโดน 1 เมล็ดมะนาว 1 ข้าวเหนียวคั่วบดละเอียดละลายน้ำมันคิบ ใส่อยแล

ยาถอนพิษไข้ตาน

เอาใบมะตูม ใบผักไถ่ ใบผักเสี้ยน ถอนพิษไข้ตานแล

ยาแก้ตานลงท้อง

เอาแก่นสน ลูกประคำดีควาย แก่นประดู่ รากชุมเห็ด ละลายสุรากินก็ได้

ยาแก้ตานให้ลง

เอาใบเสนียด ใบน้ำเต้าขาว ใบระงับ คีปรี ลูกผักกาด กระเทียม ไพล กระชาย ใบมะลิ บดเป็นแท่งไว้ละลายสุรากิน ทำให้รากมูกออกเล็ดหาย

ยากวาดสารพัดซาง

เอาสงเฒ่า ซาดหรณไทย บัลลังศิลา กรามแรด กรามช้าง เขาควยดำ เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ เกสรบัวหลวง พิมเสน บดฝนด้วยน้ำดอกไม้ กวาดซางแดงหายแล ถ้ามีฟิงเอาจูเห่า หัวกาหอยสังข์ รากดิน ขี้นาก ลูกจันทน์ น้ำประสานทอง หมึกหอม นอแรด เขากูย ขี้หมูเถื่อน กฤษณา กระลำพัก ดอกจันทน์ เขี้ยวจระเข้ เขี้ยวแรด เขี้ยวหมู กรามช้าง บดละเอียดตำผงกวาดซาง

ยาแก้สารพัดซาง

1. ท่านให้เอาลูกมะกอกเทศเผาไฟ ลูกประคำดีควายเผา ลูกมะตูม ลูกเบญจกานี ดอกจันทน์ กานพลู รากหิงหยา ขอนดอก ชะนูด บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้พิษซางโค ชโลมละลายน้ำดอกไม้ซึ่งไหลออกมาหายแล

2. ท่านให้เอาตริกฏก ชะเอม กก เกลือละลายน้ำมะนาว เอาหัวหนามร่ำหัดกวาดซางโคหาย

3. ท่านว่าถ้าเกิด 6 วัน ซางข้าวเจ้าเรือน ซางจรซื้อแสงพระจันทร์ละของเนียนสมอประจำ ซางช้าง อากาซางช้างมักขึ้นในเรือนไฟนั้นหนาขึ้นหลายชั้นตั้งแต่ลำคอถึงลิ้นแล พาดไปทั้งปากแล้วให้อะเห้ง ให้ลง ให้ราก กินข้าวกอินนมไม่ได้ ถ้าจะแก้เอาใบชุมเห็ดเทศ ใบสวาด ใบผักขง ใบกะเพรา บดด้วยน้ำมูตรสดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้ซางช้างหาย

4. ท่านให้เอาผักคราด ขอบชะนางทั้ง 5 ผักเสี้ยนผี ขมิ้นอ้อย ลูกประคำดีควาย พริกไทย บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้พิษซางช้าง และซางทั้งปวงหาย

ยาต้มแก้ตานซางเด็ก ๆ

ท่านให้เอาผักหวาน เถาคำลึง โศภกระออม ใบมดกา รากคา รากส้มป่อย ต้มกิน

ยาแก้ซาง หัวเหลือง เท้าเม็ดข้าวโพด ชื่อแสงพระจันทร์ เมื่อขึ้นน้ำให้ลงท้องตาแข็ง

1. ถ้าจะแก้ให้เอาเทียนคำ สารส้ม น้ำลูกมะแว้ง คีปติ บดทาหายแล ถ้าหัวแดง เมื่อมันขึ้น ให้ตาเหลืองเล็กน้อยกำค้ำดินให้ร้องขี้เยี่ยวไม่ออก ถ้าจะแก้เอาพิมเสน กลี๋อสินเธาว์ สะค้ำน กระเทียม บดละลายน้ำมะนาวทาแล ถ้าหัวดำ เมื่อขึ้นได้ 3 วัน มันให้เจ็บท้อง เจ็บหลัง เจ็บทั่ว สารพวงค้ำกายให้หายใจขัดแล ให้เอาดินประสีขาว ใบทองหลางใบมน ใบระงับพิษ เทียนคำ ว่านหางจระเข้ ค้ำเอาน้ำมันมะพร้าว ละลายชโลมก่อนแล แล้วทำยานี้ทาปาก ให้เอาดอกจันทน์ พิมเสน ใบหนาด ดอกค่อม น้ำประสานทอง บดทาปากแล ถ้าหัวเขียวค้ำใบไม้เป็นสายเลือดมัน ขึ้นได้ 5 วัน ให้ท้องขึ้นให้ท้องลง สีปากซีด คอแห้ง ให้ทำยาทาหน้าเอาใบน้ำเต้า ใบผักไห่ ใบ ประคู้ ลูกประคำดีควาย ใบผักเตี๊ด จันทน์หอม บดละเอียด ชโลมทาหายแล แล้วจึงเอายานี้ทา ปาก เอาเทียนคำ ใบหนาด ดินประสีขาว พริกไทย ดอกจันทน์ บดละลายสุราทาแล ถ้า คอแห้ง เอาใบมะกล่ำเครือ ชะเอม บดละลายน้ำผึ้งรวงอมหายแล ถ้าหัวดำมันขึ้น เอาเปลือกปืบ ลูกระงับพิษ รากหนาด เปลือกทับทิม น้ำประสานทอง เปลือกมะกรูด ใบคนที่สอ ผักหมหิน การบูร พิมเสน บดด้วยมหาหิงคุ์ทาหายแล ถ้ามีฟิงเอาใบถั่วแรด กานพลู น้ำประสานทอง น้ำ ค้างคาวผู้ รากกล้วยติบ บดละเอียดเอาเปลือกประคู้ เป็นน้ำกระสายทาแล

2. เอาระงับทั้ง 2 ค้างคาวผู้ ใบโพกอม น้ำดับไฟ จันทน์หอม ใบสวาด ผักเขา ค้ำ ชโลมทาหายแล อนึ่งเอาใบหนาด เปลือกปืบ พิมเสน รากผักหมหิน บดละลายน้ำนมทาหายแล อนึ่งเอาแมงสาบตาย น้ำประสานทอง ใบมะพร้าว กระวาน บดละเอียดทาหายแล

ยาแก้ซางแห้งคฤา ขางไฟ ขางโจร

เอาหอมแดง นมแมว รากเข็มเหลือง ว่านน้ำ พรหมสี กะทือ ไพล กระเทียม เปราะ ใบ พิมเสน รากถั่วพู เขากวาง งาช้าง นอแรด เถาคุย เขี้ยวตะเข้ เขี้ยวเสือ เขี้ยวแรด เขี้ยวหมี โกรฐ ทั้ง 5 กานพลู น้ำประสานทอง เอาเสมอภาคบดละลายน้ำคอกไม้เป็นกระสายละลายน้ำเตงกวา กินแก้ซางในตาทั้ง 5 ประการ

ยาชโลมแก้พิษขางทั้งปวง

เอาชะนูด เปลือกไข่เน่า แก่นทราง ไคร้หอม ชะนูดแดง ดินประสีว ดินสอพอง เกสร ดอกไม้ ดอกมะลิ บดละลายน้ำคอกไม้ ชโลมแก้ซางในสมองหายแล

ยาแก้พิษตานขาง

ท่านให้เอาใบคนที่สอ สารภี ใบสะเดา ขมิ้นอ้อย ดินประสีขาว โกรฐสอ บดทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำข้าวข้าว น้ำค้ำถึงก็ได้

ยาต้มอาบน้ำแก้ตานซาง

เอาใบประคำไก่ ใบมะขาม ต้มอาบน้ำแก้ตานซาง แก้บวมแฉะ

ยาแก้ตานซางให้ร้อน

เอาใบมะกล่ำตาหนู ใบงาไร่ ตานเสี้ยน ใบสะแก ใบไข่เต่า จึงชำชาลี หญ้าปาก ฝาย บด ทำแท่งไว้ ทั้งกินทั้งชโลม แก้ร้อนหายแล

ยาล้อมดับดับพิษแก้ตานซาง

เอาไส้ขนุนปูด หัวขมิ้นอ้อย ลูกประคำดีควาย ลูกเบญจกานี กระดุกหมี กระดุกเสือ เปลือกทองหลางใบมน น้ำประสานทอง บดละลายน้ำมะพร้าว น้ำข้าวสุก ถ้ามีฟิงละลายด้วยน้ำ มูตร ถ้ามีฟิงละลายน้ำครำกินหายแล

ยาแก้ตานซาง แก้เสลด แก้ลม

เอาตานทั้ง 5 จิกจอก ทั้ง 2 เทียนขาวพानी ขมิ้นอ้อย เปลือกไข่เน่า ชนูด 1 สมอเทศทั้ง 3 รากสมุลแว้งทั้ง 2 รากจี่กาแดง รากมะเขือขื่น ต้มกินแก้เสลด แก้ลม ท้องขึ้น แก้พยาธิใบไม้ ในท้อง แก้ฟุงโต แก้ตานซาง ต้มกินหาย

ยาแก้เด็กเป็นไข้ มีเสลด

เอาน้ำเต้า ขมิ้นอ้อย เนื้อกุ้งสีกหัวแม่มือพอ บดพอกกระหม่อม ครั้นถ้วน 3 วัน เอายา ออกจากศีรษะเด็คนั้นหายแล

ยาแก้เด็กเป็นโรคตานซางตกเลือด ลงบิดท้องขึ้น

เอาพริก จิง เทียม ดีปลี ยาคำ ใบกะเพรา บดทำแท่งไว้เท่าลูกพริก กินตามกำลังแล

ยาเหลืองแก้ตานซาง

เอาไพล ขมิ้นอ้อย จิง กก ดินประสิวขาว ดินถน่ำ บดด้วยน้ำสุราปั่นเป็นแท่งไว้ ฝนด้วย สุรากินแก้ตานซาง ตกจุมูกตกเลือดหายแล

ยาแก้ตานซางขี้ขาว

เอาครั่ง สารส้ม ขมิ้นอ้อย พริก กก เอาไม้ไผ่ผ่าซัง บดทำแท่งกินหาย

ยาแก้ตานข้างขึ้นในคอ ในปาก ในกราม ในเพดาน

1. เอาเปลือกทับทิม สีเสียดเทศ การบูร พิมเสน ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงทาหายแล
2. เอาน้ำประสานทอง คีจุนเหลื่อม ละลายเหล้ากินหายถ้าข้างมันขึ้นตรงลิ้นไก่

ยาต้มแก้ไข้ตานข้างในเด็ก

เอาขมิ้นอ้อย ขมิ้นทอง จุกหอม จุกเหียม รากเจตมูลเพลิง หญ้าแห้วหมู จันทน์ทั้งสอง หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ต้มกินแก้เด็กไข้ตานข้าง

ยาแก้ตานข้างขึ้นในอก

เอาพริก จิง คีป्ली กะทือ หอมแดง บดเป็นแท่งฝนด้วยน้ำปูนใสก็ได้สั้มส้าก็ได้กินหายแล

ยาดับพิษตานข้าง ยาเขียวดับฝีในท้อง

เอาใบตะหุ่งแดงขาว ใบต่างดอก ใบมะกรูด มะนาว ใบชิงช้าชาลี ใบหนาด หัวข่า จิง ใบสะเดา ขมิ้นอ้อย บดละลายเหล้าแทรกคิง ใบคนที่สอ เมื่อกวาดใช้น้ำมะนาว เอาเปลือกลูกกล้วยพังลาเผาไฟ ใบกระเพราทั้ง 2 น้ำประสานทองแทรกกลาง

ยาแก้ตานข้างออกเป็นเม็ดทั้งตัว

เอาหญ้าไต้ใบ ใบชุมเห็ดไทย บดปั้นเป็นแท่งไว้ฝนทาหายแล

ยาแก้เด็กเป็นไข้ตานข้างลงท้อง

เอารากหมาก รากมะพร้าว รากตาลโตนด หัวกล้า หวายลิง น้ำนอง มะเดื่อชุมพร คนทา ไม้เท้าขาม่อม หญ้าปากควาย มะเฟือง มะปราง รากกล้วยดิบ รากกล้วยน้ำ ใบน้ำเงิน ใบน้ำทอง หมากผู้ หมากเมีย รากกา ต้มกิน

ยาเหลืองน้อยแก้ตานข้าง

เอาใบชุมเห็ด ใบทับทิม ใบคนที่สอ พริก จิง ข่า หัวหอม หัวกะทือ หัวกะชาข หัวกะเหียม กำลังเกลิง กำมะถันเถลิง รุ้งทอง ขมิ้นเท่ายาทั้งหลายปั้นเป็นแท่งเอาไว้เอาเหล้าเป็นกระสายปรุงคิงเหลื่อม กินแก้ตานทั้งหลายทั้งปวง แก้สลับดับพิษก็ได้

ยาแดงน้อยกินแก้ตานข้างทั้งปวง

เอาจันทน์ทั้งสอง แก่นสนเทศ โกฐเขมา สังกรนี เนระพูสี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ฤาษีสม ลูกจันทน์ บดละเอียดปั้นแท่งละลายสุรากิน ถ้าจะให้ถ่ายแทรกยาคำ

ยาแก้สรรพพิษตานซาง

เอารากไหลเผือก พริกหาง รากไคร้เครือ น้ำจืดเป็นกระสาย ถ้าอาปากไม่ได้ เอาพริกจืด ปากออกกรอกเข้าไปเถิด

น้ำมันแก้ตานซางทั้งปวง

ท่านให้อาตุกมะแว้งทั้ง 2 ใบทับทิม ใบมะกรูด ผักบั้งรวม สवाद หย้าเกล็ดหอย ตานเสี้ยน ตานใบ ตานดำ ตานหม่อน ตานซ้อ เปลือกมะเดื่อ หุงด้วยน้ำมันมะพร้าว ปรงด้วยลูก จัน ดอกจันทน์ กระวาน ชราทั้ง 5 หุงให้เหลือแต่น้ำมันกินแก้ตานซางทั้ง 8 จำพวก

ยาชโลมแก้ตานซาง

เอาก้างปลาแดง ใบไผ่แดง ใบบอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย เกลือร่ำมะหาดน้อยหนึ่ง ใบราชพฤกษ์ ใส่หม้อต้ม ตำพริก จิง กระเทียม เกลือใส่ลงไปให้กินประจุแล

ยาเหลืองใหญ่แก้ตานซางทั้งปวง

เอาจันทน์ขาว นิลพุสี ไคร้เครือ ย่านาง ฤาษีสม ลูกมะนาว พริก จิง ไพล กระชาย หอม ดีปลี น้ำประสานทอง สุพรรณิธานแดง ขมิ้นอ้อย บดเป็นแท่งละลายสุรากินแก้ตานซางทั้ง ปวงแล

ยาถ่ายพยาธิ ตานซาง

เอาใบชุมเห็ด เอากะเพรา ใบสวาด ขมิ้นอ้อย พริก จิง กระเทียม มะขามเปียก เกลือ น้ำ ประสานทอง เอาเหล้ากระสายกินถ่ายพยาธิคกแล

ยาแก้ตานซางเด็กอ่อน

เอาเปลือกม่วงคั้น เกลือเทศ บดด้วยน้ำผึ้งรวทาลิ้น ทาปากแล ถ้ามีฟงเอาสนแดง ลาย น้ำมัน ทาลิ้นหายแล ถ้ามีฟงเอามือน้ำเต้ามาเผาละลายน้ำมันดิบทาปาก ทาลิ้นหาย ถ้ามีฟงเอา เจตมูลเพลิง ดานดำ เอาเท่ากัน บดกินหายแล

ยาแก้ตานขางลงท้อง

1. เอรากตาน รากทับทิม รากอัญชัน รากกล้วยดิบ ต้มกินหายแล
2. เอาทับทิมทั้ง 5 ขมิ้นอ้อย บดละเอียดกับเหล้าทำแท่งไว้เมื่อกินแทรกคิฐเหลื่อม กินหายแล

ยาแก้ตานขางไฟในครรภ

เอา รากวานางคำ รากผักหวาน รากถั่วพู เปลือกคำไก่ เปลือกมะม่วงคั้น ลูกมะแว้งทั้ง 2 เปลือกมะเดื่อขาว เปลือกแคแดง ยาทั้งนี้ตำเอาสิ่งละเอียด น้ำมันงาออกหนึ่งหุงให้คงแต่น้ำมันงา แล้วจึงปรุงลูกจันทร์ เทียนขาว ไข่ไก่ เอาแต่ไข่แดง 3 ฟอง ให้กินตามกำลังวัน แก้ขางในครรภแล

ยาแก้กินข้าวไม่ได้ แก้ตานขาง

เอากว่าย ใบเทียน ใบทับทิม ใบอัญชัน จันทน์แดง เบญจกานี ยาทั้งนี้แทรก เหล้ากินวิเศษ

ยาแก้ตานขางให้กินข้าวมิได้ให้นอนมิหลับ

เอารากถั่วพู กัญชา น้ำตาลทราย บดละลายน้ำกินหายแล ถ้าลงท้องให้เอาฝนรำหัดลงกิน แก้พิษขางคินักแล

ยากินแก้ตาน ขาง ขึ้นในคอกก็ให้เป็นไข้ตัวร้อน สันหลังร้อน พุงร้อน

เอาหัวกระเทียม ขี้แมว หัวกระชาย ขมิ้นอ้อย ลูกมะแว้งหิน เม็ดมะนาว สารส้ม สุพรรณ บดละลายเหล้าพอกกระหม่อม ละลายน้ำข้าวสารกินแล

ยาทาคอแก้ตานขาง

เอารากประจำไก่ รากข้าวพลุ ลูกประจำคิควาย บดทาแก้ตานขางหายแล

ยาแก้ฝีแก้ขาง แก้สลับ

เอาลูกจันทร์ น้ำประสานทอง เทียนทั้ง 5 ขมิ้นอ้อย จิง คีปรี กก รากดินตายซาก คั่วให้เกรียมบดเป็นแท่งเอาบุตรวัวเป็นกระสาย แก้พิษสลับคินักแล

ยาแก้ตานขางทั้งหลาย

เอามหาหิงคุ์ พริก จิง คีปลี นิลพูสี ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน โกรฐสอ โกรฐเขมา เทียนดำ เทียนขาว เบญจกานี จันทน์แดง กก กะทือ หัวหอม ขมิ้นอ้อย ละลายเป็นกระสายทำแท่งฝนด้วยสุราแก้ตานขโมยในปากในไส้ในตับทวารหนักทวารเบาเป็นเลือดออกมาแดง มาดำ มาขาว เหลืองเป็นเน่าในโครง ผอมเหลืองตานในคอ มันให้อุยกน้ำ กินยานี้เถิด

ยาแก้ถ้าเด็กเป็นตานขโมย

1. เอาเปลือกไข่เน่า ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด มะกรูด ข่า ไพล ผักส้มป่อยต้มด้วยเหล้ากินหายเถเล ถ้ามีหายให้เอากก จิง มหาหิงคุ์ คีปลี สะเดา ขาดำ ใบมะพร้าว บดเป็นแท่งไว้ เมื่อจะกินละลายเหล้า แก้ตานขางขโมยคินักแล

3. เอากระดูกแร้ง เขากวาง ขนนกยูง น้ำประสานทอง จี้เมงสาบ ยาทั้งหมดนี้คั่วให้เกรียม เอานิลพูสี พิมเสนแทรก ถ้าขางปิดอยู่ จุดหัวขางละลายน้ำผึ้งรวง

ยาเบญจตาน

ท่านให้เอาใบตานหม่อน ตานเสี้ยน ตานดำ ตานขโมย น้ำตาลทราย จันทน์แดง จันทน์ขาว รากไคร้เครือ เปลือกเถียงพริ้นางแอ จันทน์ทั้งสอง พิชนาสน์ บดเป็นแท่งไว้เอาคิงู ร้าหัดกิน ละลายน้ำสุรา กลางวันละลายน้ำคอกไม้ ตอนเย็นละลายน้ำจันทน์ ถ้าร้อนละลายน้ำคอกไม้ ถ้าจะทาให้แบ่งครึ่งหนึ่ง เอาใบสวาด ใบสลอด เอาทำยาทั้งหลายบดละลายน้ำมะขามเปียกกิน

ยากวาดสำหรับสารพัดขาง

เอาสงเภา ซาดหรรณไทย บัลลังศิลา กรามแรด กรามช้าง เขาควยดำ เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ เกสรบัวหลวง พิมเสน บดฝนด้วยน้ำคอกไม้ กวาด ขางแดงหายเถเล ถ้ามีฟิงเอาจูเห่า หัวกาหอยสังข์ รากคิน จันาก ลูกจันทน์ น้ำประสานทอง หมึกหอม นอแรด เขากูข จี้หมูเถื่อน กฤษณา กระดำพัก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เขี้ยวจระเข้ เขี้ยวแรด เขี้ยวหมู กรามช้าง กรามแรด ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำมะนาวกวาดแก้สารพันขางทุกประการแล

ยากวาดขางลากแล

เอาน้ำประสานทอง ซาดหรรณ ทำผงละลายน้ำจันทน์ทั้งสอง ทาหายเถเล ถ้าทาลิ้นเอาซาด ถิ่นทะเล จี้เมงสาบ พิมเสน เกล็ดปลาช่อน ทำผงละลายน้ำมะกรูด ถ้ามี ฟิงให้สับสน ให้เอาน้ำคร่าละลายกินหายเถเล ถ้าขางแดงขางไฟ มันขึ้นเต็มปาก เอากรามช้าง นอแรด เบี้ยผู้ เบี้ยวิวก เภาไฟให้ไหม้ เอาพิมเสนใส่ลง ทำผงไว้ทาขางที่ลิ้น หายเถเล ถ้ามีฟิง เอาหอมแดง คั่วให้ไหม้ พันธุ์ผักกาด รากถั่วพู ตาอ้อยแดง ทำแท่งไว้ละลายน้ำมะพร้าว ก็ได้ น้ำคอกไม้ก็ได้ น้ำ

จันทน์ก็ได้ ทั้งกินทั้งทาหายแล ถ้าเด็กเป็นซาง ในปากเอามะกล่ำขาว น้ำประสานทอง ชะเอมเทศ น้ำมัน หุงให้คงแต่น้ำมัน แก่ซางขึ้นในปากในคอหายแล

ยากวาดซางเด็ก 6-7 เดือน

เอาขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด น้ำมันาว เกลือกี้ได้ ตำละลายเหล้ากินหายแล

ยาต้มกระทุ้งเด็กไข้ซาง

เอาสมอทั้งสาม ลูกคอม ผักราชพฤกษ์ ลูกข้าวพลู น้ำประสานทอง เม็ดพริกไทย ต้มกินแก้ไข้ซางหาย

ยากวาดซางสะกอ

ท่านให้เอาลูกมะแว้งเครือ พริก จิง คีปี้ กก กำมะถันแดง ผิวมะกรูด ขมิ้นอ้อย ลูกในมะนาว สารส้ม ดินประสิวขาว ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 สลึง เอาน้ำประสานทองเอาเท่ายาทั้งหลายบดเป็นแท่งไว้ถ้าอาเจียน ซาง ฝนด้วยน้ำมันาวกับเกลือแทรกพิมเสน ถ้าคอแห้งละลายน้ำชะเอม

ยากวาดซางโจรซางกะตัง

เอาแว่นกยูงเผา หางปลาช่อนเผา จี้เมงสาบ หัวไคร้ กระดองแมงดาเผา ตรีกะตุก หญ้าของไฟ ดินประสิวขาว เกลือสินเธาว์ ดอกผักกาด กก ลิ่นทะเล บดละลายน้ำมันะพร้าว ทำแท่งกวาดซางโจรซางกะตังหายแล

ยาแก้ซางโจร ซางแดง

เอาเขาคาวขาว เบญจानी สีเสียดทั้ง 2 ดอกนูนนาค เกสรบัวหลวง กระเทียม เอาเสมอภาค บดละลายน้ำกฤษณาละลายเหล้ากิน แก้ซางทั้งปวง แก้ลงตมูตรเลือดหายแล

ยาแก้ตานขึ้นในคอ

1. เอาลูกมะกอกเผา หางปลาช่อนเผา น้ำประสานทอง น้ำมันคิปลักน้อยขุบสาลีอมแก้ตานขึ้น คอขึ้นลิ้นแล
2. เอาเปลือกทองหลางใบมน ลูกมะกอกเผา เอาน้ำทองหลางใบมนเป็นกระสาย ฝนแท่งไว้ละลายน้ำขาวข้าวทั้งกินทั้งชโลมแก้ลิ้นกระด้างคางแข็ง
3. เอาไผ่ขุ่นละมุด ใบสำริดแดง บดทำแท่งไว้ละลายน้ำขาวข้าวทั้งกินทั้งชโลมแก้พิษให้สลบแน่ิ่งไป

4. เอาโกฐทั้ง 5 จันทน์ทั้งสอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู พริก จิง กระเทียม หอม ขมิ้นอ้อย รากย่านาง แห้วหมู ใบระงับ ใบพิมเสน ใบรัก ใบเพกา ใบคำลึง ใบชิงช้าชาติ หัวหญ้าคา สน สังกรณี พืชนาด รากผักเจด รากชุมเห็ด เชือกเถาหมอก ดับเต้าทั้ง 2 รากช้างนาว รากผักเข้ มหาภาพ หัวคั่ว งาช้าง เขากวาง นอแรด กรามแรด เขี้ยวเสือ ยาทั้งนี้บดทำแท่งไว้ละลายน้ำชาข้าวต้มกินทั้งชโลมแก้ตานแก้คลั่งแล

5. เอาลูกมะกอกเผา หางปลาช่อนเผา น้ำประสานทอง เอาน้ำมันคืบหยอดลงน้อยหนึ่ง บดให้ละเอียดอมแก้ตานขึ้นคอ โคนลิ้นหายแล

ยาแก้ไข้ตานข้าง ท้องขึ้น ให้มือบวมเท้าบวม

1. ท่านให้เอารากส้มป่อย เฌียงพรวางเอ เฌียงพรวามอญ คนทีสอ กระวาน เปราะ พริกไทย จิง ข่า ไพล ดัมกิน

ยาแก้ไข้ตานข้าง

ท่านให้เอามะปราง มะเฟือง เปลือกไข่เน่า หัวตะไคร้ วันขย เจตมูลเพลิง กะเพราทั้ง สองดัมกิน

ยาตานขโมย ผอมแห้ง

เอาขมิ้นอ้อย ใบมะกรูด ยาคำ ขี้กาถู ดัมเหล้าครึ่งน้ำครึ่ง สมไฟเกลบ เอาด้วยตั้งปาก หม้อ เอาแป้งข้าวเหนียว ยาปากหม้อ เอาน้ำ ใส่ด้วยน้ำแห้ง เอายากินเถิด

ยาแก้ข้างเด็กเมื่ออายุ 2 เดือน ซึ่งขึ้นกลางตา แขน แก้ม และร้องมิขาดปาก

เอาเปลือกกะทอน เปลือกจำปา เปลือกจำปี มะแว้ง มะเกลือ แก่นมะหาด แก่นขี้เหล็ก ทั้งนี้ตำเป็นผงให้เหลกเอาน้ำมัน หุงให้คงแต่น้ำมันทั้งกินทั้งทา กากนั้นดัมอาบ 3 วันหายแล

ยาแก้ข้างซุ้มหาอำมฤต

เอารง ยาคำ มหาหิงคุ์ เอาลูก มะกรูด เอายา 3 สิ่งขัดไปในลูกมะกรูด เอาขี้โคสด เกลบทำให้สุกแล้วเอารากทองแดง ดีเกลือตำประสมกันเข้าบด ทั้งนี้เนื้อมะกรูดให้กิน ลงสะดวก ดีเด็กอายุ 3-4 ขวบ ละลายน้ำมะขาม เปียกกิน ขวบหนึ่งกินได้ดึกนั้แล

ยาชื่อทิลสทกขุมแก้ตาน แก้สรรพโรค

ท่านให้เอา หัวหอม โหระพา ลูกผักชี เบญจानी สมอไทย สมอพิเภก ลูกมะขามป้อม ไคร้เครือ โกฐหัวบัว โกฐพุงปลา โกฐสอ น้ำประสานทอง สารส้ม ยาทั้งหมดนี้บดด้วย

น้ำดอกไม้นี้เป็นกระสายทำแท้งไว้ให้ลูกอ่อนกิน ถ้าลงบิตดกเลือกหนองฝนด้วยน้ำกะทือกิน อาเจียนละลายสมอ น้ำผึ้ง รำหัดพิมเสน ถ้าไอสะอึกฝนด้วยน้ำเกลือ ถ้าจะให้ถ่ายละลายพาโหม เกลือรำหัด ถ้าตกบุตรเลือด มุตรหนอง ท้องขึ้นละลายน้ำใบกะเพรา ถ้าเป็นตานขโมยในไส้ ท้อง ขึ้นละลายชุมเห็ด ขมิ้นอ้อยเป็นกระสาย ถ้าข้างขึ้นลิ้นฝนด้วยน้ำขมิ้นอ้อยฝาด ถ้าคอแห้งฝนด้วย น้ำมะกล่ำเครือ เอาติ่งรำหัดทาลิ้น ถ้าผู้ใดเป็นลมฝนด้วยน้ำส้มสำเอาเกลือรำหัด ถ้าหญิงคลอดลูก แล้วเลือดยังตกละลายน้ำมะรุมเกลือรำหัดละลายน้ำดอกไม้นี้ ถ้ากินยานี้แล้วโรคลงหนักละลายน้ำขิง น้ำข่า ถ้ากระทุ้งไม่ออกฝนด้วยน้ำกฤษณา ถ้าแก้ท่าเบา ละลายน้ำข่า น้ำกะเพรา น้ำแดงกวา ดิน ประสิ่วรำหัด ถ้าไม่ฟังละลายน้ำแดงกวา น้ำอ้อยแดง น้ำตาลทรายรำหัดพิมเสนกิน

ยาแก้โรคท้องโรท้องพอง แก้มจุกเสียด แก้เสมหะลงมาเป็นเสมหะโลหิตบางที เป็นไข้ไม่รู้ตัว

ท่านให้เอาพริกไทย 2 บาท จิงแห้ง 2 บาท บุกรอ 1 บาท 4 เพ็อง อุดพิศ 1 สลึง ราก จิงจ้อ 1 เพ็อง 1 สลึง รากส้มกุ้ง 1 เพ็อง 1 สลึง เปล้าใหญ่ 1 เพ็อง 1 สลึง สะค้าน 1 เพ็อง 1 สลึง พาดโชน 1 เพ็อง 1 สลึง หัสคุณ 1 สลึง ลูกจัน 1 เพ็อง กระวาน 1 เพ็อง กานพลู 1 เพ็อง เทียนทั้ง 5 โกงูทั้ง 5 เอาสิ่งละเพ็อง สมุลแว้ง 1 สลึง ชะเอมเทศ 1 เพ็อง แก่นแสมเทศ 1 เพ็อง บดน้ำมะนาวเป็นกระสาย

ยาชื้อมหาชัยวาท แก้มขางทั้งปวง แก้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แก้ได้ 9 จำพวก

ท่านให้เอามหาหิงคุ์ 2 ตำลึง 2 บาท ยาคำ 1 ตำลึง เทียนคำ 1 ตำลึง กานพลู 1 ตำลึง หัสคุณ 1 ตำลึง กะลำพัก 1 บาท กฤษณา 2 บาท ดองดึง 1 บาท ลูกโหระพา 1 บาท กระวาน 1 บาท เกลือกะดัง 1 บาท ใบหนาด 2 บาท โกงูสอ 1 บาท จิง 2 บาท การบูร 1 บาท เกลือ สิ้นเร่ว 1 บาท เปลือกมะรุม 1 บาท รากจิงจ้อใหญ่ 1 บาท เจตมูล 1 บาท พริกอ่อน 2 บาท ดีปลี 1 ตำลึง ว่านน้ำ 2 บาท สมอเทศ 1 ตำลึง บดเป็นแท่งละลายน้ำขิง น้ำข่า น้ำส้มสำ น้ำ กระเทียมกินเถิดโรคดังกล่าวมาหายแล

ยาแก้ขางตอกมูกตกลือด และบิตลงท้อง

เอาใบสวาด ใบกะเพรา ฝ้ายแดง ใบกะพังโหม ใบทับทิม เบญจกานี บดเข้าด้วยกันเอาน้ำ เหล้าเป็นกระสายบดป็นแท่งไว้ละลายสุรากินหายแล

ยาแก้ไข้ตานขาง ถ้าเด็กไข้เพื่อตานอนมิหลับให้ตัวร้อน ให้ไอ ให้ราก ให้รากไอ เป็นเพื่อ ๆ ใด ๆ ก็ดี

1. ให้เอามะแว้งต้น มะแว้งเครือ ใบสวาด ใบมะขม ใบมะเฟือง ใบชุมเห็ดเทศ ผักเค็ด ขมิ้นอ้อย ใบสะเดา จิงจ้อ เทียนทั้งห้า ใบย่านาง ดินสอพอง ดึงเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ ถ้ากินละลายน้ำข้าวข้าว แทรกพิมเสน ถ้ามีฟิง เอากฤษณาแทรก แก้ไข้เพื่อตานขาง ดินักแล

2. เอาข้าวตอก จันทสกร เปรียงโค เกลือสินเฑาะว์ บดละเอียด ละลายนํ้ามะจั่วกินหายแล ถ้าทำพิษให้มือสั้น ตีนมือ กินข้าวมิได้ นอนมิหลับให้กระสับกระส่าย เอาชะเอมเทศ อุดพิศ บดกับนํ้าผึ้งรวกกินแล ถ้ามิฟังเอา ผัวโบไฟป่า พิมเสน บดละเอียดละลายนํ้าผึ้งรวก กินหายแล ถ้ามิฟัง เอาชิง ลูกสมอ บดละลายนํ้ากินแล

3. เอาตะหุ้งแดง หัวคั่ว หัวว่าว ย่านลำเพ็ง หัวนายสาม ผักเป็ด ย่านาง ตาไม้ไผ่ ถ้าใช้หอบเอาคิงแตรกน้อยหนึ่งหายแล

4. หญ้าไต้ใบ ทับทิม ดานหม่อน ชะเอม รากกล้วยตึบ รากตาน เปลือกโลด คัม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ตานขางลงท้อง ตกมูกตกลีดอก

เอาใบทับทิม เทียนไม้ พาโหมทั้งสอง บอระเพ็ด น้ำตาลแดง ตาลโตนด หญ้าคา กก เปลือกไข่มุ่ หญ้าไต้ใบ ชุมเห็ดใหญ่ต้มกินหายแล

ยาแก้ไข้เพื่อตานขาง

เอารากข้าวหลอ จุกหอม จุกเทียม หัวชะงอ เฌียงพร้าวคนทีสอ คัมกิน

ยาสารพัดโรค และแก้ตานขางและสารพัดโรค

เอาสมอไทย สมพิเภก ลูกมะขามป้อม มะรุ้ม กุ่มทั้งสอง ทองหลาง เจตมูลเพลิง ลูกพิลังกาสง ลูกพาโหม เอาสะค้าน วานน้ำ พริก จิง กะทือ หัวไพล ขมิ้นอ้อย กระชาย ลูกผักชี มัคคา หอมแดง กก ใบพลูแก่ ใบพุทรา ใบสะเดา ใบโพกอม ผักเขา ใบชิงช้าชาลี ผักขวง ผักอิ้ว หญ้าวงช้าง ใบตานหม่อน ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบน้ำเต้าผา ใบกะเม็ง ผักเป็ด รากจับทั้งสอง ใบมะพร้าว ใบชุมเห็ดเล็ก ใบจำแดง ใบคนทีสอ ใบตำลึง ใบสวาด ใบทับทิม ใบจิงจ้อ ใบป๊อบ ใบมะเฟือง ส้มซ่า เอาเสมอภาคบดทำแท่ง ถ้าเป็นฝีละลายน้ำมะนาวพอก ถ้าใส่ตาเจ็บตามีตละลายน้ำผักเป็ด นํ้านมก็ได้ ถ้าคลอดลูกเลือดคดกละลาย น้ำกินแล ถ้าแก้พิษสัตว์ละลายสุราทาปากแผล ถ้าเด็กเป็นตานขางละลายน้ำขมิ้นคิงแตรกินแล

ยาแก้ขางให้ชัก

1. เอาเมงมุดตายซาก รังเมงหมาบ้า ใบผักเป็ด ใบชุมเห็ด ไพล ใบหนาด จิง ขมิ้นอ้อย พริก ไทย หอมแดง บดก็เป็นแท่งละลายน้ำก็ได้ ถ้าท้องขึ้นเอานํ้ากะทือ ถ้าชักพ่นด้วยนํ้าข้าวข้าว ถ้าออกมูกเลือดน้ำไพล

2. เอาลูกเบญจกานี หวายตะกั่ว ลูกประคำดีควาย ลูกมะกอก หางปลาช่อน จีเมงสาบคั่ว นํ้าประสานทอง ยาทั้งนี้ทำแท่งไว้ละลายเหล้า กินแก้ชักแล

3.เอาสารส้ม ดินประสิวขาว เกลือ ขมิ้นชัน จิง กก เอาเสมอภาค บดแบ่งไว้ละลายน้ำ มะนาวกินแก้ชักกำมือ กำตีน หายแล

4.เอารากบัวหลวง ตาฮ้อยแดง ว่านหางจระเข้ กำมะถันแดง บดเป็นผงไว้ละลายเหล้า น้ำมะนาวก็ได้แล

ยาแก้ซางจร แก้กัก

ท่านให้อาสามเดือนทั้งสอง ผักเปิด หัวตะไคร้ ขมิ้นฮ้อย หย้าได้ใบ บอระเพ็ด หัวชะงอ กะเพราทั้ง สอง พริก กระเทียม ข้าวเปลือกหีบมือ ถ้าไม่ชักอย่าใส่เปลือกหอยแครง ถ้าใส่ เปลือกหอยแครง เปลือกคัมกับเหล้าครึ่งน้ำครึ่ง เมื่อจะกินใช้ชุปกระหม่อมลูกบอกแล้วจึงกิน เมื่อ จะเสกยาเอาเทียน 1 เล่ม ดอกไม้ หมายาก คำนับครูเสียก่อน เอาเงิน ออกซื้อตาทองเข้าไปด้วย

ยาแก้ซางซึ่งทำให้ชัก กำมือ กระตืบดินร้องไห้ จีเยี้ยวไม่ออก

ท่านให้อาสามคนทีสอ ใบหนาด ใบกะเพรา ใบผักคราด หย้าได้ใบ ช้องสามย่าน หาง จระเข้ ว่านน้ำ ว่านหางช้าง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ขมิ้นฮ้อย กะทือ กำมะถันทั้งสอง กระชาย ลิ้นทะเล ครั้ง โหราดินหมา โหราอัมฤทธิ จีเมงสาบ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กก เทียน คำ เทียนขาว เนระพูสี หัวหอม ตะไคร้ ลูกในมะนาว ผักเสี้ยน ใบเทียน ยาทั้งหมดนี้บดทำแท่ง ไว้ใช้สรรพคุณแก้ซาง

ยาแก้ซางสลักอก แก่หอบ

ท่านให้อาสามชั่ง กรามแรด หวายตะค้า น้ำประสานทอง ชาดหรุณ บดป็นเป็นแท่ง ไว้ละลายน้ำดอกไม้อีกซางสลักอกหายใจหอบหายแล

ยาถอนซางในอก

ท่านให้อาสามชั่ง เบี้ยผู้ น้ำประสานทอง ลิ้นทะเล น้ำมะแว้งต้น มะแว้งเครือ กระเทียมกรอบ ทำแท่งไว้ละลายน้ำมันดิบทาปากแก้ซางทั้งปวง

ยาแก้พิษ ซางในทรวงอก แก่ไอ แก่สะอึก แก่รอก

1.เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐพุงปลา โกฐก้านมะพร้าว โกฐจุฬาลำพา กานพลู ชะเอมเทศ จันทน์หอม น้ำตาลทราย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้อีกก็ได้ เมื่อจะกินนั้นให้น้ำมะนาว น้ำผึ้งรวงน้ำท่า ผสมกัน แล้วฝนยานี้ให้กินแก้ ถ้าเป็นโทษต่าง ๆ แก้พิษซางในทรวงอกแก่ไอ แก่สะอึก แก่รอก

2. เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐเชียง เทียนดำ กฤษณา กะลำพัก ชะนูด ขอนดอก สมุลแว้ง ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง ทองคำเปลว ชะมด พิมเสน บดด้วยน้ำจันทน์ กฤษณา ดอกมะลิ ดอกพิทูร ดมด้วยน้ำเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ แช่กับลูกจันทน์ หว้มหากาฬด้วยกัน กินแก้ลมชาง 7 จำพวก แก้สันนิบาต แก้หอบ แก้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง แก้จุกเสียด ขมในอกนอนไม่หลับ ให้สวังสวาย ร้อนในอก กินยานี้หายแล

ยาแก้ขางมีเลือดออกมา

เอารากตาล รากห้วยขม รากทับทิม รากถั่วพลู ดม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ขางตกมูกตกเลือด

เอาใบมะกรูด ใบมะนาว ใบระงับ ใบส้มส้า ใบจี้กาแดง ใบจิงจ้อใหญ่ ใบผักเถ็ด พริกไทย จิง กระเทียม กระชาย กะทือ ไพล หัวหอม ขมิ้นอ้อย คองคิง สารส้ม บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้ดานขางตกมูกเลือดให้ลงเป็นอันมาก

ยาแก้ขาง แก้กตกลือด

เอาใบกะเพรา ใบทับทิม ขมิ้นอ้อย หัวตะไคร้ น้ำประสานทอง คิง เอากันบดเป็นแท่งไว้ ฝนด้วยเหล้ากินเถิด แก้ขางตกเลือด

ยาแก้ขางซึ่งทำให้ลงท้องดุจดั่งน้ำมูตรและไข่น้ำ

ท่านให้เอากะเทียม ลูกมะตูม จันทน์แดง เปลือกมัน เบญจกานี ลูกทับทิม น้ำตาลทราย ทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาแก้ขาง ซึ่งทำให้ตาแข็ง คางแข็ง

ท่านให้เอาขี้แมงสาบ หญ้าของไฟ ดอกบุนนาค บัวหลวง กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก หวายตะค้า เทียนไร น้ำประสานทอง จันทน์ทั้งสอง เขี้ยวเสือ เขี้ยวตะเข้ งาช้าง โกฐพุงปลา ชาดหรรณ คิงระเซ่ คิง ชะมด พิมเสน ทองคำเปลว แก้วแดง ถั่วทองพระบาทจะเป็นสี ขาว ฝนด้วยน้ำ และน้ำสุรา ถั่วสีแดง ฝนด้วยน้ำหัวหอม ถั่วสีเหลืองฝนด้วยขมิ้นอ้อยกวาดขาง ถั่ว จะทำยาประจำธาตุ ท่านให้เอารากตานดำ รากตานขโมย เปลือกเถียงพรวนางเอ ขมิ้นอ้อย ไพล ตรีผลา หญ้าใต้ใบ เทียนขาวพานี เปลือกเปก น้ำประสานทอง สารส้ม จันทน์ทั้งสอง ยาทั้งหมดนี้เอากัน เอาใบกะเพราทำยาทั้งหลายบดละลายเหล้ากินประจำธาตุทั้ง4

ยากวาดเชื้อเทพมวงคล แก้วางแดงและกางแข็ง ตาแข็งไม่มีน้ำตานอนนิ่งอยู่

เอาขี้แมลงสาบ หล้าของไฟ ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก
หาวตะค้า เทียนดำ น้ำประสานทอง จันทน์ทั้งสอง เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ งาช้าง โกรฐพุงปลา
ชาดหรรณฺณ ดีจระเข้ ดีงู ชะมด พิมเสน บดทำแท่งกวาดข้างแดง ถ้าละของพระบาทสีขาว ผ่น
ด้วยน้ำดอกไม้น้ำ ถ้าสีเขี้ยวผ่นด้วย น้ำครำ น้ำสุรา ถ้าสีแดงผ่นด้วยน้ำหัวหอม ถ้าสีเหลืองผ่นด้วยน้ำ
ขมิ้นอ้อยกวาดแล

ยาแก้ข้างทำพิษให้ลื่นกระด้าง กางแข็ง ให้ตาแข็ง ชัก กำมือกำดินตัวร้อน เป็นกำลัง

ถ้าจะแก้เอาพุงเจ้าพุงแก ดับเต่าทั้งสอง นมแมวทั้งสอง รากสลอดทั้งสอง ฉัตรพระ
อินทร์ ปู่เจ้าพงาย รากไคร้เครือ รากพะยอม พิษนาค นิลพูลี จันทน์ทั้งสอง งอนหมูหลวง ราก
ประคำดีควาย โคนไม้ไผ่ป่า พัดแพวแดง ทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้น้ำปูนใส ทาปากหาย เอา
รากทองหลางน้ำ รากมะกล่ำเครือ กฤษณา ลูกเบญจกานี ขี้เสียดเทศ จันทน์ทั้งสอง ทำแท่งละลาย
น้ำกวาดหายแล

ยาแก้ข้างขึ้นที่ลื่นมันให้ขาว เหมือนดังไข่น้ำ

ท่านให้เอาหางนกยูง ดอกบุนนาค ดีงูเหลือม น้ำมะนาว น้ำตาลทราย ลูกโนมะนาว
น้ำผึ้งรวง ทำแท่งไว้ละลายด้วยน้ำมะนาว น้ำอ้อยแดงกินหายแล

**ยาแก้ข้างระเนที่ปลายลิ้น ต้นลิ้น ทรวงอก เด็กกินนมไม่ได้ ให้กระด้าง กางแข็ง ให้ชัก ให้ลง
ท้องเป็นมูกเลือด**

เอาชะมดเชียง ขี้แมลงสาบคั่ว รากดินคั่ว งูเห่าเผา น้ำประสานทอง อำพันทอง แววนก
ยูง กะดังบุตร ดอกปทุมทะเล ดอกปทุมนา หนึ่งกะเบนหนูนเผา ลูกเบญจกานี ลิ้นทะเล สุพรรณธัน
แดง หมึกหอม เปลือกไข่ไก่ฟัก เบี้ยผู้เผา ชาดก้อน ขาทั้งนี้เสมอกาก บดทำแท่งไว้ละลายน้ำ
มะนาว กวาดข้างระเนหาย

ยาแก้ข้างที่ห้วนมันขึ้นคอ

เอาเปลือกผักขม เปลือกเพกา อบเชย เอาเหล้าเป็นกระสาย เอาตำลึงขุบยาปะ แก้วฝั้นขึ้น
ต้นครามในคอ ถ้าข้างละลายน้ำมันคืบทาแล

ยาแก้ขางตันคอ ถ้ำคอ

เอาเปลือกไข่เน่า เปลือกเพกา จันทน์ทั้งสอง บัตลังก์ศิลา กำมะถันแดงบด เอาเหล้าเป็น
กระสาย เมื่อจะกินละลายน้ำจันทน์และกำมะถันฟุ้งเอาพิมเสน คีจุนทรกละลายเหล้ากินแล

ยาแก้คอเด็ก ผู้ใหญ่และขาง

เอาจันทน์แดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง นิลพูลี เจตพังคี ชะเอมเทศ ลูกประคำดีควาย
สังกรณี เอาเสมอภาคกัน บดด้วยน้ำคิง ให้กินหายแล ชุบสำลีอมแก้ขาง ขึ้นคอกขึ้นปากหายแล

ถ้ำเด็กผู้ใหญ่ ขางขึ้นคอ คอแห้ง คอตีบ

เอาจิงแห้ง ไพล พริก หอม เนยควาย น้ำผึ้ง น้ำตาลทราย บดกินให้หายแล

ถ้ำเด็กและผู้ใหญ่เจ็บคอ หนักเบาไม่ค่อยจะออก

เอารากมะอึก รากมะแว้งเครือ รากมะเขือขึ้น รากฝ้ายเทศ เอาเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1
กินแก้คอแห้ง หนักเบาออก แล

ยาชโลมแก้ขาง

เอาใบไทร จันทน์ทั้งสอง แก่นขรี แก่นไข่เน่า ชะเอมเทศ บดชโลมขางหาย

ยาตัดรากขาง

เอามะพร้าวทั้งสอง ก้านสะเดา เปลือกกระท่อม พริก กระเทียมต้มกิน ตัดรากตานขางแล

ยากินแก้พิษขาง

เอาใบคนที่สอ ใบหนาด ใบกะเพรา ใบผักคราด หญ้าไต้ใบ ฝรั่งสามย่าน หางจรเข้
ว่านน้ำ ว่านร้อนทอง ว่านกีบแรด ว่านหางช้าง ขมิ้นอ้อย ไพล กระทือ กระชาย ตรีกะตุก หญ้า
คา กำมะถันแดง กำมะถันเหลือง ลิ้นทะเล เพ้าสุนัข โหระมาริด จีเมงสาบ ลูกจันทน์
ดอกจันทน์ เทียนดำ เทียนแดง เนระพูสี ดินประสิ้วขาว สารส้ม น้ำประสานทอง ฝักส้มป่อย
หอม กระเทียม ตะไคร้หอม ลูกโนมะนาว ผักเสี้ยนผี ต้มกินแก้พิษขาง

ยาแก้สารพัดช่าง สารพัดไข้ พิษ ไข้กาฬ แก้อ่อน แก่บิด

เอากระดุงเท่า กระดุงทับทา กระดุงเหลื่อม กระดุงบองหลา กระดุงแรง ข้าวฟ่าง งาช้าง นอแรด โกงทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 จันทน์ขาว ลูกมะกรูด ลูกจันทน์ บดด้วยน้ำดอกไม้ แก้วเชื่อมแก้วจับคำเช้า แก้วหอบละลายน้ำดอกไม้ แก้วกาฬทั้งปวงแทรกพิมเสน แก้วเสลดกาฬละลายน้ำ ร้อนแทรกการบูร แก้วรากละลายน้ำลูกข่อย แก้วขางละลายน้ำครั้งแทรกพิมเสน แก้วสะอึกละลายน้ำ ร้อนแทรกการบูร แก้วบิดละลายน้ำกะทือ

ยาเหลืองกวาดสารพัดช่างทั้งปวง

1. เออฟริกไทย จิง ดีปลี ไพล ขมิ้นอ้อย ข่าทั้งสอง หัวกะทือ ใบกะเพราทั้งสอง ใบผักคราด ใบบอระเพ็ด กก กระเทียม บดเป็นแท่ง เมื่อกวาดแทรกเหล่านี้ก็ได้ พิมเสนก็ได้ น้ำประสานทองก็ได้ กำมะถันแดงก็ได้ กวาดน้ำมะนาวก็ได้แล
2. เอาใบทับทิม ใบเทียนโม ใบกะเพรา น้ำประสานทองสะตุเสียเป็นกวาดด้วยน้ำมะนาว แก้วท้องขึ้นลงท้องได้ด้วย

ยาแก้ตานในปาก

เอาห้วมหากาฬ ผักเขา ฝนจุ่มแล

ยาแก้ตานปากเปื่อย

เอาเปลือกตะเคียน จิง ดีปลี เปลือกพิศุล ดอกบุนนาค น้ำตาลขันธ์สาคร บดอมแก้ปากเปื่อย ถ้ามีหยาบเอามะพร้าวทั้งรากทั้งใบ รากกล้วยดิบ รากคโนด เปลือกตะเคียน ขมิ้นอ้อย เทียนดำ ต้มอมหยาแล

ยาอมแก้ตานในปาก

เอามะนาว ลำพอง คองด้วยน้ำผึ้งรวง 3 คื่นชอมขานี้หยาแล

ยาทาแก้ปากแห้งปากเป็นแผล

เอาเทียนดำ ใบหนาด ดินประสีดิบ พริก ดอกจันทน์ บดละลายสุราทาปาก

ยาแก้ตานเด็กให้ท้องผูก

เอาปรางไฟ รากเล็บมือนาง รากข้าวหลาม รากมูกเหล็ก รากนมแมว รากสังเก ชาทั้งนี้เอา บดใส่ในเปราะไฟตั้งขึ้นบนไฟกินแล

ยาแก้ตาน แก้ตานขึ้นเกล็ด

เอากะเพราทั้งสอง หัวตะไคร้ เจตมูล พาโหม ขมิ้นอ้อย เหม็งผรา พริก กระเทียม เกลือ
ยาคำ ต้มกินแก้ตานขึ้นเกล็ดหายแล

ยาแก้ตานขึ้นออกลงเลือด

เอาตานคำ ตานหม่อน เปลือกกระท้อน เปลือกมะม่วงคัน เปลือกมะปราง รากโตนด ราก
มะพร้าว ตานเทียน ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ตานลงเลือด

ยาแก้ตานสังคี่

เอารากกล้วยดิบ รากมะเคือเขา รากหมาก รากมะพร้าว รากโตนด รากย่านาง ราก
ไม้เท้าขาม่อม รากกล้วยน้ำ เอาเสมอภาคต้มกินหายแล

ยาแก้ซางสารพัด

เอาเปลือกปืบ ลูกสารพัดพิษ รากหนวด เปลือกมะกรูด ใบคนทีสอ ผักโหมหิน การบูร
พิมเสน ใบทับทิม บดละลายน้ำโคมทาปากหายแล ถ้ามีฟิงเอาขี้แมลงสาบ ซาดทั้งสอง หล้า
ขอฟี ดอกนูนนาค เกสรบัวหลวง กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก หวายตะค้า เทียนดำ น้ำประสาน
ทอง จันทน์ทั้งสอง เขียวจระเข้ งาช้าง โกงูพุงปลา ดิงู ดิจระเข้ ชะมดเชียง เอาเสมอภาคบด
ละลายน้ำดอกไม้เป็นกระสายกิน ถ้าขึ้นมานั้นสีแดงละลายน้ำฝางกิน ถ้าสีเหลืองละลายน้ำ
ขมิ้นเครือ น้ำอ้อยก็ได้ ถ้าสีขาวละลายน้ำมะนาวกับเกลือกระเทียม ถ้าดำละลายน้ำมะนาวแทรก
หมึกหอม ถ้าสีเขียวละลายน้ำมะพร้าว ถ้าสีดังควันเทียนละลายน้ำหัวหอมแทรกคิงู ถ้าสีดังดอก
ตะแบกละลายน้ำลูกเขาคันและเกลือกวาดแล

ยาทาแก้คันเป็นซาง

ท่านให้เอากะดุกงูเหลือมทับทา พัดแพวแดง หัสตุณเทศ ข่าตาแดง พริกอ่อน ลูก
จี่กาแดง ขมิ้นอ้อย ตำเอาแต่สิ่งละสลึง ลิ่นทะเล น้ำประสานทอง ซาดหรุณ 1 เฟื่อง ลูกผักชี
1 สลึง ไม้เท้าขาม่อม 2 สลึง รากคินดาบแก้วให้ใหม่ 1 บาท ดิจระเข้ ดิงูเหลือม ดิงูเห่า ยาทั้ง
หมคนี้นวดด้วยน้ำจี่ม้าป็นเป็นแท่งไว้ เมื่อจะกินฝนด้วยเหล้า ด้วยน้ำมะนาว แก้หละทั้งปวง แก้พิษ
ซางแดงหายแล

ยาทาปากแก้เป็นซาง

1. เอาน้ำประสานทอง ลิ่นทะเล เกลือกินสตู ทั้งนี้บดละเอียดทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำมะนาว
ทาแล

2. เอาใบมะพร้าว ดินถ่าน น้ำประสานทอง เอาเสมอภาคทำแท่งไว้ละลายฝนด้วยน้ำทา
ลิ้นหายแล

ยาชโลม ถอนพิษขาง

เอาใบคนที่สอ ใบสะเดา ขมิ้นอ้อย สน แก่นขรี ดินประสิวขาว โกฐสอ บดทำแท่งฝน
ด้วยน้ำข้าวข้าว น้ำเถาตำลึงก็ได้ชโลมแล

ยาสุมกระหม่อมแก้ขางทั้งปวง

ท่านให้อาไฟส้มป่อย ต้มให้สุกเอาดินสอพอง ดินประสิวขาว ลูกประคำดีควาย ยาทั้ง
หมื่นตำเอามาตากน้ำค้างไว้ คั้นหนึ่งแล้วนำไปสุมกระหม่อม

ยาเขียวใหญ่กินแก้ภายใน แก้ขางทั้งปวง

ท่านให้อาใบน้ำเต้าผ่า ใบไผ่แดง ใบขิงแดง ขมิ้นอ้อย พริก กก หอม จิง กะทือ ไพล
ยาทั้งหมื่นเอาเท่ากันบดด้วยสุราทำเป็นแท่งไว้แก้ขางทั้งปวง ถ้าให้ถ่ายปรงยาต่ำลงหน่อยหนึ่ง

ยาแก้ขางขึ้นกระหม่อม

ท่านให้อาใบลำโพงแดง ใบผักปลังแดง น้ำประสานทอง บดพอกกระหม่อมแก้ขางขึ้น
กระหม่อมแล

ยาทากระหม่อมเด็กเมื่อเป็นขาง

เอาชะเอม น้ำประสานทอง พิมเสน บดทาลิ้น ทากระหม่อมวิเศษนัก

ยาสุมกระหม่อมแก้ขาง

เอามะขามเปียก หัวหอม ดินประสิ้ว ตำสุมแก้ขางแล

ยาพอกกระหม่อม

เอาหัวไพล หญ้าไต้ใบ หญ้าปราบ ผักเป็ด บดพอกแก้ขางแล

ยาแก้ขางไฟ

1. ท่านให้อาขมิ้นอ้อย ใบกะเพรา ใบชุมเห็ด หญ้าไต้ใบ น้ำนมราชสีห์ บดเป็นแท่ง
ละลายด้วยสุราให้เด็กกินแก้ขางไฟจนสิ้นแล

2. ยาพอกกระหม่อม แก้วข้างในสมอง เอาเปลือกสะเดา เปลือกมะม่วงคันบดละลายน้ำ โปกหัวเด็ก

ยาพอกกระหม่อมเด็ก แก้วตานซาง

1. เอาใบผักเป็ด ใบทับทิม ใบกุ่มนา บดพอกกระหม่อมเด็กเป็นตานซางหายนา
2. เอาใบผักหวาน ใบสวาด ใบปึกนกแอ่น ใบเงิน พรหมลิ ขมิ้นอ้อย ตำพอกกระหม่อมเด็กแก้วซาง
3. เอาขอดพุทรา ใบน้ำเต้า ใบพรหมลิ ดินประสีขาว บดพอกกระหม่อม แก้วตานซางทั้งปวงแล

ยาสุมกระหม่อมแก้วซางทั้งปวง

1. เอาผักส้มป่อย ต้มให้สุก ดินประสีขาว ดินสอพอง ลูกประคำดีควาย ยาทั้งนี้ปั้นเอาตักน้ำค้ำไฉ้ยังรุ่งครันเช้า สุมกระหม่อมหายแล ถ้าเด็กไข้ให้เอารากมะอึอีก เอาข้าวตอก เกลือเทศ บดด้วยน้ำมะจั่ว ทาลีน ทาปาก ตามกำลังหายแล
2. เอาใบผักส้มป่อย ต้มให้สุก ดินประสีขาว ดินสอพอง ลูกประคำดีควาย ยาทั้งนี้บดเอาน้ำ ตักน้ำค้ำไฉ้ ใช้สุมกระหม่อมแล

ยาแก้ซางไฟ

1. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย ใบกะเพรา ใบพุทรา ใบชุมเห็ด หญ้าไต้ใบ น้ำนมราชสีห์ บดเป็นแท่งฝนด้วยน้ำสุราให้เด็กกินแก้ซางไฟจนสิ้นแล
2. ท่านให้เอากรามแรด กรามช้าง เขากวาง เนระพูสี จันทน์แดง ลูกราชดัด สมุลแว้ง ดิงเกลือม ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันบดน้ำหมากสุกเปลือกแดงทาลีน ทาริดสีดวง ผู้เฒ่าผู้แก่หายแล

ยาแก้ซางไฟให้ปากแดง ให้ตัวร้อน ฝ่ามือร้อนและแดงให้ลงท้อง

ท่านให้เอาหญ้าไต้ใบ กรามแรด กรามช้าง ยาทั้งหมดนี้ฝนด้วยเหล้าจึงเอาน้ำผึ้งรวนเป็นกระสายละลายทาลีนหายแล

ยาดับพิษซางไฟในลิ้นในอก

เอาทะลายหมากดิบ ขมิ้นอ้อย ใบมะขมผู้ ข่า คิง บดละลายเหล้ากินล้อมดับดับพิษซางไฟแล

ยาแก้ซางไฟเจ้าเรือน

เอารากแดง รากน้ำเต้า เปลือกแห่น รากผักหวาน รากถั่วพู เปลือกคำไก่ เปลือกมะม่วง
ก้น ลูกสมุลแว้ง เปลือกมะเดื่อ เปลือกแคแดง ยาทั้งนี้ ตำเอาน้ำแล้วเอาน้ำมันใส่ลงพอควรหุงให้
คงแต่น้ำมันแล้วจึงปรุง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว ไขไก่ 3 ลูก เอาแต่ไขแดง ให้
กินตาม คำดัง แก่ซางไฟคีนัก

ยางแก้ซางไฟซึ่งเป็นเกล็ดข้าวเม่าทำให้คอแห้งกินข้าว น้ำไม่ได้

ท่านให้เอารากเสม็ด สีเสียดเทศ น้ำตาลทราย ฝนเอาเท่ากันละลายน้ำกินยาแก้ซาง

ยาแก้ซางไฟตัวผู้อาการนั้นให้ปากแดง ลิ้นแดง ฝ่ามือ ฝ่าตีนแดง ให้ตกมูกตกเลือด ตัวร้อน ทวารหนักแดง ดังเถรดอกกล้วย

ถ้าจะแก้เอาหญ้าไต้ใบ จันทน์แดง กรามแรด กระดุมช้าง ฝนด้วยน้ำผึ้ง รำหัด ทาลิ้นเสีย
ก่อน แล้วจึงทำยากิน เอาลูกจันทน์ กระวาน กานพลู ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกราชคัศ ลูก
สรรพพิษ เทียนทั้ง 5 โกฎทั้ง 5 รากไคร้เครือ กระถ่ำพัก กฤษณา ขอนดอก ชะนูด น้ำประสาน
ทอง ยาดำ พิมเสน บดทำแท่งฝนละลายน้ำดอกไม้อ้อ เหล้าก็ได้ ถ้าลงฝนด้วยน้ำจันทน์กิน ยานี้แก้
โรคซางไฟสำแดงดังกล่าวมานี้แล

ยากวาด ซางโจร ซางไฟ

1. เออฟริก จิง กานพลู เปลือกไขไก่ฟัก กระเทียม รงทอง บดทาปากหายแล
2. เอาขี้แมลงสาบ เขากวาง หางนกยูง หวายตะค้า ฟริก กก ทำผงทำแท่งก็ได้ ทาลิ้นแก้
กระหายน้ำ
3. ถ้ามันร้อนภายใน อียากน้ำ เอารากพุด รากเห้วหมู รากเข็มขาว รากเสนียด ราก
กะดุน รากมะเดื่อ สลัดน้ำ บดละลายข้าวกินแก้ร้อนแก้กระหายซางไฟหายแล

ยาแก้พิษซางโจร ซางไฟ

1. เอาตรีผลา พาโหม เบญจกานี นิลพุติ ลูกประคำดีควาย สีเสียดเทศ เอาเสมอภาคบด
ละลายเหล้ากินหายแล
2. ถ้ามียาเอาว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง จันทน์ทั้งสอง นิลพุติ เบญจกานี ฟริก จิง ข่า
ขมิ้นข่อย หอม ลูกประคำดีควาย บดละลายเหล้ากินแทรกดังลง
4. เอางาช้าง เขากวาง เทียนทั้ง 5 บดให้กินแก้ก็ได้แล

ยาแก้ซางแดง

1. ยาแก้ซางแดงขึ้นในอก ในตา ตัวร้อน หลังร้อน ให้เอาขมิ้นอ้อย ฝักราชพฤกษ์ ยาคำ ใบกะเพราตำยาทั้งหลาย ทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินหายแล
2. ซางแดงมักขึ้นในหัวดับ แล้วให้ลงเลือด 4-5 วัน ให้ดื่บย่อยลงซาบโครงข้างขวา ถ้าจะแก้เอาเบญจกานี 1 ส่วน กก 2 ส่วน ผ่าง 3 ส่วน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำปูนใสกินหยุด

ยาแก้ซางแดง ซางขม กินข้าวไม่ได้

เอาหัวถั่วพู ใบฝ้ายเทศ ใบผักเป็ด ใบถั่วผี หอมแดง เอาหญ้าไต่ใบ จันทน์แดง กรามข้าง ยาทั้งนี้ฝนด้วยเหล้าทั้งกินทั้งทา ฝนด้วยน้ำผึ้งก็ได้แล

ยามหาพิษ แก้ซางแดง แก้พิษซาง

เอากระดูกงูทับสมิงคลา ผักแพวแดง หัสฤณเทศ ข่าตาแดง พริกอ่อน จิง คีปรี กระจวาน ลูกตุ้มกาแดง ขมิ้นอ้อย ลิ้นทะเล น้ำประสานทอง ดินประสิวขาว สารส้ม คีจรีเข้ ดิงเหลื่อม ดิงเห่า ยาทั้งนี้บดด้วยน้ำจิงทำแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าก็ได้ น้ำมะนาวก็ได้กินแก้พิษซางแล

ยาแก้ซางแดงขึ้นในอก ขึ้นในคอ ตัวร้อน หลังร้อน

ให้เอาขมิ้นอ้อย ฝักราชพฤกษ์ ยาคำ ใบกะเพรา เอาเท่ากันทั้งหลาย บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ซางแดง ซางขมและตัวร้อน

1. ท่านให้เอาขมิ้นละลายน้ำเคื่อนสิบสองหรือน้ำอันใดก็ได้ละลายชโลม
2. ท่านให้เอาใบรักขาว กานพลูแก่ สารส้ม คราบดินสามส่วนยาทั้งหมดนี้บดละเอียดทำแท่งไว้เอาเหล้าเป็นกระสายให้กินแล

ยาแก้ซางแดง เกิดขึ้นหัวดับให้ลงเป็นเลือด ให้ไอให้ตาเหลือง ให้เจ็บเป็นเพลา แล้วมันกินลงไปตามซาบโครงด้านขวา

ถ้าจะแก้เอาลูกเบญจกานี กระเทียม ผ่าง บดเป็นแท่งฝนด้วยน้ำปูนใสให้กินตามกำลังเด็ก แล้วให้ทำยา พอกซาบโครง ให้ดื่บหดเข้าไป เอาดอกไม้ขมิ้นมาเล็ก ปูนขาว บดพอก 3 วัน ถ้ามีหยุด จึงให้กินยา เอาตรีผลา มะขามป้อม ลูกขี้กาแดง รากโอเนียว รากเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า หัวเหว้หมู บอระเพ็ด เทียนดำ เทียนขาว ยาคำ น้ำประสานทอง ใบกะเพรา ลูกมะตูม เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค ฝักราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย สารส้ม ต้มใส่เหล้าน้อยหนึ่งกินหายแล

ยาแก้ขางแดงซึ่งทำให้เบื่ออาหาร ให้ขึ้นหัว มั่นให้ลงเป็นเลือด 4 - 5 วันก่อนแล้ว มั่นตาเหลืองให้เจ็บเป็นเวลา แล้วดอยไปตามชายโครงด้านขวา

ท่านให้เอาลูกเบญจกานี กก 2 ส่วน ผ่าง 3 ส่วน บดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำปูนใสให้กินตามกำลังเด็ก ถ้าจะทำยาโปะชายโครงให้ดับหุดเอาหน่อไม้ เขมาเล็ก ปูนขาวบดโปะ 3 วัน ถ้ายังไม่หุดท่านให้เอาตรีผลา มะขามป้อม ลูกขี้กาผ่า 2 เอา 1 รากเสนียด รากเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า หัวหมู บอระเพ็ด เทียนดำ 2 สลึง น้ำประสานทอง ลูกตูม ยาคำ เทียนขาว 2 สลึง เกสรบัวหลวง ดอกบุญนาค ฝักราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย สารส้ม ใบกะเพรา เอายาทั้งหลายต้มใส่เหล้าหน่อยหนึ่งกิน

ยาเขียวพรมมาศ แก้ขางแดงในทรวงอก แก้ก้มมือชักตีนกำ แก่ตัวร้อน ตื่นเย็น นอนสะดุ้ง แก้ไข้เพื่อขางแก่น้ำตาแห้ง แก่หอบ

1. เอาพริก จิง ดีปลี ไพล กะทือ ขมิ้นอ้อย หอม กก ใบกะเพรา ใบมะเดื่อดิน ผิวมะกรูด หอยแครง เจตมูลเพลิง ใบผักคราด บดเป็นแท่ง ถ้าเด็กอายุเดือน 1 กินเม็ด 1 สองเดือน 2 ทวีตามเดือน ถ้าอายุขวบหนึ่งกิน 12 เม็ด ถ้าจะแก้ตับ ขาขม้าม มือตีนกำใส่มะกรูดหน่อยหนึ่ง ถ้าตัวร้อน ตื่นเย็น ฝนกับน้ำทาหลังแล

2. เอาจิง ดีปลี พริกไทย ไคร้เครือ ข่าทั้งสอง หัวไพล ขมิ้นอ้อย กก หัวหอม เจตมูล หัวกะทือ กะชาย ผักเสี้ยนผี ใบกะเพราทั้งสอง ใบผักคราดหัวแหวน ใบมะเดื่อดิน ผิวมะกรูด ผิวมะนาว หน่อไม้ไผ่ป่า เปลือกหอยแครงตั้งไว้ คั้นหนึ่งจึงบดทำแท่ง ไว้กินแก้เจ็บท้อง แก้ขางแดง แก้ก้มมือแก้หอบ

ยาแก้เริ่มขาง

เอาดอกหมาก มาเผาให้เป็นจุณ ละลายด้วยน้ำข้าว ซึ่งขึ้นปากหม้อมาละลาย ทาเริ่ม ขางนั้นหายสิ้นแล

ยาแก้ขางขึ้นลิ้นและปาก

ท่านให้เอาชะเอม เนระพูสี เบญจกานี มะแว้งเครือ ทั้งสอง เอาเท่ากันละลายน้ำก็ได้ เหล้าก็ได้ทาลิ้นหายแล

ยาแก้ขางขึ้นลิ้นและคอให้ออและอาเจียน แก่สะอึกและลงท้อง

ท่านให้เอาพาโหม ผักหวาน กะเพรา มะกล่ำ เอาเท่ากันบดเป็นแท่งละลายน้ำผึ้งรวงทา ลิ้นเนื่อง ๆ หายแล

ยาแก้ขางลงท้อง

1. เอากำปลาแดง เปลือกมะเดื่อ รากชุมเห็ดใหญ่ เปลือกแพงพวย เปลือกกระท่อมจี๋หนู รากสลอดน้ำ ดานดำ ดานหม่อน จันทน์ทั้งสอง รากคำไก่ โปกอม ใบชิงช้าชาลี ขมิ้นอ้อย บดละเอียด ทำแท่งไว้ละลายน้ำกินแก้ขางลงท้องหยุดแล
2. เอาใบมะขม มะแว้งทั้งสอง หญ้าได้ใบ ใบหว่า ใบผักคราด ใบเทียน ใบทับทิม ขมิ้นอ้อย บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้เด็กเป็นขางลงท้อง

เอาขี้มาแช่น้ำไว้ เอาทับทิมมาผ่าตำละลายน้ำครั้งกินหายแล

ยาแก้ตานทรายมันให้ลงท้องเป็นมูก เป็นเลือดเป็นหนอง

เอาใบคนทีสอ บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ไพล ดานหม่อน บดละลายกินหายแล

ยาแก้ลงแก้ขางเด็ก

1. เอาใบทับทิม ใบกระพังโหม ใบแมงลัก ใบเทียน หัวไพล ขมิ้นอ้อย บดละเอียด ละลายเหล้ากินแก้ลง กวาดขางเด็กก็ได้หายแล
2. เอาหญ้าแฉ่มไซ กระดุกงูเหลือมเผาไฟ รากปีบ พริก จิง บดน้ำกินแล
3. เอาสมอทั้ง 3 พริก จิง บดละลายน้ำมะนาว แก้แล

ยาต้มแก้ขางแก้ตมูกเลือด

เอาหัวตะไคร้ รากกะเพรา รากกลอย รากกก รากตานคำ รากตาลโตนด ตาลหม่อน รากกำปลา ขาดำ รากมะพร้าวนาฬิกา ต้มกินหายแล

ยากวาดขางแก้ตมูกเลือด แก้กั้ง แก้เสลด แก้สะอึก แก้พิษ ขี้ยา เหลืองทิพย์คุณ

เอาข่า กะทือ หัวไพล หัวกระชาย ขมิ้นอ้อย ตรีกระตุก ผิวมะกรูด ผักขวง ผักไห ใบน้ำเต้า หอมแดง กก ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง กำมะถันแดง กำมะถันเหลือง สารส้ม เบญจกานี ขาทั้งนี้เอาสมอภาคทำแท่งไว้ ถ้ากวาดขาง ละลายน้ำมะนาว เอาหญ้าของไฟแทรกด้วย ถ้าจะให้ดี เอาน้ำลูกสมอแทรกขาคั่วด้วย ถ้าลงจะให้หยุด เอาหัวนิลพูลี เปลือกมังคุดฝนแทรกด้วย ถ้าตมูกตกเลือด ละลายน้ำลูกมะกอก แทรกน้ำมะนาว น้ำเกลือด้วย ถ้าคั้งเอาใบพุมเรียงป้าเป็นกระสาย ถ้าแก้เสลดละลายน้ำปูนใส ถ้าลงเอาใบทับทิม ตำเอาแต่น้ำแช่ขาลงให้กิน ถ้าสะอึกและหอบ เอาการบูร พิมเสน ร้าหัดลงให้กิน ถ้าแก้สารพัดพิษจนสลบพิษเขียวแลงา ละลายเหล้าให้

กินเถิด ถ้าเป็นฝีดาษละลายเหล้ากิน ถ้าแก้สลับ เอาหัวแร้ง หัวกา หัวหมู ขาผีเนื้ เอารากดินใส่ถ้วย เอาชะมด พิมเสนปรุงลงกินเถิด ขานี้แก้ได้ทุกอัน และแก้ฝีดาษก็ได้

ยาแก้ซางซึ่งทำให้ตมูกตกลือคให้ปวดมวน

ท่านให้อาว่านร้อนทอง ว่านกิบแรด จันทน์แดง เนระพูสี ลูกประคำดีควาย ใบทับทิม ทำเป็นแท่งกินแก้พิษตานซาง และถ้าไม่หายท่านให้อาลูกประคำดีควาย ว่านร้อนทอง จันทน์แดง เนระพูสี เบญจกานี กำมะถัน พริก จิง หอมแดง ขมิ้นอ้อย ลูกประคำดีควาย เอาคิงเหลื่อมเป็นกระสายบดเป็นแท่งฝนด้วยเหล้ากินแก้ซางลงท้องตมูก ตกลือค ปวดมวน กินหายแล

ยาแก้ซางอันเกิดได้คาง ที่ดับ ปอด ท้อง อก ตมูกตกลือค เชื้องซึม อิดโรย

ท่านให้อาอบเชย เทียนทั้ง 5 เอาสิ่งละอัน ลูกผักชี 1 สลึง อำพันทอง 3 สลึง ชะมดเขียง 1 สลึง พิมเสน 1 สลึง ผสมบดด้วยน้ำดอกไม้อินตามกำลัง เด็กผู้ใหญ่ผู้น้อย ถ้ารากละลายน้ำลูกขอดัน ถ้าระส่ำระสายละลายน้ำดอกไม้อิน ถ้าหืดเอาสังกรณี 1 สลึง ลูกจันทน์ 1 สลึง กระวาน 1 สลึง กรามพลู 1 สลึง ถ้าหืดหอบละลายน้ำถั่วพู และน้ำส้ม ถ้ากินข้าวไม่ได้ละลายน้ำขมิ้นขสกร ถ้าลงท้องละลายน้ำมะรุมแก้พิษซาง

ยาแก้ซาง

1. เอากะทือ สารส้ม ดินประสิวขาว พริกอ่อน ลูกโนมะนาว กำมะถันแดง บดด้วยน้ำมะแว้งเครือ เป็นกระสายป็นแท่งไว้ละลายสุราก็ได้ น้ำนมก็ได้ ทานมให้ลูกก็ได้
2. เอาขมิ้นอ้อย สารส้ม ดินประสิวขาว พริก จิง บดด้วยน้ำสุราทำแท่งไว้ ถ้าจะให้หายละลายน้ำมะนาว ถ้าจะแก้เสมหะละลายสุรา ถ้าเด็กละลายสุรากับน้ำมะนาว

ยาแก้พิษซาง

ท่านให้อาพริก จิง คีปาลี โกฐทั้งห้า ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ จันทน์ทั้งสอง กระวาน กรามพลู กฤษณา กะลาพัก หัวประ ลูกราชพฤกษ์ ราชคค์ พญาราชคค์ ปลาไหลเผือก ตุมกา ทั้ง สอง คิงคันทนูเครือ ชะมูด ขอนดอก มหาศค้ำ มหาละลาย รากระย้อม รากไคร้เครือ ว่าน กิบแรด ว่านร้อนทอง ว่านน้ำ สุราเม็ดฤทธิ์ เสนประสะ อบเชย เอาสิ่งละ 2 สลึง ชะมดเขียง พิมเสน อำพัน 1 สลึง น้ำประสานทอง 1 สลึง ถิ่นทะเล ทองคำเปลวแผ่น 1 สลึง คิง คิงระเข้ คิตะพานน้ำ ดีหมื่นเถื่อน ดีนกงู ดีทั้งห้า เอาสิ่งละ 1 สลึง แขน้ำเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายด้วยน้ำดอกไม้อิน แก้พิษซาง แก้ไข้เหลือง แก้ฝีดาษก็ได้ แก้พิษงูก็ได้ ละลายเหล้ากิน

ยาครอบขาว

ยาครอบขาวทั้ง 7 วัน เอาพันธุ์ผักกาด ลูกผักชี ไลพล จันทน์แดง จันทน์ขาว บดทำแท่งไว้ แก้ววรก ราก ละลายน้ำลูกขอมต้มแก้ร้อน ละลายน้ำจันทน์ก็ได้ น้ำสารก็ได้ แก้วลงละลายน้ำ เปลือกมะเดื่อ ถ้าเป็นไข่ละลายน้ำลูกสมอ ถ้าสลับละลายน้ำหัวพลู ถ้าช่างให้เป็นไข่เหลืองเอา เฝียงพรา้มอญ ลูกชุมเห็ดเทศ รากอัญชัน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำทาเข้าเย็น ถ้าช่างผอมเหลืองให้ลง ท้องเอากะเพราทั้ง 5 เมงลักทั้ง 5 ตะไคร้หอม หญ้าปากควาย พาโหม ขมิ้นอ้อย ยาคำ 1 บาท คัมภีร์

ยาแก้สรรพางทั้งปวง

เอาไลพล กะทือ ข่าทั้งสอง หัวหอม พริก จิง สารส้ม สุพรรณ จันทน์แดง ลูกในมะนาว ใบผักเขา ใบน้ำเต้า ใบระงับ บดละเอียด เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ กินแก้สรรพ ตาน สรรพพิษ ถ้าลงท้องละลายน้ำเปลือกทับทิมแล

ยาต้มแก้ตานขาว

เอาหญ้าไต้ใบ น้ำนมราชสีห์ หัวตะไคร้ รากชุมเห็ดเทศ ผักคราด หัวผักแว่น จิง เมงลักกะเอาทั้ง ห้า เมื่อจะต้มเอาเหล้าครึ่งน้ำครึ่ง แล้วกินแก้ตาน ขางทั้งปวง

ยาต้มแก้ตานขาว

มะจั่วคำ ยาคำ ผักราชพฤกษ์ ใบมดกา เหมงผรา ตาอ้อยแดง ลูกขี้กาแดง หญ้าไต้ใบ รากเล็บมือนาง ต้มแก้ตานแล

ยาต้มแก้เด็กไข้ตานขาว

เอากะเพราทั้งสอง รากชุมเห็ดใหญ่ หัวตะไคร้ ขมิ้นอ้อย ย่านาง รากผักเสี้ยนผี ใบมด กา ผักราชพฤกษ์ ยาคำแทรก ต้มกินแก้ตานขาวเรื้อรัง

ยาแก้ขางน้ำขางกอ

1. เอาหนามห่วยขม เบญจกานี คิง เอาเท่ากันบดละลายน้ำจันทน์กินหาย
2. เอากระเทียม ลูกมะตูม น้ำตาลทราย จันทน์แดง เปลือกโมกมัน เบญจกานี ลูกทับทิม บดละลายน้ำร้อนกินแก้ลงท้อง

ยาแก้ขางตมูกเลือด

เอาหัวไพล หัวกะทือ ลูกสมอทั้ง 5 ใบกะเพรา ชราทั้ง 3 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ สารส้ม เทียนทั้ง 5 บดละลายเหล้ากินแล

ยาแก้ขางตมูกเลือดโม่งล่อ

เอาเปลือกตาลแดง ฝนด้วยเหล้าทาหุดแล

ยาแก้ขางขึ้นในตา

เอากล้วยพังลาสุก บีบเอาน้ำแล้ว เอาสารส้มเป็นกระสายหยอดตาเป็นขางหาย

ยาแก้ขางแก่น้ำมันเป็นโทษ แก่สะอึก ไอ ราก สำหรับเด็ก

เอาชะเอมเทศ ใบจันทร์หอม น้ำตาลทราย โกรสอ โกรทงปลา โกรชเมา โกรท้านพร้าว โกรจุฬาลำพา กานพลู บดด้วยน้ำดอกไม้ ทำแท่งไว้เมื่อจะกิน เอาน้ำมันาว น้ำผึ้ง ประสมให้กุมารกิน แก่น้ำมันเป็นโทษต่าง ๆ แก่พิษขางในทรวง คอท้อง แก่สะอึก ไอ ราก วิเศษแล

ยาแก้ตานขาง ตานขโมย

1. ให้เอาตาลหม่อน ตานดำ น้ำตานทราย เฌียงพร้าว นางเอ ลูกจันทร์ กระดินแดง สมุลแว้ง เอาสิ่งละ 1 บาท แซ่เหล้าไว้ 3 คืน กินตามกำลังแล
2. ให้เอารากมะอึก รากมะเขือขึ้น บอระเพ็ด เปลือกสะเดา รากตาน ต้ม 3 เอากินหายแล
3. เอาสารส้ม 2 บาท ลูกผักชี 1 บาท 2 สลึง 1 เพ็อง เทียนเขาวพาคี 2 บาท น้ำประสานทอง 1 บาท ชะเอม 1 บาท 2 สลึง ตำเป็นผงบดด้วยน้ำดอกไม้ ปั้นเป็นแท่ง แก่ตานขาง ตานขโมย แก่ลงท้องตมูกตกลือด ฝนด้วยน้ำไพลหายแล
4. เอาใบเปราะ ใบทับทิม หญ้าได้ใบ ใบมะกรูด ใบสวาด ใบมะยมตัวผู้ ขมิ้นอ้อย ไพล เอายานี้เท่ากัน เอาเหล้าเป็นกระสาย แล้วปั้นเป็นแท่ง ฝนด้วยเหล้ากินหาย
5. เอาลูกจันทร์ เบญจानी สีเสียดเทศ ครั้ง เปลือกมะขาม เอายานี้เท่ากัน เอาขางมะเดื่อ เป็นกระสาย ปั้นเป็นแท่งทิ้งไว้ แก่ตมูกตกลือด ลงแดง ถ้าผู้ใหญ่ให้ละลายด้วยเหล้า ถ้าเด็กละลายด้วยน้ำผึ้งรวง กินหยุดแล
6. ขาดานขาง ตมูก ตกลือด เป็นบิด เอารากพุดคอ รากคัตเค้า รากก้างปลาแดง เปลือกแคแดง เอาเท่ายาทั้งหลาย ต้ม 3 เอา 1 กินคืนักแล

7. ถ้างลงท้องไม่หยุด เอาจึง กระเทียม คั่วเสียให้เกรียมบดด้วยน้ำตาลโตนด ฝนเอาเท่าลูกไฟทำเป็นก้อน กิน 3 ลูก หยุดแล

8. เอาใบคนที่สอ ใบสวาด ใบนางนูน ใบเมงลัก เอามะพร้าวขูดปั่นเอากะทิ หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาสิเสียดเทศปรุงกินแต่พอกำลัง

9. ท่านให้เอาใบกะเพรา ใบทับทิม หญาใต้ใบ ใบมะกรูด ใบสวาด ใบมะยมตัวผู้ ขมิ้น อ้อย ใพล เอาเท่ากันเอาเหล้าเป็นกระสายปั่นเป็นแท่งฝนด้วยเหล้ากินหายแล

10.เอารากกอบแกบ ขมิ้นอ้อย รากเล็บมือนาง รากสะแกน้ำ รากก้างปลาแดง รากข้าพลู หัวเห้วหมู ดานหม่อน กะเพราแดง เอาทั้ง 5 ต้มเหล้าให้เด็กกินแก้ตานขโมย ตกท้องแล

ยาแก้ขางชื่อเขียวหอม

เอาใบกะเพรา ใบพิมเสน ใบเฉียงพริ้ว ขมิ้นอ้อย กะทือ พริกไทย จิง หัวหอม กระเทียม ใบทองพันชั่ง น้ำประสานทอง เทียนดำ บดด้วยน้ำตูดหมูตูดหมา ทำแท่งไว้ใช้ได้กินคินักแล

ยาขโสมแก้พิษไข้แก้พิษขาง

เอาใบเงิน ใบทอง ม้องสามย่าน หางตะเข้ ดินประสิว ตำเอาน้ำขโสมแก้ไข้

ยาแก้ขางแก้ไข้

เอาตะไคร้น้ำ ตะไคร้บก เข้มตันตุมกา ทั้งสอง สุรามะริด จันทน์แดง ข้าวหมาก หญา รากคำ หญารากขาว พิชนาค พาดโจน ขี้เหล็ก มหาภาพ ลูกประคำดีควาย หวายตะค้า หวาย ตะมอย มหาสดำ ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง เนระพูสี กรามช้าง กรามแรด รากคิงด้น ข้าวยอดแดง เจตะพังดี มะรุมป่า เปล้าน้อย ชะเอมทั้งสอง ไคร้เครือ เขาแพะ เขากวาง เขาโก เขาขุย นอแรด งาช้าง เขาหัวบ้าน เขาหัวเถื่อน เขียวจระเข้ เขียวเลื้อ เขียวหมี่ เขียวลิงลม เขียวหมู กระดุกกา กระดุกแร้ง กระดุกงูเหลือม กระดุกทับทา ยาทั้งนี้ ฝนด้วยเหล้ากินแก้ละอองพระบาท

ยาแก้ขาง แก้ม แก่เสมหะ แก่โลหิตขึ้น

เอากานพลู รากตานคำ รากตานน้ำ รากตานเลี่ยน รากตานขโมย รากข้าพลู น้ำประสานทอง รากเจตมูลเพลิง สมอเทศ กระเทียม ว่านน้ำ ยาคำ เกลือสินไชว ดีปลี พริก จิง ยานี้ทำเป็นผงละลายสุรากิน แก้ตานขางคินัก และแก้โลหิต แก้เสมหะขึ้นมาแก้ปวด มวนท้องกินข้าวมิได้

ยาแก้ลมข้างซีกมหาจักร

เอาโกฐทั้ง 5 ตรีผลา ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ชะเอม ลูกโหระพา ลูกผักชี สารส้ม ดินประสิวขาว ขมิ้นอ้อย กระเทียม น้ำประสานทอง ยาดำ ใบพาโหม บดด้วยเหล้ากิน แก้ลมข้างทั้ง 7 จำพวกหายแล

ยาแก้ลมทั้งปวง

ให้เอาโกฐสอ โกฐหัวบัว โกฐกระเซิง เทียนดำ กฤษณา กระลำพัก ขอนดอกสมุลแว้ง ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง ทองคำเปลว ชะมด พิมเสน เอาเสมอภาคบดด้วยน้ำจันทร์ น้ำกฤษณา ดอกพิทูร ดอกโศภิตา ตำเอาน้ำเป็นกระสายบดละลายน้ำดอกไม้แทรกจันทร์หอม กินแก้ลมข้าง 7 จำพวก แก้สันนิบาต หอบ แก้ลิ้นคางแข็ง แก้จุกเสียด บาดเจ็บในคอนอนมิหลับ ระส่ำระสายร้อนในอกกินหายแล

ยาแก้ซาง แก้ม แก้วโลหิต แก้เสมหะ และปวดบวมท้อง

เอากานพลู รากตานใหญ่ รากตานดำ รากตานน้ำ รากตานเลี่ยน รากตานขโมย รากข้าวหลาม น้ำประสานทอง รากเจตมูลเพลิง สมอเทศ กก ว่านน้ำ ยาดำ กลีบลิ้นขาว คีปรี พริกขิง ยาทั้งนี้ตำละลายสุรากินแก้ด้านซาง เป็นอันคืนักแล

ยาแก้ซางน้ำให้เปื่อย

1. เอาลูกเบญจกานี ผื่นต้น คิงคอง รากถั่วดำ ทั้งนี้ต้มเอาน้ำมันให้คงแต่น้ำมันแล้วปรุงสีเสียดเทศ คิงเหล็กอม ทาซางน้ำให้เปื่อยทั้งตัวนั้น ถ้าให้กินแก้การบุงกินหายแล เอาใบมะไฟการบุง น้ำประสานทอง เอาเสมอภาคบดด้วยน้ำผึ้งรวทปากแก้ซางน้ำแล

2. เอาพิมเสน น้ำประสานทอง ซาดหัตถ์คุณ เอาเสมอภาค ตำผงใส่เปื่อยหาย หรือเอาซาดหัตถ์คุณ พิมเสน ใบนมพิจิต ใบมะระ จีเมลงสาบ คิงเหล็กอม กลีบลิ้นขาว เอาเสมอภาคบดด้วยน้ำมะนาว ทาปากหายแล

ยาแก้ซางน้ำให้เปื่อยทั้งตัว

เอาใบกะเพรา ใบตานหม่อน ใบฝ้ายแดง ใบพาโหม ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน บดละลายเหล้ากินหายแล ถ้ามีพิษ เอาลูกเบญจกานี ผื่นต้น หัวถั่วพู ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำมันจกหนึ่งเดียวให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาเครื่องปรุง สีเสียดเทศ คิงเหล็กอม ถ้าซางน้ำให้เปื่อยทั้งตัวเมื่อจะกินแทรกการบุง ถ้ามีพิษ เอาการบุง ใบมะไฟ น้ำประสานทอง เอาเสมอภาค บดละลายน้ำผึ้งรวทลายกินทาแก้ซางหายแล

ยาทาปากเพื่อให้รู้จักลักษณะข้างทั้งปวง

ท่านให้อาการ 3 แขน ขมิ้นอ้อย พริก ลูกโนมะนาว ดินประสิว สารส้ม สุพรรณิธานแดง เทาชาทั้งปวง เอน้ำมะแว้งเครือ เป็นกระสายบดเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากินก็ได้ ขานี้สำหรับกุมารแล

ยาแก้ข้างซึ่งทำให้ปากเป็นสีแดงและตีนมือเย็น

ท่านให้อาการ ว่านน้ำ ชะเอมเทศ เบญจกานี จันทน์ชะมด งาช้าง ใบกะเพรา สีเสียดทั้งสอง น้ำตาลทราย น้ำมะนาวเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ละลายน้ำมะนาว น้ำกระเทียม หรือน้ำกะทิจากินหายแล

ยาแก้ข้างให้ปากแดงให้ตีนเย็นมือเย็น

เอาการ ว่านน้ำ ชะเอมเทศ เบญจกานี จันทน์ชะมด งาช้าง สีเสียดเทศทั้งสอง น้ำตาลกรวด น้ำเต้า ทำแท่งไว้ละลายน้ำกระเทียมกินแล

ยาประจุหระขาง แสงพระจันทร์

เอน้ำประสานทอง จี้แมลงสาบ เม็ดโนมะนาว บดด้วยเหล้าเทรชชะมด พิมเสน ประจุหลากหลาย ถ้ามีฟิงเอาหัวหมาดำ กระดุกแฉ่ง กระดุกกา กระดุกงูเหลือม ทั้งสามสิ่งเผาไฟให้ไหม้ ลิ่นทะเล น้ำประสานทอง กานพลู พิมเสน รากดินเผาไฟ บดด้วยเหล้าทาปากแก้หระ ชื่อแสงพระจันทร์ใหญ่หายแล ถ้ามีฟิง เอาชาคหระคุณจีน จี้แมลงสาบ ลิ่นทะเล ผักส้มป่อย คั่ว น้ำประสานทอง สารส้ม สะตุ บดเป็นแท่ง ฝนด้วยน้ำเกลือทาปากคืนักแล

ยาแก้ข้างแสงพระจันทร์ที่ปาก

เอาหัวหมาดำ กระดุกแฉ่ง กระดุกกา กระดุกงูเหลือมเผา ลิ่นทะเล น้ำประสานทอง กานพลู พิมเสน รากดินเผาไฟ บดด้วยสุราทาปากแก้แสงพระจันทร์หาย เอาชาคหระคุณจีน จี้แมลงสาบ ลิ่นทะเล ผักส้มป่อยคั่ว น้ำประสานทอง สารส้มสะตุ บดทำแท่งละลายน้ำเกลือทาปากก็หายแล

ยาแก้ข้างทำให้เด็กตัวแดง ตัวร้อน ร้อนฝ่ามือ ฝ่าตีน

เอาหญ้าไต้ใบ จันทน์แดง กรามแรด กรามช้าง ยาทั้งนี้ฝนด้วยน้ำผึ้งรวทาลิน

ยาแก้ขางมักขึ้นคำแดงคังหัวนิล แลเมื่อได้วันหนึ่งแปรเป็นแสงเพลิงเป็นสลักเพชรคู่กันมีอาการ ร้องไม่ออก

ถ้าจะแก้เอาเปลือกปิบ ลูกสรรพพิษ รากหนาด เปลือกมะกรูด ใบคนที่สอ รากผัก หมหิน การบูร พิมเสน ใบทับทิม บดทำเป็นแท่งละลายน้ำนมโค

ยาแก้ขางขึ้นตาเด็ก

1. เอาผักคราด สารส้ม ลูกตาลโตนด ฝนเอามาใส่ตาแล
2. เอาสุพรรณฉันทแดง ลูกข่าเล็ก ขานี้บดเข้าด้วยกัน พอกกระหม่อมแก้ขางขึ้นตา ถ้าจะให้ ตาขาวละลายน้ำมูตรแล
3. เอาบอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย แช่วด้วยน้ำผึ้งรวงหยอด ตา

ยาหยอดตาเจ็บเพราะตานขาง

เอารากพุมเรียงป่า รากตาน สารส้ม แช่วน้ำหยอดตา ถ้ามีฝีเอาดีปลาช่อน แช่วน้ำทาหลังตา หายแล

ยาตัดรากขางขึ้นตา

เอาเกล็ดนาคราช เอาสารแช่น้ำ หัวขมิ้นอ้อย ยาทั้งนี้ป็นยาพอกหัวตัดรากขึ้นตาแล

ยาแก้ขางขึ้นทำให้เป็นผื่นทั้งตัว มันขึ้นริมตาทั้งสองข้าง และขาอ่อน ทั้งสองข้างเป็นผื่นขึ้นมาเขียว และแดงให้หลังท้อง

ท่านให้เอากะท่อมหมู เปลือกมูกมัน รากก้างปลาแดง เปลือกปะโลง เปลือกหางกราย ลูกสะแก ฝาง น้ำโตนด ยาทั้งนี้เอาเท่ากันต้มกินหายแล

ยาชำระลำไส้ก่อนก่อนวางยาแก้พิษขาง

ท่านให้เอาสวาด คนทีสอ ใบกะเพรา ใบสลด ใบมะตูม ใบไม้ทั้งหมดนี้ล้างเสียก่อนจึง เอาขมิ้นอ้อย โปกหอม ใบสลด เท้ายาทั้งหลายบดเป็นแท่งไว้ฝนด้วยเหล้ากินตามกำลัง ถ้าจะให้ ลงเอาน้ำโคลนน้ำ ใบกะเพราลงแล ให้เนื่องามชำระโรคทั้งปวงเกิดนอกไส้ให้ลงก่อนแล้วให้ปวดม มวนขึ้นคังไข้ร้อนก็ดี เป็นรังโยก็ดี ท่านให้กินยาชำระลำไส้เสียก่อนแล้วจึงแต่งยากินต่อไป เอา ขมิ้นอ้อย ลูกเบญจกานี ใบสวาด ใบแค ใบหว้า ใบไผ่แดง ใบเทียน ใบทับทิม ใบกะเพราเท้ายา ทั้งหลายบดเป็นแท่งไว้กินตามกำลังวัน ถ้าปวดหนักแทรกคิงแล

ยาชำระขางนอกไส้

เอาตะไคร้หอม ใบสวาด ใบกะเพรา ใบจิงจ้อ ทั้งนี้ตำเอาน้ำ ใสลงด้วยให้สุกการแล้ว เอา ยาตำ ใสลงปั่นเป็นแท่งให้เท่ากัน ละลายน้ำกินตาม กำลัง ผิวเนื้อจะงามชำระโรคทั้งปวง บรรดา เกิดนอกไส้ ถ้าให้ลงท้อง ให้ปวดมวน ขึ้นเป็นไข้ร้อนเป็นเสมหะโลหิตก็ดี เอาขมิ้นอ้อย ใบ สวาด ใบไผ่แดง ใบทับทิม ใบเทียนไม้ ลูกเบญจกานี ใบกะเพรา บดทำแท่งไว้กินตามกำลัง ถ้า ปวดมวนเข้ากับคิงุณหายแล

ยาชำระในลำไส้ไม่ให้ขางขึ้นได้

เอาขมิ้นอ้อย หัวโพล ใบกะเพรา ใบคนทีสอ ใบสวาด ใบมะตูม ใบหมากหลอด เอา ใบไม้ทั้งนี้ นึ่งให้สุกก่อน เอาเสมหะบดทำเป็นแท่งละลายสุรากิน ตามกำลังเด็กใหญ่ค่อยเอ็ด ถ้าให้ลงมากละลายน้ำใบกะเพราลงเร็วนักแล

ยาแก้ขางเกิดในท้องในลำไส้ ทำให้เกิดพิษมีอาการ เชื้อเมื่อ ให้ลงท้องให้อาเจม เจียวคังใบไม้

เอามะนาวทั้งลูก ใบราก ตาไม้ไผ่ป่า บอระเพ็ด ฝาง หัวหอม รากพะยอม พินนาค เจตพังคี บดทำแท่งฝนน้ำปูนใส ทาปากละลายสุรากิน ถ้ามีฟิงเอารากกรามข้างทั้ง 3 ใบรักษาว ใบพลูแก่ ใบกะเพรา ผักแพวแดง เมล็ดมะนาว มะจั่วมะกรูด ถั่วให้เกรียม เอานอแรด งาข้าง เขากวาง รากคิน ผักส้มป่อย ตรีกะตุก กก ยาฝิ่น คิงุ บดด้วยสุราละลายน้ำมะนาวทาปาก

ยาแก้พิษขางในเด็ก แก่ลงท้อง แก้อีโ แก่ปวดมวน

เอาว่านเปราะ หัวเห้วหมู เปลือกมูกมัน เทียนทั้ง 5 พริก ขิง คีปสี กระเทียม บดเป็น แท่งไว้ ฝนด้วยน้ำพริ้วให้กิน ถ้าลงท้องฝนน้ำ แก้อีโ ฝนด้วยน้ำมะแว้งเครือ แก่ปวดมวน ฝน ด้วยน้ำเบญจกานี ลูกทับทิม คัมเอาน้ำแทรกคิงุ เหลือมกินคินักแล

ยาแก้ขางให้เจ็บท้อง

เอาคิงุตัน หัสศุณ พุมเรียง เจตมูลเพลิง บอระเพ็ด หรดาล ข่าทั้งสอง ทองพันชั่ง แก้ว ขางในคอ หายแล

ยาแก้ขางอันมีอาการให้เจ็บท้อง ท้องขึ้น ให้ลงท้อง ให้มักชลบไปให้ชัก ท้องเขียว หน้าเขียว

เอาพิมเสน การบูร ผิวมะกรูด มหาหิงคุ์ ใบหนาด หัวขิงพริก บดทำแท่งละลายน้ำ มะนาว กินแก้ลมจุกเสียด และลมขบแท่ง ลมอัมพฤกษ์และลมขางทั้งปวง

ยาแก้พิษขางแก้ลงท้อง ให้ผอมเหลือง

เอาตะไคร้ทั้งสอง รากส้มป่อย ลูกประคำดีควาย ใบสัก รากวันขอ ดานหม่อน ดานขโมย พาโหม รากพุมเรียงป่า เปลือกมะไฟ เปลือกชะโด ชุมเห็ดเทศ ต้ม 3 เอา 1 กินแก้พิษขาง และลงท้องให้ผอมเหลืองกินหายแล

ยาแก้อาการเด็กลงท้องเป็นขาง

เอาเปลือกขนุน เปลือกพุทรา กระดุกหนู ดานหม่อน พาโหม เทียนคำแดง ยานี้ปั้นแท่งไว้ฝนด้วยสุรากินแก้ดานขาง ตกมูกเลือดหายแล

ยาแก้ขางลงมิหยุด

เอาสน แก่นการบูร รากชุมเห็ด ประคำดีควาย ต้มกินหายแล

ยาแก้เป็นขางลงท้องนักให้บิดตมูก ตกเลือด ตกหนอง

เอานิลพู่สี จันทน์แดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกจันทน์ เบญจกานี ฝิ่น ดิงเหลื่อมสุราเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ ละลายสุรากิน แก้ตมูกตกเลือด ลงท้องมิหยุดกินยานี้หยุดแล

ยาชื่อว่าตรีผลา แก้ขางอันลงในท้อง มั่นกินตามสันหลังและลำไส้และดับปอด ให้บิดมวน ให้ลงเป็นมูกเลือด และเสลดเน่าออกมา

เอาสมอภิเภก สมอไทย มะขามป้อม ลูกกระวาน กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ตรีภะตุก ลูกผักชี ลูกโหระพา ลูกเบญจกานี สีเสียดเทศ บดเป็นแท่ง กินเข้ากับดิง ละลายน้ำขมิ้นอ้อยกินหาย

ยาแก้ขางขึ้นตา

1. เอารากข่าเล็ก สุพรรณิธานแดง บดพอกกระหม่อม ละลายน้ำจืดกลืนแล ถ้าขางขึ้นตาและมีเกล็ดกระดี่ เอาชะเอมทั้งสอง หัวชะงอ หัวคองดิง แมงลักดี ขมิ้นอ้อย พริก กระเทียม หัวหอม มหาหิงคุ์ ชราดำ สารส้มตำพอกกระหม่อม เกร็ดกระดี่แล

2. เอาสารส้ม เอาดีจระเข้ น้ำลูกโตนค ฝนใส่ตาแลหายแล ถ้าเด็กเป็นดานขโมยขึ้นตาเอาหญ้าพานงูแดง รากชุมเห็ดไทย รากผักคราด ขมิ้นอ้อย เกลือตัวผู้ ต้มหยอดตาแล

3. เอาหัวไพล หญ้าพานงูแดง หัวขมิ้นอ้อย ต้มกินแล

4. เอาเมล็ดมะละกอ รากส้มกุ้ง รากสามสิบ 1 บดพอกกระหม่อมละลายด้วยน้ำมะนาวแล

ยาอมแก้ตานในคอ

1. เอาลูกมะกอก หางปลาช่อน น้ำประสานทอง ละลายน้ำกินแล
2. เอาลูกมะกอก หางปลาช่อน น้ำประสานทอง ละลายน้ำข้าวกินแล

ยาอมแก้ตานในปาก

เอาเปลือกมะขาม เปลือกตะแบก เปลือกกระท้อน คัมภีร์กินแล

ยาต้มใช้อมแก้แผลในปาก

เอาใบมะนาว เทียนดำ เทียนขาว หญ้าข้าวเย็น เปลือกราชพฤกษ์ ต้มให้งวดเมื่อจะอมใส่
เกลือแล้วบ้วนเสียแล

ยาแก้ตานเด็ก

1. เอาชิง ข่าทั้ง 2 ใบพรวแดง ไพล ขมิ้นอ้อย พริก เทียนใบ ทับทิม กะชาย คัมภีร์แก้
ตานหายแล
2. เอาลูกขี้กา บอระเพ็ดย่าน ลูกมะกรูด มะพร้าวขาว พริก ผักส้มป่อย เปลือกไข่เน่า กก
เอาเสมอภาคคัมภีร์หายแล
3. เอาขาค่า มหาหิงคุ์ ข่า ชิง กะทือ กะชาย มะรุม กุ่มน้ำ ทองหลาง ดีปลี ดีปลีเชือก
ใบสะเดา ด้วยหานี้เอา 2 สลึง คัมภีร์แก้ตาน

ยาแก้ขางไฟ บำรุงธาตุเด็ก

1. เอาเปลือกมะตูมทั้งสอง เปลือกราชพฤกษ์ ตะไคร้หอม ต้ม 3 เอา 1 ให้เด็กกินหายแล
2. เอาพริก ชิง กระเทียม ยาค่า ใบกะเพรา ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาสำหรับแก้โรคสารพัดของกุมารแก้ขาง

เอาชะมดทั้ง 2 พิมเสน แผลหอม โกฎเชียง โกฎบัว จันทน์ทั้งสอง ขอนดอก กฤษณา
กระลำพัก เทียนทั้ง 5 ตรีเกตุก เจตมูลเพลิง ลูกจันทน์ เหั่วหมู อำพัน หัวเปราะ อบเชย
จุกโรหิณี นิลพุสตี ดีงู ใบสะเดา ใบพิมเสน ดอกคำไทย ดอกมะลิ ดอกจำปา ดอกกระดังงา ลูก
แมงลักชะ ดอกผักคราด น้ำประสานทอง เมล็ดมะนาว บดทำแท่งละลายน้ำมะนาว ทาลิ้นแก้ขาง
คื่นฉนแล

ยาแก้ขางอัน ทำพิษให้กุมารดูดนมมิได้ และลิ้นคางแข็ง ชักเท้า กำมือ เมื่อได้ 5 ขวบ มันเลื่อนลงไปตั้งอยู่ในท้องทำให้ลงท้อง เป็นมูตรเลือดเป็นน้ำ เป็นเลือดเน่า เสดดเน่า ให้ขุบผอมให้กินอาหารไม่ได้ ให้ปวดท้องดังจะขาดใจ

ถ้าจะแก้ให้เอาขากวาด เอาชะมดเชียง ขี้แมงสาบ หัวงูเห่าเผา น้ำประสานทองสด อำพันทอง ทองคำเปลว แผ่นแว่นกยูง กะดังมูตร กระดองปูทะเล กระดองปูนา ยาทั้งนี้เผาแล้วเอาลูกเบญจกานี ถิ่นทะเล กำมะถันแดง หมึกหอม เปลือกไข่ไก่ฟัก เบี้ยตัวผู้เผา ซาดก้อน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะนาวแก้ขางหายแล

ยาสำหรับเด็กเป็นขางโค

เอาเบี้ยผู้เผา รากทองหลางน้ำ บดละลายสุรากินดินน้กแล
หรือเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กก บดละลายน้ำใบกะเพรากินதாகก็ได้

ยาแก้ขางลูกอ่อน

ให้เอาลูกมะแว้งบดลงในปาก ขางมิขึ้น ละลายยากันขาง

ยาแก้ขางช้าง

เอาไพล หอมแดง กำมะถันแดง เอาชิงช้าชาลี ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค เอาเหล้าเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าจืดแล ถ้าเลห้วมันจมลงก็ดี แตกออกก็ดีมันพังแล ถ้ามันมีพัง มันให้รากมันให้ออ จงแทรกพิมเสน น้ำประสานทอง ดิจระเข้

ยาแก้ขางขึ้นใต้ลิ้น

เอาใบกะเพรา ใบชุมเห็ด ใบตานหม่อน หล้าใต้ใบ กระเทียมขอด ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค เอาเหล้าเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าทาห้วมันหายแล

ยาแก้ขางขึ้นเป็นสีเหลืองขึ้นที่ลิ้น ถ้าขึ้นที่ปลายลิ้น ชื่อว่าละของอัคคีสีมันแดงคังห้วลิ

ท่านให้เอาไพล หอมแดง กำมะถันแดง เอาชิงช้าชาลี ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค เอาเหล้าเป็นกระสายบดเป็นแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าจืดและถ้าเห็นห้วมันจมลงก็ดี แตกออกก็ดีหายแล ถ้าไม่หายมันให้อาเจียน โอ จงแทรกพิมเสน น้ำประสานทอง ดิจระเข้ ยาสามสิ่งนี้ละลายเหล้าจึงเอาบาฝนลงให้กิน

ยาแก้ซางหมูกันแดงให้ลงเลือด

เอาครั่ง เบญจกานี ผักเลี่ยนทั้งสอง ใบกะเพรา ชะเอม วานน้ำ งาช้าง น้ำมะนาว น้ำตาลทราย เป็นกระสายบดละลายน้ำกะทือ กินหายแล

ยาแก้พยาธิ แก้งต่าง ๆ และตานขโมย

เอาเขากวาง นอแรด เขี้ยวแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมี กรามช้าง หนังกระเบนเผ่า หวายตะค้า ใบกะเพรา ใบสวาด ชะเอมเทศ แผลกหอม นิลพู่สี จันทน์ทั้งสอง ดิปลี ฝิ่น ดิงเหลื่อมเป็นกระสาย บดเป็นแท่งใส่กุ่มบกใน แก้วค้อแห้ง แก้วไธ แก้วเชื่อม แก้วกระหายคินัก

ยาแก้พยาธิ แก้งซาง ให้ลงท้อง

เอาสะแกลูกใน ใบกะเพรา ขมิ้นอ้อย หัวเหว่ ขางสัดไค ตำเอาเหล้าเป็นกระสาย ปั่นเป็นแท่งฝนสุรากิน

ยาเขียวแก้ซางเด็ก

เอาใบบอระเพ็ด ใบทับทิม ใบมะกรูด ใบตานหม่อน หญ้าไต้ใบ ดิงเหลื่อม ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ปั่นเป็นแท่งไว้ ละลายเหล้ากินแก้ซาง

ยาแก้ซาง ถ้ากุมาร เกิดในปี่ชวด ปี่มะโรง เทวดาผู้ชาย

เอาหัสบงกช บัวหลวง บัวขม บัวเผื่อน ดิปลี ชะเอม ใบป๊อบ ลูกผักชี น้ำผึ้งรวง น้ำตาลทราย บดละลายน้ำข้าวกินแก้ตานซางหาย

ยาแก้ซางถ้ากุมารเกิดในปี่ระกา ผีเสื้อ ผู้ชาย

เอากะเพรา ตรีเกตุก เขี้ยวแรด งาช้าง เขี้ยวหมู หญ้าข้าวเย็น กระเทียมแดง บดละลายน้ำผึ้ง ขันขสกร ให้กินตามกำลังคินักแล

ยาแก้ซางถ้ากุมารเกิดปี่กุน เทวดาผู้หญิง

เอามะลิ มะเขือขื่น มะแว้งทั้งสอง คัดเค้า ถั่วแปบ ราชพฤกษ์ เถาวัลย์เปรียง ถั่วแรด ตานหม่อน ถั่วพู กะแหล บดละลายเหล้ากินวิเศษนักแล

ยาแก้ซางถ้ากุมารเกิดได้ 3 เดือน ธาตุกำเริบ ให้กระหายน้ำ ให้ลงท้อง ให้ดีเลือด

เอาตานเลี่ยน ตานหม่อน ตาลโตนค รากขจัดมอน ต้มให้กิน

ยาสำหรับเด็กเกิดได้ปีหนึ่ง เป็นชาวลงท้อง

เอาเปลือกทับทิม ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง จันทน์แดง ขานี้เอาเสมอภาคบดละเอียด ปั่นเป็นแท่งไว้ฝนด้วยสุราให้กินแก้ลงท้องแก้กระหายน้ำด้วยแล

ยาแก้อาการเด็กเป็นชาวตมูกเลือด

เอาใบมะกรูด ใบมะยมตัวผู้ ใบทับทิม ขมิ้นอ้อย ขานี้ทำแท่งไว้ละลายสุรากินคืนักแล

ยาแก้เด็กเป็นชาวผู้ใหญ่เป็นร่ามะนาด

เอาขี้รักเผาไฟให้ไหม้ ขอบชะนาง หญ้าเก็ดหอย หญ้าได้ใบ ตำด้วยกันเอามะพร้าวไฟลูกหนึ่ง หุงคกงแต่มัน อมแก้ซางและร่ามะนาด

ยาแก้ซางทั้งปวง

1. เอาดินถนํ้า จันทน์แดง 1 เขากวาง บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ม้ กินแก้พิษซางทั้งปวงแล
2. เอาชาดหระคุณ พิมเสน ใบนมพิจิต ใบมะระ ขี้แมงสาบ คิงเหลื่อม เกลือ เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมะนาว ทาปากแล
3. เอาเปล้าน้อย นมแมว ตาไม้ไผ่ ตุมกา งาช้างทอก เนระพูสี โคลทะนง ขนุนดิน เจตพังคี กุ่มบก มะหาดน้อย ใบแลเผือก กำลังวัวเถลิง ดับเต่าใหญ่ สน ว่านกีบแรด ดีปติ จิงข่า กะทือ ไพล ฝนด้วยเหล้ากินหาย แก้ละอองพระบาท 7 ประการ
4. เอากระดองงูเหลือม กระดุกงูทับทา ชาดหระคุณจีน ข้าวขี้ ขี้แมงสาบ ขี้หนูหริ่ง หวายตะค้า เอาเสมอภาค บดเป็นแท่งฝนด้วยน้ำมะนาว กับเกลือจืดซาง
5. เอาเปลือกมะกอก เปลือกมะขาม หญ้าได้ใบ ตาลโดนด วันขอ ไม้เท้าขาม่อม หญ้าปราบ หัวดล้า ลำโพง ดัมกินหายแล
6. เอาหัตถุณ ชะมด พิมเสน น้ำประสานทอง บดละเอียด ทำแท่งไว้ละลายน้ำทาถิ่นแล ถ้าจะให้กิน เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ใบไผ่เทศ ใบลำโพง ใบขี้กาเล็ก กัญชา น้ำประสานทอง บดเป็นแท่งไว้ ละลายเหล้าก็ได้ น้ำก็ได้กินแล
7. เอารากสะแก ขมิ้น บอระเพ็ด รากมะตูม รากข้าวพลุ เปลือกไข่เน่า กะเพราทั้งรากทั้งใบ หญ้าพันงูแดง รากก้างปลาแดง ลูกขี้กา มะกรูด ดัมกินหายแล
8. เอาใบแมงลักขะ ใบพลู มหาหิงคุ์ สีเสียดทั้งสอง กระเทียม ยาคำ กำยาน ดินประสิ้ว ดิบ น้ำประสานทอง สารส้ม ไพล มะแว้ง สัอสี สีเสียดทั้ง 2 ตำเอาน้ำกวาดซางแล
9. เอาลูกจันทน์ ดีปติ เทียนดำ เทียนขาว กระเทียม ยาคำ ใบมะพร้าว พริก จิง บดละลายสุรากินแล

10. เอาใบมะพร้าว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ หางปลาช่อน เผาไฟให้ไหม้ ทำแท่งไว้ฝนให้กินคืนักแล

ยาแก้ซาง ถ้ากุมารเกิดปีจอ ปีมะเส็ง มนุษย์ผู้ชาย

เอาจันทน์ทั้ง 2 กรุงเขมา รากโครีเครือ อำพัน เปลือกลินขาว ตรีผลา บดละลายน้ำผึ้ง รวงแล

ยาแก้ซางชำระมูกเลือด

เอามหาหิงคุ์ ยาตำ รงทอง บดผงใส่มะกรูดลูกใหญ่ เอาชีโคสดพอกไว้บนอกสุ่มไฟ ให้สุกแล้ว เอารากทองแตก คีปติ ลูกพลู ประสมกันเข้า บดทั้งนี้เข้าด้วยกัน ละลายน้ำมะขามเปียกน้ำร้อนผายซางเพื่อลม ถ้าชำระมูกเลือด ละลายน้ำใบเทียน ใบทับทิม ต้มกินหาย

ยาแก้ซางทั้งปวง

1. ท่านให้อาเขากระบือเผา ลูกเบญจกานี สีเสียดทั้งสอง จันทน์ทั้ง 2 ดอกนุนาค ดอกบัวหลวง น้ำประสานทอง กก บดป็นเป็นแท่งฝนด้วยน้ำจันทน์ทั้ง 2 กินหายแล
2. ท่านให้อาเปลือกไข่เน่า เปลือกเพกา จันทน์ขาว พิมเสน การบูร บัลลังก์ศิลา หรดาล สังข์เผา ซาดหรรณ ท่านให้อาสิ่งละบาท กำมะถันแดงหนัก 3 สลึง น้ำประสานทองหนัก 1 สลึง บดด้วยน้ำจี้มาเป็นแท่งฝนด้วยน้ำข้าวข้าวกินทาเดินละลายด้วยหายแล
3. ยาแก้ดานซางทั้งปวง แก้กมูกเลือด อุจจาระเหม็นคาวหนัก แก้ท้องขึ้น ท้องพอง เป็นซาง พอง ผอมเหลืองหาแรงไม่ได้ เอาพริก จิง คีปติ กก ไพล กระชาย ข่าตาแดง กะทือ ขมิ้นอ้อย หอมแดง ทับทิมทั้งสอง สารส้ม ดินประสิ้วขาว ใบแมงลัก เอาทำยาทั้งหลาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำสุรากินหาย กินข้าวก็ได้ด้วย
4. เอารากชุมเห็ด เจตมูลย่าน 9 รากเล็บมือนาง ยาทั้งหมดนี้ต้มกินแก้ซางทุกประการแล
5. เอาว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง นิลพุติ สังกรณี ชะเอมเทศ กรามแรด กรามช้าง จันทาสกร ต้มกินคืนักแล

ยาแก้สารพัดซาง

1. ท่านให้อานอแรด เขาควาง หนังกระเบน ผมคน หวายตะค้า รากมะแว้ง ตรีภูกก บดละลายเหล้ากวาดซางแก้ซาง
2. เด็กที่เกิด 7 วัน ซางโจรเป็นเจ้าเรือน อาการของซางโจรนั้นสำแดง ออกมาที่ปากเด็ก จะมีเหงือกข้างบนและข้างล่าง ซางจำพวกนี้มีตัวดั่งไรให้เจ็บทั่วสรรพางค์ ทำให้เปื่อยออกเป็นขุมทั่วทั้งตัวให้ท้องไม่หยุด เป็นมวน ให้ดากแตกออกมา ให้ผอมเหลือง ให้บังเกิดละอองขึ้น สีปาก

ดั่งของไฟไหม้ ถ้าจะแก้เอาอัคคีทวาร ลูกราชคัศ ลูกประจำคัศควาย ลูกจันท์ เมล็ดในมะนาว ผืน
 ดิ่ง บดไว้ละลายเหล้ากินแก้ข้างใจ ถ้าสลบวันยังค่ำก็แทรกทองคำเปลวให้กินพื้นแล ขางแดงก็ตี
 นักชื้อไฟหรรณ เอรทองบดให้สุก ลูกจันท์ ขมิ้นอ้อย เอาสิ่งละ เพื่อ พิมเสน 2 สลึง
 หรดาลกิบทอง 1 บาท บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้ข้างใจ ละอองเพลิงหายกวาดก็ได้

3. ท่านให้เอาพิมเสน 2 ไพ ลูกจันท์ ดอกจันท์ เมี่ยงตัวผู้เผา จันท์ขาว กะบัง บดทำ
 แท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้ข้างใจ ละอองหาย ใช้กวาดก็ได้

4. ท่านให้เอาลูกจันท์ ดอกจันท์ กระวาน กานพลู การบูร โหระเคือยไก่ เอาสิ่งละ
 เพื่อ บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้พิษตานข้างใจ ละอองหาย กวาดก็ได้

ยาแก้ชางตานขโมยเด็กอายุ 5-6 ขวบ

1. จะกล่าวถึง กุมารกุมาริ อันมีอายุตั้งแต่ 5 – 6 ขวบขึ้นไปแล้วลักษณะแห่งตานขโมยนั้น
 ด้วยเหตุที่บริโภคมามาก่อน อาหารนั้นเป็นชินโรคที่ไม่เคยบริโภคมาแต่ก่อนจึงบังเกิดโรคต่าง ๆ โดย
 จตุธาตุ และสตรีสมุดตานให้วิปริตแล้วบังเกิดไม่ดิ้งจำพวกอันจะให้เป็ทุกตัวมิเว้นได้ ซึ่งจะกล่าว
 มานี้เป็นอาการพอสังเขป ถ้าจะแก้เอาหัวข่า หัวกะทือ ไพล เปลือกสนุ่น เปลือกไข่เน่า ลูก
 จี้าแดง ลูกมะกรูด รากเล็บมือนาง ตะไคร้หอม ดีปลี พริก กก บอระเพ็ด ดัมด้วยน้ำครึ่งหนึ่ง
 เหล้าครึ่งหนึ่ง ดัม 3 เอา 1 ให้กินแก้สรรพตานขโมย

2. ท่านให้เอาลูกจี้าแดงเท่าอายุเด็ก เอาเปลือกออกให้สิ้น ลูกมะกรูด 2 ลูก ผ่า 4 ซีก
 เอา 3 ซีก ไพล ขมิ้นอ้อย รากเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า บอระเพ็ด 7 ข้อ ดัม 3 เอา 1 ให้กินขับ
 โทษร้ายตานขโมยตกสิ้น เสมหะโลหิตหาย

3. ท่านให้เอาใบพาโหม 1 กำมือ บอระเพ็ด 3 ข้อนิ้วมือ ขมิ้นอ้อย 7 แว่น เปลือก
 ถันทม 3 คีบคนไข่ ดัม 3 เอา 1 ให้กินแก้ตานขโมย ให้ลงเสมหะเลือดพิเศษนัก

ยาแก้ชางทุกประเภท

1. ท่านให้เอาหัวงูเห่า หัวแร้ง หัวกา หอยสังข์ รากดิน จี้นาก ดินถน่ำ น้ำประสานทอง
 หมักหอม นอแรด เขากูขี้หมูเถื่อน กฤษณา กะลำพัก ลูกจันท์ ดอกจันท์ เขียวจระเข้ เขียว
 แรด กรามช้าง ยาทั้งหมัดนี้เอาเท่ากันบดทำแท่งไว้ ผ่นด้วยน้ำมะนาว กวาดชางได้ทุกประเภท ถ้า
 จะแก้ชางแดงให้เข้ายานี้ด้วยสลอด ยานี้เมื่อถูกน้ำมันจะทำให้ตัวยานี้ร้อนมากจึงต้องเก็บรักษาไว้
 อย่างดีและให้ใช้ยานี้เป็นทาน

2. เอาเขากวาง งาช้าง กรามแรด นอแรด ยาทั้งนี้เอาเสียก่อน เบญจกานี เนระพูสี ว่าน
 กีบแรด ว่านร้อนทอง จันท์ทั้งสอง ตุมกาแดง เอายานี้เท่ากันบดเป็นแท่ง ปั่นไว้เท่าไม้มวนสำลี
 ถ้ากุมารลงท้องมิหยุด ละลายด้วยน้ำจันท์ก็ได้ น้ำเปลือกแคแดงก็ได้ กินหายแล ถ้าเจ็บท้อง

ปวณักละลายน้ำใบสะแกกินหาย ยาตานขางลงท้อง ท้องขึ้น บคเอาเหล้มเป็นกระสายกินดีแล ทา
ก็ดี

3. เอาใบหนาด ใบสวาด ใบคนทีสอ ใบทับทิม ใบมะกรูด ใบชุมเห็ด ใบกะเพรา
ใบตาลหม่อน หย้าได้ใบ ขมิ้นอ้อย ไพล ขานี้เอาเท่ากันบดป็นเป็นแท่งฝนด้วยเหล้ากินดีนักแล

4. ให้เอาเปลือกไข่เน่า ข่า ขมิ้นอ้อย ลูกมะกรูด ผักส้มป่อย ก้านสะเดา บอระเพ็ด เอา
ขานี้เท่ากัน ดม 3 เอา 1 กินแก้ตานขางหายแล

ยาแก้ตานให้ใช้ให้ราก

ท่านให้เอาเนระพุตี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ฤาษีสุม ชะเอม บดป็นเป็นแท่งฝนให้กิน
แก้ขางในคอ ให้ใช้ให้รากหายแล

ยาแก้ขางทั้งปวงทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ แก้ได้ 9 จำพวก

เอามหาหิงคุ์ ขาดำ เทียนดำ กานพลู หัสฤณ กะลำพัก กฤษณา คองคิง ลูกโหระพา
กระวาน เกลือกะดัง ใบหนาด โกรฐสอ จิง การบูร เกลือสินเธาว์ 1 บาท เปลือกมะรุ้ม รากจิงจ้อ
ใหญ่ เจตมูล พรักล่อน คีปรี ว่านน้ำ สมอเทศ บดเป็นแท่งละลายน้ำจิง ข่า น้ำส้มซ่า น้ำ
กระเทียม ก็ได้ กินหายแล

ยาแก้ขางทั้งปวง อันสำแดงเป็นหัวทรายละเอียดสีแดง เขียวดำ แลสีดั่งครามอ่อน

เอาหัวแห้วหมู เปลือกโมกมัน รากกำปลา เปลือกสำโรง หนามหวาย ผ่าง ลูกโนสะแก
น้ำตาลหม้อ เอาเสมอภาคต้มกินแก้ขางให้หลังแข็ง แก้กตอแก้เสียดแล

ยาแก้ขางทั้งปวง ในลิ้น ในคอ ในตับ

1.เอาใบกะเพรา เทียนดำ น้ำประสานทอง ขาดำ น้ำไพลเป็นกระสายทำแท่งไว้ เมื่อจะ
กินฝนด้วยน้ำไพลก็ได้ สุราก็ได้ แก่ขางในคอ ในลิ้น ในตับ ทั้งปวงหายแล ถ้าเด็กเอากการบูร
พิมเสน น้ำไพลเป็นกระสายทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำผึ้งรวงกินหายแล

2. ใบสวาด ใบพลูแก่ หวานน้ำ หอมแดง ไพล ลูกผักกาด เปลือกกลุ่มบก มหาหิงคุ์ บด
น้ำไพลทารอบลูกไข่ ถ้าบุตรหนักเบาเมื่อออกก็ออกแล

3.เอาเทียนดำ เทียนแดง หอยแครง หอยขม สารส้ม ดินประสิ่ว การบูร พิมเสน คอง
หมึก ขี้แมงสาบ ตำผงละลายน้ำมะนาวแก้ขางทั้งหลายแล

4. เอารากสลอดน้ำ รากทองหลางน้ำ รากพุมเรียงป่า รากพุมเรียงบ้าน รากคำลึง ราก
เลียบมือนาง กงคาเลียด เมื่อดคน รากไหลเผือก รากย่านาง หย้ารากคำ หย้าแพรก หย้าปาก
ควาย พรหมลี เกสรบัวหลวง จันทน์ทั้งสอง งาช้าง เขากวาง นอแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ ทั้งนี้

เอาเสมอภาคตากให้แห้ง ดำเป็นผงแล้วจึงเอาลูกประคำดีควาย แห่น้ำเป็นกระสายบดทำแท่ง
ละลายน้ำดอกไม้มั่งกิน ทั้งขลุ่ย แก้วกระหาย แก้วขางว้าว ขางข้าวเปลือกหายแล

5. เอาโกฐสอ โกฐน้ำเต้า โกฐกระดูก ชาดหรณู กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก
เบญจกานี จันทน์ทั้งสอง สักขรี กรุงเขมา อำพันหอม ผื่น ชะมด พิมเสน ยาทั้งนี้บดน้ำดอกไม้มั่ง
ทา กินข้าวมิได้ขาน้ำกินข้าวได้แล ถ้าเป็นขางให้สลบไปกินยานี้ฟื้นแล

6. เอาตรีผลา ลูกขี้กาแดง รากกะเหนียด รากเล็บมือนาง เปลือกไม้ไผ่น้ำ แห้วหมู
บอระเพ็ด เทียนดำ เทียนขาว ขาดำ น้ำประสานทอง ลูกมะตูม เกสรบัวหลวง ดอกบุญนาค ฝัก
ราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย สารส้ม ใบกะเพรา เอาตำยาทั้งหลาย บดละลายเหล้ากินหายแล

7. เอาชิง คีปาลี พริกไทย ไคร้เครือ ข่าทั้ง 2 หัวไพล ขมิ้นอ้อย กก เจตมูล หัวกะทือ
กระชาย ใบผักเสี้ยนผี ใบกะเพราทั้ง 2 ใบผักคราดหัวแหวน ใบมะเดื่อดิน ผิวมะกรูด ผิว
มะนาว หน่อไม้ไผ่ผ่า เปลือกหอยแครง ตั้งไว้ทั้งคืนหนึ่งจึงบดทำแท่งไว้กินหาย

8. ให้เอาหญ้าปราบ รากขมิ้นมอน สาธุวิลาด รากหญ้าคา ถั่วดำ จันทน์ทั้งสอง กะเพรา
แดง โกฐหัวบัว เทียนขาวพานี เทียนดำ เปลือกไม้ไผ่น้ำ บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย สมอทั้ง 3 ลูกขี้กา
เอาเสมอภาค ต้มกินแก้ขางทั้งปวงหายแล

ยาแก้ขางซื้อ มหาจักร

เอาขมิ้นอ้อย พาโหม ใบมะพร้าว จิงแห้ง คีปาลี กระเทียม ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง
ไคร้เครือ โกฐเขมา แผลงหอม เทียนทั้ง 5 กานพลู ชะเอมเทศ ดินประสิทิวขาว สารส้ม น้ำ
ประสานทอง ระวังอม ขาดำ เอาสุราเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ฝนกิน ถ้าขางขึ้นในปาก ในคอ
ลิ้น ฝนด้วยหัวกล้วยดิบ ถ้ามีฟางฝนด้วยน้ำมะนาว น้ำเกลือ ทั้งกินทั้งทาหายแล

ยาแก้ตานขาง ตานขโมย

1. เอารากตาน รากย่านาง ต้ม 3 เอา 1 ทั้งกินทั้งอมหาย ถ้ามันขึ้นลิ้น เอาเพกา จิง กก
ไพล เกลือ ปิ้งให้สุกอมหาย ถ้าขึ้นลิ้นปาก เอากระดูกเสือเผาไฟ ระวังอม เข้มแดง ตำแทรก ฝน
ด้วยน้ำปูนใสทั้งกินทั้งทา หายแล ถ้ามีฟางเอาข้าวว้าว เเผาไฟ ดินประสิทิวขาว ทำแท่งไว้ฝนน้ำปูนใส
ทาแล ถ้ามีฟางเอารากมะนาว รากมะพร้าว หญ้าของไฟ ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง ทำแท่งฝนทา

2. เอาข้าวเปลือก มะกรูด ใบมดคา หญ้าแพรก อ้อยแดง ขมิ้นอ้อย ไพล กระเพราะตัน
ก้านสะเดา ฝักราชพฤกษ์ ขาดำ ต้มกินแก้ขาง แก้ฟุ้งโรท้องโตหายแล

3. เอากะเพราแดงทั้ง 5 ขอบชะนางแดงขาวทั้ง 2 ตานขอ ตานหม่อน คาดำ คาดแดง
หญ้าไต้ใบ เปลือกชมพู หัวชะงอ บอระเพ็ด ต้มกินหาย

ยาแก้ตานขางทั้ง ปวง ตานขโมย ตกมูกเลือด

เอาพริก จิง ข่า ดีปลี กะทือ หอม กระชาย ขมิ้น้อย ใบระงับ ใบสวาด หญ้าเกล็ดหอย ใบมะกรูด หญ้าไต้ใบ ตานเลี่ยน ตานดำ ตานหม่อน ตานช่อ เปลือกมะเดื่อ หุงด้วยน้ำมะพร้าว เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ขร่าทั้งห้า หุงให้คงแต่น้ำมัน กินแก้ขาง 9 จำพวก หายสิ้นแล ถ้าคอแห้งละลายน้ำตาลก็ได้ ชะเอมก็ได้ กินหาย

ยาต้มแก้ตานขาง ตานขโมย แก้พยาธิ

เอาจีเหล็กทั้ง 5 รากมะพร้าวแดงทั้ง 5 พาโหมทั้ง 5 กำซาทั้ง 5 ขอบชะนางทั้ง 2 เจตมูล ย่าน จิงช้าชาติ ขมิ้น้อย ฝักราชพฤกษ์ ใบมดกา หัวหมู รากพรมดวง รากย่านนาง รากเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า ลูกขี้กา ต้มกินแก้ตานขาง พยาธิในท้องหายสิ้นแล

ยาต้มกินแก้ตานขโมยขึ้นตา

1. เอารากผักเสี้ยนผี เทียนทั้ง 5 ใบมดกา มะกรูดสามลูก ขี้กาสามใบ พริกไทย จิง กก น้ำอ้อย บอระเพ็ด ฝักราชพฤกษ์ ต้มกินแก้ตานขโมยขึ้นตา
2. เอาขอบชะนางทั้งสอง กะเพราทั้ง 5 รากผักโหม ใส่กระบอกทองเหลือง เอามือคุดหมา จูดปากกระบอก กินหายแล
3. รากโตนด รากตานหม่อน เปลือกนุ่น หัวไคร้ ขมิ้น้อย ต้มกินหายแล
4. เอารากมะตูม รากสะแก ขี้กา มะกรูด ขมิ้น้อย ต้มกินแก้ขางแล
5. ท่านให้เอามะกรูดผ่า 3 เอา 1 ลูกขี้กาผ่า 3 ฝักราชพฤกษ์ ฝักส้มป่อย ใบมดกา ตานขโมย ยาตำ ต้มกิน
6. ท่านให้เอาเปลือกไข่เน่า เปลือกมะเกลือ ฝักราชพฤกษ์ ใบมดกา หัวหอม บอระเพ็ด สามท่อน ขมิ้น้อย หญ้าตีนกา อ้อยแดงสามท่อน ลูกขี้กาซีกหนึ่ง มะกรูด ต้มกินแก้ตาน
7. ท่านให้เอาแก่นสลัดได แก่นสนเทศ รากถอบแถบ รากซูดเห็ดใหญ่ ต้มกินแก้ ตานขโมย
8. ท่านให้เอาตานดำ ลูกมะตูมอ่อน บอระเพ็ด จิงช้าชาติ เปลือกไข่เน่า ยาตำ เอาเท่ากัน ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ตานขางแล
9. ยาตานขโมยให้ขี้เป็นมูกเลือด เอาขมิ้น พริก กก กรามพลู ก้านสะเดา ตานหม่อน ตานเลี่ยน รากหมาก รากมะพร้าว รากตาลโตนด ชุมเห็ดทั้ง 5 ต้มกินแก้ตานหายแล
10. ท่านให้เอาสมอทั้งสอง กะเพรา รากเล็บมือนาง ตรีกะตุก เจตมูลเพลิง เอาน้ำใบระกา เป็นกระสาย
11. ท่านให้เอากะเพราทั้งห้า ไข่เน่าทั้งห้า รากแค รากขยอ รากเล็บมือนาง ขมิ้น้อย ไพล ต้มกิน

12. ท่านให้อากระท่อมจีหฺมู เปลือกทนต์ ดานเสี้ยน ดานซ่อ ดานหม่อน ดานขโมย ดานคำ เปลือกสะแก หัวไพล เอาเท่ากันต้มกิน

13. เอาใบมัดกา ไข่ไก่ฟองหนึ่งเอาแต่ไข่แดง ตับไก่ ยาทั้งนี้ทำให้ละเอียด ห่อขอดตอง อ่อนกิน เอาต้นตะไคร้ต้มกินต่างน้ำหายแล

14. เอาขมิ้นอ้อย หญ้าหนูต้น เปลือกมะม่วงคัน เปลือกไข่เน่า กระเพราทั้ง 2 สีเสียดเทศ บอระเพ็ด พริก กก เกลือ พาโหม ต้มกินหายแล

15. เอาเปลือกไข่เน่า เปลือกมะเกลือ ฝักราชพฤกษ์ ใบมัดกา บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย หญ้า ตีนกา อ้อยแดง ลูกจี่กา ต้มกินหาย

16. เอาจีเหล็กทั้งห้า กระเพราทั้งห้า กระพังโหมทั้งห้า พุมเรียงทั้ง 2 ขอบชะนางทั้งสอง บอระเพ็ด 1 ชิงช้าชาติ 1 ขมิ้นอ้อย 1 ก้านพริก 1 ใบมัดกา 1 หัวหมู 1 รากบุงสอ 1 รากย่าน นาง 1 รากเล็บมือนาง 1 เปลือกไข่เน่า 1 จี่กาแดง 1,3 ลูกผ่า 5 เอา 3 มะกรูด 3 ลูกผ่า 5 เอา 3 ดานทั้งห้า ต้มกินแก้พยาธิในท้องหายสิ้นแล

17. เอากะทือ ข่า ไพล กระชาย กระเทียม พริก ขมิ้นอ้อย ใบพลูแก่ ใบมะรุม ใบ กระจับปี่ มะกล่ำเครือ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนทั้งห้า ว่านกีบแรด ว่าน ร่อนทอง คิงู สังกรณี บดละลายเหล้าทำแท่งไว้ แก้ดานขโมยและพิษทั้งปวง ถ้าท้องขึ้นทา กระหม่อมแล

18. เอาหัวใคร ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด รากข้าวปลู เปลือกหอยแครง หญ้าขอบชะนาง ดานหม่อน ดานซ่อ ดานคำ ดานแดง พริก กระเทียม ยาทั้งนี้ต้มกิน

19. เอาดานคำ ลูกมะตูมอ่อน บอระเพ็ด ชิงช้าชาติ เปลือกไข่เน่า ขาดำ เอาเสมอภาคต้ม 3 เอา 1 กินแก้ดานขโมยหายแล

20. ให้เอาบอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย สัมป่อย ต้มกินหายแล

21. เอาผักชีล้อม ดานขโมย ดานห่อ พริก กก หัวหอม กลัวยน้ำ ลูกหว้า ต้มกินแก้ ดานขโมยแล

22. เอารากพุทรา รากทับทิม รากดานหม่อน รากดานใหญ่ รากผักเสี้ยนผี รากผักขม รากหญ้าข้าวเย็น หัวขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันต้มกินหายแล

23. เอามัดกา พริก สัมป่อย จี่กาลูกหนึ่ง มะกรูด บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย เปลือกไข่เน่า สมอทั้งสอง ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

24. เอารากชุมเห็ดเทศ รากผักเสี้ยนผี รากพาโหม รากพานงูแดง ขอบชะนางแดง ต้มกิน แก้ดานขโมยหายแล

25. เอามัดกา ฝักราชพฤกษ์ สัมป่อย จี่กา มะกรูด บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย เปลือกไข่เน่า สมอ ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ตานขโมยเด็กซึ่งเป็นมูกเลือด

ท่านให้เอารากทั้ง 5 ชนิดสิ่งละสลึง รากเล็บมือนาง หัวไพล ขมิ้นอ้อย สิ่งละสองสิ่ง ใบระกาก้ามือหนึ่ง ฝักราชพฤกษ์ 2 ฝัก ต้มกับน้ำมะพร้าว

ยาแก้ตานขโมยให้ตกเลือดในทวารหนัก ทวารเบา ให้ปวดมวนเจ็บท้องทั่วสารพวงค์ ให้ผอม เหลือง แห้งซิด กินอาหารมิได้ ย่อมรากนั้นให้แตงยานี้แก้

เอาเทียนดำ กระเหนียด สมอเทศ เกลือสินเธาว์ กก กานพลู คนทีสอ บดละเอียดละลาย สุราตามกำลังหายแล

ยาแก้ตานขโมย ตกเลือด ตกบุตร เหมือนน้ำมะนาว

เอาคัสปี่ จิงแห้ง ผักแพวแดง สมอเทศ สมอไทย สมอพิเภก พริก ตำผงเอาคัสปี่เป็น กระสาย ทำแท่งไว้ ถ้าเป็นบุตรเป็นหนองละลายน้ำมะนาว เหล้ากิน ถ้างลงท้องฝนด้วยเปลือก มะเคือกิน

ยาแก้ตานขโมย อุจจาระตก เป็นบุตรเลือด

ท่านให้เอาตานเลี่ยน ตานหม่อน ตานขโมย ตาลโตนด รากแคน้ำ รากเล็บมือนาง ราก ก้างปลาแดง เปลือกขุ่น ขานี้ตีค้ำหม้อละ 1 บาทแล

ยาแก้ตานขโมยลงท้อง เป็นมูกเลือดขี้เขียวขี้ดำไปไม้ เป็นเสมหะ โลหิตเน่า

เอาเทียนใบไม้ เปลือกฝั้นตัน ฝั้นเครือ พริก กก ขมิ้นอ้อย ใบพาโหมตำพอเบาๆ ใส่ น้ำ ใส่เหล้าหลามด้วยไม้ไผ่สีสุก แทรกคิงินหาย

ยาแก้ตานขโมย ให้ลงโอง ลงพุง ให้ตกบุตรเลือด บุตรหนอง

ท่านให้เอาเปลือกพุทรา เปลือกมะเคื่อ เปลือกไข่เน่า รากสลอดน้ำ รากก้างปลาแดง ขมิ้นอ้อย ยาทั้งหมดนี้ต้มกินหาย

ยาแก้ตานขโมย ขี้เม็ดเป็นหัวกุ้ง หัวปลา น้ำขี้ไหล ดากออก

เอาเปลือกมะเกลือ เปลือกไข่เน่า เขาคันทั้งสอง ตาลโตนด ตานขโมย ลูกมะกรูด เกลือ ต้มกินหายแล

ยาแก้ซางเด็ก

1. เอาลูกมะกอก หางปลาช่อน แวนนกยูง ละลายเหล้าทาหายแล
2. เอาชุมเห็ดเทศ ใบเมงลักชะ ใบคนทีสอ พริก กก จิง ข่า ขมิ้นอ้อย ดีปลีลูกพลู เอา
เสมอภาคบดทำแท่งละลายเหล้ากิน
3. เอาสมอเทศ สมอไทย ลูกจันทน์ มหาหิงคุ์ โกฐกระดูก บอระเพ็ด บดละเอียดด้วยน้ำ
อ้อยแดง กินเท่าลูกพริกซางหายแล
4. เอาลูกมะแว้งเครือ 1 พิมเสน 1 บดพอกกระหม่อมหายแล
5. เอาน้ำประสานทอง รากตานหม่อน รากตานเลี่ยน เกล็ดปลาช่อนสด ยาทั้งนี้เผาไฟให้
ไหม้ แล้วบดด้วยน้ำมันงา ทาปาก กินหายแล
6. เอาไพล กะชาย ขมิ้นอ้อย ใบมะพร้าว ใบพาโหม บดละลายเหล้า ทาแก้ซางทั้งปวง
เอาชาคหรรณ กฤษณา กระลำพัก จันทน์แดง พิมเสน จิงแห้ง บดละเอียดฝนด้วยน้ำ แก้ซางทั้ง
ปวง
7. เอาสะค้าน กก ว่านน้ำ ยาค่า เกล็ดสินเธาว์ ดีปลี พริก จิง ยาทั้งนี้บดเป็นแท่ง
ละลายสุรากินแก้ซางหายแล แก้ลมแก้โลหิตและเสมหะขึ้นมา แก้ปวดท้อง แก้ท้องขึ้น กินข้าวมิ
ได้คืนักแล
8. เอาน้ำส้มมะนาว มะจั่ว ชะอม เบญจกานี น้ำตาลจีน คูลีการให้เข้ากัน เคี้ยวให้เป็น
ยางมะตูม แล้วชุบสำลือกินหายแล
9. เอาน้ำมะนาว น้ำส้มมะขามเปียก จันทน์ หอมแดง ฝนด้วยเหล้า น้ำส้มกินหาย
10. เอาน้ำมะนาว จิง น้ำหอมแดง หัวขมิ้น คูลีการเข้าแล้วเอาคิง

ยาแก้ไข้เจ็บคอ

1. เอาเขากวาง เขากูร่า งาช้าง ชะเอม เถาย่านนาง ฝนด้วยน้ำตาลขมทสกรกินหายแล
2. เปลือกประดู่ เปลือกมะขาม ลูกมะกอก ใบพุทรา ชะเอมเทศบดด้วยเหล้าละลายกิน
หาย

ยาแก้ไข้เจ็บในคอ กลืนข้าวไม่ได้

เอาใบผักคราด ดินประสิวดิบ บดให้แหลกอมแก้เจ็บในคอ แล้วเอารากตำโพงดมาฝนทา
คอข้างนอกหายแล

ยาแก้เด็กเป็นขางแดงขางระยวง ในปากในคอ

1. เอามะกล่ำขาว น้ำประสานทอง ชะเอมเทศ ยาทั้งนี้เอาน้ำสิ่งละจอก น้ำมันคิบบุงทา
คอหายแล

2. เอาร่านน้ำ ขมิ้นอ้อย หญาบองไฟ ตำด้วยเหล้าทารอบสะดือ ท้องขึ้นหาย ถ้าขุทุกเข้า
ง่ายแล ถ้าเด็กให้คันที่หัวเล็บ เพื่อดานขาง ให้เอาหัวกระเทียม พริก เอาบดพอกที่คันแล ถ้าเขียวมี
ออกเอารากคัตเต้า รากผักแพวแดง เครื่องหักให้ ลูกกราย ต้ม 3 เอา 1 กินแล

3. เอาปลาตุกตัวหนึ่ง กระจวน พริก คีปรี บดแกงกับเนื้อและตำ เจตมูลย่าน เอาะคำ
เอาะขาว เอาะนก กินหายแล

4. เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ มหาหิงคุ์ สมอเทศ สมอไทย การบูร บอระเพ็ด บดด้วยน้ำ
อ้อยแดง ปั้นทำลูกพุทราละลายเหล้ากิน กินแก้ดานขางแล

ยาแก้พิษตานขางในเด็ก

เอาน้ำดอกมะลิ กล้วยสุก และขยำกรองเอาน้ำจั้นทสกร ใส่แต่พอควร แล้วเอาพิมเสน
รำหัด ให้เด็กกินหายแล

ยาแก้เด็กเป็นตานขางให้สะท้อนทั้งตัวทั้งหัว

เอามะพร้าวปั่นเอากะทิ น้ำมันอ้อย น้ำมันาว น้ำกระเทียม เอาเสมอภาค หุงให้คงแต่น้ำ
มันทาหายแล

ยาแก้ตานขางเด็ก ครอบตานทั้งสำหรับภายในทั้งด้อมดัดดับพิษภายใน

เอารากมะพร้าว ใบหมาก ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย คีจู บดเป็นแท่งไว้ละลายสุรากินหายแล

ยาจุดขางในเด็ก

เอากะเพรา ใบสวาด ใบชุมเห็ด เปลือสินเธาว์ น้ำประสานทอง บดด้วยน้ำมันาว ทำ
แท่งไว้เหมือนดินสอ ถ้าจุดขางใบปากฝนด้วยน้ำสุรา ถ้าเป็นที่คอ ฝนด้วยน้ำปูนขาว ทาแต่
จำพวก หัวขางขึ้นหายแล

ยาแก้เด็กเป็นป้างเป็นขาง

เอารากคัตเต้า รากเล็บมือนาง ขอบชะนาง ทั้ง 2 ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ช้างถ้ากุมารเกิดปีจอผีเสื้อผู้หญิง

1. เอาดอกกรักขาว ใบหนาด ใบคนทีสอ ะมัด ผักกะเจด ผักเสี้ยนผี บดละลายเหล้ากิน
หายแล
2. เอาจันทร์ทั้ง 2 โกงหั่วบัว เบี้ยจกจันเผาไฟ หนึ่งกระเบนเผาไฟ หางปลาช่อนเผาไฟ
ลั่นทะเล เมล็ดมะนาว น้ำประสานทอง ทำเป็นแท่งละลายน้ำมะนาว กวาดขวางแล
3. ทำนให้อาหอยสังข์ น้ำประสานทอง ลั่นทะเล เปลือกไข่ไก่ฟัก พิมเสน สมอรอง
แรง บดทำแท่งไว้ ถ้ากวาดขวางละลายน้ำมะนาวก็ได้ น้ำเกลือก็ได้
4. เอาขนนก น้ำประสานทอง เบญจกานี นิลพฐี เม็ดโนมะนาว บดทาหายแล
5. เอาชะเอม แวนกยูง หางปลาช่อน กระดุกงูเหลือม กระดุกแร้ง กระดุกกา กระดุก
หมาดำ เม็ดมะกอก ลูกประคำดีควาย จันทร์แดง จันทร์ขาว หนึ่งปลากระเบนหนูน เปลือก
ทองหลาง กระเทียม น้ำประสานทอง ละลายเหล้ากวาดแล
6. เอาน้ำ ประสานทอง ขมิ้นฮ้อยเผาไฟ ชุมเห็ดเทศเผาไฟ เมื่อจะบดเอาน้ำข้าวข้าว เป็น
กระสาย เมื่อกวาดเอาน้ำฝักรวง ว่านกีบแรดก็ได้หายแล ถ้ามีฟิงทำยากวาดให้อาเจียนาก ขมิ้นฮ้อย
ไพล จิง กระชาย พริก กก เม็ดผักกาด ตีปลีลูกพลู ใบสมิ ใบจิงจ้อ บดเป็นแท่งละลายด้วยน้ำ
เพกาก็ได้ เหล้าก็ได้
7. เอาเปลือกมังคุด หนุ่ยของไฟ ลูกมะนาว ขมิ้นฮ้อย จี้แมงสาบ น้ำประสานทอง
บอระเพ็ด ชะเอม บดละลายเหล้ากินบ้างทาบ้างแล
8. เอาหญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบต้นไหลเผือก มะไฟ มะเฟือง ผักเขา ใบตำลึง จี้
แมงสาบหมกไฟ น้ำประสานทอง บดเป็นผงละลายน้ำฝักรวง กวาดขวางแล
9. เอาประคำดีควาย หวายตะค้า กอทั้ง ดองแมงดา ดองปูนา ดองหมึก หนึ่งปลา
กระเบน แวนกยูง หางปลาช่อน น้ำประสานทอง เผาไฟละลายน้ำกวาดลั่น กวาดคอ
10. เอาหางปลาช่อน น้ำประสานทอง เบญจกานี เนระพูสี คราบแมงมุม ประคำดีควาย
บดละลายเหล้ากวาดขวางขึ้นปากหายแล
11. เอารากนมแมวเนื้อ โลดทะนง รากตุ้มกาแดง รากทรงบาดาล รากตาน หัสตุ้ม ราก
เตงหนู เปล้าน้อย รากสลอดน้ำ รากชิงชี รากตานเสี้ยน รากตานดำ ทำเป็นจุนสุรา เป็นกระสาย
บดทำแท่งถ้าจะกวาดขวาง อันขึ้นถ้าคอแลต้นลั่นอันทำพิษให้ลั่นกระด้างคางแข็งละลายน้ำมะนาว
กวาดหาย
12. เอาจี้แมลงสาบ น้ำประสานทอง หางปลาช่อนเผาไฟให้ไหม้บดละลายน้ำข้าวกินหาย
แล
13. เอาหางปลาช่อน รากตาลโดนด บอระเพ็ด ขอดแพงพวย ตำเอาน้ำมะนาวกวาดขวาง
14. เอากระเทียม หอมแดง กระชาย บดกวาดถ้าจะให้ลงแทรกยาตำ คีเกลือให้กินเกิด

15. เอาหอยเผา ถิ่นทะเลปิ้งไฟให้เกรียม ชาดหรณ พิมเสน ทำเป็นผงไว้ทาแก้ขางทั้งปวงคื่นักแล

ยากวาดขางทั้งปวง แก้กตาขึ้นคอ

1. เอาใบรักขาว หญ้าปากควาย จี๊ว ขมิ้นอ้อย เอาใส่ในหม้อ หมกไฟให้ไหม้ แล้วกรอง แล้วเอาน้ำประสานทอง ดินประสิวคิบ เอามาผสมเข้าแล้วละลายน้ำปูนใสละลายน้ำมะนาวละลายเหล้า กวาดขางทั้งปวง แก้กตาขึ้นคอ เด็กผู้ใหญ่

2. เอาลูกมะกอก ขมิ้นอ้อย ใบสะเดา ใบบัว จี๊ว หญ้าปากควาย ใบพิทุลใส่ในหม้อหมกไฟ แล้วเอาน้ำประสานทองสดไฟให้พอ เอาดินประสิวคิบ ผสมเข้าด้วยกันเป็นยากวาดขางเด็กและผู้ใหญ่

3. เอาใบทับทิม ใบเทียน ใบกะเพรา น้ำประสานทอง สะตุเสียบ ตำเอาน้ำกิน ถ้าจะดับพิษตามขาง เอาใบชะงูแฉง - ขาว ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบชิงช้าชาติ ใบหนาด จิง ใบสะเดา ขมิ้นอ้อย บดละลายน้ำเหล้าแทรกคิง ใบคนที่สองจงบดกวาดแล

4. เอากระดูกงูเหลือม กระดูกงูทับสมิงคลา ชาดหรณ หัวข่า จี๊เมงสาบ จี๊หนูหริ่ง หวายตะค้า บดทำแท่งกวาดขางกระดูกขางวัวแล

5. เอาลูกประคำดีควาย ฝักส้มป่อย บอระเพ็ดเผา ถิ่นทะเล น้ำประสานทองสะตุ ดินประสิวค้ำสามเท่า กานพลู เม็ดโนมะนาว ใบผักคราดคั่ว ใบกะเพรา ใบทองหลางใบมนเผา กระดูกงูเหลือมเผา จี๊เมงสาบคั่ว แวนกยงคั่ว กระเทียมเจ็ดกลีบ หนังกะเบนเผา เมื่อจะบดน้ำมะนาว น้ำสุราเป็นกระสาย ถ้าจะแก้หอบน้ำขาวข้าวแทรกคิง ปิดทองสามแผ่นคื่นักแล

ยากวาดสารพัด กวาดขางทั้งปวง

เอาพริกไทย จิง คีปลี ไพล ขมิ้นอ้อย ข่าทั้งสอง หัวกะทือ ใบกะเพราทั้งสอง ใบผักคราด ใบบอระเพ็ด กก กระเทียม บดเป็นแท่งเมื่อกวาดแทรกเหล้าก็ได้ พิมเสนก็ได้ น้ำประสานทองก็ได้ กำมะถันแดงก็ได้ กวาดด้วยน้ำมะนาวก็ได้แล

ยากวาดขางเด็กขึ้นคื่นักในปาก

เอาแวนกยง หางปลาช่อน ลูกประคำดีควาย หัวตะไคร้ หนังกะเบน ผิวนะครูด น้ำประสานทองสะตุ เป็นกระสายค้ำละลายเหล้าก็ได้ น้ำขี้กลาก็ได้ กวาดขางแล

ยากวาดขวางในปากในคอ

1. เอากำมะถันแดง ตริกะตุก น้ำประสานทองสะตุ ดอกผักคราด เม็ดมะกอกเผา หางปลาแห้งเผา ลูกมะกล่ำเครือคั่ว ตำผงบดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะนาว พิมเสนรำหัด กวาดขวางในคอในปาก

2. เอาลูกมะแว้งเครือ มะเขือขื่น แววนกยูง พริกหอม ทำเป็นจุล บดทำแท่งไว้ละลายน้ำผึ้งรวง อมแก้คอแห้ง

3. เอาเขากวางเผา หวายตะค้าเผา รากส้มกุ้งน้อย คิงเหลื่อม ทำแท่งไว้ละลายน้ำผึ้ง ชุบสำลี อมแก้คอแห้งตีบกินข้าวไม่ลง มีเสมหะ

ยากวาดขวาง แก้กางขึ้นลิ้น แก้กางแห้ง ให้ตาแข็งไม่มีน้ำตา

เอาจีเม่งสาบ หย้าของไฟ ดอกบุญนาค ดอกบัวหลวง กฤษณา ลำพัน ขอนดอก หวายตะค้า น้ำประสานทอง จันทน์ทั้งสอง เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ งาช้าง โกงทูงปลา ชาคหรุณ คีจระเข้ คิงเหลื่อม ชะมด พิมเสน ทองคำเปลว บดเป็นแท่งไว้กวาดขวางแดง ถ้าขวางละของพระบาท 4 หัว นั้นฝนด้วยน้ำดอกไม้ ถ้าสีหัวเขี้ยว ฝนด้วยน้ำสุรา ถ้าหัวสีแดง ฝนด้วยน้ำหัวหอม ถ้าสีเหลืองฝนด้วยน้ำมันช้อย กวาดเถิดหายแล

ยากวาดขวางอันมีอาการแรกขึ้นเห็นเขี้ยวคังใบไม้สด แล้วเป็นโลหิต ให้ปากคอแห้ง

เอาใบน้ำเต้า ใบผักไผ่ ใบประคู้ ลูกประคำดีควาย ใบผักเขา จันทน์หอม บดละลายสุราชโลมหาย

ยากวาดขวางแดงและขวางทั้งปวง

1. เอาสารส้ม ดีเกลือ ดินประสิวขาว บดให้ละเอียด เอาน้ำมะนาวเป็นกระสายกินแก้ขวางทั้งปวง

2. เอาหอยสังข์เผา ชาคหรุณไทย บัลลังสินลา กรามแรด กรามช้าง เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ เกสรบัวหลวง พิมเสน เอาเสมอภาค บดละลายน้ำดอกไม้ทาขวางแดง

ยากวาดขวาง ตาเขี้ยวแดง เหลือง ทุกประการ

เอาลูกเบญจกานี ข่าทั้งสอง กะทือ ไพล ขมิ้นช้อย เผาไฟละลายน้ำผึ้ง กวาดตามขวางทั้งปวงหายแล

ยากวาดขวาง แก้อาเจียน แก้ก้อแห้ง แก่ขัดหนักเบา

เอาลูกมะแว้งเครือ ตรีกะตุก กก สุพรรณถันแดง ผิวมะกรูด ขมิ้นอ้อย เมล็ดมะนาว สารส้ม ดินประสิวขาว น้ำประสานทอง บดทำแท่งไว้ ถ้ากวาดฝนด้วยน้ำมะนาว เกลือ แซ่กับ พิมเสน ถ้ารากละลายน้ำลูกข่อย ถ้าคอแห้งละลายน้ำชะเอม ถ้าขัดหนัก ขัดเบาปัดนิ้ว ฝนด้วยแตงกวา กินหายแล

ยากวาดคอถอนเสลดในคอเด็ก

เอาสุพรรณถันแดง เมล็ดมะนาว กก น้ำประสานทอง ดิจระเข้ รากมะยม บดละลายน้ำ ล้วงคอถอนเสลดรากออกมาแล

ยากวาดขวางซื้อแสงพระจันทร์ ย่อมขึ้นมาประจำขางน้ำ เมื่อมันขึ้นยอคนั้นมันขึ้นให้ลงท้องตาแข็ง

เอาเทียนคำ สารส้ม ลูกมะแว้งเครือ บดด้วยสุรากวาดหายแล

ยากวาดแก้คอแห้ง ไม่มีน้ำลาย

เอาชะเอม ตรีกะตุก กก เกลือ ละลายน้ำมะนาว หัวหอมร่ำหัดทาปากแล หรือเอาลูกราชดัด นิลพูลี สังกรณี จันทน์แดง ลูกประคำดีควาย ลูกสรรพพิษ เมล็ดแดงจัน ตุมกาแดง บด ทำแท่งละลายสุรา กินแก้คอแห้งคินักแล

ยากวาดคอทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ กวาดสารพัดขวาง

เอาใบส้มซ่า เกล็ดปลาช่อน หน้างปลากระเบน ก้ามปูทะเล น้ำประสานทอง ถิ่นทะเล เผาไฟ บดละเอียด ปั้นแท่งกวาดน้ำด้วยเกลือ ถ้ามีฟางเอาพิมเสน การบูร ดึงเหลื่อม ร่ำหัด กวาดหายแล

ยาต้มแก้ตานขโมย ให้เปื่อยทั้งปวง

1. เอาหน่อข่า หัวตะไคร้ ชุมเห็ดโทน กะเพรา รากสะแก บอระเพ็ด รากตาลโตนด ขมิ้นอ้อย ต้มกินเช้าเย็นหายแล

2. เอามะพร้าวทั้ง 4 ชุมเห็ดเทศทั้ง 4 รากเล็บมือนาง ขมิ้นอ้อย สะแก ดิปลี หัวกระชาย เปลือกไข่เน่า ยาคำ ต้มกินแก้ตานขโมย

3. เอาลูกหมาก บอระเพ็ด ผักส้มป่อย ขมิ้นอ้อย ลงต้มกินหาย

ยาต้มกินแก้ตานขโมย แก้สรรพโรค

เอาขมิ้นอ้อย หัวกะทือ หัวข่า หัวไคร้ หอม ใบมดกา ฝักราชพฤกษ์ รากพาโหม รากชุมเห็ดใหญ่ รากตานหม่อน ตานเลี่ยน ตานซ้อ ตานคำ ตานแดง ใบกะเพรา ยาทั้งนี้ต้มกินแก้สรรพโรคแล

ยาต้มแก้ตานขโมย ให้บวม พอง

เอากะเพราขาว สะแกดัน รากเสนียด เปลือกขหนู หัวข่า รากมะละกอตาหนู ลูกพิลังกาสา รากโตนด รากโอหนือขาว รากชุมเห็ดใหญ่ รากตานหม่อน ขมิ้นอ้อย หญ้าตีนนก ต้มกิน

ยาต้มแก้ตานขโมย ตกเลือดจนโม่งฉ่อ

1. เอาเปลือกแสดแดง ก้างปลาแดง ชราทั้ง 5 หญ้าข้าวเย็น ต้มกินหาย
2. เอามะเกลือ รากมะนาว บุ๊ก กรุงเขมา ผักเสี้ยนผี รากเลียด รากพานงูแดง บดทาท้อง หัวเหิน ท้องน้อย เอาหัวออกหายแล

ยาต้มแก้เด็กไข้ ตานขาว ให้คันพุพอง แก้ขาง ตานขโมย ให้ลงท้อง

เอาพริก ขมิ้นอ้อย เจตมูลเพลิง กก ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

แก้ขางแดงชื้อมหานิล

เอากระดูกงูเหลือม กระดุกงูทับสมิงคลา ผักแพวแดง ตรีกะตุก รากกระวาน หัสฤๅเทศ ข่าตาเหลือง ข่าตาแดง ลูกตุ้มกาแดง ขมิ้นอ้อย รากดินเผาไฟให้ไหม้ ดิจระเข้ ดิงูเหลือม ดิงูเห่า ยาทั้งนี้บดด้วยน้ำขี้ม้า ทำเป็นแท่งไว้ฝนด้วยเหล้ากิน แก้พิษขางแล

ยาแก้ขางแดง

เอาเปลือกไข่เน่า เปลือกเพกา จันทน์ขาว พิมเสน การบูร บัลลังศิลา หรดาลกิบทอง หอยสังข์เผา ชาดหรณู สุพรรณถันแดง น้ำประสานทอง บดด้วยน้ำข้าว ทำแท่งไว้เมื่อจะกิน บดด้วยน้ำข้าวกินทาเส้นฝนด้วยเหล้า แก้ขางแดงแล

ยากวาดขางแดงทั้งปวง

เอาสารส้ม ดิเกลือ ดินประสิวขาว บดให้ละเอียดเมื่อจะกวาด เอาน้ำมะนาวน้อยหนึ่งไซ้ แก่ท้องขึ้นก็ได้ ไซ้แก่เด็กเป็นนิ้วก็ได้ หยอดตากก็ได้แล

ยาแก้ซางแดง ถ้าซางแดงขึ้นหัวดับให้ลงเป็นโลหิต ให้ดาเหลืองเจ็บ เพลาให้ม้ามย่อยชวยโครงซาง
ขวา

เอาลูกเบญจกานี หัวกระเทียม ฝาง บดละเอียด ทำเป็นแท่งไว้ละลายน้ำปูนใสกินตามกำลัง
เด็กพอกซางโครงเด็กให้ดับม้าม

ยาแก้ซางแดงมันขึ้นลิ้น

1. เอาลูกเบญจกานี ลูกประคำดีควาย น้ำประสานทอง บดละลายน้ำส้มลำทาลิ้นหายแล
2. เอากระดูกแร้ง กระดุกกาเผ่า หนึ่งกระเบนเผ่า ลิ้นทะเล น้ำประสานทอง ขี้แมงสาบ
เม็ดในมะนาว ลูกเบญจกานี ซาดหรรณู ซาดหรรณูจีน ฝายหอยโข่งเผ่า รากคินเผ่า รังหมาบ้า ดิง
เหลื่อม กระเทียม พิมเสน เอาเสมอภาคบดด้วยน้ำมะนาว กวาดซางแดงหายแล ถ้ามีฟุ้งอย่าให้
ลายให้แต่งยาซื้อปะขาวกวาด เอาขี้แมงสาบ ซาดหรรณู กำมะถันแดง น้ำประสานทอง ลิ้นทะเล
เบ็ยจกจันเผ่า บันลังสินลา สมอไทย สารส้ม โกรฐสอ รากไคร้เครือ สะเอมเทศ รากมะกล่ำเครือ
รากส้มกุ้ง บดเป็นแท่งไว้ทาปาก ฝนด้วยลูกสมอ ซางขึ้นลิ้นฝนด้วยน้ำขมิ้นอ้อย กวาดซางได้ทั้ง 7
จำพวกแล
3. เอาลิ้นทะเลปิ้งไฟให้เกรียม รากคินเผ่า น้ำประสานทอง บอระเพ็ด ก้นหม้อแกง เอา
เท่ากันบดละลายน้ำมะนาว เมื่อจะกวาดยานี้ให้เอาน้ำเกลือทาลิ้นเสียก่อน

ยาแก้ซางแดง ซางไฟ ซางกระดูก

เอาเปลือกหอย ปะการัง หนึ่งกระเบนหนูนเผ่า ลิ้นทะเล น้ำประสานทอง ขี้แมงสาบ
เม็ลคมะนาว ลูกเบญจกานี ซาดหัตถุนเทศ ซาดหัตถุนจีน ซาดจุนสี ฝายหอยโข่งเผ่า รังหมาบ้าเผ่า
กระดูกงูเหลื่อม กก พิมเสน เอาเสมอภาคบดละลายน้ำมะนาวกวาดได้ทุกซาง

ยาแก้ซางแดง ซางไฟ

1. เอาใบผักคราด ใบกะเพรา น้ำประสานทอง ดินประสิ่ว สารส้ม ลิ้นทะเล พริก หญา
ของไฟ บดเป็นแท่งไว้ทาลิ้นละลายด้วยน้ำมะนาว เกลือรำหัดทาгинด้วยน้ำมะนาวก็ได้
2. เอางาช้าง มหาศดำ เปลือกขุ่น ใบมะพร้าว ใบตานหม่อน กก น้ำประสานทอง บด
ด้วยน้ำส้มป่อย เป็นกระสายละลายน้ำครำ แก้ซางไฟ ละลายน้ำมะนาว แก้ซางแดงแล

ยาแก้ซางแดง ซางขุม

เอาฝ้ายเทศ ใบผักเป็ด หอมแดง ตำเอาน้ำเอาน้ำมันดิบ ปรงยาดำทั้งกินทั้งทา

ยาแก้ซางแดง ให้ลงให้ตัวร้อน สะอึก ไอ

เอาเผือกหอม หางปลาช่อนเผา น้ำประสานทอง สมอร่องแรง ใบมะนาว ใบน้ำเต้า เอา
เสมอภาคบดด้วยน้ำมะนาว ทาปากแก้ซางแดง ถ้าให้ลงละลายน้ำมะขามเปียก แช่กับดิง แก้ว
ร้อน ละลายน้ำชาข้าว แก้วสะอึกละลายน้ำลูกมะตูม น้ำส้มส้าก็ได้ ถ้าลงแดง ละลายน้ำเบญจกานี
แก้ไอกับหางนกยูงเผา ละลายน้ำมะนาวแช่กับพิมเสน กวาดซางแดงแล

ยาแก้ซางแดง ซางขาว ซางเหลือง

เอาตรีกะตุก กระเทียม ไพล ข่า กระชาย หัวหอม ลูกมะนาว สารส้ม ดินประสีขาว
ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ดองดิง เปราะหอม น้ำประสานทอง น้ำขมิ้นชันกร หัส
คุณ บดทำแท่งไว้กวาดราหัดแล

ยาแก้ซางแดงขึ้นในหัวในคับมันเป็นบุบโกลโหดแล้วไอเป็นกำดั่ง ให้ตาเหลือง ให้เจ็บเป็นเวลา ลง
ไปตามชายโครงข้างขวา

ถ้าจะแก้เอาลูกเบญจกานี กก ผ่าง ทำแท่งฝนด้วยน้ำปูนใส แล้วทำยาพอกชายโครงให้บด
เอาหน่อไม้ จี่กระเหมาเหล็ก ปูนขาว ตำพอก 3 วันหาย ถ้ามีฟิงจึงให้ประกอบยาต่อไป เอาตรี
ผลา ลูกขี้กาแดง ลูกขี้กาขาว หัวข่า พริก รากไธ้เหนียว รากเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า หัวหมู
บอระเพ็ด เทียนดำ เทียนขาว น้ำประสานทอง ยาดำ ลูกมะตูม เกสรบัวหลวง ดอกนูนนาค ลูก
ราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย สารส้ม ดมใส่สุราแต่น้อยกินหาย

ยาแก้ซางละอองพระบาทให้หน้าเขียว ชักกำมือกำเท้า

เอาหนวดคำ หวอยตะมอย รากแดง หญ้าคา ระย้อม พิศนาค เนระพูสีทั้งสอง ชะเอม
รากไคร้เครือ บดทำแท่งไว้กินทาหายแล

ยาแก้ละอองพระบาทในลิ้น

เอาใบอังกาบ ใบคนทีสอ ตรีกะตุก บดละเอียด ละลายเหล้าทาลิ้นหายแล

ยาแก้ละอองพระบาทขึ้นขาทั้งลิ้นอ้าปากมื่ออก

เอารากปลาไหลเผือก สัngerณี มหาสดำ ตุมกาแดง พิศนาค พานโชน ขันทองพยับบาท
ไถ้ใหญ่ รากจิงจ้อ รากย่านาง จันทน์แดง นิลพูสี ฝนกินแก้ละอองพระบาทแล

ยาแก้พิษละอองพระบาทมันกัณฐ์เอาหัวใจ อ้าปากมียอก

เอานอแรด งาช้าง เขากวาง เปล้าน้อย รากมะเฟือง ฝนกิน ถ้ามิฟังเองาช้าง ว่านกิบแรด
หาวยตะค้า จันทน์แดง ฝนกินหายแล ถ้ามิฟังเองาช้าง นอแรด เขากวาง รากคกหมู ราก
นมเมวน้อย รากพุงคอ ขมิ้นอ้อย ฝนกินแล

ยาแก้ละอองพระบาทพระจันทร์ เกิดเพื่อขางน้ำ เกิดแก่กุมารที่เกิดในวันสองวันแล ถ้าจะแก้

เอารากมะกรูด รากมะนาว รากมะจั่ว รากพุท รากอัญชัน รากมะลิ รากขอม พิชนาค
เจตพังคี รามคราวแดง รากครามขาว ข่าแก่ ฝนด้วยเหล้าทั้งกินทั้งทาหายแล

ยาแก้ละอองพระบาท

1. เอาขางมะเดื่อ ใบพลูแก่ พริก จันทน์แดง ลูกจันทน์ ฝนด้วยน้ำ สิ่งละจอก หุงให้คง
แต่น้ำมันกินวิเศษนักแล
2. เอาฝิ่น ขาดำ พลูแก่ หอมแดง เอาสิ่งละจอก หุงให้คงแต่น้ำมันกินหายแล
3. เอารากย่านาง รากทุบตาบ รากขี้เหล็ก รากจิงจ้อ ฝนด้วยเหล้าอมหายแล
4. เอาผักแพวแดง ย่านแดง ฝนด้วยเหล้ากินแล
5. เอารากผักคราด ฝนด้วยเหล้ากินแก้ละอองพระบาทหายแล
6. เอามะกรูด ขมิ้นอ้อย เลี้ยวกับเหล้า ให้เหล้าแห้งจึงบด เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ บด
ละลายเอาอมแก้ละอองพระบาทหายแล
7. เอาผักคราด รากมะยม ผักแพวแดง เนระพูสี ว่านร้อนทอง คุะ ฝนด้วยเหล้าแก้
ละอองพระบาทหายแล

ยากินแก้ละอองพระบาทพระจันทร์

เอารากบัวหลวง แสมทะเล ดินสอพอง ใบม้องสามย่าน ลิ้นทะเล ดันถั่วพู บดด้วยน้ำ
ข้าวสาร ชโลมหายแล

ยาเขียวน้อยแก้ฝีดาษ แก้พิษขางและพิษทั้งปวง

1. เอาใบพิมเสน ใบกัญชา คนทีสองทั้งสอง ใบคำลึงค์ผู้ ใบส้มป่อย ใบมะนาว ใบผัก
เป็ด เกสรบัวหลวง เกสรบุณฑน เกสรสารภี น้ำมันราชสีห์ ลูกสารพัดพิษ ลูกราชพฤกษ์ ว่าน
เปราะ ว่านกิบแรด ว่านร้อนทอง ว่านโสม กะทือ ไพล ข่า กระชาย ขมิ้นอ้อย พริก คิงหลิม
คิงบองหลา ดีฟาน ดีควาย น้ำมันมะรุม น้ำมันมะนาว บดยานี้ปั้นเป็นแท่งไว้ กินก็ได้ ทาก็ได้ แก้พิษ
ทั้งปวงแล

2. เอามะม่วงทั้งสอง ใบสะเดา หย้าน้ำดับไฟ ใบฝ้ายแดง ผักขวง ใบผักเป็ด ใบเชือก เขา ย่านาง ใบตำลึงตัวผู้ ผักขมหิน ดิงเกลือม ดิงกระเซ้ ดีเหี้ย ยาทั้งนี้ แช่วสุราเป็นน้ำบดเป็นแท่งไว้กินก็ได้ ทาก็ได้ แก่พิษขาง ทั้งปวง

ยาเขียวแก้ตานขางไข้

เอาข่า กะทือ ใบคัต ใบป๊อบ ใบพรมลี หางจระเข้ ใบมะเฟือง ใบผักเป็ด ใบตำลึงผู้ ใบกระเทียมบด ใบหมากผู้ ใบระงับ ใบพิมเสน เปลือกแค ข้าวเหนียวตาลหย้า ดินประสิวขาว เอาน้ำเหนียวตาลหย้าเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ เมื่อจะกินละลายเหล้าก็ได้ น้ำชาขาวก็ได้ กินพิเศษนักแก้ตานขางไฟทุกประการหายสิ้นแล

ยาเขียวแก้ตานขางขโมย แก่ผอมแก่บวม

เอาใบทับทิม ใบสะแก ใบทานตะวัน ดิงเกลือม สลัด บดเป็นแท่งเท่าลูกพุทรา กินแก้ตานขโมย กวาดตานขโมยก็ได้ กินแก้ผอมและบวมหายแล

ยาแก้ตานขาง ทำให้ท้องขึ้น

เอายาฝั้น ตรุด หว่า มะม่วง กะทอน มะขาม ดิง มะหวด ขอดมันแกว ประคำดีควาย ทับทิม ตาลดำ ตาลขาว รากโดนด หัวเห้ดำ ตำใส่กระบอกข้าวหลาม เอาใบไผ่จุกบอกกินหายแล

ยาแก้ตานขาง ท้องโร มีเสลด

เอาเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า กะเพราแดง มะกรูด ขี้กา บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ดีเกลือใส่ด้วย ต้มกินแก้ตานขาง ตกมูกเลือดมีเสลด

ยาแก้ตานขาง รากมูก ตกเลือด

เอากก ใบกะเพรา หย้าได้ใบ ใบคนที่สอ ใบบวบ ย่านางแดง ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันบดทำแท่งไว้ละลายน้ำกินหายแล

ยาแก้ขางแดง มีอาการให้กุมารผอมเหลือง ตกมูก ระบายน้ำ ลงท้องจุกเสียด ชักกำมือกำเท้า

1. เอารากดินเผา เปลือกน้ำเต้าขมเผา เกล็ดปลาช่อนเผา น้ำประสานทองสด เอาเท่ากันบดด้วยน้ำมะนาวทำแท่งไว้ทาปากหายแล

2. เอารากละหุ่งแดง ลูกประคำดีควาย เม็ดโนมะนาว ชาครุฑ ฝั้น บดด้วยน้ำมะนาวให้กินแก้ขางแดง แก่นอนมิหลับด้วยแล

3.เอาน้ำประสานทอง ลิ่นทะเล เม็ดโนมะนาว เปลือกไข่ไก่ฟัก พิมเสน ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมะนาว กวาดซางแดงหายแล

4.เอาผักขม หางปลาช่อนเผา น้ำประสานทอง สมอรองแรง โปมะนาว โปน้ำเต้า บดด้วยน้ำมะนาวทาซางแดง ถ้าให้ฝ่ายละลายน้ำข้าวเปียก แทรกคิงเหลือน้อยหนึ่ง แก้วร้อนละลาย น้ำข้าวข้าว แก้วสะอีกละลายน้ำเปลือก ลูกมะตูมก็ได้ น้ำส้มส้าก็ได้ ถ้าลงแดงละลายลูกเบญจกานี

5.เอางาช้าง มหาศดำ เปลือกสมอ ใบกะเพรา ใบตานหม่อน กระเทียม น้ำประสานทอง เอาเสมอภาคบดละลายน้ำส้มป่อย แทรกกระสายน้ำคร่ำ แก้วซางไฟ ละลายน้ำมะนาวแก้วซางแดง ด้วยแล

แก้ซางทั้งปวงชื้อแดงน้อย

เอาเปลือกมังคุด เปลือกลูกน้ำข้าว ดินสอพอง หัวขมิ้นอ้อย หัวขมิ้นเทศ ลูกประคำดีควาย พริกไทย หัวขิง หัวข่า กกสุก คิงเหลือน้อย บดละเอียดทำแท่งไว้ เอาเหล้าเป็นกระสายปั้นเป็นแท่งไว้ใช้ได้สำหรับพิษซางทั้งปวงแล

ยาแก้ซางทั้งปวง

1.เอาน้ำประสานทอง ซาดหรรณ ขี้แมงสาบ สีเสียดเทศ ลูกมะกอกเผาไฟ รากดินเผาไฟ ตำผงละลายน้ำเปลือกสวาด แก้วซางทั้งปวงแล

2.เอาน้ำมะจั่ว น้ำมะนาว ขมิ้นอ้อย พริก กก หอม ดอกสัตตบถ สีเสียดเทศ ยาฝิ่น เกลือสินเธาว์ ยาทั้งนี้ให้หุงด้วยน้ำมัน

3.เอารากตาล รากหมาก รากตานหม่อน รากกระท้อน ฝิ่น สีเสียดเทศ มะกล่ำ น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมัน

4.เอาใบมะกรูด ชนูด ใบมะจั่ว ใบพิทูล ใบประคำดีควาย ให้แช่อบจำเพาะแก้วซาง 9 ประการแล

5.เอาใบพุทึง ใบขอบชะนางแดง ผักนึ่งขน ใบผักไผ่ เปลือกมะหาด โกศ เปลือกเรียนมะแว้งเครือทั้ง 5 มะเขือขึ้น ใบไผ่แดง ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมัน ยาปรุงใส่ลง ไหร่เคียวไก่ สารหนู สุพรรณธัน หล้าดินกา ไสฝี่ก็ดี มะเร็งก็ดี ฝัดบักก็ดี ดานก็ดี

6.เอาก้ามะถัน ดินประสิ่วขาว สารส้ม เม็ดมะนาว ไพล หอมแดง กก พริก บดน้ำมะนาวเป็นกระสายทำแท่งไว้ละลายสุราทาเส้นทาซางในปากในคอ ให้กินแก้ปวดมวนท้องหายแล

7.เอารากตาลใหญ่ ขุมเห็ด ขอบชะนางแดง ข่า ขมิ้นอ้อย สมอเทศ กรามช้าง เขาวพานี ไกรสุธ น้ำประสานทองเผาไฟ จิงข้อ คีปลิ คิง เปลือกเพกา เปลือกลูกมะขาม จันทน์ทั้งสอง ลูกโนมะนาว บดเอาน้ำราชพฤกษ์เป็นกระสายทำแท่งไว้ให้กินตามกำลังวัน แก้วตานขโมยอันขึ้นในปากในลิ้นในตา ขึ้นทั้งตัว ก็ดี ตานอีศวคดีแล

8. เอาใบกะเพรา ใบสวาด ใบชุมเห็ด หุงด้วยน้ำมันคิบให้คงแต่น้ำมัน เอายาคำ ผื่น ปรุงลงจำเพาะแก้ตานซางแล

9. เอาผักเสี้ยนผี หัวไพล ขึ้นากั่วให้ไหม้ บดละลายด้วยน้ำสุรากินเช้า เย็นแล

10. เอาพริกไทย จิง ข่า กก กะทือ หอม ดีปลี ขมิ้นอ้อย กะชาย ใบสวาด ใบกะเพรา บดละเอียดปั้นเป็นแท่งละลายน้ำใบกะเพรากินเช้าน้ำกะทือกินเย็นหายแล

11. เอาขมิ้นอ้อย ขี้เหล็กทั้งห้า ตำเสกทั้งห้า พริก กระเทียมดมกับน้ำกินหายแล

12. เอาใบเทียน ใบสวาด ใบพาโหม ผักไห ใบไผ่สด ชุมเห็ด ใบตานหม่อน จิงช้าชาติ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค เมื่อจะบดเอาเหล้าเป็นกระสาย เอาตุงแทรกลงน้อยหนึ่ง เมื่อจะกวาดละลายด้วยสุราแล

13. เอาชะงั่ว ไพล ใบหนาด ใบมะยม ใบสันพร้าว ใบน้ำเต้าทั้งสอง หญ้าปราบ มหาหิงคุ์ สุพัน บดละเอียดละลายเหล้ากิน แก้ซางทั้งปวงแล

14. เอาจิง ดีปลีลูกพลู กระวาน ทองหลวงทั้งลูกทั้งใบพิกุลทั้งห้า ลูกสลอด น้ำมะนาว ยาทั้งนี้ตำป็นเอาน้ำผสมน้ำมันงา เคี้ยวให้คงแต่น้ำมัน ขี้กินน้ำมันทา

15. เอาว่านร้อนทอง ว่านมหาเมฆ ว่านกีบแรด ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ชะเอม ชะมด พิมเสน ยาทั้งนี้บดทำแท่งไว้ แก้ตานซางได้ทั้ง 12 จำพวก

16. เอาลูกมะแว้งทั้งสอง ใบทับทิม ใบมะกรูด ผักนึ่งรวม ใบสวาด หญ้าเกล็ดหอย ตานเสี้ยน ตานใบ ตานคำ ตานหม่อน ตานช่อ เปลือกมะเดื่อ หุงด้วยน้ำมันมะพร้าวทาแก้ซางทั้งปวง

17. เอาผักเขาเผ่าไฟ เบญจกานี ดอกบุนนาค บัวหลวง น้ำประสานทอง กก สีเสียดทั้งปวง บดทำแท่งละลายน้ำจันทน์กินหายแล

18. เอาใบมะยม ใบมะเฟือง ใบบวบขม ใบผักปลังทั้งสอง ใบมะเขือขื่น ใบมะอึก ใบดินเป็ดทั้งสอง ใบมะกล่ำทั้งสอง ใบคำสึงทั้งสอง ใบตุ้มกาทั้งสอง ใบกาหลาทั้งสอง ใบทรงบาดาล ใบย่านาง ใบไผ่รวก ใบนนทรี ใบดีหมี ใบมะดูกทั้งสอง หญ้าปากควาย เปลือกหางกราย เครื่องยาทั้งนี้ตำเอาน้ำ เอาน้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมันเอาออกไว้ที่หนึ่งก่อน แล้วเอาเลือดปลาไหล เอาลูกเบญจกานี สีเสียดเทศ ดิงเกลือม บดให้ละเอียด ใส่ลงที่น้ำมันหุง ในเหล้าให้คงแต่น้ำมัน ให้ทาปากทาลิ้นหายแล

ยาแก้ตานซางทั้งปวง ชื่อยาสะขาว

เอารากปลาไหลเผือก รากครอบใหญ่ รากผักเขา รากคัดเค้าหนู รังหมาบ้า รากชุมเห็ด สังกะณี ครีกระตุก ลูกกระวาน เทียม หัวข่า หัวกระชาย รากผักเสี้ยนผี รากพิกุล ลูกสรรพพิช รากมะลิทั้งสอง ลูกจันทร์ กานพลู เนระพูสี ฤาษีสุม หัสคุณทั้งสอง ลูกประคำดีควาย หรดาล

ขมิ้นอ้อย เขี้ยวว่าน กีบแรด ว่านร้อนทอง ดิงูเหลื่อม ดินสอพองเอาเท้าทั้งหลาย บดละเอียด
หมักไว้คืนหนึ่ง ปั้นเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากิน

ยาแก้ตานขางทั้งปวง ชื่อยาดำน้อย

เอาใบขจัดมอน ขมิ้นอ้อย ตรีกะตุก หัวข่า ลูกประคำดีควาย ลูกสรรพพิษ สังกรณี เทียน
ดำ ดิงูเหลื่อม เอาใบขาง เอาเท้ากับยาทั้งหลาย เอาเหล้าเป็นกระสายบดเป็นแท่งไว้ละลายสุรากิน
ดับพิษทั้งปวง แก้กะอืด แก้อีโ แก่รากคีนกแล

ยาแก้ตานขางทั้งปวง ชื่อมหาดงคาน้อย

เอาใบปิบ ใบเพกา ใบระงับ ใบขุดเห็ด พริก จิง ข่า หอม ดินกิน เอาเท้ากับเอาเหล้า
เป็นกระสายปั้นแท่งไว้ละลายสุรา กินแก้ขางแก้สรรพไข้ทั้งปวง

ยาแก้ตานขางทั้งปวง ชื่อเขียวใหญ่

เอารากมะกรูด รากมะนาว รากส้มป่อย รากส้มกุ้ง ใบชิงช้าชาติ ใบบอระเพ็ด ใบหนาด
ใบเสนียด ใบระงับช้าง ใบผักเค็ด ใบสลอด ใบสวาด ใบมดกา ขมิ้นอ้อย ดิงูเหลื่อม ดี
ตะพานน้ำ บดทำแท่งไว้ละลายสุรา กินแก้คั่งแก้สลับแก้พิษฝีพิษตาน

ยาแก้ตานขางทั้งปวง ชื่อเขียวน้อย

เอาใบสะเดา ใบมะลิ ใบขมิ้นอ้อย ใบจี่กาแดง ใบไผ่แดง ใบไผ่เทศ ใบขอบชะนางแดง
พริก จิง หอม บดละเอียดเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากินถ้าให้ถ่ายแทรกยาคำ

ยาแก้ตานขางทั้งปวง ชื่อยาแดงใหญ่

เอาตรีกะตุก ข่า เปลือกมังคุด เปลือกหมากสุก เปลือกมะขาม เปลือกสมุลแว้ง โกงูสอ
ดินสอพอง ครั่ง ลูกค้ำ ลูกเบญจกานี จันทน์ทั้งสอง ชะนูด สนเทศ กกขาว กกแดง ลูก
พิลังกาส่า หัวหมู ขมิ้นอ้อย รงทอง หรดาล ดิงูเหลื่อม บดละเอียดเอาเหล้าเป็นกระสายปั้นแท่ง
ไว้กินแก้ตานขาง

ยาแก้พิษตานขาง

เอาพลับพลึง ไพล กระวาน น้ำมันงู ฤทธิการเข้าแล้วอุ่นไฟให้ร้อน ห่อผ้าประคบตามชาย
โครงให้โรคในท้องตกลงมาท้องและแก้พิษตานขางกินหายเด

ยาแก้พิษขางแก้ลงเลือด ไข้ตรีทุต ฝีดาษ บุพโพโลหิต

เอาลูกเบญกานี่ ลูกจันทน์ เทียนทั้งห้า เนระพูสี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง จันทน์ทั้งสอง กระถินแดง ไคร้เครือ ลูกขนุนนาค เฌียงพรวานางแอ ลูกลำพู บดกินแก้ลง บุพโพโลหิต แก้ระตำระสายไข้ตรีทุตแลฝีดาษทั้งปวงแล

ยาแก้พิษขาง

1. เอาพิมเสน บัลลังก์สินลา อำพันทอง ชะมด กฤษณา กระถำพัก จันทน์แดง จันทน์ขาว บดละลายน้ำดอกมะลิ แก้สารพัดขางและงูกัดหาย

2. เอาพิมเสน บัลลังก์สินลา อำพันทอง ชะมด กฤษณา กระถำพัก จันทน์แดง จันทน์ขาว บดละลายน้ำดอกมะลิ แก้สารพัดขางและงูกัดหาย

ยาแก้พิษขาง แก้ไข้เหนือแก้ฝีดาษ

เอาพริก จิง คีปลี โกงูทั้ง 9 เทียนทั้งห้า ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ จันทน์ทั้งสอง เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ กระวาน กานพลู กฤษณา กระถำพัก เปราะหอม ลูกราชดัด ระงับพิษ พญาราชคูดิงดูตัน ดิงูเครือ ชะมด ว่านกีบแรด ขอนคอก มหาสดำ มหาละลาย รากพยอม รากไคร้เครือ อบเชยเทศ ชะมด ชะมดเชียง พิมเสน กำมะถัน กรูงเขมา ดอกขนุนนาค น้ำประสานทอง ลิ่นทะเล ทองคำเปลว ดิงูเหลื่อม ดิงูจระเข้ คีตะพาบน้ำ คีหมูเถื่อน ดินกยูง บดเป็นแท่งไว้ฝนด้วยน้ำ แก้พิษขางก็ได้ แก้ไข้เหนือก็ได้

ยาแก้ตานขางให้ตกมูกตกเลือด

เอาตะไคร้หอม ใบคนทีสอ ใบกะเพรา ใบสวาด ขมิ้นอ้อย รากจิงจ้อ ยาคำ บดเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากิน แก้ตกมูก

ยาแก้ตานขาง ตกมูกเลือด ฝีดาษ ริดสีดวง

เอาข่า ไพล ขมิ้นอ้อย ลูกผักกาด ใบพลูแก่ คีปลี ใบน้ำเต้า ใบเสนียด ใบระงับ ใบกะเม็ง ปรงใส่เอาเหล้าเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้แก้ตานขางขโมย แก้ตกมูกเลือด แก้พิษฝีดาษ แก่ริดสีดวง

ยาเขี้ยวแก้พิษตานขาง

เอาใบป๊อบ ใบจิงจ้อ ใบผักเขา กะทือ ไพล ข่า จิง ขมิ้นอ้อย พริก คีปลี สารส้ม น้ำมะนาวเป็นกระสายบดละลายเหล้ากินแก้พิษตานขางได้สิ้นแล

ยาแก้ตานซาง แก้ตมูกเลือด

เอาเม็ดมะขาม เม็ดพุทรา เม็ดพิกุล ดินกิน เอาน้ำกะทือเป็นกระสายบดป็นแท่งไว้ละลาย
น้ำกิน แก้ตมูกตกลือดแล

ยาเขียวน้อย แก้ตานซาง

เอามหาหิงคุ์ ว่านน้ำ เจตพังคี กำมะถันเหลือง พริกไทย ดีปลีเชือก ข่า กระชาย หัวหอม
กระเทียม เม็ดโนมนาว เอาจึง ขมิ้นช้อยเท่ายาทั้งหลาย บดละเอียดเอาเหล้าเป็นกระสายละลายน้ำ
เหล้าก็ได้ละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำข่า น้ำกะทือก็ได้ แก้ซางแล

ยาแก้ตานขโมยแก้พยาธิ

เอาใบผักคราด ตานหม่อน ใบขอบชะนาง ตำบิดเอาน้ำ เอาพริก จิง กระเทียม ปรงให้
กินทุกวัน ตัวพยาธิมันตายแล

ยาแก้ซางขึ้นลิ้น ให้คำดั่งข้าวตัง

เอาโคลงเสมฯ เทียนทั้งห้า ลูกจันทน์ โกฐจุฬาลำพาน ออแรด งาช้าง เขากวาง เขาแพะ ยา
ทั้งนี้เผาให้ไหม้ เอาผิวมะกรูด ฝักส้มป่อย รากดิน เกลือ กระดังงา คั่วให้ไหม้บดละลายเหล้าทา
ลิ้น คำแดง เขียว ลิ้นเป็นกระดั่งอยู่ก็ดีหายแล

ยาแก้ซางละอองพระบาท ในเพดาน และลิ้น กระพุ้งปาก อันเกิดเพื่อซางน้ำ

เอารากมะจั่ว มะนาว มะกรูด รากพุทรา รากอัญชัน รากพยอม รากพิศนาค เจตพังคีราก
ครามแดง รากครามช้าง รากครามดี ข่าแก่ ฝนด้วยสุราทั้งกินทั้งทาหาย

ยาแก้ซางละอองพระบาท ตัวผู้มันขึ้นสีเหลือง

เอาเบญจกานี ลูกจันทน์ จันทน์แดง เขากวาง นอแรด ครามช้าง หวายตะค้าฝนด้วยเหล้า
กิน

ยาแก้ซางละอองพระบาท มันขึ้นในลิ้น หัวหนึ่งหรือสองหัวก็ดี

เอาหางนกกะลิง กกช้าง ฝนด้วยเหล้าอมหายแล

ยาแก้ซางลงท้อง

1.ท่านให้เอาใบนมราจิก ใบเทียน ใบกะเพรา ใบชิงช้าชาลี ขมิ้นช้อย ทำแท่งไว้ละลายกิน
แก้ซางลงท้องขานี้ชื่อดับเหล็กแล

2. ท่านให้เอารากกระบอง หญ้าข้าวเย็น ต้มให้กินแก้ซางลงท้อง
3. ท่านให้เอาน้ำประสานทอง ใบขนุน กระแสแขบคละลายน้ำมันทาลิ้นหายแล
4. ท่านให้เอาหางกราบ สี่เสียดทั้งสอง กระเทียม น้ำประสานทอง เปลือกมูกมัน ยาทั้งหมัดนี้ทำเป็นแท่งกินด้วยน้ำจันทน์แดงหายแล
5. เอาไม้เท้าขยำม่อม หัวหมู กานพลู ดอกจันทน์ ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ซางลงท้องเป็นมูกเลือด ปวดมวน

1. ท่านให้เอาร่วงกิบแรด วานร่อนทอง จันทน์แดง เนระพูสี เบญจกานี ลูกประคำดีควาย สี่เสียดเทศ เบญจทับทิม เอาเท่ากันทำเป็นแท่งกินด้วยเหล้ากินแก้ตานซางทั้งปวง
2. ถ้าไม่หายท่านให้เอาร่วงกิบแรด วานร่อนทอง จันทน์แดง เนระพูสี เบญจกานี กันครุน พริก จิง หอมแดง ลูกประคำดีควาย เอาเท่ากัน เอาดีงเหลื่อมเป็นกระสายทำเป็นแท่งฝนด้วยเหล้ากินแก้ลงท้อง ซางลงท้อง ดกมูตร ตกเลือด ปวดมวนแล
3. เอาเม็ดในละมุดตากแดดให้แห้ง เผาเอาถ่าน มาบดเป็นแท่งไว้ ถ้าเป็นซางตาน ฝนกินด้วยน้ำ ถ้าลงท้องละลายน้ำให้กิน ถ้าเป็นหละให้ลงท้องเป็นตานหายสิ้นแล

ยาแก้ตานซาง ตานขโมย ยาประจำท้อง แก้พิษตานซาง ตานขโมย แก้ดกมูตรตกเลือด

เอาพริก จิง ดีปลี ข่า หอม กระชาย กระเทียม ขมิ้น้อย ใบสรรพพิษ จี่กาทั้งสอง ใบน้ำเต้า ใบกะเพรา ยาทั้งนี้เอาเสมอกาบคบเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากิน

ยาแก้ซางทั้ง 7 จำพวก

เอาลูกโหระพา ลูกกระวาน เกลือ สมอเทศ การบูร เกลือสินเธาว์ เปลือกมะรุม รากจิงจ้อใหญ่ พริกอ่อน วานน้ำ ใบหนาด จิงแห้ง ขาดำ เทียนดำ กานพลู หัสคุณเทศ หัวคองคิง เจตมูลเพลิง ดีปลี ตำเป็นผงก็ได้ ทำแท่งก็ได้ละลายน้ำดื่มก็ได้ น้ำจิงก็ได้ น้ำเทียน กก กินยาสามารถจะให้ชนะแก้ซางทั้ง 7 จำพวกหายแล

ยาแก้ซางทั้ง 7 จำพวก แก้ตานโอร 12 จำพวก แก้หูน้ำนมแตก 7 จำพวก แก้ไอผอมเหลือง แก้พุงโร แก้ม แก่เสมหะ เป็นโลหิต

เอาพริกไทย จิงแห้ง เจตมูล บุกรอ อุดพิศ รากจิงจ้อ เปล้าใหญ่ พาดโชน ลูกจันทน์ กระวาน เทียนทั้งห้า โกรฐทั้งห้า สมุลแว้ง ชะเอมเทศ แก่นแสมทะเล บดเป็นผงน้ำมะนาวกินแก้โรคดังกล่าวหาย

ยาแก้ตานข้างลงท้อง ตมูกตกเลือด

เอาใบทับทิม เทียนไม้ พาโหมทั้งสอง บอระเพ็ด น้ำตาลแดง ตาลโตนด หญ้าคา กก เปลือกไข่เน่า หญ้าใต้ใบ ชุมเห็ดใหญ่ ต้มกินหายแล

ยาแก้ตานข้างลงท้องมิหยุด

เอาสน ลูกประคำดีควาย ใบมะกรูด รากชุมเห็ดเทศ ต้ม 3 เอา 1 ให้กินแน่นลงท้องหายแล

ยาตานข้างให้ลงท้อง ปวดมวน

เอาใบทับทิม ใบเทียนต้น ลูกคัดเค้า ใบชุมเห็ดเทศ ใบราชพฤกษ์ หัวขิง บดละลายเหล้ากิน แก้ลงเป็นหนองหายแล

ยาแก้ตานข้างลงท้อง

เอาตาลคำ ตาลขาว รากหมาก รากมะพร้าว รากโตนด พริก กก ขิง ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ตานข้างลงท้องหายแล

ยาแก้พิษขางละของพระบาทให้สลบไปให้รำสาละาย แก้ไข้ละของพระบาททั้ง 7 จำพวก

1. เอาโกฐสอ โกฐกระดูก โกฐหัวบัว โกฐกะเชียง โกฐพุงปลา เทียนทั้งห้า ลูกสมอทั้งสาม ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู ดีปลี หัวเห็ดหมู ลูกจิงจ้อ เกสรบัวนาทั้งห้า ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกสารภี ดอกพิทูร ดอกนุนนาค ดอกพุดซ้อน ดอกพุทรา ดอกสลิค ดอกยี่สุ่น ดอกว่าหางช้าง ดอกมะนาว กฤษณา กระถ่ำพัก ชะนูด ลำพัน ชะมด พิมเสน ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคบดกินทาแก้ขางหายแล

2. เอาใบมะพร้าว พริก ขิง เปลือก บดทาละลายน้ำแล เอาน้ำประสานทองสด ลูกเบญจก้านฝั้น น้ำตาล กระเทียม เอาเท่ากัน รำหัดชุบตำลึงต้มแก้ปากแก้ลิ้นเป็นขาง แก้คอแห้ง เอาราชคัศ นิล พุสี สังกรณี จันทน์แดง ลูกประคำดีควาย ลูกสรรพพิษ ลูกโนแดงโม ดุมกาแดง บดทำแท่งไว้ละลายเหล้าทาแก้คอแห้งหายแล

3. เอากรามช้าง งาช้าง เขี้ยวแรด กระดุกแรด นอแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมี นินพูสี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง จันทน์ทั้งสอง รากมะนาว รากมะเฟือง รากผักนึ่ง รากส้มป่อย รากมะอึก ขมิ้นอ้อย กะทือ พริก ขิง กระเทียม สารส้ม กำมะถันแดง ลูกเบญจก้าน รากดิน ตำผงกินแก้คอแห้งแก้กระหายน้ำ แก้ใจระหวย แก้ขางขึ้นคอ แทรกคิงเหลื่อม

4. เอาตะไคร้เจดีย์ เทียนทั้งห้า ลูกจันทน์ โกฐจุฬาลำพา นอแรด งาช้าง เขากูย เขากวาง เขาแพะ ทั้งนี้เผาให้ไหม้แล้วเอาผิวมะกรูด ฝักส้มป่อย รากดิน เปลือก ทั้งนี้คั่วให้ไหม้เอาชาดก้อน

น้ำประสานทอง บดยาทั้งคัมละลายสุราทาเส้นแก้ขางเขียว แดง ดำ ที่ลื่นเป็นกระด้าง เป็นเม็ดตามตัวก็ดีหายแล

ยาแก้ขางละอองพระบาทอันทำให้ราราก ข้อมือเท้ากำลื่นกระด้าง คางแข็ง อ้าปากมียอก

เอาจันทร์ทั้งสอง นินทุลี ไคร้เครือ ดิจระเข้ รากพยอม พิษนาค กระจุกงูเหลือม หวาย ตะค้า บดเป็นแท่งไว้ฝนด้วยน้ำดอกไม้อินบ้าง ทาบ้างหายแล

ยาแก้ขางละอองพระบาทแสงพระจันทร์ อันมีเพดาน ลิ้น ปาก พุง ขาวดังเหนียงมะพร้าว

1. เอารากมะกรูด รากมะนาว รากส้มซ่า รากส้มจั่ว รากพุท รากอัญชัน รากมะลิ ราก ยม พิษนาค เจตพังคี กรามแรด พิมเสน ข่าแก่ บดด้วยเหล้าทาบ้างกินบ้างหายแล

2. เอาพิมเสน น้ำประสานทอง ชาดหรรณ บดปั้นเป็นแท่งไว้ละลายน้ำสุรา ทาปากหายแล หรือเอาชาดหรรณ พิมเสน ใบนมพิจิตร ใบมะระ ขี้แมงสาบ ดิงูเหลือม เกลือ บดเป็นแท่งไว้ละลายมะนาวทาปากหายแล

ยาทาปากแสงพระจันทร์

1. เอาหัวหมาคำ กระจุกแร้ง กระจุกกา กระจุกงูเหลือม เผาไฟเสียให้สิ้น เอาข่าเล็ก น้ำ ประสานทอง กานพลู รากดิน เผาไฟให้ไหม้ เอาเท่ากันทั้งหลายบดละเอียดละลายทาปากแสง พระจันทร์หายแล

2. เอาชาดหรรณ ขี้แมงสาบ ลิ้นทะเล ผักส้มป่อย น้ำประสานทอง สารส้ม จุนลี สะตุ เสียก่อน บดละเอียดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำกะทือ น้ำเกลือ ทาปากคิณักแล

ยาแก้ขางแสงพระจันทร์ อันขึ้นที่ขากรรไกรซ้ายขวา เมื่อขึ้นมันให้ลงท้อง ให้ตาแห้งลื่นกระด้าง คางแข็ง ร้องให้หาน้ำมิได้ หน้าผากถึงตัวเย็น

ถ้าจะแก้เอาเอาเทียนดำ สารส้ม น้ำลูกมะแว้ง ดีปลี พริกคั่ว กานพลู ลูกเบญจกานี เกลือ คั่ว สุพรรณธันแดง น้ำประสานทอง ผิวมะกรูด ตำบดทำแท่งละลายน้ำมะนาว จุดแสงพระ จันทร์แก้ขางแล

ยาจุดขางแสงพระจันทร์

เอาน้ำประสานทอง มะกล่ำขี้ตุ๊กแก มะกล่ำขี้แมงสาบ มะกล่ำลูกในมะนาว บดด้วยเหล้า แทรกชะมด พิมเสน จุดแสงพระจันทร์หายแล

ยากวาดขางตานละอองพระบาทขึ้นลิ้น

เอาลูกโหรพา เขาวพานี ลูกผักชี น้ำประสานทอง ตรีผลา โกรฐสอ โกรฐพุงปลา รากไคร้เครือ ชะเอม ยาทั้งนี้บดทำแท่งละลายน้ำสุกกวาดตานขาง

ยาแก้ขางชัก

เอาเมงมุดตายซาก รังเมงหมาบ้า ใบผักเป็ด ชุมเห็ด ไพล ใบหนาด จิง ขมิ้นอ้อย พริกไทย หอมแดง บดเป็นแท่งละลายน้ำ ถ้าท้องขึ้นน้ำกะทือ ถ้าชักพ่นด้วยน้ำข้าวข้าว ถ้าออกมูกเลือดน้ำไพล ถ้ากระหายน้ำพ่นกับน้ำใบพุงคอกินหายแล

ยาแก้ขางทั้งปวงให้ชักคืนชักมือสั่น ตัวสั่น แลขางนั้นมันขึ้นกระหม่อมชัก

เอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ขี้เมงสาบ น้ำประสานทอง ลิ้นทะเล เบี้ยจักษ์จันทน์เผาไฟให้ไหม้ จิง คีปรี พริก บดละลายน้ำผึ้งรวกินถ้ามีฟองละลายเหล้าเดียวกวาดปากประสิทธิแล

ยาแก้ขางโคอันมีอาการ กำมือกำเท้า ขนลุกขนพอง เหงื่อตกท้องขึ้น

1. เอาเมล็ดแดงโม ตาอ้อยแดง รากหญ้าคา รากหญ้าปากควาย ใบเหมก ใบผักเป็ด ว่านน้ำ ตรีกะตุก กก ผักเสี้ยนผี ลูกกล้า บดละลายน้ำร้อน น้ำข้าวข้าวกินแลขโลมหาย

2. เอาลูกผักชี ว่านน้า ดอกผักคราด ใบน้ำเต้า หญ้าไต้ใบ หญ้าปากควาย ตาอ้อยแดง ถั่วเขียว ตรีกะตุก กก บดละลายน้ำข้าวข้าวกินทากระหม่อมข้าง แก้ม แก้วพริคินักแล

ยาแก้ขางแก้ชักกำมือกำเท้า

เอาไพล ขมิ้นอ้อย ข่าทั้งสอง กะทือทั้งสอง หัวเปราะ หัวกะชาย บดทำแท่งไว้ น้ำข่าเป็นกระสายทั้งกินทั้งทาหายแล

ยาต้มแก้ขางแก้ชัก

เอาลูกขยอ รากนางแย้ม ขี้ผึ้งแข็ง กระดุกแรงกระดุกกา หมายผู้หมากเมียบ ลูกมะกอก หวายตะค้า รังมดร้าง รากย่านาง ต้มแก้ขางแก้ชักแล

ยาแก้สำหรับขางเมื่อแรกขึ้น มันให้สะอึก กำมือ กระที่บดินร้องไห้ ขี้เขียว เยี่ยวมื่ออก

ถ้าจะแก้เอาพิมเสน เกลือสินเธาว์ สะค่าน กระเทียม บดละลายน้ำนมโคทาปากหายแล

ชื่อประสะใหญ่ แก้วพิษตานขางบำรุงธาตุไฟ บำรุงชีพจร ให้กินข้าวได้ เป็นยาประจำท้อง

เอาตานคำ ตานขโมย เปลือกเฉียงพ้านางแอ เปลือกขรบ ไพล ขมิ้นอ้อย หญ้าไต้ใบสมอทั้ง 2 น้ำประสานทอง สารส้ม เทียนขาวพาคี จันทน์ทั้ง 2 ใบกะเพรา บดด้วยสุรา คีจูร่าหัด แขน้ำกับพิมเสน ถ้าจะถ่ายละลายน้ำใบกะเพรา แก้วตมูกเลือด ละลายน้ำจันทน์ทั้ง 2 แก้วตัวร้อน ละลายน้ำลูกสมอพิเภก แก้วสลับละลายน้ำคืดะพวนน้ำ

ยาแก้สรรพตานขางทั้งปวง ให้เจ็บลิ้นกินข้าวกินนมไม่ได้

1.เอาเปลือกทับทิม ลูกกล้วยดิบ จันทาสกร พิมเสน ยาทั้งนี้บดละเอียดชุปสำลือมหายแล

2.เอาใบผักปลังแดง กะเพราแดง ใบพานงแดง ผักเป็ดแดง คำพอกแก้ตานทรายหาย ถ้ามีฟึงเอาหัวขมิ้นอ้อย มหาหิงคุ์ ขมิ้นอ้อย คำพอกกระหม่อมหาย

ยาแก้ขางมีอาการให้เจ็บหน้าเขียว ชัก กำมือ ตาร้อน จี๋เยี่ยวมียอก เรียกว่าขางละอองพระบาท

ถ้าจะแก้เอาหนาดคำ หวายตะมอย รากแดงเถื่อน หวายตะค้า รากพยอม พิศนาค นินพูสี จันทน์ทั้ง 2 ชะเอม ไคร้เครือ บดทำแท่งกินข้างข้างหาย

ยาแก้ตานขาง ให้ชักกำมือกำเท้า

เอาเทียนทั้ง 5 กระเทียม ขรด้า มหาหิงคุ์จันทน์ทั้ง 2 ชะมด พิมเสน กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก วานกิบแรด วานร้อนทอง เมล็ดมะขามป้อม คีจู แขน้ไว้ในน้ำเป็นกระสายบดทำแท่งละลายน้ำดอกไม้หรือน้ำสุรากินแก้สารพัด ตานขางแก้ชักกำมือกำเท้าหายแล

ยาแก้ตานขางกินแก้ชักและแก้ไข้ สารพัดไข้

เอารักขาว ถ่านไม้แสม ถ่านไม้รวก กระดุกเกลือ กระดุกเสือ รากกะถิน ยาทั้งนี้เผา น้ำประสานทอง กานพลู ลูกจันทน์ บดยานี้เผาทำแท่ง ไร่ให้กินหาย

ยาต้องแก้ตานขโมย

เอารากมะพร้าว รากทับทิม ใบเทียน รากตาลหม่อน รากตานขโมย รากตานเลื่อน ตานคำ ตานใหญ่ ใบทับทิม เปลือกเฉียงพ้านางแอ ดองดื่มกินหายแล

ยาแก้ตานขโมยให้ผอมแห้งแล ถ่ายอุจจาระตมูกตกละเอียด

เอาใบสวาด ใบตานหม่อน ใบคนที่สอ ใบกะเพรา กก หอม กระชาย กานพลู ลูกจันทน์ ลูกกรวย เลือดแรด บดละลายน้ำเหล้ากินแก้ขาง ตานขโมย

ยาแก้เชื่อมแก้กระหาย แก้ตานขโมย แก้ซาง

เอารากข้าวโพด รากสลอดน้ำ เปลือกไข่เน่า เม็ดฝ้าย ขมิ้นอ้อย ต้ม 3 เหา 1 กิน
แก้ซางหายคีนึกแล

ยาแก้ซางตานขโมย กินทวารหนักเบาให้เป็นหละออกมา เป็นบิด ตกมูกเลือดให้ปวดกระหม่อม หนัก

เอาลูกจันทน์ ดีปลี กระเทียม ไพล หอมแดง กก กินกับน้ำ เอาข้าวสารดินครกบดเป็น
กระสายปั้นเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากิน แทรกน้ำตาลกินแก้เชื่อมเมื่อละลายน้ำดอกไม้ น้ำจันทน์ก็
ได้แทรกพืชมเสน ถ้าซางขึ้นคอ ละลายน้ำมะนาวกับเกลือกวาดหาย ละลายน้ำมะกรูด ดิจู รำหัดกิน
หาย ถ้างัดคอละลายน้ำมะนาวทั้งกินทั้งทาหาย ถ้าเป็นริดสีดวงทรางขึ้นทั้งเก้าเป็นคากออกมาก็ดี
ละลายน้ำหมากดิบแทรกฝั้น ถ้าเป็นที่ใดใดหาย อีกขนานหนึ่งยาทาภายใน ชักให้คากหด เอาลูก
จันทน์ เบญจกานี รากข่อย เปลือกเลียงฟ้านางแอ บดละลายเหล้าน้ำปูนกิน

ยาแก้ตานซางทั้งปวงชื่อโศลกาน

เอาทับทิมทั้ง 5 แห้วหมู กล้วยดิบ เปลือกเพกา ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน เมื่อจะบดเอาน้ำ
เปลือกมะพร้าวอ่อนเป็นกระสายทำแท่งไว้ละลายครอบตานซางทั้งปวง ตกมูกเลือด แก้ตรีโทษแล

ยาแก้ตานซางทุกประการ

เอาข่า กระเทียม ใบเค็ด ใบพรมลี้ ใบขี้เฒ่าสามย่าน หางตะเข้ ใบมะเฟือง ใบผักเป็ด ใบ
ตำลึงตัวผู้ ใบกระเทียมขอด ใบหมากตัวผู้ ใบระงับ ใบพืชมเสน เลือดแรด ข้าวเหนียวदानยา ดิน
ประสิทขาว เอาน้ำข้าวเหนียวदानยาเป็นกระสายบดทำแท่งไว้เมื่อจะกินละลายเหล้าก็ได้ แก้ตาน
ซางทุกประการแล

ยาแก้ซางสกอจ่าพวกหนึ่งมันให้ปากแดงให้ลงท้อง

เอาครั้ง สีเสียดทั้ง 2 น้ำมะนาว น้ำตาลทราย วานน้ำ เบญจกานี จันทน์ขาว งาช้าง ใบ
มะพร้าว เอาเสมอภาคบดละลายน้ำกะมื่อ น้ำกระเทียม กินหายแล

ถ้าซางขึ้นที่ลิ้น มันให้ขาวดั่งขวงฝ้าย เหม็นดั่งไข่เน่า

เอาหางนกยูง ลูกโนมะนาว ดอกบุนนาค ดิจูเหลื่อม น้ำมะนาว น้ำตาลทราย น้ำผึ้งรวง
ทำแท่งไว้ ละลายน้ำมะนาว น้ำอ้อยแดงกินหายแล

ถ้าช่างมันให้ปากแดงให้ลงเลือด และตีนมือเย็น

ให้เอาครึ่ง วานน้ำ ชะเอมเทศ เบญจกานี จันทน์ชะมด งาช้าง ใบกระเพรา สีเสียดทั้ง 2 น้ำตาลทราย น้ำมะนาวเป็นกระสาย ทำเป็นแท่งไว้ละลายน้ำมะนาวน้ำกระเทียมก็ได้ น้ำกระเทียมก็ได้กินหายแล

ยาแก้ข้างขึ้นในลิ้นให้สะอาด ราก

ให้เอาดินประสิวขาว พาโหม หัวผักหวาน กระเพรา มะกล่ำเครือ เอาขานี้เท่ากันบดทำแท่งไว้ละลายน้ำผึ้งรวทาลิ้นหายแล

ยาแก้อาการชักลิ้นปากเบี้ยว

เอาขอดหอยอ่อน ใส่หม้อต้มให้สุก เอาลูกเบญจกานี จิงแห้ง น้ำประสานทอง สีเสียดเทศ บดทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำหมากสุกทาหายแล

ยาแก้ข้างขาวขึ้นลิ้นมันมักลงเหม็นดังไข่น้ำ

เอาหางนกยูง เม็ดมะนาว ดอกบุนนาค คิง น้ำตาลทราย น้ำผึ้งรว บดละลายน้ำมะนาวกินหายแล

ยาแก้ข้างละอองละเอียด ขึ้นใต้ลิ้น เมื่อวันแรกเริ่มวันที่สองมันขึ้นสีขาวครั้นถึงวันที่สามเป็นสีเหลืองอ่อน

1. ท่านให้เอาใบกระเพรา ใบชุมเห็ด ใบตานหม่อน หญ้าไต้ใบ กระเทียมขอด ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาคเอาเหล้าดำด้วยกันทาหัวหาย กินไปจนกว่าจะหาย ถ้ากินยาขนานนี้ไม่หายท่านให้เอาสน ขมิ้นเครือ คีปติเชือกกก เจตมูลเพลิง เอาเท่ากัน ถ้าธาตุลมทวิเอาเจตมูลเพลิงขึ้นสักหน่อย คองด้วยเหล้า 3 ทะนาน ฝังไว้ 3 วัน 7 วันก็ได้กินเข้าค้ำแก้โรคผอมเหลืองเลือดลมทั้งปวงหายสิ้นแล

2. ท่านให้เอาข่า กะทือ ไพล จิง คีปติ ผิวมะกรูด ลูกจัน กก พริกไทยแต่น้อย พริกเทศ เอาเท่าทั้งหลาย แล้วเอาใบสมอเอาเท่าทั้งหลายตำผงละลายสุรากิน ธาตุเบา กินหนัก 2 ไพ ธาตุหนักกิน 1 เพื่อง ถ้าแก้เลือด ละลายน้ำมะนาว ถ้าท้องขึ้นละลายเหล้า ถ้าลมละลายน้ำไพล น้ำกระเทียมก็ได้ เป็นยานัตถุ์ก็ได้

ยาแก้ข้างบำรุงธาตุกุมารให้แรงให้กินอาหารไม่ได้

ท่านให้เอาตานคำ ลูกตานขโมย เปลือกเฉียงพรวานางแอ เปลือกตะขบ ไพล ขมิ้นอ้อย หญ้าไต้ใบ สมอทั้ง 3 เทียนขาวพาวี น้ำประสานทอง สารส้ม จันทน์ทั้ง 2 ยาทั้งหมดนี้เอาเท่า

กัน เอาใบกะเพรา เท้าขยี้ทั้งหลายละลายด้วยน้ำสุราแทรกคิงรำหัดพิมเสนแก้พิษทรงไฟ ทรงเทพจร ถ้าประชาลงไปทุกวันกินข้าวได้เด็กขึ้นเนื้อด้วย ถ้าจะให้ลงละลายน้ำมะพร้าว ถ้าจะแก้คุดมูตร ตกเลือดละลายน้ำจันทน์ทั้งสอง ถ้าใช้ตัวร้อนให้จับเป็นเวลาละลายสมอพิเภกพิษทรงขึ้นใช้สลับละลายน้ำคิตะพาน้ำหายแล

ยาแก้ร้อนแก้ตานขโมย แก้เบื่ออาหาร

เอารากบัวบก น้ำตาลทราย ขอดอ้อยแดง ขอดโดนด หน่ออ้อยคำ ต้มให้กิน แก้คอแห้ง แก้เห็บข้าวเด็กผู้ใหญ่กินหายแล

ยาแก้ชางพิษและให้เจริญอาหาร

เอาตรีผลา มะขามป้อม สมอไทย เทียนขาว เทียนทอง เทียนเขาวพาลี เทียนสัตบุษย์ โกรฐสมอเทศ โกรฐพุงปลา โกรฐน้ำเต้า โหรพาคว่ำให้สุก บดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ม ถ้าจะให้กินข้าวได้ละลายน้ำส้มตำ ถ้าพิษชางให้หายละลายน้ำมะขามเปียกแทรกฝักราชพฤกษ์ด้วยแล

ยาแก้ร้อนกระหายน้ำแก้ชางโค ชางข้าวเปลือก

เอารากนมแมว โลดทะนง ตุมกาแดง รากทรงบาดาล รากไข่เน่า รากผักชี รากตานเสี้ยน ตานคำ สุราเป็นกระสายบดเป็นแท่งไว้กวาดชางโค ชางข้าวเปลือกอันขึ้นลำคอ และต้นลิ้น อันทำพิษให้ลิ้นกระด้าง กางแข็ง จูดนมมิได้ ละลายน้ำมะนาวกวาด ถ้าแก้ฝีดาษละลายน้ำสุรา แก้คอ แก้สลับ ห้ามกาฬภายใน มิให้เกิดขึ้นได้แล

ยาแก้พิษฝี แก้ชาง

เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ น้ำประสานทอง เทียนทั้ง 5 ขมิ้นอ้อย จิง คีปาลี ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน รากดินเท้าขยี้ทั้งหลาย คั่วให้เกรียมป็นเป็นแท่งไว้ เอามูตรวัวเป็นกระสาย แก้พิษฝีเลชาง แก้สลับคินักแล

ยาต้มแก้พิษแก้สันนิบาต ชาง พิษฝีพิษงู

เอาน้ำประสานทอง ดอกบุนนาค ลิ้นทะเล สน ชะมดเขียง พิมเสน กรุงเขมา ลำพัน ดอกบุนนาค ลิ้นทะเลปิ้ง ตรีกะตุก เทียนทั้ง 5 โกรฐทั้ง 9 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ จันทน์ทั้ง 2 กฤษณา กระถ่ำพัก ขอนคอก ชนูด ลูกกระวาน กรามพดู เปราะหอม ลูกราชคืด ลูกสรรพพิษ พญารากขาว รากไหลเผือก ตุมกาทั้ง 2 คิงดัน คิงเครือ มหาสดำ รากพยอม ไคร้เครือ วาน กีบแรด วานร้อนทอง แสมสารดัน แสมเครือ ดีหมูเถื่อน คิตะพาน้ำ คิจระเข้ ดีหมูบ้าน คีปลา

ช่อน ดินกยูง แขน้าเป็นกระสาย บคทำแท่ง ถ้าแก้พิษสันนิบาตขางละลายน้ำดอกไม้ แก้พิษฝีดาษ และฝีหัวเดือย ละลายสุราประสิทธิทุกอัน

ยาแก้พิษฝีทั้งปวง ตาน ขาง

เอาพริก จิง กระเทียม เอาเทียนทั้ง 5 ลูกผักชี เอาขานี้เท่ากัน โพลเอาเท่ายาทั้งหลาย หมกไฟให้สุกบดละลายน้ำผึ้งเป็นกระสาย ปั้นแท่งไว้ เมื่อจะกินเอาเหล้าเป็นกระสาย แก้สารพัด พิษฝีทั้งปวง ตาน ขาง เจ็บท้อง ลงท้อง วิเศษนักแล

ยาแก้ขางซี่ไม่ออก เยี่ยวไม่ออก

เอารากหนดี ข่าแก่ มหาหิงคุ์ รง ยาค่า ฝนทารอบสะดือ จี๋เยี่ยวออกแล

ยาแก้ขาง ริดสีดวง

1.ท่านให้เอาใบผักเข้ รากย่านาง น้ำประสานทอง ขาดหระคุณ ตำเป็นผงแก้ขาง ริดสีดวง

2.ท่านให้เอาขาดหระคุณ นมพิจิตร ใบมะระ จี๋แมลงสาบ ดิงเหลื่อม เกลือ บดละลายน้ำ ทาก็หายแล

ยาแก้ตานขางแก้เสมหะเป็นโลหิต แก้วริดสีดวง

เอาสุพรรณฉันทแดง สุพรรณ การบูร กฤษณา กระลำพัก โกฐกระดูก โกฐเขมา ลูก จันทน์ ดอกจันทน์ จันทน์ทั้ง 2 สีเสียดทั้ง 2 ลูกเบญจกานี ครั้ง เมล็ดมะขาม ใบสะเดา ลูก กราย ชะเอมเทศ กัญชา จี๋ฝิ่น ดิง ขมิ้นอ้อย ดริกะตุก กระเทียมกรอบ การบูร เปลือกหาม กราย ทั้งนี้ตำผงแล้ว เอาเปลือกแค เพกา แดแดง ดัมเอาสุราเป็นกระสายบคทำแท่ง ถ้าลงท้อง ละลายน้ำเปลือกมะเคื่อ เป็นบิควนละลายน้ำปูนใส กินแก้ตานขาง ถ้าผู้ใหญ่เป็นริดสีดวงให้ลง เสมหะในโลหิตก็กินหายแล

ยาสุมกระหม่อมแก้ขาง แก้วริดสีดวง

เอาพริก จิง กระเทียม คีปติ มะขามเปียก เปลือกมะรุ้ม เปลือกลำโรง รากสลิดน้ำ ข้าวสาร รากอัญชันขาว กุ่มนา โพล เทียนทั้ง 5 พริก จิง เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย บคทำแท่ง ไว้พอกกระหม่อม ฝนทาริดสีดวงในสมองในจมูกในตาก็ได้

ยาแก้ตานขโมยในลำไส้ให้ลงท้องตมูกเลือดให้ขี้เยียวเป็นเสมหะเป็นโลหิตเน่าดี

เอาใบเทียน ใบทับทิม เปลือกฝิ่นต้น ฝิ่นเครือ พริก กก จิง ขมิ้นอ้อย ใบพาโหม ขานี้ตำแต่พอควร ใส่น้ำครึ่งหนึ่งหลามด้วยโคนไม้ไฟสุมให้กินแทรกคึ่งหนึ่ง เอามาใบเพราะ ใบพลูแก่ ฝิ่น บดละลายเหล้ากินแก้ตมูกเลือดจับในท้องคื่นักแล

ยาแก้ซางในลำไส้

เอาพริก กก ว่านน้ำ ขมิ้น หญ้าไต้ใบ ต้มกินแก้ซางในลำไส้ให้ขี้ให้ตับพองแล

ยาแก้ลิ้นหัดคอแห้งจระจกไม่ได้ยินเสียง

เอาเนระพูสี จุกโรหิณี ชะเอมเทศ ว่านน้ำ พริก คิง ขันทศกร ละลายสุราทาปากหาย

ยาแก้ถ้าซางขึ้นที่ลิ้น และคอให้ออ ราก สะอึก และลงท้อง

เอาต้นพาโหม ผักหวาน กระเพรา มะกล่ำ เอาเท่ากันบดเป็นแท่งละลายน้ำผึ้งรวงทาลิ้นเนื้อ ๆ หายแล

ยาสำหรับแก้ซางให้ลิ้นแข็งแฉกแฉง และแก้ฝี

เอาเห็ดขี้วัว หน่อไม้ไผ่ป่า พริก จิง คีปสี กระเทียม ใบพลูแก่ เปลือกหมากสุก ปูนขาว เจตมูลเพลิง เอาเหล้าเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ละลายกิน เอาเกลือเท่ายาฝนทาลิ้นแล

ยาชื่อขาวกวาดวัด แก้ซางขึ้นลิ้น แก้กาก

เอาขี้แมลงสาบ ซาดหัตถุณ สุพรรณธันแดง น้ำประสานทอง ลิ้นทะเล เบี้ยจ๊กจั่นเผา บัลลังกลินลา หญ้าไต้ใบ กะดังบุตร รากดินเผา ลูกโหระพา เทียนเขาวพาณี ลูกผักชี สมอไทย สารส้ม โกฐสอ รากไคร้เครือ ชะเอมเทศ รากมะกล่ำเครือ รากส้มกุ้ง บดทำแท่ง ถ้าจะรากลละลายน้ำสมอ แก้ซางขึ้นลิ้น ฝนด้วยน้ำขมิ้นอ้อยกวาด แก้ซาง 7 จำพวก

ยาแก้ลมแก้ซางทั้ง 7 จำพวก

เอาตรีกะตุก กานพลู มหาหิงค์ หัวคองคิง พริก เจตมูลเพลิง การบูร ใบหนาด บดทำแท่งละลายน้ำมะกรูดกินแก้ลมซางทั้ง 7 จำพวก กินประจำท้อง หายลิ้นแล

ยาแก้ซาง 7 จำพวก ชื่อมหาจักร

เอาโกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ตริกะตุก ลูกกระวาน กานพลู ชะเอม ลูกโหระพา ลูกผักชี สาร
ส้ม ดินประสิวขาว หญาฝรั่ง น้ำประสานทอง ยาค่า ใบพาโหม บดด้วยสุรา กินแก้ลมซาง 7
จำพวก

ยาแก้ซางแปดจำพวก

เอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ชะรา ทั้ง 5 หุงให้คงแต่น้ำมัน กินแก้ทราง
แปดจำพวกหายแล

ยาแก้ซาง 18 จำพวก

เอาใบไผ่แดง ใบกะเพรา ใบผักคราด ใบเทียน ใบสวาด ใบทับทิม ขมิ้นอ้อย ไพล ข่า
จิง คีปรี หญาใต้ใบ ยาทั้งนี้บดทำแท่งไว้ถ้าจะแก้ลงท้องละลายน้ำจันทร์ขาวก็ได้ น้ำกฤษณา
ก็ได้ ละลายน้ำมะนาวกินก็ได้ ละลายด้วยน้ำเกลือ เอาพิมเสนร่ำหัดทาปาก กวาดปากได้แล

ยากวาดสารพัดซาง

เอาทองเต่า หัวแร่ หัวกา หอยสังข์ รากดิน จันทน์ ดินถ่าน น้ำประสานทอง หมึกหอม
นอแรด เขากู ขี้หมูเถื่อน กฤษณา กระลำพัก ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ เขี้ยว
หมูป่า กรามแรด กรามช้าง ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคทำแท่งละลายน้ำมะนาวทากวาดซางไว้สารพัด
แล

ยากวาดซางชื่อแมลงป่อง

เอารากถั่วพู ใบถั่วแรด ผักบั้งเทศ ลูกประคำดีควาย ใบหัตถุม รากผักเข่า ว่านกีบแรด
ว่านร้อนทอง ดีงู บดด้วยสุราทาปาก ถ้ามีฟุ้งแซ่กับว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ดีงูลง ถ้าจะให้ลง
เร็วแซ่กับจันทร์แดง นินพูสี กวาดตกลงแล

ยากวาดซางช้าง

เอานอแรด เขากวาง หนังปลากะเบนเฝ้า ผมคนเป็นเฝ้า หวายตะค้า รากมะแว้ง
เครือ ทั้งนี้คั่วให้เกรียม เอาตริกะตุก กก บดทำแท่งละลายสุรากลากวาดแล

ยากวาดขวางข้างอันมีอาการสี้ำดำแดงที่คอ

เอาเปลือกน้ำเต้าขม หัวหอมเผา ใบคนที่สอ หัวไคร้ ขมิ้นอ้อยควักเนื้อออกให้บาง เอน้ำประสานทอง เอาเข้าไปสุมไฟกลบ ให้สุกคูลีการเข้าด้วยกัน แซ่กับพิมเสน บดทำแท่งไว้ละลาย นำเปลือกหมากสุกทา ถ้ามีฟิงละลายน้ำมะนาวทาปากแล

ยาบัญญัติคาน้อยทั้งกวาดทั้งชโลมก็ได้แก้สารพัดขวาง

ท่านให้เอาเปลือกหอยแครงเผาไฟ ใบผักหลัง น้ำประสานทอง สารส้ม ดินประสิ่ว ดินสอพอง ทำแท่งไว้ชโลมด้วยน้ำชาขาวกวาดด้วยน้ำมะนาว

ยาแก้ถ้าขวาง มันให้ลงท้องคุณน้ำปลาใส

ท่านให้เอาหางกล้วย สีเสียดทั้ง 2 กระเทียม น้ำประสานทอง เปลือกโมกมัน ยาทั้งนี้ทำแท่งกินด้วยน้ำจันทน์แดงหายแล

ยาแก้ถ้าขวางมันให้ลงท้องคุณดั่งมูตรแฉะวงฝ้าย และยางไข่น้ำ

เอากระเทียม ลูกมะตูม จันทน์แดง เปลือกโมกมัน เบญจกานี ลูกทับทิม น้ำตาลทราย ทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาแก้ถ้าขวางลงท้อง เป็นมูกเลือด ปวดมวนก็ดี

เอาว่ากิบแรด วานร่อนทอง จันทน์แดง เนระพูสี เบญจกานี ลูกประคำดีควาย สีเสียดเทศ เบญจทับทิม เอาเสมอภาคทำเป็นแท่งกินด้วยเหล้าแก้ ดานทรายทั้งปวง ถ้ามีฟิง เอาว่ากิบแรด วานร่อนทอง จันทน์แดง เนระพูสี เบญจกานี กันเกรา พริก จิง หอมแดง ลูกประคำดีควาย เอาเสมอภาค เอาคิงเหลื่อมเป็นกระสายทำเป็นแท่งฝนด้วยเหล้า กินแกลงท้อง ขางลงท้องตมูก ตกเลือดปวดมวนหายแล

ยาแก้ขวาง ให้ปากแดง ให้ลงท้องเป็นกำดั่ง ให้ตื่นมือเย็น

ถ้าจะแก้ เอาครั้ง สีเสียดทั้ง 2 น้ำมะนาว น้ำตาลทราย วานน้ำ เบญจกานี จันทน์ขาว งาช้าง ใบกะเพรา เอาเสมอภาค บดละลายน้ำกะทือ น้ำกระเทียมกินหายแล

ยาแก้เด็กท้องขึ้นให้จุก แก้ขวาง

เอากระเพรา ใบหนาด หญ้าไต้ใบ วานน้ำ ขมิ้นอ้อย พริก กก หอม ลูกมะกรูด มหาหิงคุ์ ยาดำ พิมเสน การบูร กำมะถันแดง น้ำประสานทอง บดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้ ขางคื่นนั้แล

ยาช่างแก้ประจำท้องทำพิษ

เอาตรีกะตุก มหาหิงคุ์ นิพนทุลี ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู โกรฐสอ โกรฐเขมาเทียนดำ เทียนขาว จันทน์ทั้ง 2 ลูกเบญจกานี กก ใบสวาด ใบผักคราด ใบเทียนไม้ ใบเพรา ใบพาโหม ใบสมิ หัวไพล หัวกะทือ หัวหอม ขมิ้นอ้อย ยาฝิ่น คิงู ดิตะพานน้ำ ดิจระเข้ เอาน้ำเปล่าเป็น กระจายบดทำแท้ง ละลายน้ำเปล้าน้อย กินแก้ตานทราย แก้ลงเลือด แก้ข้างขึ้นในทวารหนักทวาร เบา ในปากในคอในลิ้น แก้กระหายน้ำ เชื่อมมื่นก็คิตินยานี้หายแล

ยาแก้ข้างลงท้องและท้องขึ้น

เอาไพล ใบสวาด ใบกะเพรา ใบทับทิม หญ้าได้ใบ ใบชุมเห็ดเทศ ใบมะกรูด ใบมะงั่ว ปั่นเป็นแท่งละลายสุรากิน

ยาแก้ข้างเป็นพิษ บิดลงท้อง

เอากระเทียม 1 บาท เทียน 1 บาท ลูกกระวาน 1 บาท ลูกจันทน์ 1 บาท ยาค่า 1 บาท คิงู เหลื่อม 2 สลึง บดแล้วปั้นเป็นแท่งท่าเมสึดพริกไทย เมื่อจะกินละลายเหล้าก็ได้ น้ำก็ได้ แก้บิดลง ท้องหายแล

ยาแก้ข้าง แก้ลงท้อง แก้ไข้ร้อน

เอาน้ำหาวขม เบญจกานี คิงู เอาเท่ากัน บดละลายน้ำจันทน์กินหายแล อนึ่งเอากก 1 ลูก มะตูม 1 จันทน์แดง มุกมัน เบญจกานี ลูกทับทิม น้ำตาลทราย บดละลายน้ำร้อนกินแก้ลงท้อง แก้ ไข้ร้อนกินหายแล

ยาเหลือง แก้ตานข้างตมูกเลือด

ท่านให้เอาไพล 1 สลึง ขมิ้นอ้อย 2 สลึง จิง 1 สลึง กก 1 สลึง ดินประสีขาว 1 สลึง ดินถน่ำ 1 สลึง จิง 1 สลึง กำมะถันแดง 1 สลึง บดละเอียดปั้นแท่งไว้ฝนด้วยสุรากินแก้ตานข้าง ตมูกตมูกเลือด

ยาเหลืองใหญ่ แก่ตมูกเลือด

เอาจันทน์ทั้ง 2 สักรนี ลูกสรรพพิษ กฤษณา รากไคร้เครือ รากย่านาง ฤาษีสุม พริก หัวจิง หัวข่า หัวกะทือ หัวไพล ลูกน้ำข้าว ดินประสีขาว น้ำประสานทอง กำมะถันแดง บด ละเอียดปั้นแท่งไว้ ละลายสุรากินแก้ตมูก ตมูกเลือด แก้ตานข้างขโมยทั้งปวงแล

ยาเหลืองแก้ซางตมูกตกลือด และมวนท้องกินอาหารมิได้

เอาใบระงับ ใบปิบ ใบจิงจ้อหลวง ใบกระเพรา ใบว่านหางช้าง ว่านน้ำ คองคิง พริกไทย จิง กระเทียม หอมแดง กระชาย กะทือ ไพล ขมิ้น้อย ใคร้เครือ กำมะถันแดง กำมะถันเหลือง ลูกสารพัดพิษ เม็ดมะนาว สารส้ม ตำหมักไว้คืนหนึ่ง จึงบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำ กินก็ได้ น้ำมะนาวก็ได้ กินแก้ซางทั้งปวง กินเป็นประจำท้องเด็กคินักแล

ยาเด็กเจ็บพุง แก้กานซาง

เอาใบเจตมูล ใบชุมเห็ด ขมิ้น้อย ยาทั้งนี้เผาไฟพอสุก บดทำแท่ง ละลายน้ำข้าวสาร กินเพื่อตานซาง

ยาแก้คันพุงทั้งกินทั้งทา

1. เอาใบสวาด ใบมะกล่ำ ใบมะพร้าว ใบพาโหม ใบกระวาน หัวหอม บดละลายเหล้า กินทาแก้คันพุง

2. สมุกระหม่อมแก้คันพุง เอาขมิ้น้อย หัวไพล ใบผักเป็ด ปิ้งไฟให้สุก แล้วตำให้ละเอียดแล้วสมุกระหม่อม

ยาแก้ซางขโมยขึ้นในตา เป็นเกล็ดกระดี่ให้ขึ้นทั้งตัวดังหัวผด

เอาหอมแดง รากนมแมว น้อย รากมะเฟือง ว่านน้ำ ใบสมิ กะทือ หัวไพล กระเทียม ว่านเปราะ ใบพิมเสน รากถั่วพู เขากวาง งาช้าง เขาควาย นอแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมี เขี้ยวจระเข้ เทียนทั้ง 5 การบูร น้ำประสานทอง ยาทั้งนี้บดด้วยน้ำดอกไม้เป็นกระสาย ละลาย น้ำแดงกวา แก้เด็กเป็นซางทั้ง 4 ประการแล ถ้าขึ้นตา เป็นเกล็ดกระดี่ เอาใบผักบุง หัวผักกาด ดอกแดงกวา ดอกคำลึง บัลลังสินลา สังข์ดินถ่าน ปั้นแท่งไว้ฝนด้วยน้ำแดงกวาใส่ตาแล

ยาชโลมแก้ซางไฟ แก้วร้อน

เอาใบชะพลูแก่ กก ขมิ้น้อย ดินประสิวขาว ดินสอพอง ละลายชโลมแก้ตัวร้อนแล ถ้าซางไฟ เอาน้ำดับไฟ เติงพรั้มอญ ใบลำโพง ดินประสิว น้ำประสานทอง เอาเท่ากันบด ละลายทาแล ถ้าเด็กตัวร้อนดังไฟเอาเปลือกราชพฤกษ์ ตุมกา หน้างวงช้าง จันทน์ขาว บดทำแท่งละลายน้ำดอกไม้กินแล

ยาแก้ซางไฟมันให้ปากแดง ตัวร้อน ฝ่ามือร้อน และให้ลงท้อง

ให้อาหารอุ่นได้ใบ GRAM REED GRAM ซาง ยาทั้งนี้ฝนด้วยเหล้า เอน้ำผึ้งรวงเป็นกระสาย ละลายทาขึ้นหายแล

ยาแก้ซางทั้งปวงเชื่อมหามาเมฆ

เอาใบเฉียงพุ่มอัญหอม พิมเสน การบูร ข่า ขมิ้นอ้อย หมึกหอม ว่านพานงูแดง ว่าน ร้อนทอง ยาทั้งหมดนี้ บดด้วยเหล้า ปั่นแท่งไว้ละลายเหล้ากิน แก้ซางทั้งปวง สลบพิษก็ได้ดียิ่งนัก แล

ยาแก้ซางทั้งปวง ชื่อตาปะขาวกวาดวัด

เอาก้ามะถันแดง จี้เมงสาบคั่ว น้ำประสานทองสะตุ ลูกในมะนาวเจ็ดเม็ด ชะมด พิมเสน บดทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำ ทาแก้ซางแล

ยาแก้ซาง และแก้พิษงู

ท่านให้อาหารลูกเบญจกานี เนระพูสี ก้ามะถันแดง สังกรณี ว่านทึบแรด ว่านร้อนทอง หรดาลกสิบทอง เปลือกไข่ไก่ฟัก เมล็ดมะนาว จันทร์เทศ กระวาน กรามพลู พิมเสน เอาดิง ยา หนู เป็นกระสายบดทำแท่งเท่าลูกไฟ ถ้าจะแก้ละลายน้ำชะคราม แก้พิษฝีดาษละลายเหล้ากิน แก้ ซางละลายน้ำร้อนแทรกน้ำตาลทราย ตกมูตรละลายน้ำจันทน์กิน ถ้างูขบละลายน้ำเหล้าปะแผล

ยาพิษมหาน้อยแก้ซาง

เอาหนังกระเบน ปลาช่อน รากดินคั่ว จี้เมงสาบ จี้หนูพุก จี้ตุ๊กแก ลูกสรรพพิษ เทียน ดำ เทียนดักแตน เทียนขาว ยาดำ ดิง น้ำประสานทอง ทำแท่งไว้ แก้ซางแล

ยาแก้ซางสะดุ้ง

เอากระดูกงูเหลือมทับทา ซาดหรรณู เขาควายขาว จี้เมงสาบ จี้หนูหริ่ง หวายตะค้า ฝน ด้วยน้ำมะนาวกับเกลืออุดซางหายสะดุ้งแล

ยาจุดซาง

1. เอาลูกกระวาน ฝาง จันทน์ทั้ง 2 พิมเสน บดละเอียดละลายน้ำมะนาว น้ำเกลือ จุด ซางหายแล

2. เอาเบียร์ผู้ ลูกเบญจกานี พริกไทยคั่วให้เกรียม กานพลู ชะมด พิมเสน จันทน์ทั้ง 2 บด ทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำเกลือจุดซางหายแล

3. เอาเบญจกานี พริก การบูร ชนูด พิมเสน จันทน์ทั้ง 2 เอาเสมอภาคทำแท่งฝนด้วยน้ำ
ข่าจุดหายแล

ยาจุดขางกระดูก

เอากระดูกงูเหลือม งูทับทา ซาดหระณจีน เขาวัว จี๋หนู หววยตะค้ำ ทำแท่งฝนละลายน้ำ
มะนาว จุดขางกระดูกหายแล หรือเอากานพลู ผ่าง จันทน์แดง จันทน์ขาว พิมเสน เอาเสมอภาค
ทำแท่งละลายน้ำเกลือจุดทาหายแล

ยาแก้หะแก้ขางกระดูก

เอากระดูกงูเหลือม กระดูกงูทับทา ซาดหระณจีน ข้าวคั่ว จี๋เมงสาบ จี๋หนูหรีง หววย
ตะค้ำ เอาเสมอภาคบดปั่นแท่งฝนด้วยน้ำมะนาวจุดแก้หะขางกระดูกหาย

ยาแก้ขางกินกระดูกสันหลัง

1. เอาใบกะเพรา ใบชุมเห็ด เฌียงพรั้มอญ ยาคำ บดเป็นแท่งไว้ละลายด้วยเหล้ากินหาย
แล

2. เอาเห็ดล้ำ ขมิ้นอ้อย ข่าตาแดง กะชาย ไพล กระเทียม ซาดหระณ กำมะถันแดง บด
เป็นแท่งแก้ขางกินกระดูก สันหลังแล

ยาชโลมแก้ตานขาง

1. เอาผิวไม้รวก ลิ่นทะเล ดินประสิ้วขาว ดินสอพอง วานเปราะหอม น้ำประสานทอง
ทำแท่งไว้ชโลมหายแล

2. เอาขมิ้นอ้อย ใบกาฝาก บอระเพ็ด ใบมะนาว ข้าวสาร ตำผงเป็นแป้งทา แก้ตานให้
แตกขึ้นทั่วตัวเด็กหายแล

3. เอาใบผักข้าว ใบหล่ม ยอดกระทือ ใบไพล ดินประสิ้ว ใบส้มไฟ ตำผงละลายน้ำ
ชโลมแล

ยาชโลมตัดรากตานขาง

เอางาช้าง เมล็ดมะกอก ลูกประคำดีควาย เผาไฟให้ไหม้ แล้วเอาใบทองหลางใบมน
ต้มให้สุกเอาเท่ากัน ตำผงละลายผสมติงูให้กิน ทาชโลมแทรกดินประสิ้วดิบ ตัดรากตานขางหาย
แล

ยานัตถ์พ่นแก้ไข้แก้ซาง

1. เอน้ำประสานทอง โกฐเชียง โกฐพุงปลา ซาดหระณูณ เกสรบัวหลวง เปลือกพิกุล เปลือกลำควน แก่นจี่เหล็ก ใบสกล เปลือกมะหวด แก่นประดู่ แก่นแสมสาร แก่นพลู แก่นสน สมอทั้ง 3 หอม กระเทียม พริก จิง ไพล กระเทียม กระชาย ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ดีปลี โกฐจุฬาลำพา โกฐเขมา เทียนดำ เทียนขาว จันทน์ทั้ง 2 กฤษณา กะลำพัก พรมคด เกสรบัวหลวง บัวดำ เกสรบัวเผื่อน สัตบุษย์ บุนนาค ใบพลูแก่ ดิงเหลิ้ม ดิงบองหลา ดิงทับทา ดีเต่า ดิงระเซ่ ดีกา ดีแรง ดีตะกวด ดีวัว ดีหมูเถื่อน ดีควายเผือก ยาทั้งนี้บดเป็นแท่งไว้ใช้ในทุกันแล

2. เอาเปลือกทั้ง 2 นมแมวทั้ง 2 ดับเต้าทั้ง 2 กระทั่งลาย พญาชา กระทกรก ราชคัค ปูเจ้า ลอยท่า ปูเจ้าพุงแก รากย่านาง หญ้ารากขาว ตุ่มกาทั้ง 2 สุรามฤต เปลือกเขาหมอก รากงอนหมู รากไม้เท้าขาม่อม พิสนาด รากไคร้เครือ ปลาไหลเผือก เชือกเขาไฟ เจตพังคี จันทน์ทั้ง 2 ดีปลี หางนกกลิ้ง ตุ่มทั้ง 2 นาคดำ สมุลแว้ง หญ้าขัดมอน มหาสดำ ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง เบญจกานี นิลภูสี เขากวาง งาช้าง นอแรด เขางัว เขากุย ยานี้บดก็ได้พ่นก็ได้

ยาแก้ซางโจรให้ลงท้องตมูกเลือด

1. เอารากทับทิม รากมะพร้าว รากตานคำ ตานหม่อน ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

2. เอารากเพกา รากหวาด ใบพุทรา ใบผักปราบ ใบผักเป็ด ใบกะเม็ง ใบชุมเห็ดใหญ่ ใบทองหลางใบมน ใบสวาด ใบลำโพง ใบเปราะ ใบมะเดื่อ ทั้งนี้ต้มเอาน้ำพุงให้ลงแต่น้ำมัน กิน บ้างทาบ้าง แก้ซางโจรตมูกเลือดหาย ถ้าทำเป็นแท่งละลายสุรากินคงดีเช่นกันแล

ยาแก้ซางโจร ซางไฟ ขึ้นในตาเป็นเกล็ดแก้ไข้เป็นหัวขึ้นมาทั้งตัว

เอาหอมแดง นมแมว รากเข็มแดง ว่านน้ำ พรมลี ไพล กระเทียม เปราะ ใบพิมเสน รากถั่วพู เขากวาง งาช้าง นอแรด เขี้ยวหมี่ โกฐทั้ง 5 กานพลู น้ำประสานทอง เอาเสมอภาคบด ละเอียดละลายน้ำดอกไม้นี้เป็นกระสายละลายน้ำแดงกวากินในตาในคอทั้ง 5 ประการคืนตัว เกล็ดแก้ไข้ ก็ดี กันหอยก็ดีหาย

ยาชื่อแสงพระจันทน์แก้ตานซางโจรเป็นมวนตมูกเลือด เน้าและให้มียากอาหาร ให้เชื่อมมัน ให้ หอบกระหายน้ำตัวร้อน

เอากรงเขมา โกฐสอ ลูกเบญจกานี นิพฐิต์ทั้ง 2 จันทน์ทั้ง 2 รากไคร้เครือ จันทน์นา เปลือกมะลิมะขาม ครั้ง เปลือกมะเกลือ ใบสะเดา ตรีกะตุก บอระเพ็ด ลูกสะแก เปลือกหาม กราย ลูกทับทิมอ่อน กระเทียมกรอบ น้ำคิงเป็นกระสายบดทำแท่งละลายสุรากินหายแล

ยาแก้พิษขางโจรให้ตกมูกเลือด

1. เอาผักขวง ใบมะระ ใบพุพัง กอก ใบโคกหอม ใบชะบา ข่าตาแดง ขมิ้นอ้อย บด ทำแท่งละลายสุรากิน แก้พิษตานโจร ขางโจรหายทุกประการแล

2. เอาลูกเบญจกานี ดอกจันทร์ ลูกจันทร์ เทียนทั้ง 5 นินพูสี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง จันทร์ทั้ง 2 เทียนแดง รากไคร้เครือ ลูกนูน เปลือกเถียงพ้านางเอ ลูกตุ้มกาทั้ง 2 สุราเป็น กระสายบดทำแท่งละลายน้ำปูนใส กินแก้ลงนุพโพลหิต แก้ระส่ำระสาย แก้ไข้ตรีทูต และอดิสาร ทั้งปวงหาย

ยาแก้ขางเด็กเป็นพรตีกและขางทั้งปวง

เอากานพลู โกรฐสอ ลูกโหระพา เกลือสินเธาว์ มะขามป้อม เขียวพानी รากจิงจ้อเผาให้ เกรียม สมอ น้ำประสานทอง บดแก้ขางคีนักแล

ยาแก้เด็กเป็นขางนอนมิหลับ

เอากรามช้าง กรามแรด เนระพูสี ลูกเบญจกานี น้ำประสานทอง ลิ่นทะเล บดละลาย เหล้าทาหลังตานอนหลับแล

ยาแก้สำหรับแก้ขางเด็กบำรุงธาตุเด็กทั้งปวง

เอาใบกะเพรา ใบเทียน ใบตานหม่อน บอระเพ็ด เอาเท่ากันบดแท่งไว้ให้กินเป็นยา ประจำท้องละลายสุรากินแก้ธาตุเด็กเกิดได้ 1 เดือน

ยาแก้ขาง ทำให้เด็กร้องกระที่บเท้า จี้เยียวมือออก

เอาพิมเสน เกลือสินเธาว์ ลูกสะค้าน กก บดละลายน้ำมันโคกินทาปาก

ยาแก้ตานขางให้ตกมูกเลือด

เอาใบกะเพรา หล้าใต้ใบ ใบคนที่สอ ใบบวบ ย่านางแดง ขมิ้นอ้อย บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำข้าวกินหายแล

ยาแก้ตานขาง ตกมูก ตกเลือด แก้พิษฝี

1. เอาขี้กาแดง ใบสวาด ใบส้มคำ พริกไทย ดีปลี ยาทั้งนี้ เอาเท่ากัน บดทำแท่ง ละลายเหล้าเป็นกระสายกิน

2. เอาใบกะเพรา ขมิ้นอ้อย ไพล บดละลายเหล้ากิน แก้เจ็บท้องตกมูกตกเลือด

ยาแก้ตานซาง ให้ลงท้อง ตกมูกเลือด

1. เอาเปลือกขมิ้นอ้อย เปลือกซาง นิพพุตี สังกรณี ลูกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู หัวจิง น้ำมันกรูดเป็นกระสาย บดละลายสุรากินหาย ถ้าลงหนักละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ เปลือกมะกอกกินหาย

2. เอาใบลำโพง ใบกะเพรา ใบมะเดื่อ ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำผสมน้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมัน ทาข้างกินข้างแก้ตานซาง ตกมูกเลือด ทำแท่งไว้ละลายเหล้าทาข้างก็ได้

3. เอาผักขวง ใบมะระ ใบกลอนข้าว ใบพุทรา ใบโองเทง ใบมะขวิด ใบชบา ข่า ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากัน บดละลายเหล้ากินแก้ซางโจรหายแล

ยาแก้ลงท้องตกมูกตานซาง ตานขโมย แก้เด็กพุโร แก้น้ำเหลือง แก้คากออกทางทวาร

เอาหญ้าข้าวเย็น รากเล็บมือนาง กระดุกงูเหลือม ต้มกินถ้ามีฟิง เอากระทือ แทรกกินหายแล

ยาแก้พิษซางตานขโมย แก้ตกมูก ตกเลือด

ท่านให้เอาพริกขิง ดีปลี ข่า หอม กระชาย กะทือ ขมิ้นอ้อย ใบระงับพิษ จีงกาทั้ง 2 ใบ น้ำเต้า ใบกะเพรา ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันบดเป็นแท่งไว้ละลายเหล้ากิน

ยาแก้ซางประจำทำระดู

เอารากตานคำ รากตานขโมย เปลือกเฉียงพรว้านางแอ ขมิ้นอ้อย ไพล ตรีผลา หญ้าได้ใบ เทียนขาวพาดิ เปลือกขرب น้ำประสานทอง สารส้ม จันทน์ทั้ง 2 ใบกะเพรา ต้มกินแก้ซาง

ยาแก้ซางกินอยู่ในท้อง ให้มูตรนั้นเหลือง ทำยานี้ให้กิน

เอาสมอไทย สมอเทศ ลูกมะขามป้อม ลูกกระวาน กานพลู ลูกจันทน์ เบญจกานี พริกไทย หัวจิง ดีปลีเชือก เทียนขาวพาดิ ลูกผักชี สีเสียดเทศ บดละเอียดทำแท่ง เมื่อจะกิน แทรกคิงูเหลือม ขมิ้นอ้อย ข่าฝิ่น กินแกบิคมวนตกมูกตกลือดหายแล

ยาแก้ตานซางใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

เอาใบคนที่สอ ใบหนาด ใบกะเพรา ใบผักหวาน หญ้าได้ใบ ผ้องสามย่าน ว่านหางจระเข้ ว่านน้ำ ว่านหางช้าง ว่านร้อนทอง ว่านกีบแรด ขมิ้นอ้อย หัวไพล หัวกะชาย หัวกะทือ ข่าทั้ง 2 กำมะถันแดง กำมะถันเหลือง ครั้ง โหราดินม้า จีแมลงสาบ ลูกจันทน์ หัวหอม ตะไคร้ ลูกโนมะนาว แด ผักเสี้ยนผี เทียนไม้ ทับทิม สมอพิเภก ลูกสดับพิษ บดทำแท่งใช้น้ำดอกไม้มันทั้งหลายเป็นกระสายใช้ได้ทุกพันธุ์ซางแล

ยาแก้ขางข้าวตัวเมียข้าวเปลือกให้พลืนขึ้นทั้งตัว ดังเม็ดข้าวฟ่าง หัวมันแดงครันสุกแตกทำพิษให้เจ็บคอ กินข้าวกินน้ำไม่ได้ตาแข็งท้องขึ้น ขางหญ่นี้มันเกิดแต่ไส้ใหญ่ก่อนจึงมาขึ้นที่ต้นคอ

เอาจันทน์แดง เนระพูสี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกสารภี เอาเสมอภาค บดละลาย น้ำจันทน์กินหายแล

ยาแก้ขางอันมีอาการดังปานดำปานแดง ให้เขียวให้แดง มักให้ลงท้อง ท้องขึ้น ให้ชักกำมือ ให้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง อุคนมมิได้ให้ร้อน

เอารากสลอดน้ำ รากทองหลางน้ำ รากพุมเรียงป่า รากพุมเรียงบ้าน รากผักตำลึง รากผักเขา รากโมก รากลำควน รากสำเห้ล่า คงคาเคียด เหมือนคุดม รากปลาไหลเผือก รากย่านาง พญารากขาว เอาหมากทั้ง 2 งาช้าง เขากวาง นอแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ หญ้ารากดำ หญ้าแพรก หญ้าปากคาย เกสรมะลิ เกสรบัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 เอาเสมอภาค ตากแห้งตำผง ลูกประคำดีควายเป็นกระสาย บดทำแท่งละลายน้ำดอกไม้อื่น กินขโมยหายแล

ยาแก้ลมแก้ตานทราง และแก้สรรพโรค

ให้เอาการบูร ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ พริกไทย ดีปลี จิง กระเทียม สะเดา กระเทียม กระชาย ใบน้ำเต้า ใบกะเม็ง ว่านนางคำ ว่านเปราะ เนระพูสี ขมิ้นอ้อย งา เอาสุราเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ กินแก้ลม แก้ฝีก็ได้ แก้ตานทรางก็ได้

ยาแก้เด็กสะท้านน้ำ

เอาสังข์ฝ่น หัสตุณ ดอกสารภี ดอกพิทูล ดอกบุญนาค ดอกบัวหลวง จันทน์ทั้งสอง บดละเอียดละลายน้ำมะกอก น้ำดอกไม้อื่น กินบ้างพ่นบ้างแก้กระหายน้ำแก้สะท้านน้ำแล

ยาแก้ขางน้ำ

เอาสังข์ ฝาง ชาคผง ดอกสารภี ดอกพิทูล ดอกบุญนาค ดอกบัวหลวง จันทน์แดง จันทน์ขาว เอาเสมอภาค บดทำแท่ง ละลายน้ำดอกบัวหลวง ดอกมะกอก ก็ได้กินหาย

ยาทุเลาธาตุ แก้ขางขโมย

1. เอาข่า ขมิ้นอ้อย ยาค่า ไพล ใบกะเพรา บดด้วยสุราทุเลาธาตุ แก้ไข้ร้อนเหมือนไข้หนัก
2. เอาข่า ขมิ้นอ้อย ยาค่า ไพล ใบกะเพรา บดด้วยสุราทุเลาธาตุ แก้คางออกมาจากทวาร

3. เอาตานคำ รากตานใหญ่ รากข้างปลาแดง รากตานขโมย เปลือกไข่เน่า รากสลอด น้ำ รากทองหลางน้ำ ข่าตาแดง ขอบชะนางทั้งสอง ดัมกินหายแล

ยาแก้ซางขโมยทำให้นอนมิหลับ ลิ่นกระด้างคางแข็งตัวแดง

เอากระดูกงูเหลือม กระดุกงูเห่า ลูกมะกอก มะแว้งเครือ ขาดำ ฝิ่น หุงด้วยน้ำมัน มะพร้าวใช้ทาหายแล

ยาแก้ซางขโมย ให้อยากพริก อยากรกเกลือ มันให้หอมยั้งแต่ซี่โครง ให้อบให้ออเป็นประการต่าง ๆ

1. เอาใบเทียน ใบทับทิม ใบสวาด ใบพิมเสน พริก กระเทียม กะชาย เกล็ดปลาช่อนเผา รานกิบแรด เปลือกไข่ฟัก น้ำประสานทอง ลิ่นทะเล ทั้งนี้ทำแท่งฝนด้วยน้ำกินหายแล

2. เอาลูกไคร้เครือ เปลือกแพงพวย ขมิ้นอ้อย ไพล กะทือ หัวข่า หัวหอม ใบเทียนไม้ ใบทับทิม ดัมด้วยน้ำครึ่งเหล้าครึ่ง กินแก้ตานซางขโมยลงท้องหายแล

3. เอาใบผักคราด ใบราชพฤกษ์ ใบพาโหม ใบมัดกา ใบหนาด ใบคนทีสอ ใบเทียน หญ้าไต้ใบ ลูกคัตเค้า ขมิ้นอ้อย พริก จิง กก บดทำแท่งไว้ละลายสุรากินประจำธาตุ ละลายน้ำใบ มะพร้าว แก้ง ละลายน้ำใบทับทิม แก้กมูกเลือด

ยาซื้อเบญจตาน แก้ตานซางตัวร้อนช่วยให้ผอม

เอาลูกจันทน์ รากตานคำ ตานหม่อน ตานขโมย ตานทราย จันทน์แดง จันทน์ขาว ราก ไคร้เครือ เปลือกเฉียงพรา้งนางแอ ขาทั้งนี้บดทำแท่งเมื่อจะกินแช่กับดิง กินเวลาเช้า กินกลางวัน น้ำดอกไม้อะลายน้ำจันทน์ ถ้าตัวร้อนกินทั้งชโลม ถ้าให้วาบแต่ยาแต่พอควร เอาใบสวาด ใบ สลอด หนึ่งให้สุกแล้วประกอบเข้ากับขาทั้งหลาย บดละลายน้ำส้มขามเปียกกินเถิด

ยาแก้ตานให้ลงท้อง ให้บิดมวน ทั้งผู้ใหญ่และเด็กริดสีดวงก็ได้เหมือนกัน

เอาใบมะพร้าว ทับทิม ชุมเห็ด หญ้าไต้ใบ ผักคราดหัวเหวน พาโหม ดัมด้วยเหล้า กิน หายแล

ยาแก้ตานท้องโร และขี้ร่วงเป็นเสลด ตกมูกเลือด

เอาเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า กะเพราแดง มะกรูด ขี้กา บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ดัมกิน

ยาแก้เด็กเป็นตานโอรเป็นเนื้อซางอันใดใดก็ดี ขี้ดากออกมาก็ดี

ท่านให้ หุงน้ำมันนี้ เอาใบคนทีสอ ใบกะเพรา ใบจิงจ้อยน้อย ใบผักเป็ด ใบสะเดา ใบ คำลิ่งผู้ โคลน้ำโคลบก ใบตานหม่อน ตานขโมย เปลือกพุทรา ดัมหุงให้งวด ใช้กินใช้ทาแล

ยาแก้ไอให้คอแห้ง และแก้ตานซาง ไอนักแห้งแหบไป

1. ให้เอาสมอเทศ ดีปลี ะเอม ขันขสกร บดด้วยน้ำมะนาวเป็นกระสายกินหายแล
2. เอาใบกะเพรา ใบสวาด ใบน้ำเต้า ใบคนทีสอ น้ำประสานทอง กานพลู การบูร ข่า ใพล กก พริก ขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ ดอกจันทร์ ลูกจันทร์ เทียน ดีปลี จิง บดด้วยเหล้าเป็นแท่ง ละลายเหล้ากินแก้คอแหบแห้ง ใสดึงลงแก้ตานซาง ลงท้องแก้ราก แก้ตกเลือดแล
3. เอาขอบชะนางทั้ง 2 ใบชุมเห็ด ผักคราด ใบตานหม่อน ขมิ้นอ้อย กะเพรา ใบพา โหม ใบสวาด บดละเอียด เหล้าเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ เมื่อจะกินใสดึงหน่อหนึ่ง กินตาน ซางทั้งปวงหายแล

ยาแก้ซางขม

1. ท่านให้เอาใบคนทา ใบเข็มแดง ใบมหาโยคี ใบมะกล่ำ ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ น้ำ ประสานทอง ข้าวสาร ทำเป็นแท่งไว้กินด้วยเหล้าแก้ซางขมแล
2. ท่านให้เอาน้ำมะนาว ฝืน น้ำมันดิบ คูณการเข้าด้วยกันแก้ซางขมแล

ยาแก้ซางในตับ

เอาใบสลอด ใบชุมเห็ด ใบเทียน หล้าใต้ใบ ใพล ใบมะกรูด ใบมะพร้าว ขมิ้นอ้อย บด เป็นแท่งไว้ ฝนด้วยเหล้า กินแก้ซางอันเกิดในตับนั้นแล

ยาแก้ซางให้ลงท้องเป็นูกเลือดเน่าออกมาก็ดีมันให้ปวดมวนคากนั้นมันจึงออกมา

เอาลูกราชคัศ ลูกสรรพพิษ รากสะแก รากมะเกลือ รากพาโหม ยาค่า หล้าวงช้าง ทั้ง ดันทั้งราก ลูกขี้กาแดง ลูกมะกรูด บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ดมด้วยเหล้าครึ่งน้ำครึ่งให้กินทุกเวลา แก้ บิดช่วยชักคากคินักแล

ยาแก้เมาซาง

เอาพริก จิง กก ใพล รากข้าวหลู เปลือกไข่ไก่ฟัก รงทอง เอาขานี้เท่ากันทำแท่งไว้ ฝน ด้วยเหล้าจืดหายแล

ยาแก้พิษซาง แก้ไข้เหนือ

ท่านให้เอาพริก จิง ดีปลี โกรฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ จันท์ทั้ง 2 กระวาน กรามพลู กฤษณา กะถำพัก เปราะหอม ลูกราชคัศ พญาकुสะ ปลาไหลเผือก ตุมกาทั้ง 2 ดิงตัน ดิงเครือ ะลูด ขอนดอก มหาศดำ มหาละลาย ระย้อม รากไคร้เครือ ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ว่านน้ำ สุรามิฤทธิ์ อบเชยเทศ ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 2 สลึง ะมด 2 สลึง ตำ

พัน 1 สลึง ครั่ง 1 สลึง คอกขุนนาค 1 สลึง น้ำประสานทอง 1 สลึง ถิ่นทะเล ทองคำเปลว 2 แผ่น คิงเหลื่อม คิงระเซ่ คิตะพาน้ำ คีหมุ่ป่า คินกุง เอาสิ่งละ 1 สลึง แซ่กับน้ำเป็นกระสาย ละลายน้ำดอกไม้แก้ไข้พิษข้างไข้เหนือ ถ้าแก้พิษงูละลายด้วยเหล้าทาตีนักแล

ยามหาพิภัก 12 นักษัตร แก่ข้างทั้งปวง

ท่านให้เอาใบแดงหนู ใบโคกลาน ใบดาเลื่อ ใบชมกระต่าย เอื้องพิษม้า ใบมะเขือ กางแพะ ใบหัวลิง ใบหงอนไก่ ใบไม้ค้อนตีหมา ใบเชียงเป้าหมูหอม ใบคูกหมู เป็นยา 12 สิ่ง เอาเสมอภาคทำแท่งฝนด้วยน้ำแก้พิษไข้ข้างทั้งปวง

ยาแก้พิษข้างจับหัวใจ แก้ขึ้นตับปอด ทรวงอก ให้ตกมูกเลือด หนองให้เชื่อม ให้กำลงน้อย

เอาโสม ลูกจันทร์ คอกจันทร์ ลูกกระวาน กรามพลู อบเชย จันทน์หอม สมุลแว้ง กฤษณา กระลำพัก ชะบูนด ขอนคอก ชะมดเชียง ลูกผักชี สังกรณี โกฐทั้ง 9 พิมเสน ลำพัน เทียนทั้ง 5 กำยาน บดน้ำดอกไม้เป็นกระสาย ถ้ากระหายน้ำ และระส่ำระสาย ละลายน้ำดอกไม้ และน้ำจันทน์กิน

ยาต้มแก้ข้าง ดานแห่ง ดานขโมยตกมูกเลือดแก้พยาธิในท้อง

เอามะพร้าวทั้ง 5 เล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า รากไอบเหนียว หัวหมู ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด ลูกมะตูมอ่อน ลูกขี้กาแดง โกฐจุฬาลำพา เทียนดำ เกสรขุนนาค เกสรบัวหลวง ลูกสมอทั้ง 2 น้ำประสานทอง ต้มกินคินักแล

ยาแก้ข้างโกฐข้าวเปลือก

เอาหัวหมู เปลือกมูกมัน รากกำปลาแดง เปลือกโหรา หนามหวายขม ผ่าง ลูกสะแก น้ำตาลโตนด เอาเสมอภาคต้มกินภายในให้ลงเสียก่อนจึงแก้ต่อไปเถิด

ยาแก้ข้างข้าวตัวเมีย ข้าวเปลือก

เอาจันทน์แดง นิพพุตี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกสารพัดพิษ เอาเสมอภาคบดละลาย น้ำจันทน์กินหาย

ยาแก้ข้างให้รากให้ตกมูกเลือด

เอาตะไคร้ จุกหอม น้ำตาลทราย ข้าวเหนียวดานยา คั่วเป็นข้าวตอกบดให้กินหายแล ถ้ามีฟิงเอาใบมะขามอ่อน พริก ขิง กระเทียมกรอบ ตำให้กินแล ถ้ายังมีฟิง เอาน้ำมันาว น้ำขิง กระเทียมกรอบ แก้วรากตกมูก ตกเลือดคินักแล

ยาแก้ขางมันให้ราก

เอากระชายกำมือหนึ่ง ตัดหัวตัดท้ายเสีย เอาจุกหอมต้มด้วยเมื่อจะกินเอาน้ำตาลทราย ใส่ลงเล็กน้อย เอาข้าวเหนียวदान อย่าตัวให้เป็นข้าวดอก บดให้กินแล ถ้ามีฟิง เอาใบมะขามอ่อน หลามขึ้น เอาพริก จิง กระเทียมกรอบใส่ลงกินแล

ยาแก้ขางละอองแควมรกด มันทำให้หน้าดำหน้าเขียวก็ดี ให้ซัก เท้ามือกำอ้าปากมื่อออก ลื่นกระด้าง คางแข็ง

เอาจันทร์แดง นิพนสุลี รากไคร้เครือ คิงคันทัน รากพยอม พืชนาถ กระดุกงูเหลือม หวาย ตะค้า หวายตะมอย เอาเสมอภาค ทำแท่งฝนน้ำดอกไม้น้ำขาวข้าวก็ได้ กินแก้ละอองแควมรกด

ยาแก้พิษตานขาง ตานขโมย แก้พิษไข้เหนือ แก้คอ แก้ลิ้น แก้กระหายน้ำ

เอาเขียวเสื่อ เขียวหมี นอแรด กรามช้าง ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู น้ำประสานทอง ลิ้นทะเล เบี้ยผู้ สังข์ แก้วเกลบ สารส้ม ตรีกะตุก ทองคำเปลว ยาทั้งนี้ละลายน้ำก็ได้ ฝนด้วยน้ำก็ได้ น้ำดอกไม้น้ำก็ได้ ถ้ามีฟิงแทรกพิมเสน คิง

ยาแก้ตานขโมยมันกินทวารหนักเบา ให้เป็นดากออกมา ตกมูกเลือด ให้ปวดมวนน้ก

เอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ คีปาลี กระเทียม ไพล หอมแดง กก ดินถนัณ สารพัดพิษ แขน้ำ เป็นกระสายแล้วลนคว้นเทียนให้ร้อนทั่วกัน ปั่นแท่งไว้เมื่อจะกิน ละลายเหล้าหรือน้ำตาล แก้เชื่อม มีน ละลายน้ำดอกไม้น้ำจันทร์ก็ได้ ถ้าขางขึ้นคอละลายน้ำมะนาว กับเกลือราดหาย แก้ท้องขึ้น ละลายน้ำมะกรูด แก้กับคิงกินหาย ถ้าจูบละลายเหล้ากินบ้าง ถ้าริดสีดวงและขางขึ้นทวารทั้งเก้า เป็นดากออกมาก็ละลายน้ำหมากต้มแก้กับฝั้น ถ้าเป็นชนิดใด ๆ เอายานี้ทาหาย ถ้าลงท้อง อติสารแล้วก็ดี เอาเปลือกแควแดง ใบทับทิม ใบเทียน ดมเอาน้ำละลายยา กินทาทวารหนักหายแล

ยาแก้ตานขาง ตานขโมย และขางไฟกินในอก

เอาลำโพ ขอบชะนางทั้ง 2 ทองกลางใบมน ประคำไก่ ผักเงา ใบกะเม็ง ใบสะเดา ผักโหม ใบสวาด ใบคนที่สอ ลูกพิลังกาสา ใบพุทรา ใบเข็มขาว ผักนึ่ง มะแว้งทั้ง 2 ตานหม่อน มะเขือขึ้น ใบฝ้ายแดง ใบมะตูม ไพล ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันตำเอาน้ำมันคืบ มะพร้าวไฟ 3 ลูก หุงให้คงแต่น้ำมัน

ยาแก้ถ้าเด็กเป็นตานขาง ตานขโมย มันให้อุยาน้ำหนัก

เอารากชุมเห็ด กระเพราทั้ง 5 ใบตานหม่อน ดม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ตานข้างขึ้นในลูกตา

1. เอรากบัวหลวง จันทน์แดง จันทน์ขาว เอาขานี้เท่ากัน ทำเป็นแท่งไว้ฝนใส่ตาด้วย น้ำดอกไม้
2. เอาขมิ้น ลูกมะขาม ครั้ง ขานี้บดด้วยน้ำแดงกวาใส่ตาดีนกแล น้ำดอกมะลิปั่นเป็นแท่งไว้ใส่ยาข้าง หนึ่งดาข้าง ทากระหม่อมข้าง ดีนกแล
3. เอรากขี้กาขาว เปลือกทองหลางใบมน รากว่านกลีบทอง ตำแช่น้ำหยอดหายแล
4. ท่านให้เอารากผักเสี้ยนผี เทียนทั้ง 5 ใบมัดคา มะกรูด ใบขี้กา พริกไทย จิง กก น้ำอ้อย บอระเพ็ด 3 องคุลี ฝักราชพฤกษ์ ดัมกินแก้ข้างแก้ตานขโมยขึ้นตา
5. เอามะพร้าวทั้ง 2 ลูกขี้กา ตานเสี้ยน ตาลเลือด หัวตะไคร้ ดีงู ยาดำ ดัมกินแก้ ตานขโมยขึ้นตาแล

ยากวาดขวางสะกอล ขางกะตัง

ท่านให้เอาขี้แมลงสาบ หัวตะไคร้ กระดองแมงดาทะเลเผา ตรีกระตุก หนุ่ยของไฟ ดินประสิ่ว เกลือสินเธาว์ ดอกผักคราด กระเทียม ลิ่นทะเล เอายาทั้งหมดนี้เท่ากันแล้วบดละลายน้ำมะพร้าว ขางไฟ ขางกะตัง ขางขโมย ก็จะหาย

ยาแก้พิษขวางสะดือ ขางกะตัง

เอาใบคนที่สอ ใบหนาด ใบมะพร้าว ใบผักคราด หนุ่ยใต้ใบ หน้องสามย่าน ใบหางจระเข้ ว่านน้ำ ว่านร้อนทอง ว่านกีบแรด ว่านหางช้าง ขมิ้นอ้อย หัวไพล หัวกะทือ ตรีกระตุก ข่าลิง ข่าคลอง ข่าตาแดง สุพรรณธันแดง สุพรรณธันเหลือง ลิ่นทะเล ครั้ง โหราเท้าสุนัข โหรา อามฤต ขี้แมลงสาบ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนดำ เทียนแดง นิพนทุติ ดินประสิ่วขาว สารส้ม น้ำประสานทอง ฝักส้มป่อย หัวหอม กก ตะไคร้ เมล็ดมะนาว ผักเสี้ยนผี ใบทับทิม ใบเทียนไม้ ทั้งนี้เอาเสมอภาค แทรกสรพคดี ตามแต่จะได้ บดทำแท่งแก้ทรางแก้สะดือ ทรางกะตัง

ยาแก้ขางกะตังทั้งกินและชโลมแก้ร้อนภายในภายนอก

1. ใบย่านาง ขมิ้นอ้อย เนระพูสี ใบเถียงพรวานางแอ หมายตัวผู้ บดน้ำหนุ่ยปากควาย เป็นกระสายทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำขาวข้าวชโลมหายแล
2. ท่านให้เอาใบผักคราด ใบไผ่เทศ ใบผักขวง ใบสรรพพิข ใบน้ำเต้า ชุมเห็ด ใบเพกา ใบผักเขา ขมิ้นอ้อย บดละลายน้ำขาวข้าวชโลมหายแล

ยาแก้ขางแดงและขางควาย

เอาขาคประสะแล้ว แมงมุดตายซาก ขี้เมงสาบ มูตร เกลือ บดด้วยน้ำมะนาวเป็นกระสาย
กวาดปากแล

ยาแก้ขางในลำคอ ในอก ในลิ้น ในตับ

เอาใบกะเพรา เทียนดำ น้ำประสานทอง ขาดำ น้ำไพลเป็นกระสาย ทำแท่งไว้เมื่อจะกิน
ฝนด้วยน้ำไพลก็ได้ สุราก็ได้ แก้ขางในคอ ในลิ้น ในตับ ทั้งปวงหายหมดแล ถ้าเด็กเอาการบูร
พิมเสน น้ำไพล เป็นกระสายทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำผึ้งรวง กินหายแล

ยาแก้ขางในคอ ให้เสียงแห้ง ร้อนในอก

เอาลูกจันทน์ โกฐเขมา ชะเอมเทศ กานพลู ขันทศกร ทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้น้ำ
เป็นฝีแพร่กใคร่เครือเข้าด้วยแล

ยาแก้ขางที่คอและกราม

ให้เอา เปลือกปืบ เปลือกทับทิม สีเสียดเทศ การบูร พิมเสน บดละเอียดทำแท่งไว้ ฝน
ด้วยน้ำผึ้งรวงทาหายแล

ยาแก้ขางขึ้นหัวและในคอ

เอาผักโหม เปลือกเพกา อบเชย บดด้วยเหล้าเป็นกระสายเอาสำลีปะไว้

ยาแก้กระหาย เคืองในคอ

เอาจันทน์ 2 งาช้าง ลิ้นทะเล น้ำประสานทอง รากย่านาง บดเป็นแท่งฝนด้วยน้ำเอา
สำลี

ขุบอม หรือเอาผักโหม เปลือกเพกา อบเชย บดเอาเหล้าเป็นกระสายขุบสำลือมไว้

ยาแก้ไข้ แก้ขาง แก้จุกเสียด และสารพัดโรค

1. เอาสมอไทย มะขามป้อม สมอพิเภก เปลือกมะรุณ เปลือกกุ่มทั้ง 2 เปลือกทองหลาง
ใบมน แห้วหมู เจตมูลเพลิง ลูกพิลังกาสา จุกกระดาน ตรีกะตุก หัวกระทือ กระชาย ข่า ไพล
ขมิ้นอ้อย ลูกผักชี ลูกผักกาด หอมแดง กก ใบพลูแก่ ใบพุทรา ใบสะเดา ใบผักเขา น้ำเต้า ใบ
ชิงช้าชาลี ผักขวง หยั่งวงช้าง ใบตาลหม่อน ใบสมอ ใบเม็ก ผักเป็ด ระวังพิข ใบกะเพรา
ชุมเห็ด สวาด ลูกพาโหม ใบบัวหลวง ใบคนทีสอ ใบตำลึงตัวผู้ ทับทิม ใบจิงจ้อ ใบมะนาว
มะกรูด ใบส้มซ่า บดทำแท่งไว้ กินก็ได้ ทาก็ได้

2. ถ้าฟกฝนน้ำทาใส่ ฝนด้วยน้ำผักเปิด ถ้าจุกเสียดในโครง ฝนด้วยน้ำจิง กินทา ถ้าพิษ ขึ้นละลายสุรากินทา ถ้าแก้ซาง ฝนด้วยน้ำขมิ้นอ้อย ดิงู แทรกกินแล ถ้าลมเลือด สุราแทรก ฝน กินแล ถ้าไข้และผอม ฝนด้วยเห็บหวาน ถ้าปวดหัว ฝนด้วยน้ำมะนาวทาแล

ยาแก้ไข้ แก้จุก แก้เพื่อไข้ต่าง ๆ แก้ก้นนิบาต ไข้เนื้อ ไข้หลังแข็ง ไข้พรรดิก ไข้กระดานหิน ให้ ร้อนให้หนาว และไข้สรรพพร

เอาใบหมากเมียบ ใบทองพันชั่ง ใบตำลึง ใบผักปลัง ใบผักเปิด ใบชบา ใบพล้ม ใบ จันทน์หอม บดทำแท่งไว้ ถ้าแก้ไข้ต่าง ละลายน้ำยาค่า แก้พิษภายใน ละลายน้ำข้าวสาร ทั้งกิน ทั้งชโลม ทั้งพ่นแล ถ้าไข้ให้จุกละลายน้ำมันเทศ ถ้าไข้ให้ฟกละลายน้ำผักเสี้ยนผี ถ้าเจ็บหัว เจ็บ ปวดทั้งตัวละลายน้ำจิง ถ้าปวดหลังแข็งคางแข็ง ละลายน้ำลูกขี้แมว น้ำขุ่น กินหายแล

ยาแก้ซางแดงและตานขโมยทั้งปวง และในทรวงอก สารพัดซางทั้งปวง

1. ท่านให้เอาเปลือกทั้ง 2 รากชะเอมเทศ กระดุกงูเหลือม กระดุกแร้งเผ่า หัวลิง หัวกา เขี้ยวแรด เขี้ยวหมู เขี้ยวเสือ เขากวาง ลูกประคำดีควาย ฝักส้มป่อย สารส้ม ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดละเอียดปั้นแท่งไว้เมื่อจะกินเอาดิงูเหลือมแทรกสักหน่อยตามแต่ละลายเอาเถิดหายสิ้นแล

2. เอาใบหนาด ใบกะเพรา ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย ใบผักคราด เอาเท่ากันบดเป็นแท่ง ละลายสุรากินทุกวัน ตานซางทั้งปวงหายสิ้นแล

ยาเหลืองแก้ตานซางทั้งปวง

ท่านให้เอาใบชุมเห็ด ใบทับทิม ใบขี้กาแดง พริก กก หอม ขอบชะนางแดง ใบน้ำเต้าผา ใบมะปริง ใบไผ่แดง กะทือ ดิงู ลูกประคำดีควาย ขมิ้นอ้อย เอาเท่ายาทั้งหลาย บดเป็นแท่งไว้ฝน ด้วยเหล้ากินเป็นยาแก้ซางทั้งปวง ถ้าเป็นบิดแทรกยาฝิ่นลงสักหน่อย

ยากระทุ้งพิษตานซาง

เอารากมะกรูด มะนาว รากส้มป่อย ต้ม 3 เอา 1 กินเถิดคืนักแล

ยาแก้พิษตานซางทั้งปวงอันเจ็บได้คอ อันทำให้ตกมูกเลือด เชื้อม มีน หอบ หิว

เอาอบเชย สมุลแว้ง พิมเสน สารส้ม บดทำแท่งไว้ ลายด้วยน้ำดอกไม้กินหายตามกำลัง เด็กและผู้ใหญ่ ถ้าเสีกรากละลายน้ำลูกขย ถ้าแก้ระส่ำระสายละลายน้ำดอกไม้ ถ้าสลดละลายน้ำหัว ถั่วพู ถ้ากินข้าวไม่ได้ ละลายน้ำจันทศกร ถ้าแก้ลงละลายน้ำเปลือกมะเดื่อดิน ถ้าแก้พิษตานซาง ละลายน้ำมะนาวใช้ได้

ยาแก้พยาธิ ตานขาว

ท่านให้อาไบกะเพรา ใบชุมเห็ด ใบสวาด ขมิ้นอ้อย พริก จิง กระเทียม มะขามเปียก
เกลือ น้ำประสานทอง เอาเหล้าเป็นกระสายกินด้วยเหล้าผาขยาธิคกแล

ยาแก้ตานขาวสำหรับเด็กที่ป่วยวันศุกร์ วันเสาร์

ท่านให้อาไบน้ำประสานทอง จี๊แมลงสาบ ลิ่นทะเล เบี้ยตัวผู้ ใบกะเพรา เอาเท่ากันบดเป็น
แท่งไว้ละลายเหล้าก็ได้ น้ำหม้อก็ได้ น้ำเกลือก็ได้

ยาแก้ลมอันเกิดตานทราง ให้เจ็บแต่สะดือแล้วเสีย

เอาใบหนาด พริก กก ลูกมะกรูด การบูร พิมเสน มหาหิงค์ ละลายน้ำสุรากิน

ยาแก้เด็กเป็นไข้ตานขาว ให้มือตีนสัน ให้เหียน นอนไม่หลับให้ร้อน

เอาสมอเทศ พิมเสน บดด้วยน้ำมันกินหาย

ยากุมารรักษา

เอาลูกเบญจกานี ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนทั้ง 5 นินพูสี ลูกสรรพพิษ ว่านทึบแรด
ว่านร้อนทอง กระถินแดง ตะไคร้เครือ ลูกมะตูมอ่อน เจตมูล เปลือกเลียงฟ้านางแอ ตุมกาแดง
ยาทั้งนี้บดด้วยน้ำดอกไม้

ยาแก้เมื่อเด็ก เจ็บหัวนอนไม่หลับมักเป็นตานเป็นตานขาว

เอาหัวไพล สุพรรณิณแดง คราบงู หอมแดง ว่านหัวดำ ใบหนาด บดทาดหัวหายแล

ยาต้มแก้ไข้เพื่อตานขโมย

1. เอารากแฝก ชะนูด จันทน์ทั้ง 2 รากคนทา รากย่านาง เปลือกกระท่อมจี๊หมู ตาน
ทั้ง 5 เอายานี้เท่ากันต้มกินหาย

2. เอาลูกสมอทั้ง 3 ลูกกระดอม บอระเพ็ด หัวเห้วหมู ขมิ้น ขมิ้นอ้อย ใบสะเดา
ฝักราชพฤกษ์ ใบมดกา รากคนทา เถาวัลย์ย่านาง รากไม้เท้าขาม่อม จันทน์ทั้ง 2 ยาตำ 1
บาท ยาทั้งนี้เท่ากันต้มกินหายแล

3. เอาจันทน์แดง จันทน์ขาว เนระพูสี เบญจกานี น้ำประสานทอง กรามแรด ดิง
เหลื่อม ใบกะเพรา ใบหนาด ใบแมงลัก เอาสมอภาคบดเป็นแท่งฝนด้วยเหล้ากินแก้ตานขาวท้อง
บิดท้อง แก้กมูกตกเลือด แก้ท้องขึ้นท้องพองก็ได้สิ้นแล

ยาประจำธาตุ

เอารากตานคำ รากตานขโมย เปลือกเถียงพรวนางแอ ขมิ้นอ้อย ตรีผลา เทียนขาวพาลี เปลือกตะขบ น้ำประสานทอง สารส้ม จันทน์ทั้ง 2 ใบกะเพรา บดเป็นแท่งไว้กินประจำธาตุทั้ง 4 แก้กษัยขาง แทรกคิงู แทรกพิมเสนกินธาตุไฟ ชูชีพจร เด็กกินข้าวไม่ได้ ขึ้นเนื้อด้วย ถ้าจะให้ผายละลายน้ำใบกะเพรา ถ้าตกบุตรเลือดละลายน้ำจันทน์ทั้ง 2 ถ้าไข้ให้ตัวร้อนละลายน้ำสมอพิเภก แก้กษัยขางขึ้นให้ใช้ลมละลายน้ำดี ทากินหายแล

ยาประจำธาตุเด็ก แก้กษัยขโมยเด็ก

เอาลูกขี้กาแดง แขะหัวเอาเหล้าใส่ลงตั้งไฟ บดละเอียดเท่าเม็ดพริกไทย กินประจำทุกวัน และถ้าเด็กเป็นตานขโมย เอาขมิ้นอ้อยหัวใหญ่ แขะเนื้อออกเสียบครึ่งหนึ่ง เอาขาค้าใส่ใน เอาข้าวเหนียวพอสุมไฟให้สุก บดเป็นแท่งละลายน้ำกินหายแล

ยาแก้สรรพตานขโมย

เอาลูกโหรพา ลูกผักชี เทียนขาวพาลี ชะเอมทั้ง 2 สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม รากโครีเครือ โกงสุล โกงพุงปลา น้ำประสานทอง สารส้ม เอาสุราเป็นกระสายทำแท่งไว้ ถ้าลงละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ ถ้ามีฟางละลายน้ำเปลือกแค ถ้าตกมูกปวดมวน แลราก น้ำลายเหมือนน้ำผึ้งใส่พิมเสนรำหัด ละลายน้ำพาโหมกินหายแล

ถ้าท้องขึ้นละลายน้ำใบกะเพรา ถ้าตานขางตานขโมยใส่พอง ละลายน้ำใบตานหม่อน น้ำชุมเห็ด น้ำขมิ้นอ้อยก็ได้ ถ้าขางขึ้นลิ้นละลายด้วยน้ำขมิ้นอ้อยก็ได้ แก้กอแห้ง ละลายด้วยน้ำมะกล่ำเครือ คิงูเหลื่อมรำหัดคินัก

ยาแก้ขางผุดหัวขึ้น

เอาลูกในมะนาว ผิวไม้ฤาษี คิงู ผื่น จุนสี ถั่วแต่พอสก บดให้ละเอียดหมักไว้หนึ่งคืน จึงปั้นเป็นแท่งไว้ฝนทาแล

ยาแก้ละอองไฟมันผุดขึ้นมาน้ำตาตก ปวดหัวปวดตาน้ำลายไหล

เอาผักบุ้ง รากผักหวานบ้าน รากผักหนาม รากมะกล่ำ รากดับเตา รากคัดเค้า เอาน้ำอุทุมพรเป็นกระสายฝนกินหายแล

ยาแก้ถ้าขางมันให้เกิดผื่นขึ้นมา ร่มตาเป็นแผ่นเขียวและแดง ให้ลงท้องให้เหม็นทั้งตัว

ให้เอาหัวหญ้าเหี่ยวหมู เปลือกโมกมัน รากก้างปลาแดง เปลือกปะโลง หางกราบ ผ่าง ลูกสะแก น้ำตาลโตนด ขาทั้งนี้เอาเท่ากันทำแท่งกินหายแล

ยาแก้ธาตุขางหมู่หนึ่ง มันขึ้นดั่งข้าวฟ่าง และหัวมันแดง ครั้นมันผุดขึ้นมา ให้จับคอกให้คางแข็ง และท้องขึ้น ขางหมู่หนึ่งมันขึ้นแต่ในลำไส้ใหญ่ แลยอมขึ้นต้นลิ้น

ให้เอาจันทน์แดง เนระพูสี ว่านร้อนทอง ว่านกีบแรด ลูกบอระเพ็ด เอาเท่ากันทำเป็นแท่งกินด้วยเหล้าก็ได้ด้วยน้ำก็ได้หายแล

ยาแก้ขางอันมีสีน้ำตาลแดง ที่คอกเป็นโลหิต เรียกว่าขางช้าง

เอาใบทรงบาดาล หญ้าไทรดำ เอาน้ำสุกใส่เข้าด้วยกัน แช่กับดิงกินหายแล เอาแก่นสน ลูกประคำดีควาย ใบประคำ รากส้มป่อย รากทรงบาดาล ต้ม 3 เอา 1 กินทาแก้ขางลงท้องหาย หรือเอาขอดพุทรา ทับทิม ขมิ้นอ้อย ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้ขางมักขึ้นดำแดงดั่งหัวนิล แลเมื่อได้วันหนึ่ง เป็นแสงเพลิง เป็นสลักเพชรดู มีอาการร้องไม่ออก

เอาเปลือกมะปิบ ลูกสรรพพิษ รากหนาด เปลือกมะกรูด ใบคนทีสอ รากผักหมื่น การบูร พิมเสน ใบทับทิม บดทำแท่งไว้ละลายน้ำนมโคทาปากหาย ถ้ามีพัง เอาใบถั่วแรด กานพลู น้ำประสานทอง ตำลึงตัวผู้ รากกล้วยดิบ บดทำแท่งไว้ละลายน้ำเตาวัลย์เปรียงทาปากหาย ถ้ามีพัง เอาจีเม้งสาบ ชาดหรรณไทย หญ้าของไฟ ดอกบุญนาค เกสรบัวหลวง พิษนาถ กระลำพัก ขอนดอก หวายตะค้า เทียนดำ น้ำประสานทอง จันทน์ทั้งสอง เขียวจระเข้ งาช้าง โกรฐพุงปลา ดิง ดิจระเข้ ชะมดเชียง อำพัน พิมเสน น้ำดอกไม้ เป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ ทาที่ขึ้นมานั้นหาย ถ้าสีแดงละลายน้ำฝาง ถ้าสีเหลืองละลายน้ำขมิ้นเครือ ถ้าสีขาวละลายน้ำมะนาว น้ำกระเทียม ถ้าสีดำละลายน้ำมะนาวแช่กับหมึกหอม ถ้าสีเขียวละลายน้ำใบกะเพรา ถ้าสีดั่งควินเทียน ละลายน้ำหัวหอมแช่กับดิง

ยาแก้ขางไฟตัวผู้ให้ปากแดง ฝ่ามือตีนแดง เป็นเพลให้เชื้อม เมื่อให้ดูทวารหนัก ถ้าเห็นแดงสด บุษย์รอยทวารหนัก

1. ถ้าจะแก้เอาหญ้าไทรดำ ใบ จันทน์แดง กรามช้าง กรามแรด ฝนกับเหล้าน้ำผึ้งรวง ร้าหัดทา ลื่นเสียก่อน ขากิน เอาโกรฐทั้ง 5 รากไคร้เครือ กฤษณา กระลำพัก ชะนูด น้ำประสานทอง ขอนดอก พิมเสน ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง เทียนทั้งห้า บดละลายเหล้าก็ได้ ละลายน้ำดอกไม้ ละลายน้ำจันทน์ก็ได้กินหายแล แก้พิษขางไฟก็ได้

2. เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ไคร้เครือ ลูกสารพัดพิษ รากสมรุษ พิมเสน สารส้ม ดินประสิวดิบ บดละลายน้ำจันทน์แก้ขางแดง

3. เอาดอกบุญนาค อบเชย โกรฐก้านพร้าว แผลกหอม ลูกมะตูมอ่อน ว่านน้ำ ใบพิมเสน ต้ม 3 เอา 1 กินแก้เชื้อมแก้หมื่นข้าวแล

ยาแก้ปวดท้อง

ยาแก้อาการเป็นก้อนในท้องจุกขึ้นเป็นแผ่นเป็นดานทั่วท้อง

เอารากข้าวพลู จิง เจตมูลแดง ว่านน้ำ กก เปล้าน้อย สมอไทย ตำผงละลายน้ำร้อนกิน ถ้าเป็นหืด ตะคริว ทั้งตัวละลายน้ำร้อนกิน ถ้าลมทั่วท้อง มิให้อียากข้าว เอาสมอ พัดแพวแดง จิง เกลือ ละลายน้ำร้อนกิน

ยาประทุเสีย แก้ท้องมาน แก้กษัย

เอามหาหิงคุ์ ลูกผักชี เกลือเทศ ลูกสลอดเท่าขาทังหลาย การบูรแท่ง ลูกสลอด บดคอง น้ำผึ้งรวกกินเท่าลูกมะกล่ำ แก้กษัยทั้งปวง

ยาแก้เสียดอก

เอาชะเออะคำ ชะเออะขาว หัวเอะนก หวาย พริก กก ขมิ้นเครือ ละลายน้ำข้าวสารทั้ง กินทั้งชโลมทาแต่งไว้แล

ยาแก้เจ็บท้อง ถ้าจุกออกแล้วยังเจ็บท้องอยู่มาก

1. ท่านให้อาเภ๋อ ดัมรวมแล้วเอาเผาไฟให้เป็นเถ้า แล้วเอาพริก จิง ดีปลี กก เกลือ บด แล้วละลายกินหาย
2. ท่านให้อาเปลือกมะกอกมาดัมเอาน้ำ เอาพริก จิง เกลือบดใช้ปรุงกันแล้วก็ให้กินได้
3. ท่านให้อาขมิ้นอ้อย พริก 2 บาท ชะเอม 1 สลึง จิง 1 สลึง เทียนคำ 1 สลึง เทียนขาว 2 สลึง อังกาบ 1 สลึง บดละลายน้ำร้อนกินเล็ดเน่าก็จะออกหมด ถ้าเอาลูกไ้วเล็ดนั้นคกหนักหลังคลอดก็ให้อารากคัคเค้า ให้พลีเอายานี้เมื่อมีเงาทับก่อนถึงจะมาดัมกิน แล้วก็หาย

ยาแก้เจ็บท้องน้อย

ท่านให้อาหนตี่ทั้ง 5 พริก กก เกลือ ดัม 3 เอา 1 ระดูเล็ดออกแล

ยาแก้เจ็บท้องน้อยหนัก

เอาเปลือกหอยขมเผาไฟให้ไหม้ บดกับพริก เกลือ จิง กก กินออกแล

ยาแก้เจ็บท้อง ยกมือยกตีนไม่ได้

เอามหาหิงคุ์ อำพัน ลูกพิลังกาสา เกลือสินเธาว์ สมอเทศ เจตมูล โกรฐสอ คีปาลี จิงแห้ง นุกลางคก พริก ดันข่าตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวง ละลายน้ำมะนาวกินก็ได้ ถ้ายังไม่กินเดือนหนึ่งมีกำลังมากนั้กแล

ยาแก้ปวดท้องและหัวหน้า ปวดในโยนี

ท่านให้เอาเจตมูล ลูกมะตูม ลูกชะพลู ขมิ้นอ้อย ผักคราด หัวแหวน ว่านน้ำ สมอไทย ตำผงละลายน้ำร้อนกินเลือดตกแล

ยาแก้ปวดมวนหัวหน้าและตะโพก กินอาหารไม่รู้จักรส ขัดเบาเป็นเลือดเป็นหนอง

1.ถ้าจะแก้ให้เอาหัวหมู ข้างจั่ว ไพล ว่านเปราะ รากอังกาบ โกรฐพุงปลา ว่านงคำ ว่านสากเหล็ก เทียนคำ ลูกมะตูม ลำพัน การบูร ลูกเอ็น สารส้ม คีปาลี เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน หายแล

2.เอาขมิ้นทั้ง 2 รากมะเกลือ รากสะเดา ตรีผลา ช้องนางสีดา ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน หายแล

3.เอาพริก จิง คีปาลี เบี้ยผู้ สังข์ ตำเป็นผงละลายน้ำขี้เหล็กกิน แก้ขัดเบาเป็นเลือด เป็นหนองออกมานั้นหายแล ถ้ามีหายเอารากไทรย้อย ไพลคำ ต้ม 3 เอา 1 เอาพริก จิง กก เกลือ เคี้ยวให้น้ำนั้นให้เคือด แล้วจึงบดปรุงลงในน้ำยานั้นกินหายแล

ยาต้มแก้มานทะลุ

1.เอาหอม เอื้องควาย แพงพวยแดง ฝาง เกลือ ต้มอาบหาย

2.เอารากสะเดา เปลือกหมีเม่น เปลือกสังข์ตำโรง เอาทั้งใบ ใบกลอย ต้มอาบหาย ครั้นหายแล้ว ทำยานี้ทา เอาเปลือกสะเดา เปลือกหมีเม่น ใบตะโก ขมิ้นอ้อย หญ้าแพรก ตำละลายเหล้าแล้วทาตัวหาย

ยาแก้ปวดท้องปวดมวน

เอากะทือ ไพล ข่า กระวาน หัวหอม กระเทียม ขมิ้นอ้อย ตรีกระตุก โกรฐทั้ง 5 ลูก จันทน์ กานพลู กำมะถันแดง กะชาย ตำผง ถ้าเจ็บพุงปวดท้อง ละลายน้ำร้อน น้ำกะทือหมกไฟ แก้ปวดมวนหายแล

ยาแก้จุก แก้วร้อน แก้วราก

เอาดอกบุนนาค ดอกบัวหลวง ดอกสารภี หัวข่าทั้ง 2 ทั้งนี้เอาเท่ากัน บดเอาน้ำอ้อยแดง เป็นกษัยทำแท่งไว้ ถ้าจุกลายน้ำจันทน์ ถ้าขี้ลายหัวกะทือหมกไฟ ถ้าร้อนลายน้ำข้าวสารพ่น ถ้า รากระหนระหายน้ำรังนก น้ำตาลกรวด

ยาแก้เมื่อเด็ก อายุ 20 วัน ให้ลงท้องหนัก

เอามหาหิงคุ์ สุพรรณิธานแดง รากกล้วยพองลา เทียนคำ บดละลายน้ำมูตรกีนหายสิ้นแล

ยาแก้ถ้าเด็กลงท้อง

เอาสมิ์ ขอดสาเหถ้า บดด้วยนมวัวกีนหาย

ยาแก้เจ็บอกลงท้อง

เอาลูกกะปุกข้าว หวายตะค้า ฝนด้วยเหล้ากีนหาย

ยาแก้ไข้เรื้อนกลางเกลื่อน

ยาต้มแก้ไข้เรื้อน กินกระดูกให้ขัดข้อ

เอากระดูกช้าง กระดูกแพะ กระดูกควายเผือก กระดูกหมาดำ โศคราม หญ้าหนอนหม้อ หญ้าข้าวเย็นทั้ง 2 ดอกก็ได้ คัมก็ได้ กินแก้พยาธิดังกล่าวมาหายแล

ยาแก้ไข้เรื้อนและลมริดสีดวง

เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เจตมูลเพลิง กัญชา ดีปลี ตากแห้งตำผงละลายน้ำมูตรวัวค้ำ น้ำผึ้งละลายเข้าด้วยกัน อุ้มไฟให้ร้อน กินแก้บ้ำบัดโรคพอมเหลือง ลงตมูก แก้ไข้เรื้อน 18 จำพวก แก้ขี้กลาก แก้ลมพริดกีนหายสิ้นแล

ยาแก้เกลื่อน

1. ท่านให้เอาลูกในสบ้า จิง กก ขี้วัวดำ ไพล ปูนหิน หักกล้วยสุก ยาทั้งหมดนี้บด ละลายด้วยน้ำมะนาวพอก ถ้าไม่หายละลายด้วยหัวเหล้า พอกไว้เกลื่อนหายแล
2. เอาผักฉืด ตำให้แหลกเอาเหล้าละลาย ปั้นเอาน้ำให้ได้ด้วยหนึ่งทั้งกินทั้งทาหายแล

ยาแก้กลาก

1. เอาพิมเสน ดิ่ง เป็นกระสาย บดละลายน้ำทากลาก
2. เอาไพล ชาดหัสตุณ การบูร จี้แมงสาบ น้ำประสานทอง พิมเสน กก ดีปลี บดละเอียด ละลายน้ำทาแล
3. เอาทองพันชั่ง เจตมูล จิง กระเทียม ดินประสิ่ว ปูนขาว ข่าฝิ่น กำยาน หนุ่ยของไฟ ข่าทั้งนี้เอาเท่ากัน บดละเอียดเป็นกระสายตากให้แห้ง ฝนด้วยน้ำจิงทาที่ขึ้นกลากหายแล

ยาแก้กลากเกลื้อน

เอาชุมเห็ด ผักเสี้ยนผี ดินประสิ่ว ผิวไม้ไผ่ ปูนจี้เหล็ก บดด้วยน้ำมะนาว ทากลากหายแล

ยารักษาขี้กลาก

เอาจันทน์พิราบ จี้เป็ด เขาควายขาว ดินประสิ่ว มะเขือขื่น ชุมเห็ด เฒ่าไฟให้ไหม้ละลาย น้ำมันยางทาสามวัน อย่าให้ถูกน้ำหายแล

ยาขี้กลากเล็ก

เอาดอกน้ำเต้า เฒ่าไฟแล้วบดกับกำมะถัน เนื้อไม้ไผ่สีสุก กระเทียม น้ำยางที่ผสมกันเข้า ตากแดด 3 วัน เมื่อจะเอาใส่ให้ชุบเสียก่อน ห้ามอาบน้ำทา 3 วัน หาย

ยาแก้ขี้กลากประดง เป็นเม็ดเล็กให้คัน

เอากำลังวัวเถลิง ผักปลัง ใบตำลึงตัวผู้ รากกระทิงหมาบ้า ดินประสิ่วขาว สารส้ม บดละลายน้ำครำกินแล

ยาแก้ขี้เรื้อนทั้งปวง

เอาน้ำจิง น้ำกะทือ น้ำเปลือกพิทุล น้ำผักเป็ด น้ำมันมะพร้าวไฟ น้ำมันงา พริกไทย น้ำขมิ้นอ้อย น้ำกก ข่าทั้งหมคนึ่งหุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอายาบดให้เป็นผงปรุ่งด้วย ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน ดีปลี เทียนดำ เทียนขาว ทั้งทา กินแก้ท้องใหญ่ ท้องมาน ตามีด ตาฟาง มือตายดินตาย เจ็บตะโพก เมื่อย ปวดหัว แก่ลมปัดคาด ให้เดินให้รำให้หิว ให้เหม็น เจ็บคอจุกอก ลัพททุกข์ หายสิ้นแล แก้ขี้เรื้อนดอกมะเดื่อ ขี้เรื้อนมะกรูด ขี้เรื้อนหนังแรด และขี้เรื้อนสรรพทั้งปวง

ยาแก้ไข้ร้อนกว้าง

เอาพริก กก จิง ข่า ขมิ้นอ้อย ไพล หัวคองคิง พริกไทย หัวกลอย ดินประสิว ขาว เห็ด ค้าง ขี้นกพิราบ ยาฝิ่น กัญชา หนอนตายหยาก เจตมูลเพลิง แทรกลองยาหนู แทรกลองน้ำมัน มะพร้าว น้ำมันยาง หุงให้คงแต่น้ำมันทา 3 วัน หายแล

ยาแก้ไข้ร้อนไฟ แก้มือยแก้เจ็บ

1. เอาหัวยาจีน ข้าวเย็นไทย หัวบานเย็น หัวผักกาดขี้จัน รากมะขามป้อม ขันทองพยาบาท รากกุ่มบก ต้มกินแก้ มือยเจ็บ ไข้ร้อนไฟ

2. เอาหัวยาน ข้าวเย็นไทย หัวบานเย็น หัวผักกาดขี้จัน รากมะขามป้อม ขันทองพยาบาท ต้มกินแล

ยาต้มสำหรับไข้ร้อนฤดูร้อน มะเร็ง ฤดูหนาว

ให้เอาขี้เหล็กทั้ง 5 โกรฐก้านพร้าวทั้ง 5 ทรงบาดาล ต้ม 3 เอา 1 แทรกยาจีน พริก คีปรี กินหายแล

ยารักษาไข้ร้อนฤดูร้อน

1. เอาซากก้อน โหระเหือขี้ไก่ เปลือกมะพร้าวไฟ บดผงให้ละเอียด เอาผงยาโรยลงในถ่าน กะลา เอากะลาครอบลงสูบเกิดหายแล ถ้าเมากินน้ำมันมะพร้าวสรรพแก้ไข้ร้อนหายแล

2. เอาลูกในหงอนไก่ เห็ดค่าง เจตมูลย่าน ปูนขาว ดีเกลือ สุพรรณิธานแดง หญ้าหนูแดง กระดองเต่า ลูกตำโงง หูหมี่ ขมิ้นอ้อย ลำติงา บดละเอียดใส่ลงในน้ำมันยาง แล้วเอาน้ำมันงา ผสมด้วยกันทาหาย

ยาแก้กลาก

1. ท่านให้เอาน้ำประสานทอง ลิ่นทะเล กระดองแมงดา เปลือกรำหัด น้ำมันคิบ ทากกลาก หายแล

2. ท่านให้เอาหญ้าของไฟ ซาดหระคุณ การบูร ขี้แมลงสาบ น้ำประสานทอง พิมเสน กระเทียม ฝิ่นรำหัด บดละลายเหล้ากิน

3. ท่านให้เอาใบสะเดา ใบพรมติ ใบเหมือก ใบรักขาว บดละลายน้ำมันงาทาตัวกุมารหายแล

4. เอาซาหระคุณ ใบนมพิจิต ใบมะระ ขี้แมลงสาบ ดิงเกลืออม เกลือ บดละลายน้ำทาแก้ กลาก

5. เอาน้ำประสานทองสะตุ ลิ่นทะเล คองแมงดา เปลือกรำหัด น้ำมันคิบ ทากกลากหายแล

6. เอาใบสะเคา ใบพรมลี ใบเสม็ด ใบรักษาว บดละลายน้ำมันงา ทาตัวกุมารหายแล

7. เอากระทือ กะชาย ข่า ไพล ขมิ้นอ้อย จิง พริก กก เจตมูลเพลิง ยาค่า ตำผงใส่ลูก ขนุนหมกไฟสุกแล้ว กินเจ็ดวันหาย

8. เอารากจำปูน รากชุมเห็ดใหญ่ รากชุมเห็ดเล็ก รากชุมเห็ดเทศ รากครุระ รากข่อย ต้ม กินหายแล หรือเอาใบน้ำผี ปูนหิน ตำผงทาหายแล

9. เอาต้นมะเกลือ หางปลาช่อน น้ำประสานทอง บดละลายน้ำมันาว กวาดจะหายแล

10. เอากระดูกควายขาว นอนตายหยาก ชุมเห็ดทั้ง 5 ผ่นแสนห้า ขี้เหล็ก ตำเสา ใบไผ่ รวกร น้ำตาลด้วยหนึ่ง มะพร้าวอกซีกหนึ่ง เกลือด้วยหนึ่ง สามเดือนดอกขาว ดั้นเงินดินเทียน ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้องคสูตร

ยาแก้องคสูตร ผู้ใดเป็นองคสูตร ให้เจ็บอกและขาทั้ง 2 ข้าง ขึ้นไปตามกระดูกสันหลัง และ กระดูกตามราวนมให้เจ็บรองคชาติ มีโลหิตสด ๆ ออกมา

ให้เอาสังกรณี รากจครณี รากมะตูม หล้าข้าวเย็น หัวเห้วหมู คองข้าวสุกฝัฟ้งข้าวเปลือก ไร่ 3 วัน แล้วจึงกินหายแล

ยาแก้องคสูตรจำพวกหนึ่ง แรกเกิดนั้นมันปวด องคชาติให้เยียวเส็ดให้เจ็บเอวกินอาหารไม่ได้

เอารากมะแว้งทั้ง 2 รากนางแย้ม จิงแห้ง คองด้วยสุราฝัฟ้งข้าวเปลือก ไร่ 7 วัน กินเช้า ๆ แล้วจึงเอาพอก เอาคันทรง ใบผักหวานบ้าน กระเม็งใหญ่ ลูกปลิงกาสา ขมิ้นอ้อย เอาเสมอ ภาคบิดทาพอก หายแล

ยาแก้องคสูตรจำพวก ถ้ามันฟกขึ้นข้างขวาแดง ดังลูกตำลึงให้ร้อนเป็นกำลัง ให้เจ็บขัดทั้ง 2 ข้าง เลือดไหลออกมาหยด ๆ ในรองคชาติ มันทำให้ปวดร้อนเป็นกำลัง ถ้าจะแก้ ให้ทำยาพอก

1. เอาว่านน้ำ ผักปลังแดง ใบชาใบ รากถั่วพู รากถั่วแรด ใบผักคร่ำ เอาเสมอภาคแล้วเอา มหาหิงค์ เทาเมสึดถั่วเขียว ฝิ่น ดินประสิว บดพอกหัวหน้าทาทองคชาตินั้นหายแล

2. เอาหญ้าหนวดแมว รากคองกลาง รากมะเขือขึ้น เปลือกมะกรูด ชะมด เจตพังติ เปล้าทั้ง 2 คองด้วยสุรา ฝัฟ้งข้าวเปลือกไร่ 7 วัน จึงรับประทานหายแล

ยาพอกองคสูตร

เอาผักนั้งชัน งาข้าง เขากวาง รากถั่วพู ขี้วัวเผา ดินประสิวขาว บดพอกหัว หน้าและละองคชาติ 3 วันหายแล

ยาแก้ongคสูตรซึ่งทำให้เจ็บหัวเหน่าลงมาถึงongคชาติให้คันถูกอันทะ คันขา ฟกข้างหนึ่งเกิดเพื่อ
สันนิบาต

1. ท่านให้เอารากมะตูม หัวยาจีน พริกจอกหนึ่ง ลูกผักกาด เอาเท่ากันคองด้วยสุรา 5
ทะนาน ผิงข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินเช้า ๆ แก้ongคสูตร ในฤดูเหมันต์ให้ปวดongคชาติให้เย็บวเล็ด
ให้ปวดบั้นเอว กินอาหารไม่ได้เกิดเพื่อเสมหะ 3 ส่วน ครั้นแก้ให้ใส่ขาคออกมาคาย ถ้าจะแก้เอา
มะแว้งทั้ง 2 สิ่งละ 2 บาท รากนางแย้ม 1 ตำลึง รากลุมพุก จิงแห้ง 1 บาท คองด้วยเหล้า 3
ทะนาน ผิงข้าวไว้ 7 วัน กินแต่เช้าวันละจอกแล้วจึงทำยาพอก เอาใบผักหวาน ขมิ้นอ้อย ลูก
พิลังกาสา บดทาพอกไว้ก็หายแล

2. ท่านให้เอาหญ้าหนวดแมว รากค้อนกลอง รากมะเขือขื่น ต้มกินหายแล

ยาทางongคชาติ

ท่านให้เอา รากหลม รากพิลังกาสา ใบพลูแก่ บดทาหายแล ถ้าไม่หายแทรกฝิ่น 1 สิ่ง
1 เพื่อ

ยาแก้ท้องขึ้น

ยาแก้เด็กท้องขึ้น แก้ฟกบวม

เอาปลาไหลตัว 1 เคาไฟละลายน้ำขโถมดินหาย

ยาทางท้องเด็ก แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ

1. เอาสักขี ไพล ขมิ้นอ้อย ข่า มหาหิงค์ คองคิง น้ำประสานทอง ใบประคู้ บดละเอียด
ปั้นเป็นแท่งใช้สุราเป็นกระสายทาหายแล

2. เอาใบเจตมูลเพลิง มหาหิงค์ กำมะถัน บันลังสินลา ถิ่นทะเล บดด้วยน้ำทาหาย

ยาแก้เด็กท้องขึ้นปวดท้อง

เอาหัวไพล ขมิ้นอ้อย หัวงอ ฝนทาฝ่ามือ ฝ่าดินหายแล

ยาทางท้องเด็กแก้ท้องขึ้นท้องพอง

1. เอายาคำ ชันตะเคียน รังหมาบ้า ยาฝิ่น บดทาท้องเถิดหายแล

2. เอาใบสวาด ใบกะเหมะ หัวชะงอ ขมิ้นอ้อย มหาหิงค์ ปูนขาว ยาทางท้องเด็กแล
ละลายน้ำปูนขาวทา

3. เอารากมะกล่ำขาว บดทาใจมือใจตีนหายแล ถ้ามีฟ้งเอาลูกแดงกวา ผักเสี้ยนผี ตะไคร้
น้ำ พริก จิง บดทาฝ่ามือ ฝ่าตีนหาย

4. เอาเปลือก ไซล กระจาย พริก บดปิดสะดือท้องขึ้นหายแล

5. เอาดอกบัวตูม ขางแก้ว เปลือกแก้ว ดิปลีลูกพลู ตำทำกลอนกินหายแล

6. เอาใบสวาด ใบข้าวพลู ใบพริก บดละลายทาแก้ท้องขึ้นหายแล

7. ถ้าขึ้นขางเป็นนอยาง เอามะกรูด ลูกขี้กา ส้มป่อย บอระเพ็ด พริก กระเทียม ต้มกินหาย
แล

ยาโรคท้องเด็ก

เอาใบมะพร้าว ใบตาลหม่อน ใบคนทีสอ ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู ดิปลี ขมิ้น
อ้อย หัวกระจาย บดละเอียดเป็นแท่งไว้ละลายเหล้าตามเด็กอ่อนเด็กแก่กินแก้ครันตัว ขานี้ทำให้
ถ่ายดี และแก้ขางคินักแล

ยาแก้คันพุง แก้เลือดทั้งปวง

เอาหญ้าแซมไซ หัสคุณทั้ง 2 เปล้าทั้ง 2 แก่นแสมสาร ฝาง แผล สารส้ม ขมิ้นเครือ
ไคร้เครือ เถาสะค้าน จิงแห้ง ยาทั้งนี้ต้มกินกับเหล้าแก้คันพุง แก้เลือดทั้งปวงแล

ยาต้มแก้เจ็บพุง เพื่อกษัยกลอน

1. เอาแก่นแสมทั้ง 2 แก่นมัน แก่สั๊ก แก่นมหาสดำ รากคุดเค้า ก้างปลาแดง ผักหม
หนาม หัวสับปะรด แก่นประดู่ แก่นขนุน ใบมัลลิกา ผักราชพฤกษ์ ดินประสิ่ว ฝาง แผล แก่น
ปรือ แก่นขี้เหล็ก ต้มรวมกัน แก้กษัยกลอน เจ็บพุงหายแล

2. เอาประคำดีควาย ผักส้มป่อย รากส้มกุ้ง ใบกะเพรา ใบสวาด ตานหม่อน น้ำประสาน
ทอง รากข้าวพลู ขาดำ ปั่นกลอนกิน ถ้าเจ็บในท้องละลายน้ำเหล้าก็ได้ น้ำผึ้งรวงก็ได้กินหายแล

3. เอาหัวชะงอ ขมิ้นอ้อย มะขามเปียก กะเพรา มหาหิงค์ ใบสวาด พริก น้ำประสาน
ทอง ดิงเป็นกระสายกินหายแล

4. เอาคินรูป ผักเสี้ยนผี บดทาท้องน้อยแล

ยาแก้เจ็บพุง แก้ได้ทั้งเด็กทั้งมีแก่

1. ให้เอาใบมะขาม หัวหอม ผักแว่นทั้ง 5 สารส้ม ต้มกินคินักแล

2. ให้เอาพริก จิง เปลือกมะนาว ใบหนา เกลือ กระเทียม ตำให้ละเอียดละลายน้ำผึ้งก็ได้
น้ำร้อนก็ได้ กินหายแล

ยาแก้ท้องมาน

1. เอาขาคำ ขางสลัดไค มหาหิงค์ การบูร ลูกจันทน์ พริกไทย ดากแห้งแล้วบดผงกินพอสมควรตามธาตุหนักเบาแก้โรคท้องมาน
2. เอาแก่นมะหาด แก่นปฐู แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมสาร ดัมกินแก้ท้องมาน

ยาแก้ท้องรุ่งพุงมาน แก้ปวดเมื่อย หูหนวก ตามืด เป็นริดสีดวง มงคร่อ บิดท้อง ลมจุก เสียปวด ขี้ร้อน กลี้อนกลาก เป็นเริม เป็นพยาธิทั้งปวง

ให้เอาลูกสมอเทศ สมอไทย ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สะค้าน สมุลแว้ง หัวขิง น้ำประสานทอง ลูกผักชี ลูกหมากสลอด เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงหรือน้ำอ้อยแดงกินเท่าเมล็ดฝ้าย

ยาหุงแก้ท้องรุ่ง พุงมาน

1. เอาเกลือสินเธาว์ ดีเกลือ มูตรวัวคำ เหล้า ขางตะเคียน น้ำมันขาง หุงให้คงแต่เกลือเมื่อจะกินละลายน้ำร้อน กินแก้ท้องรุ่งพุงมานหายแล
2. เอาคองคิง เจตมูลเพลิง คีปติ เทียนขาว ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแล

ยาแก้พุงมาน ตามืด มือตายตีนตาย แก้ลมทั้งปวง

เอาคีปติเชือก เทียนดำ เทียนขาว หุงแล้วกินแต่ช้อนหอยหนึ่ง

ยาแก้เด็กคันทุง

1. เอารากโลด ขาคำ ใบกะเพรา ดัมกินหายแล
2. เอาเปลือกเคี่ยม ขมิ้นอ้อย เปลือกตานแดง ตานดำ จุกหอม กล้วยติบ ดัมกินหายแล
3. ถ้าเด็กท้องขึ้นอย่างจะขาดใจ ให้เอาหรรดาล น้ำมันแว้งเครือ กุสุมการเข้ากัน ทาท้อง ทาใจทามือ เท้า กระทบอ้อมและกินหายแล
4. ท่านให้เอาใบคนที่สอ ใบกระเพรา ใบผักคราด ใบสวาด ผักเสี้ยนผี ใบตานหม่อน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กรามพลู ขาคำ มหาหิงค์ พริก คีปติ ขิง เอาเท่ากันบดด้วยน้ำท่าแห่งไว้ละลายน้ำร้อนกินแก้ท้องขึ้นแก้บ้า
5. ท่านให้เอาขาคำ มหาหิงค์ รงทอง ฝักราชพฤกษ์ มะพูด เปลือกมะไฟ ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง ตั้งไฟให้อุ่น ทาท้องแก้ท้องขึ้น
6. ท่านให้เอาใบคนที่สอ ใบกะเพรา ใบผักคราด ใบผักเสี้ยนผี ใบตานหม่อน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กรามพลู ขาคำ มหาหิงค์ พริก ขิง คีปติ รงทอง เอาเท่ากันบดด้วยน้ำท่าท่าแห่งไว้ฝนด้วยน้ำร้อนแก้ท้องขึ้นตอนเช้าหายแล

ยาแก้ท้องขึ้น อุจจาระ ปัสสาวะไม่ออก แก่ชางและตานขโมย

ท่านให้เอา ใบมะตูม ใบคนทีสอ ใบชุมเห็ดเทศ ใบชุมเห็ดไทย ใบผักเป็ด ใบผักคราด ใบกะเพรา ใบสวาด ใบสะเดา ใบสลอด กะทือ กระชาย พริกไทย ดีปลี ข่า จิง ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันบดให้ละเอียดปั้นเป็นแท่งไว้เท่าเม็ดถั่วเขียวแก่ชางทั้งหลายละลาย น้ำมะนาวน้ำมะขามเปียกเอาเกลือแทรกหน่อยหนึ่ง ละลายเหล้าก็ได้แก่ชางทั้งปวงหายแลชื่อว่า เจียวพระอิศวร

ยาแก้ถ้ามีอาการท้องขึ้นล้นอยู่ จอก ๆ ให้เจ็บในอก ให้สวิงสวาย ให้เจ็บแตกขึ้นแตกลง

ถ้าจะแก้ เอามหาหิงค์ ลำพัน ดีปลี ลูกในสวาด ลูกราชคัศ ชะเอมเขา โกฐสอ ใบยาง ทราย กรูงเขมา เอาเสมอภาค ทำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก่ลมแก้ท้องขึ้น

ยาแก้เด็กอ่อนท้องขึ้น

เอารากมะตูม รากมะเขือขึ้น ตาอ้อยแดง ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้เด็กและผู้ใหญ่ท้องขึ้น เยี่ยวมิออก

เอาเปลือกกลุ่มบก รากผักชี ต้ม 3 เอา 1 กินเยี่ยวออกแล

ยาแก้เด็กท้องขึ้น เยี่ยวมิออก

เอาลูกมะขามป้อม เหนียวตาล ใบสมิ ตำละลายเหล้าทาท้องหายแล หรือเอาสะเดาทั้งต้น ทั้งรากทั้งใบ รากข้าวหลาม รากเล็บมือนาง ใบสนเทศ ยาทั้งนี้หุงให้เอาแต่น้ำมัน ทาหายเดือนแล

ยาแก้เด็กท้องขึ้น

1. เอาขาค่า รง ฝนด้วยน้ำ กินแก้ท้องขึ้นขึ้นออกแล

2. เอาคนทีสอ ใบกะเพรา ใบผักคราด ใบสวาด ผักเสี้ยนผี ใบตานหม่อนลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู ขาค่า มหาหิงค์ ตรีกระตุก ว่านร้อนทอง จิง ทำแท่ง น้ำข่าเป็น กระสาย ฝนด้วยน้ำร้อนกิน แก้ท้องขึ้นเวลาเที่ยงเช้าแล แก้ท้องขึ้นเวลาค่ำ เอาเทียนขาว กระวาน กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ นิลพู่ดี ดีปลีพลู ใบชุมเห็ดเทศ หย้าใต้ใบ ใบตานหม่อน ใบ สวาด ขาค่า มหาหิงค์ ใบเพรา บดด้วยน้ำข่าทำแท่งไว้ ถ้าเด็กเกิดได้เดือนหนึ่ง กินเม็ดหนึ่ง ถ้า 2 เดือน กิน 2 เม็ด กินตามอายุนั้นเถิด

ยาแก้ท้องขึ้นแดงท้อง

1. เอาเกลือสินเธาว์ ตีกระตุก น้ำประสานทอง กก ชะเอมเทศ มหาหิงคุ์ ขางโพธิ์ ผิวมะกรูด ใบกะเพรา บดด้วยสุรา บดด้วยพริกไทย กินตามกำลังหาย
2. เอารากแตงหนู รากขี้ดมอน จิงแห้ง 3 สิ่งนี้บดละลายด้วยน้ำมหาหิงคุ์ทาหายแล

ยาแก้ไขเหนื่อ

ยาแก้ไขเหนื่อ

1. ท่านให้เอารากไม้รวก หัวหวายขม รากขี้กาแดง รากพุงคอก รากพุงแก รากชิงชี เถามวก รากผักเข้ รากพุทรา กาฝากมะกอก เอาเท่ากันต้มกินแก้ภายใน
2. ท่านให้เอารากครอบจักรวาล น้ำใจใคร รากผักเข้ รากพาโหม รากพุงคอก รากย่านาง รากผักสาบ รากปืบ พญามือเหล็ก เปลือกหอยกาบ ฝนทาชโลมหายแล
3. ท่านให้เอารากผักลิ้นผี การบูร ดินสอพอง เอามาทั้งรากทั้งใบตำเอาน้ำ ถ้าไม่หาย ท่านให้เอารากผักสาบ รากหญ้าคา รากจิงนา รากฮ้อยช้าง เถาย่านาง รากไม้เท้าขาม่อม พิมเสน กรามพลู เอาแต่พอสมควร 8 สิ่งนี้บดละลายน้ำผึ้งและน้ำลูกขอกินหายแล

ยาต้มแก้ไขเหนื่อ

1. ท่านให้เอาหมากรู้ หมากรเมีย ใบมะเฟือง ใบมะขม รากมะพร้าว รากตาน เถาย่านาง เอาเสมอภาคต้ม 3 เอา 1 กินหายแล
2. ท่านให้เอาหัสตุณ รากราชพฤกษ์ กำจาย รากย่านาง รากคนทา เอาเสมอภาคต้มกินหาย
3. ท่านให้เอารากผักเข้ รากย่านาง เปลือกเฉียงพริ้นางแอ หัวตุระ ขมิ้นเครือ หัวคั่ว รากขี้กาแดง รากคนทา 8 สิ่งนี้บดชโลมน้ำข้าวข้าวกินหาย

ยาตัดรากแก้ไขเหนื่อ

1. ท่านให้เอาใบมดกา ใบมะนาว ใบส้มป่อย ใบมะขาม ใบมะกรูด เอาเท่ากันตำ ตีกระตุก เอาน้ำมาแล้วจึงเอาเกลือ 1 บาท ยาดำ 1 บาท เทียวให้งวดกิน ต้มกินหม้อเดียวหายแล
2. ท่านให้เอาโงฐหัวบัว รากมะแว้ง แก่นขี้เหล็ก รากย่านาง รากแฝก ชะนูด สัก สน รากมะพร้าว รากหงส์

ยาแก้ไขเหนื่อทั้งปวง

- ท่านให้เอาผักปลัง ผักเข้ ดินประสิวขาว ข้าวสารแช่น้ำ 4 สิ่งนี้ตำผงปั้นเอาน้ำกินหายแล

ยาต้มกระทงไขเหนื่อ

ท่านให้เอารากน้ำนอง รากคนทา รากส้มป่อย รากย่านาง ไม้เท้าขาม่อม ต้มให้กิน

ยาแก้ไขเหนื่อ ตรีโทษ

ท่านให้เอาลูกจันทน์ 2 ชั่ง 2 สลึง ดอกจันทน์ 2 สลึง เบญจกานี 2 สลึง กรามพลู 2 สลึง พิมเสน 2 สลึง บดกินแก้ไขเหนื่อ เจ็บหัวใจละลายน้ำดอกไม้มากิน

ยาแก้ไขเหนื่อนอนไม่หลับ

1. ท่านให้เอาใบมะขามป้อม ใบผักกาด ใบชุมเห็ด หญ้าไต้ใบ กระทืบขูด พิมเสน บดทาหลังตา

2. ท่านให้เอามะแว้งเครือ มะเขือขื่น บอระเพ็ด จิง ลูกพิลังกาสา กัญชา ต้ม 3 เา 1 กิน

ยาแก้ไขเหนื่อสะท้าน ให้ร้อน ให้หนาว

ท่านให้เอาใบสะเดา สะค้าน คนทา รากข้าวพุด บอระเพ็ด หญ้าแพรก แผลกหอม หวาย ตะค้า หนั่งแรด เอาเท่ากันต้ม 3 เา 1 กิน

ยาแก้ไขเหนื่อสะท้านให้คลื่นไส้

ท่านให้เอาจันทน์ทั้ง 2 เกสรสารภี เกสรบุญนาค เกสรบัวหลวง เปลือกหอม รากหญ้าคา เฌียงพรวนางแอ เอาเท่ากันบดทำเป็นกลอนเท่าลูกไฟละลายน้ำข้าวกิน แก้ส่วงสวายละลายน้ำดอกไม้มากิน

ยาแก้ไขเหนื่อ เจ็บคอ

ท่านให้เอากระดูกงู งาช้าง ชะเอม เถาย่านาง ฝนด้วยน้ำขันทองกรให้กิน

ยาแก้ไขเหนื่อ ใช้สันนิบาตขึ้นนอกในคอ

ท่านให้เอาลูกมะม่วงพิมเสน ไล่หมาคืบ กรามแรด กรามช้าง น้ำตาลโตนด น้ำตาลทราย ดินประสิ้ว เกลือสินเธาว์ บดละลายน้ำผึ้งรวงห่อผ้าขาวอมแก้เจ็บคอเจ็บอก

ยาแก้ไข้เหนือสันนิบาตเลือดให้เจ็บคอ

ท่านให้เอารากมะพร้าว รากย่านาง ขมิ้นอ้อย ใบมะเฟืองต้มน้ำกินแทรก ดิงหยาแล

ยาแก้ไข้เหนือขึ้นลิ้นขึ้นคอ

ท่านให้เอาหางปลาช่อน น้ำประสานทอง กระดุกงูเหลือม กระดองปูนา ลูกมะกอก เผาไฟละลายน้ำทา

ยาแก้ไข้เหนือ แก้กาฬขึ้นในคอในอก

ท่านให้เอารากส้มกุ้งช้าง ชะเอม เปลือกตัวผู้ ดินประสิวขาว บดละลายน้ำมะนาวกินแก้เสลดในคอ

ยาแก้ไข้เหนือ แก่สันนิบาต แก้กาฬในคอ ในอก

ท่านให้เอาจันทร์ทั้ง 2 สีเสียดทั้ง 2 เกสรบุณนาค เกสรบัวหลวง สุพรรณฉันทแดง เบญจกานี เขาควยขาว กกสุก รากกล้วยดิบ น้ำประสานทอง บดละลายน้ำร้อนกินแก้กาฬ ละลายน้ำดอกไม้มินแก้ไข้เหนือ

ยาแก้ไข้เหนือสันนิบาต แก้เส้น

ท่านให้เอาใบสะบ้า ใบชะคราม บดโขลกแก้เส้น

ยาแก้ไข้เหนือให้ชัก

ท่านให้เอาผักแว่น ผักเสี้ยนผีทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย การบูร พันทิไลม์

ยาแก้ไข้เหนือ สันนิบาต

ท่านให้เอาฝักราชพฤกษ์ ใบจีเหล็ก ใบผักกาด ใบส้มป่อย สมอเทศ หัวหมู เอาเท่ากัน ต้ม 3 เอา 1 เมื่อจะกินแทรกยาคำน้อยหนึ่ง

ยาแก้ไข้เหนือสันนิบาตตาแดง สันนิบาตตาเหลือง นอนไม่หลับ

ท่านให้เอาเทียนคำ พริก ละลายน้ำร้อนกิน

ยาแก้ไข้เหนือมันให้หอบ

ท่านให้เอา มือน้ำเต้า จันทน์ทั้ง 2 คีงเหลื่อม บดละลายน้ำข้าวข้าวกินหาย ถ้าไม่หาย ท่านให้เอาใบหนาด รากระย่อม ว่านร้อนทอง ว่านทึบแรด ชะเอม อบเชย คีงเหลื่อม บดละลาย น้ำจันทน์กินแก้หอบหาย

ยาแก้ไข้เหนือลงท้องเป็นหัวกุ้งน่าเป็นเลือด

ท่านให้เอารากพุ่มเรียง จันทน์แดง จันทน์ขาว รากพุงคอก รากชิง รากช้าชาติ ขมิ้นอ้อย ย่านาง รากมะเดื่อดิน รากแฝก เอาเท่ากันต้มกิน

ยาแก้ไข้เหนือกินข้าวไม่ได้

ท่านให้เอาหญ้าวงช้าง ผักขวง ตำบดเอาน้ำให้กิน ถ้าไม่หายท่านให้เอาดูดยอ ข่า พริก กระเทียม เกลือ บดละลายน้ำผึ้งรวงกินข้าวได้

ยาแก้ไข้เหนือให้ปวดศีรษะ

ท่านให้รากหิงหยา กำยาน ฝนด้วยน้ำมะนาวทาหน้าผากหาย

ยาแก้ไข้เหนือเจ็บอกนั่งไม่ได้

ท่านให้เอารากกล้วยดิบ รากกล้วยน้ำ รากหมาก รากมะพร้าว ผักเขาแซ่น้ำให้กินแก้ร้อน ในอก ถ้าไม่หายท่านให้เอารากไม้เท้ายายม่อม ใบเฉียงพร้าว ใบหมากเมียบ ใบเงิน ใบทอง รากย่านาง ต้มกินแก้กาฬภายใน

ยาแก้ไข้เหนือขึ้นในอกในตัว

ท่านให้เอาลูกพิมเสน หมายคิบ กรามแรด กรามช้าง น้ำตาลโตนด น้ำตาลทราย ดิน ประสิทขาว เกลือสินเธาว์ บดละเอียดละลายน้ำผึ้งรวงห่อผ้าขาวอม

ยาแก้ไข้เหนือ ให้คั่งร้อนในอก

ท่านให้เอาเถาหมวก จันทน์ทั้ง 2 พิมเสน ใบย่านาง หญ้าแพรก ใบผักเขา รากมะอึก หัวคั่ว ใบมะเฟือง ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้ไข้เหนือซึ่งเจ็บเป็นเวลา เมื่อไข้ให้เหียน ให้อาเจียน กินข้าวไม่ได้

1. ท่านให้อาการณิการ รากบัวหลวง รากมะกล่ำเครือ รากมะตูม เห้วหมู อ้อยแดง
เอา 3 ซ้อกินหายแล
2. ท่านให้อาพริก จิง คินกราน กก ขมิ้นอ้อย ไพล บดทำกลอนกินหาย

ยาแก้ไข้เหนือ ให้สลด

ท่านให้อารากขี้กาแดง รากคัตเค้า ฝนด้วยน้ำขาวข้าวกิน

ยาแก้ไข้เหนือหายแล้วกลับมาเป็นอีก

ท่านให้อารากย่านาง ไม้เท้าขาม่อม หัวคั่ว รากแฝก รากผักกาด เห้วหมู จันทน์
แดง จันทน์ขาว โปหมาดัมกิน

ยาหยอดตาเหลืองให้ไข้แก้ไข้เหนือ

ท่านให้อาพิมเสน การบูร บังลังสินลาฝนด้วยน้ำพิมเสน การบูรใส่ ถ้าน้ำตาออกนอกกรม
ตาบึ้งได้ถึงแก้มพ่นแก้มลงไปคลายแล ถ้าน้ำตาไม่ออก อย่ารักษาเลย

ยาแก้ไข้เหนือสะอึก

ท่านให้อาลูกมะอึก ลูกมะขี้ขึ้น ลูกมะแว้ง น้ำอ้อยแดง เคี้ยวให้กินหายแล ถ้าไม่หายท่าน
ให้อาลูกขยอ พริก จิง กระเทียมบดละลายน้ำกิน ถ้าไม่หายท่านให้อาผิวมะกรูด พริก จิง กระ
เทียม เกลือ บดน้ำผึ้งรวงน้ำทำก็ได้ ถ้าไม่หายท่านให้อาข่าตาแดง 7 แว่น กระเทียม 3 หัว บด
ละลายน้ำกิน ถ้าไม่หายท่านให้อาว่านน้ำ ใบตะไคร้ พริก จิง คีปรี บดละลายน้ำร้อนทั้งกินทั้ง
นัตถ์ ถ้าไม่หายท่านให้อาลูกมะตูม ตาเสือ กรุงเขมา ชะเอม ย่านางบดละลายน้ำคั้นเหลืองกิน
แก้สะอึกแก้อาเจียน

ยาแก้ไข้เหนือ กระหายน้ำ

ท่านให้อาประจำไก่อ บดด้วยข้าวตอก ตำละลายน้ำผึ้งรวง น้ำตาลทรายก็ได้กินหายแล

ยาแก้ไข้เหนือปากแห้ง ปากเผือด

ท่านให้อาลูกเบญจกานี ลูกประจำคิตวาย กรามพลู ชะเอม น้ำตาลกรวดบดละลายน้ำทา
หายแล

ยาแก้ไข้เหนือให้ร้อนปลายมือปลายเท้า

ท่านให้เอารากผักเข้ รากผักสาบ เถาหมวก ผักฉืด เสนียด สะเดา ใบไม้ไผ่เทศ บด ละลายน้ำชาวกินชโลมหาย

ยาแก้ไข้เหนือยกเท้ามือไม่ค่อยได้

ท่านให้เอารากไม้ไผ่จีน รากพุ่มเรียง รากเหียงป่า รากก้างปลาแดง รากเหียงบ้าน ราก สะเดา รากย่านาง ขมิ้นอ้อย ต้มให้กิน

ยาชื่อประสานชีวิต

ยาชื่อประสานชีวิต แก้อติสาร แก้วริดสีดวง แก้ไข้

ท่านให้เอาใบผักกระเฉด ใบกระทืบยอด รากกรุงเขมา เปลือกกระท้อนน้ำ เปลือกนางกราย ขางแด้ว เต่าทั้ง 5 รากรงกา หัวอุตพิศ ลูกมะตูมอ่อน โกรธสอ ตีป्ली จันทน์ทั้ง 2 ยาทั้งหมดนี้ เอาเท่ากัน เอาสังกรณีเท่ายาทั้งหลายบดทำแท่งไว้ เมื่อจะกินแทรกผื่นแก้ลงด้วยธาตุแปรก็ดี เป็นไข้ สิ่งใด ๆ ก็ดี ถ้าอติสารแล้วให้กินยานี้หาย ถ้าอาเจียนเอากระเทียม 7 กลีบ เอาเทียนดำหนักเท่ากัน ตำเอาน้ำละลายยานี้แก้รอก หนึ่งเอาเถาชิงช้าชาติมาตำเอาน้ำละลายยา กินแก้อาเจียนเป็นโลหิตออก เสีย ถ้าไข้หนักแทรกเกรบวหลวง ดอกนูนนาค ดอกสารภี

ยาชื่อประสานชีวิต แก่ลงด้วยธาตุ ธาตุแปร แก้ไข้ต่าง ๆ แก่รอก

1. ท่านให้เอาใบผักกระเฉด ใบกระทืบยอด รากกรุงเขมา เปลือกมูกมัน เปลือกกระท้อนน้ำ เปลือกนางกราย ขางแด้ว ดานทั้ง 5 กกลังกา หัวอุตพิศ ลูกมะตูมอ่อน โกรธสอ ตีป्ली จันทน์ทั้ง 2 ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค เอาสังกรณีเท่ายาทั้งหลาย บดทำแท่งไว้เมื่อจะกินแทรกผื่นลงด้วย ถ้า อติสารแล้วหาย ถ้าแก้รอกเอากระเทียม 7 กลีบ เอาเทียนดำหนักเท่ากระเทียม ตำเอาน้ำละลายยา นี้กิน แก้รอกเป็นโลหิตหายแล

2. ท่านให้เอาเบ็ญจกัณฑ์ ฝาคอยแครง เปลือกหอยขม หนั่งแรด หนั่งกระเบน ยา 5 สิ่งนี้ เผาจึงเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ตีป्ली เทียนดำ เทียนขาว เอาเท่ากันบดละลาย สุรากิน หรือเอากาฝากสะทอน กาฝากมะนาว ต้มกินหาย หรือเอาใบมะขม มะเฟือง มะระ ใบ น้ำเต้า สะเดา ชิงช้าชาติ ขมิ้นอ้อย หญ้าปากควาย ใบประคำไก่ หญ้าไต้ใบ ผักเสี้ยนผี หญ้า แพรก บดละลายน้ำจันทน์กินหาย

3. ท่านให้เอาตานทั้ง 5 จันทน์ทั้ง 2 ใบพิมเสนทั้ง 2 ใบกรรณิการ์ ใบทับทิม ใบกะเพรา ลั่นทะเล น้ำประสานทอง สารส้ม เอาเท่ากันบดละลายน้ำจันทน์กินแก้เลือดคกทวาร

4. ท่านให้เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนทั้ง 5 มหาหิงคุ์ การบูร ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำจันทน์แทรกดีหีบ ดึงเหลื่อมกิน

ยาแก้รูกขาด รกมือออก

ยาแก้รูกมือออก 2-3 วัน แล้วก็ดี

เอาเบี้ยผู้ รากถอบแถบ ต้ม 3 เอา 1 พริก จิง กก บดปรงลงกินออกแล

ยาแก้ไข้ถ้าเกิดลูกรูกขาด

ให้เอาเทียนทั้ง 5 บดพอกท้องน้อยออกแล ถ้าเกิดไม่ออก ให้เอาหญ้าคาทั้ง 5 ตำละลาย น้ำมะพร้าวเชียว ทั้งกินทั้งพ่นออกแล

ยาแก้เมื่ออาการรูกมือออกให้เลือดเน่าเลือดตาย และลมเสียดท้องขึ้นท้องพอง

เอาน้ำมะกรูด น้ำหัวหอม น้ำขมิ้นอ้อย น้ำจิง เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ คีปาลี โกฐ หัวบัว ชราทั้ง 2 ปรงลงเคี้ยวเป็นกลอนกินแก้เลือดร้าย

ยาแก้รูกติดขาด

1. เอารากละหุ่งแดง กรุงเขมา เทียนดำ ตำผงละลายเหล้ากินออก
2. เอารากโตนด รากหมาก รากมะพร้าว เอาเสมอภาคเผาไฟให้ไหม้ บดละลายเหล้ากิน
3. เอาคิปาลีเถื่อนมาเคี้ยวกับหมากพลู พ่นท้องน้อยออก ถ้ารูกมือออก เอาหัวคองคิง จิง รากมะนาว คราบงูเห่า หนูฝักกาดเท่ากันบดพอกท้องน้อยออกแล ถ้ามือออกเอาขี้เถ้ากลางเตาไฟ ละลายน้ำมันงาทาหลัง ดบหัว 3 ที ออกแล และถ้ารูกมือออกเอามะเขือขื่น ตำน้ำหยันกินออก

ยาแก้รูกติดลูกตายในท้อง

1. เอาหอยสังข์ เบี้ยจักจั่นเผาไฟให้ไหม้ พริก จิง คีปาลี ลำโพง กก รากพานู ใบหง หาย เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำมะเกลือ ให้กินหายแล
2. เอาเม็ดในมะนาว เม็ดในหงส์แดง บดทาฝ่ามือ ฝ่าตีนท้องน้อย รูกติดลูกออกแล
3. เอาใบหงส์แดง หัวคองคิง มหาหิงคุ์ กก บดละลายน้ำมะนาวชุบกระหม่อม

ยาแก้เมื่อคลอดลูกรูกมือออก

1. เอาสมอร่องแร้ง หมาก คราบแมงมุม ข้าวเหนียวตาน สมอพิเภก บดด้วยพริก จิง ละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

2. ถ้ำรกมียอกและเนาอยู่ในห้อง เอาของคิง เปลือกเพกา รากพัดแพวแดง บดละเอียด พอกสะดือ และท้องน้อยทาเล ถ้ำออกแล้ว เอน้ำขาวข้าว ถ้างเลียบ

ยาแก้ถ้ำลูกออกแล้วเลือดรกมียอก

เอาอังกาบ พริก เกลือ ขิง บดละลายน้ำกินออกเล

ยาใช้เมื่อออกลูก แต่รกมียอก

เอาติปลิ พริก หมายแห้ง เอาเมงมุดายซาก ข้าวเหนียวตานยา คั่วเป็นข้าวตอกเอาเท่า ก้น บดละเอียดละลายน้ำผึ้งกินตกเล

ยาแก้เลือดตกรกมียอก

เอาสมอพิเภก พริก ขิง บดละลายน้ำผึ้งรวงกินหายเล

ยาขับรกขาดในห้องให้ออก

เอาขอดฝ้ายแดง พริก ขิง กระเทียม บดละลายสุรากินรอกออกเล

ยาแก้รกติดอยู่ในท้องหลังเด็กคลอดแล้ว

ถ้ำรกติดอยู่ในท้องมียอกมา ท่านให้เอาไม้ไผ่สีสุก หอยสังข์ เอาเท่ากันบดด้วยน้ำมะจั่ว แล้วกินรกกี้จะออก

ยาแก้รกติด

1. ถ้ำคลอดลูกไม่ออก และรกไม่ออก ท่านให้เอาน้ำข้าวเหนียว รากตานหม่อน น้ำเต้าขม คราบงู พันธุ์ผักกาด บดทาท้องแล้วออก

2. ท่านให้เอารากคองคิงบดด้วยไข่แดง ใช้ทาเส้นเท้าขวา ลูกก็จะมีออก ถ้ำไม่ล้างออกให้ เร็วเลือดก็จะมีออก ให้เอาหมเผาไฟละลายน้ำมูตรกิน ถ้ำมีฟังกี้ให้เอามะระด้าเอาแต่น้ำแล้วเอาน้ำ มูตรแทรกกิน ถ้ำพินตัวแล้วเอาค้ายชุบน้ำตังแต่หัวจนถึงสันหลัง และถ้ำเลือดติเอาใบมะเขือขึ้น กำมือหนึ่ง ขาดำ ข่า พริก เกลือ น้ำขมิ้นอ้อย จอก นำมาคูลีการเข้ากันกินหาย

3. ถ้ำรกไม่ออก ท่านให้เอาขี้วัว หัวคองคิง บดพอกสะดือรกก้นก็จะออกมา

4. ขาทาท้องท่านให้เอาน้ำเต้าขมทั้ง 5 คราบงู พันธุ์ผักกาด บดทาท้อง ทั้งลูกทั้งรกกี้จะ ออกเล แต่ถ้ำรกมียอกให้เอารากตาเลือมาต้ม 3 เอา 1 กินบ้างทาท้องบ้างรกกี้จะออก

5. ท่านให้เอาคราบเมงมุดายซาก ใบน้ำเต้าขม บดละลายน้ำเปลือกหมากสุกทาท้อง
6. ถ้าคลอดลูกแล้วรกไม่ออก ท่านให้เอาเปลือกสะเดามาต้มน้ำกินก็จะออก

ยาแก้ผู้หญิงคลอดลูกไม่ออก แก้กโรค

ท่านให้เอากล้วยน้ำ เอาที่มันเน่าอยู่ ลูกผักชี ผักแว่น ตำให้ละเอียดพอกท้อง

ยาแก้โรคติดเกิดลูกไม่ออก

ท่านให้เอา คราบงูเห่า คราบเมงมุด คราบขี้แมลงสาบ ถั่วเขียว พริก กก ขี้วัวอ่อน ถ้าพอกเอายานี้เมื่อลูกออกแล้ว ให้ล้างที่พอกเสียให้หมด ถ้าล้างไม่เร็วได้สัปดาห์

ยาแก้รกไม่ออก

1. ท่านให้เอาลูกข้าวพลุ กะเหมงพริ้ว ขี้แมลงภู่ ใบเมงมุด ข้าวตอก เอาเหนียวตาน หมากแห้ง บดละลายน้ำผึ้งรวงกิน
2. ท่านให้เอาหัวคองคิง ขมิ้น จิง ลูกชะออก บดด้วยกันทาสันตื้นรูกออกแล
3. เอารากเปลือกตาเสือ เกลือ ต้ม 3 เอา 1 กินออกทะเล
4. เอาเปลือกมะไฟ เปลือกหอยขม ชั่งให้เท่ากัน บดน้ำมะจั่วออกให้หมดกรองให้กินวิเศษนักแล

ยาแก้เมื่อลูกมิตกรกมียออก

เอาไข่ไก่แดง ผัวไม้ไผ่ เอาเท่ากันทาตื้นลูกแรกรอกออกแล

ยาแก้เลือดมิตกรกมียออก

1. เอาสมอพิเภก พริก จิง ละลายน้ำผึ้งรวงกินออกแล
2. เอารากทองกลางใบมน เปลือกมะรุม
3. เอาเถียงพริ้นางแอ ดอกสารภี ดอกบุญนาค เกสรบัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 ข่าตาแดง ไพล ขมิ้นอ้อย ตำผงละลายน้ำดอกไม้วี ไพล จิง แล
4. เอาน้ำประสานทองสะตุ ชะเอม สมอทั้ง 3 ดอกพิบูล ชะมด พิมเสน มะขามป้อม โกรฐสอ โกรฐเขมา

ยาแก้คลอดลูกแล้วทำเพศ

ยาแก้คลอดลูกเลือดหงขึ้นไป

ท่านให้อ่านน้ำข้าว ผักเสี้ยนผี ตะไคร้ ชะงอ มะรุม กก หัวหอม จิง มหาหิงค์ ยาทั้งหมดนี้
นี้ตำน้ำหยันคัดฟืนกรอกฟืนขึ้นแล

ยาแก้คลอดลูกแล้วเลือดขึ้น ดายไปวันหนึ่ง

ท่านให้อาพัดแพวแดง หางไก่แดง รากลำโพงกาหลัก ขี้หนูพุก ลูกในถั่วผี ยาทั้งหมดนี้
บดทำแท่งละลายเหล้า คัดฟืนกรอกยาขยขึ้นนั่งแล

ยาแก้คลอดลูกเลือดหวาน

ท่านให้อาต้บต่างฝนด้วยสุรา อีกขนานหนึ่ง เอาต้บต่าง ลึงค์ควายขาว ยาทั้งนี้ฝนละลาย
เหล้า ถั่วสลับกรอกลงฟืนแล

ยากินเมื่อคลอดลูกแล้ว

ท่านให้อาใบหนาดกำมือ ตัดหัวท้าย พริก เกลือ กก แกงกับปลาตุกกินแก้เลือด

ยาแก้คลอดลูกแล้วเลือดไม่ตก

ท่านให้อารากขั้ดมอน ใบตางโชน ingsอ่อน รากจาก รากทองหลาง ดัม 3 เอา 1 ให้กิน
แล

ยาแก้คลอดลูกแล้วเจ็บในครรภ์เลือดเป็นหนองอยู่ใน

ท่านให้อาใบตองแตกตำน้ำหยัน ใส่พริก กระเทียมบดกิน

ยาเมื่อคลอดลูกแล้วทำเพศต่าง ๆ

ท่านให้อาหญ้าแซมไซ พริก กระเทียม กินเลือดร้ายออกสิ้นแล

ยาแก้เลือดแห้งในท้อง

ยาพอกกระหม่อมแก้เลือดแห้งในท้อง ท่านให้อาใบพลูแก่ กำยาน เกลือสินเธาว์ ใบราช
พฤกษ์ โศกกระออม จิง ข่า พาดไฉน ทนดี หรฤณ ดองคิง ยาทั้งหมดนี้บดด้วยเหล้าพอกท้อง
สารพัดจะออกสิ้น ถ้าไม่ฟังก็ให้ทำยาธุแล เอารากกำจาย เปลือกพิกุล เปลือกทองหลางใบมน ดัม
3 เอา 1 กินแล้วก็หาย

ถ้าหญิงยังไม่ถึงระดูหรือระดูยังไม่มาในระยะ 4-5 เดือนแล้ว ท่านให้เอาทองคำ 2 บาท เติมน้ำมัน 2 บาท พริก 2 บาท จิง 1 บาท เทียนดำ 1 บาท เทียนขาว 1 บาท ตำเป็นผงไว้ ละลายกับน้ำผึ้งรวงกิน เลือดก็จะมาตามปกติ

ยาแก้เวลามีครรภ์ตกถูกตกหนอง

ท่านให้เอาชันชอกสร ห้วข่า บดละลายกินหาย

ถ้าหญิงมีครรภ์หรือคลอดแล้วเลือดตกหนัก

ท่านให้เอาน้ำดอกคำ น้ำลูกมะเฟือง คุลีการ ให้กินแก้ทุรนทุราย

ยาแก้เลือดตกหนักหลังคลอดลูก

ถ้าคลอดลูกแล้วเลือดตกหนัก ท่านให้เอาพริก ขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ ส้มป่อย ยาทั้งนี้เอา ปริมาณเท่ากันตำเป็นผง แล้วใช้ละลายน้ำมะนาวกินตามกำลังวันก็จะหาย

ยาแก้ถ้าเจ็บภายใน

ท่านให้เอามะรุม 1 ทะนาน เคี้ยวให้เหลือครึ่งหนึ่ง คือ ครึ่งทะนาน แล้วใช้กินก็จะหาย

ยาแก้เลือดเดินไม่สะดวก

ท่านให้เอาผักไผ่ ผักเข่า รากขี้กาแดง ลูกคัดเค้า ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันต้มเอา 1 กินหาย เลือดร้าย แก่ลมจุกเสียดตกข้างม้าวัวควาย ตกตันไม้ คลอดลูกแล้วรกไม่ออก

ยาแก้คลอดลูกใหม่แล้วเลือดไม่ตกกลายเป็นฝี

1. ท่านให้เอามะขาง เปลือกเงาะ เอาเท่ากันตำเป็นผงก็ได้ ต้มก็ได้ ละลายน้ำร้อนก็ได้ จำเพาะคลอดลูกใหม่ก็ดี ลูกตายในท้องก็ดี เลือดนั้นเน่าอยู่ ตีขึ้นมาก็ดี กินยานี้ตกสิ้นแล อย่าให้ กินมากนักตายแล

2. ท่านให้เอาเปลือกพิทูล เปลือกตาเสือ เปลือกมะขมตัวผู้ เปลือกกระท้อน หัวหอม พริก จิง ต้มด้วยเหล้ากินแต่น้อยขับเลือดเหมือนกันแล

ยาแก้คลอดลูกแล้วเลือดไม่ตกกลายเป็นฝีในอกในท้อง

ท่านให้เอาขิง 5 ตำลึง ข่าตาแดง 5 ตำลึง บอระเพ็ด น้ำมันงา หุงให้เหลือแต่น้ำมัน เอา ลูกจันทร์ เบญจกานี เนระพูสี สมุลแว้ง ตำเป็นผงให้กิน ถ้าไม่ฟังท่านให้เอาน้ำมะนาว จิง กะทือ ใพล หัวหอม พริก กระชาย มะรุม กุ่มทั้ง 2 ทองหลางบ้าน ขมิ้นอ้อย ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ

ทะนาน ผักเสี้ยนผี 5 ทะนาน เกลือรำหัดน้อย หุงให้เหลือแต่น้ำมันเอาเครื่องปรุงดัง 2 สิ่ง ลูก
จันทน์ 1 บาท กรามพลู 1 บาท บดละเอียดปรุงลงให้กินกับน้ำมันจะทำให้จำพวกเลือดร้ายฝืน
อก ฝืนหัวคว่ำหาย

**ยาแก้สตรีเป็นจ้ำร้าวสามประการเกิดด้วยมดลูกเพราะคลอดบุตรเกิดมาตุคามจึงเป็นฝีมดลูก ฝีกาพก็
ดี เป็นบุพโพของเป็นน้ำเลี้ยงของเป็นควาปลา ถ้าน้ำเลี้ยงร้ายนักปากทวารเบาหนักให้ปวดเบาบ่อย ๆ
ให้เสกคันหัวเหิน**

ท่านให้เอาฟางข้าวเหนียว ฟางข้าวเจ้า ตาไม้ไผ่ป่า รากไทรย้อย หัวอุตพิศ เทียนทั้ง 5
สารส้ม ดินประสิว โศกกระสุน โศกหอม ผักเสี้ยนใหญ่ ใบบัวหลวง รากมะกล่ำต้น รากมะกล่ำ
เครือ เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1 กินแก้จ้ำร้าวตรีโทษได้หาย

ยาแก้เลือดขัด ฝืนนอก มดลูก

ท่านให้เอาลูกขี้กาแดงผ่า 4 ซีก ทิ้งเสกส่วนหนึ่งอาสามส่วน ขมิ้นอ้อย 3 ท่อน บอระเพ็ด
3 ท่อน ต้มด้วยเหล้ากิน

ยาแก้มีครรภ์ ให้จุก ราก แดกขึ้น - ลง เหงือกตก

ถ้ามีครรภ์ ให้จุก ให้ราก ให้แดกขึ้น แดกลง ให้เหงือกตกหนัก เกิดเพราะลมชื้ออุทรวาท
เป็นวงลมก็ดี ท่านให้เอาเทพทาโร เกล็ดปลาช่อน เผาไฟให้ไหม้ ใบบัวหลวง รากขัดมอน ลูก
จันทน์ จิงศด กก ข่อย เอาสิ่งละ 2 สิ่ง พิมเสน บดละลายน้ำลูกจันทน์ต้มกินหาย

ยาแก้หญิงคลอดลูกติจุก

ท่านให้เอาพัดแพแดง ทางปลาไหลแดง รากลำโพง ขี้หนูพุท ผ่นกินหายแล

ยาประคบเมื่อคลอดลูกแล้ว

ท่านให้เอากุ่มน้ำกุ่มบก มะรุม ทองกลาง กะทือ ไพล ใบมะขาม ตำประคบเมื่อออกลูก
แล้ว

ยาแก้เมื่อหญิงมีครรภ์หรือคลอดลูกแล้วต้องการประคบให้เลือดตก

ท่านให้เอาใบส้มป่อย ใบมะขาม กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย หอม กระชาย กุ่มทั้ง 2 ดีเก็ก
ตำผงใช้สุราเป็นกระสายนำมาประคบ

ยาประคบให้เลือดตก

ท่านให้เอาใบส้มป่อย กะทือ ไพล ข่า ขมิ้นอ้อย หอม กระชาย กลุ่มทั้ง 2 ดีเกลือ ตำผง ละลายน้ำชาเป็นกระสายประคบ

ยาแก้ตกเลือดผิวดู

ท่านให้เอารากหญ้าคา ขมิ้นอ้อย รากเสนียด เห้วหมู รากมะตูม รากไม้รวก ตำเป็นผงแล้ว ใช้น้ำผึ้งลงเล็กน้อย เมื่อจะกินแล้วก็จะหาย

ยาแก้สตรีตกเลือด ผิวดู

ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย รากชบา เสนียด เห้วหมู รากมะตูม รากไม้รวก ละลายน้ำผึ้งรวง กินหายแล ถ้าไม่หายท่านให้เอารากผักไหมหัด ขมิ้นอ้อย ข้าวสาร ละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้เลือดไม่มาตามปกติ

ท่านให้เอาน้ำมะพร้าว น้ำส้มป่อย น้ำมะขามเปียก น้ำผึ้งรวง เอาสิ่งละจกเคี้ยวให้ชันกิน แก้โรคเลือดไม่มาตามปกติ ถ้ากินแล้วจะมาตามปกติเหมือนเก่า

ยาถ่ายเลือด

ท่านให้เอาจันทร์ทั้ง 2 กฤษณา สะค้าน สมอทั้ง 2 ทนติ คนทิสอ เขมาคนที ตำใส่ น้ำเกลือ แล้วตั้งไฟต้มกินแก้ถ่ายเลือด ถ้าเลือดลงมี ให้ร้อนให้เย็นดับแต่ เอาทั้งทั้งรากทั้งใบ ต้มกิน แล้วเสกด้วยสัณึกัตวา ใช้กินเฉพาะในเวลาเช้า

ยาแก้สตรีมีดลูกเน่า เพราะคลอดลูก เพราะสืบมาตุคามมากมดลูกพิการเป็นบุพโพต่าง ๆ เป็นน้ำเหลือง เป็นน้ำคาวปลา เพราะว่ามีน้ำเหลืองร้ายมันคกทวารเบาทวารหนัก ถ้ามีอาการเบาบ่อย ๆ ให้ปวดแสบขัดทวารเบา

1. เอาฟางข้าวเหนียว ฟางเสน ตาไม้ไผ่ป่า รากไทรย้อย หัวอุตพิศ เทียน สารส้ม ดินประสิ้วขาว โคลกกระสุน โคลกกระออม ผักเสี้ยนใหญ่ ใบบัวหลวง รากลำควน รากมะเกลือ ยาทั้งนี้เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1 กินแก้ชำระหายสิ้นแล

2. เอาใบถั่วแระ หญ้าข้าวเย็นได้ หญ้าข้าวเย็นเหนือ ชันทองพยาบาท พุงแก เปลือกกันเกราเทียนคำ เทียนขาว ใบผักเป็ดแดง ใบกะเพรา พริกไทย หมาเกลือ ต้มกิน 15 วัน หายแล ถ้าบังเกิดแก้สตรีด้วยสืบมาตุคามมากนัก เหลือกำลังให้ปากทวารหนักเปื่อยเน่าลงที่กระทบกระทั้งข้างใน ให้เป็นน้ำเหลืองนั้นเน่าร้ายนัก มักทำให้กัศตัวเอง กะเบนไหวมิได้ ก็ให้ร่ำไปถึง

เรียกว่าชำระ ถ้าจะแก้ไขเอาพริกไทย ดิปลี เทียนดำ มหาหิงคุ์ มะขามเปียก กกสด ว่านน้ำ การบูร ลูกสลด ผสมบดเข้ากันกิน

3. เอาขมิ้นอ้อย เปลือกกระท่อมขี้หนู ใบกะเม็ง ต้ม 3 เอา 1 กินวิเศษนัก จึงเอาราก มะนาว ลูกเบญจกานี ฝนทารอบทวารเบา จึงเอาเปลือกหามาผู้ เปลือกเถียงพ้านางแอ เปลือกจิก เปลือกมะกรูด ต้มรินเอาน้ำ เอาสารส้มใส่ลงพอประมาณ ใส่โยนิหายชำระนั้นแล

ยาแก้มดลูกนำเพราะคลอดลูกให้บุพโพลหิตตก ให้ชำระรอบทวารมีน้ำเหลืองให้สแปร้น ให้คัน ด้วย

ถ้าจะแก้ไขเอาหญ้าข้าวเย็น หัวข่า หัวหอม ใบมดกา ใบมะนาว ใบส้มป่อย สารส้ม ดินสอขาว ต้มกินแก้ชำระ ให้เบาคล่องหายแล ถ้ามีแผลให้เอาใบมะแว้ง ใบพลูแก่ ทะลาย หมาคืบ ขมิ้นอ้อย น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมันงา ทาปากแผลหายแล ถ้ามีหายเอาชานหมาก ดินตากแห้ง เอาถ่านไม้สะแก เปลือกประโลง กฤษณา ลูกโนมะปราง เปลือกกระท่อมขี้หนู บด เป็นแท่งไว้ฝนด้วยน้ำลูกเบญจกานี ทาโยนิหายแล หรือเอาเสนียด ลูกทับทิม ครั่ง เทียนดำ ลูกโน มะกอก ใบยางทราย ไพล รากข้อม บดทาท้องน้อย แก้โลหิตเน่าในทวารเบา ให้เจ็บจัดมือออก อยู่หายแล อนึ่งเอาใบสวาด ใบคัตถ์ รากทองเทง ใบไพล ใบปีบ ต้ม 3 เอา 1 เอาชำระ 3 วัน ทำให้แผลเน่าหายแล ถ้ามีหายให้เอาตรีผลา ไทรพา สารส้มสะตุแล้ว เทียนดำ ผักชี เจตพังคี ลูกพิลังกาสา มหาหิงคุ์ทั้ง 2 ชิงแห้ง ดิปลี น้ำประสานทอง เบี้ยจ๊กจั้นเผา ผักส้มป่อย ดินถ่าน หอยแครง เปลือกสมุทร เปลือกเทศ ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง แก้โรคชำระหายแล

ยาแก้คลอดลูกมียอก

ยาแก้ลูกอยู่ในท้องมียอก

เอารากเหนียด ผักเสี้ยนผี รากพานงแดง บดทาหัวหน้าท้องน้อยลูกออกแล ถ้าลูกมียอก เอาดองดึง รากหงอนไก่เทศ ขี้วัว ไข่ไก่เอาแต่ไข่ขาวละลายน้ำทาฝ่ามือฝ่าตีนออกแล ถ้าลูกยังมี ออก เอารากน้ำเต้า คราบงู ลูกผักกาด บดทาท้องออกแล ถ้ามียอกเอารากขี้ขี้แดง รากลำไย รากมะพร้าว รากกล้วยดิบ ตำผงละลายน้ำมะนาวออกแล

ยาแก้ถ้าลูกมียอก 2 วัน 3 วัน

เอาหมากรก พริก กก ชิง บดละเอียดกินออกแล ถ้ามียอก เอาสมอรองแรง หมากรก คราบ เมงมูม สมอพิเภก พริก ชิง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้เมื่อคลอดลูกมีออกและลูกตายในท้อง

เอาพริก คองคิง ขี้ลูกวัวตกใหม่ บดด้วยกันแล้วเอายามาทารอบสะดือลูกออกแล ถ้ามี
ออกแลลูกตายในท้องให้เอาหญ้าแพรก ตำละลายน้ำมันงาทาก็ออกแล

ยาแก้หญิงคลอดลูกมีออก

เอารากเขียดผู้ มาฝนทาใจมือใจตีน พอกกระหม่อมมออกแล

ยาแก้ถ้าคลอดลูกมีออก เลือดคั่งขึ้นสลับไป

เอาหางปลาไหลแดง รากลำโพงกาหลัก ฝนด้วยเหล้าถึงคางแข็งอยู่แลขัดปากกรอกเข้าไป
พื้นแล

ถ้าสตรีคลอดลูกมีออก

1. เอาคองคิง เมงมูมตายซาก บดเอาเปลือกหามาสุกละลายทาท้องน้อยออกแล
2. เอาคราบงู น้ำมะขาม พันธุ์ผักกาด เสมอภาค บดพอกท้องน้อยออกแล

ยาแก้คลอดลูกมีออก

เอาหงอนไก่ คองคิง ขี้เทาลูกวัว ไข่ไก่เอาไข่แดง บดทำแท่งไว้ ฝนทาตื้นผู้คลอด ครั้น
ลูกออกแล้วล้างน้ำเสียในร่างกาย

ยาต้มให้เลือดสะดวก ระดูไม่ขัด

เอาผักไห่ ผักเขา รากขี้กาแดง ขมิ้นอ้อย ลูกคัดเค้า เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1 กินผายเลือด
เน่าร้าย ฝึกลายในด้วยกันแล ท่านให้เอารากสลด หัสฤๅเทศ รากกล้วยดิบ ดินประสิวขาว ดีปลี
ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ แห่เหล้ากินแก้ขัดระดูแล

ยาแก้ถ้าคลอดลูกขวางอยู่ในท้องให้แน่นิ่งไป พูหนักมิได้ยืน ลิ่นกระด้าง คางแข็ง

เอาพริก เปลือกไข่ไก่ เบี้ยผู้ ใบหนาด ดีปลี ขรด้า น้ำประสารทอง ลิ่นทะเล รังเมง
หมาบ้า ไพล ข่า อบเชย ชะเอม คราบเมงมูม กานพลู พิมเสน หญ้าแพรก เขาคัน ส้มเลี้ยว
ส้มสันดาน ต้มกินหายแล

ยาแก้ลูกตายในท้องให้ออกขวาง

ถ้าจะแก้ไข้เอาหัวกรูงเขมา ผักเสี้ยนผี พานงแดง ฝนทาท้องน้อย หัวออกมาแล ถ้ามีออก
เอารากนมวัว ชะเอม บดละเอียดละลายน้ำผึ้งรวงอุ่นไฟให้ร้อนกิน ถ้ามีออกเอาน้ำเต้าขม คราบงู

ลูกผักกาด บดทำแท้งไว้ละลายน้ำมะนาวทาท้องน้อยออกแล ถ้ามีออกเอารากน้ำเต้าขม คราบงู
บดทำกลอนกินออกแล

ยาแก้เมื่อลูกขวางอยู่ในท้อง ลูกติดมือออกแล

1. เอากรงเขมา ผักเสี้ยนผี รากเสนียด รากพานงูแดง บดทาหัวเหน่าแลอกลูกออกแล
2. เอาหญ้าเกสรดอกหอย บดทาสะดือแลท้องน้อยชักออกแล ถ้ามีออกเอารากว่านไก่เทศ
คองคิง จี๋เทาถูกรั่ว ไข่ไก่เอาแต่ไข่แดง บดทาฝ่ามือฝ่าตีนออกแล

ยาถ่ายลูกตายในท้อง รุเลียดเสียให้หมด

1. เอาเจตมูลเพลิง จิง คีปถี พริก ตำผงละลายเหล้ากินก็ได้หายแล
2. เอาเปลือกมะเดื่อ รากหญ้าเกสรดอกหอย ชะเอม เอาเท่ากันบดละลายน้ำมะจั่ว กินหาย

ยาขับลูกตายในท้อง

1. เอาเบี้ยวตัวผู้เผา เทียนดำ เทียนขาว พริกไทย จิง คีปถี ลำพัน ขมิ้นอ้อย รากพานงู เอา
เท่ากันบดให้ละเอียดละลายน้ำกินออกแล
2. เอาโคนกล้วยตานีเผา มะขามเปียก ดินประสิวขาว จี๋เทาวั้ว จี๋เกาะบดพอกท้องออกแล

ยากินให้ลูกออก ถ้ามีครรภ์ได้ 12 เดือน

1. เอาเหั่ว ขมิ้นอ้อย เกสรบัวหลวง ดอกจงกลณี ขันชาสกร บดด้วยน้ำมันให้กินลูกออก
แล
2. เอากระจับสด เปลือกสะเดา หญ้าทับหอย ชะเอม รากบัวหลวง ลูกหนาด ขันชาสกร
บดกิน

ยาสำหรับกินให้ลูกที่ตายในท้องออก

เอาคราบงู น้ำเต้าขม พันธุ์ผักกาด เอาเท่ากันบดทาออกแล

ยาแก้ถ้าลูกตายรกขาดในท้อง

เอารากสมอ ต้ม 3 เอา 1 กินลูกตายรกขาดในท้อง ออกสิ้นแล

ยาแก้เมื่อหญิงมีครรภ์แล้วตกเสีย

เอาขมิ้นอ้อย จันทน์ ชะมด เปลือกมะขาม เปลือกทับทิม ครั่ง บดให้กินหายแล

ยาแก้ขัดรก

เอารากสะท่อน เทียนดำ ขมิ้นอ้อย เบี้ยตัวผู้เผา เกลือ เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำมะนาวกิน ดื่นักแล

ยาแก้เลือดมิตกรกมียอก เมื่อกุมารตายในท้อง

1. เอาเม็ดมะนาว คองคิง หัวเปราะ หัวกะชาย ใบกะเพราแดง พาโหม ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน บดละลายน้ำกะทือ กินเลือดคตกรกออกแล
2. เอาผักกาดนกเขา ผักกาดใหญ่ มหาหิงคุ์ ขมิ้นอ้อย ผักเสี้ยนผี พริก กก บดละลายน้ำ มะนาวทาท้องน้อยออกแล

ยาแก้เมื่อลูกตายในท้องแรกรกมียอก

เอารากน้ำเต้า คราบงู ลูกผักกาด บดทาท้องลูกออกแล

ยาแก้เมื่อออกลูกเลือด ตกรกมียอก

เอารากฟ้าเป็น รากชุมเห็ด หัวหมู รากตองแตก รากขุย ดัมให้งวด แล้วปรุงพริก จิง คีปรี กก เกลือ กินเลือดคต ถ้ามีถึงระดู ก็ถึงแล

ยาแก้ลูกไม่ไหวติงเมื่ออยู่ในท้อง

1. ถ้าหญิงมีครรภ์ได้ 7-8 เดือนแต่ลูกยังไม่ไหวติง ไม่ดิ้น ท่านให้เอาหัวเหหัวหมู กระจับ เกสรดอกบัว ดอกจงกลนี รักซ้อน รากสามสิบ 1 เทียน ข้าวเปลือก จันทสกร เอายานี้เท่ากันบด ละลายน้ำนมโคกิน ลูกก็จะไหวติง
2. ท่านให้เอาหัวเหหัว กระจับ ชะเอมเทศ หย้าเกล็ดหอย เปลือกสะเดา ยานี้เท่ากันบด ละลายน้ำนมโคกิน ลูกจะเคลื่อนไหวติงตามปกติ
3. ท่านให้เอาดอกจงกลนี ดอกบัวหลวง ดอกบุณฑนาค ชะเอมเทศ จันทสกร บดกินลูกจะ ไหวติงตามปกติ

ยาเมื่อคลอดลูกแล้วเข้าเป็นรอย

ท่านให้เอาบอระเพ็ด ใบมะตูม ประคบหรือกินหายแล

ยาขับลูกตายในท้อง

ท่านให้เอาขี้ลูกวัวเพิ่งเกิด หัวคองคิง ไข่ไก่ เอาแต่ไข่แดง บดเข้าด้วยกันทำเป็นแท่งไว้ ถ้าลูกตายในท้องท่าฝ่ามือฝ่าเท้า ถ้าออกแล้วล้างยาเสียให้สิ้น ถ้าไม่สิ้นไส้จะขาดออก

ยากินเมื่อลูกตายในท้องหรือคลอดลูกยาก

ท่านให้เอา ลูกมะกอกเอาลูกในเสีย 2 ส่วน เอา 1 ส่วน ต้ม 3 เอา 1 เอาเทียนดำบดใส่ ลงให้เสมอกาถานี้ 7 คาบ กาถานี้ว่า โอมพะหะ ให้กินลูกตกแล ยาทา เอารากมะตูม น้ำมันวัว บดทาท้องน้อยลูกจะออกง่าย

ยากินแก้ลูกตายในท้อง

1. เอาใบทนต์ ใบหูควาย ตำโขลกท้องน้อยหัวแม่ตีนออกแล
2. เอารากน้ำเต้าขม หัวลูกผักกาด ยาทั้งนี้บดทาท้องออกแล ถ้าคลอดลูกตายในท้องรกไม่ออก ให้เอามัน ไพล จิง บดละลายน้ำกินหายแล
3. เอาลูกเตยอ่อนตำเอาน้ำ พริก จิง เกลือ ปรงลงให้กินออกแล

ยาแก้เมื่อลูกตายในท้อง

1. เอามะกอก กลอย สลัด ลูกแขวะ ผักกะเจด แพงพวย รากกำจาย ข้าวสารกันครก บดละลายน้ำมหาหิงคุ์ ทาท้องน้อยออกแล
2. เอารากมะกล่ำเครือ รากฮ้อยแดง รากลำไย รากกล้วยดิบ พัดแพวแดง เอาเท่ากันตำ ผง ละลายน้ำมะนาวกินออกแล

ยาแก้เมื่อคลอดลูกเลือดคั่งขึ้น

เอาใบพิศุล ดำน้าหั้นกินหายแล

ยาถ่ายลูกตายในท้องเลือดเสียให้หมด

เอาเจตมูลเพลิง จิง ดีปลี พริก ตำผงละลายเหล้ากินก็ได้ ห่มผ้าไว้ไม่ต้องอยู่ไฟเลย

ยาทาให้ลูกตายในท้องออก

เอามะกอก ใจเหนิบว กลอย ยอดสลัด ลูกแขวะ ผักกะเจด แพงพวย ลูกเอะ รากกำจาย ข้าวสารกันครก บดละลายน้ำมหาหิงคุ์ ทาท้องน้อยออกแล

ยาสะเคาะลูกตายในท้อง

เอาคองคิง จี้เทาถูไก่อ่ บดพอกสะดือไว้ ถ้าออกแล้วเอาน้ำล้างเสีย ถ้าตายในท้อง เอาขอด
เตยอ่อนตำเอาน้ำ พริก จิง เกลือ ปรงแต่งพอดี้ใช้คู่กัน เอารากมะกล่ำเครือ รากฮ้อยแดง ราก
ลำโพง รากผักพริ้วแดง รากกล้วยดิบทั้งหมัดตากแห้งตำผง ละลายน้ำมะนาวกินออกแล

ยาแก้คลอดลูกไม่ออก

1. เอารากรุงเขมา ผักเสี้ยนผี พานงแดง บดทาหัวหน้า และท้องน้อยลูกออกแล ถ้าลูก
ไม่ออกรกยังไม่ตก เอาไข่ไก่แดง ผัวไม้ไผ่ บดทาฝ่ามือและฝ่าตีนลูกและรกตกแล ถ้าลูกตายใน
ท้อง รกไม่ออก เอาคราบงู ลูกผักกาดบดทาท้องออกแล ถ้าลูกตายในท้องเอาขอดเตยอ่อนตำเอ
าน้ำ พริก จิง เกลือ ปรงแต่งพอดี้

2. เอามะกล่ำเครือ รากฮ้อยแดง รากลำโพง รากพัดแพวแดง รากกล้วยดิบตากแห้ง ตำผง
ละลายน้ำมะนาวกินออกแล

ยาแก้คลอดลูกมีออก ขวางอยู่ในท้อง

เอารากรุงเขมา ผักเสี้ยนผี รากเสนียด รากพานงแดง บดทาหัวหน้าแล ถ้าหญิงคลอดลูกมี
ออก เอาไข่ไก่แดง ผัวไบไผ่ บดทาที่ฝ่าตีนออกแล

ยาแก้ถ้าคลอดลูกไม่ออก

1. เอาขานี้พอกท้องน้อย และฝ่ามือ ฝ่าเท้า เอาจิง กก พริกไทย คองคิง ใบน้ำเต้า ไฟ
เดือนห้า ผักเสี้ยนผี หล้าของไฟ เอาไข่เป็ด 1 ลูก เอาแต่ไข่แดง บดแล้วเอาใบตองห่อ ปิ้งพอสุก
พอกเถิดออกแล

2. เอาจันทน์ ย่านาง กะพังโหม อุดพิศ หัวหมู จิง แก่นมะพร้าว ต้ม 3 เอา 1 ให้
กินออกแล

ยาแก้คลอดลูกค้างในท้อง

1. เอารากรุงเขมา ผักเสี้ยนผี พานงแดง บดทาหัวหน้าและท้องน้อย ลูกออกแล
2. เอารากรุงเขมา ผักเสี้ยน รากเสนียด รากพานงแดง บดทาท้องลูกออกแล ถ้ามีออกเอา
รากหงอนไก่เทศ จี้เทาถูกรัว ไข่ไก่เอาแต่ไข่แดง ทำเป็นแท่งละลายน้ำทาฝ่าตีน ลูกนั้นออกมา
3. เอาจันทน์ ย่านาง กะพังโหม อุดพิศ หัวหมู จิง แก่นมะพร้าว ต้ม 3 เอา 1 ให้
กินแล
4. เอาน้ำข้าวเหนียวดำ รากหนาด รากตานหม่อน น้ำเต้าขม คราบงู เม็ดผักกาด บดทา
ท้องน้อยออกแล

ยาแก้คลอดลูกมืออก แท้งลูก มิถึงระดู

เอาผิวมะกรูด โพล เทียนดำ สมอไทย เขาวพานี ทำเป็นผงละลายสุรา น้ำส้มสุ้า หรือน้ำ
อ้อยแดงก็ได้ กินตามกำลัง

ยาแก้คลอดลูกแล้วเลือกตกมิ่งค

เอาสมอ จิง บดละเอียด ละลายน้ำกินหายแล

ยาแก้คลอดลูกยาก ลูกตายในท้อง

1. เอามะตูม ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินออกแล
2. เอาไข่ขาวไข่ไก่ น้ำมันงา เหล้า เอาเท่ากันอุ่นไฟกินออกแล
3. เอาคราบงูสิง เมล็ดผักกาด เอาเท่ากันบดละลายน้ำมันงา เมื่อบดนั้นละลายน้ำ ทำแท้ง
ไว้ ถ้าลูกตายในท้องถึง 10-12 วันทาท้องน้อยออกแล
4. เอาหญ้าแพรก ตำละลายน้ำมันงากินออกแล
5. เอาไข่แดงไข่ไก่ บดทาสันตินออกแล
6. เอาลูกมะนาว บีบเอาแต่น้ำแล้วเอาเปลือกนั้น บดละเอียดเอาน้ำมะนาวกับเหล้าใส่ลง
เอาพริก กระเทียมเคี้ยวให้แห้ง ทำเป็นกลอนกินลูกออกแล
7. เอาหัวกล้วยพองลาอันหนึ่ง ลูกฟักเขียว ผักแว่น เอาเสมอภาคพอกท้องน้อยสักครู่
หนึ่งออกแล

ยาแก้ถ้าคลอดลูกมิได้ เป็นเมรียนให้เหน็ดบวมพอง

เอามะตูม ใบเสนียด ใบคนที ใบสวาด ใบสลอด ลูกจันทร์ ขรคำ ขรขาว กานพลู
จำปาทอง เอายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำร้อนก็ได้ กินหายแล

ยาแก้ประจุเลือด

ยาประจุเลือดร้ายทั้งปวง

ท่านให้อาเทียน 3 บาท โกฐหัวบัว 1 บาท สมอไทย 1 บาท การบูร 1 บาท พริก 1
บาท จิง 1 บาท กก 1 บาท หญ้าของไฟ 2 บาท บดให้ละเอียดแล้วกวนด้วยเหล้ากลั่นตากแดด
จนกว่าจะแห้งป็นเป็นแท่งไว้ละลายเหล้าแก้เลือด

ยาอินทอร์ ประจุเลือดร้ายและเน่า เลือดตกหมก สารพันเลือด

ท่านให้อ่าน้ำประสานทอง ลูกจัน โกฐสอ โกฐเขมา ลูกชี่ล้อม ลูกชี่ลา พริกอ่อน จิง
แห้ง 1 ลูก จิงจ้อใหญ่ เกลือสินเธาว์ ลูกสะบ้าเผา กรามพลู ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันสิ่งละ 1 สลึง
สมอเทศ 1 ชั่ง ลูกสลอด ผักเขา รากขี้กาแดง ขมิ้นอ้อย ลูกคัดเค้า เอาเท่ากัน ต้ม 3 เอา 1 กิน
ผายเลือดร้ายครอบฝัภายในด้วยแล

ยาประจุเลือดร้าย เลือดเน่า ตกหมกใน แก้มจุกเสียด เลือดตีขึ้น ตกถูกรกมือออก

ท่านให้อา กุ่มน้ำ กุ่มบก ทองกลางใบมน สามสิ่งนี้เอาเปลือกใบขนาด ใบคนที่สอ ลูก
คัดเค้า รากผักขาว รากขี้กาแดง รากผักไผ่ ผักเป็ด ผักคราด หัวผักแว่น ผักเสี้ยนผี กระหมงพรา
หญาแซมไซ หญาปากควาย ขมิ้นอ้อย ยาทั้งหมดนี้ตำเอาสิ่งละจอก นำน้ำผึ้งรวงตั้งไฟขึ้นเคี่ยวให้
ข้นแล้วปรุงด้วย พริกอ่อน 2 บาท ลูกสลอดเอาแต่เปลือกนอกหนัก 2 บาท การบูร 1 บาท กวน
ให้เข้ากันพอปั้นเป็นกลอนได้ ให้กินทำลูกพุทรา แก้อเลือดร้ายทั้งปวง แก้อปวดลมจุกเสียด

ยาประจุเลือดเน่าเลือดร้ายทั้งปวงอันให้คั่งถึงระดูออกเป็นก้อนจุกเสียดให้เลือดนั้นลงจึงเป็นพิษ ต่าง ๆ

ท่านให้อา มะขามหนัก 1 ตำลึง ใบส้มป่อย 1 ตำลึง ใบมดกา 1 ตำลึง ลูกคัดเค้า 2
ตำลึง ลูกราชพฤกษ์เอาแต่เปลือกหนัก 1 ตำลึง ลูกขี้กาแดง 1 บาท รากขี้กาแดง 3 บาท ยาทั้ง
หมดนี้ต้มให้งวดแล้วเอาแต่น้ำนั้นกรองและต้มอีกงวดแต่พอควร แล้วปรุงยาคำ 1 บาท ดีเกลือ 2
บาท เกลือสินเธาว์ 2 บาท แล้วเคี่ยวให้ข้นพอกินได้ เมื่อจะกินละลายน้ำมะขามเปียกเป็นยาประจุ
เลือดเน่าและเลือดร้าย

ยาแก้ลงเลือด

ยาแก้ลงเลือด

1. เอาไพล ขมิ้นอ้อย บดละลายน้ำมูตรกินหาย
2. เอาใบทับทิม เทียนไหม้ หัวขมิ้น หัวตะไคร้ ใบแมงลักชะ พริก กก น้ำ

ประสานทอง

3. เอากะเพรา ผักคราด ขมิ้นอ้อย ไพล ต้มแก้ลงเลือดแล
4. เอารากมะเดื่อ ชิงช้าชาติ ฝาง เปลือกกระท้อน รากมะขาม แก้ลงเลือดแล
5. เอาเปลือกมะดัน เปลือกจิก ไคร้เครือ เห็ดไม้แดง ทั้งกินทั้งชโลม แก้ลงเลือดหายแล

ยาแก้หญิงมีครรภ์ลงเลือด

เอาสารส้ม พริก ฝรั่ง ขมิ้นเทศร ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้เลือดลงทวารทั้ง 9

เอาใบเสนียด ใบทับทิม ใบแพงพวยแดง ผักเป็ดแดง เอาเท่ากันบดเป็นแท่งละลายน้ำจืด
ชั้น กินแก้เลือดร้ายในอกคินักแล

ยาแก้สตรีลงเลือด

1. เอารากขบเขียว ฝรั่ง แก่นแหล ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล
2. เอาชิง กก มะนาว บีบเอาแต่น้ำ เอาดีงู น้ำผึ้ง น้ำตาลตโนด น้ำผึ้งรวง ทุกลีการเข้ากัน
กินหายแล

ยาแก้ลงเลือดดงแทน้ำ

เอาขมิ้นอ้อย ดอกคำจัน สารส้ม ฝรั่ง หัวหอม ชันตะเคียน ต้มให้กินหายแล

ยาแก้เลือดลง

1. ท่านให้เอาคนที่สอ เปลือกมะรุบ พริก กะทือ ไพล จิง เหมงพรา เท่ายาทั้งหลายทำ
กลอนละลายหัวเหล้ากิน
2. ท่านให้พริก กก 7 กลีบ จิง 7 แว่น ขมิ้นอ้อย 7 แว่น เกลือ 1 ถ้วย ยาตำ 2
บาท ต้มเคี่ยวให้งวดแล้วกินหาย
3. ท่านให้เอา ใบมูมั่ง ใบกะเม็ง พริก กก จิง ข่า ไพล ใบน้ำเต้า ตำปั้นเอาน้ำหั่นให้
กินแม้สลับไปแล้วก็กินเถิดหายแล
4. ท่านให้เอาใบหูกวาง ใบทองหลางใบมน พริก ข่า ไพล รากชะพลู ขมิ้นอ้อย ข่าทั้ง
2 กก คีปี้เชือก เหมงพรา สารส้ม ตำผงละลายเหล้ากินหายแล
5. ท่านให้เอารากจันทน์หอม งาช้าง ฝนด้วยน้ำมะนาวกิน ถ้าไม่ฟังท่านเอาเหมงพรา
แม่ประตุ แม่คันไค ฝนด้วยน้ำเหล้ากิน
6. ถ้าเจ็บท้องน้อยให้ลงเลือดเน่า ไม่ได้บุตรเลย ท่านให้เอาขอดไข่เน่ามาขยอกิน 7 วัน ก็
จะหาย ถ้าไม่ฟังเอาหัวคั่ว หัวปุดนา หัวเอื้อง หัวหวายลิง เจตมูลเพลิง พริก เกลือ ตำเป็นผง
แล้วละลายเหล้ากินหาย
7. ท่านให้เอาดินประสิว ละลายน้ำมะนาวกินแล้วก็หยุด
8. ท่านให้เอาใบคนที่สอ ใบมะขามเขียว เอาสิ่งละถ้วย ตำเอาเกลือใส่ ลงไปก็จะกินหาย

9. ถ้าหญิงตกเลือดทั้งทวารหนัก และทวารเบา ท่านให้อาข้าวตอกเหนียวตาน ตำละลาย น้ำเจ้มแดงกินหาย
10. ท่านให้รากโยถิกะมาสับให้ละเอียด แล้วต้ม 3 เอา 1 กินแล้วหาย
11. ท่านให้อาหญาแพรก ตัดหัวตัดท้าย ข้าวสาร 3 หีบ ตำกับเหล้ากิน
12. ท่านให้อาใบทับทิม เทียนไม้ หัวขมิ้น หัวตะไคร้ คีปลิเชือก ใบแมงลัก พริก กก น้ำประสานทอง ขานี้บดทำแท่งละลายน้ำร้อนกิน
13. ถ้ามันลงเลือดดังขมิ้น มักให้อนสะดุ้ง มักมีโทษะ ใจมักน้อยนัก ท่านให้อาจันทร์ หอม รากมะอึก สมอไทย ลูกกระดอม บอระเพ็ด ต้ม 3 เอา 1 กินหาย
14. เอากระเพราต้น ตับเต่าทั้งรากทั้งใบ ข้าวสาร ใส่ลงด้วยกันต้มกินหาย
15. ท่านให้อาไฟเดือนห้า ผักคราด รากหนาด เจตพังคี แก่นแสม เทียนทั้ง 5 ดอก บุนนาค การบูร พริก เอาสิ่งละ 1 เพ็อง บดละลายน้ำดอกไม้กิน

ยาแก้เลือดขัด

ยาแก้เลือดขัด เจ็บอก ผอมเหลือง และให้ลงท้อง

1. เอาจิงแห้ง ผิวมะกรูด ตำผงละลายน้ำจิง ถ้าระดูไม่ตกละลายน้ำส้มสายชู
2. เอาเทียนดำ โกงฐะมา โกงฐะปลา หญาตินนาก ว่านน้ำ จิงแห้ง พริกไทย คีปลิ ตำผง แก้วระดูมียอก ถ้าพิกลด้วยโลหิต แทรกยาคำ เทาชาทั้งหลาย ถ้าลมปัดคาด รวดทะยัก หรือแทรก สมอไทยเทาชาทั้งหลาย ถ้าพิกลด้วยดี แทรกบอระเพ็ด เทาชาทั้งหลาย
3. เอาพริก จิง คีปลิ หญาแซมไซ ใบมะตูม ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ ตากให้แห้ง ลูกคัดเค้า ใบสลดต้มกับเกลือ ตากให้แห้ง ตำผงละลายได้สิ้นแล แก้มทั้งหลาย จุกเสียดทั้งหลายให้ระดู มาสะดวกแล
4. แก้มติขึ้น เอาหัวสับประดออ่อน จิง ไพล กะชาข ข่า ขมิ้นอ้อย พริก กก คีปลิ หอม ตำผงหัวยาเข้าใส่หม้อต้มกับเหล้า ต้ม 3 เอา 1 กินแก้เลือดขัดแล
5. เอาการบูร หนาด ยาคำ มหาหิงคุ์ ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู พริกอ่อน บดน้ำเปลือกมะรุมนเป็นกระสาย ปั่นเทาถูกลมไฟ ถ้าจุกเสียดละลายน้ำจิง เหล้า น้ำร้อนแช่ลง ถ้า เลือดขัดละลายน้ำมาก กินหายแล
6. เอาคัดเค้า ชุมเห็ด หญาแซมไซ แมงลัก ข่าทั้ง 2 แห้วหมู มะแว้งทั้ง 2 เบญจมาศ หมวยช้าง ต้มกินแล
7. เอาเลือดแรด ตับค่าง เหม็งผรา ใบมะตูม เม็ดผักชีล้อม สารส้มตำละลายเหล้า ละลาย ส้มซ่า ละลายส้มมะขามเปียกก็ได้ แก้เลือดเน่า เลือดกรัง เลือดติขึ้น แก้เลือดต่าง ๆ แล

8. ท่านให้อาการบูรยัดใส่ในหัวขมิ้นอ้อยให้เต็มแล้วก่อนกินให้สุมไฟเกลบจึงผ่านเป็นแว่น
แซ่เหล้ากลั่นกินแก้เลือด

ยาต้มแก้เลือดขัด

1. ท่านให้อาใบส้มป่อย 3 บาท ลูกมะกรูด 5 ลูก มะนาว 5 ลูก ลูกคัดเค้า 5 กก
เปลือกมะกุ่มบก 3 บาท กุ่มน้ำ 3 บาท ขมิ้นอ้อย 2 บาท เกลือ 1 บาท สารส้ม 1 บาท ดิน
ประสิดิบ 1 บาท ต้มให้กินแทรกเหล้าด้วยหนึ่ง
2. ท่านให้คัดเค้า หัวหมู รกกำจาย ผักเสี้ยน มะแว้งทั้ง 2 รากเบญจมาศ ใบหมงเหม้ง
พริก กก จิง ขาทั้งนี้ต้ม 3 เอา 1 กิน

ยาผงแก้เลือดขัด

ท่านให้อาเปลือกกระดังงาเผา หนังกะเบนเผา พริก กระเทียม ขมิ้นอ้อย ดองกับเหล้าฝาง
ข้าวเปลือกไว้ 3 คืน

ยาแก้ถ้าเจ็บท้องเลือด

เอาสารส้ม เกลือ พริก มะนาว ตำผงละลายน้ำผึ้งกินหายเจ็บท้องแล

ยาแก้เลือดในท้อง เลือดขัด ให้เจ็บหลังและหน้าตะโพก

ท่านให้อาสะค้าน พัดแพ้วแดง ดองดึง ขาดำ มหาหิงค์ โกรฐสอ โกรฐพาลำพา โกรฐ
พุงปลา กัญชา ชะเอมเทศ อุดพิศ แก่นแสมทะเล คีปติ ขาทั้งหมคนี้นี้เท่ากัน เอาพริกเท่าขาทั้ง
หลายตำผงละลายน้ำผึ้ง รวงข้าวกินแก้กลอนแล

ยาแก้เลือดให้เจ็บพุงให้แน่นอก

เอาพริก กระเทียม ข่าทั้ง 2 หัวกะชาย ขมิ้นอ้อย หัวว่าน ใบเข็มใหญ่ ไพล เกลือ คีปติ
ลูกพลู รากข้าวพลู เจตมูล มะพร้าวอกลูกหนึ่ง หัวกะทือ เสกต้มกินแล

ยาแก้เลือดให้ขัดออก ปวดท้องน้อย

เอามะนาว จิง กก ข่า ผิวมะกรูด คีปติ สารส้ม บดเป็นแท่งกินคืนักแล

ยาเคี้ยวแก้เลือด ให้เจ็บท้อง เสียคตข้าง

เอาขมิ้นอ้อย ขมิ้นทอง กระชาย ข้าวพลู เกลือสินเธาว์ มะพร้าวอก พริก กก ขาดำ เคี้ยว
ให้คงแต่น้ำมัน จีกินน้ำมันทาหายแล

ยาแก้อาการเจ็บท้องน้อยเมื่อคลอดลูกแล้ว เลือดตกไม่หมด

เอาเปลือกหมากคอง ต้มกินน้ำ เอาพริก จิง กระเทียม เอาเกลือบดปูลงกินหายแล

ยาแก้คลอดลูกแล้วปวดท้อง มีเลือดเน่าในท้อง

เอาเปลือกมะกอก เอาน้ำเพกา พริก จิง บดปูลงกินแก้เลือดเน่าในท้องดี

ยาต้มแก้เลือดมิสะดวก แก้เลือดเน่าร้าย

เอาละหุ่งแดง กรุงเขมา เทียนดำ เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำข้าวกินหายแล

ยาต้มจำเพาะเลือดมิสะดวก

เอาผักไผ่ ผักเขา รากขี้กาแดง รากคัตเต้า ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันถ่ายเลือดร้ายภายในอก
ครอบฝักภายในด้วยกันแล เอาสน หัวเห้วหมู หอมแดง ลูกไฟ เทียนดำ จิง ดินประสิว เอาเสมอ
ภาคต้มด้วยเหล้ากินหาย

ยาต้องแก้เลือดเดินไม่สะดวก

ท่านให้เอารากสลอด 1 บาท หัสคุณเทศ 1 บาท ดินประสิวขาว 1 บาท ดีปลี 1 บาท
ลูกจันทร์ 1 สลึง 1 บาท ดอกจันทร์ 1 บาท แห่เหล้ากิน

ยาต้มแก้เลือดเดินไม่สะดวก

ท่านให้เอาผักไผ่ ผักเขา รากขี้กาแดง ขมิ้นอ้อย ลูกคัตเต้า เอาเท่ากัน ต้ม 3 เอา 1 กิน
ถ่ายเลือดร้ายแก้ฝักภายใน

ยาแก้เลือดมิสะดวก แก้ฝักในท้อง

เอาผักไผ่ ผักเขา คัตเต้า ขี้กาแดง ต้มกินถ่ายเลือดมิฝักภายในด้วยแล

ยาล้างเลือด

1. เอารากวันขอ รากเสนียด ต้มกินแล
2. เอากระเจียว กระจะตะแบก พริก หัวข่า ขมิ้นอ้อย เกลือ ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง
กินแล

ยาแก้เลือดเมื่อคลอดลูกใหม่

เอาหัวชะงอ ขมิ้นอ้อย ไพล กระเทียม ข่าทั้ง 2 เปราะ กะชาย พริก กก ตะไคร้หางนาค
ตำน้ำหยันกินเมื่อคลอดลูกใหม่

ยาต้มกินแก้เลือด

เอามะอឹก รากคนทีสอ เปลือกไม้แดง เปลือกเพกา เปลือกมะตูม ต้มกินแก้เลือดหายแล

ยาต้มแก้เลือดให้ดี

เอามะกรูด ขี้กา รากกะเพราทั้ง 2 รากเล็บมือนาง รากข้าวพุล รากชุมเห็ดทั้ง 2 ราก
สะแก รากกระดูกไก่ เจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด ขาดำ ต้มกินเลือดดีขึ้น

ยาแก้โรคเลือดให้โทษ

ท่านให้เอาตะกั่วบริสุทธิ์ ตะกั่วคำ ทองแดง ตำริด เงิน ทอง ยาทั้งหมดนี้แช่น้ำอาบ
บำบัดเลือดร้ายให้โทษ

ยาแก้โรคเลือด

ท่านให้เอาน้ำผึ้งรวง น้ำมะนาว พริก เอาสิ่งละถ้วยคสังกลอนกิน

ยาต้มแก้เลือดแลให้ปวดท้อง

เอารากข้าวพุล พริก เจตมูลเพลิง ลูกกระวาน พานงแดง เถาสะค้าน ต้มกินหายแล

ถ้าต้มกินแก้เลือดมียอก

เอาใบผักไผ่ ลูกขี้กาแดง ขมิ้นอ้อย ลูกคัดเค้า เอาเสมอภาคต้ม 3 เอา 1 ถ้วยเลือดร้าย
ครอบฝักร้ายด้วยแล

ยาวาดลูงโสฬสแก้ลมแก้เลือด

ท่านให้เอาสะค้าน รากเจตมูลแดง รากข้าวพุล ตรีกะตุก ยาทั้งหมดนี้ขี้้นไว้ถ้าจะให้
เป็นเบญจกุล เอามะกรูด ใบคนทีสอ รากจิงจ้อ รากทองแดง ถั่วด้วยน้ำผักคราด ยาทั้งหมดนี้เอา
เท่านละลายน้ำร้อนกินแก้บำรุงธาตุแก้เลือดแก้ลมวิเศษนักแล

ยาแก้เวียนหน้าเมื่อเลือดขึ้นหัว

1. เอากำยาน จิง ข่า ขมิ้นอ้อย ฝาง ดินสอพอง บดละลายน้ำมะนาวทาหน้าผาก ปอกกระหม่อมหาย

2. เอากำยาน เอมหาหิงค์ ห้วนน้ำเต้า พิมเสน สุพรรณ ดินสอพอง ไพล จิง บดละลายน้ำมะนาว บดพอกกระหม่อมห้ามเลือดมิให้ดีขึ้นเลย

ยาแก้เลือดลง ให้เหน็ดให้เสียว ให้เจ็บท้อง ให้ท้องแข็ง ให้ลงถ่ายหนัก

ให้น้ำข่า น้ำจิง น้ำไพล น้ำกระเทียม น้ำตะไคร้ น้ำเจตมูลเพลิง น้ำกะทือ น้ำเข็มแดง น้ำมะรุม พริก ดีปลี ขราทองสอง มหาหิงค์ เปลือกมะนาว เปลือกมะกรูด ลูกจันทน์ต้มเคี้ยวให้กินแล

ยาแก้เลือดลง

1. เอาไข่เป็ดลูกหนึ่ง ดีปลีลูกพลู ตำผงใส่ในไข่เป็ด หมกไฟกินวันเดียวให้หมด เลือดลงมิเป็นเลย

2. เอาหอยมุก ลูกโนมะนาว ผิวใบไผ่ รากอังกาบ เทียนทั้ง 2 เทียนเหลือง เกลือ เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำมะนาวกินหาย

3. เอาพริก สารส้ม เกลือตำผง เอาส้มมะนาวบิดเอาแต่น้ำ ใส่กะทะเคี้ยว เอาชา 3 สิ่งนี้คลุกกลอนเข้ากินกินเท่าลูกพุทราหายแล

4. เอาเจตมูลย่าน หัวผักหนาม พริก เกลือ เชน้ำส้ม กินหายแล

ยาแก้เลือดกระทำเมื่อลูกออก

เอาลูกผักชีล้อม บอระเพ็ด พริก จิง เกลือ เอาเสมอภาคต้มเอาน้ำกินออกแล

ยาแก้เลือดให้สะดวก

เอาใบสมอ ใบจิงจ้อ จิง ไพล บดละลายน้ำร้อน กินเลือดสะดวกแล

ยาแก้เลือด แก้กษบ

เอากก เปลือกมะกอก รากตะเคียน เกลือ ดมอมแล ถ้าไม่หาย เอาจันทน์ทั้ง 2 ย่านนาง เกสรบัวหลวง สารภี หญ้าคา ไพลบดเป็นแท่งละลายน้ำดอกไม้ง่ายแก้สลายหายแล

ยาแก้เลือดให้ฟกทุม

เอารากมะลิเถื่อน กระดุกควายทั้ง 2 สุพรรณ รากสำลีงา รากไม้เท้าขาม่ม รากย่านาง หัวกะทือ ไพล ขมิ้นทั้ง 2 น้ำตาลโตนด ตาไม้ไผ่สีสุก มะพร้าววงอก รากข้าวปลู หัวเห้วหมู ต้มกินแก้เลือด

ยาแก้เลือดลง อาเจียนเป็นเลือด

ท่านให้เอาเทียนดำ ใบคนทีสอ ครั้ง เอาเท่ากันเผาไฟให้ไหม้ เอายาทั้งหลายบดทำแท่งไว้ ละลายสุรากิน

ยาแก้เลือดทำให้คางแข็ง ขบฟัน อ้าปากมิออก

เอาลำพัน มหาหิงคุ์ พิมเสน ะฆะมดทำแท่งใช้ทาตามทั้งสองข้างก่อนออกแล

ยาแก้เลือดขัด

เอาผักเป็ดแดง ส้มมะกรูด แล้วบีบเอาน้ำมะกรูดกรองให้ละเอียด แล้วเอาสารส้ม ดิบเกลือ ใส่ในน้ำยานั้น กวนให้เข้ากันผึ่งแดดไว้ 15 วัน กินทั้งเช้าและเย็นแล

ยาแก้สรรพเลือดออกเมื่อคลอดลูก

ท่านเอาหัสตุณ เปล้าน้อย รากผักกระจับ โกรฐพุงปลา ขมิ้นอ้อย ต้มเหล้าถึงหนึ่ง น้ำกึ่งหนึ่งกินหายแล

ยากินแก้โลหิตพิกล ชื่อยาสังหารโลหิต

เอาสังข์เผา แก่นแสมทะเล เจตมูลเพลิง เทียนดำ ว่านน้ำ สมอไทย จิง เปลือกดาเสือ เปลือกสะท่อน รากทองแตก ดิปลี ตำเป็นผงละลายกินแก้โลหิตอันพิกลให้สะดวกแล

ยาแก้สรรพเลือดคลอดลูกใหม่

ท่านให้เอาหัสตุณ 1 บาท เปล้าน้อย 1 บาท รากลำโพงพลีเอา 1 บาท รากผักกระจับ 1 บาท โกรฐพุงปลา 1 บาท ขมิ้นอ้อย 1 บาท ต้มเหล้าถึง น้ำกึ่งกิน

ยาแก้พิษจำพวกเลือด

เอาสมอร่องแร่ง หญ้าแซมไซ ผักเป็ดแดง ดองดิง ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ ว่านน้ำ ว่านหาง ช้าง ถูกคัตเค้า ตรีกะตุก ต้มกินแก้พิษไข้ทั้งปวงอันเกิดจากเลือดลม

ยาขับเลือดแก้ไข้โรคทั้งปวง

ให้เอาลูกสลอด เกลือ งา ยาทั้งนี้บดละเอียดละลายด้วยน้ำมันงา ปั้นเท่าเม็ดพริกไทยให้กินเลือดออกแล

ยาแก้พวกเลือดคั่งคุด

เอาผักไห่ ผักเขา รากขี้กาแดง ขมิ้นอ้อย ลูกคุดเคี้ยว เอาเท่ากัน ต้ม 3 เอา 1 กินผายเลือดร้ายครอบฝักภายในด้วยแล

ยาแก้เลือดสำหรับผู้หญิง

เอาพริก จิง คีปติ ลำพันแดง วานเปราะ หัวหอม โกงูหัวบัว ลิ่นทะเล ดินสอพอง น้ำประสานทอง ตำผงไว้ แล้วเอาชะมด พิมเสนปรุงลงสำหรับผู้หญิงดื่มนักแล

ยาแก้โลหิต ปวดมวนสวิงสวาย แก้โลหิตตกทำพิษต่างๆ

ท่านให้เอาพริกไทย คีปติ จิง รากข้าวพุด 2 สลึง รากเจตมูลเพลิง 1 สลึง โกงู ก้านมะพร้าว 1 สลึง โกงูพุงปลา 1 สลึง กุ่มทั้ง 2 สลึง 1 สลึง ดอกบุญนาค 2 สลึง ดอกลำควน 2 สลึง กฤษณา 2 สลึง สมุลแว้ง 2 สลึง โกงูเขียง 2 สลึง เทียนทั้ง 5 สลึง 2 สลึง การบูร 1 เฟื้อง ตำผงละลายน้ำผึ้งสวาทผลบัวละลายน้ำร้อน น้ำส้มซ่า เสวยทวิตามกำลังวัน

ยาแก้เลือดทั้ง 9

เอาไฟเดือนห้า ผักคราด ระบายด เจตพังติ สน แก่นแสม เทียนทั้ง 5 ดอกบุญนาค พริก จิง บดละลายน้ำกินแล

ยาแก้เลือดแลมทั้งปวง เด็กผู้ใหญ่ได้ฉันแล

เอาอำพัน กระเทียม กะชาย ตะไคร้หอม มหาหิงค์ ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน บดน้ำมันาวเป็นกระสาย ทาลิ้นเด็ก ผู้ใหญ่ละลายน้ำกิน ถ้าเสลดขึ้นละลายน้ำส้มซ่ากิน ถ้าท้องขึ้นท้องพองละลายน้ำร้อนกิน ถ้าคางแข็งทาหลังทาฝ่ามือ ฝ่าตีน ทารักแร้ ทากระหม่อม ฝนด้วยน้ำมันมะกรูดก็ได้ น้ำปูนใสก็ได้

ยาแก้เลือดลมวิปริต

เอามหาหิงค์ จิง เจตมูลเพลิง สะค้าน ลูกข้าวพุด หัวเหวหมู ลูกพิลังกาสา เทียนดำ เทียนขาว เกลือเทศ เอาเสมอภาค ทำเป็นผง ละลายน้ำร้อน น้ำผึ้งรวงก็ได้แล เลือดลมขึ้นทั้งตัวลมขึ้นเป็นก้อนหายแล

ยาแก้เลือดทั้งปวง และเลือดขัดระดู

เอาเปลือกส้มทั้ง 2 มะรุม ทองหลางใบมน กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย พริก ปูนขาว พริกเทศ สะเดา ตำผงไว้ละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำร้อน น้ำส้ม น้ำจืดดื่อก็ได้ กินหายแล

ยาแก้เลือดทั้งปวง

เอากัญชา ลูกจันทน์ ไพล ผื่น ตำละลายน้ำผึ้งรวง กินหายแล

ยาแก้เลือดลมทั้งปวง

ยาแก้เลือดลมทั้ง 12 จำพวก ผู้หญิงผู้ช่วยทั้งหลาย ท่านให้เอามะกรูด ขมิ้นอ้อย ผักเสี้ยน ผี ใบพาโหม ข้าวสุก เกลือ ต้มให้ละเอียดแล้วคูลูกการเข้าด้วยกัน ผิงข้าวไว้ 3 วัน ครั้นครบแล้วเอาออกมาเสกกัตวา สามครั้งแล้วจึงกิน

ยาแก้เลือดให้ปวดตา

เอาแก่นแสม เทียนดำ ดีปลี เอาเสมอภาคตำผงละลายก็ได้ น้ำร้อนก็ได้กินหายแล

ยาแก้โลหิตผิดระดู

เอาผักโหมหิน ขมิ้นชัน จิง บดละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้เลือดผิดระดูแล

ยาเคี้ยวแก้เลือด ให้เจ็บในท้อง เสียคสีข้าง

1. เอาข่าทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ขมิ้นทอง กะชาย ข้าวพูน เกลือสินเธาว์ มะพร้าวขอก พริก กก ยาตำ เคี้ยวให้คงแต่น้ำมัน จี๋กิน น้ำมันทา

2. เอาเจตมูลเพลิง สลัดได พริกไทย ใบชบา หัวขิงเปลือกปิบ หัวหอม คนทีสอ มะตูม หัวขาย หัวขมิ้นอ้อย จิง ข่า กะทือ ใบสะเดา บอระเพ็ด ยาตำ ตำผงตากแดดละลายน้ำผึ้งรวงน้ำส้มสำเป็นกระสาย ถ้าน้ำหนักอกละลายน้ำจืด

ยาแก้สรรพเลือดแก้ลมจุกเสียด ท้องมาน วิดสีดวง

เอาลูกมะกรูด พริก กก จิง น้ำตาล เจตมูลทั้ง 3 เสม็ดขอ ขี้เหล็ก ตำเสา ดีเกลือ แสมสาร เปล้าทั้ง 2 กะทือ ข่าเล็ก ข่าใหญ่ ดีปลีเชือก หญ้าดำ หัวหวายลิง ขมิ้นเครือ เทียนทั้ง 5 กวาวเครือ กรามพลู หอยขม 3 ลูก ขมิ้นเปียะ ยาทั้งนี้ เอามาตากแดดให้แห้ง เอาเท่ากัน เชน้ำส้มโตนดไว้ 7 วัน กินแก้สรรพเลือด แก้ลมจุกเสียด ท้องมาน วิดสีดวง 32 จำพวก หายสิ้นแล

ยาแก้สรรพเลือด

เอาตะไคร้หอม ใบชาพลู จิงแห้ง เจตมูลเพลิง ฝักราชพฤกษ์ รากผักหมหิน ดีปลี สะค้าน เปลือกโลด หัวเปราะ เทียนทั้ง 5 โกรฐทั้ง 5 ยาทั้งนี้บดให้ละเอียดปั้นแท่งไว้ละลายเหล้า ก็ได้กินแก้สรรพเลือดทั้งปวงหายสิ้นแล

ยาแก้เลือดตายให้บวมพองและผอมเหลือง

ให้เอารากหนึ่ รากปลาทั้ง 2 เจตมูลเพลิง บอระเพ็ด รากเหม็งซอ ขมิ้นอ้อย กุ่มทั้ง 2 เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลางใบมน รากมะเดื่อปล้อง พริก กก ดองด้วยเหล้า ฝั่ข้าวเปลือกไว้ 3 - 7 วันแล้วกินมือละจอกน้ามนวิเศษนักแล

ยาแก้โรคทั้งปวงแก้เลือดลมทั้งหลาย โรค 12 จำพวก เป็นเลือดก็ดี ขี้ร้อนก็ดี หอบไอ เลือดขัด เลือดตาย ลมจุกเสียด ให้เวียนหัว มัวตา ลมตื่นตาย มือตาย เมื่อยฉ้า พุ่หนัก ล้นแข็ง

เอาเปลือกพิกุล พริก จิง กะทือ ไพล กะชาย หอมแดง ผักเป็ด กะเทียม ตำผงให้ละเอียด เอามะพร้าวไฟ ผ่าไว้แล้วขูดมะพร้าว คูสิการ เข้าด้วยกันกับยาผง แล้วมันเอาแต่ตามจะได้ จึงเทวให้คงแต่น้ำมัน เอาน้ำมันงาใส่ลง เทวให้คงแต่น้ำมันงา แล้วเอายาปรุง ให้เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู บดเข้าทั้งนั้น ใช้กินแก้โรคทั้งปวง

ยาแก้เลือดตกธาตุหนัก ธาตุเบาเป็นน้ำข้าว

เอาใบไผ่ผิ ขมิ้นอ้อย คั้นเอาหัวเหล้าใส่ เอาติงู ปรุงลงกินหายแล

ยาแก้ขัดเบาขับเลือดร้าย

เอาเบ๊ตัวผู้ ลูกหอยขมเผาไฟให้ไหม้ เอาหญ้าของไฟ เทียนดำ สารส้ม คัดเค้า รากอ้อยช้าง เอาเสมอภาค ตำผงลายน้ามะนาว คั้นไฟให้หายเดือด จึงกินแก้ขัดเบา หายทั้งเลือดร้ายแล

ยาต้มแก้เลือดลมคั่งบ้ แก้ผูกหนัก ผูกเบา

เอาช้าค้า ดีเกลือ เอาแก่นขี้เหล็ก ตำเสา หัวหมู ลูกสมอทั้งสาม ล้นทม ใบม้ดกา คั้นกินหายแล

ยาแก้เลือดขัดในอกให้ตกหมก

เอาหอม ไพล ใบคนที่สอ เจตมูลเพลิง เทียนดำ ยาทั้งนี้ต้มเอาน้ำ แล้วเอาสุราละลายลงดื่มให้ร้อน กินแต่พอพอประมาณเลือดเน่าร้ายก็ดี ขัดในอกก็ดี หายหมดแล

ยาแก้เลือดขัด บำรุงโลหิตระดูมาไม่สะดวกให้ทำผิดต่าง ๆ ให้ร้อนผิวเนื้อ ร้อนเท้าร้อนมือ ให้เมื่อยข้อ

เอาแก่นขี้เหล็ก ฟางข้าวเหนียว จิง ข่า กระเทียม ไพล หัวกระชาย กก หอม ตะไคร้หอม ยาคำ การบูร สารส้ม ดินประสิวดิบ คำฝอย เลือดแรด ต้ม 3 เอา 1 กินเช้าเย็นหายแล

ยาต้องแก้เลือดขัด

1. เอาผักเป็ดแดง ส้มมะกรูด เอาแต่ผิวปนกัน ตำให้ละเอียด แล้วบีบเอาน้ำมะกรูด กรองให้ละเอียด เอาสารส้ม ดินประสิว ดีเกลือ ใส่ในน้ำยานั้น กวนให้เข้ากันฝังข้าวไว้ 15 วัน กินทั้งเช้าและเย็นแล

2. เอาเปลือกกระดังงาเผา หนั่งปลากระเบนเผา พริก กระเทียม ขมิ้นอ้อย คองกับเหล้าฝังข้าวเปลือกไว้ 3 คืน กินหายแล

ยาแก้เลือดขัด ให้เจ็บท้องให้เจ็บในกระดู ให้ร้อนตีนร้อนมือให้ผอมเหลืองให้กินอาหารมิได้

เอาน้ำข่า น้ำไพล น้ำเทียน น้ำเจตมูล น้ำกะทือ น้ำเข็มแดง น้ำมะรุม ชราทั้ง 2 มหาหิงคุ์ ลูกจันทน์ เปลือกมะนาว มะกรูด เคี้ยวกินหายแล

ยาชโลมต่าง ๆ

ยาช้อมหาสมบัติ

ท่านให้เอาเกสรสัตตบงกช ดอกพิทูร ดอกสัตตบุษย์ ดอกสันตะวา ดอกปาริชาติ ดอกบัวเผื่อน ดอกบัวขม จงกลนี โกฐสอ โกฐหัวบัว โกฐเชียง กฤษณา จันทน์ขาว ชะมด พิมเสน บดด้วยน้ำดอกไม้ทั้งเสวยทั้งชโลมแก้ได้ทุกสิ่ง

ยาแสงพระจันทร์ แก้ไข้ทั้งปวง ทั้งกินทั้งชโลมแก้ได้ทุกสิ่ง

ท่านให้เอาจันทน์ทั้ง 2 ชะเอมทั้ง 2 ลิ่นทะเล ดินประสิ้วขาว ผิวไม้รวก หวายตะค้า เปราะหอม โกฐหัวบัว ดินสอพอง 2 ส่วน บดใช้แก้ร้อนภายในภายนอก กวาดก็ได้แก้ละออง ถ้าจะสมานเอาหนังวัวเผาไฟให้ไหม้กินแล

ยาพิษชะโลมคู่กัน

1. เอาใบบัวหลวง ใบมะขาม ใบทองหลางใบมน ขาทั้งนี้บดให้ละเอียดละลายน้ำข้าวข้าว ทั้งกินทั้งชะโลมแก้ร้อนหายแล

2. เอาเปลือกหอยแครง เปลือกหอยจับแฉะ เปลือกหอยขม จันทน์เทศ ขอดกล้วยดิบ หอม เปลือกหอยนั้นเผาไฟเสียให้ไหม้ก่อน บดเข้าด้วยกันให้ละเอียดปั้นเป็นแท่งละลายน้ำข้าว ข้าว ทั้งกินทั้งชะโลมแก้ร้อนกระวานกระวายแล

ยาชะโลมสำหรับหะทั้ง 8 จำพวก

เอาใบระงับทั้ง 2 ตำลึงตัวผู้ โปกกระออม น้ำคั้นไฟ จันทน์หอม ใบชบา ผักเขา คนที่ สอดิน ดินสอพอง บดละลายน้ำข้าวสาร ชะโลมหะ 8 จำพวกหายแล

ยาชะโลมต่าง ๆ ถ้ำหนานัก ร้อนนัก และคั่ง

เอาหัตถุณ จันทน์ขาว ฝนด้วยน้ำชะโลม แก้นาวแล ถ้ำร้อนนักให้เอาผักบั้งไทย ใบบัว หลวง ใบชิงชี ตำละเอียด แล้วใส่ดินสอพอง ละลายน้ำมะพร้าวชะโลมแก้ร้อนแล ถ้ำคั่งไป เอา ขมิ้น ว่านกับแระ ว่านร้อนทอง จันทน์ทั้ง 2 แก่นมะหาด แก่นประจู่ ลูกกระวาน กัญชา เปลือก พุทรา ขาทั้งนี้เอาเท่ากัน บดละเอียดละลายน้ำดอกมะลิทั้งกินทั้งชะโลมแก้คั่งแล

ยาชะโลมเด็ก

เอาใบทองพันชั่ง ใบกำพร้าว ใบกาฝาก ใบหมากเมียบ ใบพาจัน ใบตำลึง ใบห่ม ใบทอง ใบเงิน ถ้ำชักละลายน้ำจืดล้าง ชะโลม ทั้งพอกกระหม่อมแล

ยาชะโลมเมื่อได้ 7 วันยานี้ให้ชักหนองขึ้น

ท่านให้เอาเปลือกน้อย เปล้าใหญ่ เฌียงพรวนางแอ รากพุงคอ ชิงช้าชาติ รากชะเอม อบเชย เอาเท่ากันบดละเอียดไว้ฝนด้วยเหล้าชะโลมเถิดฝันั้นขึ้นเป็นหนองดี

ยาแก้เมื่อคลอดลูกแล้วมีอาการต่าง ๆ

ยาแก้คลอดลูกแล้วเลือดตกหนัก

1. ท่านให้เอาขมิ้น ว่านน้ำ พริก ส้มป่อย เอาเท่ากันบดละลายน้ำมะนาวกินหายแล ถ้ำ ไม่หยุดเอาโคนไม้ไผ่ต้ม 3 เอา 1 กินจนดแล

2. ท่านให้เอาหอยมุก ลูกในมะนาว ดันอังกาบ เกลือเทศ ฝนกินหายจนดแล

3. ท่านให้ขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ พริก ส้มป่อย บดละลายน้ำมะนาวกินหยุดแล ถ้าไม่หยุด
ท่านให้เอาจันทร์ เปลือกสะเคา หล้าเกล็ดหอย ชะเอม เกสรบัวหลวง ลูกหนาด บดด้วยขมิ้น
สกรกินหยุดแล

4. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ รากส้มป่อย พริก ละลายน้ำมะนาวกินหยุดแล

5. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ ใบส้มป่อย บดด้วยน้ำมะนาวหยุด ถ้ามิหยุด เอาโคนไม้
ไผ่หนาม พริก จิง กก เกลือ บดกินหยุด

6. ถ้าเลือดตกหนัก ท่านให้เอาไม้เท้าขาม่อม พริก จิง คีปรี เกลือ ขานี้ใช้ดื่มกินกับ
เหล้า ลูกก็จะออก

ยาแก้เลือดตกลูกออกแล้วมีอาการไล่จะตาย

ท่านให้เอาหอมมุก ลูกในมะนาว ผิวไม้ไผ่ รากอังกาบ รากตานลาน เอาเท่ากันบดด้วยน้ำ
มะนาว แล้วก็จะหาย

ยาแก้ถ้าเลือดตกหนักให้เจ็บหัวเหิน และตาเหลืองแดง ฟูไม่ได้ยิน ตาแดงไม่ได้

ท่านให้เอาจันทร์ ลูกพันธุ์ผักกาด จิงแห้ง ใช้น้ำใบมะนาวเป็นกระสายละลายกิน

ยาแก้ถ้าลูกออกแล้วยังบิดมวนอยู่ก็ดี เลือดเน่าก็ไม่ตกออกมาหมด

ท่านให้เอาตุ้มกาแดง ฝนด้วยเหล้ากินหาย

ยาแก้ถ้าเลือดเน่าเสลดเน่า

ท่านให้เอามะหาดทั้งรากทั้งใบ ก้างปลาแดง พญารากขาว ใบทับทิม ยาทั้งหมดนี้บดแล้ว
ใช้พอกหัวอกกินข้าวได้

ยาแก้ถ้าหญิงเลือดมามิหยุด

1. ท่านให้เอาเปลือกจิก เปลือกกระท้อน เปลือกมะขาม เปลือกพุทรา ดมกิน

2. ท่านให้เอาใบน้ำทอง ใบกระเหนียว ใบหนาด ขมิ้นอ้อย ตำผงละลายเหล้ากิน

ยาผู้หญิงเลือดเดินมิหยุด ลูกตายในท้อง สันนิบาตเลือด

1. ท่านให้เอาคัตเค้า เปลือกหนาด รากรกเสือ กาพรง จิงนมขาน ใบฝ้ายขาว กะปุดดับ
ชัน แก่นการบูร แก่นมะหาด ดมกิน

2. ท่านให้เอารากกำจาย เปลือกไม้แดง จิง ดม 3 เอา 1 ให้กิน เลือดหยุด

3. ท่านให้เอาเปลือกมะขาม เปลือกตะขบ เปลือกวันขอ รากคัดเค้าต้ม 3 เอา 1 กิน เลือดหยุด

4. ท่านให้เอาเปลือกหว่า มะเค็ดดิน รากข้าวปลู โคนกล้วย บดเป็นผงแล้วเอาน้ำถั่วระ เกี้ยวให้จวด เอาน้ำผึ้งรวง ครั่ง บดเข้าด้วยกันละลายยาผงกินแก้เลือด

5. ท่านให้เอาเสนียด ขมิ้นอ้อย บดละลายน้ำพอก ถ้ายังไม่หายท่านให้เอาใบทับทิม ใบ เทียน ขมิ้นอ้อย ผักขวง บดทำแท่งไว้ละลายแก้ลงท้อง

6. ท่านให้เอาแฝกเสนียด ขมิ้นอ้อย น้ำพร้าวหะ น้ำเท่าขา เอายาคำใส่ลงหน่อยหนึ่งเมื่อ กิน เมื่อเลือดจะหยุดเอาตาไม้ไผ่สีสุก 1 พริก 7 กก 7 ต้ม 3 เอา 1 ถ้าเลือดหยุดแล้วยังให้เข็น ท่านให้เอาพริกก้อนหนึ่ง เจตมูลเพลิง จิงก้อนหนึ่ง ขรา 2 ลูกจันทร์ ขมิ้นอ้อย กระหมวงพ ร้าว ยาทั้งหมดตำละลายเหล้าก็ได้ ทำกลอนเท่าลูกพุทรากิน

ยาแก้เมื่อคลอดแล้วปวดท้อง

1. ท่านให้เอารากคุมกาแดง ฝนด้วยเหล้ากินหายแล

2. ท่านให้เอาเปลือกมะกอก ต้ม 3 เอา 1 พริก จิง กระเทียม เกลือ บดละลายน้ำกิน หายแล

ยาแก้เมื่อคลอดลูกแล้วยังปวดท้องอยู่ และเลือดนำไปกวนอยู่ในท้อง

ท่านให้เอารากทองแตก ต้มเอาน้ำ พริก กก เกลือ ใส่ให้กิน เลือดตกแล

ยาแก้คลอดลูกแล้วปวดท้องให้ดีขึ้น

ท่านให้เอาคัตเค้าตัวผู้ ให้พลีเอามาอย่าให้เงาทับ ดำเอาแต่น้ำ พริก จิง กก ปรุงให้กินแก้ เลือดลมหาย

ยาแก้คลอดลูกแล้วเจ็บท้องน้อยเลือดนำเป็นก้อน

ท่านให้เอาน้ำทองแตก พริก กระเทียม เกลือ บดให้กินหาย

ยาแก้ลงเลือด ท้องผูก เจ็บท้อง

ท่านให้เอาใบไผ่สีสุก หัวข่า ใส่ใบสีสุก ถิ่นทม 5 ท่อน ลงพระเจ้า 5 พระองค์ ใบ หญ้าแซมไซ ยาคำ 1 บาท ต้มกิน

ยาแก้เมื่อคลอดลูกออกแล้วให้เจ็บท้องหนัก เพราะเลือดนำในท้อง

เอารากทองแตกมาต้มเอาน้ำ เอาพริก จิง กก เกลือต้มใส่ลงให้กิน เลือดนำตกแล

ยารูเลือด

เอารากสลอด เจตมูลเพลิง หัสฤๅณเทศ รากพานงแดง จันทน์ทั้ง 2 จิงแห้ง พริก ยาทั้งนี้ ตำเป็นผงไว้ เมื่อเลือกขจัดและออกลูกเลือดคั่ง ให้เอาใบตองแตก ตำเอาสมอรองแรงใส่ด้วยน้ำ กระสายขานี้กินแล

ยาแก้ถ่ายออกลูกแล้วให้เจ็บท้อง หัวเหว่นและโยน

เอาเจตมูล ลูกมะตูม ลูกข้าวพุด ขมิ้นอ้อย ผักคราดหัวเหว่น ว่านน้ำ สมอไทย ตำผง ละลายน้ำร้อนกินแก้เลือดคั่ง

ยาแก้เมื่อสตรีคลอดลูกแล้วเจ็บท้องอยู่เลือดคั่งออก เลือดตายในท้อง เป็นก้อนอยู่

1. เอาเปลือกกระท้อนต้ม 3 เอา 1 เอาพริก จิง เกลือ ปรงลงบดเอาเคล้าถึงกันกินหาย แล
2. เอาสนเทศ ผ่นด้วยเหล้ากินหาย
3. เอาขมิ้นอ้อย ชีลอม บดกินกับเหล้าเลือดคั่ง
4. เอาเปลือกหอยขมเผาไฟให้ไหม้แล้วเอาพริก จิง กก คีปรี ปรงลงละลายเหล้ากินแก้ปวดหายแล

ยาแก้ถ้าเกิดลูกแล้วเลือดออกไม่สิ้นเจ็บท้องน้อย

1. เอารากตาเสือต้ม 3 เอา 1 แล้วเอาถั่วแรด พริก จิง เกลือ ตำผงใส่ลงอุ่นไฟให้ร้อน กินหาย
2. เอารากหนึ่ตำละลายน้ำกินหาย ถ้ามีหายเอาพริกขิงเกลือ ตำผงใส่ลงกินหาย

ยาแก้ถ้าคลอดลูกแล้วเดือนหนึ่งก็ดีสองเดือนก็ดีให้เจ็บท้อง

เอาเปลือกมะรุมต้มเอาน้ำเอาพริกบดใส่ลงกินหาย

ยาแก้ถ้าคลอดลูกแล้วอยู่ไฟมิได้

เอารากข้าวพุด คีปรี เจตมูลเพลิง พริกเท่ายาทั้งหลายตำผงละลายน้ำร้อนกินหาย

ยาแก้ถ้าอยู่ไฟมิได้ให้ร้อนในอก

1. เอาไม้ไผ่ป่า ใส่กระบอกรับข้าวหลามกับเหล้า เอาพริก จิง ขมิ้นอ้อย เกลือ สมอรองแรง แต่พอประมาณกินเลือดคั่งสิ้นแล

2. เอาเปลือกตะเคียน เปลือกสำโรง รากส้มป่อย กก ดัมด้วยเหล้ากินเลือดเน่าออกแล

ยาบำรุงสตรี

เอาใบสะเดา ใบมะตูม ใบคนทีสอ บอระเพ็ด วาน้ำ พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้ง กินดี มีกำลังคั่งสาวพรหมจารีแล้ว ถ้าแรกเกิดลูก ละลายน้ำจืดกินไม่ต้องอยู่ไฟแล

ยาสำหรับสตรี ภายหลังการคลอดลูก ถ้าคลอดลูกแล้วเจ็บท้องน้อย เลือดมิดกหมด

เอาเปลือกหมากคอง พริก จิง กระเทียม เอาเกลือป่นกินหายแล ถ้าคลอดลูกแล้วเอายานี้ กินก่อน เอาขมิ้นอ้อย น้ำข้าวเปลือก สารส้ม เกลือ หัวเหล้าเข้มข้น คูสีการเข้าด้วยกันให้กิน แก้เลือด จืดตกสิ้นแล

ถ้าคลอดลูกแล้วอยู่ไฟมิได้ ให้ยาถ่ายเลือด

1. เอารากข้าวพลุ โกงหั่วบัว เจตมูลเพลิง ตำผงให้ละเอียด ละลายน้ำร้อน กินเมื่ออยู่ไฟมิได้ รับประทานผงแรกคลอดลูก หากเลือดคั่งขึ้นให้เจ็บไข้ให้จุก ให้สะท้านร้อนสะท้านหนาว

2. เอาเกลือ ข้าวสารคั่ว พริกไทยคั่ว แล้วตำผง ถ่ายเลือด เอายาผงละลายกินหรือชงย่ำข้าว กินก็ได้ ขาขนานนี้มีประคุณมากแล

ยาแก้เลือดสำหรับสตรีหลังคลอดลูก

เอาใบผักคราด มืองเม็ง ผักเป็ด กะทือ กระชาย มะรุม แซมไซ พริก จิง ข่า ไพล เอาสมอภาคบดละลายน้ำกินหายแล

ยาแก้โลหิตหลังคลอดบุตร ให้ขันแข็งเป็นฉิมก่อน ให้คั่งให้ตาเหลือง ตาขอบเขียว

1. เอาเทียนขาวพानी ไพล หญ้าไซ ผิวมะกรูด เทียนดำ บดทำแท่ง ละลายสุราแก้โลหิต ร้าย คลอดบุตรนั้นหาย

2. เอาเทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตักแตน พริกอ่อน การบูร เอาแก่นแสมทะเล บดทำแท่งละลายสุรา กินแก้โลหิตหลังการคลอดบุตรกระทำ

3. เอาผิวมะกรูด วาน้ำ ดีปลี จิงแห้ง พริกไทย กานพลู แก่นแสมทะเล บดละลายน้ำ มะขามก็ได้ น้ำสุราก็ได้ น้ำส้มสำก็ได้ แทรก การบูรนิคหน้อย กินแก้โลหิตทุจริตโทษ หลังคลอดบุตรให้นอนมิได้ ให้สวิงสวาย ขับลมขับเสมหะ ถมตีสขึ้นอก เข้าลำคอและยอดอกให้แน่น ให้แตกออกเป็นกำลัง ให้ท้องขึ้น บริโภค อาหารมิได้ให้หาให้เรอนั้นหาย

4. เอาแก่นสมอทั้ง 2 กระทือ ไพล ข่า กระชาย ขมิ้นอ้อย พริกไทย จิงแห้ง ดีปลี ผิวมะกรูด การบูร หางปลาไหลแดง บดละลายน้ำกระสายอันควรให้กินแก้โลหิตทุจริต

ยาแก้เลือดแก้ไข้เดือน ใช้เพื่อดีและเลือด มันให้หนักหัวคอ ตาแดง ตาเหลือง กระจายน้ำ นอนมิหลับ น่ายานี้กิน

1. เอารากเพกา รากไม้รวก กระชาย ขี้เหล็ก ลูกมะกล่ำ ลูกมะตูม ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

2. เอาขมิ้น เจตมูล บอระเพ็ด จิง รงทอง หญ้ารงกา เห้วหมู รากไม้รวก แผลหอม จันทน์แดง รากแก้ว จิง เอาเท่ากันต้มน้ำกินแล

ยาสำหรับขูดเลือดให้งามคิสะดวก

1. เอาใบหนาด ใบคนทีสอ พริก จิง คีปติ กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย ผิวมะกรูด เอาเท่ากันตำผงไว้ละลายเหล้ากิน ประสารส้ม กินขูดเลือดแล

2. เอาเปลือกมะเฟือง ใบมะเฟือง เปลือกไลด หญ้าแพรก พริก จิง คีปติ กะทือ กระชายหอม กก ขมิ้นอ้อย ผิวมะกรูด เอาฝักส้มป่อยเคี้ยวมาละลายยาทั้งนี้ แล้วเอาน้ำขำมาบดยาทั้งนี้ เอาลูกพริกไทยกินขูดและขับเลือด

ยากินหลังคลอดลูกใหม่ ๆ

เอาเปลือกทองหลางบ้าน เถาวัลย์เปรียง ต้ม 3 เอา 1 กินบำรุงหลังคลอดลูกใหม่ ๆ

ยากินแก้คลอดลูกใหม่ ๆ แล้วเลือดตกฉ่ำแล

เอาจิง 5 ข่าตาแดง บอระเพ็ด เอาน้ำ นิลทุลีทั้ง 2 น้ำมันดิบ หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วปรุงลูกจันทน์ กระวาน เบญจกานี คีปติ สัตตบุษย์ สมุลแว้ง แล้วเอาหญ้าของไฟ เทียนดำ สารส้ม รากผักเขา รากฮ้อยช้าง ยาทั้งนี้ตำเสมอภาค ทำผงไว้ เมื่อจะกินเอาสัก ละลายน้ำมะนาวกินหายเดือนแล้วจึงกินวิเศษนักแล เจ็บปวดถ้ามีฟังถึงระดูก็ถึงแล

ยาแก้เลือดลม

ยาแก้เลือดลมร้อนในท้อง

เอามหาหิงคุ์ เจตมูลเพลิง จิง เห้วหมู ลูกพิลังกาสา เทียนทั้งดำขาว เอาเสมอภาคตากแห้งตำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้งกิน แก้เลือดลมขึ้นทั้งตัว ลมก่อนในท้องกินหายแล

ยาแก้เลือดลม

เอาชิง คีปี้ เจตมูลเพลิง แสมขาว พริกเท่าขาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งน้ำจิงกิน

ยาแก้พรรดิก เลือดลมเป็นก้อนในท้องให้เจ็บ เมื่อยขบทั่วกาย ท้องขึ้น กินข้าวไม่มีรส

1. เอาสะค้าน พัดแพวแดง หัวทองดึง ว่านน้ำ มหาหิงคุ์ ยาคำ โกงูพุงปลา โกงูจุพาลำพา กัญชา อุดพิศ ชะเอมเทศ คีปี้ แก่นเสม็ดเล ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค เอาพริกไทยเท่าขาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก้วโรคดังกล่าวมาหายสิ้นแล

2. เอาเปลือกขี้เหล็ก รากส้มกุ้งน้อย รากส้มกุ้งใหญ่ รากกระดอม รากข้าวพลุ รากผักเสี้ยนผี แก่นหาด จุกกระเทียม แก่นแสมสาร กรักขรี ดองด้วยเหล้าใส่หญ้าข้าวเย็นทั้ง 2 หรือตำผงยาใส่หญ้าข้าวเย็นเลย ให้แทรก มหาหิงคุ์ การบูร ลูกจันทน์ พริกไทย คีปี้ กระเทียม ตำผงละลายน้ำผึ้ง

ยาแก้เลือดลมเป็นก้อน ให้คันองคชาติ

เอารากข้าวพลุ พริก คีปี้ กก สะค้าน ว่านหางช้าง มะรุม กุ่ม ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคตำให้ละเอียด เอาขี้เหล็กทั้ง 5 ต้มให้งวดเป็นกระสายละลายยาเป็นก้อนกินเข้าค้ำก่อนลมเลือดหายแล

ยาแก้ไข้เพื่อเลือดลม เพื่อสันนิบาต

ท่านให้อากรุงเขมา สมอไทยหรือสมอเทศ มะขามป้อม บอระเพ็ด พาโหม ลูกกระดอม ผักราชพฤกษ์ น้ำประสานทอง จิงจ้อ หัวหมู พริก จิง เทียม คีปี้ เกลือ ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้เลือดลมสำหรับคนถูกอ้อนกินคีนัก

เอาพริก ลูกสะค้าน คีปี้ลูกพลู ใบมะตูม ใบสะเดา ขมิ้นอ้อย จิง ลูกข้าวพลุ ปุดทั้ง 2 ข่าทั้ง 2 ยาทั้งนี้ท่านให้ตำผงละลายเหล้ากินแล

ยาแก้เมื่อเลือดลมเสลดคิขึ้น ผิเข้าผิเร้งร้องก็ตี บ้าหลอนก็ดี

ท่านให้อ่าน้ำอ้อยแดง 2 ทะนาน น้ำมะนาว 4 ทะนาน เขียววัวดำ 2 ทะนาน มหาหิงคุ์ 3 บาท พิมเสน 2 บาท จันทน์แดง 2 บาท น้ำกระเพรา 4 สติง การบูร 3 บาท น้ำมูตร 5 บาท ขมิ้นอ้อย 3 บาท น้ำมะงั่ว สะค้าน คีปี้ พริก กระวาน ว่านน้ำ โกงูสอ กำาย ตะไคร้หอม ข้าวเย็น มะแว้งทั้ง 2 ลูกผักชีล้อม ชีลา เขียวพานิ เจตมูลแดง รากผักไผ่ อัญชันขาว

โคกกระสุน ใบหนาด ทั้งหมดนี้เอาสิ่งละบาทกลีการเข้าด้วยกัน เคี้ยว 3 เอาหนึ่งแล้วดักไว้แต่พอใส่ หูตา ที่ยังเหลือนั้นเคี้ยวให้พอแห้งป็นเป็นกลอนเท่าลูกพุทรากินเข้าคำทุกวัน

ยาแก้เลือดลมเมื่อคลอดลูกแล้วเลือดเข้าเส้นให้หลงไหล

ท่านให้เอาชิง ข่าทั้งน้อยใหญ่ พริกไทย ไพล ชะงอ รากน้ำข้าว ใบกระดาด
อย่าให้ขาดเสมอซ้อ ได้แล้วผ้าห่อ ห่อผ้าขาวให้จงครัน พลูเผ็ด 7 ใบ คีปลี เชือกเข้าด้วยกัน ผสม
ไว้ให้จงครัน พ่นทุกวันจนออกไฟ พ่นกระหม่อมและหลักหู เบิกรักแร้พ่นเข้าไป เพศมายาผีใน
ไพร คำวัดไปด้วยสิทธา

ยาแก้สตรีโทษเลือดลมเพื่อสันนิบาตลินกระดังค้างแข็ง แก้สลดตายไปวันหนึ่งก็ดี กินของผิดก็ดี

ท่านให้เอาถั่วณา กะลำพัก จันทน์ทั้ง 2 ตรีผลา โกงูบ้านมะพร้าว โกงูหัวบัว ดูดหมู
เหี่ยวหมู ฝักราชพฤกษ์ ลูกกระดอม บอระเพ็ด ลูกจิงจ้อ อบเชย แผลก จิง สน ขริ คีปลี เอาสิ่งละ
2 บาท ทำผงก็ได้ ทำแท่งละลายน้ำจันทน์ น้ำส้มสำ น้ำลูกยอกก็ได้กิน

ยาแก้เลือดลมไม่ปกติ

ให้เอาเปลือกกระท้อน พริก กระเทียม จิง เกลือ รากชะพลู คีปลี เจตมูลเพลิง บด
ละลายกินแก้ไข้ แก้เลือดลมไม่ปกติ

ยาแก้เลือดลมสันดาน

เอาพริกไทย คีปลี ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เจตมูลเพลิง หอยโข่ง
หอยขม หอยแครง หอยดาวัวเผาไฟ ตำเป็นผงละเอียดละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ลมสันดานเลือดคั่น
เกล

ยาแก้ลม 108 ประการ

เอาโกงูทั้ง 5 เจตมูลเพลิง อบเชย จิง ไคร้เครือ เปลือกหอม สมุลแว้ง สมอทั้ง 2 ลูก
มะขามเตี้ย น้ำประสานทอง คีปลี การบูร พริกไทย ข่าพลู ลูกจันทน์ กระวาน ตำผงละลายน้ำ
ร้อนกินแก้ลม แก้ไข้จับละลายน้ำเหล้า แก้ลงท้อง น้ำขิงน้ำกะทือหายแล

ยาแก้กลอนลม เจ็บท้อง ขัดหัวเหน่า เมื่อยตัว

เอาประจำคิควาย จิง พริกเท่ายาทั้งหลาย เอาน้ำใบกะเม็งเป็นกระสาย เจ็บท้อง ขัดหัว
เหน่า ครันตัว เมื่อยตืนมือ กินยานี้เถิดหายแล

ยาแก้ลมทำให้ชัก กำมือ กำเท้า ลื่นกระด้างคางแข็ง แก้กสันนิบาต

เอาลูกในสระบัว ลูกคนที่สอง พริก หัสฤณ บดเอาน้ำใบกะเม็งเป็นกระสาย กินแก้ลมอัน
ชักเท่ากำมือ ลื่นกระด้างคางแข็ง แก้กสันนิบาตก็ได้

**ยาแก้เด็กเป็นลม ตื่นมือสั่นก็ดี กำมือกำตีนก็ดี ก่อนเสลดปทะขึ้นมาปะคอกก็ดี ปากเบี้ยวตาแห้งก็ดี
ปวดท้องจุกก็ดี เป็นพิษลงท้องก็ดี ตกเลือดตกหนองก็ดี**

เอาสารส้ม ดินประสิวขาว เกลือ ขมิ้นอ้อย พริก หมึก กก เอามะนาวเป็นกระสาย ปั่น
แท่งไว้ละลายน้ำมะกอก น้ำสุรากินหายแล

ยากินแก้ลมแก้สันนิบาต

เอาข่าตาแดง ดอกผักคราด กะทือ ไพล หัวผักกูด เมล็ดเตงโม ผิวไม้ไผ่ตง ผิวไม้ไผ่
สีสุก ผิวไม้ไผ่ป่า ผิวมะกรูด ผิวมะนาว เมล็ดน้ำเต้า บดละลายน้ำข้าวข้าว ละลายน้ำดอกไม้ว
กินแก้ลม และสันนิบาตหายแล

ยาแก้ลมทำให้หนูหนวก

มีอาการเจ็บกระบอกตา ทั้งสองข้าง กินอาหารมิได้ ปากนั้นจี๊ดอาหาร หากจะแก้ เอา
กรวยหินแดง มหาหิงคุ์ สนเทศ จิงแห้ง พริกอ่อน เมื่อกินข้าวแล้ว จึ่งกินยาตามกำลังวัน

ยาแก้ลมเกิดในหัวใจให้จุกอก

เอาเหล้า น้ำข่า น้ำขิง น้ำบวบ น้ำมะกรูด เอาเท่ากันเคี้ยวเป็นยาง กินแก้ลมคื่นฉ

ยาผงแก้ลมเครือ

เอาพริกไทย เจตมูลเพลิง ลูกข้าวลู่ คีปาลี ลูกสะค้าน หัวหมู ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง
หรือน้ำร้อนก็ได้ แก้ลมเครือแล

ยาแก้ลมเลือด

เอาเจตมูล ไฟเดือนห้า ชื่อเพลิงเก้ากอง ชะเอนทั้ง 2 หัสฤณเทศ พริก ขิง คีปาลี ตำผง
ละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำผึ้งรวงก็ได้กิน แก้เลือดแก้ลมเสียดลมกลอนแลเลือดมีถึงระดูออกสิ้นแล

ยาแก้ลมทำให้มือตีนตาย

เอาส้มทั้ง 5 เจตมูลทั้ง 2 กลุ่มทั้ง 2 ทองกลางใบมน ข่าทั้ง 2 พริก จิง กระเทียม ไพล รากข้าวพลุ สะค้าน กระชาย หัวตะไคร้ ขมิ้นอ้อย น้ำมันงา ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำเคี้ยวให้คงแต่น้ำมันกิน และทา แก้ลมทั้งหลายหายสิ้นแล

ยาแก้ลมเป็นก้อนหาแรงไม่ได้ท้องขึ้นก็ดี ลมปัดคาดก็ดี ลมบาททะยักก็ดี

เอาตรีผลา รากเจตมูลเพลิง เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ บอระเพ็ด กก สะค้าน กรูงเขมา ดีปลี พริก เกลือสินเธาว์ สลอบ ตำละลายน้ำส้มซ่า ถ้าธาตุเบาเกินน้อย ถ้าธาตุหนักกินทวี เบาผายดี แล

ยาแก้ไข้ลมมหาศดำ อ้าปากมียอก

เอารากมะรุ้ม ข่า พริก กระเทียม ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ผิวมะกรูด มะนาว ดีปลี พริกอ่อน หัวคองคิง สมอทะเล บดละลายน้ำกินแก้ลมมหาศดำ

ยาแก้ลมขึ้นเบื้องสูง

เอาขมิ้นอ้อย จิง กก ไพล ใบตำลึง บดละลายน้ำมะนาวกินหาย

ยาแก้ลมจับหัวใจ

เอาลูกจันทร์ รากถั่วพลุ กฤษณา ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง รังนก บดแล้วเอาน้ำอ้อยแดง น้ำตาลกรวด น้ำตาลทราย น้ำตาลโตนด น้ำผึ้งรวง ใส่ลงเคี้ยวแห้งปั้นกลอน กินแก้ลมจับหัวใจ แก้ลมทั้งเลือดละลายน้ำมะจั่ว

ยาแก้ลมอัมพาต รวดทะยัก ทั้งสมสันดานและลมปัดคาด

เอาอำพันทอง สะค้าน ว่านน้ำ มหาหิงคุ์ รากข้าวพลุ เกลือสินเธาว์ รากไคร้เครือ พริก รากทนต์ กก เทียนขาว เทียนดำ โกฐสอ จิงแห้ง เจตพังคี ดีปลี สมอไทย ยาทั้งนี้ตำผงกินแก้ลมจุกเสียด แก้ลมแน่นอุราขัดดอก ตกช้างม้า เส้นชำเอ็นภายใน ลมบาททะยัก ลมซาง ทั้ง 7 จำพวกหายสิ้น

ยาแก้ลมทำให้มักเจ็บกระบอกตา กินอาหารมิได้

เอารากกระดินแดง ปืป จิงแห้ง กระเทียม พริกอ่อน กัญชา คองคิง ตำผงกินหายแล

ยาแก้ลมสารพัด

เอาทองค้ำ จิงแห้ง เจตมูลเพลิง การบูร พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง แก้ลมจุดเสียด ท้องขึ้น แก้ลมในท้อง แก้ลมกลอนริดสีดวง ผอมเหลือง และเหน็ดเมื่อยลำแก้ลม 12 จำพวก หายสิ้นแล

ยาลมพิษน้ำใส

เอาไพล ใบรักขาว ใบสวาด ตำเอาน้ำใส่พริกไทย เคี้ยวให้แห้งคองแต่พริก แล้วตำผงละลายน้ำผึ้งรวง

ยาแก้มวนท้องจุกอก เป็นบิดลงท้องแตกมูกเลือดตกหนอง

ให้เอาสารส้ม ดินประสิวขาว เกลือ ขมิ้นชัน พริก จิง กก เคี้ยวน้ำมะนาวเป็นกระสายบดเป็นแท่งไว้ ถ้าเด็กละลายน้ำมะนาว ถ้าผู้ใหญ่ละลายน้ำสุรา

ยาเหลืองแก้จุกเสียด

เอาหัวหอม กระเทียม พริกไทย หัวเห็ดหมู วานน้ำ สมอทั้ง 2 มหาหิงค์ ขมิ้นอ้อย การบูร ทำเป็นแท่งไว้แก้ลงใช้น้ำเปลือกแต เปลือกมะเดื่อก็ได้ แก้จุกเสียด ใช้น้ำจิง น้ำกะทีก่อนก็ได้ น้ำไพลก็ได้

ยาแก้แน่นหน้าอก

เอาจิง พริก ข่า ดีปลี ผิวมะกรูด เอาเท่ากัน ละลายน้ำมะกรูดละลายน้ำมะนาวกินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด

เอากะทือ ไพล ข่า จิง พริก มะกรูด มะนาว น้ำส้มโตนด น้ำปูนใสสุกใส่การเข้าด้วยกัน กินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด ให้ออกมูกเลือด

เอาผิวมะกรูด เหมงพรา พริก กก ใบคนที่สอ ตำผงละลายน้ำกินหาย

ยาแก้จุก

1. เอาเปลือกหอยแครง หอยโข่ง หอยกาบ แก่นจันทร์ ขานี้เผาไฟละลายเหล้ากินหายแล
2. เอาใบมะแว้ง พริก กก จิง เกลือน้อยหนึ่ง ตำน้ำหั่น กินแก้จุกหายแล

ยาแก้เลือดแก้ลมแก้จุกเสียด แก้มะเรียน

เอาพริก การบูร ลูกจันทน์ กก ดอกจันทน์ กานพลู ยาคำ มหาหิงค์ บดด้วยน้ำเปลือกมะรุมน้ำเอเหล้า แห้เปลือกมะรุมน บดเป็นกระสายละลายเหล้ากินก็ได้ น้ำร้อนก็ได้ แก้เลือดจืด เป็นก้อนในท้อง คนคลอดลูกใหม่ ๆ ก็กินไปประจำทุกวัน เลือดทำพิษมิได้เลย ถ้าจะให้หญิงงามดีขึ้น เอาเหล้า ส้มมะขามเปียก ยาคำ เกลือ ประจุลงใน แห้เหล้าไว้ แล้วตักเอาน้ำเหล้ามาละลาย ยากิน กินทุกวันวิเศษนักแล

ยาแก้จุกเสียด 108 จำพวก

เอาดีปลี ใบเถียงพรา กระเทียม หัวขมิ้นอ้อย ไพล ใบคนที่สอ รากข้าวปลู ยาทั้งนี้ทำเป็นผงทำเป็นแท่ง ละลายน้ำไพลก็ได้หายแล

ยาแก้จุกขึ้น

เอาจันทน์ รากเผก ชะงั่ว ขมิ้น ตำปั้นเอาน้ำชะโลมแล

ยาแก้เจ็บอก

เอาขมิ้นอ้อย พริก จิง ตำเอาน้ำให้กินแล

ยาแก้ร้อนในอก

เอารากมะปราง เปลือกมะตูม บดทำแท่งละลายน้ำข้าวกิน

ยาแก้ลมพรรดิก

เอาลำพัน ใบตะไคร้ พริก จิง ดีปลี บดละลายน้ำร้อนกินแก้ลมพรรดิกแล

ยาแก้ลมท้องขึ้น พะอืดพะอม ผอมเหลือง บังเกิดเป็นเสลด ระส่ำระสาย ไข้แถมโลหิต

เอาใบหนาด กรุงเขมา ฝรั่ง ดอกคำ เบญจกูล พริกไทย ตรีผลา โกงูทั้ง 5 พิมเสน เลือดแรด เปราะหอม ครั่ง มหาหิงค์ ยาคำ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค เอากระเทียม ว่านร้อนทอง ว่านนางคำ บดเป็นแท่ง ผักลุมไว้ละลายเป็นกระสายให้หอม กินตามกำลังเด็กใหญ่

ยาลดดับดับพิษ

เอายาคำ คิงุ ประคำดีควาย เบญจกานี นิลพูลี หวายตะค้า ต้มกินแล

ยาแก้ลมวิงเวียน

1. เอาใบคำไก่ หญ้าแซ่มไซ บดสุ่มหัวแล
2. เอาหัวขิง ลูกพิลังกาสา ลูกมะเขือขื่น ลูกมะแว้ง ต้ม 3 เอา 1 กินเพื่อลม เพื่อเลือด
3. เอาบอระเพ็ด เปลือกกระท้อน รากเสนียด ละหุ่งแดง ขิง ดีปลี ต้มแก้ตัวร้อน ผอม

เหลืองหายแล

ยาแก้ลมแก้ไข้ ไข้ไม่รู้วาย ให้ไข้ร้อน และให้หนาว

เอาข่า ใบมะนาว ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด มะกรูด ใบมดกา ฝักราชพฤกษ์ แก่นสามย่าน จันทน์ทั้ง 2 ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ผิวไม้ไผ่สีสุก ก้านสะเดา ลูกกะค่อม ยาดำ ใบสัก สน ขี้วัว บัวหลวง ต้ม 3 เอา 1 กินสำหรับไข้ทั้งปวง

ยาแก้ลมให้มึนหน้ามึนตา

ให้เอาเทียนดำ เทียนขาว ดีปลี เจตมูลเพลิง เอาเท่ากัน เอาพริกทั้งหลายตำผงละลายน้ำ ร้อนกิน หรือเอาขราดำ สารส้ม ขิง กระเทียม ละลายน้ำผึ้งรวงกินหรือ เอาขอนดอก ดีปลีเชือก ผักเสี้ยนผีทั้ง 2 น้ำมะนาว น้ำขิง มะแว้งละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลมในท้องทั้งปวงแล

เอาขิง ข่า พริก เทียม ขมิ้นอ้อย อุดพิศ ไพล เปลือกมะรุ้ม กุ่มน้ำกุ่มบก เอาบดละลาย น้ำใบหนาดกินแล

ยาแก้ลมเข้าข้อ

เอาน้ำเปลือกมะรุ้ม หอยขม พริก กก กระเพรา บดปั้นเคี้ยวคงแต่น้ำมันทา

ยาประจุลม แก้เลือดลม ปวดหัว ปวดท้อง

เอาพริก ขิง เปล้า ลูกข้าวพสุ เกลือกะดัง สมอทั้ง 3 รากหนาคี ตำเป็นผงละลายน้ำร้อน กิน แก้หนักอก ตื่นตาย มือตาย และเวียนหน้า เวียนตา และเสียดขึ้นแล ปวดหัวและพรรดิก เสดดเป็นกลอน เจ็บท้องน้อย แก้พยาธิทั้งปวงแล

ยาถมแก้ตื่นตายมือตาย

เอาพริกไทย ลูกสลอด ลูกผักกาด น้ำมันงา น้ำดี หุงให้คงแต่น้ำมันใช้นวดแล

ยาแก้ลมแสบไล่ให้ปวดศีรษะ ให้มงคร่อ ขับอกขับใจ ลมพล่านอก พล่านใจ

เอามะตูมอ่อน จิงแห้ง ว่านน้ำ โกงสุต เกลือ เครื่องยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำร้อนกิน

ยาแก้ลม แก้กะคริว

เอามะพร้าวไฟ เปลือกจำปา หัวกระวาน ใบกระพังโหม ตำเอาน้ำเคี่ยวให้คงแต่น้ำมันให้
ทาถูขาดหายแล

ยาแก้ลมจับหัวใจ

เอาก้านบัว สมอเทศ เทียนดำ พานงแดง พริก จิงแห้ง ดีปลี บดละเอียด ละลายน้ำ
มะนาว เมื่อจะกินเกลือกินหัดกินแล

ยาบำบัดลมขบมเสียดก็ได้

เอามหาหิงคุ์ ขาดำ ลูกจันทร์ จิงจ้อ กระเทียม เนยจอก พริกหอมเท่าขาทั้งหลาย ทำผง
ละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้ลมจุกท้องเจ็บในอกก็ดี

เอาขิง ใบมะนาว เกล็ดปลาช่อน คั่วให้เกรียม เอาพริก กก บดละลายสุรากินแล

ยาประคบลม

เอาใบส้มป่อย ใบมะขาม ไพล ผักเป็ด หมายอ่อน ใบรากหงส์แดง ทราย เอามาคั่วขึ้น
ให้ร้อนประคบบวมพองหายแล

ยาผงแก้ลม

เอารากกระเทียม พริกไทย ดีปลี เปราะหอม แผลกหอม ชะงอ ตำผงละลายน้ำกินแล

ยาแก้ลมอันทำให้รากให้แน่นอก เป็นมงคร่อให้เมื่อยทั้งตัว และมีริดสีดวง

เอามะตูมอ่อน ว่านน้ำ สะค้าน โกงสุต เกลือ ตำผงละลายน้ำร้อนกินแล

ยาแก้ลมขึ้นหัว

เอาใบสลด พริก จิง หัวหอม ไพล เจตมูลเพลิง หัวคองคิง เอาเท่ากันบดละเอียด พอก
กระหม่อมแล

ยาแก้ลมปะทะอก

เอาหัวเห้วหมู ผักเลี่ยนผี บอระเพ็ด จิงแห้ง ต้ม 3 เอา 1 กินห้ามลมปะทะอกทั้งปวง หรือเอารากตูดหมา ข่าตาแดง บุก มะตูม เอาเท่ากันต้มน้ำกินแล

ยาแก้ลมเสียดหน้าหลังแลสีข้าง แลแก้ริดสีดวง

เอาหัตถุณ กก เจตมูลทั้ง 2 จิงทั้ง พริกทั้ง 4 ทำเป็นผงละลายน้ำร้อน น้ำจิง น้ำข่า เหล้า น้ำกระเทียม น้ำอ้อย น้ำผึ้งรวงก็ได้ ให้กินเท่าลูกพุทราเช้าค่ำแล

ยาขับลมทั้งปวง

เอารากผักขง กาฝาก พริก ปูนกิน บดละเอียด ทาขับลมหายแล หรือเอาหม้องสามย่าน ดินประสีขาว ขมิ้นอ้อย คำน้าหยันทาหายแล

ยาแก้สรรพลม แก้ตามืด ฟูหนัก

เอาหัวเหล้า น้ำเกลือ พริก มะนาว น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมันทั้งทา กิน ใส่ตามืด ใส่ ฟูหนัก แก้ลม ดินมือ ดาขสรรพลมหายสิ้นแล

ยาแก้ลมก้อนเท่าลูกมะพร้าว ลูกมะตูม ตับแตก หาแรงไม่ได้ ท้องขึ้นเป็นบาดทะยัก

เอาตรีผลา รากเจตมูลเพลิง เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ บอระเพ็ด กก สะค้าน กรุงเขมา ดิปลี พริก เกลือสินเธาว์ ตำผงละลายน้ำสำ ชาติเบา กินแต่น้อย ชาติหนักกินทวิหายแล

ยาแก้กษัยลม มีอาการตาเหลือง ท้องขึ้นท้องพอง โกรธง่าย เจ็บคันขา เยี่ยวเหลือง มีวัสดุ

เอาสมอทั้ง 3 มะขามป้อม ลูกสะเดา วานน้ำ แก่นสัก กระวาน ลูกข้าวพลู อบเชย ลูก ค่อม จันทน์ทั้ง 2 สมุลแว้ง แผลกหอม รากหญ้าคา ปลาไหลเผือก บอระเพ็ด ดินประสี สาระส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกิน 7 วันหายแล

ยาแก้กาฬผิงคลี ให้น้ำเหลือง ตาเหลือง ดังขมิ้น

เอาหน่อไม้ตายพราย กระเช้าแดง รากมะพร้าว เอาต้มกินหายแล

ยาแก้ลมทำให้ฟูหนัก ฟูตึง

เอาการบูร รากส้มกุ่ม พริก บุก แก่แสมสาร ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยารุณ

เอาขางสลัดไคกวนกับน้ำผึ้ง ห่อมะขามเปียกให้กินแล

ยาแก้ลมทำให้กินอาหารแต่เครื่องควาทั้งปวง ให้เสียดหัวอกทั้งสองข้าง ให้เจ็บสะดือถึงองคชาติ
มันให้บวมพอง ดูกดงน้ำเต้า เบาทมือออกและให้แรงถอย ดินมือทั้ง 2 ข้าง เป็นน่อย

ให้เอาสารส้ม พริกอ่อน กก งาดำ มหาหิงคุ์ ยาฝนละลายด้วยน้ำอ้อยแดงทำเป็นกลอน
กินหายแล

ยาแก้อาการมจุก

เอาจึงจ้อ ไฟเดือนห้า พัดแพวแดง รากหนาด แก่นแสม เจตพังคี รากข้าวปลู ใบคนที่สอ
คนที่เขมา คีปรี กระจวาน กานพลู เทียนขาว เทียนแดง สนเทศ การบูร รากผักคราด พริก ตำ
ผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแล

ยาแก้ลมให้ร้อนดิน

เอาว่านน้ำ ใบสะเดา กรุงเขมา ใบมะตูม บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง
น้ำมะนาวครอบแก้ร้อนดินแล

ยาแก้บวมแก้ลม และเสลด

เอาเป็ล้าน้อย เจตมูลเพลิง กระเทียม พอก พริกไทย เกลือ กระจวาน รงทอง ถ่านไม้สัก
ทำผงละลายน้ำมะนาวกินหายแล

ยาแก้บวมลม

เอาใบกระเทียม ทับทิมทั้ง 5 เบญจกานี เนระพูสีต้มกินแล

ยาแก้ลมจับนิ่งตายไป

เอากุ่มทั้ง 2 มะรุม ทองหลางใบมน พริกไทย จิง คีปรี หอม กระเทียม กะทือ ไพล
ข่าตาแดง หนุ่ยของไฟ พริกเทศ ทำผงละลายสารพัดน้ำก็ได้ ถ้าจะทำเป็นยาสด เอามะขามเปียก
ใส่ปั้นลูกกลอนกินแก้ลมดินักแล

ยาต้มกินแก้ลมจุกอก

เอาข่าทั้ง 2 รากมะแว้งทั้ง 2 รากมะฮึก พริก กระเทียม รากมะกรูด รากมะนาว
ใบส้มป่อย ต้มกินหายแล

ยาแก้ลมจุก

เอาพริกไทย สารส้ม ข้าวสาร ยาทั้งนี้เอาเท่ากันคั่วให้เกรียม แล้วบดให้ผงละเอียดน้ำมะกรูดกิน แก้ลมจุกหายแล

ยาดับลม 5 จำพวก

เอาเจตมูลเพลิง ว่านน้ำ จิง สะค้าน ช้าพลู ดีปลี ผักชี รากชะเอมไทย แก่นแสม หัวหมู ใบสะเดา ใบคนทีสอ รากมะตูม บอระเพ็ด ระบายด ขมิ้นอ้อย ไพล ข่า พริก คั้นเหล้าครึ่งน้ำ ครึ่งกินเถิดดับลมคั่นกแล

ยาแก้ลมจับอยู่ไฟไม่ได้ แก่โรคโรคา

เอาแก่นสน แก่นแสม แก่นขี้เหล็ก แก่นประคู้ แก่นเปล้าทั้ง 5 เปลือกมะขาม บดผงคอง ด้วยสุราไว้ 3 คืน จึงกรบก้าหนดกิน

ยาแก้ลมขึ้นกระหม่อม

เอาหัวตะไคร้ เม็ดมะนาว ชุมเห็ดเทศ มหาหิงคุ์ บดพอก กระหม่อมลมหายแล

ยาแก้เลือดลมเป็นก้อนในท้อง แก้ไข้

เอามหาหิงคุ์ ดีปลี จิง รากเจตมูล สะค้าน ลูกช้าพลู หัวหมู ลูกพิลังกาสา เทียนดำ เทียนขาว กลือเทศ ตำผงละลายน้ำจิง น้ำร้อน แก้เลือดลมขึ้นทั้งตัว เป็นก้อนในท้อง เป็นไข้อยู่ ขวบปี กินยานี้หายแล

ยาแก้ลมให้สลบ

รากมะรุม พริก จิง กก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ผิวมะกรูด รากมะนาว พิมเสน บดละลายน้ำร้อนให้กินหายแล

ยาแก้ลมแก้ไข้มีพิษ บำรุงธาตุบริบูรณ์ แก้ลมชัก ปากเบี้ยว ตาแตก มือตาย เหน็บชา ไอ จาม เมื่อยขากรรไกร ลั่นกระด้าง คางแข็ง ให้อาเจียน ให้บวมมือ บวมเท้า ให้คลั่ง บำรุงธาตุทั้ง 5 ให้บริบูรณ์แล

เอาโกฎหัวบัว โกฎพุงปลา โกฎหูสาพา โกฎกระดูก โกฎก้านมะพร้าว ทุระ มหาศดำ บดทำแท่งกินแก้ลมแก้ไข้บำรุงธาตุ

ยาแก้ไข้ลม เจ็บหัว เจ็บทั่วสารพวงค้ำกาย ให้ตัวเหลือง เจ็บท้อง กินข้าวไม่ได้ ให้หิวน้ำ เสดดและ
น้ำลายมาก ให้ทำยานี้กิน

เอากก จิง คีปี้ เทียนดำ หนาดำ เนรพูสี กะดั่งบาย บดละลายน้ำร้อน กินแก้ไข้ทั้ง
ปวงหายแล

ยาแก้ไข้เพื่อลม

เอาพริก จิง กก ลูกผักชี สมอ โคกกระสุน รากมะแว้งต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ลมเสียวสันหลัง ลำตัว

เอาหัวถั่วพู รากมะตูม พริก จิง คีปี้ ตำละลายน้ำผึ้งรวง แก้ลมเสียวในสันหลังและลำ
ตัว

ยาแก้เลือดลมทั้งปวง

ท่านให้อาเป็ลือกุ่มทั้ง 2 มะรุม ทองหลางใบมน สารส้ม บดเป็นแท่งละลายห้ำกิน

ยาแก้เลือดลมทั้งปวง และเลือดขัดระดูไม่สะดวก

ท่านให้อาเป็ลือกุ่มทั้ง 2 มะรุม ทองหลางใบมน กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย พริก ยาทั้ง
บดนี้เอาสิ่งละ 1 บาท ปูนผง 2 สลึง พริกเทศ 2 ตำลึง 1 บาท ใบสะเดา 2 ตำลึง 1 บาท ตำ
ผงไว้ละลายน้ำรวงก็ได้ น้ำส้มส้าก็ได้ น้ำจิงก็ได้ น้ำข่าก็ได้

ยาแก้เลือดลมทั้งปวง และแก้เลือดขัด ริดสีดวง

เอาเป็ลือกุ่มทั้ง 2 ทองหลางใบมน กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย พริก ปูนผง พริก พริกเทศ
ตำเป็นผงไว้ละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำร้อนก็ได้ น้ำส้มส้าก็ได้ น้ำจิงก็ได้ผล

ยาแก้เลือดลมจุกเสียด

เอาพริก จิง คีปี้ รากส้มกุ้ง ลูกสมอไทย แก่นแสมทะเล ผิวมะกรูด ทำเป็นผงละลาย
น้ำผึ้งรวงกิน แก้ลมจุกเสียดหลายประการ กลอนในท้องหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด ลมวิงเวียน

1. เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล พริกเทศ พริกไทย จิงแห้ง คีปี้ เจตมูลเพลิง ราก
มะรุม ผิวมะกรูด ตำผงละลายน้ำ จิง ข่า ละลายน้ำร้อนกิน แก้เลือดลมจุกเสียด ลมวิงเวียนดิ้นก
แล

2. เอาเปลือกตำโรง เพกา ไม้แดง เกลือ ต้มน้ำครึ่ง เหล้าครึ่ง กินหาย

3. เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทั้ง 2 รากมะรุม รากส้มกุ้ง ผิวมะกรูด พริก จิงแห้ง คีปติ
เอาอย่างละสองตำลึง ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ลมจุกเสียด

4. เอาพริก จิง คีปติ ส้มกุ้ง ลูกบัว แก่นแสม ผิวมะกรูด ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้
เลือดลมจุกเสียด

ยาแก้ลมจุกเสียด เลือดคั่งขึ้น คลอดลูกรกไม่ออก

เอาน้ำประสานทอง เกลือสินเธาว์ ลูกผักชีล้อม ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ จิงจ้อใหญ่ โกง
สอ สมอไทย พริก จิง บดผงละลายน้ำมะนาว แก้ลมจุกเสียด เลือดคั่งขึ้น คลอดลูกรกไม่ออก ก็ดี
กินยานี้แล้วก็หายแล

ยาแก้ถ้าถึงระดูเลือดไม่ตก

เอาพริก หอม เทียนดำ เทียนดิบ อันตาคาแห้ง บดด้วยน้ำมะนาวปั่นเป็นแท่งกินหายแล

ยาแก้ปวดคางจุกเสียด

ท่านให้อาบสระเพ็ด ตะไคร้ ใบรัก ใบสลด ตำเอาสิ่งละจอก พริกไทยจอก ใสลงให้
ท่วมเตี๋ยพอป็นได้แล้วเอาน้ำผึ้งจอก ใสลงกวนให้เข้ากันเถิด

ยาเลือดให้เจ็บ เหน็ด เสียเสียด

เอาเลือดแรด ดอกตำ หัวยาจีน รากชบา รากเอะทั้ง 5 ชราดำ ฝาง แผล รากกล้วยดิบ
ต้มกินแก้เลือด ต้มเหล้าครึ่งน้ำครึ่งกินหาย

ยาแก้หน้ามืด เวียนหัว

เอารากมะพร้าว รากย่านาง รากมะกล่ำ รากชิงช้าชาลี ว่านน้ำ บดละเอียดละลายน้ำ
ขาวข้าวชะโลมแล

ยาแก้ลมแก้เลือด แก้ไข้ จุกเสียด

เอาขาค่า มหาหิงคุ์ พริกไทย ขางสลดไค ลูกจันทน์ การบูร ดอกจันทน์ ตำผงบดด้วยน้ำ
เปลือกมะรุมละลายน้ำร้อนกินแก้ลม แก้เลือด แก้ไข้เครือก็ได้ จุกเสียดก็ได้

ยาสมแก้มีดหัว มัวตา

เอาน้ำมันงา น้ำหมากอ่อน น้ำหญาตินกา ดีเกลือ คีปติ ลูกเบญจกานี ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ชราทั้งสอง หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาเครื่องปรุงลงขี้ก้นน้ำมันทา แก้มิดหัวมัวตา หายสิ้นแล

ยาแก้ไอ เลือด และลมจุกเสียด

เอาพริก จิง คีปติ เกลือสินเธาว์ ตำเป็นผง ละลายน้ำส้มตำ น้ำส้มป่อย เคี้ยวจึงเอาน้ำผึ้ง รวงเป็นกระสาย ขานี้แก้ไอเลือดแล ลมจุกเสียดแลเสียงแห้ง

ยาแก้สตรีให้เสียจุกอก นอนไม่หลับให้หายใจแรง

เอาน้ำข่า น้ำไพล น้ำผักเสี้ยนผี น้ำมะนาว น้ำพริก ตั้งใส่ไฟให้ร้อนกิน

แก้ริดสีดวง

ยาแก้ริดสีดวง 12 จำพวก

1.เอาใบมะขาม ขี้เหล็ก อ้อยแดง บุก ตาแดง ตาขาว กลอย ขาทั้งนี้ฝังข้าวเปลือก 7 วัน จึ่งกิน หรือฝนด้วยน้ำมะนาวกินหายแล

2.เอาบอระเพ็ด ใบสลด เจตมูลเพลิง หัวหมู ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

3.เอาสารส้ม ดินประสิว ชราดำ สะดำน กระดาดแดง บดละลายน้ำผึ้งรวงกินเช้าค่ำ ริดสีดวง ผอมเหลืองซิดขาวหายแล

4.ให้เอาบุก หัวอุตพิศ ส้มกุ่มเครือ ขี้ข่า กระดาดแดง จิงแห้ง ขาทั้งนี้เอาเสมอภาค ตากแห้งตำผงกินหายแล

5.เอาลูกกระวานเท่าอายุปี พริกเท่าอายุวัน คีปติ ลูกพลูเอาเท่าอายุเดือน ตำผงละลาย น้ำผึ้งรวงกินหายแล

6.เอาชิงช้าชาลี 3 ทะนาน เจตมูลย่าน 3 ทะนาน เกลือ 3 ทะนาน เหล้า 3 ขวด ดองไว้ 7 วัน แล้วเอามาหุงเป็นเหล้า กินแก้ริดสีดวง 12 จำพวก

ยาแก้ริดสีดวง 12 จำพวก ลม 7 จำพวก เลือด 9 จำพวก

เอาโศดทะนง หาดโตน พิมเสน แก่นขรี จิงแห้ง คีปติ แก่นขี้เหล็ก สารส้ม แซ่เหล้าไว้ 1 คื่น กินวันละช้อนหายแล

ยาแก้ริดสีดวงลม 12 จำพวก

เอาเปลือกจำปาทอง เปลือกทองหลางใบมน ผิวมะกรูด ผิวมะนาว ไพล หัวกะชาย หัวกะทือ ขมิ้นอ้อย ผักคราด พริก เปลือกมะรุ้ม หัวหอม ลูกหมวก กล้วย เกลือ จิง ตำผง ตวงเอาน้ำสิ่งละถ้วย เคี้ยวให้งวดกินหายแล

ยาสุ่มกระหม่อมแก้ริดสีดวงทั้งปวง

1. เอาคองคิง ขางสลัดไค จิงจ้อ ยอดผักบุ้ง เทียนดำ อุดพิศ นุค กลอย กำยาน จิง ไพล ดินประสิวขาว เทียนขาว เจตมูล ดีจระเข้ ยาทั้งนี้บดให้ละเอียด เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย ใส่กระหม่อมคืนักแล
2. เอาเปลือกหมาก เปลือกอังกาบ คองคิง ขมิ้น เจตมูล บดให้ละเอียดใส่กระหม่อมหายแล
3. ให้เอาเปลือกต้นสลอด หัวหญ้าชันกาด รากสลัดไค บดด้วยน้ำค้างทำแท่งไว้ เป็น ริดสีดวงในคอให้ขูดกระหม่อมใส่หายแล
4. เอาพริก จิง รากเจตมูลทั้ง 2 ลูกพิศ รากสลัด ใบว่านหางช้าง บดให้ละเอียดใส่ กระหม่อมหายแล

ยาถอนเหล่าแก้ริดสีดวงทั้งปวง

เอาส้มกุ้งช้าง ส้มกุ้งต้น เปล้าทั้ง 2 รากขี้กาแดง รากขี้กาขาว กระดาดแดง กระดาดขาว อุดพิศ กลอย หัสสุณ มะแว้งเครือ มะเขือขื่น รากขี้เหล็ก แก่นมะขาม แซ่เหล้ากินแก้ ริดสีดวงทั้งปวงหายแล

ยาแก้ริดสีดวงลม

เอาน้ำผึ้ง เอื้องพิม้า น้ำหญ้าไซ ไฟเดือนห้า ผิวมะกรูด เจตพังติ หอยแครง หอยขม หอยตาวัว ตำผงก่อน ละลายน้ำผึ้งกินแก้ริดสีดวงหายแล

ยาแก้ริดสีดวง แก้ม แก้มหมะ แก้มจิตใจขุนมัว วิตกกังวล

1. เอาโกฐสอ กระวาน กานพลู น้ำประสานทอง โกฐสิงคลี สมอเทศ รากข้าวหลอ จิง ตองแตก เกลือสินเธาว์ ดีปลี จิงจ้อ เจตมูลเพลิง สะค้าน ว่านน้ำ ยาค้า ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
2. เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล ผิวมะกรูด รากส้มกุ้ง รากมะรุ้ม จิงแห้ง พริกอ่อน พริกเทศ เปลือกมะรุ้ม ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้ริดสีดวง ลมจุดเสียดวิงเวียนละลายน้ำกิน ละลายน้ำเปลือกมะรุ้มกิน แก้มให้ปวดหัวให้วิงเวียน

ยาแก้ริดสีดวงแห้ง

เอาลูกมะกรูด ลูกมะนาว ชุมเห็ดทั้ง 5 ขมิ้นเครือ บอระเพ็ด ชิงช้าชาติ หัวข่า กะชาย หัวไพล หัวกะทือ หัวขิง พริกเทศ พริกไทย เอาตำละลายน้ำหรือน้ำมะนาวกิน

ยาแก้ริดสีดวงแห้ง ริดสีดวงโอง และมวงคร่อ

เอาพริกไทย คีปรี ลูกกระวาน อบเชย สมุลแว้ง ชะเอมเทศ ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ริดสีดวงทั้งหลาย ให้ผสมเหลืองกินข้าวมิได้ให้เมื่อหนังเหนียวแห้ง เหม็นปาก เจ็บตา เจ็บจมูก เจ็บฟัน ให้มือตีนหนัก หาแรงมิได้ ให้ท้องขึ้น ท้องพอง เจ็บมือตีนให้คั่งให้ร้อนให้ค่อแห้ง เป็นหิดโอง ให้สะอึก ลงเลือด เดินไม่ได้ แก้ริดสีดวง 90 จำพวก ในหัวอกในปากในทวารหนัก - เบา เลือดออกทวาร

ท่านให้เอาแก่นขี้เหล็ก หญ้าข้าวเย็น ขอบชะนางทั้ง 2 ผักเสี้ยนผี แมงลักทั้ง 5 หัวข่า เอาเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้ริดสีดวงงอกทั้งปวง

เอาน้ำผึ้ง น้ำมะงั่ว น้ำมะกอก น้ำมะนาว น้ำทองหลาง พริก น้ำผักเป็ดบดพอกแล

ยาแก้ริดสีดวงทั้งปวง

เอาพริก หญ้าแซมไซ ข่าใหญ่ เจตมูลเพลิง หัวเห้ล่า ตำผงละลายเหล้ากิน

ยาแก้ริดสีดวงทั้งปวง

1. เอาบอระเพ็ด คีปรี สะค้าน ลูกสลอด แซ่มูลโค 15 วันกินหาย
2. เอาบอระเพ็ด เจตมูลเพลิง ชิง กก รากข้าวพลู คีปรี พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำเหล้าก็ได้กินหายแล
3. เอาหัวคองคิง มะเขือขื่น ตำผงละลายน้ำผึ้งกินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงตา

1. เอาเปลือกมะเฟือง เปลือกทองหลางใบมน ครั้ง บดละเอียด น้ำมะนาวเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำมะนาวใส่ริดสีดวงหายแล
2. เอาดินถนัน พลังกาสา คีปรี พริก กก หัวหอม คองคิง ขมิ้นข่อย บดน้ำมะนาวใส่ตาหายแล
3. เอาไพล พริก ชิง ข่า กก หอม บดใส่ตาหายแล

4.เอาใบส้ม ใบคราม คีปรี พริก จิง เกลือ เท่ากันตำนัตถ์ริดสีดวงในคอในจมูกตาหาย
แล

5. เอากก จิง คีปรี ลูกกราย สัตตบุษย์ ขมิ้น ขมิ้นอ้อย บดด้วยน้ำมะนาว ทาตาหายแล

6. เอาพริก จิง คีปรี ลูกกราย สัตตบุษย์ ขมิ้น ดินถนันทัน คีตะเข้ เอาน้ำมะพร้าวเป็น
กระสาย ทำแท่งไว้ใส่ตำริดสีดวงหายแล

ยาแก้ริดสีดวง ตามืดมัว

เอารากขี้ก้าง 2 รากอัญชันทั้ง 2 เจตมูลทั้ง 2 เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมะนาวหยอดตา
หายแล

แก้ริดสีดวงในหมกในตา ในหู ในคอ ในทวาร

เอาคีตะเข้ คองคิง คีปรี รากมะพร้าว รากหมาก รากมะรุม จิง พริก กระเทียม ไพล
บดแล้วละลายน้ำมะนาวโปกกระหม่อมแก้ริดสีดวงแล

ยานัตถ์แก้ริดสีดวง แก้เสลดมูก ทำให้หายใจสะดวก

1. เอาลำพัน พริกไทย เกลือสินเช่าแว้ แก่นมะปราง บดเป็นยานัตถ์
2. เอาพริกไทย เบี้ยผู้ ลิ่นทะเล หอยแครง แก้วเกลบ คีปรี ชะเอม ตำผงแล้วเอาการบูร
พิมเสน ปรงลงนัตถ์
3. เอาโกฐสอ โกฐเขมา คีปรี สารส้ม ลิ่นทะเล แก้วเกลบ วานเปราะ เอาพิมเสนรำหัด
นัตถ์แก้สันนิบาตแล
4. เอาชะเอม พริก จิง ลิ่นทะเล เบี้ยเผา ไพล พิมเสน ทำนัตถ์เถิด
5. เอาบุก กลอย จิง ไพล วานน้ำ เสมอภาคเอาละอองนมพิจิตรเท่ายาทั้งหลาย ตำผง
นัตถ์ แก้ริดสีดวงในจมูก หายแล
6. เอาตรีกะตุก ข่าทั้ง 2 ไพล ชะเอม กฤษณา กระลำพัก ชะมด พิมเสน สังกข์ ทองคำ
เปลว ยาทั้งนี้ตำผงนัตถ์ แก้ริดสีดวงในอก ในคอ ในจมูกหาย

ยาแก้ริดสีดวงไอ

1. เอาสารส้ม ดินประสิวขาว พริก จิง กก เกลือ ส้มกุ่ม ตำผงละลายน้ำมะนาวกินแก้
ริดสีดวงแล
2. เอาพริก กก เจตมูลย่าน เจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย น้ำผึ้งรวง น้ำมันงา หุงคองแต่น้ำมันกิน
แก้ริดสีดวงไอหายแล

3.เอสารส้ม ดินประสิวขาว พริก จิง กก เกลือ ส้มกุ้ง ตำผงละลายน้ำแก้ริดสีดวง
ไอบาย

4.เอจิง คีปี้ ข้าวสุก สะค้าน พัดแพวแดง เอาเท่ากันละลายน้ำส้มสำกิน แก้ไอริดสีดวง
แล

5.เอชะเอะทั้ง 3 ลูกคัตเต้า ลูกมะกรูด น้ำปูนขาว เกลือ คองปูนขาวกินแก้ไอบแล ยา
กับแก้ริดสีดวงให้ไอ เอาหัวบุก หัวกลอย อุดพิค เอะทั้ง 5 หัวคองเกรียม เจตมูลเพลิง คีปี้
เชือก ข้าวสุก ลูกสะค้าน อุดพิค ลูกพิลังกาสา กระเทียม หอม หัวหมู แก้ริดสีดวงแล

6.เอรากส้มกุ้ง ตรีกะตุก สารส้ม เกลือ รากพุท ดินประสิ่ว ลูกโนส้มป่อย บดละลาย
น้ำมะนาวกินหาย

7.เอพริก กก เจตมูลย่าน เจตมูลเพลิง ขมิ้นฮ้อย น้ำผึ้งรวง น้ำมะงั่ว บดกินแก้
ริดสีดวงไอบายแล

8.ให้เอาหัวบุก หัวอุดพิค กระดาดแดง กระดาดขาว รากมะเขือขื่น รากข้าวสุก หัวหมู
กระเทียม ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน ตำผงละลายน้ำส้มสำ น้ำผึ้งรวงก็ได้หายแล

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

1.เอพริกไทย จิง คีปี้ หัวหอม รากเจตมูลเพลิง หัวคองคิง หัวอุดพิค บดละลายน้ำ
มะนาวสุ่มกระหม่อมหาย

2.เอแมงดาเผาไฟบดผงนัตถ์หายแล

3.เอจันทน์ วานน้ำ จิง ส้มกุ้ง บวบขม น้ำเกลือ ทรายทอง จุนสี สารหนู ปูนผง
ข่อยหยอง กานพลู ต้มกินหายแล

4.ท่านให้เอาไพล สารส้ม หัวคองคิง คีปี้เชือก เจตมูลเพลิง หัวเอะลาย หัวม่วง ขมิ้น
ฮ้อย หัวหอม เอาเท่ากันตำให้ละเอียดละลายน้ำมะนาวพอกหายแล

5.เอเถาว์ลย่เปรียงสด มาขูดออกหั่นให้ละเอียด เอาหัวหอม มาตำเอาน้ำ คลุกตากแดดให้
แห้งสูบหาย

6.เอกำนบัว หญ้าหัวโต ดอกดาวเรือง ใบหนาด ดอกบานไม่รู้โรย ใบกัญชา ยาทั้งนี้
หั่นตากแดดให้แห้งสูบหายแล

7.เอพริกอ่อน พริกห่าง พริกหอม กก จิง บุก กลัวยลูกจันทน์ เอาเสมอภาคตากแห้งตำ
ผงใส่ขวดไว้แล้วเผากระเบียงให้ร้อน ตีบออกมา ตั้งไว้เอายาโรยลงที่กระเบียง แล้วเอากะลาตัวผู้
ครอบลง สูบเอาแต่ควันนั้นหาย

ยาต้มริดสีดวงจมูก

เอาหญ้าหนวดแมว หญ้าข้าวเย็น พานงแดง ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงซี่

1. เอาขมิ้นอ้อย เจตมูล พาโหม ใบกะเพรา พริก กก เกลือ ต้มกินหายแล
2. เอาบอระเพ็ด ใบเข็มแดง เอาน้ำเตี่ยวให้แห้ง เอาพริก กก น้ำผึ้งรวงใส่กวนลงอย่าให้ไหม้ แห้งแล้วปั้นกลอนกินเช้าค่ำหาย
3. เอาพานงูแดงทั้งสองสับแตกให้แห้ง ใบทองหลางใบมน พริกทำเป็นผง เอาน้ำผึ้งรวง กวนขึ้นบนไฟกินหายแล
4. เอาคิปลี รากข้าวพลุ กระเทียมกรอบ กระเทียม บุก รอก จิงแห้ง เจตมูลแดง อุดพิศ เอาลำโพงคั่วให้เกรียม ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน เท่าถูกพุทรากินแก้ริดสีดวง 7 จำพวก ผอม เหลืองหายแล
5. เอาจิง กก ใบหมาก ขมิ้นอ้อย ไพล เปลือกทองหลางใบมน ทำเป็นผงละลายน้ำกิน แล
6. เอาพริก จิง กระเทียม ใบหมาก ขมิ้นอ้อย เปลือกทองหลางใบมน ทำเป็นผงละลาย น้ำร้อนกินหาย
7. เอาคิปลี รากข้าวพลุ กระเทียม กระเทียม บุก จิงแห้ง เจตมูลเพลิง อุดพิศ เอาลำโพงคั่ว ให้เกรียมตำผงละลายน้ำผึ้ง รวงกินเท่าเม็ดพุทราหายแล
8. เอาพริก จิง กก ขมิ้นอ้อย ใบหนาด เปลือกทองหลางใบมน ไพลแดง ตำผงละลาย น้ำร้อนกินหายริดสีดวงซี่แล
9. เอาเปลือกหว่า ส้ม ตาไม้ไผ่ ใบบัว ลูกไม้ไผ่ เผาไฟให้ไหม้ ละลายเหล้าแช่ไว้ยั้งรุ่ง กินตามกำลังวันหายแล
10. เอาคิปลี พริก ลูกจันทร์ เทียนดำ เทียนขาว สมุลแว้ง เอาเท่ากัน ทำผงละลายน้ำผึ้ง กิน

ยาแก้ริดสีดวงซี่ราด เป็นบิด ลงเลือด

1. เอาพริก จิง คิปลี บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
2. เอาแก่นประดู แก่นแสม แก่นตำเสา แก่นขี้เหล็ก พริก เกลือ ต้ม 3 เอา 1 แก้ริดสีดวง ซี่หยุคแล
3. เอากก จิง เกลือ ดินประสว รากส้มกุ้งตัน ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
4. ให้เอาน้ำมันชัน เกลือ น้ำผึ้งอ้อย ขมิ้นอ้อย เจตมูลย่าน เอาเท่ากันตำให้แหลกปั้นเอา ผังข้าวเปลือกไว้ 7 คั้น เมื่อจะกินเสกด้วยสักกัถวา สามจบกินหาย

ยาแก้ริดสีดวง 12 จำพวก แก้มแก้มลอน 18 จำพวก แก้มวม 5 ประการ แก้มอมเหลืองอันใด
ก็ดี แก่เตโชธาตุ กินอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ เหงื่อตกหนัก แก่เจ็บท้องสารพัดพิษ และ
สันนิบาตแก้รากไอ

เอามหาหิงคุ์ วานน้ำ สมอไทย ลูกปลิงกาสา ดอกกระวาน ใบกระวาน พัดแพวแดง
สมุลแว้ง เกลือเทศ จิง คีป्ली เอาเท่ากัน พริกเท่ายา ตำผงละลายน้ำตาลทศกร กินตามกำลัง วิเศษ
นักแล

ยาแก้ริดสีดวงในทวาร

1. เอาชะเอวนกทั้งหัวทั้งรากทั้งต้นทั้งใบสับตากจนแห้ง แช่ว้าหว่ากจากปัดฝางข้าวเปลือก
ไว้ 3 วัน แล้วกินหายแล
2. เอารากมะเขือขึ้น เจตมูลเพลิง เจตมูลเพชร ลูกบวบขม ใบมูก สลัดโค ส้มกุ้ง จิง
ยาทั้งนี้หึ่งด้วยน้ำมันงา ทาริดสีดวงต่าง ๆ หายแล อนึ่งให้เอาลูกลำโพง ปูนผง ดินประสิ่ว บด
ละลายน้ำทาริดสีดวงงอกหายแล
3. เอาหอยกาบ ละอองบวบขมบดทาหายแล
4. เอาหัวปลาหม้อ หัวปลาทุ ขี้หนูพุก รากผักหมแดง ลูกโนมะนาว บดด้วยน้ำมันมะนาวทา
หัวขาดออกแล
5. เอาหัวบกดากก เจตมูลคางกก เจตมูลเพลิง จิง พริก ส้มกุ้ง แก่นแสม บดละเอียด
ละลายน้ำผึ้งรวงกินแล
6. เอาบูก จิง เจตมูล อุดพิศ กก ยาทั้งนี้ตากแห้ง ตำละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ริดสีดวงแล
7. เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู คีป्ली เทียนดำ เทียนขาว โกรฐี โกร
เจมา กระทือ ไพล พลิกลอน การบูร สังข์ จิงแห้ง เอาเท่ากันตำผง ละลายน้ำมันมะนาว เคี้ยวให้
ร้อน เอาขำผงใส่ลงกินตามกำลังเถิดหาย

ยาแก้ริดสีดวงในท้องในทวาร

1. เอาพริก จิง รากเจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย หัวชะเอว เปลือกตำเสา เปลือกขี้เหล็ก เอา
เสมอดากให้แห้งผงละลายน้ำผึ้งกินแก้ริดสีดวงในทวารในท้องหายแล
2. เอากะดาดทั้ง 2 พริกไทย คีป्ली รากชบาแดง เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำมันมะนาวพอก
กระหม่อม ให้พอกแต่กลางคืนกลางวันเอาออกเสีย แล้วกินยาต่อไปให้เอาคีสี่สุวัน พริกไทย จิง
เจตมูลเพลิง หัวบูกรดตำผงละลายน้ำผึ้งกินเท่าถูกพุทราแล

ยาแก้ริดสีดวงในท้อง ตา คอ จมูก ในอก

เอารากเจตมูลเพลิง หัวคองคิง รากสลิด รากมะรุม จิง หอม พลิกลอน เอาเสมอภาค ละลายน้ำมะนาว พอกกระหม่อม 15 วัน ห้ามอาบนํ้าดำหัว แก้ริดสีดวงในตา คอ จมูก ทวารในอกหาย

ยาแก้ริดสีดวงในทวาร คอ สมองให้โอ

เอาหอยขม หอยแครง หอยตาหัว เบี้ยจ๊กจัน พริกไทย กั่วให้เหลือง ปูนผง ทำผงละลาย น้ำผึ้งรวง แทรกมหาหิงคุ์ เท่าเม็ดพริกไทยกินหาย

ยาแก้โลหิตตกทวาร

1. เอาพริก จิง เจตมูล นุก เอาเท่ากัน บดละเอียดละลายน้ำอ้อยกินช้า ๆ เท่าลูกไฟ 7 ลูกหายแล
2. เอานุก กลอย อุดพิศ รากโดนด รากส้มกุ้ง รากเจตมูลเพลิง ใบคองคิง บดละลายน้ำ มะพร้าววงอกกระหม่อมดื่มนักแล

ยาแก้ริดสีดวงอกในทวารหนัก

เอาพริก นุก อุดพิศ แก่นแสมทะเล เอ็นดำ เจตมูลเพลิง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ริดสีดวงทวารทั้ง 2

เอาใบสัก แก่นสน แก่นมะขาม แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมสาร ดองด้วยสุรากินหาย

ยาแก้ริดสีดวงทวารทั้ง 9

เอาดีจระเข้ สารส้ม หอมแดง หัวอุดพิศ รากมะอึ๊ก สลัดไค บดทำแท่งละลายน้ำมะนาว ทาถ้าเป็นในตานอกตา ถ้าเป็นในคอในจมูก ทานอกคอนอกจมูก ถ้าเป็นในทวาร ทาตะโพก ถ้าเป็นในท้องทาสะดือ ถ้าเป็นในหูทากระหม่อมหายแล

ยาน้ำมันริดสีดวงอกทวารทั้ง 7

เอามะพร้าวไฟ 3 ลูก น้ำมันงา พริกเทศ หอม กระเทียม กุ่มน้ำ กุ่มบก มะรุม ทองกลางใบมน กระชาย ตะไคร้ ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ คา ไพล กระทือ เทียนทั้ง 5 ยาทั้งนี้ เอาแต่นํ้าสิ่งละถ้วย เอามันมะพร้าวไฟเป็นกระสาย คั้นหุงให้คงแต่น้ำมันทาแผล มีดพริบาก็ได้ ถ้าทริดสีดวง ห้ามกินหมู ปลาจางะเม็ด ข้าวเหนียว น้ำตาล

ยาแก้ริดสีดวงในอก ในทวาร

ท่านให้อาไ้บะดะลิงปิง ใบมะขาม หญาหนู ใบบัวหลวง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ริดสีดวงงอก

1. เอาผักเสี้ยนผี ผักเสี้ยนบ้าน รากสลอด รากบอระเพ็ด รากเจตมูลเพลิง เอาเท่ากันบด แล้วตากให้แห้งละลายน้ำผึ้งรวง กินเท่าลูกพุทรา

2. เอาชะเอมทั้ง 2 อุดพิศ หัวกลอย พริก จิง กก บุก ขมิ้นอ้อย ส้มป่อย น้ำมันงา เจตมูลเพลิง เคี้ยวให้คงแต่น้ำมันขมิ้นกินด้วยริดสีดวงงอกหายแล

3. เอาหอมแดงต้น หัวหอมแดง ผักกระชับทั้งต้นทั้งใบ ลูกบวบขม ตำด้วยน้ำ หุงด้วยน้ำมันดิบ คงแต่น้ำมันทาเกิดขับออกมาหาย ถ้าว่ามันงอกออกมาเป็นเดือยไก่ เอาหอมแดง หัวอุดพิศ ปรงไล่ลง กระดาดทั้ง 2 กลอย ใบหนาด หัวเบญจพิศ หัววันเอน ตำจนแหลกแล้วเอาชาดก้อน บดละเอียดคกลูกเข้าด้วยกันคองมูลไว้ 2 คืน ต้มขึ้นรมไอยานั่นหาย

4. เอาข้าวพุก เจตมูลเพลิง คีปาลี สะค้าน จิง ข่า ไพล ขมิ้นอ้อย พริกไทย ผาง แกล เหมงพรา กะชาย บอระเพ็ด พาโหม เปลือกราชพฤกษ์ เกลือเท่ายาทั้งหลายแล

5. เอาขามะเคือ น้ำประสานทอง ขาขนานนี้รู้กัน เอาตำเสาทั้ง 5 ขี้เหล็กทั้ง 5 เปล้าทั้ง 2 จิงแห้ง น้ำประสานทอง ต้มกิน แก้ริดสีดวง ผู้หญิงขาดระดู เจ็บสะเอว สั้นหลัง หายสิ้นแล

ยาทาริดสีดวงงอก

เอาจิง หัสคุณ เจตมูลแดง รากกรงเขมา ฝนทาริดสีดวงงอกหายแล

ยาแก้ริดสีดวงงอก แก้หืดแก้ไอ

เอาบอระเพ็ด เจตมูลเพลิง คีปาลี พริกไทย หัวหมู ลูกพิลังกาสา ใบมะกอก ทำผง ละลายน้ำผึ้งรวงกินเท่าลูกพุทรา กินแก้ริดสีดวงงอกทวารแลแก้หืดแก้ไอผอมเหลืองด้นักแล

ยาแก้ริดสีดวงงอกในทวาร มีฐานฐานดุจเดือยไก่อีกดี ดุจจาวมะพร้าวก็ดี ดุจลูกมะมุคสามลูกก็ดี ให้ ตกเลือดในหนอง

เอาไพล ละอองบวบขม ปูนผง น้ำประสานทอง ลูกมะกล่ำขาว สารหนู สารส้ม จุนสี กลอย ขาทั้งนี้บดด้วยน้ำผักชีล่าทาแล

ยาต้มแก้ริดสีดวงงอก

1. เอาใบคำไก่ เถาวัลย์เปรียง รากหญ้านาง ไม้เท้าขาม่อม หัวคั่ว แก่นสะเดา ใบโพ ต้มกินหายแล

2. เอามะพร้าวเป็นหนังหมู ผักเปิดตำปั่นน้ำมะพร้าว แล้วเอาพริกตำใส่ในลูกมะพร้าว ยัดให้แน่นหมกไฟให้เปื่อยกินทั้งพริกทั้งมะพร้าวหายแล

ยาแก้ริดสีดวงในทวารหนัก และทวารเบา

1. เอาบุก เกลือ กระดาดแดง กระดาดขาว อุดพิศ กลอย สารส้ม สีเสียดเทศ ดองดิ่ง เบญจเทียน บดด้วยน้ำ มะนาว ปั่นเป็นแท่งไว้ เมื่อจะใส่ยานี้ให้เอาเกลือผสมยานี้กินทาหายแล
2. เอาหัวกระดาน ลูกกะเปา ลูกกะเบียน ลูกมะเขือขื่น กระชาย ลูกผักกาด ลูกตำโพง ดองดิ่ง กก สารหนู หางไหล เอาเท่ากันบดเผารมหายแล

ยาแก้ริดสีดวงในหูในปาก

เอาพริก กก เจตมูลย่าน ขมิ้นอ้อย น้ำผึ้งรวง น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมัน กินแก้ ริดสีดวงโหลงแห้งงอกในหูในปาก

ยาพอกริดสีดวงงอก

1. เอาเจตมูลเพลิง ขี้กาเล็ก ตำพอกริดสีดวงงอกหายแล
2. เอาดีปลี จิง เจตมูล บดปั้นกลอนเท่าผลพุทรา กินเข้าตำเข้าหายแล

ยากำราบริดสีดวงงอก

1. เอาข้าวพุลู เจตมูลเพลิง ดีปลี สะค้าน จิง ข่า ไพล ขมิ้นอ้อย ชะงัด พริกไทย ผ่าง แกลด เหมงพรา กระชาย แกลดบกลอง บอระเพ็ด พาโหม เปลือกราชพฤกษ์ เกลือ ตำผงเอาน้ำ กิน หรือทาแก้ริดสีดวง
2. เอาดีปลี คนทีสอ กก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ชราดำ ชราขาว พริก ตำผงละลายน้ำ ไพล น้ำมันมะพร้าว ปั่นเท่าลูกพริกกินหาย
3. เอาไฟเคียนห้า ชะมดมุคสัง บดละลายเหล้าพอกกระหม่อม แก้ริดสีดวงงอกแล

ยาทาแก้ริดสีดวง

ลิ้นแตกปากแตก ปากเปื่อย เอาน้ำประสานทอง เบี้ยจ๊กจั่น เบี้ยเผาไฟ ขมิ้นอ้อย จิง ดีปลี พริกไทย ลิ้นทะเล ไพล เอาเสมอภาคบดให้ละเอียด ละลายด้วยน้ำข้าวขาวก็ได้ น้ำมันงาก็ ได้ทาหายแล

ยากกลอนแก้ริดสีดวง

เอารากข้าวพุลู ลั่นทม ขี้กา ดีเกลือ ทำเป็นลูกกลอนกินหายแล

ยาสูบแก้ริดสีดวง

เอาลำเจียก ไม้ไผ่งาช้าง ใบทุระ ใบเสม็ด ใบลำโพง หญ้าปราบ รังบัวขม ผ่านสุมด้วยใบกล้วยทองหอยแล

ยาแก้ริดสีดวงใช้พอกกระหม่อม

เอาทรงบาดาล หนึ่ เจตพังคี ใบมะอึ่ ใบมะแว้ง รากดิน กระดาดทั้ง 2 นูก กลอย อุดพิศ ผักเป็ด ผักขวง บดละเอียดพอกกระหม่อม ละลายน้ำมะงั่วก็ได้ น้ำบวขมก็ได้แล

ยาพอกกระหม่อมแก้ริดสีดวง

เอาสารส้ม เจตมูล ชิง ไพล คองคิง บดละเอียดละลายน้ำพอกกระหม่อมหายแล

ยาสุ่มกระหม่อมแก้ริดสีดวง

เอาเปลือกมะรุ่ รากเจตมูลเพลิง รากสลิด คองคิง พริก กก บดละลายน้ำมะนาวสุ่มกระหม่อมหายแล

ยาแก้ริดสีดวง ตานทราย ตานขโมย

เอาตรีกระตุก พัดเพวแดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง สีเสียดทั้ง 2 ใบกะเพรา บอระเพ็ด เขากะบือเผือกเผา บดละลายสุรากินแก้ริดสีดวง

ยาแก้ชางริดสีดวง

เอาพิมเสน น้ำประสานทอง ชาดหัสถุณ บดเป็นแท่งแก้ชางแก้ริดสีดวงคีนักแล

ยาต้มแก้ตานชาง ริดสีดวงให้ขึ้นในคอ ในลิ้นในปากทั้งผู้ใหญ่และเด็ก

เอาไส้ข้าวโพด รากแมงลักชะ รากวันขอ หัวยาจีน ต้มกินหายแล

ยาทาแก้ริดสีดวง

1. เอาสารส้ม ชิงแห้ง บดน้ำมะนาวทาหายแล
2. เอารากส้มกุ้งช้าง ชิง ผ่นน้ำมะนาวทาริดสีดวงหุดหาย

ยาสุ่มแก้ริดสีดวง

1. เอาพริก เปลือกมะรุ่ ลูกพุด เจตมูลทั้ง 2 ว่านหางช้าง บดละเอียดสุ่มริดสีดวงทั้งปวงหายสิ้นแล

2. เอาหัวชันภาค รากสลัดไค บดด้วยน้ำค้ำ ทำแท่งไว้ แก้วริดสีดวงในคอ
3. เอาหัวเอะทั้ง 2 รากชา พริก ขิง คีปี้ลูกพญ หญาตินกา ตำผงละลายน้ำมะนาวโปก กระทบอม 25 วันหายแล

ยารมแก้วริดสีดวง

เอาชะเอมเทศ พริก เกลือ มะนาว เจตมูล บอระเพ็ด ประคำดีควาย ขมิ้นอ้อย บุก อุดพิค เอาเหล้าต้มให้ร้อน เอาหัวยานั้นจมนลง แล้วเอามาใส่ครก แล้วนั่งรมริดสีดวงหายแล

ยาสูบแก้วริดสีดวง

1. เอาใบจี้กาคิน ใบหนาด ใบหูควาย คีปลาซ่อน เปลือกกลอยทอง สาบแร้ง สาบกา คี คำไก่คำ สุธหาย
2. เอาข่านบัวบก ใบลำโพง ใบหนาด ใบหูควาย ใบเสม ใบแก้ว ใบสามร้อยยอด เปลือกหมากแห้ง เปลือกมะเคือปล้อง เปลือกยางสูบแก้วริดสีดวงควายหายแล
3. เอารากพาดไฉน เปลือกไม้ไผ่สีสุก ใบหนาด เอาฝานตากแดดให้แห้งสูบหายแล

ยาแก้วริดสีดวงไอ

1. เอาหัวกระดาดแดง หัวบุก หัวอุดพิค ตรีกะตุก คีปี้ บดละลายน้ำมะนาวเอาเกลือ ร้าหัดลงกิน แก้วริดสีดวงไอหายแล
2. เอาสารส้ม ดินประสีขาว พริก ขิง กก เกลือ รากส้มกุ้ง เทาขาทังหลาย ตำผงละลาย น้ำมะนาวกินแก้ไอ

ยาต้มแก้วริดสีดวง

1. เอาขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด เปล้าทั้งสอง เจตมูลเพลิง ข้าพญ สะค้าน ใบมะขาม ใบ สัมปอช ผักเสี้ยนผี เมงลัก ทนดี ชุมเห็ดใหญ่ หัวหมู ฝาง แกล สารส้ม พาโหม ดินประสีว ปูนหิน เหมงพรา ส้มกุ้ง เกลือ อุดพิค ต้มกินแก้วริดสีดวง
2. เอาขี้เหล็ก ตำเสา แสมสาร แสมทะเล พริกไทย คีปี้ หัวขิง ข่า ไพล หัวกะทือ หัว กะชาข ขมิ้นอ้อย ต้มกินหายแล
3. เอารากกุ่มทั้ง 2 รากทองหลวงใบมน มะรุม หัวบานเย็น กระจุกควายขาว ข้าวเย็นทั้ง 2 กำมะถันต้มกินหายแล
4. เอาลูกมะเกลือ เถาคันแดง เกลือ ต้มกินหายแล
5. เอาลูกมะกรูด ลูกขี้กา หัวว่าว หัวไคร บอระเพ็ด ขิงข่าขาลี พริก กระเทียม ดินประ สีว ต้มกินแก้วริดสีดวงแล

ยาผงแก้ริดสีดวง

เอาตำเสาทั้งราก ทั้งเปลือกทั้งใบ ใบสลด เอื้องพืชม้า รากเถียงพรา เจตมูลเพลิง ว่านหางช้าง บอระเพ็ด รากหนอนตายยาก ตากแห้งตำผงละลายน้ำอ้อยคั้นน้ำผึ้งรวงก็ได้ เอาใบสะเคา ใบมะตูม กัญชา เอาเท่ากันทำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินคืนักแล

ยาแก้ริดสีดวง หิดไอ

1. เอารากส้มกุ้ง กัญชา เจตมูล ชะเอม สมุลแว้ง อุดพิศ แก่นแสมสาร พริกเท่ายาทั้งหลายตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้ริดสีดวงหิดไอหายแล
2. เอาลูกมะกรูด ลูกมะนาว ลูกมะขามป้อม ลูกมะเขือขื่น ลูกตำโพก เจตมูลเพลิง กานพลู คองน้ำส้มสายชูผึ่งข้าวไว้ 7 วัน กินหายแล
3. เอาลูกจันทน์ กระวาน กานพลู สมุลแว้ง ชิงแห้ง กระดาดทั้งสอง อุดพิศ สารส้ม ผักส้มป่อยคั่วให้เกรียม ดิปลี รากส้มกุ้งใหญ่ รากส้มกุ้งน้อย รากสมอ ชะเอม เปลือกสนขาว เอาสิ่งละสลึง บดด้วยน้ำดอกไม้น้ำผึ้งผสมกันกินหายแล
4. เอาสารส้ม ดินประสิวขาว พริก กระเทียม เปลือก รากส้มกุ้ง ตำผงละลายน้ำมะนาวก็ได้ น้ำผึ้งก็ได้ กินริดสีดวงหายแล
5. เอามะกรูด มะนาว ชิงช้าชาติ บอระเพ็ด เปลือก ยาคำ คองกับน้ำไฟแล้วเอาตากน้ำค้าง 3 วัน กินแก้ริดสีดวงทั้งหลาย
6. เอามะกรูด สัตคไค เอาใบคองห่อปิ้งไฟ ให้สุกแล้วตำกินแก้ริดสีดวงออกหายแล

ยาแก้ริดสีดวงหอบไออำพวกษัยกลอน

เอาโลดทะนง สน สัก พริกไทย ชิงแห้ง ดิปลี แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมสาร ยาทั้งนี้แช่เหล้าไว้ 3 คืน กินวันละช้อนหอย รุเลียดคกหมกในอกในท้อง ถ้ากินขานี้ลงหนัก เอาขอดพุทรา ขอดผักบุ้ง ผักเป็ด ต้ม 3 เอา 1 เมื่อจะกินเอาน้ำอ้อยมาผสมสักหน่อยแต่พอหวาน

ยาริดสีดวงหิดไออมงคร่อ

เอามะรุม ทองหลางใบมน รากมะเขือขื่น รากมะแว้งทั้ง 2 รากหมาก พริก เปลือก รากผักเสี้ยนผี ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้สภาพริดสีดวงและแก้ลม

เอาแก่นสมอ แก่นพลู แก่นมะเกลือ รากมะเอ็ก รากมะแว้งเครือ รากมะเขือขื่น จันทน์ทั้ง 2 ใบนมตำเลีย หญ้าหนวดแมว กระเทียมทั้ง 5 ห่อผ้าขาวเช้สุราไว้ 3 คืน แล้วจึงกิน ถ้าแก้

ริดสีดวงกลม ให้เอาพริก จิง กระเทียม หอม ข่ากะทือ กระชาย ไพล กลุ่มทั้ง 3 เอาปลาอย่าง
มาทำเหมือนน้ำยาแล้วจึงเอา ข่า ใบว่านหางช้าง ตำเอาน้ำใส่แกง แล้วกินเถิด เมื่อกินเอาใบคนที่
สอหันใส่แต่น้อยจึงกินยาหาย

ยาริดสีดวง เสลด ลม ตะคริว หอบ ลมขึ้นกระหม่อม ให้แก้สันนิบาต

เอาหอยสังข์ วานน้ำ พริก รากพานงแดง ดีปลี เทียนดำ สมอไทย เกลือกะทัง เอา
เสมอภาค ตำเป็นผงละลายน้ำมะนาว น้ำมะจั่ว น้ำร้อนกิน แก้ไข้สันนิบาต แก้เสลด แก้เลือด แก้
ลม แก้ตรีโทษ

ยาแก้ริดสีดวง แก้ลมจุกเสียดแทง หอบบวมพอง

เอาพริก จิง กก หอม บอระเพ็ด เปลือกมะรุ้ม รากเปล้าน้ำเงิน เจตมูลเพลิง รากเข็มแดง
ตำผงแช่เห็บหรือน้ำส้มโตนคก็ได้กินหาย

ยาแก้ริดสีดวง แก้จุกเสียด แก้หอบ

เอาลูกมะหาด บุกรอ หัวอุตพิศ รากส้มกุ้งทั้ง 2 ชะเอม ฝักส้มป่อย ลูกจันทน์
กานพลู ลูกกระวาน ลูกเ็น เจตมูลเพลิง รากไคร้เครือ กระดาดทั้งสอง สารส้ม น้ำประสาน
ทอง สมุลแว้ง จิง เทียนดำ เทียนขาว โกฐสอ โกฐฟงปลา พริกไทย ดีปลี พิมเสน บดด้วย
น้ำผึ้ง กินแก้หอบแก้ริดสีดวง

ยาแก้ริดสีดวงที่ปาก

เอาน้ำจิง น้ำผึ้งรวง เหล้า น้ำอ้อยแดง น้ำมันงา สีเสียดเทศ ยาฝน กระดุกวัวเผาไฟให้
ไหม้ใส่ลงในน้ำมันกินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงปากขาวและปากดำ

เอารากพัดแพ้วแดง รากทองแตก หญ้าพานงู พริก จิง ขี้ผึ้งแห้ง น้ำมัน หุงเป็นขี้ผึ้งสี
ปากหาย

ยาแก้ริดสีดวงปากครากปากเปื่อย กินเผ็ดร้อนมิได้

เอาเปลือกตะโก รากสามสิบ รากโตนค รากส้มกุ้งแดง น้ำประสานทอง ต้ม 3 เอา 1 อม
หายแล

ยาแก้ริดสีดวงนั้นในปากและในคอ ให้เจ็บปากประดุจดังเป็นขาง

เอาดีปลีเชือก การบูร เอาเสมอภาค บดละลายน้ำลูกมะเขือขึ้น ทากระคายไทยตากแดด ให้แห้ง มวนสูบกลืนวันเข้าไปหายแล

ยาแก้ริดสีดวงนกกระจอกมันให้เปื่อยในสีกปาก

เอากำยาน โกฐเขมา จันทน์แดง โกฐสอ โกฐหัวบัว น้ำมันพิมเสน ให้หุงเป็นขี้ผึ้งสีกปาก หายแล

ยาแก้ริดสีดวงในปากในจมูกและในคอ

เอาชาดเสน ใบมะแว้งเครือ ใบมะเขือขึ้น ใบลำโพง แก่นแสมทั้ง 2 ใบลำโพง แก่นแสมทั้ง 2 แก่นประคู้ ตำผงสูบด้วย กล่องหาย

ยาแก้ริดสีดวง ในปากท้อง ในทวาร คอ

เอาบุก กลอย อุตพิศ เจตมูลเพลิง โกฐสอ โกฐเขมา กานพลู จิง พริกเท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งรวกกินแก้ริดสีดวงในปาก ในทวารในคอหายแล

ยาน้ำมันแก้ริดสีดวงในปาก จมูก ในคอ ในทวารหนัก ทวารเบา และเป็นฝีในปาก ให้เจ็บแสบ

เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เจตมูลเพลิง เทียนทั้ง 5 น้ำมันงา พริก หุงให้คงแต่น้ำมันแล้วเอาการบูรบดปรุงน้ำมันนี้คั่นก แก้ริดสีดวงในจมูกคั่นกแล

ยาแก้ริดสีดวง ทำให้ปากร้อนกินเผ็ดไม่ได้

เอาเปลือกตาเสือ เปลือกตูด รากตาน ใบไผ่ป่า เปลือกส้มป่อย ต้มอมหายแล

ยาแก้ริดสีดวงปาก ทำให้แสบปาก

เอารากจุโรหิณี บอระเพ็ด ขมิ้นเครือ หัวหมู นมตำเลีย กะค่อม จิง เอาเสมอภาคตากแห้ง ต้ม 4 เอา 1 เข็นแล้วอมหายแล

ยาแก้ริดสีดวงในปากในฟัน

เอารากเจตพังคี เปลือกพิทูท หญ้าได้ใบ บอระเพ็ด ต้ม 3 เอา 1 กินแล

ยาแก้ริดสีดวงปากเน่า

เอารากเจตมูลตำเอาน้ำ 2 ส่วน น้ำมันงาส่วนหนึ่ง หุงให้คงแต่น้ำมันอมหายแล

ยาแก้ริดสีดวงปากเปื่อย

เอาใบกก หัวไพล เมล็ดมะนาว คองคิง พิมเสนน้อย ฝิ่นน้อย บดละเอียด ทำแท่งไว้
ละลายน้ำมะนาว อมหายแล

ยาแก้ริดสีดวงให้ปาก พุงพองแรมมีตานขาว

เอาเปลือกตะเคียน เปลือกประดู่ หัวหอม ต้มให้งวดแล้วรินออกไว้ให้เย็นพอมได้ ครั้น
อมแล้วบ้วนเสียอม 3 วันหายแล

ยาแก้ริดสีดวงงอกในปาก

เอาเปลือกมะเคื่อปล้อง ชราคำ ต้ม 4 เอา 1 กิน 3 วัน หายริดสีดวงแล

ยารักษาริดสีดวง ในปาก จมูก ตา ทวารหนัก ทวารเบา

เอาปูนขาว ดินประสิว กำมะถัน ใบสลอด ถ่านไม้แสม บดเข้ากัน ใช้กินแก้ริดสีดวง
ในปาก จมูก ตา ในทวารหนัก ทวารเบา และแก้ฝี มะเร็ง

ยาแก้ริดสีดวงในปากกินเผ็ดร้อนมิได้ให้รากเหียน

เอารากข้าวพลุ รากส้มกุ้ง ดีปลี ตะไคร้ หัวหอม เอาเท่ากันต้มแก้ริดสีดวงในปากแล

ยาแก้ริดสีดวงในปาก ในคอ ในทวาร

เอาบุกรอ จิง ดีปลี หย้าไต้ใบ พริก เกลือเทศ คำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ริดสีดวงขึ้นที่ปากและที่คอและอก

เอาหญ้าเบี้ยหนู ผักเบี้ยใหญ่ มะคำไก่ หย้าไชบาง ยาคำ คำให้แหลก ต้มให้ร้อนเอาน้ำ
มันชุบผ้าขาวประคบที่เป็นนั้นแล

ยาแก้ริดสีดวง ทำให้เหม็นปาก จมูก

เอาอุตพิศ บุก กลอย กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว กระจาดทั้ง 2
หัตถ์คุณ สะค้าน ดีปลี รากข้าวพลุ กระจินพิมาน กระจวน เอาเท่ากันแช่สุรากินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงอกในปากในลิ้น กินเผ็ดมิได้

1. เอาผักกราด ผักหวาน รากข้าวฟ่าง รากผักเสี้ยนผี จิง เอาเสมอภาค ทำแท่งฝนด้วยเหล้าทาหายแล

3. เอาบอระเพ็ด ใบสะค้าน ตรีกะตุก เอาเสมอภาค ตากแดดให้แห้ง ต้ม 4 เอา 1 เอ็น แล้วอม บ้วนปากเสียหายแล

3. เอารากกะดอม จุกโรหิณี ตรีกะตุก รากผักหมหิน เกลือสินเธาว์ รากไม้ไผ่ มะตูม รากไม้เท้าขามอม เอาเสมอภาค ละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

4. เอาสารส้ม จิงแห้ง กระเทียม ดินประสิ่ว บดละเอียดแล้วเอาน้ำมะนาวมากรอง เอาแต่น้ำละลายยาพอควร อุ่นไฟให้พุ่ง เอากินแก้ริดสีดวงปากคันหาย

5. เอาน้ำประสานทอง ลูกมะกล่ำ ใบกะเพรา ฝ่าหอยขม เกล็ดปลาช่อน คั่วให้เกรียม หุงด้วยน้ำมันเอาน้ำผึ้ง สิปากหายแล ถ้ามีฟิง เอาน้ำประสานทอง ผิวน้ำไผ่ ดินสอพอง บดใส่ลงกินหายแล

ยาทาริดสีดวงปาก

เอาลูกมะกอก มะคำดีควาย ไม้เขา หางปลาช่อน น้ำประสานทอง ใบทองเป็นกระสาย ใบสะเดา คนทีสอ หญ้าใต้ใบ ขมิ้นอ้อย ทั้งนี้เอาสิ่งละจอก น้ำมันงาหนึ่งจอก หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาน้ำประสานทองแทรกทาริดสีดวงปากเปื่อยหายแล

ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก

1. ท่านให้เอาดีปลี พริก ลูกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว สมุลแว้ง เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำผึ้งกิน

2. ท่านให้เอาบอระเพ็ด ใบเข็มแดง เอาสิ่งละทะนาน เกี้ยวให้แห้ง เอาพริก กก น้ำผึ้ง รวง ใส่ยาควนให้แห้งปั่นกลอนกินเช้าค่ำหายแล

ยาแก้ริดสีดวงไอ

1. ท่านให้เอาสารส้ม ดินประสิ่วขาว พริก กก เกลือ รากส้มกุ้งเท่ายาทั้งหลายตำผง ละลายน้ำมะนาวก็ได้ น้ำผึ้งก็ได้กินแก้ริดสีดวง

2. ท่านให้เอาจิง ดีปลี ชะพลู สะค้าน พัดแพวแดง เอาเท่ากันละลายน้ำส้มสุกกินแก้ริดสีดวงแล

ยาแก้ริดสีดวง ให้อกมูตร บิดมวน อุจจาระเน่า

เอามะรุม มะเขือขึ้น รากส้มป่อย พานงูแดง หัวผักกาดหัวเหวน ผักเลี่ยนผี ขอบชะนางแดง เปลือกทองหลาง เปลือกมะขม แคฝอย มะแว้งเครือ มูตรวัว น้ำมันอ้อย เหล้า ดอง 3 วัน กินหายบิดมวนทั้งปวงแล

ยาแก้ริดสีดวงจุมก พอกกระหม่อม

ท่านให้อาหารทั้ง 5 มหาหิงคุ์ เจตมูลเพลิงทั้งสอง ดอกแดง ดอกขาว หัวไพล หัวเหว้ หมู ชะเอมทั้ง 2 หัวชะงอ หัวหอม หัวเทียน พริก เปลือกมะรุม เปลือกกุ่มทั้ง 2 คีปี้ลูกพลู ลูกเผ็ดใหญ่ ขบาแดง ขบาขาว บดละลายประสานน้ำส้มมะนาวพอกหายแล

ยาแก้ริดสีดวงอกในคอในทรวงอก และทวารหนัก ทวารเบา และจุมก

1. เอาสมุลแว้ง เทียนดำ เทียนขาว พิมเสน กำยาน ทำเป็นผงแล้วเอาสารส้ม ตั้งขึ้นบนไฟให้ละลายขึ้นแท่ง เมื่อจะกินให้ฝนด้วยน้ำ ใช้ทาก็ได้
2. เอาข่า ไพล เกลือสินเธาว์ เอาเท่ากัน เอารากส้มกุ่มเท่ายาทั้งหลายทำผงไว้ละลายน้ำมะนาวชุบสำลือมหายแล
3. เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน คีปี้ จิงแห้ง เทียนทั้ง 5 การบูร พิมเสน กำยาน สี่เสียดเทศ ยาทั้งนี้ตำให้ละเอียด เอาสารส้ม เอาน้ำใส่ลงท้องน้อยหนึ่งตั้งไฟให้ละลายแล้วจึงเอายาใส่ลงกวนไปกว่าจะแห้งตากแดดให้แห้งแล้วจึงเอามาบดอีกเล่าให้ละเอียดละลายน้ำได้ทุกวันกินหาย

ยาแก้ริดสีดวงในคอ สียงแหบแห้ง

1. เอาเทียนดำ พริก บดละเอียดละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
2. เอาเทียนดำ พริก น้ำผึ้งรวง กินหายแล ถ้าเป็นริดสีดวงในอก ในคอ เอาพริก จิง คีปี้ เจตมูลเพลิง อุตพิศ ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
3. เอาพานงูแดงทั้ง 2 สับตากแดดให้แห้ง ใบทองหลางใบมน พริก ตำผงเอาน้ำผึ้งรวงตั้งบนไฟก่อนสุกการเข้าด้วยกันกินหายแล
4. เอาเทียนดำ พริก บดละลายน้ำผึ้งกินหายแล

ยาต้มแก้ริดสีดวงขึ้นในคอ ในปาก ให้ฟก

เอาเบ็ญหนู ใบประคำไก่ หญ้าไซ ขาดำ ตำรวมกันให้แหลกต้มให้ร้อน เอาน้ำชุบประคบที่ฟกนั้นแล เอาน้ำต้มให้เป็นกระสาย ดมยานี้อีก เอาใบมะนาว เทียนดำ หญ้าข้าวเย็น เปลือกราชพฤกษ์ ต้มให้จืด เมื่อจะอมใส่เกลือ 3 เม็ด อมแล้วบ้วนเสียอีกแล

ยาแก้ริดสีดวงในคอแถมหมื่นปาก ผอมเหลืองมีเสลดหนัก

เอาตุคหมู แม่งลักป่า ขอ ยาทั้งนี้เอาทั้งต้นทั้งรากต้มด้วยน้ำ และเอาน้ำผึ้งใส่ลงให้ผสมกันกินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงในคอในปากในทวาร

เอามูกสด หย้าไต้ใบ จิงสด คีปี้ พริก เกลือเทศ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงปั้นกินหาย

ยาแก้ริดสีดวงขึ้นคอ และจุมูกในลิ้นในอก

เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน คีปี้ จิงแห้ง เทียนทั้ง 5 การบูร พิมเสน กำยาน สีเสียดเทศ ตำให้ละเอียดเอาสารส้ม เอาน้ำใส่ลงน้อยหนึ่ง ตั้งไฟให้ละลาย แล้วจึงเอายาใส่ลง กวนไปกว่าจะแห้ง จึงเอามาบดอีกให้ละเอียด ละลายน้ำยากินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงในคอ ในทวารหนัก ทวารเบา

1. เอาน้ำบวบขม หัวกล้วย นูก หัวอุตพิศ จิง พริก น้ำมันหุง ให้คงแต่น้ำมันกินคืนักแล
2. เอาคีปี้ วานน้ำ ยาทั้งนี้ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินทั้งริดสีดวงในอกในคอหายแล ในท้องก็หายสิ้นแล

ยาแก้ริดสีดวงในคอ มันให้เปื่อยกินข้าวกินน้ำไม่ได้

1. เอารากสวาด รากหิงหาย รากลำพู รากทุมแทง สับใส่หม้อใหม่ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล
2. เอาลูกมะเขือขึ้น ตำเอาแต่น้ำแล้วเอาข้าวเหนียวदानยา เอาข้าวสารหุงด้วยน้ำมะเขื่อนั้น ให้สุก อย่าใส่น้ำท่า แล้วตากแดดให้แห้ง ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินเท่าลูกพุทรา ถ้าเป็นตัวออกแล

ยาแก้ริดสีดวงในจุมูก

1. เอาน้ำมะขามเปียก เปลือกมะเขือขึ้น พริก จิง กก เกลือ บดเป็นกลอนกินกัดเสลด
2. เอาบอระเพ็ด พริก ลูกจันทน์ เจตมูลเพลิง เทียนทั้ง 5 เหล้าแช่กินแก้ริดสีดวงวิเศษนักแล
3. เอามะรุบ ไพล ลูกบวบขม ใบกะเม็ง ต้มเอาน้ำ แล้วหุงด้วยน้ำมันงาให้คงแต่น้ำมัน ๓๓ ฤกษ์ก็ได้หากได้วิเศษนักแล
4. เอาจิงแห้ง คีปี้ คองคิง เจตมูลเพลิง บดให้ละเอียดพอกกระหม่อมหาย

5. เอาไพล ลูกผักกาด หัวคองคิง น้ำมะนาวเป็นกระสาย สมุกระหม่อม

ยาแก้ริดสีดวงอันเกิดในจมูก คอ ปาก เพดาน ไรฟัน เล็บ

1. เอาคิจะระเข้ ส้มกุ้งช้าง หอมแห้ง กระเทียม อุดพิศ กลอย บุก แคนแดง ตำละเอียดทำ
แท่งไว้ละลายน้ำมะนาวทาหายแล

2. เอารากขบา หัวงอ ดีปลี เม็ดมะนาว ผักส้มป่อย พริก กระเทียม ตำผงละลายน้ำ
มะนาวพอกกระหม่อมคินักแล

ยาแก้ริดสีดวงในจมูกและตา

เอาชิงแห้ง คองคิง บอระเพ็ด บดละลายน้ำมะพร้าว พอกกระหม่อม 3 วัน

ยาแก้ริดสีดวงไอออกเลือด ริดสีดวงลำไส้ฝืนลำไส้ 12 จำพวก

1. เอาพริกไทย กระเทียม ขาดำ เจตมูลเพลิง หัวคองคิง หัวข่า หน้าหนูคั้น หน้าครุน
หัวว่าว ย่านลำเพ็ง หัวไพล ขมิ้นอ้อย หัวงอ ดอกมะตูม หัวจิง กระทือ ดมกินหายแล

2. เอามะแว้งเครือ จิง ดีปลี มหาหิงค์ พิลังกาสา แห้วหมู ผักบั้ง ลูกมะตูม ราก
กรูงเขมา สะค้าน ปลาไหลเผือก กระเทียมบดบดละลายน้ำผึ้งรวกินเท่าลูกพุทราหายแล

3. เอาพริก จิง กก ข่า บดละลายน้ำปูนใสกินหายแล ถ้าเป็นริดสีดวงพอมเหลืองละลาย
น้ำผึ้งรวกินหาย

5.. เอาลูกมะกรูด มะนาว ลำไยง แะเหล้า ผิงข้าวไว้ 7 วัน กินแก้ริดสีดวง ลมหืด
หายแล

ยาแก้ลม แก้ริดสีดวง หิดไอ แก้เลือด

เอาน้ำกุ่มบก มะรุม ทองกลาง พริก จิง ดีปลี กระทือ ไพล ข่า กะชาย หอม หัวเข้าคำ
สะค้าน ข่าพลู เจตมูลเพลิง ยาทั้งนี้เอาเสมอกาสดำผง ถ้าปวดนักละลายน้ำส้มมะขามเปียก
ละลายน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำกระทือ น้ำจิง ดินักถ้ากินเลือดจางดีแล

ยาแก้ริดสีดวงแก้เส้น ขับเลือด ลมจุกเสียด ชื่อ ฟ้าปรรลัยกัลป์

เอากุ่มบก บอระเพ็ด ลูกมะตูมอ่อน สะค้าน รากทนต์ ตลิลพา มะขามป้อม โกรฐทั้ง 2
เทียนทั้ง 5 กระวานน้ำ กานพลู ใบคนที่ศอ วานน้ำ มหาหิงค์ ขาดำ พรวใหญ่ รากเจตพังคี
พริกไทย จิงแห้ง ดีปลี ยาทั้งนี้ตำผงกินแก้โรค 7 จำพวก แก้เส้นทั้งปวง แก้ริดสีดวงอยู่ในแล
แก้ริดสีดวงทั้ง 9 แก้เมื่อยท้าวสารพาศ์กาย เป็นยาขับเลือด แก้ลมจุกเสียดดี ละลายน้ำผึ้งกิน แก้
ลมทั้งปวงน้ำสุรา ถ้ากินแก้ลมแก้เส้นละลายน้ำส้มซ่า

ยาแก้ริดสีดวงทั้งปวง

เอามะเขือขี้ รากส้มกุ้ง ฤตพิศ เจตมูล จิงแห้ง คองคิง เทียนดำ เทียนขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ผักส้มป่อย พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินจำพวกริดสีดวงทั้งปวงหายแล

ยาแก้ริดสีดวง ตกเลือดตกหนอง

เอาสารส้ม การบูร สมุลแว้ง เบญจเทียน พิมเสน บดเอาน้ำมะนาวเป็นกระสายปั้นแท่นไว้กลอนกินเถิดหาย

ยาแก้ริดสีดวง 7 จำพวก

เอาผักเป็ด น้ำมะนาว ขมิ้นอ้อย จิง พริก เกลือ น้ำผึ้งรวงเป็นกระสาย ยาทั้งนี้รู้วิธีการเข้าด้วยกันกินหาย

ยาบำบัดริดสีดวงอกในจมูก

1. เอาเจตมูล สารส้ม จิงแห้ง คองคิง ไพล บดให้ละเอียด เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย ชูดกระหม่อมหรือพอกขานี้ริดสีดวงหายแล
2. เอาคองคิง ใบมะกล่ำเล็ก รากคา บดละลายน้ำมะนาว ทากระหม่อมริดสีดวงหายแล
3. เอามะเคือปล้องทั้ง 5 ต้ม 4 เอา 1 ปรงขรดำ ขรขาว เขียวพาลี ผักชีล้อม ผักชีล่า เอาเท่ากันบดปรงในขาก่อนให้ผสมกันกินเช้าค่ำแล

ยาแก้ริดสีดวง ตกเลือด

1. เอามะรุม บอระเพ็ด พริก จิง เกลือ ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล
2. เอาบูกอ ห้วกลอย กระดาดทั้ง 2 จิง ดีปลี เจตมูลเพลิง จิงจ้อเล็ก ขรดำ ขรขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู สะค้าน พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน เท่าผลพุทรา แก้ริดสีดวงในปากในคอ ตกเลือด หายแล
3. เอาแก่นสน แก่นสัก ใบมะริด รากมังคุด ต้มกับเหล้ากินหายแล
4. เอาหัวจิง เจตมูลทั้ง 2 ใบมะขาม ผักส้มป่อย หัวหมู รากกำจัดน้อย รากช้าพลู เหมงพรวัว ดีปลีลูกพลู พริกเทศ พริกไทย ปูนหิน เกลือ ต้มกินแก้ริดสีดวงออกเลือดแล
5. เอาหญ้าข้าวเย็น สารส้ม ขมิ้นอ้อย ใบมะกรูด คองกับเหล้าฝักข้าวไว้ 3 วัน กินหายแล

ยาแก้ริดสีดวง แก้ลงตมูกเลือด จากทวารหนักทวารเบา

เอาดีปลี พัดแพวแดง ว่านร้อนทอง ว่านกีบแรด สีเสียดทั้ง 2 ใบเปราะ บอระเพ็ด กะปิ ข้าว บดละลายเหล้า กินแก้ริดสีดวง' ลงเพื่อตานทราย กินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงให้เลือดตก บิดท้อง และงอกในหู ในตา ในจมูกกินเผ็ดร้อนไม่ได้

เอาหัวบุก อุดพิศ ดีปลี กลอย จิงแห้ง กระดาษแดง เจตมูลเพลิง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ โกรฐเขมา เทียนดำ กล้วยา พริก ตำละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ริดสีดวงในอกเลือดตกตามทวารหนักเบาที่ดี เป็นนิ้วก็ดี

เอาเขากระบือ มาเผาไฟ จิง พริก ดีปลี ตำผงละลายน้ำมะนาวกินหายแล

ยารักษาริดสีดวงซึ่งตกเลือดในทวารหนัก ทวารเบา ในปาก จมูก หู ในฟัน ตา

เอาพัดแพวแดง กระบือเจ็ดตัว กระเช้าฝีมด หัวข่าแก่ ต้มกินก็ได้ดองก็ได้ดีนักแล

ยาแก้ริดสีดวงตมูกเลือดและบิดมวน

เอาทรงบาดาล รากคองคิง รากกระดูกไก่ รากเมลิ็ดข้าว รังม้งเคร ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ ต้มกินหาย

ยาแก้ริดสีดวง กินเผ็ดร้อนไม่ได้ ตกเลือดหอมเหลืองปวดบวม

เอาหัวบุก อุดพิศ จิง ดีปลี เจตมูลเพลิง พริก กล้วยา ทำผงละลายน้ำผึ้งรวงดีนักแล ถ้ามีฟุ้งพ่นด้วยน้ำชะเอมเทศแทรกคิง ถ้าหอมเหลืองกินอาหารไม่ได้ให้เอาตรีผลา ฝนด้วยน้ำละลายยานั้น แทรกน้ำสุรา แก้หอมเหลืองหายและกินข้าวได้แล

ถ้าเป็นตานขโมยขึ้นตาฝนด้วยน้ำมัน ถ้าผู้ชายฝนด้วยน้ำมันผู้หญิง ถ้าถูกผู้หญิงฝนด้วยน้ำมันผู้ชายให้กินและหยอดตาหายแล

ยาน้ำมันกินแก้ริดสีดวงทั้งปวงอันงอกในตา คอ ออก ทวาร ทำให้ค้อแห้งเจรจาไม่ออกก็ดี

เอาน้ำมัน กก เจตมูลเพลิง พริก ลูกสลอด น้ำกะทือ น้ำใบรักษาว น้ำเปลือกมะรุมน น้ำมะนาว หุงให้คงแต่น้ำมันกินหายแล ยานี้คงเหล้าก็ได้ ดอง 3 วัน กินหาย

ยาแก้ริดสีดวงในทวาร ลึงค์ คอ เลือดตก ผอมเหลือง กินข้าวมิได้

เอาอุตพิศ กระดาษแดง หัวหมู ลูกข้าวพลู วน้ำ เจตมูลเพลิง กล้วย ผักเป็ด จิง สะค้าน บุก พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน จำพวกริดสีดวงในทวาร ลึงค์คอ เลือดตกเจ็บ แสบทั้งตัว ผอมเหลืองกินข้าวมิได้ให้กินยานี้หาย

ยาแก้ริดสีดวงเลือดตก ให้อาบน้ำให้ตาสว่าง

1. เอาบุก กลอย กระดาษแดง ขี้เหล็ก จิงจ้อ หัวเหว้ เมงลักทั้ง 5 ชราดำ ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

2. เอาน้ำมะนาว จิง สารส้ม พริก กก เอาเท่ากันต้มละลายน้ำปูนใสกินหายแล

ยาแก้ริดสีดวงรอกอยู่ในคอดังลูกมะเดื่อรอกอยู่ในอก

1. เอามหาหิงคุ์ นิพนสุลี เอาเท่ากันตำผงละลายคิงเป็นกระสายกินหายแล
2. เอารากขมิ้น รากพานงแดง รากชุมเห็ด ทำแท่งไว้ละลายน้ำกิน ทาริดสีดวงงอกในคอกหายแล

3. เอาขอบ้านทั้ง 5 ต้ม 4 เอา 1 เอาน้ำอ้อยแดง 4 ส่วน ใส่ลงด้วยกันแก้ริดสีดวงในคอกินหายแล

4. เอาอ้อยแดง ลูกสมอ ชราขาว ลูกข้าวพลู เจตมูลเพลิง จิง ลูกรัก สัตตบุษย์ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคบดละลายน้ำมันดิบ กินแก้ริดสีดวงและพยาธิแห่งผอมเหลือง แลริดสีดวงในท้องกินยานี้หาย

5. เอาหัวบอน กระชาย หอม กก ผักส้มป่อย ลูกพิทุล ลูกไม้แดง เอาเสมอภาคบดละลายน้ำมันดิบ กินแก้ริดสีดวงงอกหายแล

6. เอาใบมะนาว ใบมะกรูด ขมิ้นอ้อย พริก จิง คีปรี จันทน์ทั้ง 2 ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

7. เอาขี้เหล็ก เถาข่านาง หัวคั่ว ส้มสาร แผลก จันทน์ทั้ง 2 ชนูด ขมิ้นอ้อย หญ้าแพรก หญ้าปากควาย รากพริก ต้มกินหายแล

8. เอาหัวหอม วันขอ ผักเขา รากคำลึง จันทน์ทั้ง 2 รากปืบ บดละลายน้ำข้าวสารกินหายแล

9. เอาน้ำนอง วันขอ มะเดื่อชุมพร ไม้เท้ายายม่อม หวายลิง หัวคั่ว น้ำข้าว ผักเขา เถาหมวก หัวหอม บดละลายน้ำกินหาย

10. เอาเปลือกกะทอน หญ้าไต้ใบ สายหยุด ต้มกินหาย

ยาพอกกระหม่อมแก้ริดสีดวงมั่งคร่อไอ

เอาไพล จิง คองคิง รากเจตมูล บอระเพ็ด พริก กก ยาหนูสักน้อยหนึ่ง ไพลบดให้ละเอียดพอกลงที่กระหม่อม เอาใบพลูปิดผ้าเจ็บหนักเอาน้ำหยอดลงบนใบพลูพอก 3 วัน

ยาแก้ริดสีดวง หอบหืด ไอ พยาธิทั้งปวง และแก้ร้ายตื่นบิดมวนก็ได้กินได้ทั้งหญิงและชาย

เอาหลายหมากอ่อน ใบพาโหม ข่าทั้ง 2 ตำกับพร้าวอก ชักผู้ปั่นด้วยน้ำใส่กะทะ เอาดีปลีลูกพลู พริก กก ระกำ ลูกสะค้าน เครื่องทั้งนี้ลงเตี๋ยพอบประมาณให้กินแก้เลือดร้ายหายสิ้นแล

ยาแก้โรคริดสีดวงดำไ้

เอาลูกกระวาน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ชราทั้ง 5 พริก กระเทียม เจตมูลเพลิง ใบเข็มแดง เกลือ มะพร้าวอกชักหนึ่ง ต้มกินหายแล

ยาแก้พยาธิ ริดสีดวง

เอารากพานงูแดง บอระเพ็ด เม็ดมะขาม ขมิ้นอ้อย ครั่ง สารส้ม ดิง ใส่กับน้ำต้มกินแล

ยานัตถ์แก้ริดสีดวง

เอาสารส้ม พริก ชะเอม พิมเสน บดนัตถ์ริดสีดวงจุมกหาย

ยาแก้เลือดแก้ริดสีดวง แก้โรคจำพวกลมทั้งปวง หาเลือดมิได้ให้หอมแห้ง เลือดไม่มาตามกำหนด ไม่มีบุตร ท่านให้ทำยานี้กินทั้งหญิงทั้งชายจึงหายขึ้นมาแล้วมีกำลังมาจึงจะได้บุตร

ท่านให้เอาชราดำ เทียนขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ พริก เกลือ น้ำใบพาโหม ลูกมะกรูด เตี๋ยให้แห้งแล้วเอาเครื่องปรุงลง กินแล้วก็จะหาย

ยาเปรยาทุเลาธาตุ

ท่านให้เอาตรีผลา จุกโรหิณี กรูงเขมา บอระเพ็ด จันทน์ขาว ฝักราชพฤกษ์ พริก ใส่มาก แก่นนิบัตโรคทั้งปวง สำหรับแก้สารพิษไข้ ริดสีดวงเลือด ริดสีดวงหนอง หายสิ้นแล

ยาแก้เลือดร้ายทั้งปวงให้จุกเสียดขัดหนักขัดเบาหลังสตรีคลอดลูก

เอาสังข์ เกลือ สารส้ม ดินประสีว ลูกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว จิง กระชาย ขมิ้นอ้อย ไพล หอม ปั่นเป็นแท่งละลายน้ำส้มสุกกินแก้เลือดเน่าไม่ให้ดีขึ้นวิเศษนัก

ยาแก้ริดสีดวงให้มีเลือดตกหนองตก ผอมเหลือง แลริดสีดวงทั้งปวง เป็นอุประทุมอยู่ไฟมิได้

เอาเจตมูล ขิง สะค้าน รากข้าวโพด คีปาลีเทศ เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้ริดสีดวงลงแดง ตกมูกเลือด ปวดมวนเลือดออกทางทวารทั้ง 2

1. ท่านให้เอาตรีระตุก พัดแพวแดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง สีเสียดเทศ 2 ใบกะเพรา บอระเพ็ด เขากะบือเผาเท่าขี้เถ้าทั้งหลาย บดละลายเหล้ากินแก้ริดสีดวง

2. ท่านให้เอาดอกบุญนาค ดอกบัวหลวง เปลือกหางทรายลูก 2 ดอก 2 ลูกเบญจกานี ลูกเอ็น กานพลู หมาย ข้าวเหนียว สีเสียดทั้ง 2 คิงเหลื่อม กระชาย กระเทียม หนึ่งกระบือเผือก เท่าขี้เถ้าทั้งหลาย เอาใบกะเพรา เอาหนึ่งกระบือ บดละลายเทียนคำดื่ม

3. ท่านให้เอาลูกจัน 2 สลึง คีปาลี 1 บาท เทียนสัตตบุษย์ 1 บาท พิมเสน 1 บาท กะทือ 1 บาท ไพล 1 บาท หอม 1 บาท กระเทียม 1 บาท ดินฉนำ 1 บาท เอาสรรพดละลาย บดแล้วเอาปิดกันชั้นสาริดควนเทียนให้ร้อนทั่วกันชั้น แล้วปั้นเป็นแท่งไว้เมื่อจะกินแทรกเหล้า ละลายน้ำตาล แก้เชื้อม มีน ละลายน้ำดอกไม้น้ำจันทน์ก็ได้ หรือแทรกพิมเสน ถ้าข้างขึ้นคอให้ ละลายน้ำมะนาวแทรกน้ำเกลือ กวาด ถ้าท้องขึ้นละลายน้ำมะกรูดแทรกคิง ถ้าผูกคดละลายเหล้า กินและทา แก้ริดสีดวงออกทางทวารทั้ง 9 ให้ละลายหมากดิบแทรกฝั้น ถ้าเป็นที่ใดก็ให้ทาที่นั้น ถ้าลงท้องถึงอดิสารให้ละลายน้ำเปลือกแค เปลือกสน กินดีคำ 1 ชั่ง

ยาแก้ริดสีดวง ให้ออกเลือดในหู ในจมูก ในปาก

เอากระเทียม เทียนคำ บดละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาริดสีดวงเลือดก้อนในท้องให้เจ็บไข้เส้น ให้เมื่อยเข็ด จุกเสียด แก้มสวิงสวาย

เอาตรีระตุก สมอไทย ลูกมะขามป้อม รากคิปลี เจตพังคี รากทองแตก รากจิงจ้อ ตำผง ละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้ริดสีดวง เลือดลม ขี้เรื้อน เกลื้อน กลาก ไล่เลือด ไตม้าม เป็นฝีในท้อง เป็นพยาธิทั้งหลาย ก็ดี

ให้เอาลูกกระดอม ขอบชะนาง อบเชย สมุลแว้ง สะค้าน มันเทศ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน ก้านพลู พริกไทย ขิง โกงทั้ง 5 เฌียงพร้าวทั้ง 5 คีปาลี พิมเสน ยาฝั้น ขันขสกร ยาทั้งนี้ตำสุรเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ กินเท่าเม็ดพริกไทย กินแก้โรคดังกล่าวมานี้

ยาแก้ริดสีดวงเลือดครั้ง

เอาน้ำมันยาง น้ำผึ้งรวง น้ำบอระเพ็ด น้ำไพล มะกรูด 9 ลูก กินแก้ริดสีดวง และเลือดครั้ง หรือ เอาชิง กระเทียม ไพล ผิวมะกรูด เกลือ ตำผงละลายน้ำมะนาวกินแก้เลือดครั้ง ริดสีดวงเป็นก้อนในท้องหายแล

ยาแก้ริดสีดวงกินเผ็ดร้อนมิได้ ตกเลือดผอมเหลือง แลปวดมวน

เอาอุตพิศ ขิง เจตมูล ดีปลี พริก กัญชา ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินคืนักแล

ยาแก้ริดสีดวง แก่หอบ บำรุงโลหิต เจริญอาหาร แก้เลือด

เอารากดาเลื้อยข้างตะวันตก เอาให้สิ้นราก ลูกถั่วแระ พริกไทย กระเทียม ต้มกินหาย ยาปลิด เอาเถาวัลย์เปรียง ฝนด้วยขมิ้นทศกรให้กิน ถ้าไม่ได้ เอาน้ำค้างใบหม่อน น้ำค้างหลังคา ฝนให้กินหายแล

ยาแก้ริดสีดวง ซึ่งทำให้ดังท้อง ตกมูกเลือด

ท่านให้เอาแก่นมะหาด แก่นขี้เหล็ก แก่นปฐู แก่นประดู่ แก่นแสมสาร หรือแก่นไม้สัก เปล้าทั้ง 2 รากประคำดีควาย รากมะเฟือง ดองจงคิวิเศษนัก

ยาแก้ริดสีดวงตกเลือด หนองเป็นมูก เป็นคาว

ท่านให้เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นมะหาด แก่นแสมสาร ขี้เถ้า หางกราบ ส้มกุ่มทั้ง 2 ราก พุทรา ดองเหล้ากินหายแล

ยาแก้ริดสีดวง เลือดก่อนในท้องยาชีวิตริผลาแก้ริดสีดวงเลือดก่อนในท้อง ให้เจ็บไข้ ให้เมื่อยจุกเสียดแก้ลมสวิงสวาย

ให้เอาตริกะตุก สมอไทย ลูกมะขามป้อม รากดีปลี เจตพังคี รากทองแตก รากจิงจ้อ เอายานี้เท่ากัน ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้ริดสีดวงเลือด

ท่านให้เอารากส้มกุ่ม ตริกะตุก สารส้ม เกลือ ดินประสิว รากพุท ลูกในส้มป่อย บดละลายน้ำมะนาวกินหายมามากแล้ว ถ้าไอเป็นเสลดเป็นเลือด ให้เอาหัวกระดานกลีบทอง ละลายน้ำมะเขือขึ้น น้ำชุมเห็ด แล้วนำมาตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาสูบด้วยใบกล้วยหาย

ยาแก้ริดสีดวงอุจจาระออกเลือด

ท่านให้อากก จิง เกลือ ดินประสิ้วขาว รากส้มกุ้งตัน ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาครอบริดสีดวงมุตกิต ขำร้ว เลือดกรัง ระดูออกก็ดี

เอาเป้ลำทั้ง 2 หัสตุณทั้ง 2 โกรฐพุงปลา ขมิ้นอ้อย รากผักกระสัง รากลำโพงกาหลก เอาเท่ากัน ต้มด้วยเหล้าครึ่งหนึ่งกินแก้คลั่งเลือดหายแล

ยาแก้ลม

ยานี้ชื่อธัญยงกา กากลัษณูณโคกดี อันว่าลมทั้งหลายก็กลัวยาอุจกาเหิน

ท่านให้อากระวาน 2 บาท กรามพลู 3 บาท ดอกจันทน์ 1 บาท โกรฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 เอาสิ่งละ 1 บาท เจตพังคี 2 ตำลึง 1 บาท ดอกคำไทย 1 บาท พริกไทย 1 บาท 1 สลึง ตำผงละลายพริกอ่อน 1 บาท คีป्लीลูกพลู 2 บาท จิงแห้ง 1 บาท 1 สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ลม 91 จำพวกหาย

ยานี้ชื่อออกนิษฐ์ แก้อาไปธาตุหย่อน

ให้อารากข้าวลู่ 1 บาท สะค้าน 2 บาท เจตมูลเพลิง 3 บาท คีป्ली 1 ตำลึง จิงแห้ง 1 ตำลึง 1 บาท ลูกสมอไทย 1 ตำลึง กก 1 ตำลึง วานน้ำ 1 ตำลึง ผิวมะกรูด 1 ตำลึง ลูกผักชี 3 บาท บอระเพ็ด 1 ตำลึง ลูกมะตูมอ่อน 2 ตำลึง รากส้มกุ้ง 2 บาท แก่นสน 2 บาท เปลือกตำเสา 2 ตำลึง เหั่วหมู 2 ตำลึง ลูกมะแว้งทั้งสองสิ่งละ 2 บาท โกรฐน้ำเต้า 2 บาท โกรฐหัวบัว 2 บาท จันทน์ทั้ง 2 เอาสิ่งละ 2 บาท เทียนทั้ง 5 เอาสิ่งละ 2 บาท มหาหิงค์ 2 บาท ใบคนทีสอ 1 ตำลึง ยาทั้ง 31 สิ่ง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ธาตุ ให้ท้องขึ้นเวลากลางคืน กินหนึ่ง 1 สลึง ถ้านอนไม่หลับละลายน้ำสะค้านต้มกิน ถ้าแก้ตื่นตายมือตายละน้ำคิป्लीต้มกินหาย ถ้าแก้ริดสีดวงโองล่อละลายน้ำห่วยจีนต้มกินหาย ถ้าเป็นหิดละลายน้ำมะนาวต้มกินหาย ถ้าเป็นลมเสียดแทงตามซี่โครงละลายน้ำลูกสมอ ต้มกินหาย ถ้าแก้ขัดเบาละลายน้ำแดงกวากินหาย ถ้าลมกล่อนให้พอกหัวเหมา เบาเหลืองน้ำขี้เหล็กต้มกินหาย ถ้าเป็นลมให้ร้อนในอกให้มันดีง การเจรจาไม่ค่อยออก ชักมือกำดินละลายน้ำร้อนแทรกพิมเสนกินหาย ถ้าลมพรรคึกจุกเสียด กินอาหารมักทำให้ทรมานทราญ ให้ร้อนตามเหน็บกระเบนกระทั่งเป่าบ่อ ๗ ละลายน้ำแดงโมกินแก้โรคบังเกิดเพราะโรคเตโชกำเริบอยู่ในท้อง ปัสสาวะดุกินของผิดฤดูเข้าไปมันจึงเป็น ถ้าจะแก้เอาเถาวัลย์เปรียงต้มละลายยากินหาย ถ้าแก้ลมมากด้วยมาตุคาม ให้กระทบกระทั่งถึงเป็นโรคต่าง ๆ ถ้าจะแก้เอาหางนกยูง หัวยาจีน รากมะขามป้อม ต้มกินหาย ถ้าจะแก้เลือดคั่งขึ้นละลายเหล้าแทรกคิจะเข้ากินหาย ถ้าจะแก้ลูกตายในท้องเอาน้ำข่า 1 จอก ดีจระเข้ 1 เพื่อง แทรกละลายยานี้กิน

สารพัดจะแก้โรคได้ 500 จำพวก อันจะมีแก่นुकคผลหญิงชายยาวนานนี้แก้ลมทั้งปวงถ้าไม่หายก็เป็นกรรมของผู้นั้น ดีค่าไว้แสนตำลึงทอง ถ้าผู้ใดทำยานี้ไว้เหมือนมีเงินสัก 500 ชั่ง แล

ยาแก้ลมให้กินเผ็ดร้อนไม่ได้เหมือนเป็นโรคคืดวง

ให้เอาสะค้าน รากชะพลู พริก จิง คีปติ เจตมูลเพลิง เอาสิ่งละ 1 บาท ลูกคัดเค้า 1 ตำลึง สมอทั้ง 3 เอาสิ่งละ 1 บาท ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินเท่าลูกพุทราหายแล

ยาแก้ลมให้ตามืด บางทีน้ำตาตก บางทีให้หิวน้ำ ถ้าจะแก้เอาหญ้ารงกา เห้วหมู สะค้าน วานน้ำ ใบบัวหลวง พริก จิง คีปติ ลูกสลอดเอา 3 ชูก บดทำกลอนเท่าลูกพุทรา ละลายน้ำจิงกิน 1 เม็ด ลงที่ 1 กิน 2 ที่ ให้ทวีขึ้นไป แก้ลมทั้งปวงแก้กลอนทั้งปวงหายแลท่านเอย

ถ้าไอให้จาม ให้แน่นอกให้หนาว ให้เรอบางทีให้รากลมเปล่า บางทีให้ชัก ออกน้ำเปรี้ยวออกมาให้หนาวให้ราก ให้เงื่องให้เหงา ทำเทศมาต่าง ๆ ให้เย็นปลายมือปลายตีน บางทีให้ร้อนให้หนาว ให้ร้อนหน้าตา เหงื่อออกมา ให้ตัวเย็นให้ท้องแข็งเป็นดาน ถ้าแก้โรคนี้ เอาเจตมูลเพลิง 2 สลึง เปล้าทั้งสอง 2 สลึง เปล้าใหญ่ 2 สลึง วานน้ำ 3 สลึง กก 3 สลึง แซ่เหล้าฝางข้างเปลือกไว้ 3 วัน กินแก้ลม ถ้าหายแล้วก็ให้กินยานี้ให้ครบ 3 เดือน โรคอันนี้จะไม่กลับมาอีกเลย

ยาแก้ลม

1. ท่านให้รากเห้วหมู หญ้ารงกา คนทีสอ บอระเพ็ด จิง สมอไทย ตำผงใส่ มหาหิงคุ์ หน่อยหนึ่งกินแก้ลมเลือดเสียคางเสีข้าง แก้อไอ
2. ท่านให้เอาพริก กก สะค้าน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนทั้ง 5 ลูกกระวาน กัญชา พิลังกาสา หัวคองคิง เอาตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน
3. เอาผักเสี้ยนผี ผักเสี้ยนไทย หัวหอม เปลือกมะรุ้ม เปลือกกุ่มบก ตำให้ละเอียดพอกกระหม่อม แก้ลมขึ้นหัวแล ถ้าลมจุก เอาข่า กก มะนาว ตำให้กิน
4. เอาเจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย เกลือ เหม็งผรา น้ำปูน หลามกินแก้ตันพุงแล
5. เอาจิง พริกอ่อน เจตมูลเพลิง ลูกกระวาน เทียนทั้ง 2 ลูกจันทน์ กานพลู การบูร เปลือกหอยขม เปลือกหอยแครง ปูนผง เอาเท่ากัน ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ลม
6. เอาเทพทาโร เกล็ดปลาช่อน ใบบัวหลวง รากขจัดมอน ลูกจันทน์ จิงสด กระเทียม กรอบ พิมเสน บดละลายน้ำลูกจันทน์ต้มกินหาย
7. เอามหาหิงคุ์ ขาด้า พริกไทยเท่าๆทั้งหลาย เอาน้ำเปลือกมะรุ้มเป็นกระสายบดละเอียดเท่าลูกมะแว้งตากแห้ง แก้ลมคืดนักแล

ยาแก้ลมแก้เสลด ขณะกินข้าวให้สะอึก ให้แน่นหน้าอก

เอามหาหิงคุ์ เทียนดำ เทียนขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ยาดำ หัวอุตพิค หัวแห้วหมู บอระเพ็ด เจตมูล หัวกระชาย ไพล หัสศุณไทย กระเทียม กัญชา หัวคองคิง การบูร พริกอ่อน พิมเสน ยาทั้งนี้บดทำแท่ง ให้กิน ข้าวแค้นให้ละลายน้ำฝักรวงกินน้ำแค้นให้เจ็บหน้าอกและปวดมวน แก้ลมให้สะอึกละลายน้ำกินแล

ยาแก้ลมริดสีดวงและแก้จุกเสียด

เอาลูกจันทน์ เอาดอกจันทน์ กระวาน การบูร โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ว่านน้ำ กานพลู เปราะหอม สมุลแว้ง เปล้าใหญ่ เจตมูล บอระเพ็ด ลูกสะค้าน พริกไทย ดีปลีเท่ายาทั้งหลาย เปลือกเปราะเท่ายาทั้งหลาย ยาทั้งนี้ตำละลายน้ำจิง น้ำเทียน เปลือกมะรุณ แก้ลมทั้งปวง แก้ริดสีดวง แก้จุกเสียด

ยาลมปัตคาดแลปวง แก่สะอึก แก่ไอ แก่ตื่นตาย และลมจุกเสียด แก้ริดสีดวงในท้อง แก้ลมสัฟริดสีดวง

เอาขิงแห้ง ลูกข้าวพลู ลูกสะค้าน เจตมูลเพลิง ชะงอ พริก กระเทียม ขิง เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาแก้ลม 16 จำพวก ให้จับตายไปก็ดี เสียดแทงทรวงอก ให้อ้าปากมียอก ให้หน้าเขียว ให้เสียดแทงโทษต่าง ๆ ก็ดี

ให้เอาโกฐเชียง โกฐหัวบัว โกฐสอ โกฐก้านมะพร้าว โกฐพุงปลา ลูกจันทน์ ชะเอม ว่านเปราะ หัวคองคิง เจตพังคี ลูกกระวาน พริกหอม พริกไทย ขิง ดีปลี กานพลู ฝาง ลูกผักชี ดอกคำ ตำผงละลายน้ำร้อน น้ำดอกไม้อินกินหายแล

ยาแก้ลมร้อยจำพวก

เอามะกรูดร้อยลูก สลัดโค สารส้ม ดิเกลือ ดินประสิว ใส่หม้อสุ่มไฟแกให้อุ่นแล้วเก็บ เม็ดมะกรูดเสียแล้ว เอาพริกไทยทนานหนึ่ง ตำให้เป็นคุลีการเข้ากัน ยาทั้งปวงไว้กินเท่าลูกพุทรา แก้ลมทั้งร้อยจำพวก และริดสีดวงโม่งคนคินักแล

ยาแก้ลม 40 จำพวก แก้จุกเสียด ยอก แทงทั้งตัว ปวดเมื่อย ชูหนัก ตามืด หอบ หืด

เอาดีปลี กานพลู เจตมูลดอกแดง ลูกสะค้าน ขิงแห้ง ลำพัน กก เปล้าใหญ่ หัสศุณ ตำผงละลายน้ำฝักริน

ยาแก้ลมเจ็ดประการ ลิบประการ เพื่อสันนิบาต แก้น้ำทั้งปวงหายแล

เอาเกสรบัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 ชนูด สักขี ชะมด พิมเสน บดละลายน้ำดอกไม้มกิน
วิเศษนักแล

ยาแก้ลม 10 จำพวก และยาอายุวัฒนะ

เอาบอระเพ็ด คีปติ เจตมูลเพลิง ลูกสลอดเอาใส่ในออกเสียบ ยาทั้งนี้แช่หมักไว้ 15 วัน
แล้วตากแดดไว้ให้แห้ง ตำผงละลายน้ำผึ้งกินเท่าเม็ดนุ่น กินวันละเม็ดเป็นยาอายุวัฒนะ

ยาหอมแก้ลม

เอาจันทน์ขาว จันทน์แดง รากแฝก ใบหอม ไพล เกสรบัว ดอกพิทูร ถั่วร้อนเย็นละลาย
น้ำดอกไม้มกิน ทั้งกิน ทั้งชโลมหายแล

ยาผงแก้ลมเครือ

เอาพริกไทย เจตมูลเพลิง ลูกข้าพดู คีปติ ลูกสะค้าน หัวหมู ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้
น้ำร้อนก็ได้ แก้ลมเครือ

ยาแก้ลมให้เจ็บท้อง ให้ขึ้นถึงหัวใจ ให้รากเมื่อย ขมปากกินข้าวมิได้

1. เอาพิมเสน การบูร ยาค่า พริก คีปติ ตำผงละลายน้ำกินหายแล
2. เอากฤษณา ชิงช้าชาลี รากมะตูม หัวหมู ต้มกินเป็นชาเลืดลมทั้งปวงแล

ยาแก้ลมริดสีดวงมกรอ หิด ไอ

เอากระวาน กานพลู คีปติ อุดพิศ กลอย เปล้าทั้ง 2 เจตมูลเพลิง กัญชา พริก ตำผง
ละลายน้ำร้อนกิน แก้ลม ริดสีดวงมกรอ หิด ไอ แห่งคินักแล

ยาแก้ลมให้ชักปากเบี้ยว

เอาใบหนาดคำ หญ้าปากควาย ให้ต้มเอาแต่น้ำเคี้ยวขึ้นให้สุก แล้วเผาเหล็กให้แดง ชุบใน
ยา 3 ที เอาเหล็กใส่ในน้อยหนึ่งกินหายแล

ยาแก้ลมให้ตีนมือแข็งและเดินมิได้

เอาใบละหุ่งแดง รากปืบ รากเล็บเหยี่ยว รากอุโลก ต้มกิน อาบ 3 วัน หายแล ถ้าลมให้
มีคหน้าตามัววงเวียน เอารากเจตมูลเพลิง ดองคิง พริก น้ำใบกะเม็งเป็นกระสาย ปั่นเป็นกลอนไว้
ละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาแก้ลมทั้งปวง

1. เอาเป็ด้าน้อย เป็ด้าใหญ่ สะค้าน รากข้าวพลุ กระวาน พริก จิง คีปี้ เอามาผสมเอาตำผงไว้ละลายน้ำร้อนกินก็ได้ เหล้าก็ได้ กินแก้ลมทั้งปวง

2. เอาหระคุณเทศ เจตมูลเพลิง สะค้าน รากข้าวพลุ รากเป็ด้าน้อย รากจิงจ้อใหญ่ จิง บอระเพ็ด รากเปลือกอบเชย เอาพริกตำผงไว้ละลายน้ำผึ้งรวง เหล้า หรือเปลือกหอยแครงกิน แก้ลมจับทำให้จุกเสียด เป็นก้อนในท้อง เป็นนิ้ว

ยาแก้ลมในท้องหรืออุทรवाद

เอาพานงูแดง ผักไหมทั้ง 2 รากละหุ่งทั้ง 2 งวงตาล ผักตำโรง หางหุ้มนะพริ้ว ผัก สัมปโยค หญ้าแซมไซ รากกล้วยดิบ เขาคัน แพงพวยแดง ตะโกนา รากสะแก แก่นแสม เบญจ จีเหล็ก ลูกไฟ ขี้วัว ขี้ม้า ตาไม้ไผ่ จอกใหญ่ ข้าวฟ่าง ทั้งหมดเอามาเผาเป็นดั่ง แชน้ำเหล้าก็ได้ แชน้ำก็ได้ เมื่อจะกินเอาตริกะตุก เปลือกราชพฤกษ์ สารส้ม ดินประสิว ตำผงละลายในน้ำผึ้ง ข้าวเปลือก 3 วัน กินทุกวันพอหมดยาหายสิ้นแล

ยาแก้ลมมหาสะคณ ซึ่งจับที่ลิ้น หัวใจ ศีรษะและบริเวณหน้าผาก

ท่านให้อาหมหาหิงคุ์ ว่านน้ำ เทียนดำ เปลือกเงาะ จิงแห้ง โกรฐเขมา เกลือสินเธาว์ พริก ล่อน เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำส้มซ่า กินเข้าไปแล้วจึงหุงน้ำมันโดยเอากระดูกเทียม ข่าตาแดง ขมิ้นอ้อย เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลางใบมน ใบพลับพลึง ใบรัก ใบเสนียด หัวกะทือ ไหล เหลือง ส้มมะนาว ส้มซ่า ส้มมะกรูด เอาเท่ากันตำเอาน้ำสิ่งละทะนานหุงให้เหลือแต่น้ำมัน ปรง ด้วยเทียนทั้ง 5 2 ก้อน เอาคิงเหลื่อม น้ำมันหมูลง ปรงให้เหลือน้ำมัน ใส่ครั้งละจอก ใช้กิน และทา

ยาแก้ลมดานถุน ซึ่งทำให้หายใจขัด ยึดตัวไม่ได้

ท่านให้อาเจตมูลเพลิง รากชะพลู จิงแห้ง สะค้าน ว่านน้ำ ว่านเปราะ คีปี้ โกรฐสอ โกรฐเขมา เทียนดำ เทียนขาว ลูกผักชี เอาเท่ากันละลายน้ำผึ้งรวงกินวันละ 3 เวลา ละลายน้ำจิง น้ำส้มซ่า น้ำมันมะนาวหรือน้ำร้อนก็ได้ แล้วใช้ยาของโดยให้ท่านเอาแก่นมะหาด แก่นขี้เหล็ก แก่น มะขาม แก่นปฐู แก่นแสม รากมะเขือขื่น รากมะแว้ง บอระเพ็ด บุก กลอย อุดพิศ เจตมูลเพลิง เจตมูลแดง เจตมูลขาว หัวคองคิง เอาเท่ากันแช่คองไว้แล้วนำไปฝ่งข้าวเปลือกไว้ 7 วัน ดึงเอามา กิน

ยาปะกังลม

1. ท่านให้อาตุลมะกอก เผาไฟให้ไหม้ ลูกประคำดีควาย 2 ลูก เผาไฟให้ไหม้ ลูกในมะมะนาว พริกไทย จิง คีปลี เกลือ มหาหิงค์ น้ำมันาวเป็นกระสายบคินเท่าเม็ดพุทราแล
2. ท่านให้อาย่านาง โกฐห้วยบัว กฤษณา ลูกในมะนาว จันทน์ทั้ง 2 โพล ว่านน้ำ เกสรบัวหลวง ฝนทาหายแล
3. ท่านให้อาชะเอมเทศ ชะเอมไทย จันทรเทศ จันทน์ไทย จันทน์แดง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู น้ำประสานทอง ใบพรมติ ผักส้มป่อย ใบทรงบาดาล หัวมะพร้าว หัวกระชาย พิมเสน ตำผงไว้วันดีฤกษ์แก้ปะกังแล

ยาแก้ลมตีขึ้นอก

ท่านให้อากระเทียม น้ำตาล บดละเอียดละลายน้ำทาพอประมาณจอก เผาเหล็กชุบลง 3 ที จึงเสกด้วยกัณฑ์ 3 คาบแล

ยาแก้ลมปัตคาค ซึ่งทำให้หายใจขัดจุกเสียด

ท่านให้อาพริกอ่อน จิง คีปลี เปลือกเงาะ เทียนดำ เกลือสินเธาว์ สะค้าน โกฐสอ เอาเท่ากันตำเป็นผงละลายน้ำส้มสุกกินทุกวัน แล้วจึงดื่มน้ำต่อไป ท่านให้อารากข่าไทย รากหญ้าคา โศคลาน ก้างปลาแดง เจตมูลขาว กระคอม เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1

ยาแก้เอ็นกระด้างทั้งตัว

ท่านให้อามะพร้าวไฟ ขมิ้นอ้อย ใบพลับพลึง 3 ใบ พันธุ์ผักกาด มะพร้าวขูดเอาทั้งกาก ยาทั้งหมดนี้คูลีการเข้ากันอุ่นไฟให้ร้อนประคบ 3 วันเอ็นอ่อนแล้วจึงค่อยนวด

ยาแก้ลมราดยัก ซึ่งจับที่ปลายมือปลายเท้า แขน ต้นขา ลิ้น หน้าผาก และรากฟัน

ท่านให้อาดินประสีขาว 1 บาท รากชะพลูอ่อนเพียง กระวาน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กลอย อุดพิศ กระคาดแดง สังข์ 1 บาทก้อน หอยขมเผา 1 บาทก้อน พริกหอม ตำผงละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำมันงั่ว น้ำมันมะกูด น้ำมัน ร้อน น้ำสุก แล้วหุงน้ำมันสำหรับลมราดยัก ท่านให้อาเปลือกกลุ่มน้ำ เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลางใบมน ผักเสี้ยนผี ใบรัก ตำเอาน้ำสิ่งละทะนานหุงให้เหลือแต่น้ำมันแล้วจึงเอายาปรุงใส่ลงลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ทั้งกินทั้งทา

ยาแก้ลมอัมพาต

ท่านให้อาจิงแห้ง พริก คีปลี โกฐสอ ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันบดละเอียดละลายน้ำร้อนกินได้ เมื่อกินเอาเกลือรำหัดลงเล็กน้อย

ยาแก้ลมซึ่งทำให้นั่งนานไม่ได้ เอียงคอไม่ได้ ปวดหัวหนัก เจ็บกระหม่อม

ท่านให้อาสมอไทย สมอเทศ สมอพิเภก จิงแห้ง พริกอ่อน ดีปลี เทียนดำ เทียนขาว เกลือสินเธาว์ เอาเท่ากันบดทำแท่งละลายเหล้าก็ได้ น้ำส้มสุาก็ได้ น้ำขิงก็ได้ ให้กินวันละ 3 ครั้ง ทุกวันจนกว่าจะหาย แล้วจึงดื่มน้ำให้กินด้วย ท่านให้อาชะพลู บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง ขี้กาแดง ขอบชะนางทั้งสอง หญ้าลำแพน เทียนดำ เอาเท่ากันต้มละลายน้ำ 3 กระบวย เอา 1 กระบวย ให้กินครั้งละถ้วยเล็ก

ยาแก้วโยธาตุดอกจากกายเป็นดังนี้ ให้บูตึง เกรจาไม้ไผ่ยืน ให้หึ่งห้อยตาออกแล ให้มันเสียวมือ เสียวตีน ให้เจ็บหัวเข่า เป็นตะคริวชัก มันให้เสียวสันหลัง ทำให้รากลมเปล่า ๆ วโยธาตุให้โทษ ต่าง ๆ ให้เกิดโรค

1. ท่านให้อาหมูกหลวง จิง สลอดน้ำ วานน้ำ พริก แห้วหมู หญ้ารังกา เจตมูล สมอ ตะไคร้ เอาสมอภาคบดละลายน้ำมูตรวัวดำกินเหล้าก็ได้
2. ท่านให้อาหมาหิงค์ วานน้ำ ดีปลี ราชคัศ รากสวาด กรุงเขมา ชะเอม ขางทราย จิง ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำสุรา น้ำมูตรวัวกินเจ็บท้องหาย
3. ท่านให้อาชะเอมเทศ บอระเพ็ด ทองแตก จิงข้อใหญ่ ใบสลอด วานน้ำ พริก ดีปลี การบูร ตำผงละลายน้ำมูตรวัวดำ น้ำร้อนกิน
4. ท่านให้อาพริกไทย เจตพังคี บอระเพ็ด หัสตุณ แมงลัก เจตมูล จิง ดีปลี มหาหิงค์ สังกรณี ตำผงละลายน้ำขาวข้าวกินหาย

ยาแก้ลมจุกเสียดเลือด

ท่านให้อาลูกมะกรูด พริก ขมิ้นอ้อย กก เอามะกรูดมาผ่าออกแล้วเอาเครื่องยาใส่ในลูกมะกรูด แล้วต้มให้สุกแล้วบดด้วยก้นแล้วละลายน้ำกิน ทั้งสุมกระหม่อมด้วยก็จะหาย

ยาแก้ลมในท้อง ท่านให้อาเทียนดำ ลูกผักกาด จิง บดละลายน้ำกินหายแล บดละลายเหล้ากิน

ยาแก้ลม เลือด ระดู ลูกตก ระดูขัด

ท่านให้อาใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมดกา ฝักราชพฤกษ์ พริก ใบทองแตก ลูกคัศเคี้ยว ขมิ้นอ้อย ต้ม 3 เอา 1 ประยาคา 1 สลึง รง 1 สลึง กินพอกำลังแก้พิษเลือดแก้ไฟในมดลูกอันเจ็บปวดหาย

ยาแก้ลม อัทโทคมาวตพัตแต่สี่ระยะลงไปตลอดถึงปลายเท้าเมื่อแตกนั้นให้ยกมือยกตีนไม่ได้ ให้เมื่อยขาทุกข้อทุกกระดูก ให้เจ็บปวดเป็นกำลัง

ท่านให้เอาเปลือกมูกหลวง พริกไทย จิงแห้ง ใบสลด วานน้ำ แห้วหมู หญ้ารงกา พัดแพ้วแดง สมอไทย รากไคร้เครือ เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำมูตรโคดำ น้ำส้มสำก็ได้แก้ลมอัทโทคมาวตแตกหาย

ยาแก้ลมชื่ออุทังคมาวตพัตเป็นปกติตั้งแต่ปลายเท้าจนสุดศีรษะย่อมรักษากายอินทรีย์มิให้เป็นอันตรายจนจำพวกนี้แตกแล้วก็ให้ผู้นั้นเดินร่น มือตีนขวกไขว่ ให้พลิกไปพลิกมา ทูรันทูรายให้หาเวรปะทะบ่อย ๆ คือลมอุทังคมาวตแตกแล

ท่านให้เอาโกฐสอ โกฐเสมา ลูกราชคัศ ลูกสารพัดพิษ ลูกมะแว้งเครือ รากจิงจ่อทั้ง 2 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว มหาหิงคุ์ เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำนมวัว น้ำมะงั่ว น้ำมะนาวก็ได้กินแก้ลมอุทังคมาวตแตกแล

ยาแก้ลมในเอ็นใหญ่และเอ็นน้อยมันให้ชักมือชักเท้าแข็ง กินอาหารไม่ได้ มือจับอันใดไม่ได้เรียกว่าลมตะคริว

ท่านให้เอาน้ำมันหมู 1 ชั่ง พริก 5 บาท ใส่หม้อฝังใต้ดิน 3 วัน แล้วเอาขึ้นหุงให้เหลือแต่น้ำมันจึงเอากะบูน พิมเสน กระวาน กานพลู น้ำมันงาเหลือม ใส่ลงตากแดด ไว้สำหรับลมมือตายตีนตายตีนักแล

ยาทุลแก้ลมสารพัดทุกประการ

ท่านให้เอารากเจตมูลเพลิง 4 ตำลึง คีปาลี 2 บาท ชะพลู 1 บาท ดอกจันทน์ 2 สลึง ลูกจันทน์ 2 สลึง กระวาน 2 สลึง กานพลู 2 สลึง เทียนดำ 2 สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้งไว้เมื่อจะใช้บดขยี้่น้ำกระสายตามโรคนั้นแลเถิด

ยาแก้ลมเลือด

ท่านให้ผักโหมหัด คนทา รากเฟือง ไข่เน่าทั้ง 5 ยาทั้งหมดนี้นำมาต้มแก้ลมเลือด

ยาสุมกระหม่อมแก้ลมเลือด

ท่านให้เอาใบกุ่มน้ำ คีปาลี จิง บดสุมกระหม่อมแก้ลม ถ้ามีครรภ์เลือดตกหนักก็ตีให้เอาเอาละม ใบอ่อนพระศรีมหาโพธิ์ ใบชิงช้าชาติ ต้มกินก็จะหาย

ยากินแก้ลม

เอาขอดีเหล็กเจ็ดยอด จิงเจ็ดแวน สะค้าน พริกไทยเจ็ดเม็ด ดิปลีเจ็ดดอก ต้มกินแก้ลมคินักแล

ยาแก้ลมมือตีนตาย

เอาจิง ไพล กระชาย มะรุม มะตูม ใบสะเดา เอื้องแดง ชุมเห็ดเทศ ขมิ้นอ้อย เกลือหอมแดง ยาทั้งนี้เอาสิ่งละทะนาน น้ำมันงาทะนานหนึ่งหุงให้คงแต่น้ำมัน

ยาปรุ่งเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู โหระพา สัตนุษย์ ใบเมี่ยง ดิงเหลื่อม การบูร พริกไทย บดในน้ำมันทาบำบัดลมมือตายตีนตายทั่วสารพวงค์ ตัวง่อยพลีทั้งปวงหายสิ้นแล หัวส้นมือส้นตีนส้นกินบ้างทาบ้างหายแล

ยาแก้ลมทำให้เจ็บหัว เจ็บตา เจ็บหลัง

เอาไพล กล้วยา กลอยป่า ผักคราด พันธุ์ผักกาด เอาเสมอภาคตากแห้ง ตำผงนํ้าอ้อยแดงเป็นกระสาย กินฝ่าหอยเครงหายแล

ยาแก้ลมพรรดิกแลจุกเสียด

เอาผักเสี้ยนผี หญ้าตูดหมู ยอดทองหลางใบมน ตำเอาแต่น้ำอุ่นไฟให้ร้อน พริกไทย จิงกระเทียมใส่ลงไปให้กินหายแล

ยาชื่อวิสัยพยาแก้ลมทั้ง 7 จำพวก แก้วราก

ท่านให้เอาโกฐทั้ง 5 อบเชย ชะเอม ใบกระวาน ลูกเร่ว ลูกจัน ดอกจันทน์ กานพลู ลูกผักชี ลูกชะพลู น้ำประสานทอง จิงแห้ง สมอเทศลูกใหญ่ รากไคร้เครือ การบูร ดิปลี ชะมด พิมเสน ยาทั้งหมดนี้เอาเสมอภาคละลายน้ำกระสายตามแต่จะชอบเถิด

ยาแก้ลมร้ายทั้งปวง

เอาเบญจกูล ลูกคนที่สอ ตริผลา อำพัน เทียนทั้ง 5 ยาดำ ใบสลอด กระเทียม ไพล พริก จิง หอม กระเทียม ตะไคร้หอม เปลือกกุ่ม เปลือกมะรุม เปลือกทองหลาง เจตมูลดองคิง ผัดแพวแดงทั้ง 5 มะแว้งทั้ง 3 สมุลแว้ง มะเขือขื่น เปราะหอม ใบสะเดา เอาใบพิมเสน สนกฤษณา แก่นการบูร สักขรี กะลำพัก ขอนดอก ชะนูด โกฐทั้ง 5 เกสรทั้ง 5 ต้ม 3 เอา 1 เอา น้ำมะกรูด มะนาว มะม่วง น้ำจิง น้ำผึ้ง น้ำส้ม น้ำเกลือก น้ำมะขามเปียก น้ำไพล เป็นกระสายกินหาย

ยาเหลืองแก้ลมมีพิษดังพิษงูเห่า

เอาก้ามะถันทั้ง 2 ซาดหัตถุณ เม็ดโนมะนาว ข่า กระเทียม จิง พริก เปล้าน้อย พานไฉน กระวาน กานพลู เทียนทั้ง 5 ลูกผักชีทั้ง 2 ไพล ตำผงกินแก้ลมดังกล่าวหายแล ถ้าแก้ตานทราย แก้ลมริดสีดวง ให้เอาน้ำผึ้งน้ำอ้อย น้ำส้มซ่า น้ำเหล้าก็ได้เป็นกระสาย

ยาแก้ลมพาตลมหัตถุณ เมื่อจับมีอาการลิ้นหด

ให้เอาผักคราด เมงลัก ข่า สารส้ม เปลือสินเธาว์ พรหมมี บดทำแท่งทาลิ้นหดหายแล

ยาแก้ลมราชทะยัก และลมปัตคาด

เอามหาหิงค์ วานน้ำ ข่าพลู จิง พัดแพ้วแดง เทียนเขาวพานิ โกฐสอ บดละลายน้ำร้อน แก้ลม 8 ประการ

ยาแก้ลม 108 จำพวก

เอาลูกข่าพลู คีปลี มหาหิงค์ สะค้าน ยาค้า ตรีผลา ไพล ข่า กระชาย คนทีสอทั้งลูกทั้งใบ สมุลแว้ง คองคิง ผิวมะกรูด หัตถุณทั้ง 2 กระวาน กานพลู เทียนทั้ง 5 โกฐสอ สารส้ม เปลือสินเธาว์ น้ำประสารทอง กรูงเขมา ใบสะเดา เปราะหอม พริกไทย กระเทียม จิงสด สลอค เอาน้ำส้มเป็นกระสาย แก้ลม 108 จำพวก หายแล

ยาแก้ลมซึ่งพัดให้ดำได้เป็นลูกกลิ้งขึ้นลง อยู่ในที่องให้จุกอกเสียดแทงตาชายโครงทั่วสารพวงค์เสียดหัวใจ

1. ท่านให้เอาเทียนคำ 1 บาท สารส้ม 1 บาท จิง 1 บาท กก 1 บาท พริกอ่อน 1 ตำลึง 1 บาท คองคิง 1 บาท กะลำพัก 2 สลึง คีปลีเท่ายาทั้งหลายคำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินหายแล
2. ท่านให้เอาพริก เปลือสินเธาว์ คีปลี เบญจกุล สิ่งละ 2 สลึง กกเท่ายาทั้งหลายคำเป็นผงละลายน้ำผึ้งหรือน้ำร้อนกินหาย

ยาแก้ลมท้องขึ้น

เอามหาหิงค์ การบูร กระเทียม เปราะหอม วานน้ำ หัวเหวหมู เอาเกลือแทรกบดทำแท่งไว้ กินกับน้ำก็ได้ กับเหล้าก็ได้

ยาแก้ลมกลอน

เอาวานหางช้าง กระเทียม พริกไทย คีปลี ยาค้า เปลือ จิง ตำเป็นผงละลายน้ำมะกรูดกินแล

ยาถมและอายุวัฒนะ

เอาพริก หัวไพล ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินเช้าค่ำ แก้ม 108 จำพวก แก้วริดสีดวง 12 จำพวก และแก้หืดไอ มงคร้อ และจำเริญอายุมีแก้ง่ายแล

ยาแก้ลมขึ้นหัว บู หนักตา บิด แก้วริดสีดวง 9 จำพวก

เอาเปล้าทั้ง 3 มะรุมทั้ง 2 กุ่มทั้ง 2 กระดาดทั้ง 2 ทองหลางทั้ง 2 คนทีทั้ง 2 ผักแพ้วแดงทั้ง 2 คองคิง กระทือ ขี้แมว ไพล ข่าใหญ่ บุคทั้ง 2 ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลมกุนิสะยาวาตา แก้ลมที่อยู่ในไส้เมื่อแตกนั้นทำให้ท้องขึ้นล้นอยู่จุก ๆ ให้เจ็บในอก ให้สวังสวาย ให้เจ็บแตกขึ้นแตกลง

ท่านให้อาหารหิงส์ ลำพัน คีปติ ลูกในสวาด ลูกราชัด ชะเอม เทศ โกรสอ ใบยางทราย กรุงเขมา เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำผึ้งแก้ลมกุนิสะยาวาตาหายแล

ยาแก้กินแก้ลม ขี้ร้อนเกลื่อนกลาก

เอาเอะคำ เอาขาว พลุแก่ ขมิบย่อย ใบระงับ ดินประสว เจตมูลเพชร์ เอาทั้งใบ ทั้งราก แตกแดดแห้งตำผงใส่ขวด ปิดให้มิด ผังข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินแก้ลมละลายน้ำร้อน ถ้าจะให้เสียดี ละลายด้วยเนย ถ้าเป็นขี้ร้อนเกลื่อนกลาก ละลายด้วยมูลวัวดำ ถ้าจะให้มียำถึงละลายน้ำมะนาว ถ้าเป็นริดสีดวงละลายน้ำจิงกินหายแล

ยาต้มแก้ลมตะคริว

เอาต้นตายปลายเป็น ต้มกินหายแล

ยาแก้ลม 33 จำพวก กินจำเริญอายุ

เอาเกลือสินเธาว์ ขราคำ ขราแดง ขราตาดักแตน ขราช้าวเปลือก ขรา เขวพานี บุกรอ จิงแห้ง เจตมูลเพชร์ หัสศุณเทศ พริกอ่อน สมอไทย การบูร ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู สมอเทศ โกรสอ โกรสเขมา คีปติ กัญชา พิลังกาสา วานน้ำ ตำผงแก้ลม 33 จำพวก ละลายน้ำผึ้งน้ำร้อน ส้มซ่า ส้มมะงั่ว กินจำเริญอายุ

ยาแก้ลม 10 จำพวก และยาอายุวัฒนะ

1. เอาบอระเพ็ด คีปติ เจตมูลเพชร์ ลูกสลอดเอาใส่ในออกเสียบ ยาทั้งนี้แช่มูลโค 15 วัน แล้วตากแดดไว้ให้แห้ง ตำผงละลายน้ำผึ้งกินเท่าเม็ดนุ่น กินให้สิ้นยาจึงรู้คุณยาเป็นยาอายุวัฒนะ

2. เอาเทียนดำ เทียนขาว รากข้าวพลุ เกลือ บดเป็นผง น้ำส้มสายชู น้ำส้มมะนาว ส้มซ่า ก็ได้เป็นกระสาย

ยาแก้ลมทั้งปวงแก้ตานทรายขโมย แก้ปวดมวน

1. เอาลูกมะกรูด ลูกสลอด ลูกมะกอกเผาไฟให้ไหม้ บดละลายเหล้ากินแก้ปวดมวนแล
2. เอามะกรูด พริก กระเทียม เจตมูลเพลิง เกลือ ดิปตีลูกพลุ ขานี้ถ้าใช้ละลายน้ำจันทน์ ถ้าเวียนหัวละลายน้ำกระทือ ถ้าลมขึ้นหัวละลายน้ำมะนาว พอกกระหม่อม
3. เอามหาหิงคุ์ หัวขิง หัวชะงอ หัวตะไคร้ ดิปตีลูกพลุ พริก กระเทียม ขาดำ ทำแท่ง กินแก้ลม 12 จำพวก ถ้าลมจุกเสียด ให้ละลายสุรากินแก้เวียนหัวตาลาย ให้อาหารให้โอชะละลายน้ำ กินหายแล

ยาแก้ลม แก้ท้องขึ้น ท้องพอง

เอาดิปตี ขิง พริกไทย ข่า ไพล ว่านน้ำ ใบหนาด ใบคนที่สอ กระเทียม สารส้ม บอระเพ็ด หัวหมู กะชาย กานพลู ผิวมะกรูด ตำผงแก้ลมในกองธาตุ แก้ท้องขึ้นท้องพอง อาหารบูดเน่า เลื่อนน้ำกระสายเอาเถิด

ยาแก้ลมทั้งปวงให้จุกเสียด ตื่นตายมือตาย และเป็นท้องบวม

1. เอามะนาว น้ำเกลือ น้ำขิง เคี้ยวให้งวดแล้ว เอาขิงผงลง ทำลูกกลอนกินแก้ลมทั้งปวง
2. เอาพริก กก สะค้าน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เทียนทั้ง 5 ลูกกระวาน กัญชา พิลังกาสา หัวดองดึง เอาตำผง ละลายน้ำรวงกิน แก้ลมทั้งปวง

ยาแก้ลมทั้งปวง แก้วริดสีดวง

เอาบอระเพ็ด หญ้าขี้ดมอน ตำเอาน้ำ แล้วเอาเปลือกทองหลางใบมน ใบรักขาว น้ำมันงา น้ำมันมะนาว ขมิ้นอ้อย คูลีการเคี้ยวให้แห้ง ถ้าเป็นโรคให้ทำเถิดเจ็บที่ใด เอาน้ำมันทาที่เจ็บหาย

ยาแก้ลมเจ็ดประการ ลิบประการ เพื่อสันนิบาต สัพพอน ตริโทษ ดีเคียด ดีพดุง แก้บ้าทั้งปวงหายแล

เอาเกสรบัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 ชนิด สักขี ชะมด พิเสน บดละลายน้ำดอกไม้วีเศษนักแล

ยาแก้ลม 7 จำพวก แก้ท้องร่วง ท้องมาน แก้ตื่นมือตาย เป็นเหน็บ

เอาเทียนขาว เทียนตาตักแตน กานพลู หัสคุณเทศ ใบกัญชา พริกไทยดำผงละลายน้ำผึ้ง รวง น้ำส้มซ่า น้ำมะจั่ว ก็ได้กินแก้โรคทุกอันแล

ยาแก้ลมสันนิบาต 7 ประการ

เอาชิง พริก สะค้าน ดิปลี คอกขุนนาค รากข้าวพุล สมุลแว้ง ลูกจันทร์ ตำผงละลาย น้ำผึ้งกิน เท่าลูกพุทรา แก้ลมสันนิบาตแล

ยาแก้ลมทั้งปวงชื่อธรรณีโหว

เอาหัวกระวาน มหาหิงคุ์ วานกิบแรด วานร่อนทอง เทียนดำ ลูกจันทร์ พริก จิง ดิปลี ลูกกระวาน กานพลู เทียนขาว ใบคนที่สอ ใบสะค้าน ใบผักเสี้ยนผี ใบเอื้องพินม้า ใบสลอด ใบ วานหางช้าง รากทองแตก เจตมูลเพลิง วานน้ำ หัวทองดิ่ง หัวข่า หัวกระทือ หัวไพล ขมิ้นอ้อย กลุ่มทั้งสอง หัวกระเทียม การบูร ยาทั้งนี้ทำแห้งไว้เท่าเม็ดพริกไทยให้กินแก้ลมท้องขึ้น ลมจุก เสียด ลมถันในท้อง แก้ลมวิงเวียน ลมสัดักเพชร ลมเมื่อยเข็ดทั้งตัว ลมปิดตลาด บาดทะยัก ลม ลำโพง ลมเกลียวดำ ลมสันนิบาต ลมอัมพฤกษ์ ลมปวดท้องยังรุ่งยังค่ำ ผูกเป็นพรรคี เป็นนิ้วอยู่ ไฟไม่ได้ ยาแก้ลมได้ทุกประการ ถ้าบิดลงท้องลงแดง ละลายน้ำผึ้งกิน ถ้าเสบไส้เสบพุงมันให้ โกรธก็ดี ถ้าไขมันปวดบวมก็ดี ให้สะบัดร้อนสะบัดหนาวก็ดี แลลมเป็นก้อนในท้องในอก แลขึ้น ถึงคอก็ดี อันกล่าวมาทั้งนี้ให้ละลายน้ำส้มสายชู และน้ำข่าเท่ากัน ละลายน้ำยานี้กินแล

ยาแก้สรรพลมทั้งปวง แก้จุกเสียด แข็งขาตาย

เอาใบพินเสน จิง สมุลแว้ง ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแล

ยาแก้ลม 12 จำพวก

1. เอาคนที่สอ สมอ รากพริก ข่า ขันทองพยับบาท พาดโชน โกรฐพุงปลา โกรฐจุฬาลำภา โกรฐน้ำเต้า หัวชะจั่ว เจตมูลเพลิง ข้าวพุล พริก จิง ดมกินแก้ลมแล

2. เอาดิปลี คอกชะพลู เจตมูลเพลิง จิงแห้ง ดม 3 เอา 1 กินแก้ลม 5 จำพวกหายแล

3. เอาชิง ข่า กระทือ ไพล มะกรูด สลอด สะค้าน รากเจตมูลเพลิงทั้ง 2 กลุ่มทั้ง 2 ขมิ้น น้ำมันงาเคี้ยวให้คงแต่น้ำมันกินแก้ลมแล

4. เอาหัวข่า หัวกระชาย พริกไทย กลุ่มน้ำ กลุ่มบก มะรุม แสมชอ ทองกลางใบมน ใบ รักขาว ยาทั้งนี้ปั่นเอาแต่น้ำเคี้ยวให้จืดแล้ว เอาน้ำมันงา การบูรปรุงลงกินทาหาย

5. เอาใบสะเดา ใบคนที่สอ วาน้ำ ใบมะตูม ขมิ้นอ้อย พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำส้มซ่า น้ำมะกรูด ถ้าหญิงอยู่ไฟไม่ได้ละลายน้ำจืดกินหายแล

ยาแก้ลม 8 จำพวก

1. เอาเทียนขาวพानी ลูกกราย ลูกกระวาน ดอกสน สมุลแว้ง รากเจตมูลเพลิง โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ใบคนที่สอ หัวอุตพิษ หัวบุก หัวกลอย กระดาดทั้ง 2 ลูกจันทร์ รากชุมเห็ดใหญ่ เปล้าทั้ง 2 จิงแห้ง รากขี้กาแดง - ขาว รากจิงจ้อใหญ่ สมอไทย มหาหิงคุ์ รากทนต์ แก่นแสมทั้ง 2 น้ำประสารทอง ยาดำ หัสศุณเทศ พริก ดีปลี ตำผงก็ได้ทำแท่งก็ได้ละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่ากิน แก้ไข แก้มชักกำมือและลม 8 จำพวกหายแล

2. เอาใบคนที่สอ ผักเสี้ยนผี ไฟเดือนห้า พริก จิง ข่า ไพล ผิวมะกรูด กะทือ ขมิ้นอ้อย ดีปลี วาน้ำ ยาทั้งนี้เอาเท่ากันตำผงไว้กินแก้ลมจุกเสียดให้เวียนหัว ขอดอกทั่วทั้งตัว กินหายแล

3. เอาเปลือกมูกมัน ดีปลี หัวหมู พิลังกาสา ผิวมะกรูด ใบกรงเขมา ใบสลอด พริก เจตมูล ยาทั้งนี้ตากแห้ง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินบำบัดลม 8 ประการ ริดสีดวง 6 ประการ ถ้ายังไม่มียูก กินยานี้มียูกแล

ยาแก้ลม แก้วพยาธิ ริดสีดวง แก้วระดูขาดไป

เอาดีปลี หัวหอม ใบพิลังกาสา ใบมะตูม ใบกรงเขมา ใบสลอด พริกไทย เจตมูลเพลิง ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน

ยาแก้ลม แก้วหืด ริดสีดวง พยาธิ

ให้เอารากเจตมูลเพลิง หัวคองคิง พริก จิง ใบคนที่สอ ดีปลีลูกพลู ชราดำ ชราขาว ทั้งนี้เอาเสมอภาคตากแห้ง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลม แก้วร้อน

เอาจิง เจตมูล สะค้าน อุตพิศ ดีปลี บุก เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลม แสบไส้ให้ปวด ให้รากลม ให้มั่งคร่อขัดดอกขัดใจ

เอาลูกมะตูมอ่อน จิงแห้ง หัวงอ สะค้าน โกฐสอ เกลือ เอาเท่ากันตำผงไว้ละลายน้ำร้อนกิน

**ยาแก้ลมพิษยววย่อมพัคอยู่ในไส้เมื่อแตกนั้นย่อมทำให้เหม็นข้าว ให้อาก ให้จุกเสียดยิ่งนัก มักให้
ขัดในอก**

ท่านให้เอาใบสลอดดินลงต้มด้วยน้ำ เกลือตากแดดให้แห้ง ชะเอมเทศ รากเจตมูล ราก
ทองแตก รากจิงจ้อใหญ่ จิงแห้ง ลำพัน พริกไทยล่อน ดีปลี ใบหนาด การบูร เอาเสมอภาคตำผง
ละลายน้ำผึ้งรวง น้ำมูตรโค น้ำนมโคก็ได้กินแก้ลมพิษยวาวตาแตกหาย

ยาแก้ลม แก้ไข้ แก้อ่อน ริดสีดวง แก้สารพัดโรค

เอารากข้าวพลุ เจตมูลเพลิง ดีปลี ลูกสมอไทย ผิวมะกรูด ลูกผักชี ลูกมะตูมอ่อน
กะเพราแดง โกงหัวบัว ลูกมะแว้งทั้ง 2 สน จันทน์ทั้ง 2 สะค้าน จิงแห้ง โกงน้ำเต้า ลูกจันทน์
เทียนทั้ง 5 มหาหิงคุ์ ยาทั้งนี้ตำผง เมื่อจะกินละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้ธาตุในท้อง ถ้าจะแก้
ริดสีดวงมวงคร่อ ให้ละลายข้าวเย็นต้มกินแล ถ้าเป็นหืดละลายน้ำมะนาว น้ำมะกรูดกินแล ถ้าเป็น
ลมจุกเสียดแทงตาข้าง ละลายน้ำลูกสมอไทยต้มกินแล แก้ขัดเบาละลายน้ำแดงโม แดงกวากิน
แล ถ้าลมขึ้นให้ร้อนในอก ให้มันตึง เจริญมือออก ชักมือกำ ละลายน้ำร้อนแทรกพิมเสนแล

ยาแก้ลม กำเดา ให้เวียนจักษุ ให้ตามืดมัว ให้ศีรษะหนักเจ็บกระบอกตา แสกหน้า เจ็บผม

1. เอามะกรูด ลูกไพล ต้มให้สุก เอาดินประสิว หอมโทน ตำด้วยเกลือ มะขามเปียก
ผสมกินหายแล

2. เอาใบชะงูแดง ใบลำโพงกาหลก ดองคิง พริกไทย จิง ตามด้วยน้ำมะขามเปียก เอา
ดินประสิวใส่ด้วยเตียวให้งวด เอาหุงกินกับน้ำส้มหายแล

ยาเคี้ยวแก้ลมข้อ

ท่านให้เอาประจำไก่ ผิวมะกรูด หอม พริกไทย ดีปลี ตะไคร้ จิง ข่า ไพล กะชาย
ขมิ้นอ้อย ทลายหมากอ่อน ใบดาเสื่อ น้ำมันเคี้ยว ให้คงแต่น้ำมัน ขี้กินน้ำมันทาหายแล

ยาต้มแก้ลม

กะพังโหม ขมิ้นทั้ง 2 กระท่อมทั้ง 2 เจตมูลทั้ง 2 พริก ดีปลี กก หอม พุทรา ข้าวพลุ
จิง ต้มกินแล

ยาแก้ลมกัฏ

เอาพริกไทย จิงสด ผิวมะกรูดสด หญาแพรก สารส้ม พอกหัวแก้ลมกัฏ

ยานัตถุ์แก้ลมปะกัง

เอาขอมะกรูด ขอมะนาว จิง พริก ตำเป็นน้ำหยันนัตถุ์ หายลมปะกังหายแล

ยาแก้ลมเป็นก้อนในท้อง

เอาลูกมะตูม แห้วหนู พริก บุก เจตมูลเพลิง ลูกสะค้าน บอระเพ็ด จิง คีปรี ยาทั้งนี้ตำ ผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยานัตถุ์แก้ลมจุกเสียด

เอาโกฐสอ เทียนดำ เกลือสินเธาว์ เอามาหิงค์ ขอมะกรูด ชะมด กระดอม พริก จิง กก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้เลือดแห้ง ผอมเหลือง เป็นเลือดเป็นหนองในท้องก็คืดงท้องท้องมาน

ยาแก้ลมชักมือแข็ง กินอาหารมิได้

เอาน้ำมันหมู คองคิง พริกไทย ใส่หม้อผิงไว้ 3 คืน เอามาหุงให้คงแต่น้ำมัน ใส่การบูร พิมเสน กระวาน กานพลู น้ำมันงูเหลือม ใส่ลงทากลางแดดหายแล

ยาแก้ลมให้เจ็บหัว

เอาใบสะเดา เมล็ดผักกาด จิงแห้ง ตำพอกกระหม่อมหายแล

ยาแก้ลม กำเดาขึ้นเวียนจักษุให้มีคิ้วให้ปวดให้เสียว แสกหน้าเส้นผม

1.เอามะกรูด ไพล ต้มให้สุกแล้วเอาดินประสิว หัวหอมโทน ตำเคล้าเข้าส้มมะขามเปียก พอกหายแล

2.เอาตะหุ้งแดง ใบลำโพงกาหลก มะกรูด หัวคองคิง จิง ต้มด้วยน้ำส้มมะขามเปียก ดินประสิว เคี้ยวให้งวดแล้ว เอาหัวหอม ไพล บดกินน้ำหายแล

ยาแก้ลมทำให้กินข้าวมิได้

เอาแก่นขี้เหล็ก รากส้มกุ้ง การบูร พัดแพวแดง พริก ทำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้ลมจุกมวนท้องให้สลับ

เอาจิงจ้อหลวง ไฟเดือนห้า รากหนาด แก่นแสม เจตมูลเพลิง เจตพังคี รากข้าวพลู คนที สอ คีปรี กระวาน กานพลู เทียนขาว สมอเทศ การบูร รากผักกาด ทำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำกระชาย น้ำเหล้า กินเช้าเย็นหาย

ยาแก้ลมเป็นก้อนอยู่ในท้อง

เอาพริก จิง เกลือ คีปี้ มหาหิงค์ ทำผงละลายน้ำนมวัว น้ำส้มสุก น้ำผึ้งหรือกระเทียม กินหาย

ยาแก้ลมแน่นอก

เอาใบสะเดา ใบป๊อบ ใบทองหลาง ใบเสนียด ใบจี้กาแดง พริก กก ลูกกระดอม ทำผงละลายน้ำกินหาย

ยาแก้ลมจุก มวนท้อง

เอาจิงจ้อหลวง ไฟเดือนห้า เจตมูลเพลิง เจตพังคี รากข้าวพุล คนทีสอ คีปี้ กระจวาน กานพลู เทียนขาว สมอเทศ การบูร รากผักกาด ทำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำชาหรือเหล้า กิน เข้าเย็น

ยาแก้ลมให้ปวดเมื่อยทั้งตัวทุกวัน

เอาพริก เจตมูลเพลิง จิง คีปี้ รากหนึ่ ตำผงละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียดสรรพคุณทั้งหลาย

ท่านให้อาบกุ่มทั้ง 2 เปลือกทองหลาง ใบคนทีสอ ใบหนาด ลูกคัดเค้า รากผักเขา ราก จี้กาแดง ใบผักคราด ใบผักเสี้ยนผี ตำผงละลายน้ำกิน เสกสักกัฏฐา พุทเทวดาด้วย แล้วจึงทำยา โปะกระหม่อม เอาลูกมะกรูด เปลือกมะกรูด กุ่มทั้ง 2 หัวอุตพิศ ชะเออะขาว ชะเออะดำ เจตมูล ทั้ง 2 หัวกลอย พริก กก จิง บดโปะกระหม่อม

ยาแก้ลมจุกเสียด ให้ท้องขึ้น ท้องพอง แน่นอก

ท่านให้อาใบมะขาม บอระเพ็ด หัวไพล หัวขมิ้นอ้อย กระเทียม พริก คีปี้เชือก คีปี้ ขึ้นกสะตุให้เกรียม แล้วทำกลอนกิน

ยาแก้ลม แก้เลือดจับหัวใจให้ทุรนทุราย

ท่านให้อาลูกเ็นเทศ ชะเอมเทศ ใบกระจวาน ดอกบุนนาค พริก จิง คีปี้ อบเชย บัวหลวง จันทน์ขาว ตำเป็นผงแล้วจึงเอาน้ำตาลทรายเทเข้าทั้งหลายละลายน้ำร้อนกินแก้ลม แก้ เลือดจับหัวใจให้ทุรนทุรายหาย

ยาแก้ลม 12 จำพวก ซึ่งทำให้มีคหน้าตามัว หลงลืม หอบ ไอ สมพิษ ริดสีดวง จุกเสียด แน่นหน้าอก กินข้าวไม่ได้ เนื้อหนังหน้าตา เรียวแรงไม่มี

1. ท่านให้เอามะกรูด 3 ลูก ต้มให้สุกผ่า 4 เอา 3 ขมิ้นอ้อย หัวกระชาย จิงแดง ข่าตาแดง หัวกระเทียมขาว เอาสิ่งละ 7 แล้วเอาเปลือกพิทูล กลุ่มทั้ง 2 เปลือกมะรุม ทองหลาง เปลือกสะเดา เอาสิ่งละ 1 จอก แล้วเอากระเทียม หอม เอาสิ่งละสาม แล้วเอาใบพลู เกลือ แล้วนำมาผสมกันตำเป็นผงกินวันละสามเวลาให้เสกด้วยมนต์สรรพโรคสักระยะ แก่โรคทั้งปวง

2. ท่านให้เอาคนที่สอ ผิวมะกรูด หัวไพล ลูกส้มป่อย ว่านน้ำ ขมิ้นอ้อย ดอกคิง เอาสิ่งละ 1 บาท กินแก้กระหาย แก้ลมธาตุแข็งทำให้เกิดฟกบวมพอง และเข้าในเป็นหนองให้เอาใบสวาด พันธุ์ผักกาด ใบหนาดป่า ใบคนที่สอ ใบบัวเถื่อน ใบลมเลื่อนสมุทร ไพล มะไฟกา ไม่ได้ดิน ขมิ้นเครือ เอาเท่ากันห่อเอาน้ำหั้น แล้วจึงเอาเกลือ พริกตำเป็นผงปรุงลง

ยาแก้ลมและจำเริญอายุวัฒนะ

ท่านให้เอาพริก 1 ชั่ง หัวไพล 1 ชั่ง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินเช้าค่ำ เท่าลูกพุทรา แก้ลม 10 จำพวก แก้ริดสีดวง 12 จำพวก และแก้ฮิดหิดโอมองคร่อ และรูปงามมีผิวเนื้อสุกใสรุ่งเรือง และจำเริญอายุวัฒนะไม่แก่ง่าย

ยาแก้ลมตรีสุน ซึ่งจับที่หัวไหล่ ปลายเท้า

ท่านให้เอาจิง คีปรี พริกหอม โกรฐสอ เบี้ยจ๊กจั่น น้ำมะนาว น้ำประสานทอง รากส้มกุ่ม เอาเท่ากันตำผงแล้วจึงปรุงด้วยพิมเสน ชะมด ใช้นัตถ์

ยาแก้ลมตรีสุน

ท่านให้เอาสะค้าน 2 สลึง พริกหอม เทียนดำ เทียนขาว เทียนแดง โกรฐสอ โกรฐเขมา เอาสิ่งละก้อนตำผงละลายน้ำจิง ส้มซ่า หรือน้ำร้อนก็ได้กินแก้ลมตรีสุน

ยาแก้ลมจุกอก

1. ท่านให้เอาบระเพ็ด หัวหมู ผักเลี่ยนผี จิงแห้ง ต้ม 3 เอา 1 กิน
2. ถ้าลมจุกก็คิให้เสียดก็คิให้เอาลูกขี้กาแดง พริก จิง กก เอาขานี้เท่ากันบดละลายเหล้ากินแก้ลมให้รากด้วย

3. ยาแก้ลมจุกเสียดอก เอาไพล จิง ข่า รากข้าวพลู หัวหัวหมู หัวกระเทียมขาว หัวกระเทียมมะพร้าว หัวขมิ้นทั้ง 2 หัวผักหนาม พริก หัวคองคิง เปลือกกลุ่มทั้ง 2 กก หัวหอม ตำผงบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อน ละลายเหล้ากินหายแล

4. ท่านให้เอาไฟลกับพริกไทยทำผงไว้ชั่งเท่ากัน หัวข่าครึ่งของพริกไทย หัวเห้วหมู กิ่งของข่า น้ำผึ้งรวง ใส่ลงกระทะ ใช้ก้อนเต้า 3 ก้อน แล้วเอาสายสิญจน์วงรอบ ดอกไม้ รูปเทียนให้บูชาเจ้าตำรา เมื่อปรุงรสนี้ให้ภาวนาคาถาให้ว่า อะสัง วิสุโต ปุสะพุพะ แล้วไปใส่โถไว้เขียนยันต์ใส่ได้กันหม้อให้กินทุกคำเข้าบำบัดโรค

5. ท่านให้เอาขิง ดีปลีลูกพลู ส้มกุ่ม สมอไทย แก่นแสมทะเล ผิวมะกรูด ทำผงละลายน้ำผึ้งรวงแก้ลมจุกเสียดเป็นก้อนในท้อง แก้กิดสีดวง

ยาแก้ลมร้ายทั้งปวง

1. ท่านให้เอาเบญจกฐลึงละ 2 สลึง ลูกคนที่สอง ตรีผลา ลำพัน เทียนทั้ง 5 มหาหิงคุ์ ยาตำ ใบหัตถุน ใบกระวาน ใบสลด ลูกผักชีทั้ง 2 ลูกโหระพา กก เอาสิ่งละ 3 สลึง 1 เพื่อผิวมะกรูด 7 ลูก ดีเกลือ 1 ตำลึง สมอไทย 2 บาท สลดเม็ดแก่ 3 เม็ด บดด้วยน้ำส้ม 8 ประการ จำเพาะหมักไว้ 2 วัน กินประจุมรายทั้งปวง

2. ท่านให้เอาเบญจขี้เหล็ก เบญจกฐล เบญจเทียน เบญจโกฐ เบญจสมอ เบญจมะเกลือ ต้ม 3 เอา 1 กินยาผสมทั้งปวงอันบังเกิดลมในเส้นในเอ็นหาย

3. ชื่อยาเขียวเพชร ท่านให้เอาพริกไทย ใบสวาด ใบดีปลี ใบมะตูม ใบสมิ ใบลำพัน ใบหัตถุน ใบกระวาน ใบผักเสี้ยนทั้ง 2 ใบเถาวัลย์เปรียง ใบโหระพา ใบแมงลัก ใบมะพร้าว ใบมะระ ใบผักไหม ใบพรมติ ใบมดกา ใบขี้เหล็ก ใบคนที่สอง ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบประคำไก่ ใบหมากผู้ ใบหมากเมียบ ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบสลด ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 2 สลึง กะทือไฟล พริก ขิง หอม กก ตะไคร้ เปลือกกลุ่ม เปลือกมะรุม ทองหลาง เจตมูล ดอกคิง พัดแพวแดง กระดอม เห้วหมู ลูกพิลังกาสา ผูกผักชีทั้งสอง มะแว้งทั้งสอง เทียนทั้ง 5 มะเคือดิน สมุลแว้ง ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 2 บาท 2 สลึง เปราะหอม 1 ตำลึง ใบสะเดากิ่งยาใบพิมเสนเท่ายาทั้งหลาย เมื่อบดยาเอาแก่นสน กฤษณา แก่นปฐู กรักขี กะลำพัก ขอนดอก ชะลูด โกฎทั้ง 5 เกสรบัวทั้ง 5 เกสรดอกไม้ทั้ง 5 ดอกมะลิสดเท่ายา ต้ม 3 เอา 1 เอาน้ำบดยาเป็นพุทธรักษา กิน 5 เม็ด 7 เม็ด ถ้าลมกาฬสังคสีละลายสุรากินแก้ลมทักซิมโจนละลายน้ำขิงหรือน้ำข่ากิน ถ้าลมคะติวินะโจนละลายน้ำขิงกิน ลมอเอบละลายน้ำมะเกลือหรือน้ำส้มซ่ากิน ถ้าลมอินธนูให้เอาขานี้ต้มกิน ถ้าลมกุมพันหยักละลายน้ำขิงน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลมจุกเสียดขึ้นอก หรือตกข้าง ม้า รัว ควาย เลือดออกท่านหักเบา

1. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย ลูกคัดเค้า เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1

2. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย ลูกคัดเค้า เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1 กินผายเลือดร้าย

ยาแก้ลมจุกเสียด

1. เอาพริก รากถั่วพู เจตมูลเพลิง ดีปลีเชือก ลูกสะค้าน ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากัน บดให้ละเอียดแล้วละลายเหล้ากินหาย
2. เอาลูกขี้กา ยาค่า ดีเกลือ เคี้ยวพอน้ำกินได้
3. ให้เอาเจตมูลเพลิง 1 ตำลึง ชะงอ 1 ตำลึง ข่าตาแดง 1 ตำลึง จิง 1 ตำลึง ใบสะเดา 1 ตำลึง ใบหนาด 1 ตำลึง พริกเท่ายาทั้งหลาย ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงเสกสรรพโรค
4. เอาผิวมะกรูด เหม็งพร้าว พริก กก ต้มเอาน้ำฝนกับเหล้า
5. ให้เอาพริก จิง กก การบูร ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากัน เอาใบหนาดเท่ายาทั้งหลาย ละลายน้ำมะนาวกินแล
6. เอาสารส้ม ดีปลีเชือก พริก กก จิง ขานี้บดละลายน้ำมะนาวกินหายแล
7. เอาใบผักแว่น จิง พริก กก กระชาย ผิวมะกรูด ผิวมะนาว ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินแก้จุกเสียด

ยาแก้ลมจุกเสียดให้เหน็ดเสียว ดิ้นตายมือตาย

เอาขมิ้นอ้อย กระเทียม เปลือกหอยขม เปลือกบอระเพ็ด เจตมูลเพลิง เปลือกมะรุม รากเข้แดง จิง พริก คองด้วยน้ำส้มโตนดกินหายแล

ยาถมจุกเสียด ถ้ามมืออยู่ในลำไส้ ทำให้จุกให้เสียดขัดในออก

เอาใบสลด ต้มด้วยน้ำเกลือ แดกแดดให้แห้ง ชะเอมเทศ รากเจตมูล รากทองแดง รากจิงจ้อใหญ่ จิงแห้ง ลำพัน พริกไทยอ่อน ดีปลี ใบหนาด การบูร เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำนมโค มูตรวัวค้ำก็ได้กินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด เมื่อยข้อมือ ข้อตีน ปวดศีรษะ

เอาสมอทั้ง 2 จิงแห้ง พริก ดีปลี ขรทั้ง 5 เกลือ ตำผงละลายสุรากิน 3 เวลาผาย

ยาแก้ลมจุกเสียดทึบแทง แก้กษัยกลอน

เอาลูกมะตูมอ่อน รากคันทร่ง ลูกตาเสือ รากแคฝอย บอระเพ็ด ต้มกินหายแล

เอาบอระเพ็ด ดีปลี ลูกสะค้าน รากเจตมูลเพลิง ลูกหมากสลด เอาข้าวเหนียว ต้มสลดให้ประสะจนข้าวเหนียวแฉก แล้วคูลีการเข้ากัน คองมูตรโคค้ำไว้ 15 วัน แล้วตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินเท่าเมล็ดพริกไทย กินทวีขึ้นไปทุกที กินแก้กษัยกลอนทั้ง 5 ประการ

ยาแก้ลมจุกเสียด กินข้าวมิได้ นอนไม่หลับ

เอาใบมะกรูด ใบคนทีสอ ใบมะนาว ใบสะเดา ใบราชพฤกษ์ ดากแห้งตำผง ถ้าลมจุกเสียดละลายน้ำส้มซ่า ถ้าเจ็บหลังละลายน้ำอ้อยแดง ถ้าจะให้มิกำลั ง ละลายน้ำนมโค ถ้าผู้หญิงอยู่ไฟมิได้ ละลายน้ำข่า ถ้าเด็กในท้องละลายน้ำปูนใส วิเศษนักแล

ยาแก้ลมจุกเสียด เมื่อยในกระดูก และตื่นตาย มือตาย

เอาขิง พริก หัวกก หอยขม เจตมูลเพลิงย่าน รากเปล้าใหญ่,น้อย มะเขือขื่น รากหมากสลอด หญ้าหนูต้น ขาทั้งนี้ตำผงแช่เหล้าก็ได้ ถ้าส้มโตนคก็ได้ ผิงข้าวเปลือกไว้สามวัน กินครั้งละหนึ่งช้อนแกง เข้า- ค่ำ ทั้งวันแก้ลมท้องขึ้นท้องพอง

ยาแก้ลมจุกเสียด นอนมิหลับ

เอาใบมะนาว ใบมะกรูด ใบคนทีสอ ใบมะตูม ใบพริก ดากแห้ง ตำผง เอาใบพริกไทยแทรกนับเท่าอายุ ถ้าแก้ลมจุกเสียดละลายน้ำส้มซ่า ถ้าเจ็บหลัง ละลายน้ำอ้อยแดง ถ้าให้มีกำลั ง ละลายน้ำนมโค ถ้าผู้หญิงอยู่ไฟละลายน้ำข่า ถ้าเด็กได้เดือนหนึ่งละลายน้ำปูนใส ดินักแล

ยาแก้ลมจุกอกให้แค้นน้ำ แค้นข้าว

เอาลูกส้มซ่า เผาไฟให้ไหม้ แล้วบดด้วยพริกบดละลายน้ำผึ้งรวงกินแล

ยาแก้ลมจุกเสียด ฟก บวม พุพอง หนักคอ และลมมือตายตื่นตาย ตามืด ตาฟาง ชูบผอม เป็นจักษุผาม ท้องมานท้องย้อย

เอาใบหมากสลอด คีปถี พริก รากตาปลา รากหนึ่ เล็บมือนาง พริกเทศ พริก ขิงแห้ง ตำผงเอาเกลือปรงลงกินหายแล

ยามหานิธ กินแก้ลม แก้กษาก แก้ก้อน แก้วเด็ก

เอาดินเหนียวในท้องนา ขี้ยาฝิ่น กระดุกแร่ ง กระดุกกา และกระดุกงูเหลือม ของ 3 สิ่งนี้เผาไฟไหม้ เอาคุลีการเท่ากับยาทั้งหลาย ปั่นกลอนแล้วเอาเผาไฟให้ไหม้ กินแก้โรคดังกล่าว

ยาแก้จุกเสียด แน่นหน้าอก เจริญอาหาร

เอาใบสะเดา ใบคนทีสอ ใบมะตูม ว่านน้ำ ขิง ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด ข้าวลู่ คีปถี สะค้าน เจตมูลเพลิง พริกไทยล่อน ตำผงแก้ลมกษัยกลอนแก้ลม 12 จำพวก แน่นอก จุกเสียดแลเจริญอาหารละลายน้ำร้อนก็ได้วิเศษนักแล

ยาแก้ลมจุกเสียดและลมพรรคึก

เอาลูกจันทน์ กระวาน ดีปลี รงทอง ขิงสด มหาหิงค์ บดด้วยก้นป็นเป็นลูกกลอนกินหาย

ยาแก้ลมเกิดขึ้นข้างซ้าย ตลอดถึงหัวให้สวิงสวาย ให้เจ็บตา ตามสะดือ เจ็บสันหลัง

เอาพริก เปลือกพิศุณ ใบผักเป็ด หัวกระเทียม ขมิ้นอ้อย หัวข่า ลูกมะพร้าวไฟ เคี้ยวขึ้นให้คงแต่น้ำมัน เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ดีปลี ขราด้า ตำปูลงกินบ้าง ทาบ้าง แก้ท้องมาน แก้เสียวสะโพก เสียวเอว เดินมิได้แก้ลมเสียดลมคั่ง แก้เจ็บมือตีนปวดหัวท้าวสารพางกาย แก่นอนไม่หลับแลลมจับหัวใจ

ยาแก้ลมพรหมพัคตร์ แก่ตีนตาย มือตาย คางแข็ง

เอามหาหิงค์ ขาด้า ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู ดีปลี การบูร พริกเทศาทั้งหลาย นำมา บด น้ำมันมะพร้าวเป็นกระสาย ปั้นเท่าเมล็ดฝ้ายแก้ลมกิน 12 เม็ด แก้ลมตีนตายมือตาย แก้ลมให้ลิ้น กระด้าง คางแข็งมีรูสึกตัว แก้สารพัดทุกอัน ตามแต่จะละลาย ใช้เอาเถิด ด้วยสุรา น้ำส้มซ่า น้ำมะขาม น้ำร้อน แก่นองในท้อง ฝึกลี้น้ำในท้อง ก็ได้ออกลูกเลือดคั่งก็แก้ได้

ยาลมให้ปวดบวมให้สบให้รากลมเปล่า ให้ขัดในอก ลมเข้ามือตีน

เอาลูกมะตูมอ่อน ขิงแห้ง ว่านน้ำ สะค้าน โกรฐสอ เกลือ เอาเท่ากันตำผง เมื่อกินละลาย น้ำร้อนกินแล

ยาแก้ลมแก้ท้องขึ้น สะอึก ไอ ตีนตายมือตาย จุกเสียดสรรพลมริดสีดวงทั้งปวง

เอาขิงแห้ง ลูกข่าพลู ลูกสะค้าน เจตมูลเพลิง ว่านน้ำ พริก กก เอาเสมอภาคตำผง ละลายน้ำกินแล

ยาแก้ลมชัก

เอาหญ้าพังกราบ หญ้าตีนกา เจตมูลย่าน เจตมูลเพลิง พริก กก ลูกกระวาน กานพลู ชะบาทั้ง 5 ลูกจันทน์ พรวัวชิกหนึ่ง น้ำมันเคี้ยวให้กินหาย

ยาแก้ลมสลักหัวอก

เอาพริก การบูร สมอรองแรง บดเอาสุราเป็นกระสายกินหายแล

ยาแก้เพศคมและโรคทั้งปวง

เอาเปลือกลูกทับทิม เปลือกต้นหมาก ตากแดดให้แห้งตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน ถ้าให้มือตายปวดเสียวศีรษะละลายน้ำส้มมะนาวกิน

ยาแก้ลมขัดข้อ

เอาใบหัตถุน ใบคนที่สอ แดกแดดแห้งตำผง เอามหาหิงคุ์ คุลีการเข้าด้วยกัน เอาใบมืองเม็ง ตำเอาน้ำละลายทำกลอนเท่าลูกพุทรากินหายแล

ยาแก้ลมจุกอกให้ตาเหลืองมียากมีลง

เอาหอยแครง หอยโข่ง คองเต่า เผาไฟละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ลมเข้าข้อ

เอาสารส้ม พริก หมาย่อนเอาแต่ทลาย เต็มมะพร้าวออกซีก เอาน้ำมันมะพร้าวเคี่ยวกับตัวยาใช้ทาข้อ

ยาแก้ลมจุกเสียดแทง ให้ผอมเหลือง

เอารากมะแว้งต้น ชะเอม หัวไพล หัวกระชาย บอระเพ็ด ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง

ยาแก้ลมให้ตื่นตาย มือตาย ให้ปากเขียว ตาแตกตายไปก็ดี

เอามหาหิงคุ์ วานน้ำ ลูกกราย ชิง ผักแพวแดง โกฐสอ ตำผงไว้ละลายน้ำกิน

ยาแก้ลมในหู

เอาสอสี เถาวัลย์เปรียง ผักเสี้ยนผี มะพร้าว เคี่ยวเอาน้ำมันใส่หูหาย

ยาแก้ลมอัมพาต ลมจุกเสียดแทง

เอามหาหิงคุ์ การบูร พิมเสน บดกินเถิด

ยาเขียวแก้โรคลมมือตื่นตาย แก้ริดสีดวงบวมพอง

เอาขราทั้ง 5 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู ดีปลีเชือก หัวกระชาย กุ่มทั้ง 2 ผักเสี้ยนผี ข่าทั้ง 2 พริก ชะเออ ไพล ขมิ้นอ้อย ชิง กก ตำเอาน้ำเคี่ยวด้วยพริก ขมิ้นอ้อย แก้ริดสีดวงบวมพองหายสิ้นแล

ยาเขียวกินแก้ลม จุกเสียด ยอกแทงเมื่อยกล้ามเนื้อ

เอารากแสก รากเจตมูลเพลิง ต้มปั้นเอาแต่น้ำ มะพร้าววงอกซีก พริกไทย เกลือ ปลาตุก
เจ็ดตัว สับให้ผงปรุกลงใสลงน้ำกะทิ เทียวแห้งพอกถึงกลอนได้กินหายแล

ยาแก้อุทรโรค อันเกิดจากลมเป็นเกลียวแน่นอยู่ ให้น้ำขี้จิ้งหรีดขึ้น ถ้าจะแก้

ให้เอาโกฐสอ โกฐหัวบัว ผลจันทน์ เบญจกูล ดอกจันทน์ จันทน์แดง จันทน์ขาว
เทพทวาร ตรีผลา พริกไทย จิงแห้ง กะทือ ใพล ขมิ้นอ้อย เปลือกกลุ่ม ไม้สัก แก่นบุรี แก่น
สะเดา ลูกกะค่อม โกฐก้านมะพร้าว โกฐจุฬาลำพา ลูกเอียน ยาทั้งนี้เอาเท่ากันต้มกินแล

ยาต้มไข่เพื่อลม

เอาสมอทั้ง 3 สนเทศ เทียนดำ เจตมูลทั้ง 2 บอระเพ็ด กรุงเขมา ผักเสี้ยน ก้านสะเดา
เหี่ยวหมู ลูกค่อม ชะอวกทั้ง 3 หญ้าเตรบ หัวผักหนาม วันยอต้มกิน

ยาต้มดับลม ดับพิษไข้

1. เอารากมะเฟือง หวายขม หญ้าปากควาย หญ้าแพรก ขมิ้นอ้อย ต้มกินหายแล
2. เอาเห็ดขี้วัว ใบน้ำเต้า ใบสลด ใบโพธิ์ป่า ขมิ้นอ้อย จิงสด ปูนขาว ต้มกินแก้โรค
ลมหายแล

ยาต้องแก้โรคลม

1. เอาลูกมะเฟือง เข้มทั้ง 5 ชุมเห็ดทั้ง 5 ลูกมะกรูด เกลือ ดองด้วยน้ำว่านใส่แล
4. เอามะกรูด เหมงพร้าว รากทนต์ ขมิ้นอ้อย เกลือ ดองด้วยน้ำส้ม

ยาแก้ลมกุมพัน เมื่อจับให้ตาร้อน หน้าเขียวไปชักกำมือให้กัดฟัน

เอาลูกคนที่สอ ลูกสะบ้าเผาไฟ พริกไทยตัว ใบหัสสุณตัว ใบเสมคั่ว เอาสมอภาค บด
ละลายน้ำดอกไม้พอเหมาะเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ละลายน้ำกินแก้ลม ชักกำมือลั่นคางแข็งมาแต่
หลังหายสิ้นแล แก่สันนิบาตก็ได้

ยาแก้ไข้ ลมและเลือด

เอาสน จิง ผักขี้ล่อม มะแว้งคัน รากมะฮึก เอาสมอภาคต้ม 3 เอา 1 กินหายแล ถ้าไข้
หายแล้วกินข้าวไม่ได้ ทำยานี้กิน เอาดีปลี จิง กานพลู การบูร พริก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์
กระวาน กระดาษแดง ยาตำ บดทำแท่ง กินวันละลูก กินได้หายแล

ยาแก้ไข้เพื่อลดอุณหภูมิร่างกายแก้ตรีโทษด้วย

1. เอาหัวเปราะ โกงูเขมา มะแว้งเครือ มะแว้งต้น โกงูต้นสิงคลี โกงูจุฬาลำพา บอระเพ็ด กรุงเขมา จิง สะก้าน จุกโรหิณี ต้มกินหาย
2. เอาดีหมูเถื่อน จันทน์ทั้ง 2 ฝนด้วยหนามแฝกกินหายแล

ยาแก้ลมเข้าข้อ

เอาน้ำเปลือกมะรุมน น้ำหอยขม พริก กก กะเพรา เที่ยวให้คงแต่น้ำมัน บีบน้ำมันทาละลายน้ำกะทอกินหายแล

ยาแก้ลมแก้บวมพอง

เอาเปลือกมูกมัน เจตมูลเพลิง หัวหมู คีปรี พริก กรุงเขมา ใบปลิงกาสา ใบหมาก หลอด บดผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้โรคต่างๆ บวมพอง กินขานี้หายสิ้นแล

ยาแก้ลมขัดหัวใจ แก้สันนิบาต

เอาเกลือสินเธาว์ ตรีกะตุก ลูกราชพฤกษ์ จิงจ้อ บดกินแก้ลมขัดหัวใจ

ยาแก้ลมเข้าเส้น

เอาเจตมูลเพลิง กก ข่าพลู ข่าทั้งสอง จิง ผิวมะกรูด ผิวมะนาว กระเทียม พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงหายก็ได้ น้ำอ้อยแดงก็ได้ แก้ลมเข้าเส้นแล

ยาแก้ไข้อันเกิดจากลม แก้ชัก

เอาจันทน์ทั้งสอง ชะนูดทั้งสอง ชะมด พิมเสน ใบเปราะหอม ว่านน้ำ แผลกหอม เกสร บัวหลวง ดอกบัวเผียน ดอกบัวขม ดอกการะนี ดอกพิกุล ดอกกระดังงา ดอกสัตตบงกช ดอกมะลิ หัวหมู กรุงเขมา ใบสะเคา เทียนทั้งสอง โกงูทั้งห้า ลูกผักชี ตรีกะตุก ตรีผลา กานพลู นิพนทุลี ดอกจันทน์ ตุมกาเครือ เจตมูล ดิงูเหลื่อม ขาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้มากินแก้เพื่อลม ให้เย็นให้ร้อนให้ชักเท่ากำมือ ให้คืนสัน

ยาแก้ลมจุกเสียดไล่เดือน

ท่านให้เอาหอยแครง เจตมูล สมุลแว้ง หญ้าของไฟ จิง ปูนผง เอาสิ่งละ 1 บาท แก่นแสม 2 บาท พริกไทย 2 บาท บดละลายสุรากินหาย

ยาแก้ลมขัดหัวใจ แก้สันนิบาต

เอาเกลือสินเธาว์ ตริกะตุก ลูกราชพฤกษ์ จิงจ้อ บดกินแก้ลมขัดหัวใจ

ยาแก้ลมแก้เสลด แก้เชื้อม

เอาลูกจันทน์ กระวาน เทียนทั้ง 5 ลูกมะแว้ง ลูกผักชี ชะเอมไทย พริก คีปรี สมอทั้ง 3 เกลือสินเธาว์ ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำส้มสุก กินแก้ลมจุกอก เสลด แก้ลมเจ็บหัว แก้เชื้อม

ยาต้มแก้ลมจุกผาม แก้ริดสีดวง 12 จำพวก

ให้เอาลูกมะกรูด พริกไทย ลูกเผือก คีปรีลูกพลู บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง หัวอุตพิศ หัวบุกใหญ่ หัวกลอย ข้าวสุก เกลือ ผงข้าวเปลือกไว้ 3 คืบ เสกด้วยพระเข้า 5 พระองค์ เมื่อกินยาห้ามกินผักปลา ปลาเมือกแล

ยาพวกกระหม่อม แก้ลมทุกประการ

เอาหัวจิง หัวกระชาย กก พริกไทย เจตมูลเพลิง หัวข่า หัวไพล ขมิ้นอ้อย คีปรี เปลือกมะรุ้ม เปลือกกุ่มทั้ง 2 เปลือกทองหลางใบมน ดินประสิวคำ บดผงละลายน้ำมะนาว

ยาแก้ลมวิงเวียน

1. เอาพริก จิง ส้มกุ่ม กระเ็น แก่นแสม ใบสลอด พริกเท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำกระเทียมก็ได้เป็นลมวิงเวียนหายแล
2. เอาว่านน้ำ บอระเพ็ด พริก จิง กก คีปรี ยาทั้งนี้เอาเท่ากันบดปั้นกลอนกิน 3 ลูกหายแล

ยาแก้สรรพพิษ แก้ลมตีขึ้น

เอาว่านหางช้าง ใบทองแตก ใบมดกา ใบราชพฤกษ์ ใบสลอด ยาทั้งนี้ผสมกับน้ำมัน หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาลูกสลอด เอาข้าวสาร เทียนดำ เทียนขาว ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู ยาคำ การบูร ยาฝิ่น ทำผงละลายน้ำผึ้งรวกกินแก้สรรพพิษ แก้บิด และเลือดเน่า แลลมตีขึ้น

ยาแก้ผายลม

เอาพริก จิง คีปรี รากเจตมูลเพลิง ใบทองแตก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวกกินหายแล

ยาแก้ลมหญิงมีครรภ์แก้และฉมจับนึ่งไป ฉนกระด้างคางแข็ง

เอาพริกกล่อน เปลือกไข่ไก่ฟัก ดีปลี เบี้ยผู้เผาไฟ ใบหนาด เทียนดำ น้ำประสานทอง รัง
เมงหมาบ้า ไพล ข่า อบเชยเทศ เมงมุดตายซาก กานพลู พิมเสน ตำแล้วใช้น้ำคั้นดีขึ้นแล

ยาแก้ลมเวียนหัว

เอาเจตมูลทั้ง 3 ไพล ข่า จิง เข้มแดง ใบสลอด พริก กก หัวหอม เกลือ ละลายน้ำผึ้ง
รวง บดละเอียด เอาใส่ลงเคียวให้สุกคั้นเป็นก้อน กินแก้ลมเวียนหัว แก้ลม 12 จำพวก

ยาแก้ลมในไส้ แก้อาตุทั้ง 4 ให้เสียคาง โอวบมพอง แก้อาตุ 12 จำพวกมิให้เกิดขึ้นได้

เอาจิง พริกไทย เทียน เปลือกหอยขม ลูกบอระเพ็ด รากเปล้า เปลือกมะรุม เจตมูลเพลิง
รากเข้แดง สับตากให้แห้ง ตำผงแล้วเอาสารหนู ห่อผ้าขาว 3 ชั้น ใส่ลงแช่เหล้า แร่น้ำตาลสด
ก็ได้ กินแก้ลม มือตีนตาย ท้องขึ้น ท้องพอง จักผามพุงมาน เป็นคริว เมื่อยลำ

ยาแก้ไข้เพื่อลม เลือด เสลด น้ำเหลือง หนาว ให้ไอรากร ตาเหลือง เหม็นข้าว ขัดในอก

เอาใบราชพฤกษ์ ใบปีบ บอระเพ็ด เจตมูลแดง จันททั้งสอง ขันชาศกร คัม 3 เอา 1 กิน
แก้ภายในแล ถ้าให้สะท้าน เอารากสลอด จันทน์ขาว กระวาน จิง ผ่นชะโลมแก้ตาเหลืองแล

ยาแก้ลม ลมเวียน แก้ลมมหากาฬ ไข้แล้วไข้เล่า ไข้ช้อนและตรีโทษ

เอาสมอไทย โกฐทั้ง 9 จิงจ้อใหญ่ เบญจกูล พริกไทย มหาสดำ ลูกสะเดา ใบพิมเสน
เปราะหอม เกลือ ทางไพล เลือดแรด ผ่าง ครั่ง ดอกคำ ดอกสลิค ว่านร้อนทอง ว่านนางคำ
เปล้าน้อย มหาหิงคุ์ รง ยาคำ สมุลแว้ง ใบสะเดา สมุลแว้ง ใบสะเดา ใบหัตถฤณ ตำผงก็ได้ ทำ
แท่งก็ได้ ละลายน้ำร้อนกิน

ยาลมแก้สรรพโรค

เอาเจตมูลเพลิง เจตมูลเพชร บอระเพ็ด เปลือกมะกรูด กุ่มทั้งสอง กะทือ ไพล ตะไคร้
ว่านน้ำ ขมิ้นอ้อย ชะเอมทั้ง 2 บุกบ้าน หัวหมู คนทีสอ ใบมะตูม ไฟเดือนห้า เทียนทั้ง 5
กะปุดทั้ง 3 พริกทั้ง 2 สะค้าน ดีปลีทั้ง 2 เปลือกทองหลางใบมน กระวาน หัวหอม หัวกลอย
ส้มกุ้งแดง ใบมะนาว ผิวมะกรูด ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ตากแห้ง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง แล้วตั้งขึ้นบน
ไฟ แห้งแล้วคั้นกลอนกิน แก้สรรพโรคทั้งหลายหายสิ้นแล

ยาแก้ลมเข้าข้อเข้าเส้นให้ฟกให้เจ็บ

เอามะพร้าววอก เจ้มแดง พานงแดง หญ้าตีนกา หญ้าแพรก ตำผงเอาน้ำแล้วเอาพริกเกลือ ขมิ้นอ้อย ตำผงใส่ในน้ำเคี่ยวใช้ทาที่ฟกที่เจ็บหายสิ้นแล

ยารากลม 16 จำพวก

เอากลุ่มน้ำ กลุ่มบก กานพลู คีปติ พริกไทย พริกเทศ หอมแดง กก บดทำแท่งไว้เท่าเม็ดพุทรา ละลายน้ำมะจั่ว กินวันละ 3 เวลา ตั้ดรากลม 16 จำพวก

ยาแก้ลมในท้องทั้งปวง

เอาพิมเสน การบูร ยาค่า ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เจตมูลเพลิง หอม กระวาน กานพลู ยาฝนตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินเท่าลูกถั่วแปบ อาจบำบัดสารพัด จี๊ร้อนแลเสียดอก แก้กษิรคติดวง ผอมแห้งเหลืองโง่งมลอหิดไอ เจ็บหัว เจ็บทั่วตัวตื่นตาย มืดตาย สารพัดปวดหัวมัวตาตามืดหายแล

ยาแก้ลมในท้อง ลงท้องมานลมเสียดจุกอก เป็นบั้ง ตื่นมือกระด้างหายใจขัด

เอามหาหิงคุ์ คีปติ ว่านน้ำ จิงแห้ง สมอไทย โกฐหัวบัว เขียวพานิ เจตมูลเพลิง ตำผงละลายน้ำอ้อย น้ำร้อนก็ได้ กินหาย

ยาแก้ลมจับหัวใจ

1. เอาขมิ้น ดินประสีขาว สารส้ม เหล้ากลั่น น้ำผักเสี้ยนผี ยาค่า พริก จิง น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมันงากินทาแก้ลมแล

2. เอาจันทน์หอม แผลกหอม บอระเพ็ด จิง ผักเสี้ยนผี เอาเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ลมจับหัวใจ ถอยแรงหาแรงมิได้

ยาลมจุกแก้ราก ถ้ามจุกอกให้เสียดก็ดี

เอาลูกจี่กา แดง พริก จิง กก เอาเสมอภาคบดละลายน้ำเหล้าหายกินแก้ลมราก

ยาแก้เจ็บอกแก้ร้อนนังนอนมิได้

เอารากกล้วยดิบ ใบรากหมาก รากมะพร้าว ผักเขา เอามาต้ม แขน้ำกินแก้ร้อนแล

ยาแก้ลมกษัยกลอน ให้เป็นพรรดิกและริดสีดวงผอมเหลือง บวมพอง ทุรนทุราย

เอาลูกเบญจกานี พริก หัวข่าทั้ง 2 รากเจตมูลเพลิง เข้มแดง กระดุกไก่ รากข้าวสาร รากคัตถ์ ขมิ้นอ้อย หัวไพล รากทนต์ หัวหมู ไม้เท้าขาม่มอม ขี้เหล็กทั้ง 2 แก่นแสมสาร แก้วโรค 7 ประการ ต้มกินแล

ยาแก้เห็ดงาแก้เสียคเสียก่อน

เอาไฟสามกอง ละหุ่งแดง เปล่าน้อย สะค้าน ข่าพลู หัวสิดา มหาหิงคุ์ ขมิ้นอ้อย แห้เหล้ากินบำรุงเลือด

ยาต้มแก้จักษุมาท้อมาน ม้ามย้อย

เอาโคกกระสุน ขมิ้นอ้อย ฝาง ลูกมะนาว ปูนหินเอามาแชเป็นน้ำดังต้มกิน เมื่อจะกินเสกขานัน ให้ออกชื่อท่านขาว ท่านแก้ว เข้าของเสียก่อน

ยาต้องแก้เลือดลม

เอาพาโหมข่าน ผักแว่น น้ำส้มโตนด เกลือ คองแล

น้ำมันทาแก้ลม

เอาน้ำมันมะกรูด น้ำมันงา น้ำมันมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำผึ้งรวง สุรา เกลือ พริก ไพล ขิง ข่าทั้ง 2 ขมิ้น กะทือ กก หอม น้ำมันงา เอาสิ่งละจกหุงเป็นน้ำมันทาหายแล

ยาพอกลมและเลือด

เอาบัวหลวง หญ้าแฝก ใบพลับพลึง ละหุ่งแดง ขมิ้นอ้อย ดินประสิว ตำบด พอกที่เจ็บแล

ยาแก้ตรีโทษเลือดลม เพื่อสันนิบาตลินกระด้าง คางแข็ง แก้กตลบ แก้กินของผิด เอายานี้แก้

เอาเกษณา กระดากหัก จันทน์ทั้ง 2 ตรีผลา โกงูก้านพร้าว โกงูหัวบัว ดอกหมู หัวหมู ฝักราชพฤกษ์ ลูกกระดอม บอระเพ็ด ลูกจิงจ้อ ลูกผักชี อบเชย แผลง ขิง สน ขรี คีปรี ตำก็ได้ ต้มก็ได้ทำผงก็ได้ ทำแท่งละลายน้ำจันทน์ น้ำส้มซ่า

ยาแก้ลม คอแห้ง

1. เอาเมล็ดส้มซ่า เกลือสินเธาว์ พริก บดกินหายลม คอแห้งกินข้าวไม่ได้หายแล
2. เอาเกลือสินเธาว์ ตรีกะตุก ลูกราชพฤกษ์ จิงจ้อ บดกินแก้ลมขัดหัวใจแล

ยาแก้ลมอันเป็นพิษให้ร้อนทุรนทุรายตัวร้อนให้มันชัก คางแข็ง

เอาแก่นมะหาด จันทน์ทั้ง 2 เกสรบัวหลวง ชะนูด แก่นขรี โกรฐทั้ง 9 ลูกอินทผล ลูกเบญจกาน กานพลู นิลพุส การบูร ชะมด พิมเสน บดละลายน้ำดอกไม้ปั่นเท่าเมล็ดถั่วพลู กินแก้พิษหัวขาวและสันนิบาต แก้ตานทรายก็ได้ แก้ชักลมหายสิ้นแล

ยาพอกแก้ลมและเลือด

เอาบัวหลวง หญ้าแฝก ละหุ่งแดง ขมิ้นอ้อย ดินประสิว ตำบดพอกที่เจ็บแล

ยาแก้ลมอันทำให้ร้ายตื่นเจ็บหัวหน้า

เอามะกรูด มะนาว พันธุ์ผักกาด เอามะพร้าวนาฬิกา เคี้ยวด้วยกัน กินถอยแล หรือเอามะขามป้อม สะแก นมตัวเมีย อ้อยช้าง ประง โปบาย ทองหลางใบมน รากกล้วยน้ำ เสนียด คนทีสอ มะขาม โศภกะสุน ลูกจันทน์ กระวาน ดีปลี กก หัวหอม พันธุ์ผักกาด ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินเท่าลูกพุทราหายแล

ยาแก้ลมอันทำให้เจ็บหัว เจ็บทั่วธารพวงศัตัว ปากหน้าซิด เจ็บฟัน

เอาผักเต้านผี พุทรา เปลือกกระท่อม ก้านหอมแดง พันธุ์ผักกาด เจตมูลเพชร พวงพวย โปบาย ละอองหมาก ลูกจันทน์ กระวาน ดีปลี ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้เลือดแก้ไข้จุกเสียด

เอาขาค่า มหาหิงคุ์ พริกไทย ขางสัดโค ลูกจันทน์ การบูร ดอกจันทน์ ตำผงบดด้วยน้ำเปลือกมะรุ้ม ละลายน้ำร้อนกินแก้ลมเลือด แก้ไข้ก็ได้ จุกเสียดก็ได้

ยาเคี้ยวแก้ลมเข้าข้อ

เอาประจำไก่ ผิวมะกรูด ผิวมะนาว กุ่มทั้ง 2 กก หอม พริกไทย ดีปลี ตะไคร้ จิงข่า ไพล กะชาย ขมิ้นอ้อย ทะลายหมากอ่อน ใบตาสือ น้ำมันเคี้ยวให้คงแต่น้ำมัน จี้กิน น้ำมันทาแล

ยาน้ำมันลม

เอาใบหมาก สลอด ใบรักขาว รากหนดี เจตมูลเพลิง ใบกำไร หญ้าไทร ไฟเดือนห้า เอื้องพืชม้า จิง ข่า หัวไพล ขมิ้นอ้อย กะปุดเล็ก กะปุดใหญ่ กุ่ม มะรุ้ม เปลือกทองหลาง เถา สะค้าน เบญจกูด มะนาว มะกรูด ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู การบูร สารส้ม ดี

เกลือ ขราทัง 5 กระเทียม พริก เพชรสังฆาษา น้ำอ้อยแดง น้ำมันงา มะพร้าว ตำป่นเอาน้ำเตียว เป็นมันทา ลมเข้าเส้นหายแล

ยาต้มแก้ลมกษัยกลอน เกิดในกระดูก ให้เสียไปทั่วสารพวงค์ทั้งตัว ให้สเปให้ร้อนอก ให้สดติดในอก กินข้าวมิได้ ให้บังเกิดปัสสาวะบ่อย ๆ ให้สเปทวารหนัก ทวารเบา ปวดร่อน ถ้าผู้ใดจะรักษา

เอารากตอไส รากมะกรูด หัวสับปะรด ใบไผ่ เกลือสินเธาว์ พริก ให้งวด กินเข้าด้วย เทียงด้วย เียนด้วย กลางคืนด้วย ปัสสาวะข้นรุ่ง ลมกษัยกลอนหายแล ต่อจากนั้นดัมยาบำรุง เอารากมะเคื่อดิน แก่นขี้เหล็ก แก่นปฐู แก่นมะหาด ตำเสา แก่นแสมทั้ง 2 รากนางแย้ม รากพนมสวรรค์ ขันทองพยาบาท เกลือสินเธาว์ ดินประสิว สารส้ม ดัมกินแล ต่อจากนั้นดัมยาตัด รากเอื้องดิน รากตอไส รากมะกรูด รากกะเข้ทั้ง 2 รากปลาไหลเผือก รากยี่สุ่น รากแฝก แก่นขี้เหล็ก รากมะเขือขื่น กำแพง 7 ชั้น เปลือกไม้แดง แก่นแสมทั้ง 2 ดินประสิว สารส้ม เกลือสินเธาว์ ดัมกิน 7 วัน หายแล

ยาแก้ลมแก้ฝืนท้อง แก้กักผามม้ามย่อย และริดสีดวง หิด ไอ

เอาใบพลูแก่ น้ำมะเขือขื่น บางสลดโค น้ำจิง น้ำข่า น้ำขมิ้นอ้อย น้ำมันงา โกรสุสอ โกรสุเขมา ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู คีป्ली ลูกกราย เทียนเขาวพานี ลูกสลอด ลูกพิกุล พริก บดลงปรงแล้ว บดลงกินแก้โรคทั้งแล

ยาต้มแก้กษัยลม

เอาลูกมะนาว มะกรูด เถาสะค้าน วานน้ำ ลูกมะตูม กำดัดทั้ง 2 กระตุกไก่ ปลาไหลเผือก หญ้าหนูตัน ขี้เหล็ก กั้นเกรา เขนงนายพราน รากข้าพลุ เจตมูลเพลิง เจตมูลย่าน กะเม็ง จันทน์หอม ขมิ้นอ้อย หัวตะไคร้ หัวไพล หัวกะทือ หัวกระวาน หัวกระชาย หัวกระเทียม คีป्लीลูกพลู พริกไทย ดัมกินแก้กษัยลมแล

ยาต้มกลอนลงฝี

เอากะเพรา กาฝากต้น กาฝากข่อย กาฝากยาง กาฝากเม็ด ดันดาขปลายเป็น เม็ดฟักไข่ รังแมงหมาบ้า ดอกแค หญ้าหนูตัน กระตุกไก่ ปลาไหลเผือก ขี้เหล็ก ตำเสา แก่นขหนูน ขวงขหนูน ดัมกินแล

ยาแก้กษัยกลอน ให้ขัดหนัก ขัดเบา ให้ท้องขึ้น มันทำให้ท้องผูกเป็นพรรดิก ให้คันตา ร้อนหนาว ทั้งแสบร้อนในองคชาติ ให้เย็นดิน บังเกิดปัสสาวะบ่อย ๆ ถ้าผู้ใดจะรักษาเอายานี้แก้

เอาจีเหล็ก พญามือเหล็ก ว่าเล็ก กะเมงเล็ก ดินประสิ่ว สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกิน 7 วันหาย

ถ้ามีฟิง เอารากมะตูม แก่นพรหม น้ำมันราชสีห์ เถาโพบาย หัวข้าวเย็น สารส้ม ดินประสิ่ว เกลือสินเธาว์ ต้มกิน 7 วันหายแล

ถ้ามีฟิงเอารากข้าวพุล เจตมูลเพลิง สะค้าน จิง คีปลี ไฟเดือนห้า กะวาน แก่นสน สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกินหายแล

ยาแก้ลมลมอันมีอาการเมื่อจับให้ตาเขียว ทำให้ชัก กำมือกำเท้า ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง ให้ร้องมิออก น้ำลายฟูมปากออกมา ให้ชักถูกตากลับกลอก และเป็นเสมหะปากคอ ดังครอก ๆ เรียกว่าเป็นลมอัมพฤษ เมื่อตายแล้วให้ตัวเหลืองดังรดด้วยน้ำมันสด ถ้าจะแก้

เอาย่านาง กุระ เถาหมวก น้ำเต้าแตก แสกดขาด กันหาบหัก ตริกะตุก การบูร มหาหิงคุ์ ว่านน้ำ ผิวมะกรูด กก บดละลายน้ำร้อนกินแก้ลมอัมพฤษ และลมสุนทรวาด รากทะยัก แก้วมเวียน ลมบ้าหมู ลมทั้งหลายหายสิ้นแล

ยาแก้ลมอัมพฤษ

เอาน้ำอ้อยแดง มูตรโคดำ น้ำมันารากมะอึก ใบอัญชัญทั้ง 2 ใบเพราทั้ง 2 ผักหมหัด ผักหมหิน ลูกกระวาน กานพลู สมุลแว้ง เทียนขาวพานิ ผักแพวแดง โกรฐสอ คีปลีลูกพลู ว่านน้ำ ไพล กวนด้วยน้ำมันเป็นลูกกลอนกิน แก้ลมดังกล่าวมาแล้ว

ยาแก้ลมกษัยกลอนอันเกิดที่ริมสะดือข้างซ้าย ให้เสียวไปทั้งกาย ให้เสียดอกให้เหียนราก กินข้าวมิได้

เอารากส้มป่อย รากตะขบ รากตอไธ รากมะอึก โกรฐน้ำเต้า พริกไทย จิง แก่นจีเหล็ก น้ำมันราชสีห์ แก่นคำเสา สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกินหายแล

ถ้ามีฟิงเอาสมอทั้ง 2 ลูกมะขามป้อม เถาวัลย์เปรียง แก่นจีเหล็ก น้ำมันราชสีห์ทั้ง 2 รากมูกมันทั้ง 2 ดับเต้าทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย พริก จิง คีปลี ข่า ไพล ดินประสิ่ว สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกินหายแล

ยาแก้ธาตุอุกก่อนเป็นลม

เอาเมล็ดในแดงโม ดาฮ้อยแดง รากหญ้าคา รากหญ้าปากควม ใบผักเป็ด ว่านน้ำ พริก จิง กก ใบผักเสี้ยนผี หญ้าลูกเตลา เอาเสมอภาคบดละลายน้ำร้อนกิน ถ้าชโลมละลายน้ำข้าวข้าว กินหายแล

2. เอาผักชี ว่านน้ำ ดอกผักคราด ใบสะเดา หญ้าไต้ใบ หญ้าปากควย ดาฮ้อยแดง ถั่วเขียว พริก จิง กก ดีปลี เอาเสมอภาคละลายน้ำข้าวข้าวกินหาย

3. เอาเถาข่านาง เถาหมอก ลูกน้ำเต้า กก ดาลหัวด้วนหัก บดละลายน้ำข้าวข้าวกินหาย

4. เอาน้ำฮ้อยแดง มหาหิงค์ ดีปลี ไพล จิง ว่านน้ำ โกฐสอ กระวาน สมุลแว้ง เทียนขาวพาดิ ผักแพวแดง รากมะอึก ใบอัญชัญทั้ง 2 ใบกะเพราขาว ใบมะแว้งทั้ง 2 ผักหมหัด ตำเอาน้ำ 2 ทะนาน ก่อนป็นกลอนกินแก้ลม

ยาลมอันมีอาการให้เมื่อยขบทั้งตัว และเนื้อเปื่อยพังเป็นมะเร็ง

เอาเจตมูล บอระเพ็ด เสนียด อังกาบ ไม้เท้ายายม่อม แดงหนู มะรุม ถั่วแปบป่า หัวกลอย กะทือ ทั้งนี้สับตากแดด แล้วตำเอาน้ำใส่น้ำมันดิบ ให้คงแต่น้ำมัน ใช้ใส่หู ตา ทาแก้เมื่อยขบ ฝี มะเร็ง แก้เจ็บท้อง เจ็บหลัง แก้ลม 8 จำพวก พยาธิ 18 จำพวก หายสิ้นแล

ยาประสะลมทั้งปวง

เอาพิมเสน การบูร ผิวมะกรูด กระเทียมกรอบ พริก จิง ใบหนาด น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดทำแท่งละลายน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มส้าก็ได้ แก้ลมจุกเสียด ลมขบแทงและลมอัมพฤษ ขางทั้งปวงหายสิ้นแล

ยาแก้ลมชัก ลมอัมพฤษ

เอาการบูร ว่านน้ำ ยาตำ มหาหิงค์ ลูกจันทน์ เปราะหอม แซ่กับพิมเสนแต่พอสมควร ทำแท่งกินเด็กอายุเดือนหนึ่งกินหนึ่งเม็ด เด็กอายุสองเดือนกินสองเม็ด ทวีขึ้นตามอายุเด็ก แก้ชัก แก้ลมอัมพฤษและลมขางทั้งปวงแล

ยาแก้ลมอันมีอาการขัดแต่ปลายเท้าขึ้นถึงศีรษะให้วางง ง่วงเหงาหงาวนอน ให้สะดุ้งผวาผวาด หวั่นไหว ให้ไอให้จาม ให้แน่นในอก ให้หาวิให้เรอ ให้รากลมเปล่า ให้เอะยอกน้ำเปรี้ยว ให้เวียนหัวให้ราก ให้เย็นปลายมือปลายตีน บางทีให้ร้อนให้ท้องแข็งเป็นดาน ถ้าจะแก้ทั้งนี้

เอาเจตมูลเพลิง เปล้าทั้งสอง เปล้าใหญ่ ว่านน้ำ กก แซ่เหล้าฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินแก้ลม แก้โรคเบือกกลอนลมนี้คินักแล

ยาแก้ลมถูกเสียด ตื่นตายมือตาย ให้หัดมั่งคร่อ จี๊เรือน เกลื่อน กลาก ตาน 12 จำพวก

เอาเปลือกพิกุล ผักเป็ด จิง ข่าทั้ง 2 พริก ดำเอาน้ำสิ่งทะนาน เคี้ยวเป็นกลอนกินหาย

ยาแก้ลมตีขึ้น และแก้อาการบ้า 12 จำพวก

1. เอาน้ำจันทน์แดง น้ำอ้อยแดง น้ำมะนาว โกฐสอ มหาหิงคุ์ พิมเสน น้ำมะจั่ว ดีปลี เชือก หัวจิง ว่านน้ำ หัวกลอย มะแว้ง ลูกชิล้อม ลูกชิล่า เขาวพานี เจตมูลเพลิง รากผักไผ่ รากบัวขาว เทียนทั้ง 5 น้ำมะพร้าว การบูร อังกาบ ลูกกระวาน ตะไคร้หอม หัวกระเทียม ใบหนาด ขาทั้งนี้เอาเท่ากัน ต้มเคี้ยวให้ขึ้นแห้ง ปั้นเป็นกลอนกินเท่าลูกพุทราสำหรับแก้บ้าทั้งปวงหายแล

2. เอาหระดาส สารส้ม ลำพัน มหาหิงคุ์ ดินหางหมู เอาเสมอภาค ตำผงกินกันได้ สระหัว ก็หายแล

3. เอาเขาวัวเถื่อน เขาวัวบ้าน ใบประคู้ ใบลำพัน ใบพยอม ใบไม้ไผ่ ใบตาสือ เป้ง เหล้า ดอกทึบยอด ใบมะขม ลูกมะกล่ำตาช้าง บดทาหายแล

4. เอาส้มป่อย ลูกมะกรูด เฌียงพร้าว หมากรู้ หมากรเมีย หัวขมิ้นอ้อย หญ้าปากควาย ลูกมะตูม ต้มสระหัวก็ได้มันต์ฤกษ์ได้หายแล

5. เอาทึบยอด ดอกสลิด ครามใหญ่ ครามน้อย ทรงบาดาล ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ตำผงลายน้ำสุรากินหายแล

ยาแก้ลมกษัยกลอนให้บังเกิดขึ้นในข้อคินให้ผอมแห้ง ผิวเนื้อเหลือง ให้ผูกพรรคิก ให้ท้องขึ้น มัก ให้ไล่พอง ใจน้อย ใจไว ให้เจ็บทั่วทั้งกาย ให้กระวนกระวาย ให้เจ็บกระดูกสันหลัง ให้เยี่ยวเหลือง แดง ให้เยี่ยวไม่รู้วาย ถ้าจะรักษา

ให้เอาไคร่น้ำ รากหงส์แดง หงส์ขาว รากมะขามป้อม รากอบเชย รากไหลเผือก บอระเพ็ด ดินประสิว สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกินคินักแล

ถ้ามีฟิงให้เอา ชุมเห็ดเล็ก ชุมเห็ดใหญ่ รากผักเขา รากพุทซ้อน รากโสภ พญามือเหล็ก ดินประสิว สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกินคินักแล

ยาหอมแก้ลม แก้วร้อน

1. เอาเกสรบัวหลวง เกสรบุณนาค กฤษณา สารภี จันทน์ทั้ง 2 ผักหอม ผักข้าว เฌียงพร้าวนางแอ ข่า ไพล ฆะมด พิมเสน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ น้ำจันทน์ น้ำขาวข้าวก็ได้ทั้งกินทั้งชโลมแล

2. เอาลูกบัว ดอกสารภี ดอกบุณนาค ดอกพิกุล ตะไคร้ จิง ลูกบัวกรอก จันทน์ทั้ง 2 บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ น้ำตาลกินเย็นอก แก้วร้อนระส่ำระสายแล

ยาแก้คางแข็ง

1. เอาลูกมะกอก รากบัว ทองหลางใบมน ลูกประคำดีควาย หวายตะค้า ฝนด้วยน้ำชาวจ้าวกินบ้างทาบ้างหายแล
2. เอารากตำโพง งาช้าง เขากวาง แววนกยูง ลูกมะกอก ดีงูเหลือม ฝนด้วยน้ำครามทาแก้คางแข็งหาย

ยาแก้ลมให้ร้อนดิน

เอาร่วนน้ำ ใบสะเดา กรุงเขมา ใบมะตูม บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย พริก ตำผงกินละลายน้ำผึ้งรวง น้ำมะนาวครอบแก้ร้อนดินแล

ยาแก้ลมสันดาน

เอารากเจตมูลเพลิง รากข้าวพลุ จิง คีปรี กก เทียนคำ เทียนขาว วานเปราะ โกงสุย โกงเขมา ชีลอม เอาเท่ากันเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำส้มสุกกินแก้ลม

ยาทองแก้ลม

เอาแก่นมะหาด แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล การบูร แก่นมะขาม มะเขือขื่น มะแว้งทั้ง 2 คองคิง เอาเท่ากันแก้เหล่าฝางข้าวเปลือกไว้ 1 วัน กินหายแล

ยาแก้ลมให้เกิดอาการบวมทุกสถาน เมื่อเย็นเหน็ดเดียว

เอาเปลือกตำโรง ทั้งฝักทั้งราก เผาเป็นดั่งแซ่เอาทั้งกินทั้งทา ถ้ามีหายเอาขอดผักเสี้ยนทั้ง 2 ลูกมะกรูด ลูกมะนาว หัวหอมกระเทียม ใบตำโพง พริก จิง หัสฤณทั้ง 2 เทียนทั้ง 5 เกลือไพล น้ำนมหมู น้ำมะพร้าวนาทิก น้ำมันงูเหลือม น้ำมันปลาสร้อย น้ำมันกระทุ้งลาย น้ำมันงา น้ำมันสลอด ต้มทำยาเคี้ยวแห้ง ถ้าเอามาบดพอกบ้างทาบ้าง แก้ลมให้เมื่อยให้เหน็ด ให้ซาแสบเล็วตามเส้นหายแล

ยาแก้ลมพรรดิก ให้ปวดท้องจุก ขับออก

1. เอาเทียนคำ สารส้ม จิง กระเทียม พริกอ่อน คองคิง คีปรี ตำผงละลายเหล้ากินหาย
2. เอาพริก เกลือสินเช่า คีปรี เบญจกูล กระเทียม ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้ลมทำให้ชักมือตีนแดง ขางอเท้าไม่ได้กินก็เหม็น นอนก็มีได้ มือจับอันใดไม่ได้

เอาน้ำมันหมู หัวคองคิง พริก นำมาหุงแล้วเอาการบูร พิมเสน กระวาน กานพลู น้ำมันงูเหลือม ไล่ลงใช้ทาหายแล

ยาแก้สารพัดลม

เอาสังข์ เบี้ยผู้เฒ่า กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ผิวมะกรูด รากส้มกุ้ง กระเทียม ไพล
ชราทั้ง 5 เกสรบัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 กานพลู หัวหอม อบเชยเทศ โกรฐพุงปลา โกรฐ
ก้านมะพร้าว โกรฐหัวบัว โกรฐกระดูก โกรฐน้ำเต้า โกรฐเชียง โกรฐจุฬาลำพา โกรฐสอ ชะมดเทศ
ทองคำเปลว ตำพงนัค แก้ลม 100 จำพวก แก้ลมต่างๆ

ยาแก้ลมทุกประการ

เจตมูลเพลิงทั้ง 2 หัวผักกาดทั้ง 2 อุตพิศ กลอย พิลึงกาสา หัสคุณ ผักคราด เปลือก
กุ่มน้ำ กระเทียม ขี้พลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก้ลมทุกประการ

ยาแก้ลมอันทำให้สลบมือตีนเขียว มีอาการชัก

เอาพิษบาดระย้อม ไคร้เครือ เปราะทั้ง 2 เบญจกานี ว่านกิบแรด ว่านร้อนทอง ว่านนาง
คำ กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ชมุด น้ำประสานทอง ชาดหัสคุณ ชาดก้อน กำมะถันทั้ง 2 สน
สักขี มหัสดำ เทพทาโร จันทน์ทั้ง 2 พริกอ่อน พริกหอม พริกขี้ช้าง ดอกบุญนาค ดอกพิทูร
ดอกสารภี ดอกมะลิ ดอกจำปา สังกรณี โกรฐทั้ง 9 มหาหิงคุ์ รงทอง ขาดำ ตริผลา ลูกผักชีทั้ง
2 ลูกโหระพา ดอกคิง กระเทียม ชะมด พิมเสน กระวานกานพลู เปล้าน้อย หัสคุณ ใบมะตูม บด
ทำแท่ง ละลายน้ำผึ้งเป็นกระสาย แก้ลมไฟแก้ลมทั้งปวง แก้ลมในหัวใจวายสิ้นแล

ยาแก้วโยธาตุ

ถ้าวาโยออกจากตัว ให้ท้องขึ้นท้องพอง ให้ขัดทำหนักทำเบา ถ้าจะแก้เอาเจตมูล ชีล้อม
มูกมัน หญ้ารงกา ลำพัน ตำผงละลายน้ำผึ้งกินแล

ยาแก้ลมปัตคาด แก้เสมหะ แก้ไอหอบ

ท่านให้เอาแก่นแสมทั้ง 2 หัวกระดาดทั้ง 2 หัวกุ่มทั้ง 2 หัวบุก หัวกลอย หัวอุตพิศ
การบูรบดด้วยน้ำมะนาว เกลือเป็นกระสายอมแล้วก็หาย

ยาแก้โรคลมให้บวม

เอาเห็ดขี้วัว ใบน้ำเต้า ใบสลอด ใบโพธิ์ป่า ขมิ้นข่อย จิงสด ปูนขาว ดมโรคลมหายแล

ยาพรมพัคตร์ แก้ม

ท่านให้เอามหาหิงคุ์ 1 บาท ยาค้า 1 บาท ดอกจันทน์ 1 สลึง กระวาน 1 บาท สลึง
 กรามพลู 1 สลึง คีปาลี 1 สลึง การบูร 1 บาท พริกเท่ายาทั้งหลายบดน้ำมะรุม เป็นกระสายปั่น
 เท่าลูกฝ้าย แก้มละลายน้ำมะรุมกิน 12 เม็ด แก้มเท่าตาบมือตายแก้มลิ้นกระด้างคางแข็งไม่
 สมประดี แก้มสารพัดทุกอันตามแต่จะละลายใช้เอาเถิด ละลายด้วยสุรา น้ำส้มซ่า น้ำมะนาว น้ำ
 ร้อนแก้หนองในท้อง เลือดมีเลือดเน่าในท้อง กลอดลูก เลือดตก ตามแต่จะใช้เอาเถิด

ยาแก้ลม แก้วคี่ดวง หืดไอ แก้วเลือด

ท่านให้เอากุ่มน้ำ กุ่มบก มะรุม ทองหลวง พริก จิง คีปาลี กะทือ ไพล คา กระชาย
 หอม กก หัวข้าว สะค้าน ชะพลู เจตมูลเพลิง สารพัดผิวส้มทั้งปวง ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันตำผง
 ถาลงบดหนักละลายน้ำมะขามเปียก ถาลมละลายน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำกะทือ น้ำ
 จิง ถ้ากินเลือดงามดีเถ

ยาแก้กลอนลม

ท่านให้เอาประจำคี่ควาย 2 บาท 1 เพ็ญ จิง 1 ตำลึง 2 บาท พริกเท่ายาทั้งหลายเอาน้ำ
 ใบกะเม็งเป็นกระสายปวดท้องขัดหัวเห่า กรันตัวเมื่อยเท้าเมื่อยมือกินยานี้เถิดหายเถ

ยาแฉงวาโย แก้ม 16 จำพวก

ให้จับตายไปก็ดี เสียคแทงทรวงอก ให้ฮ้าปากไม่ออก ให้หน้าเขียว ให้เสียคทำโทษต่างก็
 ดี ให้โกฐเชียง 1 บาท โกฐสอ 1 บาท โกฐหัวบัว 1 บาท โกฐพุงปลา 1 บาท ลูกจันทน์ 1 บาท
 ชะเอม 1 บาท ว่านเปราะ 1 บาท หัวคองคิง 1 บาท เจตพังคี 1 บาท ลูกกระวาน 1 บาท
 พริกหอม 1 บาท พริกหาง 1 บาท พริกไทย 1 บาท จิง 1 บาท คีปาลี 1 บาท คีปาลี 1 บาท
 กานพลู 1 บาท ผ่าง 2 บาท ลูกผักชี 2 สลึง 1 บาท ดอกคำ 2 บาท ตำผงละลายน้ำร้อน
 น้ำดอกไม้มักก็ได้เถ

ยาแก้ลม แก้วคี่บัคฉั่ง แก้วสรรพพรโบราณจว จุกเสียด

ท่านให้เอาสะเดา รากขี้กาแดง รากกระดอม หัวหมู โกฐเขมา จันทน์ทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย
 โกฐก้านพร้าว หญ้าตีนนก ใบเสนียด บอระเพ็ด ตรีผลา โกฐจุฬาลำพา ดัม 3 เอา 1 กินแก้ม
 แก้วคี่บัคฉั่ง แก้วสรรพพรโบราณจว คีพ่วง

ยาครองแก้วโรคม

ท่านให้เอาลูกมะเขือ 33 ลูก เข็มไม้ทั้ง 5 ชุมเห็ดทั้ง 5 ลูกมะกรูด 33 ลูก เกลือ ดอง ด้วยน้ำว่านโสมแล

ยาแก้ไข้เพื่อลมเลือดจุกเสียดสีข้าง แก้กัทรโท

ท่านให้เอาหัวเปราะ โกรฐเขมา มะแว้งเครือหรือมะแว้งต้น โกรฐกาฬิงคิ โกรฐจุฬาลำพา บอระเพ็ด กรุงเขมา จิง สะค้าน จุกโรหิณี ต้มกิน

ยาแก้ไข้เพื่อลมขัดดอกแน่นอกกินข้าวไม่ได้

ท่านให้เอาเกลือสินเธาว์ ตรีกะตุก ฝักราชพฤกษ์ จิงจ้อ บดละลายน้ำลูกข่อย น้ำส้มสำกิน

ยาแก้ไข้เพื่อลมเลือดเสลด

ท่านให้เอาแห้วหมู ขัดมอน เจตมูลเพลิง จันทน์ขาว ต้มกิน

ยาต้มแก้กระษัยลม

ท่านให้เอามะนาว 3 ลูก เกลาสะค้าน ว่านน้ำ มะตูม กำจัดทั้ง 2 กระตุกไก่ ปลาไหลเผือก จีเหล็ก ก้นเกรา เขนงนายพราน รากข้าวหลู เจตมูลย่าน เสม็ด จันทน์หอม ขมิ้นอ้อย หัวตะไคร้ หัวไพล หัวกระเทียม หัวกระวาน หัวกระชาย หัวกระเทียม ดีปลีลูกพลู พริกไทย ต้มกิน แก้กษัยลมหายแล

ยาแก้ลม 6 จำพวก ได้แก่ อุตระวันสะพัดสะดือถึงลำตัว ปัดวันสะพัดให้ขัดแต่ในอกถึงลำตัว อัสวาทัดใบหน้าตึง ปรามาศะยอมพัดให้หายใจขัดดอก วัณวาท คือหายใจขาดไม่ว่าลมจับนิ่งไป มหาศคัมภ์ ลมทั้ง 6 นี้เกิดเมื่อเดโชธาตุพิการ

ท่านให้เอาลูกเอ็น ลำพัน โกรฐสอ โกรฐพุงปลา ดีปลี แห้วหมู

ยาแก้ลมจุกเสียดตื้นขึ้นหน้าอก ตกต้นไม้ ออกลูกแล้วเลือดตื้นขึ้น หรือรกไม่ออก

ท่านให้เอา น้ำประสานทอง เกลือสินเธาว์ ผักชีล้อม ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกจิงจ้อ ใหญ่ โกรฐสอ สมอเทศ พริก จิง ยาทั้งหมัดนี้เอาเท่ากันแล้วจึงเอาลูกสลอดใส่ในลูกมะนาว เคาไฟให้ไหม้ ชั่งเอา 1 บาท บดเข้าด้วยกันทำเป็นผงเมื่อจะกินเอาหนัก 2 ไพ ถ้าธาตุแข็ง เอาหนัก 1 เพื่ออง เลือดลมลงจนสิ้น

ยาแก้ลมในไส้

ท่านให้อาเป็ลือกมูกมัน คีปลิ เหั่วหมู ใบสลด ผริก เจตมูลเพลิง ขานี้เอาเท่ากันตำผง ตากให้แห้งละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย ถ้าหูหนวก เอาขิง บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ขนไก่ ขนนกยูง ยา นี้เผาไฟแล้วละลาย น้ำมันดิบใส่หายแล

ถ้ามันทำให้เจ็บร่างกาย หวานอน ให้ถ่มน้ำลาย แสบท้อง แสบไส้ เจ็บปวดในอก ถ้าจะแก้เอาใบสวาด พุงพัง ทองแตก เสนียด ปิบน้ำขี้เหล็ก ใบเจตมูล ใส่ทั้งดอกขาว ผริก หอม เอาเท่ากันแล้วตำผง

ยาแก้ลมพุทธรักษ์ ซึ่งทำให้มีอาการเสียวหัวใจมีน้ำลายฟูมปากเป็นอันมาก

ท่านให้อาขมิ้นอ้อย ดินประสิวขาว สารส้ม เหล้า ผักเคียนผี ขาดำ ผริก น้ำมันงา หุง ให้เหลือแต่น้ำมันใช้ทาลมพุทธรักษ์ น้ำลายและเสมหะหาย

ยาแก้ไขเพื่อลมซึ่งมักเป็นในเดือน 9,10,11,12 ให้หนาวสะท้าน นอนไม่หลับ เจ็บตัว ปวดศีรษะ ให้สันหลังแข็งตัวเหลือง

ท่านให้อาผักชีล้อม รากมะอึก เม็ดมะกล่ำ ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้ลมกระตกราก แก้เกลียว แก้ปัดคาด

ท่านให้อาโกฐสอ โกฐพุงปลา กรามพลู คีปลิ ลูกมะแว้ง เจตมูลเพลิง ลำพัน ลูกจันทร์ ลูกเ็น เปราะหอม ลูกสน เอาสิ่งละ 1 บาท จุกโรหิณี ตำผงละลายน้ำขิงกินแก้ลมกระตกราก แก้เกลียว แก้ปัดคาด แก้กินข้าวแล้วอาเจียน แก้พิษทั้งปวง

ยาแก้ลมจุกเสียดแน่นหัวอก

ท่านให้อาตะไคร้ ขิงแห้ง คีปลิ รากชะพลู ลูกสะค้าน เจตมูลเพลิง หัวกระชาย หัว กะทือ หัวไพล ตำผงกินสดหรือละลายน้ำร้อน กินแก้ลมจุกเสียดแก้แน่นหัวอกหายแล

ยาแก้ลมซึ่งทำให้แสบไส้ให้ปวด ให้อาเจียน ลมมองคร่อ ขัดอกขัดใจ ลมพ่นอก พ่นใจ ลม เตื่อแข็งเตื่อขา คอติบและตายทั้งตัวก็ดี

ท่านให้อามะตูมอ่อน ขิงแห้ง ว่านน้ำ สะค้าน โกฐสอ เกลือ เครื่องยาทั้งนี้ตำผงไว้เมื่อ จะกินชั่งเอาหนัก 1 เฟือง ละลายน้ำร้อนกิน

ยาใช้เพื่อลดสัณนิบาตให้ร้อนเย็นสะท้าน

เอาจันทร์ทั้ง 2 ดอกบุนนาค ลูกเหิน แผลก แก่นขรี บดทำแท่ง ละลายน้ำส้มสุ้า น้ำจันทร์ ดมกินหาย

เอาชิงแห้ง พันธุ์ผักกาด ลูกจันทร์ ขราดำ ยาทั้งนี้บดให้ละเอียด เอาน้ำมะนาวเป็นกระสายกินหายแล

ยาแก้ลมเลือด ริดสีดวง ริดสีดวงใหญ่หน่อย ริดสีดวงจุดใส ริดสีดวงจุดพอง แก้ริดสีดวงในท้อง ริดสีดวงในทวารทั้ง 9 และเนื้อแห้งคกมูกเลือด

ท่านให้เอาบอระเพ็ด พานงแดง หางกราบ มะเขือขื่น กระเทียมขอด พริก อุดพิศ ทนาคี เมือก รากปับ บุกรอ กลอย สะค้าน เปลือกมะเกลือ สมอเทศ ดองคิง มะแว้งทั้งสอง เจตมูลเพลิงเท่ายาทั้งหลาย สับให้แหลกคั้น 3 เอา 1 เอาน้ำอ้อย 2 ส่วน ปรงด้วยเครื่องเทศ ผิงข้าวไร้ 15 วัน เอาขึ้นกินวันละช้อนหอย

ยาแก้ลมสันนิบาต แก่เลือด แก่เสลด

ท่านให้เอาโกฐทั้ง 5 กรุงเขมา พิมเสน จันทร์ทั้ง 2 สัตตบงกช นิลอุบล บัวแดง บัวขาว ใบพิมเสน พิทูร ก้านเกด ลำเจียก สัตตบุษย์ ดอกคำ เนระพูสี ดีปลี พริก ขิง ลูกเหิน บดเป็นแท่งไว้กินแก้ลมแก้สันนิบาต แก้เลือด แก้เสลด

ยาแก้ลมมหาศตมณฑล

ท่านให้เอากก เขากกระบือเผือก ผิวมะกรูด พริก ดีปลี ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลมจุกเสียดขึ้นหัวตา

ท่านให้เอา ใบสะเดา หัวกระชาย 1 บาท หัวขิง 1 บาท พริกตำผง 1 บาท ละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้ลมมูกติดทำให้ปวดลิ้น ปัสสาวะไม่ออกเป็นเลือดคั่งจุกอยู่

ท่านให้เอาโพธิ์กาฝาก ดมเมื่อจะกินเอาพริก ขิง กก ดีเกลือ ปรงลงกินหาย

ยาแก้พิษลมซึ่งทำให้นอนสะดุ้ง หน้าเขียว

ท่านให้เอาน้ำแล้วให้เอาพริก ขิง ดีปลี ไพล ใบหนาด ว่านน้ำ เจตพังคี มหาหิงคุ์ ตำผงไว้แล้วเอาถ่านไฟเผาดอกบัวแล้วจึงเอาขานี้ใส่ลงรวมลูกอ่อนด้วยจึงวางยาแล

ยารุถ่ายลม

ท่านให้เอาใบคนที่หอ ไพล ผีวมะกรูด ลูกใบส้มป่อย ร่านน้ำ ขมิ้นอ้อย คองคิง เอาสิ่ง
ละ 1 บาท ดิปลี 2 สติง ตำเป็นผงละลายน้ำข้าวกิน กินรุธถ่ายลมแก้ธาตุวิขึ้น

ยาแก้ลมจับหัวใจ

ท่านให้เอาร่านหัวเปราะ สมอเทศ เทียนดำ ไพล พานงแดง พริกไทย จิงแห้ง ดิปลีทั้ง
2 หัวกระชาย กก หอม ข่าตาแดง บดละเอียดละลายน้ำมะจั่วเมื่อจะกินรำหัดเกลือกิน

ยาแก้ลมมือตายตีนตาย

ท่านให้เอาใบสลอด 1 ชั่ง ข่าตาแดง 1 ชั่ง สน 1 ชั่ง น้ำทะนนานหนึ่ง หุงให้เหลือแต่น้ำ
มัน เอาการบูรปูลงจ้ำพอกลมเท้าตายมือตายและลมตะคริว

ยาแก้ลมชีวหาศมภ์

ยาแก้ลมชีวหาศมภ์จับ ให้เร่งแก้งพลัน เอายานี้แก้ รากมะรุม พริก จิง ลูกจันทร์
กระวาน กานพลู ผีวมะกรูด รากมะนาว เอายาทั้งหมดนี้สิ่งละ 2 บาท พิมเสน บดละลายน้ำ
ร้อนให้กินถ้ามั่นเจ็บหนักให้เอาผ้าพันหัวไว้แล้วยานี้ประคบเอาเปลือกมะรุมและทองหลางใบมน
เปลือกมะกุ่มทั้ง 2 หัวกะทือ หัวไพล ผักเสี้ยนผี พันธุ์ผักกาด ยาทั้งหมดนี้ตำแล้วพอก
กระหม่อมแล้วอาจอบเผาไฟให้ร้อนนابلง แล้วก็ยกขึ้น ลมก็จะหาย

ยารุลมพรรดึก

เอารากตองแตก ใบสลอด หัวหมู ขมิ้นอ้อย บดละเอียด กินแก้ลม

ยาแก้ลมจุกเสียด ชื้อไฟหักอง

เอาพริก จิง กก ผีวมะกรูด การบูร บดปั้นกินหายแล

ยาแก้ลมปัตคาด ราดทะยักทั้งปวง

เอาผักแว่นแดง ตริกระตุก ใบมะตูม ฝักส้มป่อย ทองหลางใบมน คนทีหอ ใบหนาด
เกลือสินเธาว์ สัก สน ถ้าจะให้หายแทรกถูกลูกสลอด ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำมะนาว น้ำขิง ก็ได้
ลมจับ มันให้สลับไป ละลายยานี้กรอกเข้าไปพื้นขึ้นมาแล

ยาร้อนแก้ลม แก้เถาในท้อง

เอามหาหิงคุ์ ว่านน้ำ ลูกพลิงกาสา เกลือสินเธาว์ โกรฐสอ จิงแห้ง บุกรอ เจตมูลเพลิง
พริก ดีปลี ตำผงละลายน้ำผึ้งรวกกินแก้ลมจับ เป็นเถาท้องแลถูกเสียด ปวดมวน และไอริดสีดวง
หาย

ยาแก้เชื้อม แก้ลม แน่นอก

ให้เขาออกพิกุล รากขี้กาทั้ง 2 รากสลอดน้ำ รากผักเข้ รากตำลึง หัวถั่วพู รากย่านาง
จันทน์ทั้ง 2 เขากวาง นอแรด ดินสอพอง หอยโข่ง หอยสังข์ เถาหมวก ลูกประคำดีควาย ขานี้
ทำเป็นแท่งละลายด้วยน้ำดอกไม้มั่งกินทั้งทาภายในแก้เชื้อมแก้มั่วแก้หลัง แก้ลมหายใจแน่น

ยาแก้ลมเส้นเอ็นชัก

เอาพริก จิง ดีปลี มหาหิงคุ์ การบูร รง สมอทั้ง 3 ตำผงละลายน้ำมะนาว น้ำผึ้งรวก แก่
ลม เส้นเอ็นชักแล

ยาลมแก้จับหัวใจ

เอาว่านเปราะ สมอเทศ เทียนดำ ไพล พานงแดง พริกไทย จิงแห้ง ดีปลีทั้ง 2 หัวกะ
ชาข กก หอม ข่าตาแดง บดละเอียดละลายน้ำมะจั่วก็ได้ เมื่อจะกินรำหัดเกลือกิน

ยาแก้ลมจุกชายโครง

เอารากข้าวพุล เบี้ยผู้เผา เทียนดำ จิงแห้ง ดีปลี ข่าแห้ง สะค้าน ขาทั้งนี้เอาเท่ากันตำผง
ถ้าเจ็บกลางวัน ละลายน้ำส้มซ่า เจ็บกลางคืน ละลายน้ำกระเทียม กินแก้ลมจุกชายโครง และลม
ทั้งปวงแล

ยาแก้ลมให้คัดจมูกและเยื่อจมูก ตัวยัน ร้อนใจ กระสับกระส่าย

เอามะเดื่อ ชิงชี ย่านาง ไม้เท้าขาม่อม ใบเตยร้าง ใบขมิ้น พิกุล คัมภีร์แล

ยาลมกลอน ลมสันดาน ลมอัมพาต ให้ถูกเสียดให้เป็นต่าง ๆ

1. เอารากข้าวพุล เถาสะค้าน ว่านน้ำ ผิวมะกรูด บอระเพ็ด ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ตำผง
ละลายกลอนกิน แก้ลมขึ้นให้อือเจ็บอก ให้ร้อนในอก ไม่รู้รสอาหาร นอนไม่หลับ กินขานี้หาย

2. เอามหาหิงคุ์ เทียนทั้ง 5 เอาโกรฐสอ โกรฐเขมา กานพลู พริกอ่อน เจตมูลเพลิง ว่าน
น้ำ การบูร สะค้าน รากพุล ลูกจันทน์ ขาทั้งนี้ตำผงกิน แก้ไฟธาตุอันกำเริบ

ยาแก้ลมอันเกิดในคอหอย มันให้คันหู หายใจขัดยอก

เอาสมอไหม้ไฟ บอนเตา กานพลู คีปติ ลูกจันทน์ บดละเอียดทำกลอน กินหายแล ถ้า
ลมอันทำให้เจ็บคอ เป็นเหตุที่อก คันหู เอาตานผักเบี้ยหนู รากพลู กัญชา หอม เม็ดผักกาด
เจตมูลเพลิง เจตมูลเพชร มะพร้าวฝาด โปบาย ลูกจันทน์ คีปติ บดละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
ถ้าลมอันจับแต่หัวใจขึ้นไปถึงหัว หน้าผากให้วิ่งเวียน ให้เจ็บตา ให้เป็นมูก เอาหัวเห็ด ลูกจันทน์
ดอกจันทน์ กระดาดดำ ทองคิง ใบเสนียด กระวาน สัตบุษย์ ชันตะเคียน รากกะเบา ถิ่นทะเล
บดละเอียดกินหายแล ถ้าลมอันเกิดแต่กระหม่อม ลงไปจนถึงหัวใจ เป็นริดสีดวงในคอในตา ใน
กระหม่อม เอาเถาสะบ้า ขอดสาเห็ด คีปติ ทำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียดแลข้าง ทั้งบวม ปวดท้อง

1. เอาใบกระเพรา ใบคนทีสอ หญ้าไต้ใบ ผักคราด ผักเสี้ยนผี ใบประคำไก่ ใบพวงแฉ
ใบอังกาบ หัวเห็ดหนู หญ้าปากควาย ว่านน้ำ พริก จิง คีปติ กก กระดอม บอระเพ็ด บดเป็น
แท่ง ฝนกินคินักแล
2. เอามะปราง ว่านน้ำ พริก จิง ลูกผักชี พันธุ์ผักกาด หอมแดง ไพล เอาน้ำมะนาว
เป็นกระสาย เอาน้ำมันคิบใส่น้อยหนึ่ง ช้อนไฟทาท้อง ใส่กระหม่อม

ยาแก้ลมจับหัวใจให้มัน

เอาว่านเปราะ สมอเทศ เทียนดำ ไพล พานงแดง พริกไทยจิงแห้ง คีปติบดละเอียดละลาย
น้ำมะจั่วกิน

ยาแก้ลม แก้วราก แก้วหอบ แก้วละห้อย

เอามะกล่ำเครือ จิงแห้ง พริกไทย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้อีกได้ แก้วไข แก้วลม ถ้า
เจ็บคอละลายน้ำมะนาว น้ำส้มสุกก็ได้

ยาแก้ลมให้มือกำตันท่า ตาแข็ง คอแข็ง อ้าปากไม่ออก

เอาว่านน้ำ หญ้าไต้ใบ หน้าปากควาย ใบน้ำเต้า ลูกผักชี ถั่วเขียว ผักไห้ ผักเสี้ยน ผี
ขมิ้นอ้อย ตำแล้วเอาหนองาฝนลงด้วย ให้กินทีเดียวให้สิ้น แล้วเอากากขยำทาทั่วตัว หายแล

ยาแก้อาการยกมือตืนไม่ขึ้น

เอารากไม้จิก รากพุ่มเรียงบ้าน พุ่มเรียงป่า รากปากกาปลายแดง ย่านาง ขมิ้นอ้อย ตำ
กินแล

ยาแก้ไข้แก้ลม ชื่อสว่างอารมณ์

เอาจันทร์ทั้ง 2 กลุขณา กะลำพัก ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู เปราะหอม
ว่านร้อนทอง ลั่นทะเล กัญชา พันธุ์ผักกาด คีปรี เทียนทั้ง 5 ชะเอม อบเชย

ยาแก้โรคลม ทำให้เป็นมูกเป็นน้ำตาให้ลงท้อง

1. เอารากสะค้าน เจตมูล ขิง ยาทั้งนี้ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้ไข้เพศลม แก้ไอ
มองคร่อ
2. เอาขิง น้ำมันงา น้ำผึ้งอ้อย น้ำมันาว เกลือ กินแก้ลมทำให้สะอึก
3. เอาพริก กก ขิง คีปรี มหาหิงค์ ยาทั้งนี้เอาสุรละลาย ทำเป็นกลอนแก้ลมจุกเสียดแล
4. เอาใบคนทีสอ พริก กก หัวหอม เกลือ บดละเอียดทำเป็นกลอนกินแก้สะอึกแล
5. เอามหาหิงค์ เกลือ ลูกข่าพลู ลูกคราม ชราดำ ชราขาว ยาทั้งนี้ตำละลายน้ำร้อน กินแก้
กษัยลมเป็นก้อนในท้อง

ยาแก้โรคสันตาคาด อันมีอาการลมเสียดแทงให้เป็นก้อน เป็นดานอยู่ทั่วตัวให้เมื่อยขบทั้งตัว ให้เจ็บ
สะอึก ให้เหน็บชา ให้มือตาย ตีนตาย มักขัดหัวหน้า หน้าสะโพกให้ทั้งสองราวกว้างตลอดจนถึง
ทวารหนัก ทวารเบาเป็นโลหิต ให้ปวดศรีษะ ให้วิงเวียน หน้าตา ปากเปี้ยว เสียงแห้ง พูดไม่ได้
ยืนให้มืดตา บุหนัก จุกเสียด ท้องขึ้น แน่นหน้าอก กินอาหารไม่มีรส โลหิตกำเริบนอกไส้ และ
ในไส้ เมื่อจะเป็นให้มึนเนื้อมึนตัว สะบัดร้อน สะบัดหนาว มักจะอยากของเปรี้ยว ของหวาน
เป็นทั้งนี้เพราะโลหิตแห้ง ดิดกระดูกสันหลัง บुरुข และสตรี เป็นเหมือนกัน ถ้าจะแก้

เอาสะค้าน พัดแพวแดง ดอกคิง ว่านน้ำ มหาหิงค์ ฝักราชพฤกษ์ โกฐสอ โกฐพุงปลา
โกฐจุฬาพา กัญชา หัวอุตพิศ ชะเอมไทย คีปรี แก่นแสมทะเล พริกไทย ใบกะเม็ง ลูก
ประคำดีควาย ตำผงละลายน้ำผึ้งกินหายกันแก้สรรพโรคดังกล่าวมาหลังหายแล

ยาแก้สรรพโรคแก้สันตาคาด

เอาเปลือกขี้เหล็ก รากส้มกุ้งทั้ง 2 รากโพกอม รากข่าพลู รากผักเสี้ยนทั้ง 2 เจตมูล
แดง ทรงบาดาล แก่นแสม 2 แก่นมหาด ลูกกระเทียม สักขี มหาหิงค์ การบูร ลูกจันทร์
พริกไทย กระเทียมกรอบตำผงแล้วเอาเถาวัลย์เปรียงสด มาทุบเอาน้ำคูลูกยา ดากให้แห้ง 3 หน
แล้วเอาตำผงละลายน้ำผึ้งกิน เกลือรำหัด กินแก้โรคดังกล่าวมานั้นหายแล

ยาแก้พิษลม ลั่นกระด้างคางแข็ง แก้เสมหะ นอนมิหลับ

เอาโกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 สมอทั้งสาม มะขามป้อม เบญจกูล ลูกจันทร์ ดอกจันทร์
กระวาน กานพลู คีปรี หัวหมู เกสรบัวแดง เกสรบัวขาว พิทูร บุนนาค สารภี ดอกมะลิทอง

คองกระดังงา บัวผัน บัวเผียน ดอกสามหาว ดอกละหุ่งแดง ดอกว่านหางจิ้งจอก ดอกสลด
 กรุงเขมา ชนูด อบเชย ชะเอม กฤษณา กระลำพัก อำพัน ขอนดอก ชมด พิมเสน คิงเหลื่อม
 ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำมะนาว แล้วกินแก้ลม ถิ่นกระด้างคางแข็ง แก้พิษลม พิษไข้ เพื่อ
 โลหิตและเสมหะ แก่นอนไม่หลับให้ระส่ำระสาย สารพันโรคทั้งปวง น้ำกระสายตามแต่ในโรค
 นั้นเถิด

**ยาแก้สรรพเลือดลมทั้งปวง ให้เหน็ดไปทั้งตัวก็ดี ปากเปี้ยว ทุหนัก แลลมตะคริวให้เมื่อยล้า แลจุก
 เสียหอบไอต่าง ๆ**

เอาพัดแพวแดง แก่นสน กก พริกไทย ลูกกระวาน คำผงละลายน้ำส้ม มะจั่ว หรือส้มซ่า
 ก็ได้ สุราก็ได้ กินเข้าเย็นหายแล

**ยาแก้กลอน 5 ประการ คือก่อนเลือด ก่อนลม ก่อนเสลด ก่อนแห้ง ก่อนน้ำ ให้ปวดนิ้ว ให้ท้อง
 จันทองพอง ให้จุกเสีย หอบไอ ให้เป็นริดสีดวงมกร่อ จักผามท้องมานให้เหน็ดเดียว ให้ปวด
 ตีรชะ วิงเวียนหน้าตา ให้เจ็บเอวสันหลัง ให้ขัดตะโพก ให้ปวดท้องตื่นตายมือตาย บางทีให้ผูก
 เป็นพรรดิก**

เอาแก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล แก่นมะเกลือ แก่นสักเมือง แก่นขรี แก่นขี้เหล็ก แก่น
 คำเสา แห้วหมู รากส้มกุ้งทั้ง 2 รากโพกอม รากข้าวพลุ รากทนต์ กรุงเขมา รากเจตมูลเพลิง
 รากผักเสี้ยนผี รากดุกไก่ รากเข็มแดง รากชุมเห็ดใหญ่ รากหญ้าหมูตัน รากลั่นทม ยาทั้งนี้เอา
 เสมอภาค คัม 3 เอา 1 กินเข้าเย็น

ยาแก้ลมทำให้เจ็บแต่สะเอวขึ้นมา แลจุกหายใจขอกให้ขัด

1. เอาพริก ผักขวง จิงแห้ง คีปถี เปลือกมะจั่ว เทียนดำ เกลือสินเธาว์ สะค้าน โกรสอ
 คำผงละลายน้ำส้มกิน

2. เอาดินประสิว กานพลู หอยสังข์ หอยขม หอยแครง พริกหอม คำผงละลายน้ำผึ้งรว
 น้ำร้อน น้ำมะนาว น้ำมะกรูด สุราตามเถิด

ยาแก้ลมทำให้เวียนหัวอาเจียน ผอมเหลือง

เอาหอยขม น้ำมะกรูด เตี๋ยเป็นยางคัม แล้วเอาฝืน มหาหิงคุ์ ฤทธิการเข้าด้วยกันกินหาย

ยาแก้ลมปัดคาคต สะอึกใจ ตื่นตายมือตาย จุกเสียริดสีดวงในท้อง

เอาจิงแห้ง รากข้าวพลุ สะค้าน เจตมูล ตะไคร้ ว่านน้ำ พริก เอาเสมอภาคคำผงละลายน้ำ
 ร้อนกินหายแล

ยาแก้อาการให้แน่นหน้าอก กินอาหารไม่ได้ บางทีให้จุกดังจะขาดใจตาย ให้ร้อนดั่งไฟไหม้ ให้เหงื่อแตกออกทุกเส้นขน

ถ้าจะแก้เอาหญ้าข้าวเย็น ตรีกะตุก สารส้ม โคลกกระสุน หัวกระชายดัม 3 เอา 1 กินแก้ร้อนในอก จุกเสียดหายแล ถ้ามีพิษยังให้ร้อนหลังอยู่นักให้กินยานี้ต่อไป เอาแก่นแสมทะเล ดิปลิจิง กานพลู ลูกจันทร์ พริก ทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินสัก 7 วัน รากโคกกระออม รากข้าวพลู รากทองแตก รากเจตมูลเพลิง รากผักเสี้ยนผี รากผักเสี้ยนติ แก่นมะหาด แก่นแสมสาร หัวข้าวเย็นได้เหนือ กระเทียม กรักขริ ยาทั้งนี้ให้คองด้วยน้ำสุราก็ได้ ดมก็ได้ ถ้าจะทำผงให้เอามหาหิงคุ์ ลูกจันทร์ พริก ดิปลี กก เกลือรำหัด เมื่อจะกินให้ขวัญข้าว เทียน 3 เล่ม มะพร้าวลูกหมาก 3 คำ เงิน 1 บาท คองแล้วผึ้งข้าวเปลือก 3 วันแล ถ้าจะแก้แต่ยังอ่อน ถ้าแพทย์จะรักษา ดูให้ชำระด้วยยานี้ เอาเสมอไทย รากจิงจ้อหลวง รากทองแตก รากเจตมูลเพลิง ลูกจันทร์ เทียนดำ แดง ขาว เทียนตาตักแตน ทั้งนี้เอาสิ่งละ 1 กานพลู ดิปลี พริก ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินหายแล

ยาแก้ชักแก้ลม แก้ท้องขึ้น

1. เอาลูกใบเตยโม ตาอ้อยแดง รากหญ้าคา รากปากควาย ใบกะเม็ง ใบผักเป็ด ว่านน้ำ ตรีกะตุก กระเทียม ใบผักผักเสี้ยนผี บดละลายน้ำร้อนกินละลายน้ำข้าวข้าวชะโลมหายแล
2. เอาลูกผักชี ว่านน้ำ ดอกผักคราด ใบน้ำเต้า หญ้าใต้ใบ หญ้าปากควาย ตาอ้อยแดง ถั่วเขียว ตรีกะตุก กระเทียม บดด้วยน้ำข้าวข้าวกินทากระหม่อม

ยาแก้ลมกษัย มันเป็นบิด มูกเลือดเป็นเสม็ดในลำไส้ ให้ปวดดังจะขาดใจตาย

เอามะกรูด มะนาว ฝักส้มป่อย กำแพงทลาย หญ้าเกล็ดหอย ข่อยหยอง ตะไคร่น้ำ เขียว วัว ลูกเกลือ ขมิ้นอ้อย กลอย เอาเท่ากัน เอาน้ำมันงา จันทน์ดอก จันทน์ลูก บุก เอาเท่ากัน เอาน้ำมันงา กระวาน กานพลู ดิปลี เทียนดำ เทียนขาว เอาปรุลงหุงให้คงแต่น้ำมันทั้งแก้แก้ลม กษัยจุกเสียดหายแล ลมกษัยอันหนึ่ง มันทำให้ร้อนอก มันเกิดเพราะลมเสลด ถ้าจะแก้ให้เอาเปลือกถั่วเขียว ลูกพิลังกาสา ส้มกุ่ม มะกรูด เพละละลายกินหายแล

ยาแก้กษัย ถ้าให้สะอึก เป็นกษัยเพื่อลม

ให้เอาผักเสี้ยนผีคั่วให้เกรียม ลูกสะบ้าเผาไฟแล้วบดละลายน้ำร้อนกินหายสะอึกหายจุกเสียดแล

ยาแก้เมื่อยกระดูก

เอากระดูกงูเหลือม กระดูกแพะ หอยขม หอยกาบ เผาไฟให้ไหม้ เอาเถาละลายเหล้ากิน แก้เมื่อยข้อหายแล

ตำลึงขึ้นจากเสียดแน่นอกเป็นกำลัง

เอาผักเสี้ยนผี ขอบชะนางทั้ง 2 เอื้องพินม้า กก หอมแดง กุ่มทั้งสอง ไพล ใบคนที่ สอ เปลือกมะรุบ ทองหลาง ตูดหมู ผักโหมหิน ผักราด ทั้งนี้ตำผงเอาน้ำมัน หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู เทียนทั้ง 5 มหาหิงคุ์ การบูร ทั้งนี้ตำผงปรุงลงกิน หรือทาแก้จุกเสียดแน่นอก

ยาแก้ลมต่าง ๆ และโรคทั้งปวง เรียกว่ายาสรรพมิตรไหล

เอาดอกบัวแดง บัวหลวงขาว สัตนุษย์ บัวเผียน บัวผัน สัตตบงกชขาว สัตตบงกชแดง จงกลนิเขี้ยว จงกลนิแดง ดอกมะลิซ้อน มะลิลา ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกมะกรูด ดอกมะนาว ดอกส้มโอ ดอกตะเคา ชะเอมทั้ง 2 ชนูด อบเชย ระบาย ไคร้เครือ ทองหลาง ทองพันชั่ง พืชมาด กรุงเขมา เนระพูสี เบญจกานี เทียนทั้ง 5 กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก ชะมดเขียว ชะมดสด พิมเสน อำพันขี้ ยาทั้งนี้ตำผง เมื่อจะบดเอาน้ำดอกไม้เทศเป็นกระสาย ปั่นเท่าเม็ดพริกไทย กินแก้ลมจุกเสียด แน่นหน้าอก เป็นท้องรุ่งท้องมาน กษัยเลื่อน แก้หอบ หืด ไอ และโลหิต 108 จำพวก แก้ชักสะดุ้ง แก้กามโรค หูหนัก เสียงแหบแห้ง ผอมเหลือง แก้กาฬในอก แก้ลมอันมีพิษ แก้มะเร็ง ลมกษัยดาน

ยาขับลมแก้ไข้ ให้อ่อนให้เช็ดเหน็ด มีเสมหะ ลื่นกระดังคางแข็ง

เอาจันทร์ทั้ง 2 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู เจตมูล ดอกนูนนาค เนระพูสี ตรีกะตุก ตรีผลา โกรฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ดอกกุ่มน้ำ ดอกตานน้ำ ขอนดอก เกสรบัวทั้ง 2 ผักเป็ดทั้ง 2 ชนูด แผลหอม ประหอม เห้วหมู ใบสะเดา พิมเสน ยาทั้งนี้ตำผงคั้นเหล้าต้มเอาน้ำดอกไม้เป็นกระสายทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้อีกิน แก้ไข้เพื่อเลือกลมกำเดา ให้อ่อนเหน็ด เจ็บข้อมือข้อตีน เหมือนจะหลุดไป กินข้าวมิได้วิงเวียน มีเสมหะ ให้หูดังมีได้ยินเสียง ให้นอนมิหลับก็เลให้กระหาย และลื่นกระดังคางแข็ง

ยาถมแก้ตื่นตายมือตาย เมื่อยขบเอ็นหัดก็ดี

1. เอาน้ำเปลือกมะกรูด น้ำขมิ้นอ้อย น้ำมันงา เอาเท่ากัน หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาพิมเสน ปรุงลงทาหายแล

2. แก้วดินตายมือตาย เมื่อขบ เอรากเจตมูลเพลิง น้ำมันงา เอาเท่ากัน หุงให้คงแต่น้ำมันไว้ทาแล

3. แก้วมือตายดินตาย เมื่อขบ เอาทองหลางใบมน ผักเสี้ยนผี พริก กก จิง ข่า กระเทียม ไพล หัวกะชาย ขมิ้น มะนาว ส้มซ่า สลัด หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สมุลแว้ง เทียนดำ เทียนขาว หัสคุณ ขานี้ทำผงปรงลงในน้ำมัน ทั้งกินทั้งทาหายแล

ยากินแก้ลมมือตาย ดินตาย ลมจุกเสียด แก้วริดสีดวง

เอาขาค่า ลูกกระวาน กานพลู กล้วยา ไทรพาตินหมา พริกไทย คีปรี ลูกจันทน์ ลูกพิลังกาสา เทียนดำ จิงแห้ง เจตมูลเพลิง การบูร ผื่น รงทอง ปั้งไฟให้เกรียม ตำผงละลายน้ำผึ้ง รวง น้ำอ้อยแดง กินแก้ลม ดินตายมือตาย แก้ลมให้ปากหวาน แก้ลมจุกเสียด แก้ลมเสียดข้าง โคร่ง แก้วหืด ไอ แก้วริดสีดวง ทั้ง 7 จำพวก ตำรานี้ พระสังฆราชเมืองหงสาวดี เจ็บอาการ่งอย เปลี้ยถึง 7 ปี จึงได้กิน ขานี้หายโรคทั้งปวง

ยาแก้ลมจุกเสียด แน่นหน้าอก มันให้หาว

เอาใบมะตูม ใบสะเดา ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย หัวเห้วหมู บอระเพ็ด วานน้ำ ไพล พริกไทย ยาทั้งหลายตำผงก็ได้ บดละลายน้ำร้อนกินแล

ยาแก้สรรพโรคทั้งปวงอันเกิดในท้อง

เอารากมะนาว รากผักเสี้ยนผี รากผักเสี้ยนคี่ รากน้ำเต้าขาว รากเสนียด รากตีนกา รากคา รากไฟเดือนห้า รากกล้วยทอง รากกล้วยดิน รากขี้แรด รากดินเป็ด รากกำจัด รากกำจาย รากมะเขือขื่น รากมะฮึก รากมะแว้ง ใบยาสูบ ใบทองหลางใบมน ใบพลูบ้าน รากกก รากพนมสวรรค์ รากรักช้าง รากเดือยไก่ทั้ง 2 รากขั้มนอน รากสาเก รากไม้เท้ายายม่อง รากหมากหมก รากราชคั้ด รากกำลึงหนูมาน รากพุ รากแมงลัก รากราชครู รากมะขาม รากจิงจาย คนทีสอ รากหวาย รากหนาด รากหนดี รากกะโศก รากกรู้งเขมา รากครุฑา รากบวบ รากขี้พรี รากสมุยทั้ง 2 รากเปล่าน้อย รากเปลาใหญ่ เปล่าน้ำเงิน ข่าทั้ง 2 ไพล จิง พริก กก คีปรีเชือก ลูกมะกรูด ยาทั้งนี้หุงให้คงแต่น้ำมัน กินทาแก้สรรพลมทั้งปวง อันเกิดในท้อง หายแล

ยาแก้สลับชักร้อนในชื่อยาสมมิตร

เอาเถาหมอก จันทน์ทั้ง 2 รากกะเซียด รากมะขม โกรฐพุงปลา โกรฐสอ โกรฐเขมา พิมเสน ฝักราชพฤกษ์ แก่นแสมสาร แสมทะเล กูระเปียะ เกสรุนนาค ดอกชะนูด ดอกสารภี ดอกว่านหางช้าง ดอกจำปาทอง ดอกทับทิม ดอกน้อยหน้า ดอกพิกุล ดอกพยอม ดอกเกด ดอกแก้ว ดอกคั้ดเค้า บดให้ละเอียด ทำกลอน แก้สลับละลายน้ำจันทน์ ถ้ามีฟ้งละลายน้ำดอกไม้มากิน

ถ้าซักละลายน้ำข้าวตานยา ถ้ามีฟงละลายน้ำข้าวเจ้า ถ้ามีฟงละลายน้ำดอกไม้ ถ้าให้ร้อนละลายน้ำ
ดอกบัวหลวง ถ้ามีฟงละลายน้ำบัวเผื่อน ถ้าไม่หลบเข้าใน ละลายน้ำว่านหางช้าง ถ้าตัวสั้นเหมือน
ลูกนกละลายน้ำโกฐพุงปลา ถ้ามีฟงละลายน้ำหญ้าร้างไก่ ถ้าตาเหลือกละลายน้ำมะยม ถ้ามีฟง
ละลายน้ำกล้วยดิบ ถ้าเจ็บคอละลายน้ำชะนูด ถ้าไม่ฟงละลายน้ำหญ้าแฝก ถ้าคลังละลายน้ำอบเชย
ถ้ามีฟงละลายน้ำผักคราด ถ้าดินมือเขียวละลายน้ำแหวนหัวเพชร ถ้าไม่ฟงละลายน้ำรังนกแกล

ยามหาสะคม

เอาสมอไทย สมอพิเภก ลูกมะขามป้อม ลูกผักชี ลูกผักกาด พริก ขิง ดีปลี หอมแดง
กะทือ ไพล กะชาย ขมิ้นอ้อย เปลือกมะรุบ เปลือกทองหลางใบมน กลุ่มทั้ง 2 ว่านน้ำ พลุแก่
พุทรา ใบสะเดา โปกหอม ใบผักข้าว ชิงช้าชาติ มะเค็ดดิน ฝักราชพฤกษ์ หญ้าวงช้าง
ตานหม่อน ใบมะระ ใบน้ำเต้าขาว ใบผักเป็ด ใบหมัน ใบกะเพรา ใบชุมเห็ด ใบบัวหลวง ใบ
จี่กาแดง ใบคนทีสอ ใบสวาด ใบทับทิม ใบจิงจ้อใหญ่ ใบมะนาว ใบมะกรูด ใบส้มซ่า ยาทั้งนี้
ทำแท่งไว้ ถ้าร้อนหนาวฝนด้วยน้ำจันทน์ ชโลม ถ้าถูกเสียดฝนด้วยน้ำมะกรูดกิน ถ้าคลอดลูกเลือด
ตกหนักฝนด้วยน้ำขมิ้นอ้อยกิน ถ้าเป็นขางฝนด้วยน้ำขมิ้นอ้อย

ยาแก้ลมอันทำให้เกิดลมพิษ เกิดอาการร้อนดังใจจะขาด

ถ้าจะแก้เอาน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำผักส้มป่อย กำแพงทลาย น้ำหญ้าเก็ดหอย น้ำ
หนาด น้ำข่อยหยอง ไครน้ำ เขียววัว น้ำลูกมะเกลือ น้ำขมิ้นอ้อย น้ำกลอย น้ำมันงา เอาลูกจันทน์
กระวาน กานพลู ดีปลี ขราด้า ปรงลงหุงให้คงแต่น้ำมัน ใช้กินแก้ลมหาย

ยาแก้ลมให้จุกอก เจ็บหน้าหลัง ให้เป็นท้องมาน

ให้เอาหนาด ดีปลี ว่านน้ำ รากข้าวพลุ ลูกสมอไทย เขียวพานิ ขราด้า 5 เกือบสิบเซ้า
เจตมูลทั้ง 2 ตำผงละลายน้ำมะจั่วกิน เท่าลูกพุทรากินหายแล

ยาแก้ลมทำให้จุกอก แข็งก้นลงมิได้

เอาส้มป่อย ขิง ขมิ้นอ้อย พริก กก ตำป็นเอาน้ำกินหาย

ยาแก้ลมให้เจ็บท้อง ท้องขึ้น ขี้มูกออก

เอาขิง ดีปลี กก ว่านน้ำ ผิวมะกรูด ไพล มหาหิงคุ์ ยาค้า การบูร ใบกะเพรา บดทำแท่ง
ละลายน้ำมะกรูดกิน ถ้าทาท้อง ละลายน้ำมะกรูด น้ำปูนใสก็ได้ แซ่กับ เจตพังคี รงทอง แก้วเจ็บ
หัว ท้องขึ้นขี้มูกออกหาย

ยาแก้ลมลงท้อง

1. ให้เอาเมงลัก ผักเสี้ยนผี ใบกะเพรา ตำเอาแต่น้ำ เอาเขากวาง กรามช้าง หวายตะค้า จันทน์แดง เนระพูสี ฝนกินวิเศษนักแล

2. เอาใบกะเพรา ใบคนที่สอ หญ้าไต้ใบ ผักคราด ผักเสี้ยนผี ใบประคำดีควาย ใบพุงแก ใบอังกาบ หัวเห้วหนู หญ้าปากควาย ว่านน้ำ พริก จิง ดีปลี กก บอระเพ็ด บดเป็นแท่งฝนดื่มนักแล

ยาถมขึ้นหัวทำให้ตามืด

เอารากมะแว้ง กานพลู ไพล ดีจระเข้ ดีงู เอาเสมอภาคตากให้แห้งแล้วบดใช้ชนิดอุหาย

ยาแก้ไข้ เจ็บท้อง จุกเสียด ถ้ามีครรภ์ได้ 5 เดือน

เอาผักเสี้ยน ดอกสาเหล้ม เนื้อเป้ง้า ดอกบัวเผื่อน เกสรบุญนาค ขางมะม่วง บดด้วยน้ำนมวัวกิน แม้นเจ็บท้องจุกเสียดหายแล

ยาแก้ลม แก้โลหิต แก้คั่ง

เอาโกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 กฤษณา กระลำพัก อบเชย เบญจกูล ศรีผลา การบูร สมุลแว้ง หางไหล สักขรี ก้านสะเดา พืชินาด รากไคร้เครือ สน สัก ว่านหางค้ำ เปราะหอม ครั่ง กำยาน ใบพิมเสน ลูกสะเดา พันธุ์ผักกาด ผักโหม ขมิ้นอ้อย กะชาย ว่านร้อนทอง แก่นมะปราง แก่นประดู่ แก่นปฐู จันทน์ทั้ง 2 พาดโชน ชนูด ชะเอม ขมิ้นขสกร บดเป็นแท่งเท่าลูกมะแว้ง ละลายน้ำกระเทียมแก้คั่ง แก้ลมละลายน้ำดอกไม้อ่ากินก็ได้ชโลมก็ได้

ยาแท่งทองสำหรับลมทั้งปวง

ให้เอาโกฐสอ โกฐหัวบัว โกฐกระเบื้อง เทียนดำ กฤษณา กระลำพัก ชะนูด ขอนดอก สมุลแว้ง ดอกบุญนาค ดอกบัวหลวง ทองคำเปลว พิมเสน บดด้วยน้ำจันทน์ น้ำกฤษณา ดอกพิกุล ดอกมะลิ ดอกโยทะกา ต้มเอาน้ำเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำดอกไม้อ่ากิน น้ำลูกจันทน์ หัวมหาภาพินแก้ทราง ทั้ง 7 จำพวกหายแล

ยาแก้ลม แก้ชัก

เอารากคัตเต้า รากกรอบจักรวาล จันทน์ทั้ง 2 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระลำพัก อบเชย เทศ ชะนูด ขอนดอก กฤษณา สารพันเกสร โกฐทั้ง 9 เทียนทั้ง 5 เปราะหอม ใบกระวาน บดเป็นแท่งเท่าลูกมะแว้งกิน แก้สารพัดลมสันนิบาตก็ได้สิ้นแล

ยาแก้ลม แก้ริดสีดวง แก้ก้นนิบาต แก้ป่วง แก้ป้าง แก้กานชาง

เอานูก ดีปลี มหาหิงคุ์ เจตมูลเพลิง จิงแห้ง เปล้าน้อย เปล้าน้ำเงิน พริกอ่อน สะค้าน ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก้ลมจุก 7 จำพวก แก้ริดสีดวง 9 จำพวก แก้ก้นนิบาต แก้กลอน แก้ป่วง แก้ป้าง แก่ชาง แก้กาน แก่จกผาม

ยาแก้ลมแน่นหน้าอก จุกเสียด ท้องขึ้น วิงเวียน มีคหน้ามีคตา

เอาขี้เหล็กทั้ง 5 แก่นแสมทะเล ขมิ้นเครือ พญามือเหล็ก บอระเพ็ด กะทือ หัวหอม หัวหมู ขาทั้งนี้คัมแล้วเอากากทั้งเสียบ เอาน้ำผึ้งรวง ดีเกลือใส่ลงในน้ำยาคัม เอาเครื่องยานี้ ปรุงลงในน้ำยา เอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู แล้วเอาฝางข้าวเปลือก ไว้ 7 วัน กินแก้ แน่นอก แก้ลมร้อนหน้าอก แก้จุกเสียด แก้ท้องขึ้น แก้วิงเวียนมีคหน้ามีคตา แก้ลมถึงร้อยจำพวก แก้ลมมุตกิด มุตคาด แก้โลหิตพิการ

ยากินแก้ลมกลอน ให้เจ็บเอว สันหลัง และกินข้าวมิได้

เอาใบขี้เหล็ก ใบมดกา ใบมะขาม ใบราชพฤกษ์ ใบส้มป่อย รากทองแตก ขาด้า ทั้งหมดนี้คัม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียดให้เลือดออก

เอากันเกรา ใบสลอด ใบมะนาว ใบคนที่สอ ใบมะตูม พริกไทย ตากแห้ง ตำผงละลาย น้ำข่ากินแก้ลมจุกเสียดเลือดออก

ยาแก้ลมเลือดคั่งขึ้น

เอาชะเอม หัวคองคิง โหระพาสุ้นข หัวบุก หัวกลอย หัวเอะทั้ง 2 วานน้ำ โกรฐอ โกรฐเขมา โกรฐพุงปลา โกรฐจุฬาลำพา โกรฐกระดูก ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู เปลือกกระแวง อบเชยเทศ กัญชา เจตมูลเพลิง ลูกสะค้าน รากข้าวพลุ ดีปลีลูกพลุ จิงแห้ง การบูร โกรฐน้ำเต้า สมอไทย สมอเทศ ลูกมะขามป้อม มหาหิงคุ์ รงทอง ขาด้า พริกไทย สมอพิเภก ตำผงละลายน้ำมะนาว น้ำมะกรูด น้ำส้มซ่า น้ำผึ้งรวงกิน แก้เลือดคั่งขึ้น ถ้าเป็นลมละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ลมขึ้นทำให้เจ็บตะกั่วหัว

เอาลูกหมากสลอด หัวบุก กลอย เปลือกมะรุ้ม หัวอุตพิศ เปลือกกุ่มน้ำ กุ่มบก เจตมูล ดอกแดง พริก กก มะนาว บดทำผงไว้ละลายน้ำมะนาวพอกกระหม่อมแล

ยาแก้ลมเป็นยาอายุวัฒนะ

เอาบอระเพ็ด คีปติ สะค้าน เจตมูลเพลิง ลูกสลอตเอาใส่ในออกเสียบ ยาทั้งนี้แช่มุตรโค 15 วัน แล้วตากแดดไว้ให้แห้ง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินเท่าลูกพุทรากินเป็นยาอายุวัฒนะ

ยาแก้ลมพิษไล่ ช่วยจำเรณูไฟธาตุ

เอาดองดึง จิงแห้ง เจตมูลเพลิง การบูร พริกเอาเท่ายาทั้งหลาย บดน้ำใบคนที่สอ ปั่น เท่งเทาลูกพุทรา รักษา จำเรณูไฟธาตุมิให้ท้องขึ้นได้แล

ยาลมแก้กษัยกลอน ทำให้ผิวเนียนนวลเหลือง ตาทั้งสองข้างนวลเหลือง มันผูกเป็นพรวดิกในท้อง ให้ท้องขึ้น มันให้พอง มักใจน้อยให้โกรธถูกเมีย กลางคืนให้เจ็บมากกว่ากลางวัน เจ็บต้นขา มันให้ขัดหนัก ขัดเบา ให้เมื่อยอยู่ในกระดูกสันหลัง ปัสสาวะนั้นเป็นเลือดแดงขึ้น มันให้ปัสสาวะจะหยุด แล้วมิสุด ถ้าผู้ใดจะรักษา เอนี้แก้

เอาสมอทั้ง 3 ลูกมะขามป้อม ลูกสะเดา วานน้ำ แก่นสน แก่นมัดกา กระวาน ชะนูด อบเชย ลูกกระค่อม จันทน์ทั้ง 2 สมุลแว้ง แผลก รากประคำไก่ ปลาไหลเผือก ดินประสิ่ว สารส้ม เกลือสินไชว บอระเพ็ด ต้มกิน 1 วัน 3 ด้วยหยาแล

ยาตองแก้ลมแก้กลอนทั้งปวง

เอาเอะทั้ง 2 เอะนิก เจตมูลทั้ง 2 ลูกมะกรูด ขี้เหล็ก ตำเสา คีปติ ลูกสลอต บดทำ กลอนเท่าลูกพุทรา ละลายน้ำจิงกิน แก้ลมทั้งปวง แก้กลอนทั้งปวงหายแล

ยาแก้จุก แก้ลมกษัยทั้งปวง แก้หืดหอบ แก้ลมตามืด มีอตายตื่นตายก็ดี เป็นริดสีดวงให้ผอม เหลือง ง่วงเหงา ให้เจ็บอก

เอามหาหิงคุ์ ยาค้า สีเสียดเทศ เทียนดำ เทียนขาว ใบกัญชา ลูกกระวาน กานพลู เจตมูลเพลิง ลูกจันทน์ การบูร ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้ลมทั้งปวงแล

ยาแก้ลมอันกินเผ็ดร้อนไม่ได้

เอาสะค้าน รากข้าวฟ่าง พริก จิง คีปติ เจตมูลเพลิง ลูกคัดเค้า สมอทั้ง 3 ตำผงละลาย น้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้จุกอกจุกใจ

เอารากมะแว้ง ประคำติควาย รากย่านาง ฝนด้วยน้ำจิงแล

ยาแก้จุกเสียด ให้เจดเสียวเมื่อยทั้งตัว ผอมเหลือง ไม่อยากกินข้าวปลาอาหาร ให้เป็นริดสีดวง ทวารหนักเบา ให้เป็นท้องโร พุงเป็นมานข้าง

เอาแก่นแสมทะเล แสมสาร หัสคุณเทศ หัสคุณไทย รากเปล้าน้อย เปล้าใหญ่ เจตมูลเพลิง ดีปลีเชือก ขิงแห้ง พริก ใบสลด ใบสมอทะเล ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้เหล้าก็ได้ กินแก้สรรพโรคทั้งหลายหายสิ้นแล

ยาแก้ลมแน่นหน้าอกแตกอกและกินอาหารไม่ลง ให้จุกเสียด ยอกแทงสองข้างโครง

ท่านให้เอาหัวขิง ใบดีปลีลูกพลู ใบมะกรูด ลูกกระดอม พริก กก เกลือเม็ด ถ้าเจ็บท้อง ละลายน้ำสุรา ถ้าแน่นอกละลายน้ำร้อนแล

ยาแก้ลมจุกเสียดยอกแทง และคันพุง

เอาขาค่า สารส้ม การบูร ลูกจันทน์ เปลือกมะรุม พริกไทย ต้มกิน

ยาแก้ไข้เพื่อลม สะท้านหนาวให้ปวดศีรษะ ให้เมื่อยเท้า กินอาหารมิสะดวก

เอาขิงแห้ง ลูกผักชี ใบหางกระรอก หัวหอม ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด ยาอายุวัฒนะ

เอาเปลือกมะตูม เปลือกมูกมัน บอระเพ็ดข่าน แห้วหมู ลูกปลิงกาสา พริกใหญ่ ดีปลี เชือก ใบทองหลางใบมน ใบหมากสลด เจตมูลเพลิง ขานี้ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน โรคทั้ง 8 จำพวก ริดสีดวง มงคร่อหายสิ้น ขี้เรื้อน 7 จำพวก หายสิ้นอายุยืนได้ 100 ปี

ยาแก้กลอนลงฝึกให้ฟก

เอาเปลือกขี้เหล็ก เปลือกแสมสาร พญามือเหล็ก รากขมิ้นอ้อย ต้มก็ได้ตำเป็นผงก็ได้ ละลายน้ำร้อนกินคืนนักแล

ยาแก้กลอนแห้งจุกเสียด และท้องเป็นดานให้เจ็บหลัง

เอาเปลือกมะรุม เปลือกกุ่มทั้ง 2 กะทือ ไพล กระชาย รากตองแตก หัวหอม หัว กระเทียม พาดไฉน หัสคุณทั้ง 2 พริก ขิง ดีปลี สารส้ม ดินประสิวขาว พริกไทย ตำผงละลาย น้ำกินหายแล

ยาแก้ลมแตกจากเสียด ให้เหียนราก

เอาพริก จิง เจตมูลเพลิง ผิวมะกรูด หัวตะไคร้ ใบมะพร้าว ไพล ใบแมงลัก ใบคนที่หอ
ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ชราแดง ตำลายน้าผึ้งกินหาย

ยาแก้ลม เป็นนิ้ว แก่ฝ

เอาแก่นจันทร์ ลูกข้าวสุก รากลำไย รากฮ้อยแดง บดละเอียดตากแดดให้แห้งละลายด้วย
ยางสลัดได ถ้าปวดนิ้วทาท้องน้อย ถ้าเป็นลมละลายน้ำร้อนกิน ถ้าเป็นฝีละลายน้ำถั่วเขียวกิน ถ้า
ลูกตายในท้องละลายน้ำร้อนกินแล

ยาแก้ลมหน้ามืดตามืด

เอาสลอดทั้ง 5 สะค้าน รากเจตมูลแดง ไพล จิง กก พริก คีปรี น้ำมันงา เคี้ยวให้คงแต่
น้ำมันทานั้น กินแก้ลมแล่นทั่วสารพวงค์ มืดหน้าตาหายแล

ยากินแก้ลมออกหู เป็นหนองจนมิได้ยิน

เอาลำไย กล้วยเอาเมล็ดออกเสียบ้างไว้บ้าง เอาหอม ขมิ้นฮ้อย สารข้าวเหนียว ดิง ผื่น
น้ำมันคิบใส่แต่พอเต็มลูกลำไย หุงให้เดือด 3 วัน เอาใส่หูคืนัก

ยากินแก้ลมเมื่อยขา

เอาใบสลอด ใบข่อยหยอง คีปรี ยาทั้งนี้เอาเท่ากันบดผงแล้ว เอาการบูร ประสมกันบด
ละเอียด น้าผึ้งรวงประสานกินเท่าเม็ดพุทรา เข้า-คำ เม็ดหนึ่ง

ยาต้มแก้ลมแก้เลือดแก้ธาตุพิการ บำรุงขึ้นให้บริบูรณ์

เอาเบญจกูลทั้ง 5 ลูกจันทร์ ลูกจันทร์ กระวาน กานพลู หัวหมู หัวข่า เกลือ เปลือก
พุมเรียง เปลือกคำเสา เปลือกสมุลแว้ง คีปรี สมอทั้ง 3 กระเทียม ใบคนที่หอ ใบสะเดา ต้มกิน
เมื่อจะกินน้าผึ้งแทรกน้อย ๆ ดีแล

ยาสุมหัวแก้ลม

เอาขอดโพกหอม ขอดมะเคื่อ ใบขมิ้นฮ้อย กก บดสุมหัวแล

ยาแก้ลมออกจากหู

เอาเปลือกมะนาวควาย บอระเพ็ด พัดแพวแดง ใบมะตูม กรุงเขมา คีปรี หัวหมู ลูก
พิลังกาสา ใบสลอด ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน แก้ลมออกจากหูแล

ยาแก้ลมอันทำให้เวียนหัวให้ราก ให้ปากเบี้ยว ให้ผอมเหลือง

ถ้าแก้เอาน้ำหญ้าปากควาย น้ำบวบขม เคี้ยวให้เป็นยางมะตูม แล้วเอาผืน มหาหิงค์
ทุลกีการเข้าด้วยกันกินหายแล

ยาแก้ลมอันเกิดที่คอหอย ให้คาวคอ ปากน้ำลายอยู่เนือง ๆ หายใจขัดออก

เอาลูกจันทน์ตำผง ละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้ลมจุกเสียดขึ้นห้วตา

เอาใบสะเดา หัวกะชาบ หัวขิง ตำผงใส่น้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้ลมในไส้

เอาเปลือกมูกมัน คีปลี หัวหมู ใบหมากตลอด พริก เจตมูลเพลิง ขานี้เอาเท่ากันตำผง
ตากแห้งละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้ลมรื้อบาทจร

เอามหาหิงค์ ก้อนเกลือกะดงค์ รากหนาด วานน้ำ คีปลีป่า พริกไทย จิงสด เขาวพานี
บอระเพ็ด รากจิงจ้อ ตำผงปั้นเท่าเม็ดพริกไทย กินแก้ลมทั้งหลายหายแล

ยาแก้บ้าดีเดือด แก้ลมแก้เสลด

เอาเปลือกไข่ไก่ฟัก คีปลี พริก ไข่ ไพล ข่า ดอกจันทน์ พิมเสน ตำผงกินก็ได้แก้สารพัน
บ้าดีเดือด แก้ลมเสลดทุกประการหาย

ยาแก้ไข้ ยกมือยกตีนมิขึ้น

เอารากไม้จัน พุมเรียงบ้าน พุมเรียงป่า ก้างปลาแดง ข่านาง สะเดา ขมิ้นอ้อย ต้มกิน
หายแล

ยาแก้ไข้เพื่อลมขัดคอ แน่นอกกินข้าวมิได้

เอาเกลือสินเธาว์ ตรีกะตุก ฝักราชพฤกษ์ จิงจ้อ บดละลายน้ำลูกข่อย น้ำส้มสุกกินหาย

ยาแก้ลมทั้งหลายทำให้เจ็บคอ จุกเสียด ท้องขึ้นปากเบี้ยว มูตรขัด

เอาคีปลี รากข้าวพลุ เจตมูลเพลิง สะค้าน จิงแห้ง ลำพัน กก เป้าใหญ่ หัสฤณ ตำผง
ละลายน้ำผึ้งกินหาย

ยาแก้ลมให้จุกอก แน่นอกแลเสียดและเวียนหัว ตื่นมือสั่นร้าว ตามืด ชักปากเบี้ยว

เอามะรุม เปลือกทองหลางใบมน เปลือกกุ่มน้ำ กุ่มบก ผักเสี้ยนผี น้ำมะนาว น้ำขิง น้ำขมิ้นอ้อย น้ำมันงา หัวเหล้า ยาทั้งนี้เอาเท่ากันเคี้ยวให้แห้งคงแต่น้ำมัน และเอาเกลือแกง พริกหน่อหนึ่งใส่ลงในน้ำมันกินหรือทาแก้สรรพลมทั้งปวงก็ได้ เป็นยาอายุวัฒนะ ถ้าใครเบื่อทาหายแล

ยาแก้ลมทำให้ตื่นตายมื่อตาย หรือตาทั้งตายก็ดี ริดสีดวงทั้งหลายก็ดี

เอาขิงแห้ง ลำพัน สะค้าน โกฐสอ เกลือ เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำร้อนกินคืนักแล

ยาแก้ลมตรีโทษ

เอากัญชาเทศ ถ้ามิได้เอากัญชาไทย กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก ชะนูด อบเชย ชะเอม ทั้ง 2 ดอกส้ม ดอกขิง ดอกข่า ขมิ้น ดอกไพล ดอกกะทือ เทียนทั้ง 5 โกฐสอ ดอกสารภี ดอกนูนนาค ลูกผักเสี้ยนทั้ง 2 มหาหิงค์ จันทน์ทั้ง 2 ดอกมะลิ พิมเสน กานพลู เอาน้ำผึ้งเป็นกระสาย บดทำเป็นเม็ดยา เอาเท่าลูกหวายน้ำกระสายตามแต่ชอบใจโรคนั้นเถิด

ยาแก้ลมอันมีอาการให้เป็นพรรตึกและเมื่อยไปทั้งตัวให้เจ็บในลำกล้องและหัวพริ้งมันให้คันทัก ถูกเล็บมันให้เจ็บร้อนสวบปวดหัวมักเป็นเลือดมูตรขาวก็มี ดั่งน้ำค้างเนื้อก็มี ดั่งน้ำข้าวสุก เมื่อยตะโพกตื่นมือ ถ้าจะกินหวานกินคาว ให้เจ็บคันทักให้จุกขึ้นไปถึงหัวใจ ให้เอายานี้แก้

เอารากเข็มแดง รากมะจั่ว รากมะนาว กระวาน พริกไทย แซ่เหล้าฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินหายแล

ยาประคบลม แก้มือตาย ตื่นตาย

เอาเปลือกมะรุม กุ่มบก หัสฤณ ใบสลอด ขมิ้นอ้อย หางตะเข้ ไพล พริก ดีปลี ยาทั้งนี้ตำแหลกละลายเหล้าอุ่นไฟให้ร้อนประคบลม ตื่นตาย มือตาย เหน็ดเสียวหายแล

ยาแก้ลมที่ทำให้เจ็บหัว หัวเข่า ตื่นมือ

เอาใบกุ่มน้ำ กุ่มบก ใบขิงแดง ใบกะเหม็งขอ กก ไพล กระทือ กระชาย ขิงชำชาติ บอระเพ็ด ยาทั้งนี้ตำป้อนเอาน้ำ หุงด้วยน้ำมันงาทาแล

ยาแก้ลมให้เจ็บหัวเจ็บหลังเจ็บไหล่ และให้มันตัวเหลืองและท้องใหญ่ ให้มันเป็นท้องมาน ให้มันมกนอนเมื่อยแขนขา

เอาเปลือกกระดัง เปลือกสนขาว รากหนาด คีปาลี รากข้าวพลุ ว่านน้ำ สมอ เขาวพานี พริก จิง เอาเจตมูลเพลิง บอระเพ็ด ตำคุดูกน้ำมะจั่ว ตากแดดให้แห้ง ตำผงละลายน้ำมะจั่ว น้ำผึ้ง รวงก็ได้ กินเท่าลูกพุทราหายแล

ยาห้ามลมจุกเสียดในไส้และนอกไส้ และลมจุกเสียดแทง มันหอบบวมพองทั้ง 12 จำพวก มีให้ขึ้นได้

เอาจิง พริก กก หอยขม บอระเพ็ด เปลือกมะรุม รากเป้งาเงิน รากเจตมูล รากเข็มแดง ตำแช่เหล้าก็ได้ น้ำโตนคก็ได้

ยาแก้ลมจุกเสียดไส้เลื่อน

เอาหอยแครง เจตมูล สมุลแว้ง หญ้าของไฟ จิง ปูนผง เอาสิ่งละ 1 บาท แก่นสมอ 2 บาท พริกไทย 2 บาท บดละลายน้ำสุรากินหายแล

ยาแก้จุกเสียด ริดสีดวง จักผามท้องมาน

เอาลำพัน เขาวพานี มหาหิงคุ์ เปลือกสนขาว รากเจตมูลเพลิง จิงแห้ง คีปาลี ดองคิง ยาทั้งหลายบดแท่งตากให้แห้งไว้กิน ดับพิษลม จุกเสียด ลมทนท้อง และริดสีดวงเป็นปากและกระผามท้องมาน เป็นไสกลอนประสิทธิแล

ยากลอนแก้ลม

1. เอาพริกไทย เจตมูลแดง คีปาลีลูกพลู ผิวมะกรูด จิง ใบสมอทะเล ตากแห้งละลายผง น้ำส้มซ่า น้ำส้มมะนาวกิน ถ้าจะให้ลงละลายน้ำมะขามเปียกกินแล

2. เอารากมะนาว รากเพกา รากมะตูม รากคัตเค้า รากพานงูแดง ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ตากแดดแห้งคั้น 3 เอา 1 ทำผงละลายน้ำมะนาวทำกลอนกินหายแล

ยาแก้ลมจุกอกให้ราก

1. เอาจิกายอดแดง พริก จิง กระเทียม เปลือก เอาเท่ากัน บดละลายเหล้ากินหายแล
2. เอาบอระเพ็ด หัวหมู ผักเสี้ยนผี จิงแห้ง คั้น 3 เอา 1 กิน

ยาแก้ไข้เพื่อลม

เอาสมอทั้ง 3 จุกโรหิณี รากจีกาแดง สะค้าน จิงจ้อ ต้มกินแก้ลมเสียดแทง และใช้เพื่อลมทั้งปวงหายแล

ยาแก้ไข้เพื่อลมและเลือดปนกัน

เอาเจตมูลเพลิงและใบสะเดา ผักชีล้อมรากหญ้าไฟหางกระรอก แก่นจันทน์ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคต้ม 3 เอา 1 กินแล

ยาแก้ลมจุกเสียด ง่อยเปลี้ย ตีนตายมือตาย ผอมเหลือง

เอาเจตมูลเพลิง รากหัสฤณเทศ กระดุกเสื่อ หัวหอม การบูร เหล้า แซ่กินแต่พอกำลังหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด แก้วริดสีดวง แดงออกทวารทั้งโลหิต

แก้โดย เอากระวาน กานพลู จิงแห้ง ดีปลี เทียนดำ เทียนขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สมุลแว้ง พริกไทย ดำเป็นผงแล้วเอาสารส้ม ใส่ลงในกะทะแล้วเอาน้ำใส่พอแต่สมควร เคี่ยวให้ละลาย แล้วเอายาผงใส่กววนให้แห้ง แล้วบดด้วยน้ำผึ้งรวงกิน แก้โลหิตที่เป็นก้อนเลือดในท้อง ในสันหลัง ในทวารหนักเบาที่ดี เลือดตกหมกให้จุกในอกในองคชาติก็ดี แม้นหญิงเป็นซำรอกก็ดี คลอดลูกอยู่ไฟมิได้ ให้เป็นลมทุกจุกเสียดเป็นริดสีดวงทวารทั้ง 9 ก็ดื่มน้ำได้ยานี้กินหายสิ้น

ยาแก้ลมจุกเสียดที่มีอาการหนัก

เอามหาหิงคุ์ พริก ยาดำ กก จิง เอาเท่ากันละลายน้ำส้มสุ้า คัดปากกรอกเข้าไปไม่ตายแล

ยาต้มแก้แน่นหน้าอก

เอาหนั่งแรด เอ็นกวาง สะค้าน รากข้าวปลู ดีปลี เถาหมอก ผักหวง จันทน์หอม กระดอม สมอ วันขอ ข่า ต้มกินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียดเจ็บขัดคันอกคันใจ

เอาเจียงพรา้งนางแอ รากไฟเทศ เปลือกข่อยหย่อง ไม้เท้าขาม่อม รากเสนียด เปลือกสะเดา รากมะหวด รากย่านาง ต้มแก้จุกเสียดขอกแทงแล

ยาแก้จุกเสียด แก้เสลด แก้ลม

เอามหาหิงคุ์ เกลือสินเธาว์ พริก จิง คีปรี เทียนทั้ง 5 กก บดละลายน้ำมันาว มะจั่ว
แก้จุกเสียดท้องขึ้น แก้เสลดและลมตายหายแล

ยาแก้ลมจับหัวใจแก้เลือด

เอาระกำจับ รากถั่วพู ลูกบัวหลวง กฤษณา ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง ยาทั้งนี้บดละลาย
น้ำตาลทราย น้ำตาลกรวด น้ำตาลอ้อย น้ำตาลโตนด น้ำผึ้งรวง น้ำมันงา ยาทั้งนี้ตั้งไฟให้ร้อน จึง
เอายาผงใส่ กวนให้จับเป็นกลอนกินแก้เลือดลมได้ชื่อแล้ว

ยาแก้ลมจุกเสียดให้เจ็บเอวสันหลัง

เอาหญ้าแห้วไซ ใบรักขาว พริกไทย บอระเพ็ด น้ำผึ้งรวง ยาทั้งนี้ตำป่นเอาน้ำเตียนกิน
หายแล

ยาแก้ลมจุกลมเสียด ลมขึ้นหัว ลมตามืด ลมชัก

เอามะรุททั้ง 7 พริก กก ไพล ขมิ้นอ้อย เกลือสินเธาว์ ทั้งนี้ทุกลีการเข้าด้วยกันเป็นยาต้ม
กินหายแล

ยาแก้ปวดบิดจุกเสียด

เอามะขามเปียก เปลือกกลุ่ม ดาอ้อยแดง เกลือ พริก จิง ข่า คีปรี ตำบดละลายน้ำกินแล
ถ้ามิพึงเอาหอม ผ่าง เกลือต้มกิน ถ้ามิพึงเอากล้วยดิบ เปลือกมะกอก เปลือกมะขาม รากมะนาว
พริก จิง ใบเทียน เปลือกพุทรา เปลือกมะม่วงควรวญ รากกล้วยดิบ จี๊ครั้ง บดทำแท่งไว้ละลาย
น้ำกล้วยดิบกินแล ถ้ามิพึง เอาเทียนน้ำ เปลือกเคียว รากเค็ด รากมะเฟือง หญ้าข้าวเย็น ต้มกิน
แก้ตมูก ตกเลือดแล ถ้ามิพึง เอาทองพันชั่ง ขมิ้นอ้อย กำจัดทั้งสอง ขวงขนุน หัวไพล ต้มกิน
แก้บิดแล

ยาแก้ลมจุกเสียดตีขึ้น เลือดตกทวารหนักเบา เลือดมิสะดวก

เอาขมิ้นอ้อย ไพล ผักชีล้อม บดให้ละเอียดละลายมูลโคดำกินหายแล

ยาแก้ลมจุกเสียด ทอບ

เอาจิง มหาหิงคุ์ พริก เกลือสินเธาว์ ผิวมะกรูด บดละลายน้ำส้มสุ้ากินหายแล

ยาช่วยให้อากหด

ยาช่วยให้อากหด และแก้เลือดเน่าร้าย

เอาเบญจกฐผล เบญจสักขี กำมะถันเหลือง เกลือ เบญจกะดาด ต้มขึ้นไว้ให้เย็นจึงแช่ 3 วัน แล้วจึงทำยา เอารากมะนาว ลูกเบญจกานี รากมะพร้าว กระเทียม สีเสียดเทศ เปลือกลูกมะตูม เปลือกโหลง กฤษณา ซานหมากดิบ ปูนแห้ง พลุแก่ บดป่นแต่งไว้ฝนด้วยน้ำใสทาทุกวัน หาย ถ้ามีหายหุงน้ำมันต่อไป เอาหัวอุตพิศ นุก กลอย กะดาดทั้ง 2 ขอบชะนางทั้ง 2 ทลายหมากดิบ ใบอังกาบ ใบเสนียด รากแดงหนู รากถั่วพลู ใบทองพันชั่ง ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำสิ่งละด้วยน้ำมันงา 2 ถ้วย หุงให้คงแต่น้ำมัน ปรง เอาเทียนทั้ง 5 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ น้ำประสานทอง พัดแพวแดง ตำผงปรงลงที่น้ำมัน กวนตากแดด 3 วัน จึงเอาน้ำล้นน้ำมันปรงไว้ที่ตาก ทั้งกัดหด แก้เน่าเหม็น คากนั้นเหี่ยวลง จึงเอาน้ำมันทาไป หายแล

ยาชักคากให้หด ห้ามโลหิตด้วย

เอาลูกกระเทียม หอม รากไผ่เทศ เทียนขาว เทียนดำ ตรีกะตุก รง ดอกคำไทย ดินปลวก ต้ม 3 เอา 1 กิน 3 เวลา หายแล

ยาชักให้อากหด

1. เอานมราชสีห์ ขอบชะนางแดง กะเม็งแดง ขมิ้นอ้อยหัวใหญ่ ต้มน้ำปูนใสกินหาย
2. เอาเบญจมะพอ เบญจลำโพง เบญจมะกล่ำ หมากเหลือง เปลือกมะเดื่อ เปลือกเพกา เกลือ ต้มให้งวดเอาไว้ให้เย็น เอาน้ำชำระคาก เมื่อถ่ายอุจจาระนั้นเกิดคากหด แก้เปื่อยเน่าวิเศษนักแล

3. เอาลูกจันทน์ ลูกเบญจกานี รากมะพอ เปลือกเถียงพรวานางแอ เอาเสมอภาค บดป่นแต่ง ฝนด้วยเหล้าครึ่ง น้ำครึ่ง กิน 7 วัน แล้วจึงเอามะพอทั้ง 5 มะกล่ำเครือ เปลือกเพกา ต้มให้งวด แชะคากหายแล แล้วหุงน้ำมันใส่เอาใบคนที่สอ ใบกะเพรา ใบจอกน้อย ใบผักเป็ด ใบคำลึง ใบตะไคร้บัก ใบตานหม่อน ใบตานขโมย เปลือกพุทรา รากมะเขือขื่น ลูกถั่วพลู ขมิ้นอ้อย ยาทั้งนี้เอามะพร้าวไฟหุงให้คงแต่น้ำมัน เอารากเจตมูลเพลิง พัดแพวแดง คิงเหลื่อม ผีน ตำให้แหลก ปรงลงในน้ำมัน ใส่คากหดหายแล

ยาแก้เด็กคากออกแก้ไข้

1. ท่านให้อาผัดเสียนผี แก่นแสม รากส้มกุ้ง ใบกะเพรา รากชุมเห็ด บอระเพ็ด กระวาน ดีปลี คิง ต้ม 3 เอา 1 กินตามกำลังเด็กและผู้ใหญ่แล

2. เอาผักเสี้ยนผี แก่นแสม รากส้มกุ้ง ใบกะเพรา รากชุมเห็ด บอระเพ็ด กระวาน ดีปลี
คิงส์ ดัม 3 เอา 1 กินตามกำลังเด็กและผู้ใหญ่

ยาแก้ร้อนดีพ่วง แก้ไข้

ยาแก้ร้อนดีพ่วง

ท่านให้อาจันทร์ สน ตรีผลา ลูกข้าวพูล รากมะเอ็ก กระดอม บอระเพ็ด จิงตาแดง สิ่ง
ละ 1 ตำลึง ตำผงละลายน้ำร้อนหรือต้มกินก็ได้

ยาแก้ไข้เพื่อร้อน ดีพ่วง

ท่านให้อาแห้วหมู บอระเพ็ด รากข้าวพูล หนุ่ยรังกา ต้มกินหาย

ยาแก้ร้อนดีพ่วง ดีเดือด

ท่านให้อาแห้วหมู รากขั้มนอน จันทน์ ดัม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้ดีทั้งปวง

ท่านให้อาสมอทั้ง 3 จิงแห้ง มะขามป้อม แห้วหมู ดีปลี โกงก้านพร้าว โกงสอ โกง
จุฬาลำพา หนุ่ยดินกา แผลก ตะไคร้หอม จันทน์ทั้ง 2 บอระเพ็ด กระดอม ก้านสะเดา ฝักราช
พฤกษ์ สน รากมะเอ็ก รากขี้กาแดง ดัม 3 เอา 1 กินแก้ดีเดือดคตินอนหาย

ยาแก้ไข้ดีเดือดให้คลั่ง ไม่เจรจาเหมือนผีเข้าอยู่ประจำตัว

ท่านให้อารากชะพลู ตรีผลา ชะมด กระดอม พิมเสน บอระเพ็ด จันทนา สน ตำผง
ละลายน้ำผึ้งกิน

ยาแก้ดีเดือด

ท่านให้อาจันทร์ สนไทยสนเทศ กฤษณา เจตพังคี แห้วหมู ตรีผลา ชะพลู เอื้องน้ำ
รากราชคัศ รากไคร้เครือ ดัม 3 เอา 1 กินแก้ดีเดือด

ยาแก้ไข้แก้ดีเดือดแก้เลือด คันแค้นกัน ก็ดี ใช้สันนิบาตทั้งหลายก็ดี

เอาสมอทั้ง 3 จันทน์ทั้ง 2 รากข้าวพูล จิงจ้อ แห้วหมู บอระเพ็ด ยา 6 สิ่งนี้ ดัม 3 เอา
1 กินแก้ไข้สันนิบาตทั้งปวงอันเป็นหนักเข้าตรีโทษหายแล

ยาแก้ดีเดือดให้คั้งไม้เจรจาเหมือนผีเข้าอยู่ประจำตัว

เอารากข้าวหลาม ตรีผลา พิมเสน กระดอม บอระเพ็ด จันทนา สน ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน

ยาแก้โลหิตแก้ไข้ดีเดือด แก้เลือดขึ้น ร้อนเนื้อร้อนตัว

1. เอาสังข์เผาไฟ ตรีกระตุก ว่านน้ำ ไพล กระชาย หญ้าพานงูแดง สมอพิเภก เกลือ ยา
ทั้งนี้เอาเท่ากัน ตำผงละลายน้ำมะนาวกิน แก้โลหิตก็ได้ แก้ไข้ดีเดือด เลือดขึ้นเจ็บศีรษะ ระทม
ระทวย ร้อนเนื้อร้อนตัว ไข้ดีพ่วง ไข้เจ็บลูกมียอกแล อยู่ไฟมิได้

2. เอารากข้าวหลาม สะค้าน กานพลู สมุลแว้ง มหาหิงคุ์ การบูร ว่านน้ำ ลูกจันทน์ เทียน
ทั้ง 5 กระวาน พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำส้มส้าก็ได้ น้ำร้อนก็ได้ คนที่สอก็ได้แก้ลม
วิงเวียน ลมขึ้นหัว แก้ป้าง แก้เลือดทั้งปวงแล

ยาประโตสาธิคุณแก้ดีพ่วง

ท่านให้เอาจุกรโหรินี้ ลูกกระดอม โกรฐพาลำพา หัวหมู ตะไคร้หอม น้ำประสานทอง
ลูกสมอเทศ มะขามป้อม ลูกกระดอม พาโหม บอระเพ็ด จิง สะเคา ไม้รวก ราชพฤกษ์ ต้ม 3
เอา 1 แก้ดีพ่วงแล

ยาต้มแก้ดีเดือด เลือดหลง คั้ง เลือดขัด ริดสีดวง ผอมเหลือง

ท่านให้เปลือกเล็ก เปลือกใหญ่ หัสศุณไทย โกรฐพุงปลา รากกำชำ เอาเหล้าเป็นน้ำต้ม 1
บาท ผูกคอกหม้อไว้ให้กินครั้งละฝ่าหอยหนึ่ง

ยาแก้ดีหล่นจากเบ้าให้ลงท้อง ให้ระส่ำระสาย ให้คั้งดังบ้า เจรจาด้วยผีนอนเป็นบ้าไป 7 วันแก้มิ ได้ตาย

ท่านให้เอาจันทน์ทั้ง 2 สิ่งละ 1 ตำลึง กรูงเขมา 1 บาท กระพังโหม 1 ตำลึง ลูกสมอ
ไทย 1 ตำลึง ต้ม 3 เอา 1 แทรกขมิ้นขาสกรกินแก้อดิสารแล

ยาแก้กำเริบดีกระตุก

ท่านให้เอาจันทน์ขาว จันทร์เทศ จันทนา สังข์ ตรีผลา ลูกพลู รากมะอึก ลูกกระดอม
ลูกขี้กาแดง บอระเพ็ด ยาทั้งหมคนี้อาสิ่งละ 1 บาท ต้มก็ได้ บดก็ได้ทำแท่งไว้กินแก้อดิสาร

ยาแก้ไข้ดีเดือด

ท่านให้เอารากพุงค้อ รากไม้เท้าขาม่อม บอระเพ็ด กระดอมทั้ง 5 สิ่งละ 2 ตำลึง 2 บาท จี๋เหล็กทั้ง 5 ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบส้มซ่า ใบมะขาม ใบส้มป่อย รากตองแตก หัวหมู เอาสิ่งละ 5 ตำลึง ต้มกิน

ยาแก้ดีเดือด ดีพ่วง

ท่านให้เอาเทพทาวโร เบี้ยจ๊กจั่น หวายตะค้า แก่นโค เขากวาง ถิ่นทะเล คิงเหลื่อม น้ำนมวัวเป็นกระสายบดละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาบ้าดีเดือด บ้าเลือด บ้าลม

เอาพริกก่อน จิงแห้ง กระเทียมจุก มะกรูด ยาทั้งนี้ต้มด้วยน้ำมะพร้าวนาฬิกา 3 ลูก ต้มให้งวดแล้วกรองเอาแต่น้ำยาเท่านั้น ถ้าเลือดร้ายทั้งปวง ถ้าระดูก็ดี ออกก็ดี ลูกเจ็บ ขี้เลือดขำใน ออกก็ดี เอาเทียนดำ มะขามเปียก ดีเกลือ คุลีการเข้ากัน ตั้งไฟขึ้นเป็นยาคุณกินสามหน ลงเลือด กินยานี้หายแล

ยาแก้ดีพิการ ให้ร้อนกระวนกระวาย ปากขม ตาเหลือง

เอาใบมะงั่ว มะกา ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล หรือเอารากพิมเสน รากไม้เท้าขาม่อม รากไผ่ป่า รากผักไหม ต้มให้งวดกินหาย หรือคองคิง หัวหอม จิงแห้ง ขมิ้นฮ้อย กก กะทือ ไพล กะชาย ผักเค็ดเค้า ใบชุมเห็ด ใบจิงจ้อ ใบปิบ สารส้ม พริก น้ำมะนาวเป็นกระสาย กินหาย

ยาดีรัว ให้ขี้เหลืองเยี่ยวเหลืองตาเหลือง มักขี้มากสะดุ้ง และขี้ขาด

ให้เอาจันทน์หอม เถาหมอก ต้ม 3 เอา 1 กินแล

ยาแก้บ้าดีเดือดพ่วงจุกเสียด

เอาเปลือกดินเป็ด ชุมเห็ด รากพุมเรียง เจตมูลทั้งสอง พริก จิงทั้งสอง กก เกลือ ต้ม 3 เอา 1 กินและอาบสำหรับบ้าทั้งปวง อีกขนานหนึ่งเอา กำจัดกำยาบ หนาด พาโหม สาบแห้ง สาบกา พานงูแดง ขี้กา ชุมเห็ด เข็มทั้ง 2 ถามีสม พาดโตน แดเถื่อน พังปราบ ใบกระท้อน ใบแฝก ไผ่งาช้าง กระแต หญ้าตีนกา ฝัก แผลก โปกออม ทองพันชั่ง ค้างสามย่าน มะหาด รากสะเดา ใบมะขมทั้ง 2 ใบหวาย รากข้าว ชะงอ ใบขบา ดีปลี ทองหลางทั้งสอง ไฟทั้ง ช้องนางคลี ธรณีสาร ถั่วแรด หญ้าเห็ดมอญ กะดอม มะกรูด หญ้าไต้ใบ หญ้าเข็ดมอญ แขน้ำให้กินหาย

ยาแก้ดีเดือด แก้ไข้สรรพชน

เอามะแว้งทั้ง 2 ไม้เท้าขยำม่อม บอระเพ็ด จิงแห้ง มูกมัน รากเสนียด จันทน์ขาว
เหหัวหมู ลูกกระดอม จุกโรหิณี ราชพฤกษ์ ต้ม 3 เอา 1 แก้สรรพชนแล

ยาแก้ดีเดือดเลือดคั่งพ่วง แก้ระส่ำระสาย

เอาลูกมะพร้าวแก่ ลูกถั่วพู ถั่วเขียว ลูกผักชี จิงแห้ง ต้ม 3 เอา 1 แล้วจึงเอาข้าวแรม 3
ปี เอามาต้ม ด้วยยานี้ เดี่ยวให้สุกแล้วเอาน้ำตาลโตนด น้ำตาลชันทศกรมาปรุงลงให้กินมีกำลังแล

ยาแก้ไข้เพื่อลมเลือดพ่วง

เอารากผักเขา ขี้กาแดง ย่านาง จันทน์ทั้ง 2 หนุ้าแพรก หนุ้าปากควาย รากกล้วยน้ำ
กล้วยตืบ แผลง ดอกพิทูร ดอกมะลิลา เกสรบัวหลวง หัวนินพูลี ชะเอม ชะเอม ยานี้ต้มกินหาย
แล

ยาแก้เลือดเดือดเลือดพ่วง เลือดแห้งเลือดกรัง ให้คลั่งไคล้

เอาเปล้าน้อย เปล้าไทย หัสฤๅเทศ หัสฤๅไทย โกรๅพุงปลา ขมิ้นอ้อย รากสับกระซๅบ
ยาทั้งนี้ต้มด้วยเหล้ากลั่นให้กินแต่ช้อนหอยหนึ่งแก้เลือดเดือด แก้เลือดพ่วงให้คลั่งไคล้แล เป็นพิษ
ต่าง ๆ แก้เลือดขัดเลือดกรัง แก้ผอมเหลือง

ยามหาธิคุณ แก้ดีเดือด

1. ท่านให้เอาใบสะเดา หนุ้าตีนกา ลูกกระดอม แผลง ลูกมะขามป้อม กรุงเขมา มะแว้ง
เครือ โกรๅจุพาลำพา จุกโรหิณี จันทน์ทั้ง 2 ต้มกินแก้ดีเดือดแล
2. ท่านเอาขิง ลูกขๅไทย ลำพัน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กรามพลู สมุลแว้ง ชี
ล้อม ชีลา น้ำประสานทอง โกรๅทั้งห้า เทียนทั้ง 5 เอาสิ่งละ 1 เพื่อง ลูกสมอพิเภก จุกโรหิณี
ไคร้เครือ สรรพพิษ กำยาน ไม้สัก ขี้เหล็ก แก่นมะหาด พริก ข่า ขี้กาแดง บอระเพ็ด ลูก
กระดอม เหหัวหมู ย่านาง จันทน์ทั้ง 2 รากคา โกรๅจุพาลำพา โกรๅก้านพร้าว ต้มกินหาย

ยาแก้บ้าดีเดือด บ้าเลือดลม 9 จำพวก

เอาเจตมูลเพลิง รากข้าวพๅ ดิปลี ขิง โกรๅทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู
สมุลแว้ง เลือดแรด ขาคำ น้ำประสานทองสดเสียบก่อน ยาทั้งนี้ตำผงไว้กินสำหรับแก้บ้าดังกล่าว

ยาแก้บ้าดีเดือด บ้าเลือดบ้าลม ให้แข่งให้ดำ

ท่านให้อาพริกอ่อน จิงแห้ง ลูกมะกรูด 15 ลูก ยาทั้งหมดนี้ ต้มด้วยมะพร้าวนาฬิกา 3 ลูก ต้ม 3 เา 1 เาพิมเสนปรุ่งลงพอสสมควรกิน

ยาแก้โรคบ้าดีเดือดแก้เลือดลม บ้ารำพึง บ้าพิกลต่าง ๆ บ้าให้กลัวร้องไห้หัว ให้มีนให้มายาต่าง ๆ เพราะเลือดดีเลือดแรงนัก

เอาพริกอ่อน จิง กระเทียม ลูกมะกรูด มะพร้าวนาฬิกา ต้มให้งวด เอาพิมเสนปรุ่งลงกิน

ยาแก้ถ้าผู้หญิงคลอให้เจ็บหัวมัวตา ตามืด

1. เอารากหมาก รากกะเพรา ขมิ้น้อยย ดองคิง ไพล พริก ข่า จิง กรูงเขมา เจตมูลแดง เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลาง เอาเสมอภาค ตากแห้งแล ตำผงละลายน้ำมะนาว แล้วสุม กระหม่อม เอากระชายปิดไว้ 3 วันหายแล

2. เอาคนที่สอทั้งคันทั้งราก เอานมหวาน รากขี้กา พริก จอก กก ขรทัง 2 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ยาทั้งนี้ตำป็นเอาน้ำต้มกินแล ถ้าหญิงขาดระดูเอาเกลือมาต้มเคี่ยวกับน้ำมะนาว ทำกลอนกินขั้ระดูแล

ยาแก้ลูกอ่อนเป็นลมชัก ให้สะดุ้ง กระตุกมือ ตื่น เท้าเย็นถึงหัวเข่า ให้ชนพอง นอนสะดุ้ง ตกใจ ให้แน่นอก

1. เอาเมล็ดแดงโม รากหญ้าคา ตาอ้อยแดง หญ้าปากควาย ใบมุงมิง ใบผักเป็ด ว่านน้ำ ผักเสี้ยนผี ลูกคัดเค้า พริก จิง กก บดด้วยน้ำร้อนกิน ถ้าชโลมละลายน้ำข้าวข้าวแล ห้ามมิให้กิน ยาเข้าสู่รา

2. เอาผักชี ว่านน้ำ ใบสะเดา หญ้าปากควาย ผักคราด ตาอ้อยแดง เม็ดถั่วเขียว พริก กก จิง ดีปลี บดละลายน้ำกิน ทากระหม่อม แก้มซกหน้าซกหลัง และลมตานซาง แก้เมื่อยด้วย แล

ยาต้องสำหรับคนลูกอ่อนกิน

เอาข่าทั้ง 2 คำฝอย ดินประสิ้ว ลูกกระวาน กานพลู ดีปลีลูกพลู เจตมูลเพลิง เจตมูลเพชร ขี้กายอดแดง หัวขิง ตำผงห่อผ้าแซ่เหล้ากินแก้เลือดลม

ยาแก้อาการโรคเกี่ยวกับปาก

ยาแก้ไข้ปากแห้ง ผมหแห้ง คอแห้ง

เอารากกล้วยดิบ ลูกมะเดื่อทั้ง 2 ต้มแช่น้ำไว้ เอาจันทน์แดง โกรฐหัวบัว ดีงู ฝนด้วยขาน้ำตาลิน ทาปากที่แห้งนั้นหายแล

ยาแก้ถ้าไข้ให้ขมปาก เบี้ยวปาก ผาดปาก ให้นอนสะดุ้ง นอนมิหลับให้คั่งดังมีไข้มาซึ่งโกรธแล ไข้สันนิบาต เพื่อโลหิตพิการ 4 จำพวก

เอาจันทน์หอม จันทน์ตรีผลา ลูกข้าวลู่ รากมะอึ้ก ลูกกระดอม ลูกจี่กาแดง บอระเพ็ด คัมภีร์แล

ยาแก้รากไข้ให้ขมปาก

เอาชิงช้าชาติ ต้มเอาน้ำ เอาพริก เกลือ ปรงใส่ลงกินหายแล

ยาทาปาก

เอาหนังกระเบน กานไม้ไผ่ดำ รากคิน ยาทั้งนี้เอาเผาไฟให้ไหม้ เอาน้ำประสานทอง ลินทะเล ยาทั้งสองนี้สุญเสียก่อน พิมเสน ชาติหัสตุณ ยาทั้งสองนี้แทรกสมองปลาช่อน ดีเมงสาบ จี้แรงขาว ยาทั้งนี้คั่วเสียก่อน บดด้วยสุราปั่นเป็นแท่งไว้ ละลายน้ำมะนาวก็ได้ น้ำฝนก็ได้ น้ำมันดิบก็ได้ ละลายทาปากหายแล

ยาแก้กาฬล้นหุดคางแข็ง

1. เอาทองหลางใบมน ลูกมะกอกเผาไฟไหม้บดทำแท่งฝนด้วยน้ำข้าวสารทั้งกินทั้งชโลมแล
2. เอาใบหนูนปุด ใบสับปะรด บดละลายน้ำสารทั้งกินชโลมหาย

ยาแก้ประสะล้นแก้ทำพิษ

เอาหัวไพล หอมแดง สุพันธันแดง เถาชิงช้าชาติ บดละเอียดเอาเหล้าเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ละลายสุรากินและทาถึงก็ได้

ยาแก้ลิ้นแตกเป็นขุม

เอาพริก กก เกลือ ใบคัล้า บดละเอียดหมกไฟให้อุ่นอมเถิด

ยากินแก้คันแตก

เอาผิวไม้รวก ดินสอพอง น้ำประสานทอง บดละลายน้ำขาวข้าว ถ้ามีฟ้งเอราภามะนาว สมอร่องแร้ง ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง ทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำขาวข้าวกินคั้นกลั

ยาล้างปากเด็ก

เอาสีเสียดเทศ สีเสียดไทย ขอดไพล ขอดหว่า มหาหิงค์ น้ำมะนาวละลายให้กิน หรือทา หม่อมทาที่คั้นแล

ยาทาปากเด็กเมื่อคลอดออกมา

เอาใบผักคราด ขมิ้นอ้อย จิงศด บดเป็นแท่งไว้ เหล้าเป็นกระสาย ทาลิ้นกันขางทั้งปวงมี ขึ้นแล

ยาแก้ปากเปื่อย

เอสีเสียด มะพร้าว ลูกจันทน์ กานพลู เกสรบัวหลวง บดทำแท่งไว้ละลายทาปากเปื่อย

ยาทาแก้ปากแห้ง

เอาลูกหมากลูกหนึ่ง ลูกมะกอกเผือก จันทน์แดง ดิงเกลือม ฝนด้วยน้ำทาปากแห้งหายแล

ยาข้วนปาก

ให้เอาเปลือกตะเคียน ใบหม่อน เปลือกกวทางตาล เปลือกกระทำตัน สลอดน้ำ ใบทับทิม เอาเสมอภาคต้มใส่เกลือเล็กน้อย ให้เอาข้วนปากแก้ปากเปื่อยแก่น้ำลายเหนียว

ถ้าปากคอเปื่อย มีน้ำลายเหนียว เป็นเม็ดเป็นขอดขึ้นในลิ้นในคอ ทำพิษต่างๆ ให้แก้โดย

เอาจันทน์ทั้ง 2 ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกประคำดีควาย รากทองแตก ลูกจันทน์ สมอเทศ โกรฐสอ โกรฐเขมา ดิงเกลือม เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำมะนาวเป็นกระสาย กินเท่าลูก พุทรา

ยาแก้ไข้ปากเปื่อย

เอาเปลือกไข่เน่า เปลือกแคแดง เปลือกเพกา จันทน์ทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ลูกกระดอม ใบ กระวาน หนุ้าเกล็ดหอยทั้ง 2 รากมะตูม บอระเพ็ด ตรีผลา ยาคำดัมกิน

ยาแก้ไข้ให้ปากเปื่อย กฐุมอก กฐุมใจ

เอาลูกผักชีทั้ง 3 รากบัวหลวง รากมะตูม ชะเอม ต้มกินหาย

ยาล้างปากเด็ก

เอาสีเสียดเทศ สีเสียดไทย ขอดไพล ขอดหว่า มหาหิงคุ์ น้ำมะนาวละลายให้กิน หรือทาหม่อมทาที่ตินแล

ยาทาปากเด็กเมื่อคลอดออกมา

เอาใบผักคราด ขมิ้นอ้อย จิงศด บดเป็นแท่งไว้ เหล้าเป็นกระสาย ทาล้นกันซางทั้งปวงมีจิ้นแล

ยาแก้ปากเปื่อย

เอาสีเสียด มะพร้าว ลูกจันทน์ กานพลู เกสรบัวหลวง บดทำแท่งไว้ละลายทาปากเปื่อย

ยาทาแก้ปากแห้ง

เอาลูกหมากลูกหนึ่ง ลูกมะกอกเผือก จันทน์แดง คิงเหลื่อม ฝนด้วยน้ำทาปากแห้งหายแล

ยาบ้วนปาก

ให้เอาเปลือกตะเคียน ใบหม่อน เปลือกวาทางตาล เปลือกกระทำตัน สลอบน้ำ ใบทับทิม เอาเสมอภาคต้มใส่เกลือเล็กน้อย ให้เอาบ้วนปากแก้ปากเปื่อยแก้ น้ำลายเหนียว

ถ้าปากคอเปื่อย มีน้ำลายเหนียว เป็นเม็ดเป็นยอดขึ้นในลิ้นในคอ ทำพิษต่างๆ ให้แก้โดย

เอาจันทน์ทั้ง 2 ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกประคำดีควาย รากทองแตก ลูกจันทน์ สมอเทศ โกฐสอ โกฐเขมา คิงเหลื่อม เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำมะนาวเป็นกระสาย กินเท่าลูกพุทรา

ยาแก้ไข้ปากเปื่อย

เปลือกไข่เน่า เปลือกแคแดง เปลือกเพกา จันทน์ทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ลูกกระดอม ใบกระวาน หญาเกล็ดหอยทั้ง 2 รากมะตูม บอระเพ็ด ตรีผลา ยาคำบดกินหาย

ยาแก้เสมหะ

ยาแก้เสมหะ แก้วบวม แก้วระดูผิปกติ

ท่านให้เอาลูกจันทน์ กระวาน กานพลู โกรฐหอ อำพัน เทียนทั้ง 5 น้ำประสานทอง
เกลืออิฐ เกลือเขาวงกต เกลือสมุทร เกลือแกง มหาหิงค์ เจตมูล รากชะพลู จิง กระดาดทั้ง 2
บดแก้เสมหะแก้วบวม 5 ประการ แก้วระดูผิปกติ

ยาชำระน้ำเหลือง แก้เสมหะ ถูกเสียดพระศอ ให้เจริญอัคนีผล แก้เสมหะเน่าในอกในท้อง

เอาตริกะตุก ตริผลา สิ่งละ 1 บาท เกลือสินเธาว์ 2 สลึง ดีเกลือ 1 บาท บดเสวย

ยาแก้เสมหะพิการ

1. ท่านให้เอามะขาม ใบส้มป่อย ฝาง สมอเท่าอายุ เถาวัลย์เปรียง หัวหอม ต้ม 3 เอา 1
แทรกดีเกลือ ตามธาตุหนักเบาเถิดแล้วจึงกินติดต่อกันไปอย่าหยุดแล
2. เอาใบมะขาม ฝาง แผล ใบส้มป่อย สมอไทย เถาวัลย์เปรียง หัวหอม ต้ม 3 เอา 1
แทรกดีเกลือกินตามธาตุหนักเบา

ยาแก้เสมหะแตกให้สะดร้อนสะบัดหนาวบางทีลงเป็นเลือด เสมหะปวดมวน

เอาลูกผักชี ลำพัน เปลือกมูกมัน น้ำเต้าขม ใบลูกกระดอน แก่นขี้เหล็ก ตุมกา เอาเสมอ
ภาค ต้มกินแก้ไข แก้เสมหะ

ยาแก้ไข้เพื่อเสมหะให้ร้อน, หนาว

เอาบอระเพ็ด หัวหมู หนามเดือยไก่ จิงแห้ง ต้ม 3 เอา 1 เอาลูกข้าวพุด ตำผงให้ลงเข้าพอ
ประมาณ กินแก้ร้อนแล ถ้าให้ร้อนไม่หลับก็หายแล

ยาแก้เสมหะวินาศ

เอาโขนน้ำเต้า บึงให้เกรียม เอาจิง ไพลหมดไฟ สมอไทย ลูกผักชี เม็ดผักชี พริกไทย
บดทำแท่งละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำส้มสุก กิน ถ้าร้อนในคอสะท้านหายแล

ยาแก้เสมหะในคอขึ้นปาก

เอารากมะนาว รากสวาด รากขอม จันทน์ขาว ฝนด้วยน้ำกินหายแล

ยาแก้เสมหะนิบาต

ท่านให้เอาคุดเค้า ตรีกะตุก 1 บาท ตรีผลา 1 บาท เนื้อฝักราชพฤกษ์ 1 บาท ก้าน
สะเดา 1 บาท 1 สลึง ต้มกินหายแล

ยาแก้เสมหะขึ้น

เอารากมะนาว รากมะหาด รากพะยอม แก่นจันทน์ ฝนด้วยน้ำกินแล

ยาแก้เสมหะแก้บวม 5 ประการ แก้วระดูโลหิต เหมันต์

ให้เอาลูกจันทน์ กระวาน กานพลู โกรฐสอ อำพัน เทียนทั้ง 5 น้ำประสานทอง เกลืออิฐ
เกลือเทวเกศา เกลือสมุทร เกลือแคง มหาหิงคุ์เจตมูล รากข้าวพลู ชิง กระดาดทั้ง 2 จึงจ้อ เอา
เสมอภาคบดกินแก้เสมหะ

ยาแก้เสมหะ จักผามบานย่อย ดับเคลื่อน

เอาใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมะคัน ใบส้มส้มเสี้ยว ใบกะเม็ง ตำผงละลายน้ำมะนาว น้ำ
ส้มสุ้า หรือน้ำส้มสายชูกินหาย

ยาแก้เสมหะเน่าในอกในท้อง

ให้เอาตรีกะตุก ตรีผลา เกลือสินเธาว์ ดีเกลือบดกินหาย

ยาแก้เสมหะคอแห้งกินข้าวไม่ได้

ท่านให้เอาลูกจันทน์ กฤษณา จันทน์ทั้ง 2 ไคร้เครือ ประคำดีควาย แก่นสน ดิงเกลือ
บดละลายน้ำส้มสุ้า น้ำมะนาว อม กิน

ยาแก้กระหายน้ำ

ยาแก้กระหายน้ำ

1. เอามะกอก รากบัวหลวง จันทน์ขาว คินประสิวราหัดแช่น้ำกินทา ถ้ามิพึง
เอาเปลือกมะกอก รากกระเถด แช่น้ำให้กินหาย
2. เอาเห้วหมู ว่านน้ำ รากตานหม่อน รากทุ้มมะค่า ใบผักเป็ด บดด้วยน้ำข้าวข้าว เอา
น้ำกินหรือสุ่มกระหม่อมหายแล
3. เอารากมะกอก ข้าวสารคั่ว น้ำตาลทราย พิมเสน แช่น้ำแก้กระหายน้ำ แก้ตามืดหาย
แล

4. เอาไม้สัก ใบสน แผล ผ่าง ฉำฉา ข้าวสุกเผาไฟ ผสมคน แชน้ำกินแก้ชากน้ำ ถ้ามีฟงเอาลูกมะกอก รากจิ้ง ดินประสิ้วขาว ข้าวสารคั่ว แชน้ำกินแก้ชากน้ำแล
5. เอารากมะกอก แล้วเอาข้าวสารคั่ว แชน้ำกินหาย หรือเอารากขี้เหล็กฝนด้วยน้ำอ้อยแดงกินหาย หรือเอารากบัวหลวง รากมะแว้ง ดินประสิ้ว รำหัดแชน้ำกินหาย
6. เอารากขั้มนอน รากทรงบาดาล รากมะตูม รากมะจั่ว รามะนาว เปลือกแห่น เปลือกคุด ฝนด้วยน้ำข้าวกินหายแล
7. ให้เอาใบคำไก่ ข้าวตอกเหนียวตาล บดละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำตาลทรายก็ได้แล
8. เอาเม็ดมะขาม ข้าวเหนียวดำ เอาคั่วให้ไหม้ แชน้ำด้วยรากบัวกินแก้ชากน้ำหายแล
9. เอารากบัวหลวง มะกอก จันทน์ขาว แชน้ำเอา ดินประสิ้ว รำหัดเล็กน้อย กินแก้แล
10. เอาดอกสารภี ดอกพิทูร ดอกบุญนาค เกสรบัวหลวง จันทน์ทั้ง 2 เอาเสมอภาคบดทำแท่งไว้ละลายน้ำบัวหลวง น้ำมะกอกกินหาย
11. เอาบอระเพ็ด หัวหมู หัวหอมแดง จิง ตะไคร้หอม ต้ม 3 เอา 1 กินแก้กระหายน้ำ แก้ลิ้นหัดก็ได้ ตาเหลืองก็ได้ แก้กูกเสียดก็ได้
12. เอารากบัวหลวง รากทองหลางน้ำ รากสลอด รากถั่วพู ก้ามปูทะเล ฝ้องสามย่าน บดเป็นแท่งด้วยน้ำขี้เหล็กแทรกสารส้ม ดินประสิ้วขาว กินแก้ชากน้ำ เอารากจอก รากแห่น รากกระจับ รากบัวหลวง บดละเอียดละลายน้ำแชน้ำเอาหมวกกินแล
13. ให้เอาขั้มนอน รากผักเขา สะเอม เปลือกทองหลางน้ำ เปลือกชุมโค เอาเท่ากัน
14. เอารากมะตูม จิง ต้มกินด้วยน้ำหายแล

ยาแก้กระหายน้ำแก้ร้อนภายใน

ท่านให้เอาสังข์เผาไฟให้โชน รากบัวหลวง ครั่งมาลาเผา ชาดก้อน ดอกพิทูร ดอกบุญนาค รากสลอดน้ำ รากคันทร่ง ก้ามปูทะเล ดินประสิ้ว ยาทั้งหมดนี้เอาเสมอภาคบดทำแท่งฝนด้วยน้ำดอกไม้มักินแก้กระหายน้ำเสลดหยุดหายแล

ยาแก้เด็กกระหายน้ำ

ท่านให้เอาเปลือกแคแดง ดินกิน รากจิงจ้อหลวง ตำแชน้ำกิน

ยาแก้เด็กและผู้ใหญ่กระหายน้ำ

เอารากบัวหลวง รากถั่วพู รากทับทิม แชน้ำเหล้า เอามาเผาให้เกรียม แชน้ำไว้กินดีแล

ยาแก้ยากน้ำหนักร

เอาจ้ดมอน ทองหลางน้ำ เปลือกชงโค แซ่น้ำกินแล ถ้ามีฟ้งเอารากมะตูม จิง ต้มกิน
หายแล

ยาแก้ให้หายสะอึก

ท่านให้เอาชะเอม ดิงเกลือม พริก ข่าแก่ บดละเอียดละลายเหล้ากิน

ยาแก้ระหายน้ำให้คอแห้ง

เอารากมะกล่ำเครือ รากส้มป่อย รากไคร้เครือ เนระพูสี ชะเอม หวายตะค้า รากพยอม
พินนาค รากหญ้าดำ วานกิบแรด ฝนด้วยเหล้า ปรงคิง กินแก้พิษฝักาพในท้องมันให้คอแห้ง
วิเศษนัก

ยาแก้ตัวแห้งกระหายน้ำ

เอารากมะแว้งต้น รากย่านาง รากมะเขือขื่น รากมะอึก ฝนด้วยน้ำข้าวข้าว กินหายแล

ยาแก้หืด

ยาแก้หืดไอ มีเสม็ดให้เสียงแหบ

เอาใบหนดี กก หัวหอม น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมันกินแล

ยาแก้ไอหืด ริดสีดวง มงคร่อ

เอามะพร้าวลูกหนึ่ง ขมิ้นอ้อย ผักเป็ด ขอบชะนางแดง กก จิง ยาทั้งนี้เอาน้ำเคี่ยวให้แห้ง
กินแก้หืดไอ ริดสีดวง มงคร่อ ไอแห้งหายแล

ยาแก้หืดไอ เสียงแหบให้ผอมเหลืองยังแต่กระดูก และริดสีดวง 7 จำพวก

เอาคิปลิ กระเทียมกรอบ ลูกข้าวพลูก กะทือ ลูกลำโพง พริก หอม เจตมูลแดง บอระเพ็ด
ตำเป็นผงละลายน้ำร้อนกินตามกำลังวันกินเท่าลูกพุทราเถิดหายแล

ยาแก้หืด

1. เอาพริก จิง สมอทั้ง 2 ดินประสิ้วขาว คีปลีเชือก ถูกสลดคประสะแล้วร่ำหัด ลงสักเล็กน้อย น้ำมะนาวปั่นเท่าเมล็ดถั่วพูกินวันละ 3 เม็ดหาย
2. เอาเบญจกูล โกรฐก้านมะพร้าว เปลือกกลุ่มทั้ง 2 โกรฐพุงปลา ดอกนูนนาค ดอกลำควน กฤษณา สมุลแว้ง โกรฐเชียง เทียนทั้ง 5 การบูร ตำละลายน้ำร้อน น้ำส้มซ่า น้ำผึ้ง กินตามคำสั่งแล
3. เอาเชียงพริ้วอมมาหั่นละเอียด ปลาตุ๋นมาตัวหนึ่งมาสับลงให้ละเอียดคูลีการเข้าด้วยกัน เอาขอดคองกล้วยสุกขอดกลาง ขมิ้นอ้อย ใบว่านหางช้าง พริกไทย คีปลี กระเทียม จิง สะค้าน กระทือ ต้มกินเป็นยาอายุวัฒนะแก้หืดคีนักแล

ยาแก้หืดมกรอ กำเดาจากเสียด

เอาพริก จิง เกลือสินเธาว์ คีปลี ตำผงละลายน้ำมะนาวข้างเช้า เมื่อสายละลายน้ำส้มซ่า กินแก้หืด มกรอ สันนิบาตกำเดา แก้จากเสียดหายแล

ยาแก้ไข้โรคหืด

เอาฝักส้มป่อย เปลือกเถาสะค้าน ใบหนาด ตำให้ละเอียด ละลายหัวกะทิมะพร้าวไฟให้เหลวแต่พอควรกินหายแล

ยาแก้หืด แก้เสมหะ แก้กษัย แก้เลือด แก้เสลด และโรคทั้งปวง

เอามะกรูด ควักไส้ในออกแล้วเอาสรรพยาทั้งปวง ใส่ลงในลูกมะกรูด เอาดินประสิ้ว สารส้ม กะทือ สลด กระเทียม เกลือ บดให้ละเอียดแล้วกินตามกำลังเถิด แก้ได้สารพัดโรค แก้เลือด แก้ลม เมื่อจะกินให้เอา ส้มมะขามเปียก กินหายแล

ยาแก้อาการเกี่ยวกับบุตร

ยาแก้บุตรเหลือง

1. ท่านให้เอามาคทั้ง 2 โกรฐกระดูก โกรฐเขมา ลูกจันทน์ การบูร สีเสียดเทศ 2 สน ใบสะเดา กระเทียมกุด ชะเอมเทศ กัญชา จิง พริกไทย ดิงเหลื่อม ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 2 สิ่ง ขมิ้นอ้อย คีปลี ฝักไข่ม สิ่งละ 1 บาท เบญจกานี ครั้ง เปลือกลูกมะขาม เปลือกแคแดง เปลือกเพกา ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 ตำลึง ต้มกินแก้บุตรเหลือง

2. ถ้าเบาเหลืองดั่งน้ำมันสด เอาลูกสมอไทย 1 สลึง เจตมูลเพลิง 1 สลึง มหาหิงคุ์ 1 สลึง กำมะถันแดง 1 สลึง เทียนดำ 1 สลึง ดอกคำไทย 2 บาท ตำผงละลายน้ำมะนาวกินแก้ น้ำมูตรเหลืองหาน้ำมูตรจางคินักแล

ยาแก้มูตรแดง

1. ท่านให้เอาจุกรโหิณี ประสานทอง ลูกสมอไทย ลูกกระดอม รากมะอึก บอระเพ็ด สนมเทศ จันทน์ขาว ต้มกินแก้มูตรแดง
2. ท่านให้เอาเทียนดำ ดีปลีย่าน เปราะ ไพล กระชาย พริก จิง กระเทียม ต้มกินแก้มูตรแดง
3. ท่านให้เอาพาโหม โกรฐก้านมะพร้าว จันทน์ทั้ง 2 บอระเพ็ด จิง ลูกกระดอม ต้มกิน
4. ถ้ามูตรแดงดั่งน้ำฝางคัม เอาเหั่วหมู เทียนดำ รากมะตูม รากเสนียด รากอังกาบ ใบสะเดา ลูกเอ็น โกรฐสอ เกลือสินเธาว์ ตำผงละลายน้ำอ้อยแดง กินแก้เบาแดงหาย
5. ท่านให้เอารากผักสาบ รากย่านนาง รากผักหวานบ้าน ตะไคร่น้ำ ฝนน้ำขาวข้าวแก้ใช้ปากแห้ง แก้มูตรแดง

ยาแก้มูตรแดง

ท่านให้เอาโกรฐก้านพร้าว จันทน์ทั้ง 2 บอระเพ็ด ลูกกระดอม พาโหม ต้มกินแก้มูตรแดง เจ็บอกเจ็บหลัง แก้เสียดราวคาง

ยาแก้ตมูตรเลือด มูตรหนอง

ท่านให้เอาเปลือกพุทรา เปลือกจิก เปลือกแคแดง เบญจानी ต้มสามเอาหนึ่งกิน

ยาแก้ตมูตรลงเป็นเลือด

ท่านให้เอาห้วมหาหงส์ รากย่านนาง สนม สัก สักชี แก่นประคู้ ดอกคำไทย ดอกจิว ครั้ง สีเสียดเทศ สีเสียดไทย ยาทั้งหมคนี้นวดทำแท่งไว้ ถ้าลงเลือดละลายน้ำเสนียดกิน

ยาแก้มูตรคือให้ปัสสาวะวิปลาศให้ขัดเบาขัดห้วหน้าให้หน้าฟก บางทีเป็นมูตกิด มูตฆาต

ท่านให้เอาสะค้าน รากข้าวพสุ เจตมูลเพลิง ดีปลี จิง มะตูมอ่อน แผลกหอม สมอ ลูกผักชี ห้วข้าวเย็นจีน 2 ตำลึง 2 บาท อ้อยแดง ปล้องทุบ ใต้โคกกระสุน เหั่วหมู ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้พิษภายใน ล้อมตับใจ ให้ร้อนไขทั้งปวง

เอารากชุมเห็ดไทย รากไม้เท้ายายม่อม ขมิ้นอ้อย ต้ม 3 เหา 1 กินแก้พิษภายในทั้งปวง
แล

ยาแก้มูตรแดง แก้ไข้ แก้ปากแห้ง

เอาผักสาบ รากย่านาง รากผักหวาน รากตะไคร้ ยาทั้งนี้ฝนด้วยน้ำขาวข้าวให้กินแก้ไข้
ปากแห้งไข้มูตรแดงหายแล

ยาแก้ตมูตร ตกเลือด และบิด

เอาเปลือกแค เปลือกคาง เปลือกกระท่อมนา เปลือกกระท่อมขี้หมู กระพังโหม
กระเทียม รากพานงู รากพุงค้อ ลูกมะตูมอ่อน รากขี้กาแดง ขอบชะนางทั้ง 2 เชือกเถาวัลย์เปรียง
ยาทั้งนี้ต้มทั้งเด็กผู้ใหญ่กินหายแล

ยาแก้ตมูตรเลือด

เอาเปลือกขี้เอย เปลือกมะขาง ขมิ้นอ้อย เนระพูสี สังกรณี ลูกจันทน์ ดอกจันทน์
กระวาน กานพลู จิง บดละลายน้ำมะกรูดละลายเหล้ากินหายแล

ยาสูตรกลัดขัดเบา

เอาหญ้าหนุตัน รากปดเกลี้ยง รากเห็บขบ ปูนหิน เกลือ พริก ต้มด้วยน้ำแกล้มกินหายแล

ยาแก้มูตรแก้ไข้สันนิบาตเพื่อเลือด

ท่านให้เอาชะเอม พัดแพวแดง รากหญ้ารงกา ว่านเปราะ ลูกปลิงกาสา ลูกข้าวพุด ลูก
สมอไทย ลูกมะขามป้อม เอาน้ำอันชื่อว่าทสมุทเป็นกระสายต้มกินแก้มูตรแดง แก้สันนิบาตเพื่อ
เลือด

ยาแก้มูตรขาวขุ่นดั่งน้ำข้าว

ท่านให้เอายาแก้เอการบูร เหั่วหมู จิง เทียนดำ ลูกเอ็น ลำพัน ยาทั้งหมดนี้ ตำผง
ละลายน้ำ กินแก้มูตรขาวขุ่นดั่งน้ำข้าว กิน 3 เวลา 3 วันหาย

ยาแก้มูตรขาว

เอการบูร เทียนดำ ลูกเอ็น ลำพัน จิงแห้ง เอาเสมอภาคตำเป็นผง ละลายน้ำฝักกิน แก้
มูตรขาวหน้าขาว หายแล

ยาแก้เกิดมูตรมิตก

เอาโคลท้องเรือ มือนำเต้า บดละเอียดด้วยกับน้ำหุงข้าว พอกหัวเหิน หรือเอาถั่วฝัก
หญ้างวงช้าง บดพอกหัวเหินออกแล

ยาแก้มูตรขัดเบา

1. เอาเบ๊จกจั่นเผาไฟให้ไหม้แล้วเอาเชื้อในมะนาว เชื้อในลูกส้มป่อย คั่วให้สุก กวนน้ำ
ประสานทองเผาเสียก่อน บดกันให้ละเอียด ละลายน้ำมะนาวกิน เบิกทวารเบาให้กว้างแล
2. เอาดินประสิวขาว สารส้ม ใบเทียน แกลบใหญ่ไหม้ ใบชา แดงกวาง ต้ม 3 เอา 1
กินมูตรเบาสะดวกแล

ยาสวนมูตร

เอาอ้อยแดง เอาสลอด ทูบให้แตก ใส่ในอ้อยแดง ถนไฟ เคี้ยวกิน ให้กินแต่น้ำอ้อยแล้ว
คายทิ้ง เป็นยาถ่ายมูตรคั้นักแล

ยาแก้มูตรขัด

1. เอามะกรูด รากข้าวพลุ เอารากชุมเห็ดใหญ่ รากเป้าน้ำเงิน พริก เกลือ ประคองด้วย
น้ำดินประสิวดิบ แก้มูตรขัดแล
2. เอาขอดไม้ไฟสีสุกดำ สารส้ม ต้มสามเอาหนึ่งกินแล

ยาแก้น้ำมูตรแดง ดั่งน้ำฝางต้ม

เอาเห้วหมู เทียนดำ รากมะตูม รากเสนียด รากอังกาบ ใบสะเดา ลูกเหิน โกรฐหอ
เกล็ดสินเธาว์ ตำผงละลายน้ำอ้อย กินแก้เบาหายแล

ยาแก้ไข้มูตรแดงเหลือง เจ็บลึงค์หนัก

เอาลูกเบญจानी สน จันทน์แดง ข้าวเย็น บดทำแท่งละลายน้ำมะเดื่อกินหายแล

ยาแก้มูตรขัดเบา ขัดเป็นหนองกัลดอยู่ก็ดี

เอาเบ๊จกจั่นเผาไฟให้ไหม้บดเป็นแท่งไว้ แล้วเอาลูกสับปะรดอันแก่หมกไฟให้สุกแล้ว
ปอกเปลือกเสียบแล้วสับ เอาดินประสิวดิบทาผูกแขวนไว้รองเอาแต่น้ำปนกับน้ำมะพร้าวเท่ากัน
ละลายเบ๊นั้นกินหายแล

ยาแก้มุตรเป็นน้ำขาวข้น ดั่งน้ำข้าวบด เป็นเลือดสดแดง ดั่งน้ำฝางดื่มทำให้เจ็บหัวหน้า
เอาการบูร หัวหมู จิง เทียนดำ ลูกเอ็น ลำพัน ขาทั้งนี้ทำผงละลายน้ำกินดินน้กแด

ยาแก้มุตรขัดเบาออกเป็นเลือด

1. เอาเทียนดำ สารส้ม น้ำประสานทอง เบี้ยจ๊กจั้นเผา น้ำประสานทองและสารส้มนั้นเผา ให้แห้งก่อนบดเป็นผงไว้ ทั้งหมดละลายน้ำมะนาวกินแด
2. เอาใบมะนาว ขมิ้นอ้อย หญ้าเข้าเอ็น บอระเพ็ด โศกกระสุน ให้ดื่ม 3 เอา 1 กินหายแด

ยาแก้มุตรเหลืองตาเหลือง

1. เอาฟาง แขนขุ่น ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน ขมิ้นชัน ขมิ้นเครือ หวายตะค้า ไผ่รวก หัวข้าวเอ็น ดัมกินหายแด
2. เอาราก เปลือก ใบ ลูก ดอกขี้เหล็ก ให้ดื่มกินหายแด
3. เอาโปกอออกมาเคี้ยวด้วยน้ำ 3 เอา 1 ดำขมิ้น พริก จิง กระเทียม เกลือ ให้แหลกใส่ในน้ำโปกอมนั้น แล้วเคี้ยวกินมุตรออกแด
4. เอาตรีผลา และใบไผ่สีสุก ให้ดื่มกิน ทั้งแก่นี้ด้วยแด
5. เอาใบเสนียด หัวใบตองแห้งปิ้งไฟพอสุก เอาขมิ้นอ้อยใส่ดื่มด้วยกัน เอาเกลือรำหัดน้ำตาล ขัณฑสกรกินหายแด
6. เอาจี๊เตรบ จันทน์แดง จันทน์ขาว กะเพรา ดาไม้ไผ่ดื่มกินหายแด

ยาแก้มุตรดำ

1. เอาชิงช้าชาติ ผิวไม้ไผ่บ้าน บดละลายน้ำปูนพอกหัวหน้าหายแด
2. เอาใบเสนียด โกงูทั้ง 5 กานพลู รากแดงหนู เกลือสินเฮอร์ หัวหัวหมู ขมิ้นอ้อย ชนูด พิมเสน ขาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำมะนาว แก้มุตรดำหายแด
3. เอารากพานจูแดง รากมะตูม จิงแห้ง รากมะรุม เอาเสมอภาค ตำละลายน้ำมะนาวกินแก้มุตรคาคแด
4. เอาโกงูทั้ง 5 ชะมดพิมเสน ดอกจันทน์ หัวหมู ขี้กาแดง การบูร จิงแห้ง ขัณฑมอน สมอทั้งสาม ขราดำ น้ำประสานทอง ดีปลี ลูกจันทน์ ลูกผักชี ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวกกินแก้มุตรคาคแด ถ้ามีฟิง เอาดีปลี วานเปราะ กระทือ ไพล กระชาย พริกขิง กก ดัมกินแก้มุตรแดงแด

ยาผายมูลรเบาให้ออกสะดวก

เอาน้ำมะนาว น้ำผักเปิด น้ำผึ้งรวง ให้กตุลีการเข้าด้วยกัน แล้วเอากานพลู แลรากข้าวพลู บดละลายน้ำใบพลูแก้กินเป็นยาประจำธาตุให้กินทุกวัน แก้มูลรเบาซึ่งออกเป็นเส้นด้าย แลกลอนเจ็บเอว สันหลังนั้นหายแล

ยาต้มแก้มูลพิการ

เอาใบจี่เหล็กตัว สารส้ม ต้มด้วยน้ำใส่ฟัก ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ถ้ามูลรนั้นขาว เหลืองดั่งขมิ้นแล เป็นเลือดสดดั่งน้ำผึ้ง ให้ปวดหัวเหินา ขัดหัวเหินา ให้เสบในองคชาติ ให้สะบัดร้อน สะบัดหนาว

ให้เอาการบูร เทียนคำ ลูกเอ็น ลำพัน จิงแห้ง เอาเสมอภาค บดละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้ ถ้ามูลรเหลือง ดั่งน้ำขมิ้น เอาสมอไทย มหาหิงคุ์ เจตมูล สารส้ม กำมะถันแดง เอาแห้งหมู เทียนคำ รากมะตูม รากเสนียด ใบสะเดา รากอังกาบ ลูกเอ็น โกฐสอ เกลือสินไชว ตำผงละลายน้ำ อ้อยแดง น้ำมูลรดำ เอารากย่านาง เถาวัลย์เปรียง พุงหมาบ้า หัวเหี่ยวหมู แก่นจี่เหล็ก รากไครหางนาค ขมิ้นอ้อย ไพล รากพุงคอก รากหวายขม เอาเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ตกมูก

ยาแก้มูกตก

เอาพานงูแดง ผักโหมทั้ง 2 ละหุ่ง จวงตาล ผักสำโรง หางหนูมะพร้าว ผักส้มป่อย กล้วย ไซ รากกล้วยดิบ เถาคัน แพงพวย โคนคหัวนา สะแก แสม จี่เหล็ก ขี้วัว ขี้ม้า ดาไม้ไผ่ จอกใหญ่ ข้าวฟ่างหางช้าง ยาทั้งนี้เผา แล้วคองแช่น้ำ แล้วเอาตริกระตุก เปลือกราชพฤกษ์ สารส้ม ดินประสิว ตำเป็นผงแช่ลงในน้ำคองกินทุกวัน แก้มูกตก

ยาแก้ตกเลือดตกมูกแก้เชื่อม

เอาหญ้าตีนนก หัวเหี่ยวหมู ลูกมะตูม ลูกผักชี ต้มกินแก้ตกมูกเลือดแก้เชื่อมหายแล

ยาแก้ลงท้องตกมูกตกเลือด เพื่อดาน เพื่อดางขโมย แก้พุงโร้น้ำเหลือง แก้ดากทวารด้วย

เอาหญ้าข้าวเย็น รากเล็บมือนาง กระดุกงูเหลือม ต้มกิน

ยาแก้เลือดตกหมก เจ็บท้อง

เอาสารส้ม พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาต้มแก้ตมูกเลือดและบิด

เอาเปลือกแคแดง เปลือกคาง เปลือกกระท้อนนา เปลือกกระท้อนขี้หนู กะพังโหม กระเทียม รากพานงแดง รากพุดคอ ลูกมะตูมอ่อน รากขี้กาทั้ง 2 ขอบชะนางทั้ง 2 เถาวัลย์เปรียง ยาทั้งนี้เด็กผู้ใหญ่กินคินักแล

ยาแก้ปวดมวนตมูกเลือด

1. เอาเปลือกมะเดื่อ เปลือกแคแดงก็ได้ น้ำไพลก็ได้ จันทน์ทั้ง 2 สนเทศ เขากวาง งาช้าง นอแรด หัวกุด มหาศดำ ใบมะขม ใบมะเฟือง รากมะแว้งเครือ รากระย่อม พืชหนาด ไคร้เครือ โกงฐทั้ง 5 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ การบูร บดทำแท่งเข้าไว้ ฝนด้วยน้ำดอกไม้ กินเป็น ยาจุใจแก้ธาตุไฟทั้ง 4 ให้ลงเป็นมูกเลือดกินหายแล เอารากกล้วยดิบ ลูกมะขาม เทียนดำ กัญชา ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ พิมเสน ลูกเบญจกานี กระวาน กานพลู โกงฐทั้ง 5 ฝน เอาเสมอภาค บด ละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้กาฬสังคสีหายแล

2. เอามะกอกเผา หางปลาช่อน ใบทองหลวงปิ้งให้เกรียม ใบตำลึงผู้ปิ้งให้เกรียม ลูก ประคำดีควายเผา ลั่นทะเลปิ้งไฟ น้ำประสานทองสด เสมอภาค เอาน้ำประสานทองสด เอาเสมอ ภาค เอาน้ำปลาร้าเป็นกระสาย แทรกพิมเสน แก้อับจน แก้กาฬทั้ง 5 และละออง แก้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง

ยาตมูกเลือดเป็นหนอง

เอาหญ้าปากควาย เปลือกทับทิม รากขจัดมอน รากสะเดา พริก จิง เกลือ ดัม 3 เอา 1 กินหายแล ถ้ามีฟุ้งยังตมูกเลือดทำหนักทำเบา เอาทรงบาดาล รากฮ้อยแดง รากกล้วยดิบ ดัม 3 เอา 1 หายแล

ยาแก้ลงท้องเป็นเลือด

เอาไพลจิง กก ดัมกินแก้ลงเลือด กินหายแล หรือ เอาเปลือกหมากพริก กก จิง เกลือ ดัมกินแก้ลงเลือด

ยาแก้บิด แก้กูกตก

เอาลูกทับทิม เปลือกมะม่วงคั้น เบญจกานี บดละลายน้ำผึ้งรวง กินวิเศษนักแล

ยาแก้อาการบิดมวนตมูกเลือด

1. เอาลูกทับทิม เปลือกมะม่วงคั้น ดอกกุณฑลี บดละลายน้ำผึ้งรวงวิเศษนักแล

2. เอาจันทร์ทั้งสอง กรามแรด กรามช้าง น้ำประสานทอง ขี้หวายตะค้า ใบกระเพรา ใบแมงลัก ใบเสี้ยนผี ตำเป็นแท่งไว้ฝนสุรากินหายแล

ยาแก้เด็กเป็นมูกเลือด

เอาฝิ่น ลูกจันทร์ มหาหิงคุ์ พิมเสน ดินกิน เปลือกแดงแดง ขอดทับทิม เอน้ำผึ้งรวง เป็นกระสายบดปั้นเท่าเม็กลูกพริกกินหายแล

ยาแก้มูกเลือดแก้บิดแก้ลง

เอาใบคัตเกล้า ขมิ้นอ้อย ใบมะตูม หญ้าของไฟ บดทำแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าแก้ลงทั้งบิดทั้ง ไตรกีนหายแล ถ้าปวดนักเอาน้ำมะนาว กระเทียมสุก ตีปี้ จิง น้ำอ้อย ติงฝนกินหาย

ยาแก้ตมูกเลือด เสียท้อง ปวดท้อง

เอาเม็ดมะนาว เอาจันทร์ขาว จันทร์แดง นินพูสี ลูกจินดาหมู่นี้ ว่าร้อนทอง ว่านกีบแรด กานพลู สุพรรณธันเทศ พิมเสน บดละลายน้ำตาลทราย น้ำอ้อยกิน

ยาสิทธิสารแก้ตมูก แก้ตมูกเลือด มวน เป็นบุพโพลีหิตตกทวารทั้ง 2

ท่านให้เอาตรีกระตุก พัดแพวแดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง สีเสียดเทศ สีเสียดไทย ใบกะเพรา เอาเสมอภาคแล้วเอาเขากระบือเผือกเผาเอาขาทั้งหลายบดทำแท่งไว้ละลายสุรากินแก้บิด ตานขวางได้

ยาแก้ตมูก ตกเลือด ปวดมวน เลือดตกทวารทั้ง 2

ท่านให้เอาดอกนูนนาค เกสรบัวหลวง เปลือกขี้เฒ่า ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ลูกเบญจกานี ลูกเอ็น กานพลู สีเสียดเทศ สีเสียดไทย หมากข้าวเหนียว ติงเหลื่อม กระชาย ขาทั้งนี้เอาเสมอ ภาค เอากระเทียม กิ่งขาทั้งกิน เอาหนังกระบือเผือกทำขานี้ เอาใบกะเพราหนังกระบือเผือกทำบด แท่งไว้ละลายน้ำเทียนคำ ดมกินแก้ตมูกเลือด

ยาแก้ตมูกเลือด

1. ท่านให้เอาสมอไทย สมอพิเภก สมเทศ มะขามป้อม กระวาน กรามพลู ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ เบญจกานี พริก จิง ตีปี้ เทียนเขาวาฬี ลูกโหรพา ลูกผักชี เสียดเทศ บดทำแท่งไว้ เมื่อจะกินให้แทรกขมิ้นอ้อย ฝนติงแก้บิดมวน ตมูกเลือด แก้หนอง แก้เสลดเน่า ขางกินตามล้า ไล่ดับปอด

2. ท่านให้เอาวันขย รากพุทรา รากข้างปลาแดง รากขนุน แดแดง ดมกิน ถ้ายังไม่หาย

3. ท่านให้อาเทยนน้ำ เปลือกมะเคื่อ รากแกลแล รากมะเฟือง หัวข้าวเย็น ต้มกิน
4. ท่านให้อาไฟล ข่า กะทือ จิง ขมิ้นอ้อย ขอดข่าหมู ขอดพริกไทย หัวกก ต้มน้ำกิน
5. แก้วเชื่อมแก้วเสมหะแก้วร้อนช็อกล่อมนางนอน เอาโกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 9 รากไคร้เครือ สังกกรณี เกสรบัวน้ำทั้ง 5 ขอนคอก ชะเอน น้ำประสานทอง ชะมด พิมเสน บดด้วยน้ำดอกไม้วี
ใส่ขันสำริดลนเทียนให้ทั่วกัน แล้วจึงทำเป็นแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้วี กินแก้ระส่ำระสาย แก้วเชื่อม
ละลายน้ำกฤษณาแก้ตมูกเลือด ละลายน้ำทลายหมากดิบแก้เสมหะละลายน้ำมะแว้ง แก้วร้อน
ละลายน้ำดอกไม้วีทั้งกินทั้งชโลมหายแล
6. แก้วปดมวน ดานทราย เอาขมิ้นอ้อย หัวกระชาย ใบระงับ หญ้าไต้ใบ หญ้าปราบ
ทองหลางบ้าน ใบมะกรูด ใบมะนาว เมล็ดในมะนาว หัวหมู หอม กก พริก พริกขี้ฟ้า ใบ
ชิงช้าชาติ ใบหนาด บดทำแท่งไว้ แก้วตมูกเลือด ละลายน้ำไฟล ถ้าปดมวนละลายน้ำจิง ถ้า
ปดละลายน้ำมะนาวทาสิ้นแล
7. เอาใบสวาด ใบขนาน สาบแรังสาบกา มหาหิงคุ์ ขมิ้นอ้อย บดพอกกระหม่อม แก้ว
ตมูกเลือดหายแล
8. เอาใบสวาด ใบมะพร้าว ใผ่แดง ใบทับทิม ใบเทียน ขมิ้นอ้อย ทำเป็นแท่งฝน
ด้วยสุราแก้ตมูกเลือดหายแล
9. เอาน้ำมะนาว น้ำผึ้งรวง ผื่น รำหัดให้กินแก้บิด ตมูกเลือดแล

ยาแก้ตมูกเลือดตกหนอง

เอาดินประสิวขาว สารส้ม ขมิ้นอ้อย มหาภาพ เอาเสมอภาค ฝนบดแท่งไว้ ให้ฝนสาร
ส้ม ถ้าท้องขึ้นตีนมือขึ้น และกำมือกำตีนก็ดี และตมูกเลือดตกหนอง ละลายกินหายแล

ยาตมูก ตกเลือดสำหรับผู้ใหญ่

เอาใบมะรุ้ม ใบชุมเห็ด สารส้ม ขมิ้นอ้อย ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกประคำดีควาย
จิง หอม คิงเหลื่อม บดเป็นแท่งละลายน้ำกินหายแล

ยาแก้ตมูกเลือดตกหนอง

เอาดินประสิวขาว สารส้ม ขมิ้นอ้อย มหาภาพ บดแท่งไว้ ฝนด้วยสารส้ม ถ้าท้องขึ้น
ตีนมือขึ้น ทามือตีนก็ดี ตมูก ตกเลือดตกหนอง ละลายกิน หายแล

ยาแก้ตมูกเลือด แก้นอนในองคชาติ

เอาเทียนดำ เทียนขาว ชิงแห้ง ลูกจันทน์ ลูกจันทน์ พริกไทย สารส้มสะตุ เอายาทั้งนี้ใส่ให้ผสมกันแล้วผงไว้ ละลายน้ำกินแก้ตมูกตกลือด เป็นนอนในองคชาติ ในไส้ก็ได้ แลแก้ผู้หญิงอยู่ไฟไม่ได้ กินยานี้คืนกแล

ยาแก้ตมูก ตกลือด ลงท้อง

เอาลูกเบญจกานี สีเสียดเทศ ครั้ง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ การบูร พิมเสน กระลำพัก ชาดก้อน ผื่น บดละลาย น้ำผึ้งกินเท่าเม็ดมะกอกใส่ เข้าค้ำหยาแล

ยาเจริญอาหาร

ยาแก้ไข้เบื่ออาหาร ให้เหม็นข้าว

เอาขอดผักไห่ หวายขี้ไก่ ขอดผักหวาน ต้มกินแล ถ้ามีฟิง เอาขอดหวายขี้ไก่ ขอดผักไห่ ตำเอาน้ำใส่หม้อแกงแล้วเอาเคยเกลือใส่ลงเคียวกินหายแล ถ้ามีฟิง เอาส้มป่อย รากอ้อยแดง รากอ้อยช้าง ชะเอม ต้มกินแล

ยาแก้เหม็นข้าว (เบื่ออาหาร)

เอาใบสะเดา บอระเพ็ด ชิงช้าชาติ ขมิ้นอ้อย ใบมะนาว พริก ชิง กก แห้วหมู บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำร้อนกินหายแล

ยาแก้ไข้มีอาการเบื่ออาหาร

เอาหัวถั่วพู ถั่วเขียว รากขมิ้น รากสับซับ รากมะกอก ข้าวสารคั่วพอง ต้มกินแล

ยาแก้เหม็นข้าว

เอาใบสะเดา บอระเพ็ด ตำผงละลายน้ำตาลทราย กินแล

ยาแก้ไข้ให้เหม็นข้าว

เอาชะเอมเทศ มะกอก ต้มใส่น้ำตาลทราย กินแก้ เหม็นข้าวแล ถ้ามีฟิง เอาใบมะตูม ใบชะอม ต้มกินแก้เหม็นข้าวแล

ยาแก้ไข้มีอาการเหม็นข้าว

1. เอาราสลด รากมะนาว รากชะอม รากพุทไธสง พริก จิง เกลือ ตำผงละลายเหล้าเป็นกระสายกิน ยากข้าวแล
2. เอาลูกพุทรา น้ำมะนาว น้ำจิง น้ำมะพร้าว น้ำตาลทศกร น้ำผึ้งรวง เคี้ยวเป็นยาง ต้มกินรูสึกอยากข้าวแล

ยาแก้ไข้ให้เหม็นข้าวกินมิได้

1. เอาลูกจันทน์ ลูกปอ ข้าวเหนียวदान จันทศกร บดละลายน้ำร้อนกินหายแล
2. เอามะพร้าวอ่อน เอารากมะปราง หวายตะค้า กรักขริ เบี้ยจั่น ดินประสิว ผิวน้ำเกลือมะพร้าวบดเอาน้ำกินแก้เหม็นข้าวแก้เชื่อมเมื่อยเป็นกำลัง ถ้ายังเหม็นข้าว เอาข้าวสุกเผาไฟหนึ่งแตรเผาไฟ เปลือกมะเดื่อชุมพร ดอกพิทูร ดอกบุญนาค บดใส่ลูกมะพร้าวเผาไฟให้สุกแล้วกินเป็นกำลังกินใช้ด้วยแล
3. เอาใบทับทิม รากกล้วยดิบ จันทน์แดง ข้าวสาร ต้มกินเป็นยาแก้เหม็นข้าวแล
4. น้ำตาลชันทศกร น้ำผึ้งรวง เอาข้าวสุกใส่ลง คูสิการเข้าให้เข้ากันกินแล
5. เอาผิวมะกรูด ผักส้มป่อย จิง เอาเท่ากันบดผงละลายน้ำช้อยกินแก้เหม็นข้าวแล
6. เอาชา ใบสมิ บอระเพ็ด ชะอม ลูกผักชี หญ้าข้าวเย็น เอาเท่ากันบดผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาแก้อาการกินข้าวไม่ได้

1. เอากำปลาแดง รากผักเขา รากย่านาง หญ้าข้าวเย็น รากสลดน้ำ ต้มกินแล
2. เอาใบสะเดา บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย น้ำจิง น้ำตาลทราย ละลายกินแก้กินข้าวไม่ได้
3. เอาบอระเพ็ด สมอเทศ สมอไทย ต้ม 3 เอา 1 กิน จะกินข้าวได้แล
4. เอาใบสะเดา บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ทำผงละลายน้ำตาลทรายกินเช้าค่ำเป็นจุก ทาทั่วตัวหายแล
5. เอากำนสะเดา กำจันทน์แดง จันทน์ขาว บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย หัวหมู ต้มกิน กินข้าวได้แล
6. เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระเทียม น้ำตาลทราย ลูกกระดอม ยาทั้งนี้ บดเป็นกลอนให้อมก็ได้กินก็ได้
7. เอาจันทน์แดง จันทน์ขาว ชันทศกร เอามาต้แล้วช้ำด้วยยา เอาขมิ้นอ้อย เปลือกมะตูม ชะเอมเทศ แววนกยูง ผักส้มป่อย เผาไฟให้เกรียม ชันทศกร ใส่ลงบดด้วยน้ำมะนาว
8. เอารากผักเสี้ยนผี ว่านน้ำ หอมแดง รากมะรุม ต้มกินแก้เหม็นข้าว

ยาแก้เบื่ออาหารให้ราก

1. ถ้ากินข้าวให้ราก เอาหอยขม บอระเพ็ด น้ำตาลโตนด ต้ม 3 เหา 1 กินหาย
2. เอาลูกกระเทียม จุกหอม เขาวัว ต้มกินแก้เหมีนข้าวแล
3. เอาใบสะเดา ขมิ้นอ้อย เจตมูลย่าน บดทำแท่งละลายน้ำร้อนกินหาย

ยาแก้เหมีนข้าวทั้งเด็กและผู้ใหญ่

เอาขอดสับประดที่อ่อน เอามาเผาไฟ เอาลูกมะกอกไฟ เอาไส้ขนุนบดเผาไฟ ขานี้ละลาย น้ำข้าว ละลายน้ำจันทน์ ละลายน้ำดอกไม้มะลิ ละลายน้ำคร่ำ แก้วแดง แก้วร้อน แก้วสลับ แก้วเชื่อม ทั้งกินทั้งพ่น ตำผงบดละลายน้ำดอกไม้มะลิละลายน้ำคร่ำแก้วแดง แก้วร้อน แก้วเชื่อม ทั้งกิน ทั้งพ่น ตำผงบดทำแท่งไว้ใช้เถิด

ยาแก้เหมีนข้าว เบื่ออาหาร

1. เอาถั่วชา มะแว้งเครือ มะแว้งต้น โปกหอม ต้มกินแล
2. เอาดอกจันทน์ ลูกจันทน์ คีปติ มหาหิงคุ์ ยาค้า การบูร พริก จิง เอาน้ำมะนาว เป็น กระสาย บดเป็นแท่งไว้กินแล
3. เอาน้ำมะนาว น้ำปลา น้ำส้มสายชู เอาพริก บดลงปั้นให้กินแก้ท้องอืด แก้กินข้าวมิได้ ดื่นักแล
4. เอาบอระเพ็ด หอม หัวหมู บดละลายน้ำจันทน์ กินข้าวได้แล

ยาแก้เด็กกินข้าวมิได้ กินนมมิได้

1. เอาพริก จิง กานพลู คีปติ เทียนดำ ชะเอม บดทำแท่งไว้ เมื่อจะกินใส่น้ำมะขาม น้ำตาลทรายกินแล
2. เอาสมุลแว้ง จิงแห้ง การบูร น้ำตาลขมิ้นชก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงหรือต้มงวดกิน หายแล
3. เอาถั่วชา เขาวัว บอระเพ็ด ชะเอมเทศ ลูกผักชี ลูกมะตูม หนุ้าข้าวเย็น ตำผง ละลายน้ำผึ้งรวง หรือขมิ้นชกกิน หายแล
4. เอาใบมะตูม ใบคนทีสอ ก้านชา บอระเพ็ด ตำผง เอาน้ำผึ้งรวงเป็นกระวายเป็นแท่งลูก พุทรากิน
5. เอาลูกกระดอม ใบพุทรา จิง กก ตำผงละลายน้ำหรือขมิ้นชกกิน ทำให้กินข้าวได้
6. เอาข้าวเหนียวตาล ขมิ้นชก กก บดละเอียดละลายน้ำ กินแล
7. เอาใบมะกรูด ผักส้มป่อย พริก จิง เอาเท่ากัน คั่วแห้งตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ยาทำให้กินข้าวได้

1. เอาลูกขอม ข่า เกลือ บดละลายน้ำผึ้งรวงกินยานี้ให้รากด้วยแล
2. ให้เอาใบมะตูม ใบคนทีสอ ใบกล้วยา บอระเพ็ด เอาน้ำผึ้งรวง เป็นกระสายบดทำแท่ง

กินลูกพุทราแล

3. ให้เอาลูกทับทิม น้ำตาลทราย บดให้กินแล
4. เอาลูกขอม จิง รากคา พริก กก เกลือ ละลายน้ำผึ้งกินแล
5. เอาลูกทับทิมบดด้วยน้ำผึ้งรวงทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำอ้อยแดงกินแล

ยาช่วยให้รับประทานอาหารได้ ชื่อทองเนืองาม

เอาลูกสมอไทย สมอพิเภก เกลือสินเธาว์ ผิวมะกรูด ไพล การบูร ว่านน้ำ สมอทะเล ตำ ผงทำเป็นแท่ง ฝนด้วยน้ำมะกรูดกินทา กินข้าวได้แล

ยาช่วยให้กินข้าวได้ แก่รากด้วยแล

เอาลูกขอม จิง ข่า พริก กก เกลือ บดละลายน้ำผึ้งรวงกินแล

ยากินแก้กินข้าวไม่ได้

1. เอาจันทน์ทั้ง 2 รากผักเสี้ยนผี รากย่านาง จ่าน้ำ บดละลายน้ำกินหายแล
2. เอาลูกมะตูม น้ำตาลทราย ดอกบุนนาค ดอกบัวหลวง ต้มกินกินข้าวได้แล
3. เอาใบสะเดา บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ทำเป็นกลอนกิน กินข้าวได้แล

ยากินให้เจริญอาหาร

1. ให้เอาไส้หนูนุค เถาสะค้าน ไล่สับปะรด ขาทั้งนี้คั่วให้เกรียม ดินประสิวคิบ แทรกลงบดละเอียดทำแท่งไว้ อมแก้เหินข้าวแล
2. เอาส้มซ่า ข้าวดอก ดีปลี จันทสกร น้ำผึ้งกิน ให้กินข้าวได้แล
3. เอาบอระเพ็ด ลูกในพิกุล จันทน์หอม เอาเท่ากันบดละลายน้ำผึ้งรวงกินรู้รสอาหารแล ถ้ามีรูสึกอยากข้าว เอารากมะตูม รากคนทีสอ รากส้มป่อย ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาหอบแก้ไข้ กินข้าวมิได้

เอาโกฎหัวบัว ถั่วลันเตาสุก ดากแดดให้แห้ง รากกล้วยดิบ หววยตะค้า ลูกมะเคื่อสุก ราก ถั่วพู การบูร ถ้ามิได้ การบูร เอาพิมเสนก็ได้ เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค บดเป็นแท่งไว้กิน

ยาเสน่ห์ข้าว

1. ท่านให้เอาลูกมะตูม ใบคนทีสอ ใบกัญชา บอระเพ็ด เอน้ำผึ้งรวนเป็นกระสายรดทำเป็นเม็ดเท่าลูกพุทราขาวกิน
2. เอาเหั่วหมู หอมแดง ใบสะเดา ทำกลอนฝนน้ำจันทร์ ตำลึงหรือต้มกิน
3. เอาเปลือกมะกรูด หัวกระชาย ต้ม 3 เอา 1 กินรู้รสอาหารแล

ยากินแก้ไม่รู้รสอาหาร

1. เอาบอระเพ็ด ลูกพิกุล จันทน์หอม ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ระหายไม่รู้รสอาหารแล
2. เอาหญ้าข้าวเย็น เถาย่านาง หญ้าหนวดแมว ลูกคล้า ใบกะเพรา บอระเพ็ด แก่นมะหาด แก่นปฐู แก่นจี่เหล็ก เอาเท่ากันต้มกินรู้รสอาหารและแข็งแรงแล
3. เอากัญชา น้ำตาลทราย ข้าวเหนียวดำ ใบย่านาง ผักหวาน รากคา ทำเป็นกลอนอมแล
4. เอาหญ้าขี้ฉอด เจตมูลเพลิง จันทน์แดง จันทน์ขาว ต้มสามเอาหนึ่งกินหายแล

ยาแก้ปากขม

เอาการบูร พริก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กระดาษดำ ยาดำ ตำผงละลายน้ำกินเท่าลูกพุทรา กินวันละเม็ดกินข้าวได้แล

ยาแก้เบื่ออาหาร

1. ท่านให้เอาขุมเห็ด ใบพุทรา แผ่นถั่วพูหรือถั่วเขียว จิงแห้ง ลูกผักชี ยาทั้งหมดนี้ต้ม 3 เอา 1 แล้วให้เอาน้ำข้าวแดงแรมปีคั่วให้เหลืองตำผงแล้วผสมขึ้นด้วยน้ำยาที่เคี้ยวไว้แล้วนั้นแล้วเอาน้ำตาลโตนด หรือน้ำตาลขมิ้นทสกรแต่พอหวานเล็กน้อยกิน
2. ท่านให้เอาพิมเสน เหั่วหมู กระจับหัว ลูกถั่วพู ถั่วเขียว ข้าวตายาย ข้าวโพด ยาทั้งนี้เอาเท่ากันคั่วให้สุกตำผงละลายน้ำตาลขมิ้นทสกรกิน
3. ท่านให้เอาบอระเพ็ด ลูกโนพิกุล จันทน์หอม เอาเท่ากันบดละลายน้ำผึ้งรวนกินหาย รู้รสอาหารแล

ยาแก้ถ้าไม่รู้สีกหิวข้าว

1. เอารากมะตูม รากคนทีสอ รากส้มป่อย ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล
2. ท่านให้เอาลูกมะตูมอ่อน เปลือกเพกา ใบคนทีสอ รากส้มป่อย ต้ม 4 เอา 1 กินสามครั้งแก้ไข้ไม่รู้สีกเบื่ออาหารและเป็นสิริมงคลแล
3. ถ้ากินข้าวให้ราก เอหวยขม บอระเพ็ด น้ำตาลโตนด ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

4. ท่านให้อาใจกระดูกเทียม จุกหอม เขาวัว ต้มกินแก้เห็บมันข้าวแล
5. ท่านให้อาใจบะเดาะ ขมิ้นฮ้อย เจตมูลย่าน บดทำท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน

ยาแก้กินข้าวไม่ได้

1. ท่านให้อาใจบะเดาะ บอระเพ็ด ขมิ้นฮ้อย ทำกลอนกิน
2. ท่านให้อาใจเปลือกมะกรูด หัวกระชาย ต้ม 3 เอา 1 กินรู้จักรสอาหารแล
3. ท่านให้อาใจเปลือกบอระเพ็ด สมอไทย สมอเทศ ต้ม 3 เอา 1 ก็กินข้าวได้แล
4. ท่านให้หญ้าวงช้าง ผักขวง ตำบดเอาน้ำให้กินข้าวได้แล ถ้าไม่หายท่านเอาลูกขยอ ขิง ข่า พริก กระเทียม เกลือ ละลายน้ำผึ้งกิน กินข้าวได้ห้ามรากด้วย
5. ถ้ายังไม่หายท่านให้อาใจเจตมูลเพลิง ขิงแห้ง กัญชา ตำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำฮ้อยแดง กิน กินข้าวได้
6. ถ้าไม่ฟัง ท่านให้อาใจลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ดีปลี มหาหิงคุ์ ยาคำ การบูร พริก ขิง บด ละลายน้ำมะนาวกิน

ยาแก้เด็กกินข้าวไม่ได้ให้อา

1. ท่านให้อาใจก้างปลาแดง รากพุทรา รากสลอดน้ำ ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ไอแล
2. ท่านให้อาใจผักเป็ด ต้มเอา 1 จอก พริก ขิง ลูกจันทน์ ฝนร่ำหัดบดละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้กินหายแล

ยาแก้ไข้แล้วรู้สึกเบื่ออาหาร

1. ท่านให้อาใจรากมะตูม รากคนทีสอ รากส้มป่อย ต้ม 3 เอา 1 กินหาย
2. ท่านให้อาใจลูกพุทรา น้ำมะนาว น้ำขิง น้ำมะพร้าว น้ำตาลขัณฑสกร น้ำผึ้งรวง เอาสิ่ง ละจอกเคี้ยวเป็นขางมะตูมรู้สึกอยากข้าวแล
3. ท่านให้อาใจรากสวาด รากมะนาว รากชะอม พริก ขิง เกลือ ตำผงละลายเหล้าเป็น กระสายกิน

ยาแก้ไม่รู้รสอาหาร

1. ท่านให้อาใจบอระเพ็ด ลูกพิศุล จันทน์หอม ต้ม 3 เอา 1 กินหาย แก้กระหายไม่รู้รสอาหารแล
2. ท่านให้อาใจหญ้าข้าวเย็น เถาย่านนาง หญ้าหนวดแมว ใบกะเพรา บอระเพ็ด แก่นมะหาด แก่นปฐู แก่นขี้เหล็ก เอายานี้เท่ากันต้มกินรู้รสอาหารแล

ยาเจริญอาหาร

ท่านให้อาแฟลก มะตูมอ่อน สมอไทย เห้วหมู เจตมูลเพลิง บอระเพ็ด ดิปลี ชะนูด ต้ม กินแก้สันนิบาตด้วย

ยาแก้ไข้รากสาต

ยาแก้ไข้รากสาต

1. เอาหนาดคำ รากคันทร้ง รากก้างปลาแดง รากตะไคร้ทั้ง 2 รากส้มกบ รากสวาด รากมะตูม รากชะเลียด เอาเสมอภาค บดละลายน้ำขาวข้าวกิน

2. ให้อาปุเจ้าคอยหา รากมะตูม รากมะกอกเผือก ตุมกาทั้ง 2 กระทกรก หนลม คันทร้ง ห้ารากขาว ปลาไหลเผือก หัวมหากาฬ พินนาค รากแดงเถื่อน หมูปล้อย ช้างนางคอก เหลือง ชะเลียด มะเฟือง รากตะขบ ใบบัว ก้างปลาแดง ตะไคร้ทั้ง 2 รากกระแซะ ฝนด้วยน้ำ ขาวข้าวกินแก้รากสาตแล

ยาแก้ไข้รากสาต มือเย็น ตีนเย็นทั่วทั้งตัว เป็นเสลดรดคอ

เอามะเฟือง รากมะขม ใบกระทุมป่า หัวผักหนาม ใบระงับพิษ ต้มกินแก้ไข้ เป็นเสลด ฝนกินแล ถ้าเจ็บอก เอารากย่านาง รากขี้มอม ฝนกินหายแล

ยาแก้กระหายน้ำ ใช้รากสาต เมื่อแรกดื่มให้ปวดหัวตัวร้อนคันตัวกระบัดร้อนกระบัดเย็น มันให้ ขึ้นฝ่ามือ ฝ่าตีน แผลงาที่ มันเป็นเมือกงาขึ้นมา

ยาแก้ไข้เอาโพงกระออม หญ้าปากควาย ดับเต่า แก้มะหาด แก่นขนุน แก้ปฐู แก่นจี่เหล็ก แก่นแสมสาร แก่นประดู่ แก่นไม้สัก ต้มกินแก้ไอค้ำแดงได้สิ้นแล

ยาแก้กระหายน้ำใช้รากสาต

เอาเปลือกปีบ ชะเอม ย่านาง เถาหมวกแดง ผ่าง ฝนกับน้ำขาวข้าวให้กินหายแล ถ้ามัน ให้ร้อนอีกเอา ขี้กาทั้ง 5 ต้ม เอาน้ำให้ได้ ชามละลายขาวข้าวทั้ง

ยาแก้ไข้รากสาตค้ำแดงขาว

ให้อารากจิงจ้อ รากสะแก ขาดงอนหมูหลวง จันทน์ทั้ง 2 หัวกระเช้าฝัด ผักเขา ผักสาบ หัวเล้า ปีบ รากย่านาง รากมะนาว ฝนด้วยน้ำกินหายแล กินแก้ร้อนภายใน เอา ฝนแสนห่า ขอดอ้อยแดง ขอดมะเขือตัวผู้ เบี้ย ฝนด้วยน้ำขาวข้าวทั้งกินทั้งชโลมหายแล

ยาต้มแก้ไข้รากสาตทั้งปวง

1. มันททำให้ลูกเสียด เอารากน้ำนอง รากหญ้าคา รากครอบ รากชิงชี หญ้าแพรก บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย รากชุมเห็ด ใบมะตูม ก้านสะเดา เป็นยาต้มกิน ครอบสารพัดแก้ไข้เนื้อทั้งปวงแล

2. ท่านให้เอาจันทน์ทั้ง 2 รากมะนาว รากหมาก รากตาล รากตะไคร้หางนาค รากฝักข้าว รากชะมดคัน รากขุน รากสันพร้านางแอ รากพุงค้อ รากย่านาง รากคางคก อ้ายเหนียว เถาหมวกแดง หัวค้ำ ดัมกินแก้ไข้เนื้อใช้รากสาต ถ้าไม่หายก็แทรก สน กรักขรี อบเชย น้ำตะไคร้ ถ้าไม่หายอีก เปลือกสำโรง รากอุโลก รากจ๊ว ดัมกินแก้พิษไข้คันทนแล

3. ท่านให้เอารากพุงค้อ รากไม้เท้าขย่มอม กระดอมทั้ง 5 บอระเพ็ด สิ่งละส่วน จี้เหล็กทั้ง 5 ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบส้มซ่า ใบมะขาม ใบส้มป่อย รากหนดี เห้วหมู สิ่งละส่วน ดัมกินแก้ไข้รากสาตสันนิบาต อีคำ อีแดง ปรกษาคาย ปรกษาเพลิง มหานิล มหาเมฆ สายฟ้าฟาด ดาวเรือง ปานดำ ปานแดงหระทด ละอองไฟฟ้า สังวาลย์พระอินทร์ กาลิงกลีแก้ไข้เลือดคั่งขึ้น ถูกตายในท้องให้แทรกคิงินหายคันทน กินแก้รากสาตดาวเรืองหาย

4. ท่านให้เอารากนางคำ รากหนูปล้อย รากคันทรง รากก้างปลาแดง รากไคร้เครือ รากัมกบ รากสวาด รากมะดุก มะเฟือง รากชาเล็ด เอาเสมอภาคบดละลายน้ำขาวข้าวกินแก้ไข้รากสาตดาวเรืองหาย

ยาแก้ไข้รากสาต แก้ไข้สันนิบาต

1. ท่านให้เอากัญชา นมแมวทั้ง 2 เขาควายทั้ง 2 จันทน์ทั้ง 2 เนระพูสีทั้ง 2 สุราอันมีฤทธิ์ เจตพังคี่ทั้ง 2 พิชนาศน์ รากย่านาง เถาหมวก รากราชคืด ขัดมอน รากไคร้เครือ เบญจกานี วานกิบแรด วานร่อนทอง เขากวาง เขาวัว เขี้ยวหมู เอาเท่ากันบดละลายน้ำกินแก้ไข้รากสาต แก้สันนิบาต

2. ท่านให้เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ผักบู่ พริก คีปติ 3 ดอก กระเทียม 3 กลีบ แก่นขุน บดละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยากินแก้ไข้รากสาตตะมอยจะสะดร้อนสะดหนาวและให้เสียวไปทั้งตัว ให้ทำเย็นเสมือนดุจผีเข้าถึง ให้ชักมือเท้ากำ ให้ชักแดงดังโลหิต ให้ตัวนั้นเป็นเปลวแล้วปรากฏผุดขึ้นมาอดนั้นคำ

1. ท่านให้เอารากคนทา รากคี่มีด้น รากข่อย รากป่อยเข็ม รากมะรุม รากมะไฟ รากพิศุท รากส้มกบ รากคันทวย รากบัวบก รากชะอม เอาเสมอภาคบดเป็นแท่งละลายน้ำขาวข้าวกินหายแล

2. ท่านให้เอารากขงไซ รากย่านนาง รากสวาด รากก้างปลาแดง รากชิงช้าชาติ รากชมพู รากระย้อม รากสามสิบ รากหญ้าปากควาย รากหอยขม ขมิ้นเครือ เถาหมวกแดง เอาเสมอภาค ทำแท่งไว้ละลายน้ำชาวจ้าวกินแก้ไข้รากสาตตะมอยหายแล

3. ท่านให้เอามหาสดำ มหาแสง มหาละลาย กระบือเจ็ดตัว งาช้างถอด กระดิ่ง ช้างเผือก ปูเจ้าลอยเท้า พญารากขาว เอาเสมอภาคละลายน้ำชาวจ้าวกิน น้ำดอกไม้มากินแก้ไข้ รากสาตตะมอย

4. ท่านให้เอา ปลาไหลเผือก มะตูมเครือ รากมะกล่ำเครือ คุระ รากทรงบาดาล ตุมตา ทั้ง 2 รากเฉียงพร้านางแอ เถาหมวก หนามพรหม เอาเสมอภาคบดทำแท่งไว้ละลายน้ำชาวจ้าวกิน แก้ไข้รากสาตตะมอย

ยาแก้ไข้ออกแดงให้จับตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยง บางทีให้จับตั้งแต่เที่ยงถึงค่ำ บางทีให้เมื่อเย็น ให้ร้อน เป็นกำลัง ให้จับแดง ดังสายโลหิต ให้มือเท้าเย็น ให้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาว ก็มีแลอาการ ประเภทไข้ซึ่งออกดำออกแดงนั้นออกมีสันดุจเดียวกันผิดกันแต่ก็ยอ ด้าออกดำยอกก็ดำ ถ้าออกแดงยอกก็แดง ให้แพทย์ฟังพิจารณา ฟังรู้ดังนี้

1. ท่านให้เอาใบมะขาม ใบมะเฟือง ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบระงับพิษ ใบหนาด ใบ สะเดา ใบผักขง ใบผักอีไร ใบขมิ้นน้อย เอาเสมอภาคบดทำแท่งไว้ละลายน้ำชาวจ้าวกินล้อมดับ ดับพิษสารพัดทั้งกินทั้งชโลม

2. ท่านให้เอาจันทร์ขาว รากย่านนาง รากไม้เท้ายายม่อม รากทุมทาม รากผักเขา ผักสาบ รากนางนูน ผักหวานบ้าน เอาเสมอภาคบดเป็นแท่งละลายน้ำชาวจ้าวทั้งกินทั้งชโลมแก้ไข้ ร้อน แก้หนาว แก้กระวนกระวายหายแล

3. ท่านให้เอากระเช้าฝีมด หัวดล้า รากทองพันชั่ง รากบัว รากงอนหนู รากสามสิบ ราก เขาไม้ รากสวาด รากสะแก รากมะนาว รากย่านาง รากผักเขา รากผักสาบ ว่านนางนูน ราก ผักหวาน เอาเสมอภาคบดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำชาวจ้าวกินแก้ไข้รากสาตทั้งปวงหายสิ้นแล

ยาแก้รากสาตแดงดำขาวชื่อว่าไฟเดือนห้า

เอาข่า จวนหนู จันทร์ทั้ง 2 กระเช้าฝีมด หัวดล้า ผักเขา ผักหวาน น้ำย่านาง สวาด รากมะนาว ฝนด้วยน้ำชาวจ้าวกินหายแล หรือเอาใบเสนียดใบผักกระเจด แพงพวย ใบเทียน ใบ ทับทิม จันทร์แดง จันทร์ขาว แก้ไข้บดละลายน้ำกินแล ถ้ามวนขี้ละลายน้ำปูนใส ถ้ามวนพุง ละลายน้ำกระทือกินหายแล

ยาแก้หนอง

ยาขี้ผึ้งอุดหนอง

เอาลูกมะกอก ฟีน สีเสียดเทศ กานพลู ลูกมะขามคั่วให้เกรียม ลูกเบญจกานีคั่ว เปลือกไข่ไก่ฟักคั่ว ดินเผา เอาเท่ากัน หุงด้วยน้ำมันลิงทม มั่นงา ปิดแผลเถิด

ยาแก้หนอง

1. เอากล้วยน้ำ 3 ลูก หัวปุดนา สารส้ม ตำหัวปุดให้แหลกขยำกับกล้วยบวกละสารส้มไว้วันหนึ่ง

2. เอารากมะกล่ำ ใบแก้สะแก หงส์แดง ทองกลางเถื่อน หมากน้ำ ใบเฉียงพร้าว รากพนมสวรรค์ รากนมวัว บดน้ำขมิ้นพ่นหายแล

ยาขี้ผึ้งเรียกเนื้อ

1. เอาสมอเทศ พิมเสน ขันทศกร อัฐ ลูกตะบูน ใบมะพร้าว หุงด้วยน้ำมันงาเหลือง มั่นลิงทมทาปิดเถิด

2. ให้เอาสอสี สุพรรณ ดินประสิวขาว ขาดำ ขรดำ สารส้ม สมอ เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมันงาใส่แผล หายแล

3. เอาเจตมูลเพลิง ลูกสลอด ปูนขาว ดินประสิวขาว เม็ดในมะนาว ทำผงพยาธิหายแล แล้วใช้น้ำมันใส่ที่แผลนั้น เอาเปลือกพิทูล เปลือกสะเดา เปลือกทุเรียน เปลือกข่อย ตำบดเอาน้ำมันคืบ ใส่เข้ากับยาหุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอายางเคียว ขาดำ สีเสียด ปรงลงใส่เรียกเนื้อหายแล

ยาขี้ผึ้งกัดเนื้อร้าย

เอาสอสี ขมิ้นอ้อย ลูกพิลังกาสงา พริกไทย กก หุงด้วยน้ำมันงาปิดเถิด

ยาแก้รวดขับหนองในลำไส้

เอาหญ้าข้าวเย็น รากพุงค้อ ขันทองพญาบาท แก่นมะหาด หัวปรงป่า มหาสดำ ทองเครือ เปลือกถั่วลิสง สักรณี นิพนสุลี ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ลูกราชคัศ ลูกสรรพพิษ ลูกกราบ รากกำจัด รากกำจาย เทียนดำ เทียนขาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน กานพลู พะยอม ดอกด้วยเหล้า ผังด้วยข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินแก่นัว 3 ประการ ทั้งขับหนองแก้รวดหายแล

ยาแก้หนองใน

เอาเบญจจีเหล็ก เชียด รากชะเมา ฟางข้าวเหนียว รากไผ่แดง รากทนต์ ใบพลวง เอาเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1 เมื่อจะกินเอาดินประสิวขาว เกือบ สารส้ม ปรงลงกินแก้โรคด้วย โรคเลพิการต่าง ๆ หายแล

ยาน้ำหุงใส่รวด

เอาหญ้าหนู พริกไทย กก กลีบหมากตลอด ตำผงกับขี้ผึ้งดิบ เครื่องยาทั้งนี้เอาลงในถ้วย น้ำมันมะพร้าวแล้วตั้งบนไฟให้ร้อนแล้วเอาหมุดดำ ทำเป็นม้วนชุบน้ำมัน เอาใส่เข้าไปในแผล รวดมันกัด รังรูดสิ้นแล

ยากัดรวด

เอาบวบขม ใบมะระ ขมิ้นอ้อย คองคิง หุงด้วยน้ำมันดิบ การบูรให้กัดรวดหาย หรือเอาเถาคัน ปูนผง น้ำมันงา เผาเข้าด้วยกันเอาแต่ขี้เถ้าละลายน้ำมันงาใส่บาดแผลเสียก่อน แล้วเอาระดุกงูเหลือมเผาไฟให้ไหม้ทา เอาผักปลังใส่ลงด้วยหาย

ยารวด

ให้เอาข้าวปากหม้อ 3 ปี้น เอามาเผาให้เกรียม บดด้วยหัวอุตพิศ ตากไว้ให้แห้ง บดใส่แมรูดตายแล

ยาพอกรวด

เอากระเทียม พริก ขมิ้น ข้าวสุก น้ำมันงา ใบพลู ตำพอกรวดหายแล

ยาแก้มุตคาด

ยาแก้มุตคาด

1. ให้เอาใบเสนียด โกงูทั้ง 5 กานพลู การบูร รากแดงหนู ไพล น้ำประสานทอง กระวาน ตรีกระตุก รากหงส์แดง บอระเพ็ด เกลือสินไชว หัวเหวหมู ขมิ้นอ้อย ชนูด พิมเสน ยาทั้งนี้ ตำเป็นผงละลายน้ำมะนาวกิน แก้มุตคาดหายแล
2. เอารากพานงาแดง รากมะตูม จิงแห้ง ขี้กาแดง เกลือสินไชว สมอไทย กานพลู รากมะรุม เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำมะนาวกิน แก้มุตคาดหายแล
3. เอาโกงูทั้ง 5 ชะมด พิมเสน ดอกจันทร์ เหั่วหมู ขี้กาแดง การบูร จิงแห้ง ขัดมอน ตรีผลา เทียนดำ น้ำประสานทอง เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำร้อนกินแก้มุตคาดหาย

4. เอาโกฐสอ อบเชย งาดำ เจตมูลเพลิง บอระเพ็ด มูกมัน พิมเสน ชะมด โกฐ
ก้านพร้าว การบูร คีปรี ลูกจันทน์ ลูกผักชี เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

5. เอาขี้กาแดง หัวหมู ตรีผลา เจตมูลเพลิง ขมิ้นทั้ง 2 ลูกกรัก โกฐสอ โกฐก้านพร้าว
โกฐกระดูก บุกรอ อุดพิศ โคลงทอง รากพร้าว ใบคนทีสอ เกลือ โคลงสูง ตำผงละลายน้ำผึ้ง
รวงกิน

ยาแก้มุตคาด 4 ประการ ให้บังเกิดโลหิตซ้ำ ให้ปวดมวนในท้อง ให้หัวหน้าเมื่อย ให้สอออก กิน
อาหารไม่อร่อย ไม่มีโรค

1. เอาหัวหมูใหญ่ เทียนคำใหญ่ ลูกมะตูม ลำพัน อังกาบ โกฐพุงปลา วานเปราะ ขาง
จั่ว การบูร สารส้ม คีปรี ตำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดงก็ได้กินหายแล

2. เอาเปลือกเพกา ตะไคร้ น้ำ ขมิ้นอ้อย รากมะเดื่อ ตรีผลา กระเช้าสีดา ตำผงละลาย
น้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำขิงก็ได้ กินแก้มุตคาดหายแล

3. เอาเปลือกเพกา สะค้าน เปลือกกระดินแดง คีปรี กุ่มบก ขนุน หมากหมก เปลือก
สลอด ทองหลวงใบมน ตาไม้ไผ่สีสุก พุทรา สมอไทย เสนียด ต้ม 3 เอา 1 กินแก้เป็นหนองขัด
เบาหายสิ้นแล

4. เอารากไม้เท้าขาม่อม ถั่วพู พญารากขาว นิพสุลี เปลือกประคำดีควาย เปลือกพุทรา
ทั้งหมดเอาน้ำยาปรุงเอาการบูรหุงให้คงแต่น้ำมัน จำเพาะแก้ฝีมะเร็ง อดหัวคว่ำ กันทมาลาหายแล

ยาแก้มุตกิต มุตคาด

เอาจันทน์แดง จันทน์ขาว ชนูด กักขรี กฤษณา แก่นประดู่ แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมสาร
สนเทศ ใบสัก แก่นแสมทะเล เบี้ยจ๊กจั่น ยาทั้งนี้เผาไฟให้เป็นดั่งแซ่เหล้า ถ้ามีกินเหล้าได้ให้ใช้
น้ำส้มสายชู เอาผ้าขาวปกเอาช้อนตักกิน แต่น้ำใส เข้าช้อนหนึ่ง คำช้อนหนึ่ง หายแล

ยาแก้กำเดา

ยาแก้กำเดา

1. เอารากหัวหมู แผลหอม เปราะหอม ใบสะเดา หญ้าตีนกา การบูร กานพลู โกฐ
สอ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกเอ็น ลูกนุนนาค จันทน์ทั้ง 2 รากกรงเขมา ลูกผักชี ดีงูเห่า
เนระพูสี ผักปอดทั้ง 2 ชะมด พิมเสน ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดเป็นจุนละลายน้ำจันทน์

2. เอาพิมเสน ชะมด ดอกกรงเขมา ลูกเอ็น ฤาษีสม เปลือกดินเป็ด ใบสะเดา ใบเสนียด
หญ้าตีนนก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม อบเชย โกฐสอ กระวาน ดอกนุนนาค

เปราะหอม ผักปอดทั้ง 2 ดอกคำ ดอกบัว ขาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดเป็นจุนละลายน้ำจันทน์แดง หรือจันทน์ขาว กินยาบำบัดคำเดาแล

ยาแก้คำเดา บำรุงหัวใจชื่อ สุพมิตร

เอาขอนดอก ดอกจันทน์ กฤษณา กะลำพัก สักชี เกสรบัวหลวง ชะมดเชียง พิมเสน โกฐเขมา กรูงเขมา ชนูด ชะเอม โกฐพุงปลา โกฐจุฬาลำพา โกฐหัวบัว โกฐเชียง ดอกจำปา ดอกกระดังงา พิกุล เกสรนุนนาค เกสรสารภี ดอกสัตบุษย์ อำพันขี้ปลา อำพันทอง ดีจระเข้ เอาเท่ากัน บดละลายน้ำดอกไม้เทศ แก้วชื่นใจ แก้วคำเดาขมุนทั้ง 3 ฤดูสิ้น

ยาแก้เลือดคำเดา

เอามะแว้ง แคป้า ไข่ม้วน เพกา มะตูม โศกกระสุน มะเขือทั้ง 2 ละหุ่งทั้ง 2 ต้มกินแก้ เลือดคำเดาหายแล

ยาแก้เด็กเป็นคำเดา

เอามะเดือ ครั่ง ใบทองหลาง จันทน์หอม เกสรหมากเมียบ เกสรบัวหลวง บดขโหมหาย แล

ยาแก้ตัวร้อน ตัวเย็นเป็นคำเดา และขม เมื่อจะรักษาให้อดอาหารอย่าให้อาบน้ำเย็น

ท่านให้อาเบญจดานแทรกพิมเสนลงให้กินถ้าเล็ดนมือกำเป็นเพื่อเสลด และลายน้ำชุมเห็ด กินแล ถ้าอาเจียนและตัวร้อนเพื่อน้ำเหลืองให้ละลายด้วยน้ำจันทน์กินแล ถ้าเป็นเพื่อเสลดให้ ละลายน้ำร้อนกินแล ถ้าเป็นประการใด ๆ ก็ดีท่านให้แก้ด้วยเบญจดานนั้นแล

ยาแก้ไข้เพื่อคำเดา ซึ่งทำให้ร้อนปวดที่สูง ไข้แต่เที่ยงไปถึงค่ำให้หายใจไม่สะดวก มีให้เจรจา

ท่านให้อารากเหหัวหมู แผลกหอม เปราะหอม ใบสะเดา หญ้าตีนนก การบูร กานพลู โกฐสอ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกเอ็น ลูกนุนนาค จันทน์ทั้ง 2 รากกรูงเขมา ลูกผักชี คิงเหล็กม เนระพูสี ผักปอดทั้ง 2 ชะมด พิมเสน ขาทั้งหมคนี้อาเท่ากันบดเป็นจุนละลายน้ำจันทน์ขาวกิน

ยาบำบัดคำเดา

ท่านให้อาพิมเสน ชะมด ดอกกรูงเขมา ลูกเอ็น ถาฐิสมแล้ว เปลือกดินกา ใบสะเดา ใบ เสนียด หญ้าตีนนก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม อบเชย โกฐสอ กระวาน ดอกนุนนาค เปราะหอม ผักปอดทั้ง 2 ดอกคำ ดอกบัว ขาทั้งนี้เอาเท่ากันบดเป็นจุนละลายน้ำจันทน์แดง

ยาแก้ไข้เพื่อกำเดา แก้โลหิตไม่ปกติ แก้คั่ง แก้มีนในอก แก้สารพัดพิษ

1. เอาโกฐเชียง กระวาน จันทน์แดง จันทน์ขาว กฤษณา ดอกจันทน์ ดอกพิณุล ดอก
ลำเจียก เกสรบัวหลวง เกสรหัสตบงกช บัวเผื่อน ดีปลี โกฐจุฬาลำพา ทองพันชั่ง แผลกหอม หงู่
ดินนง เนระพูสี ยาทั้งนี้ตำเป็นผง เมื่อจะกินเอาพิมเสน ชะมดปรุงลงกิน ละลายน้ำดอกไม้เทศกิน
ก็ได้ น้ำดอกมะลิก็ได้ น้ำคั้นก็ได้ ละลายน้ำตาลขมิ้นชงกรก็ได้

2. เอาดอกมะลิ วานน้ำ ดอกบุญนาค ขอนดอก เกสรบัวแดง เกสรบัวขาว ตำผงกินแก้
พิษไข้ พิษฝีดาษ ฝีหัวเขียวให้สลบให้คลั่งระส่ำระสาย

ยาแก้ไข้กำเดา ให้มีเสลดขึ้นในหัว

เอาเกลือสินเธาว์ จิงแห้ง สะค้าน ดีปลี บดแทรกละลายน้ำจืดก็ได้ น้ำส้มส้าก็ได้ น้ำ
มะนาวก็ได้กินหายแล

ยาต้มแก้ไข้เพื่อเล็ดลมกำเดา

เอาลูกคอม ลูกจันทน์ รากพาโหม รากกรงเขมา บอระเพ็ด จิง ดีปลีเชือก หัวหมู
มะแว้งเครือ รากมะเขือขึ้นต้มกินหาย

ยาแก้กำเดา แก้เสมหะ แก้ไข้

เอาตรีผลา รากคูณ รากมะจั่ว รากราชพฤกษ์ รากเสนียด ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ไข้ แก้
กำเดา แก้เสมหะ

ยาแก้ระทระทวย แก้กำเดา

ท่านให้เอาโกฐสอ ขรด้า ขราขาว ขมิ้นเครือ กรงเขมา ดีปลี ลำพัน จิงแห้ง เกลือ
สินเธาว์ ต้มกิน

ยาแก้แตกกำเดา

ถ้าหญิงมีครรภ์กำเดาออก ท่านให้เอาจุฬาลำพา หัวปลาทุเลียมต้มให้กินหาย

ยาข้อมหาโศกะโรค

ท่านให้เอาใบผักเสี้ยนผีสองส่วน ใบขี้เหล็กสามส่วน สุพรรณิธาน 1 บาท ตริกระตุกตาม
พิภค ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำกระสายต่าง ๆ ทาแก้บวม 5 ประการ และบวมทั้งกาย
บวมเพื่อบุพโพ โลหิตกำเดาในกองสมุฏฐาน

ยาแก้ชัก

ยาแก้ชัก

1. เอรัง พุงคอ หวายตะค้า รากน้ำเต้า ฝนกินหายแล ถ้ามีฟิงเองวงตาล เปลือกสะแก หวายตะค้า เบี้ยจ๊กจั่น ผมคนเผาไฟไหม้ ถ้าชักละลายละลายน้ำการบูร ถั่วจุกละลายน้ำดอกไม้ ฝนกินหาย

2. เอรากลำโพง ขี้กาแดง ผักเขา ฝนทา

3. เอรากมะกอลำเครือ รากย่านาง กรุงเขมา ข่าแก่ เบี้ยผู้เผา บดละลายน้ำร้อนกินหาย

4. ให้เอาข่อยหยอง กระดาษทั้ง 2 หัวตะไคร้ ตัวยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดเป็นแท่งฝนทา ได้น่อง ฝ่ามือฝ่าตีนเมื่อชัก ถ้ากินให้แทรกคิงชักผายแล

5. เอาผักเสี้ยนผี ขมิ้นอ้อย พิมเสน ยาทั้งนี้มาตำเอาน้ำ พิมเสนร่ำหัดลง ชโลมกินด้วย แก้ชักหายแล ถ้ามีฟิง เอรากจิกน้ำ รากอ้อยช้าง ตำแช่น้ำไว้ ทั้งกินทั้งชโลม แก้วร้อนภายใน แลมี ฟิงเอาบดรรณิ รากย่านาง เอาต้มกิน แก้ภายในแล

6. เอาผักเสี้ยนผี ทั้งรากทั้งใบ ตำเอาน้ำ ดินประสิ้ว การบูร ไล่ลงฝนหายแล ถ้ามีฟิงเอา ยานี้ฝนต่อไป เอาผักสาบ รากหญ้าขาว รากจิกน้ำ รากอ้อยช้าง รากย่านาง รากไม้เท้ายายม่อม พิมเสน กานพลู เอาเท่ากันบดเป็นแท่งละลายน้ำผึ้งรวง น้ำลูกข่อย ฝนกินหายแล

7. เอรากย่านาง ขั้มนอนทั้ง 2 นี้บดละลายน้ำชาขาวกินแก้ชักมือ ชักคืน ชักลงเอ็น แล

8. เอาเขาวัว ใบสำน รากนางแย้ม เขาควายขาว ต้มกินแก้ชัก

9. ให้เอาผักเสี้ยนทั้ง 2 ผักแว่น ขมิ้นอ้อย หัวทองดี ย่านาง บดทำแท่งกินแก้ชัก

10. เอรากหนาด รากมะยม รากมะเดื่อดิน รากแสมชอ ไม้เท้ายายม่อม จันทน์ทั้ง 2 ชนูด แผลก บดเป็นแท่งฝนข้าวสารทั้งกินทั้งชโลม

11. เอาหัวขมิ้นอ้อย ผักคราดหัวแหวน หัวไพล หัวตะไคร้ ใบมะพร้าว ใบตานหม่อน หัวหอม บดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำเอาน้ำมะพร้าวแทรกยา กิน

12. เอาผักแว่น ผักเสี้ยนทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย การบูร ตำละลายน้ำข้าวสารชโลมแล

ยาทาเส้นแก้ชัก

เอาใบชา ครามน้อย ใบไทรย้อย ตำทาหาย

ยาแก้ไข้ให้ชัก

เอาการบูร เปลือกการบูร รากไผ่ผิ ต้มกินหาย

ยาแก้ชักปากเบี้ยว

เอาใบกระระนิ ใบสะแก ใบผักเป็ด ตำเอาน้ำสารละลายกินพ่นหาย

ยาทาแก้ชัก

1. เอาใบแมงลักทั้ง 2 ใบ โหระพา หัวกระชาย ใบเหมก ใบผักเป็ด ปั่นละลายน้ำส้มทาแก้ชักหาย
2. เอาผักเสี้ยนผีทั้ง 2 เกลือ ขมิ้นอ้อย ใบผักไผ่ การบูร ต้มละลายน้ำทาตามเส้นหายแล

ยาแก้ไข้สะทกชัก

เอาผักเสี้ยนทั้ง 2 การบูร ดินสอพอง ตำพ่นแล ถ้ามีฟ้ง เอาผักสาบ รากหญ้าคา รากจิก อ้อยช้าง วันขอ พิมเสน กานพลู บดทำแท่งละลายน้ำผึ้งรวง น้ำลูกข่อยกินพ่นหายแล

ยาแก้ไข้สะทกคางแข็ง

เอาสน จันทน์ขาว ผักขวง ใบกระดอม เจตมูลยาน ตำละลายน้ำข้าวสาร กินพ่นแล

ยาแก้ชักสะทกสะท้าน

เอาใบมะนาว ผักเสี้ยนผี ตำผงพอกมือพอกตีน ถ้ามีหายเอาใบข้าวพลุ ใบจิง ใบข่า ใบไพล ขมิ้นอ้อย บดละลายขโสมแล

ยาแก้ไข้ให้ชักกำมือกำตีนให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง

เอาจันทน์ทั้ง 2 กุ่มบก มหาศดำ รากปลาไหลเผือก รากย่านาง รากผักเขา รากสลอด น้ำ คลคาเลือด เหมือดคูน รากพุงคอ รากพุงหมาบ้า เกสรบัวหลวง เขากวาง งาช้าง นอแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวจระเข้ กรามแรด กรามช้าง บดทำแท่งละลายแก้พิษไข้เนื้อ สันนิบาต ทุกประการแล

ยาแก้ชักให้กำมือเท้ากำ อ้าปากมื่อออก ลิ้นกระด้าง คางแข็ง

เอาจันทน์ทั้ง 2 เนระพูสี ไคร้เครือ ดีงู ต้นระย่อม พืชนาด กระดุกงูเหลื่อม หวาย ตะมอย หวายตะค้า เสมอภาคบดทำแท่งฝนด้วยน้ำดอกไม้อินข้างทาข้างหายแล

ยาแก้ไข้ให้ชักมือแข็งตีนแข็ง คอแข็ง

ให้เอาใบขนุนเปียก หัวสับปะรด เมล็ดละมุด บดละลายน้ำข้าวสารทั้งกินทั้งทาหาย

ยาแก้เด็กชัก

1. เอาหัวข้าวเย็นใหญ่ หัวชิง หัวกะทือ เจตมูลเพลิง เล็บมือนาง ทำให้ละเหือดทั้งกินทั้งชโลม
2. เอาหัวขี้กาแดง หัวกระดอม รากหงส์แดง มันปู น้ำครำ กินทาหายแล

ยาแก้ชักมือตีนงอบิดตัว

เอาไส้ขุนนุค หัวขุนทอง พริก ต้มกินก็ได้พ่นก็ได้

ยาแก้ไข้ชักให้บิดตัว

เอารากคา รากทราย รากคนที่สอ รากกัญชา พริก ชิง ดินจอมปลวก ทรายงูเห่า บดละลายน้ำจันทน์ น้ำดอกไม้มินแก้ไข้ชักบิดตัวแล

ยาแก้ชักทำให้ค้างแข็งเจรจาไม่ได้

เอาเกลือ ดินประสิ่ว ลูกจันทน์ เทียนดำ เทียนขาว ชิง ไพล ขมิ้นอ้อย บดเป็นแท่งละลายน้ำส้มสุกกิน

ยาแก้ชัก แก้ขี้ แก้กาก

เอาเปลือกมังคุด ลูกทับทิม เปลือกจันทน์ บดทำแท่งละลายน้ำร้อนกินแล

ยาแก้ชักแก้จุก แก้ลงท้อง แก้ร้อนทุรนทุราย

เอาเปลือกหอยแครงเผา หวายตะค้าเผา แก่นแสมทะเล ทำแท่งละลายน้ำร้อนกินแก้จุก แก้ไข้ หรือเอารากมะนาว รากมะปราง ฝนด้วยน้ำกิน ถ้าลงท้องให้สะท้านหนาว ทำพิษต่าง ๆ ก็หายแล หรือเอาลูกสลอดน้ำ จวงตาล รากย่านาง ขมิ้นอ้อย หัวคั่ว หัวข้าวเย็นต้มกินแก้ไข้เหนือทั้งปวงแล

ยาแก้ชักมือตีนคู่เข้า เมื่อชักให้แข็งทั่วตัว

เอาพริกเทศ พริกไทย น้ำมะนาว น้ำเปล่า น้ำหอม น้ำไพล น้ำกระชาย ดีปลีเชือด ลูกข้าวพุด น้ำมะปราง ยาทั้งนี้เอาใส่ถ้วย ตั้งบนไฟให้ร้อนนำมากินเถิด ถ้าขบฟันให้กัดฟันขึ้น เอาขากรอกลง ตกถึงท้องหายแล

ยาแก้เมื่อย

ยาแก้เมื่อย แก้เมื่อยเหน็ดเสียว

1. เอาว่านน้ำ เพกา คนทีสอ รากมะตูม รากข้าวพลุ ต้มกิน
2. เอาโพบาย ไข่แดง เปือกกล้วยพฤษ์ ฝนทาหาย
3. เอาหัวคองคิง กระเทียม พริกไทย ทำแท่งไว้ ฝนกับน้ำมันมะพร้าวทาหาย
4. เอาลูกเบญจกานี รากขมิ้น เปลือกมะกอก รากทับทิม ยาทั้งนี้ฝนด้วยน้ำดอกมะลิชโลมหาย

ยาแก้เมื่อยในกระดูกในข้อ

1. ท่านให้เอาลูกเบญจกานี รากขมิ้น เปลือกมะกอก รากทับทิม ยาทั้งหมคนี้นี้ฝนด้วยน้ำดอกมะลิ ชโลมหายแล
2. ท่านให้เอามะเดื่อจีน รากขมิ้นบ้าน เปลือกมะกอก รากทับทิม ตำฝนด้วยน้ำดอกมะลิ ชโลม
3. เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐพุงปลา โกฐเชียง โกฐกระดูก เทียนดำ เทียนขาว เทียนขาวเปลือก ดอกจันทร์ ลูกประคำดีควาย ลูกสารพัดพิษ บอระเพ็ด แผลกหอม อบเชย สมุลแว้ง ชะเอมเทศ รากคัตถ์ รากหนาด รากผักข้าว เอาสิ่งละส่วน ดอกสารภีสองส่วน บดละลาย น้ำดอกไม้ แทรกชะมดพิมเสนกินหายแล
4. เอาโกฐเขมา โกฐกระดูก โกฐจุฬาลำพา เทียนดำ ผักชีล่า จันทร์ขาว ชนูด รากหวาย ขมิ้น หัวข้าวเย็น หัวคัตถ์ หัวขมิ้น เอาเสมอภาคบดละลายน้ำดอกไม้กินหาย
5. ท่านให้เอาข้าวกล้อ มะพร้าวเคี้ยวพ่นหาย
6. เอาดินทั้งห้า รากขมิ้น เปลือกมะกอก รากทับทิม ยาทั้งนี้ฝนด้วยน้ำชโลมแล
7. เอาเปลือกโพบาย เปลือกราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย ขมิ้น รากทองพันชั่ง บดละลายน้ำขมิ้นหาย

ยาแก้เมื่อยปวดศีรษะ

ท่านให้เอาเปลือกโพบาย รากไม้เท้าขมอม เปลือกราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย บดเป็นแท่งแก้ เหยื่อละลายน้ำขมิ้นหาย

ยาอินทจักรีใหญ่ แก้เมื่อยล้า เหน็บเสียว เป็นหนองในอก แน่นอก

ท่านให้เอาโกฐ 12 เทียน 9 จันทร์ทั้ง 2 เถาหมวกทั้ง 2 พริกไทย เจตมูลเพลิง ขิง รากข้าวพลุ เถาสะค้าน์ ดีปลี ชะลูด อบเชย กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก ลำพันแดง สมุลแว้ง ไคร้เครือ เปราะหอม ลูกกระดอม บอระเพ็ด ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ผางเสน แกแล ครั้ง ดอกพิทูร ดอกนูนนาค ดอกสารภี เกสรบัว ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกมะลิ

คำฝอย เลือดแรด ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 บาท ดิงเหลื่อม ดิหมูเถื่อน ดิวัวทั้ง 2 ดิตะพาน้ำ ดิหมี ดิควายเผือก ดิงระเซ้ ดิทั้ง 7 เอาสิ่งละ 1 เพ็อง หญ้าฝรั่ง 1 เพ็อง อำพันทอง 1 เพ็อง พิมเสน 2 สลึง ชะมด 1 เพ็อง ตำผงเอาน้ำดอกไม้เป็นกระสายกิน

ยาแก้เมื่อย จุกเสียด ฟกบวม

ท่านให้ลูกกระวาน เบญจโกฐ ลำพันแดง เปลือกมูกมัน โคลงตะนง รากมะรุม กุ่มบก ผักโหมหิน รากหงส์แดง ข่าตาแดง พริกไทย ดัมกินแก้เมื่อย ประคบโลหิต เขียนเสมหะ จุกเสียด ฟกบวม

ยาแก้เจ็บหลัง สะเอวแก้กลอนด้วย

ให้เอาลูกขี้กาแดง รากคำเสาทั้ง 5 ขี้เหล็กทั้ง 5 เจตมูลย่าน ท่อนคักเค้าทั้ง 5 กรักนก เปลือกราชพฤกษ์ เปลือกจำปา พริก กก ดัมขึ้นให้งวดกินหาย

ยาแก้เมื่อยลำฟกบวม

เอามะรุมทั้ง 2 วานน้ำ ข่าทั้ง 2 ไพล เปราะทั้ง 2 ไฟเดือนห้า กะทู้ฟ้า ไฟสามกอง รากเจตมูล รากเจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย ลำไยง เอาเท่ากันตำผงห่อผ้าขาว 3 ชั้น ตั้งปากหม้อ ประคบข้างขา แก้เมื่อยลำเส้นจม ตมฟกบวมหายแล

ยาแก้เมื่อยลำ

เอาเปลือกมะตูมกา เปลือกข่อยหยอง ดากแห้งทำผงละลายน้ำผึ้ง เมื่อกินคลึง เท้าลูก พุทรา แก้งงูตา โรคภัยสิ้นทุกประการ

ยาแก้เมื่อยหนัก

เอารากสลอด รากข่อย รากพุ่มเรียงป่า รากมะเกลือ ฝนกับเหล้าทาติดนัก

ยาแก้เมื่อยขบทั้งตัว

เอาข่านเอ็นทั้ง 2 เปลือกขี้เหล็ก สายหยุด ผักกาด ดัมห่อผ้าขาวคบบหายแล

ยาแก้เมื่อยขบทั่วสารพวงค์ ตัว บำบัดโรคทั้งปวง

เอาพริกไทย จิง สะค้าน รากข้าวพุด สมอพิเภก สมอไทย ลูกมะขามป้อม ลูกขี้ด้อม เขาวพานิ กระวาน เขียนดำ เขียนขาว อบเชย ผักเสี้ยนผี เปลือกกุ่มน้ำ ดัมกิน 2 วัน วันละ 3 เวลาหาย

ยาแก้เมื่อย ถ้าหญิงมีครรภ์ได้ 3 เดือน

เอาใบไผ่เฒ่า ขางมะม่วงกล้วย ลูกกำทวด บดละลายน้ำร้อนกินหาย ถ้าไม่ฟังเอาข้าวเหนียวदानคูลีการด้วยน้ำมันงากิน ถ้าไม่หายเอาดอกจกกลนี้ รากบัวหลวง บดด้วยน้ำมันงากิน เมื่อไข้เจ็บท้องหายแล

น้ำมันแก้เอ็นหัด ทำตายมียตาย เมื่อยขบ

ท่านให้เอาใบผักเสี้ยนผี ใบประคำไก่ ใบรักขาว ใบสลอด ไฟเดือนห้า ตำเอาน้ำหนึ่งจอก น้ำมันงาสองจอก ลูกสลอด จิง ตำลงด้วยกันหุงให้เหลือแต่น้ำมันแล้วเอาหัตถ์คุดำปรงลง 3 หยิบไว้ทาดีนักแล

ยาทาแก้เมื่อย

1. เอาพลับพลึง มาตำบดเอาน้ำผสมกับน้ำมันมะพร้าว หรือน้ำมันงาให้เท่ากันแล้วตั้งไฟให้ร้อนทาหายแล
2. เอาพริกไทย ข่า ขมิ้นอ้อยทำผง น้ำมันงา ผึ่งรวงหุงเหลือแต่น้ำมัน กินทาแก้เมื่อยขบ

ยาแก้กลอนให้เจ็บหลังและลงฝีปิดคาดเรื้อรังนานหาย

เอาหัวเอาะ หัวเต่าเวียด รากลำโพงแดง รากครอบจักรวาล กำลึงวัวเถลิง ตำผงแล้วผิงข้าวเปลือกไว้ 3 วันกินหายแล

ยาแก้เมื่อยขบ ให้ร้อนเป็นกำลัง จักขุดคั่งตายเลือด มือเท้าเย็นเป็นท่อน สะท้านสะท้านหนาว

1. เอาใบมะขาม ใบมะเฟือง ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย ใบระงับพิษ ใบหนาด ใบสะเดา ใบผักทอง ใบผักอีไร ใบขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค บดทำแท่งไว้ละลายน้ำชาขาวกินล้นมดดับพิษสารพัด ทั้งกินทั้งชโลมใช้ทั้งปวง
2. เอาจันทน์ขาว รากย่านาง รากไม้เท้ายายม่อม รากทุมทาม รากผักเขา ผักสาบ รากนางนูน ผักหวานบ้าน เอาเสมอภาค บดเป็นแท่ง ละลายน้ำชาขาวกิน ทั้งกิน ทั้งชโลม แก้เมื่อยขบ แก่ร้อน แก่หนาว แก่กระวนกระวายหายแล

ยาเชื้ออินทจักรใหญ่

เอาโกฐ 12 เทียน จันทน์ทั้ง 2 เถาหมวกทั้ง 2 พริกไทย เจตมูลเพลิง จิง รากข้าพธุ เถาสะก้าน ดีปลี ชะนูด อบเชย กะลำพัก ขอนคอก อำพันแดง สมุลแว้ง ไคร้เครือ เปราะหอม ลูกกระค่อม บอระเพ็ด ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู กะແหล่ ฝรั่ง ดอกพิทูด ดอก

นุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกมะลิ กำฝอย เลือดแรด ติง
เหลื่อม ดีหมูเถื่อน ดีวัวทั้ง 2 ดีตะพานน้ำ ดีหมี ดีควายเผือก ดีจระเข้ หญ้าฝรั่ง อำพันทอง
พิมเสน ชะมด เอาน้ำดอกไม้เป็นกระสายให้กินหายเมื่อยล้า เหน็ดเสียวเป็นหนองในอกแน่นหาย
แล

ยาแก้เมื่อยจักษุแดง มือเท้าเย็น ตัวร้อน ถ้าพูดเมื่อยขึ้นมา ดังฮีตราม ดังเมิดงา

1. เอาใบมะขาม ใบย่านาง เอาเสมอภาค บดละลายน้ำดินประสิวขาว พ่นให้ขึ้น
2. เอารากย่านาง รากน้ำนอง รากคนทา รากมะเดื่อ รากไม้เท้าขาม่มอม เอาเสมอภาค
ต้มกิน ถ้าจะพ่นยา กินยาทั้ง ก็เมื่อเป็นไข้แล้ว จึงให้แต่งยาพ่น
3. เอาใบมะตูม ใบมะเฟือง หญ้าแพรก หญ้าปากควาย รังหมาบ้า เอาเสมอภาค บดทำ
แท่งละลายน้ำฝนหรือน้ำดอกไม้กินหาย
4. เอาใบขี้เหล็ก ใบผักเค็ด ใบน้ำเต้า ใบเงิน ใบเงิน ใบทอง ใบย่านาง ดินประสิ่ว ดิน
สอพอง บดทำแท่งไว้ละลายน้ำขาวข้าวกิน
5. เอาชะนูด อบเชย ชะเอมเทศ ขอนดอก สน ลัก กรักขรี แก่นประคู้ เปลือกไข่เน่า
เปลือกขาง เปลือกเถียงพรวานางแะ ดอกสัตบุษย์ ดอกบัวเผื่อน ดอกบัวขม ดอกลินจง ดอกจงกลนี
ดอกพิกุล ดอกนุนนาค ดอกสารภี ดอกมะลิซ้อน เอาเสมอกันบดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ทั้ง
กินทั้งชโลมแก้สารพัดโรค เป็นยาครรรรักษา ตั้งแต่เดือน 1 ไปจนถึงเดือน 10 ถ้าเป็นไข้ทั้งกิน
ทั้งชโลม หายสิ้น

ยาเจ็บหัวเมื่อยในข้อ

เอาเปลือกโพบาย เปลือกราชพฤกษ์ ขมิ้นอ้อย ทองพันชั่ง ทำเป็นแท่งละลายน้ำ ทาแก้
สรรพพิษแล เอารากมะปรางหวาน รากมะนาว ทำแท่งละลายน้ำกินแล ถ้ากินของผิด ตัวร้อน
สะท้านหนาว แก้ได้สิ้นแล

ยาแก้ไข้เนื้อเมื่อยกระดูกนอนไม่หลับ

เอารากมะงั่ว จันทน์ทั้ง 2 รากทองหลวงบ้าน เถาหมวก หญ้าแพรก ต้มกินหาย

ยาแก้ไข้เมื่อยขัดในอก เสียดอก

เอาเป็ด้าน้อย รากทองแตก มะขามเปียก สลิด วานหางช้างบดไว้กินตามวัย

ยาแก้เมื่อยให้คลาย

เอาดอกจกกลนี้ รากบัวหลวง ข้าวเหนียวตาล บดด้วยน้ำมันงาเจือทั้งก็หาย ถ้ามีหายเอา รากบัวเผื่อน หัวเหวหมู ผักเลี่ยน เอาเท่ากันบดด้วยน้ำแรมคั้นละลายน้ำมันงา กินหายแล

ยาแก้ระส่ำระสายแก้เมื่อยในกระดูก

เอาลูกจันทน์ เบญจกานี เนระพูสี ทางกระรอก น้ำมันาวเป็นกระสาย ละลายน้ำเจียวงา กินพ่นหายแล

ยาชโลมแก้เมื่อยขบ บวมทั้งตัว

เอาใบขี้เหล็ก ใบเตย ใบน้ำเต้า ใบเงิน ใบทอง ใบย่านาง ใบแคแดง จันทน์ทั้ง 2 เกสร บัวทั้ง 5 ฝายหอยโข่งเน่า คินสอพอง คีปลาช่อน บดละลายน้ำดอกไม้อื่นกินหาย

ยาแก้ไข้ให้เมื่อย เจ็บก็ดี

1. เอาพลูแก่ เขม่าไฟ พริก จิง กก บดละลายกินหายแล
2. เอารากข้าวพลู บอระเพ็ด คนทีสอ ใบมะนาว พริก จิง กก บดละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ไข้ให้เมื่อย

1. เอารากสาเก รากสลอคน้ำ รากย่านาง ประจุให้เท่ากันกินหายแล
2. เอารากมะกรูด รากตองแตก รากหางช้าง เปลือกมะปราง กล้วยข้าว รากถั่วพู เปลือกพิทูล ดัม 3 เอา 1 กินแก้เมื่อยแลท่าน
3. เอาคนที่สอทั้ง 5 รากขย เปลือกมะกอก รากทับทิม ฝนด้วยน้ำดอกไม้อื่นชโลมแล

ยาแก้ปวดเมื่อย

1. เอาผักเป็ด ใบหมากผู้ หมากเมีย อ้อยแดง กะทือ พริก บดน้ำอ้อยแดง น้ำดอกไม้อื่นได้ ทาหาย
2. เอาโกฐสอ คีปลี ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด กระชาย ดัม 4 เอา 1 กินแก้ไข้เมื่อย สัฟชวน กระหนกระหายแก้ไข้เอ็นเจ็บก็ดี กินหายทุกประการ

ยาแก้ไข้ให้เมื่อย

เอาเปลือกราชพฤกษ์ มะเฟือง ผักเขา ใบต่างดอก คนทา กรุงเขมา ย่านาง มัดกา ไม้เท้าขามม่อม ปลาไหลเผือก รากสะค้าน หวายนม หวาน้ำ หวายลิง หัวคั่ว ดัมกินแก้ไข้ร้อน ไข้เมื่อย และไข้มะขาม สัมปอ ยานาง ขี้กาสุกแดง ดินประสิทิวา ชโลมแล

ยาแก้ไข้เมื่อยั่วให้เจ็บ ให้สันตะทาน

เอาอิฐ ห้วยจีน กาฝากมะตูม เหมงซอ รากพนมสวรรค์ เหั่วหมู รากชุมเห็ด รากขี้เขี้ยว รากหญ้าหนวด ย่านาง รากหญ้าคา หญ้าครุน ตำลึง ห้วยร้อยรู รังมดจอกร้าง แก่นขนุน จี๋เหล็ก ตำเสา หัวเอ็น รากพุงคอ รากคนที คนทา แก่นคำ แก่นขรี ลูกกระค่อม รากสมเสร็จ รากประดู่ ตาไม้ไผ่ รากพุทรา รากมะเคื่อ กระดุกครุ่า กระดุกกา กระดุกแ้ง กระดุกควายขาว กระดุกงูเหลือม กระดุกหมาหมีดัมกิน

ยาแก้เชื้อม

ยาแก้เชื้อมนิน

เอาจันทร์ทั้ง 2 พิมเสน สนเทศ งาช้าง เขากวาง ฝักส้มป่อย ขมิ้นอ้อย ลูกประคำดีควาย ตาอ้อยแดง บดทำแท่งละลายน้ำจันทร์กินฟันแก้เชื้อมนินแล

ยานี้ชื้อมหาคงคา แก้เชื้อมละเมอ แก้สลบ

เอารากกล้วยดิบ รากกล้วยน้ำ ขอดกล้วยทอง ใบผักเขา รากผักไหม กากมะพร้าว ดินประสิว ดินสอพอง ย่านาง หอยนางรม หอยขม หอยแครง ใบเงิน ใบทอง บดทำแท่งไว้ ถ้าระส่ำระสาย ละลายน้ำจันทร์ แก้เชื้อมแก้ละเมอ ใช้น้ำดอกไม้อ้อม แก้บวมละลายน้ำคร่ำ แก้สลบใช้น้ำมูตรถ้าไม่พึงน้ำประสานทองน้อยหนึ่งกินหายแล

ยาแก้เชื้อมเมื่อคลั่ง แก้หอบ แก้ราก

1. เอาลูกคำดีควาย เผาไฟ เขากวางเผาไฟ ใบน้ำเต้า หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบสมิใบไผ่เทศ ขมิ้นอ้อย ใบมะขาม ใบมะเฟือง ใบกระค่อม ทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำจันทร์กินก็ได้หายแล

2. เอาหญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบมะลิ ใบสมิ ตาอ้อยแดง ใบไผ่เทศ ขมิ้นอ้อย ใบผักเป็ด ใบน้ำเต้า เปราะ หัสฤณ สน จันทร์แดง จันทร์ขาว พิมเสน บดทำแท่งฝนด้วยน้ำขาวข้าวกิน หรือเอาใบผักเป็ดตำเอาน้ำละลายด้วยดินน้กแล

3. เอาเถรดอกคำ คอกขุนนาค คอกมะลิ บดละลายเหล้า ทำแท่งไว้ ถ้าเด็กอ่อนได้เดือน 3 กินเท่าลูกไฟละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำมะนาวก็ได้ ตามอายุแล

4. เอาผักไถ่ ย่านาง ใบคองคิง บดละลายน้ำข้าวสาร กินหายแล

ยาต้มแก้เชื้อมแก้วัน

1. เอาจันทร์ทั้ง 2 ดานหม่อน ทองหลาง ต้มกินหายแก้เชื้อมเมื่อ

2. เอาลูกบัว ลูกจันทน์ หัวเห้วหมู ข้าวสุก น้ำตาลทราย ชะเอน ประคำดีควาย บดทำแท่งไว้ละลายขันตกรินหาย

ยาแก้เชื่อมสลับคางแข็ง ออกคำออกแดง

เอาจันทน์ขาว จันทน์นา สน ลูกผักชี ลูกมะแว้งต้น เห้วหมู รากขี้กาแดง ลูกค่อม บอระเพ็ด ไพล กระจाय บดทำแท่งฝนด้วยน้ำจันทน์ แก้ออกคำออกแดง แก้เชื่อม แก้สลับ คางแข็งหายแล

ยาแก้เชื่อมมีนระส่ำระสาย แก้งท้อง ท้องขึ้น แก้กัก

เอาจันทน์ทั้ง 2 กฤษณา ชะนูด ดอกนุนนาค เกสรบัวหลวง สัตนุษย์ ยาทั้งนี้บดด้วยน้ำล้างทาแก้งท้อง ท้องขึ้น แก้กักกำมือให้ลื่นกระด้างคางแข็งดูคนมิได้ให้ร้องให้

ยาแก้เชื่อมมีนคั่งอำปากมียอก

เอาใบถั่วแดง ใบผักเค็ด ใบสมิ ใบรักขาว ใบประคำดีควาย จันทน์แดง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจाय กานพลู พริก ขิง คีปติ บดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำผึ้งกินหายแล

ยาแก้เชื่อมมีน

เอาลูกประคำดีควาย เขากวาง ใบน้ำข้าว หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบสมิ ใบมะขม บาน ใบมะเฟือง ใบกะค่อม ดีควายขาว เผาไฟบดทำแท่งละลายน้ำจันทน์ น้ำอ้อยแดงก็ได้ กินผ่านแก้เชื่อมมีนแล

ยาแก้เชื่อมมีน แก้กอบ แก้กัก

เอากระดูกงูเหลือมทับทา หางปลาช่อน โกงสุต โกงกระดูก เทียนดำ งาช้าง กรามแรด ลูกโหระพา ลูกผักชี ประสานทอง ใบพิมเสน เฌียงพริ้วหอม ใบผักหวาน รากทองหลาง รากผักเขา รากสลอดน้ำ รากคำลึง รากถั่วพู เมล็ดมะนาว หวายตะค้า ลูกสรรพพิษ รากไคร้เครือ ดอกสารภี เกสรพิทูล เกสรนุนนาค ยาทั้งนี้บดเอาน้ำดอกไม้เป็นกระสาย ทำแท่งละลายน้ำดอกไม้กินแก้กัก แก้เชื่อม แก้มมีน แก้ลื่นกระด้างคางแข็งละลายน้ำข้าวข้าวทั้งกินทั้งชโลมคินักแล

ยาแก้หละ

ยาทาหละขึ้นลิ้นเด็ก ให้ขางหล่นแล้ว

ท่านให้เอาเขียวเสื่อ เขียวแรด งาช้าง เขากวาง ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 สลึง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กรามพลู จันทน์ขาว ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 เฟื้อง รากไคร้เครือ ใบคนที่ สอ ใบกะเพรา สิ่งละ 2 สลึง เหล้าเป็นกระสายทำแท่งไว้ เขียวเสื่อ กรามแรด กรามช้าง เขากวาง เขียวหมู จันทน์แดง ว่านร้อนทอง น้ำประสานทอง ละลายน้ำ ดิจูเหลื่อมทาขึ้นแก้ขางแก้หละ ถ้ากินละลายน้ำเหล้าแล

ยาทาหละ

ท่านให้เอาหญ้าของไฟ ชาคหรุณ จี้แมลงสาบ น้ำประสานทอง การบูร พิมเสน กระเทียมสามกลีบ เอาฝิ่นรำหัดยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันทำแท่งไว้กินด้วยน้ำก็ได้ หละก็ดี ขางก็ดี ละอองพระบาทก็ดีหายสิ้น

ยาแก้หละและตานขาง

ท่านให้เอาบัลลังก์สินดา กรามแรด กรามช้าง เขากวาง เขียวเสื่อ เขียวหมี่ กระดุกแพะ กระดุกงูทับทา ใบกะเพรา ใบคนที่สอ เอาเท่ากันใช้เหล้าเป็นกระสายบดเป็นแท่งไว้เมื่อละลายจะ ทาลิ้นฝนด้วยน้ำปลาจึงทา ถ้าจะกินละลายเหล้าก็ได้ น้ำมะแว้งก็ได้ กินหาย

ยาแก้หละและตานขาง

1. ท่านให้เอาพริก จิง ไพล รากข้าวพลุ กระเทียม เปลือกไข่ไก่ฟัก รงทอง ยาทั้งหมดนี้ เอาเท่ากันทำเป็นแท่งไว้ฝนด้วยเหล้าทาหละ
2. ท่านให้เอาขี้แมลงสาบ เขากวาง หางนกยูง หวายตะค้า พริก จิง กระเทียม ข้าวใหม่ ทำเป็นผงก็ได้ใช้น้ำทาขึ้นแก้หละแล

ยาแก้หละ ตาน ขางขึ้นปากในตัวในกรม เพดาน

1. ท่านให้เอาเปลือกทับทิม สีเสียดเทศ การบูร พิมเสน ดำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงทาหาย แล
2. ท่านให้เอาเปลือกปิบ เปลือกทับทิม สีเสียดเทศ พิมเสน การบูร บดด้วยน้ำผึ้งทาปาก

ยาแก้หละ

1. ท่านให้เอากระเพรา มูตร น้ำประสานทอง จี้แมลงสาบ บดด้วยน้ำมูตรฝนทาลิ้น หละก็ดี ชางก็ดีหายแล ถ้าไม่หายฝนด้วยเหล้าชื่อสุรามิฤทธิ์
2. ท่านให้เอาฝาคอยขม เก็ดปลาร้อน จี้แมลงสาบ น้ำประสานทอง ชาก่อน พิมเสน ตำเป็นผงละลายด้วยน้ำมันคืบทาลิ้นแก้หละ ละอองพระบาทหายแล
3. ท่านให้เอาเทียนคำ สีเสียดเทศ น้ำประสานทอง ชันตะเคียน ลูกสะแก ใบทับทิม ใบเทียน ใบชุมเห็ด ผื่น ทำแท่งไว้ละลายด้วยสุราแก้หละชางทั้งปวง
4. ท่านให้เอาเนระพูสี เบญจกานี ขนนก แวนกยูง น้ำประสานทอง บดละลายน้ำมะนาวกวาด
5. ท่านให้เอาชาดำ เกลือ ก้ามปูดำ หางปลาช่อน น้ำประสานทอง บดด้วยน้ำมะนาวกวาด
6. ท่านให้เอาขมิ้นอ้อย รากกำจัด ลูกมะเจือขึ้น ลูกมะแว้ง บดละลายน้ำมะนาวกวาด
7. เอน้ำประสานทอง เกลือตัวผู้ กระจกปูนา เหมงพรา กวาด หละหายแล

ยาแก้ลงท้อง บิด เจ็บท้องไส้

ยาแก้ลงท้อง

1. เอาแกลเกล ผ่าง ครั่ง ใบหนาด มะพร้าว จี้ผึ้ง ดมกินหายแล
2. เอาเปลือกกระท้อน เปลือกชมพู เปลือกมะม่วง ดมกินกินแก้ลงแล
3. เอาใบลำพู ตัดหัวตัดตัดท้าย พริก กก เกลือ ดำน้าหยันกินหายแล
4. เอาฝ่าง แกล ใบทับทิม มังเระผู้ ถอบแถบ ก้วยดิบ ก้วยน้ำ ดมกินหาย
5. เอาหัวกล้วยดิบ ใบไผ่แดง ครั่ง ฝนด้วยน้ำผึ้งกินแล
6. เอามะนาว น้ำมะขามเปียก น้ำอ้อย พริก จิง กก เกลือ กานพลู ฝนเท่าลูกพริก บดกินแก้ลงหยุดแล ถ้ามีฟิง เอาเถาคันมาเผาบิด เอน้ำ เอาเป็นกระสาย เอาพริก กก จิง เกลือ บดใส่น้ำกินแล
7. เอารากมะเดื่อดิน แพงพวย ขาง สลัดน้ำ เปลือกกระท้อน รากมะขาม หัวกะทือ รากมะกอก พุทรา เปลือกมะตูม ดมกินแก้ลงแล ถ้ามีหาย เอาเทียน ไม้ทั้ง 5 รากมะขาม เปลือกมังคุด เปลือกมะตูม สีเสียดเทศ เปลือกกระท้อน ดมกิน ถ้ามีหายเอาสะแก เปลือกกระท้อน เปลือกมะกอก พุงแก ย่านาง นางนูน ขาง ดมกิน
8. เปลือกกระท้อน เปลือกมะเฟือก แก่นฝ่าง จี้ผึ้งครั้งกรอก ช้าพลู ดมกินแล

9. เอาผิวมะขาม ผิวหมากสุก ชันตะเคียน เหนียวตากคั่วให้เกรียม รากคนทา รากมะกรูด รากมะนาว ถั่วพู ต้มกินหายแล

10. เอาหัวบุก ใบประคำดีควาย เปลือกใบมัน สารส้ม เบญจกานี จันทน์ทั้ง 2 บดแล้ว ตากแดด ตำผงกินแก้ลงท้องทั้งปวงแล ใส่ดินสอพอง คนที่สอคำ คนที่สอขาว กินแก้ลงท้องทั้งปวงแล

11. เอาสารส้ม ดินประสิ่ว เทียนคำ เทียนขาว ดีปลี พริก กก บดละลายน้ำมะนาว เป็นกระสาย กินหายแล

12. เอาชะเออะ สลอลน้ำ สะแกดัน ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ ถอบแถบ ดานจอมทอง เปลือกมะปราง ต้มกิน

ยาต้มแก้ไข้ลง แก้ไข้เจ็บในท้อง

1. เอาเปลือกกระท้อน เปลือกมะขาม ย่านไร บัวหลวง พิกุล ต้มกินหายแล

2. ท่านให้อาเทียนไม้ ทับทิม เนระพูสี ประคำดีควาย หวายตะค้า กำขำ พุมเรียง ถอบแถบ หงอนไก่ เถาหมวก บัวตุม จันทน์ทั้ง 2 ต้มกิน ถ้าหนักเอาถอบแถบ จันทน์ทั้ง 2 ใส่ลงด้วย

3. ท่านให้อารากพุทรา รากมะเขือขึ้น รากตานหม่อน รากจิก รากตรุด รากก้างปลาแดง ต้ม 3 เอา 1 ต้มกินหาย

ยาแก้เจ็บท้อง

เอาดีปลี กระวาน กานพลู รากมะอึก เม็ดมะขาม ขันทาสกร เอาต้มกินแล

ยาแก้ไข้เจ็บในท้อง

1. เอาเปลือกฝักว่านหางช้าง เปลือกทองหลาง มะเดื่อชุมพร สลอลน้ำ เฌียงพรา รากมะเดื่อปล้อง ขี้กาแดง ฝักเขา หมากผู้ หมากเมีย ย่านนาง ต้มกินหายแล

2. เอาเปลือกฝักหวานทั้ง 2 เปลือกทองหลางใบมัน เปลือกมะเดื่อชุมพร รากมะเดื่อปล้อง รากพวดน้ำ รากเฌียงพรา นางแอ รากขี้กาแดง รากฝักเขา หมากเมีย เปลือกส้ม ย่านนาง ใบน้ำเงิน ต้มกินแก้เจ็บในท้องใช้แล

ยาแก้เด็กใช้รากและกินข้าวไม่ได้

ท่านให้อาเปลือกทับทิม ต้ม 3 เอา 1 น้ำผึ้งรวง เกลือสินเธาว์แทรกกับข้าวให้กิน

ยาแก้ลงท้องตมูกเลือด

ท่านให้เอาไพล หัวกะทือ หัวขมิ้นอ้อย หัวกระชาย หัวบอน จิง ข่าใหญ่ เปลือกขาง
ตำผงบดทำแท่งไว้ ถ้าลงท้องตมูกเลือด ละลายน้ำลูกกล้วยน้ำกิน ละลายน้ำไพล ละลายน้ำปูน
ใส น้ำจันทน์กิน ถ้าเด็กเป็นตานซาง ลงท้องละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ลงท้องเป็นบิดเลือด เสดดเน่าให้ปวดมวนเป็นกำลังร้องตายอยู่ก็ดี ลงเป็นน้ำค้างเนื้อ น้ำขาน
หมาก เป็นอดิสารก็ดี ท่านให้ชำระเสียก่อนแล้วจึงแต่งยาเป็นสมุทรรน้อย

ท่านให้เอาเปลือกลูกทับทิม ครั้ง เบญจกานี เปลือกมะขามป้อม ผื่น ตำบดเป็นแท่งไว้ ผ่น
ด้วยน้ำเปลือกลูกทับทิมต้มกินหาย

ยาแก้ลงท้องให้เป็นเลือดเป็นหนอง

ท่านให้เอากัญชา ใบทองหลาง ใบสะเดา ใบมะตูม บดละลายน้ำผึ้งกินหายแล

ยาแก้เด็กไข้ลงท้อง และกระหายน้ำ

ท่านให้เอามะม่วง ขอดตะไคร้ ตำเอาสิ่งละจอกเอาน้ำผึ้งรวง เคี้ยวกินเถิดแก้กระหาย

ยาแก้เด็กไข้ลงท้อง

ท่านให้เอาเปลือกพุทรา เปลือกมะขาม เปลือกแคแดง เปลือกจิก ลูกเบญจกานี เอาเท่า
กันต้ม 3 เอา 1 กินแก้ลงท้อง

ยาแก้ลงท้องให้ลูกให้เสียด เป็นลมกษัย

ท่านให้เอาหอยกาบ หอยแครง หอยขม ลูกสะบ้าปิ้งเอาสิ่งละบาท ลูกตะบูน ปูนขาว เอา
สิ่งละ 2 สลึง เอาพริกไทยเท่ายา ตำผงละลายน้ำผึ้งเวลาจะกิน

ยาแก้ลงท้องด้วยกาฬสูตร

ท่านให้เอารากตานใหญ่ รากมะพร้าว เปลือกมะกอก เปลือกกระท้อน
เอาเท่ากันต้มแก้ลงนั้นจะหาย

ยาแก้ลง แก้จุก แก้สะอึก แก้ขัดเบา

เอาว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง พะยอม ไคร้เครือ นิพนสุติ พิชนาค มหาศดำ หวายตะค้า
น้ำประสานทอง สังกรณี ทั้ง 2 ลูกประคำดีควายล้อมหัวใจ เอาน้ำดอกไม้แทรกพิมเสนคิงแก้ลง
เอาลูกทับทิมต้มแทรกพิมเสน แก้จุก เอาลูกผักชีต้มแทรกพิมเสนแก้สะอึก

ยาแก้ท้องเป็นอันมาก ตกตงเป็นเสมหะ โลหิตบิดมวน

ถ้าจะแก้เอาหญ้าปากควาย เปลือกทับทิม รากขมิ้น รากสะเดา พริก กก เกลือ ดัม 3
เอา 1 กินหายแล

ยาแก้ท้อง บิดมวน

เอาใบสะแก ใบทับทิม ใบเทียนไม้ ใบชา ลูกทับทิม ลูกเบญจกานี สีเสียดเทศ ละลายน้ำ
ปูนใสแทรกฝืนกินหายแล

ยาแก้ท้อง แก้บิด แก้ราก

เอาโกฐสอ โกฐพุงปลา รากไคร้เครือ ลูกผักชี เทียนขาวพानी ชะเอม ตรีผลา สารส้ม
น้ำประสานทอง ลูกโหรา เอาเสมหะคบน้ำพอกเป็นกระสาย ทำแท่ง ถ้าท้องละลายน้ำ
เปลือกมะเดื่อ ถ้าบิดละลายน้ำกระเทียมกิน ถ้ารากละลายน้ำสมอไทย ดัมเอาน้ำผึ้งรวง พิมเสน แห้
ละลายกินหาย แก้ซางขโมยละลายน้ำตาล ถ้าไม่ฟังละลายน้ำขมิ้นอ้อยทาลิ้น ถ้าผอมเหลืองกิน
อาหารไม่ได้ละลาย ผ่นแซ่สุรากินหาย

ยาแก้ไข้ท้อง แก้ภาพทั้งปวง ชื่อว่าหอมสว่าง

เอาจันทร์ทั้ง 2 กฤษณา กะลำพัก จันทน์ สน ชะนูด ชะเอม แผลหอม กานพลู คำแต่
พอเหลือง ข้าวเหนียวดำ ลูกดอกหนึ่ง โกฐสอ โกฐเชียง โกฐหัวพุงปลา โกฐน้ำเต้า อำพันทั้ง 2
หญ้าฝรั่ง พิมเสน ทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้มัน แก้ระส่ำระสาย นอนมิหลับ แก้กระหายต่าง ๆ ถ้า
คอแห้ง หิวโหยหาแรงมิได้ ให้เจิบหัวเช่า แก้วทั้งขาวและหัดเหือด ละลายน้ำดอกไม้มัน ถ้าร้อนขโมย
ภายนอก ถ้ารากละลายน้ำลูกขยอ แก่นอนมิหลับละลายน้ำดอกไม้มัน แทรกฝืนกิน ถ้าคลั่งละลาย
กฤษณาแทรกน้ำตาลกิน ถ้าท้องท้องละลายน้ำข้าวสารแทรกเปลือกมะเดื่อคินักแล

ยาแก้ไข้ให้ลงท้อง

เอารากคัตเต้า รากวันขอ รากข้าวพู ขี้เหล็กทั้ง 5 ดัมกินแล

ยาแก้ท้องลงเลือด

1. เอารากทับทิม รากถั่วพุด หัวหมู เปลือกกระเทียม บดน้ำผึ้งรวงกินหาย ถ้าลงมิหยุด
เอาเปลือกม่วงคัน เปลือกกระเทียม เปลือกจิก เปลือกมะขาม เปลือกพุทรา ดัม 3 เอา 1 กินเกิด
หายแล

2. เอาลูกทับทิม จันทน์แดง จันทน์เทศ ลูกจันทน์ ฝนให้ขึ้นแล้วเอาทับทิม เอาลูกในเสีย เอายาใส่ให้หมด บดเป็นกลอน กินแก้ลงเลือดแล

ยาต้มแก้ลงท้อง บิดมวนท้อง

เอาหมางอก ดินเหนียว แพงพวย มะพร้าวอ่อน ลูกกล้วยน้ำ ต้มกินแก้บิดมวนลงท้อง

ยาต้มแก้ไข้ลงท้อง

เอาเปลือกมะกอก เถาหมวก บัวตุ้ม เขากวาง แก่แล ต้มกินหายแล

ยาต้มกินแก้ลงท้อง แก้ลงแดง

เอาเปลือกตาเสือ เปลือกพุมเรียง เปลือกมะเกลือ คากรอง ต้ม 3 เอา 1 กินแล

ยาแก้เด็กไข้ลงท้อง ช้ำเด็กไข้ลงท้อง

เอาขอมมะม่วง ขอดหัว ขอดตะไคร่น้ำ ตำเอาน้ำสิ่งละจอก น้ำผึ้งรวงจอกหนึ่ง เคี้ยวขึ้นให้พุง แล้วจึงกินแก้ลงราก กระจายน้ำหายแล ถ้ารากกินข้าวมิได้ นอนมิหลับให้เอารากคนทา รากถั่วพู ข้าวโพด กล้วยน้ำตาลทราย บดละลายน้ำกิน ถ้าลงหนักเอาฝิ่นรำหัดกินหายแล

ยาแก้ลงท้องเป็นมูกเลือด เป็นไข้ตานซาง

เอาว่านร้อนทอง เนระพูสี เบญจกานี คันทรง พริก จิง หอม ขมิ้นอ้อย ลูกประคำดีควาย ดิงเกลือ บดทำผงละลายสุรากิน

ยาแก้เด็กลงท้อง ให้จี้

เอาฝักราชพฤกษ์ ใบมดกา ขมิ้นอ้อย เจตมูล ใบจี้เหล็ก ผักคราดหัวแหวน ใบทับทิม ต้มกินหายแล

ยาแก้ลงท้องทั้งเด็กและผู้ใหญ่

เอาหนังแรด หนังควาย ดินจอมปลวก รังหมาบ้า ต้มกินหาย

ยาแก้เด็กเป็นไข้ลงท้องและกระจายน้ำ

เอามะม่วง ขอดหัว ขอดโคลนน้ำ ตำเอาสิ่งละจอก เอาน้ำผึ้งรวง เคี้ยวขึ้นกินเถิดกระจาย น้ำหยุดแล

ยาแก้รากกินสิ่งใดไม่ได้นอนหลับ และแก้ลงท้อง

เอารากถั่วแปบ รากคนทา รากถั่วพู ข้าวโพด กล้วยา น้ำตาลทราย บดละลายน้ำกิน ถ้า
ลงท้องหนักเอาฝิ่นร่ำหัดกับขานี้

ยาแก้ไข้ลงท้อง ถ่ายหนัก ถ่ายเบา

เอาเปลือกมะกอก รากหมาก รากมะพร้าว รากทับทิม เทียนไม้ กระเทียม ดมกินแล

ยาแก้ลงทะเล

1. เอารากไม้ไผ่สีสุก แก่นแกแผล แก่นแสมสาร ฝาง ครั่ง ดมกินแทรกน้ำประสานทอง
2. เอามะจั่วทั้ง 5 ส้มซ่าทั้ง 4 รากหมากผู้ หมากเมีย รากไม้ไผ่สีสุก ขมิ้นอ้อย ดม 3
เอา 1 กินหายแล
3. เอาขอดไม้ไผ่สีสุก หนูคทั้ง 4 รากขมิ้น ขมิ้นอ้อย ดมกินหายแล
4. เอาดอกคำฝอย ผักเป็ดแดง พานงแดง ขมิ้นอ้อยดมกินแล
5. รากสาบหยุด รากเต่าร้าง พริก กก ดมกินแก้ลงทะเลแล

ยาแก้ลงแก้ราก แก้ขัดทะเลทะเลหนัก

ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง นิพฐี สังกรณี กำมะถันทั้ง 2 พริก ขิง ข่า กระเทียม ไพล
ดีปลีเชือก ขมิ้นอ้อย เม็ดมะนาว ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ลูกข้าวพุด เปลือกปลี
แวง อบเชย ชะเอม สารส้ม เทียนทั้ง 5 เทียนดำ ยาทั้งนี้บดทำแท่งไว้แก้ลง ละลายน้ำกะทือ
ไพล เปลือกมะเดื่อได้ทั้งนั้น ถ้าจะแก้รากละลายน้ำลูกขย ถ้าขัดทะเล ดมละลายน้ำเปลือกเค
เปลือกสะเดา เอาแดงกวา เอาเกลือ สารส้ม ดินประสิวขาว ใส่ในลูกแดงกวา หมกไฟบดเอาน้ำ
เป็นกระสาย ขานี้กินแล ถ้าจะแก้ผูกทะเลหนัก เอาสมอไทย ดมเอาน้ำเป็นกระสาย ละลายขากิน ถ้า
ออกลูกละลายเหล้ากิน ถ้าอยู่ไฟให้ปวด ใส่สารส้ม หัวหอมให้กิน

ยาแก้บิดลงท้อง

1. เอาลูกสะบ้าเผาไฟให้ไหม้ แล้วเอาหอยขม หอยแครง ปูนผง พริก ยาทั้งนี้บดละเอียด
ละลายน้ำร้อนกินหายแล
2. เอาน้ำมะนาว กก ข่า ฝิ่น น้ำตาลโตนด บดผงละลายน้ำกินแก้ตกเลือดและบิดท้อง
หายแล

ยาเมื่อเด็กลงท้องกระหายน้ำและราก

เอาหญ้าไต้ใบ ทับทิม ตานหม่อน ชะเอม กล้วยดิบ รากตาลโตนด ต้ม 3 เอา 1 กินหาย
แล

ยาแก้กระหายน้ำเพื่อลงท้อง

เอาเปลือกมะกอก รากพานู รากถั่วพู แขน้ำกินหายแล

ยาทาท้อง ห้ามมิให้ลงท้อง

เอาต้นตายปลายเป็น ผักเขา ผักขวง หย้างวงช้าง ขมิ้นชัน บดทาท้องแก้ลงแล

ยาแก้ลงท้องมิหยุด แลเป็นตานซาง

เอาแก่นสน ลูกประคำดีควาย รากส้มป่อย ใบประดู่ รากชุมเห็ด ต้ม 3 เอา 1 ให้กินหาย
แล

ยาแก้ลงหนัก

ถ้ำลงหนัก เอาลูกผักชี จิงแห้ง เห้วหมู ขจัดมอน ต้มกินแก้ลงหนักแล

ยาแก้ลงโตรก

เอาพาโหม มะนาวอ่อน ขูดผิวเสียแล้ว ตำให้แหลก เอาขิง ข่ากิน หายแล

ยาแก้ลงท้องตกเลือด

เอากก หอม สารส้ม ขมิ้นอ้อย บดละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ลงทวารหนัก ทวารเบา

เอาเปลือกมะกอก รากหมาก รากมะพร้าว ทับทิม เทียนใบ เปลือกกระท้อน ต้มกินหาย
แล

ยาแก้ตัวเหลือง ลงท้องเป็นเลือด

เอาจันทร์ขาว จันทร์แดง รากผักเสี้ยน เถาย่านาง ว่านน้ำ ทำแท่งฝนด้วยน้ำชาขาว
กินแล

ยาแก้จุกเสียด ลงท้อง

เอาชราดำ ชราขาว กก พริก จิง ข่า ลูกในมะนาว บดละเอียด เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ตากให้แห้ง ถ้าเสียดละลายน้ำจิง ถ้าลงท้อง ตกลี้นละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้ลงท้อง แก้บิด แก้ลมทั้งปวง

1. เอาเปลือกมะกอก เปลือกแคแดง เปลือกกล้วยดิบ จิง กระเทียม บดละเอียด เมื่อจะกินใช้น้ำเป็นกระสาย
2. เอาฝิ่น ใส่ในลูกหมากดิบ ปิดให้ดี หมกไฟกลบเอามา ตำกับพลู กินต่างหากหยุดลงท้องแล
3. เอาขอดสะแก ขอดพริก จิง กระเทียม เกลือ ตำเอาน้ำใส่ขาม ให้เอาเหล็กเผาไฟให้แดง ชุบลงในขามนั้นให้กินแต่พอสมควรหายลงท้องแล
4. เอาจันทน์ทั้ง 2 นิพนสุติ เบญจกานี ผ่นกับน้ำฝั้นรำหัดให้กิน
5. เอาสะแก รากเล็บมือนาง รากทับทิม ต้มกินแก้บิดหาย
6. เอาเปลือกหางทราย ฝั้นต้น บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อยต้มกิน แก้บิดลงตกลูกเลือด ตกหนองก็ดี
7. เอาฝิ่น พิมเสน มหาหิงค์ ขาดำ การบูร ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู บดด้วยน้ำผึ้ง ทำกลอนกินเท่าลูกฝ้ายบำบัดหืด และลมป่วงก็คืนแล
8. เอามหาหิงค์ ขาดำ การบูร โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ดอกจันทน์ พริก คีปาลี กระวาน กานพลู
9. เอาแคแดง ทับทิม แกล ผ่าง ครั่ง หัวหอม ขมิ้นอ้อย สีเสียดเทศ บดกินแก้ลง
10. เอาใบอัญชัน ลิ่นทะเล ลูกมะกอก หนังกาเป็น หางปลาช่อน หนังกแรด เปลือกมะปราง บดทำแท่งไว้กินแก้ลง
11. เอาชะเออะ สลอบน้ำ สะแกดัน ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ ถอบแถบ ตาลจอมทอง เปลือกมะปราง ต้มกินแก้ลง

ยาแก้ลงท้องบิด ลงเลือดแดง

เอาลูกจันทน์ กก พริก ข่าฝิ่น เมื่อจะทำให้เอาน้ำมันดิบเคี่ยวกระเทียมให้เกรียม แล้วบดละเอียด ละลายน้ำผึ้งรวงกิน ถ้าลงท้องเป็นบิด เอาขางตะเคียนมาบดละลายกิน ถ้ามีฟางเอาต้นกล้วยดิบมาเผาไฟให้ไหม้ บิดเอาน้ำแช่ฝิ่นกินแก้บิดแล แก้ลงเลือด เอารากมะตูม รากเสนียด รากขมิ้น 3 เอา 1 เอาพริก กก ใส่ลงกินหาย เอาขมิ้นอ้อย หัวไพล บดละเอียดละลายเหล้ากินแก้ลงเลือดหายแล

ยาแก้ลง แก้ชัก แก้นอนมิหลับ ชื่อสว่างอารมณ์

เอาเถสรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกกระดังงา ดอกสารภี ดอกขونا ดอกชุนุด จันทน์ทั้ง 2 อบเชย ว่านร้อนทอง ว่านมหาเมฆ ว่านกีบแรด ลูกจันทน์ ชะเอม ชะมด พิมเสน บดทำแท่งไว้ ถ้ามั่นให้ลงให้ละลายน้ำสี่เสียดเทศ ถ้ามั่นให้ชักละลายน้ำจิง ถ้านอนมิหลับละลายน้ำข้าวสาร กินบ้างทาบ้างหายแล

ยานี้ชื่อลงบิคมัด

เอาลูกจันทน์ เบนุกานี เปลือกลูกมะขาม ครั้ง ชันตะเคียน สีเสียดทั้ง 2 เปลือกมังคุด เปลือกทับทิม ยาฝิ่นตำผงละลายน้ำผึ้งรวาง ยางมะเดื่อน้ำตามเป็นกระสายละลายน้ำกินหายแล

ยาแก้ลงบิคมัด

1. เอาใบมะตูม ลูกผักชี บดกินสามกลอนหายแล
2. เอาครั้งเป็น รากกล้วยดิบ เกลือ พริก จิง กก ต้มกินหายแล
3. เอาเปลือกไม้แดง พริก จิง กก บดละลายน้ำมะนาวป็นเป็นลูกกลอนกิน
4. เอาลูกกล้วย เปลือกมะเดื่อ ตำเอาน้ำเคี่ยวให้งวด แล้วเอายาฝิ่นแทรกลงเท่าเม็ดถั่วเขียว กินหาย
5. เอาเบนุกานี นิพนสุติ ลูกตะบูน ลูกประคำดีควาย บดทำแท่งฝนด้วยน้ำกินหายแล

ยาแก้ลงบิคมัดแก้หนาว

1. เอาพริก กก ตำเอาน้ำหยันให้กินหายแล ถ้ามิฟัง เอาชะเอม น้ำปูนฝนให้กินถ้ามิฟัง เอาขมิ้นอ้อย ผาง ตำเอาน้ำปูนใสเป็นกระสายให้กินแล
2. เอาพริก เทียม ขมิ้นอ้อย ใบแคบ้าน ใบเสม็ดขาว เอาเท่ากันตำผง ปิ้งไฟพอสุก ปั่นกินหยุดแล
3. เอารากกลอย หวายตะค้า รากวันขอ รากมะปราง รากมะเฟือง รากผักเขา แดแดง ผักขวง ลูกประคำดีควาย บดละลายน้ำมะพร้าวอ่อนแล
4. เอาใบกระท่อม พริกไทย จิง เกลือตัวผู้ ตำกินแก้บิคมัดหายแล หรือเอาไพล ใบคนที่สอ กระเทียมกรอบ เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำตาลโตนดกินแก้บิคมัดท้องหายแล

ยาแก้ท้อง ตมูกตกลือด

1. เอาจันทร์ทั้ง 2 เปลือกสะเดา เปลือกมะขาม สีเสียด เบญจानी ลูกจันทร์ บดทำแท่ง แทรกฝั้นกินแล ถ้าลงบิดเอาไพล กะทือ ทำน้ำละลายยากินแล ถ้ามีฟุ้ง เอาจันทร์ทั้ง 2 นินพูสี ตะไคร้ เบญจानी ฝั้น เหล้าก็ได้ น้ำใบสะแกก็ได้กินแล

2. เอารากจันทร์ ฝั้นคั้น เปลือกมะกอก ดอกบุนนาคต้มกินแล

ยาแก้ลงบิด

1. เอาเปลือกกล้วยดิบ เปลือกทับทิม ค้ำปั้นเอาน้ำใส่หม้อตั้งบนไฟให้ร้อนเอาน้ำตาลใส่ ลงสักหน่อยกินหายแล

2. เอาน้ำมะนาว เอาข่าฝั้นใส่ลง อุ้มน้ำไฟให้ร้อนกินหายแล ถ้าลงบิด เอาเสมอ คีปาลี ค้ำผง ละลายน้ำอ้อยแดง อุ้มน้ำไฟให้ร้อนกินหายแล

3. เอาข่าฝั้น ใบระงับ ผิวไม้ไผ่ ใบทับทิม เปลือกมะขาม เอาน้ำตาลเป็นกระสาย ทำ กลอนเท่าแม่่มือกินหายแล

4. เอาข้างปลาแดง เปลือกมะขามกา พริก กก ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ คีปาลี กล้วยดิบเผา บีบเอาน้ำ ขาทั้งนี้ใส่ลงให้กินหายแล

5. เอาครั้ง เปลือกมะกอก ขมิ้นอ้อย ต้มกินหายแล

6. เอาขาค่า สีเสียดเทศ นินพูสี ผ่นกับน้ำ ให้กินแล ถ้าลงจคถ้าลงเลื้อดคคออกมา เอาน้ำมะนาว น้ำผึ้งรวงผสมกับขาค่าต้มกินแก้เลื้อดคคหายแล

ยาแก้ลงบิด ปวดมวน

เอาลูกเบญจानी ลูกประคำดีควาย เปลือกทับทิม สีเสียดเทศ เปลือกประดู่ ใบเทียนไม้ ครั้ง จันทร์ทั้ง 2 เอาเสมอภาคบคละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ ละลายน้ำปูนใสก็ได้แล

ยาแก้ลงบิดมวน แก้กโรค

เอาใบพิมเสน ใบหล่ม ใบไพล ใบอังกาบ หญ้าใต้ใบ บดทำเมล็ดไว้ ถ้าร้อนละลายน้ำ สารกิน พ่น แก้ลงบิดมวนละลายหัวกะทือหมกไฟ ถ้าลงไตรกละลายน้ำไพลหมกไฟ แก้กโรค รากเอาลูกขย หัวตะไคร้ บัวบก ต้มเอาน้ำละลายให้กินหาย

ยาแก้ถ้าลงท้อง บิดมวน ลงเลื้อด

เอาการบูน สีเสียดเทศ เบญจानी ลูกจันทร์ กระวาน ฝั้น เปลือกลูกทับทิม บดเอาน้ำ ตาลโดนด เป็นกระสาย แล้วเอาเปลือกลูกกระวาน เทียวเอากินตามกำลังแล

ยาแก้ลงท้องบิดมวน

เอาใบสะแก ใบทับทิม ใบเทียนไม้ ใบชา ลูกทับทิม ลูกเบญจกานี สีเสียดเทศ ละลายน้ำปูนใสแทรกผืนกินหายแล

ยาแก้บิด หนอง แก้เจ็บท้อง

1. เอาลูกมะตูมอ่อน รากพานรุแดง ว่านน้ำ บอระเพ็ด ลูกสมอไทย จิงแห้ง ต้ม 3 เอา 1 กินแก้บิดคื่นักแล
2. เอาหัวข้าวเย็น ดินประสิว สารส้ม ผักเป็ด ข่า เกลือ มะนาว ต้มกินแก้บิดแก้เบาเป็นหนองแล
3. เอาใบชา ใบสะค้าน ใบคนทีสอ หัวหอม พริกไทย ข่า จิง คีปรี เปลือกปืบ สลัดได ขาเอาเท่ากันทำแห้งไว้ตากแห้งกินกับน้ำสุราก็ได้แก้เลือดก็ได้ แก้บิดแก้เจ็บท้องก็ได้ แก้อยู่ไฟไม่ได้กินกับเหล้าก็ได้แล

ยาแก้บิดตกมูกเลือด

เอาสะค้าน ไพล สารส้ม คีปรี น้ำมะนาว ต้มกินเถิด โรคาจรแล

ยาต้มแก้บิดมวน

1. เอาเทียนไม้ทั้ง 5 ทับทิมทั้ง 5 ขมิ้นอ้อย หัวไพล เปลือกมะม่วงคั้น รากเสียบไส้ เปลือกตะแบก เปลือกอินทนิ้นต้มกินแก้บิดมวนแล
2. เอาลูกสมอ กล้วยน้ำ บัวตุ้ม เม็ดโนมะขาม ให้ต้ม 3 เอา 1 กินแก้บิดมวนแล

ยาแก้ลงปวดมวน

เอารากข้าวหลอ รากพาโหม ลูกมะตูม เถาหมวกทั้ง 3 สะค้าน ขมิ้นอ้อย จิง ต้มกินแก้ปวดมวนหายแล

ยาแก้เด็กมวนท้อง

1. เอาจิง ว่านหัวคำ ใบทับทิม ยอดสาเหล้ม บดละลายนมวัวทาท้อง
2. เอาหัวเหหัวหมู น้ำมะนาว พรมติ รากน้ำข้าว รากเข้มขาว ต้มน้ำให้กินหายแล

ยาแก้ปวดมวนตมูกตกลือด น้ำออกมาตามทวารหนักเบา

เอาตรีกระตุก พัดแพวแดง ว่านร้อนทอง สีเสียดทั้ง 5 บอระเพ็ด ใบเพราแดง เขาระบือเผือกบดละลายเหล้า กินแก้ริดสีดวง ตามขโมย ละลายน้ำส้มสายชู น้ำมะนาวกินหายแล

ยาแก้บิดมวน

1. ให้เอาเปลือกมะขาม เปลือกมะเดื่อ ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค ต้มกินหายแล
2. เอาพริกเจ็ดส่วน หัวกระเทียม เจ็ดส่วน เปลือกหว่าหนึ่งส่วน ดำเป็นน้ำหยันกินแก้บิดหายแล
3. เอาทับทิม เทียน ชุมเห็ดทอง ลูกสะแก สีเสียดเทศ ชันตะเคียน บดละลายน้ำสุกกินแก้ลงบิดหายแล
4. เอาทับทิม เทียนต้น จันทร์ทั้ง 2 ครั้ง ฝาง เถียงพ้านางแอ สัก ขมิ้นอ้อย พริก จิงกก ต้มกินแก้บิดหายแล
5. ให้เอาเปลือกมะขามจีเมว เปลือกมะม่วงคัน ฝาง ขมิ้นอ้อย ฝนด้วยน้ำปูนใส ต้มกินแก้บิด

ยาแก้บ้า

ยาแก้บ้า

1. ท่านให้อาสมอไทย สมอพิเภก สังกรณี ลำพัน พิมเสน จิงแห้ง ดีปลี เทพทาโร ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันบดผงเอามูตรวัวตำละลายให้ขุ่นให้กินตอนเช้าตามกำลัง
2. ท่านให้อาชีวะแห้ง ลูกสลอดทั้ง 5 งาดำทั้งรากทั้งต้น พุทรา สลิด ดากแห้งตำผงละลายขมิ้นอ้อยกินวันละสองครั้ง
3. ท่านให้อาสะค่าน บอระเพ็ด ว่านน้ำ จิงแห้ง ช้าพลู เทียนเขาวพานี มะเกลือทั้ง 2 ตำฝนให้กินแก้บ้า
4. ท่านให้อาบน้ำคนทีสอ 4 ทะนาน น้ำใบเสนียด น้ำจิง หุงให้เหลือแต่น้ำมัน นัตถ์ก็ได้ ใส่ตากก็ได้ แก่ลมบ้าหมูก็ได้

ยาแก้บ้าสำหรับพวกที่ชอบอาบน้ำ ชอบแกะเสื้อผ้า ไม่กินข้าว มักขบร้า ทำเพลง ชอบสวดมนต์ ชอบร้องไห้

ท่านให้อาขมิ้น น้ำบอระเพ็ด น้ำมะนาว ยาทั้งนี้ปั้นเอาน้ำสิ่งละทะนาน เอาน้ำจันทน์จันทน์ขาว พริก น้ำเกลือครึ่งทะนานให้จืดเขียวทั้งกินทั้งนัตถ์เดือนหนึ่งหายแล

ยาแก้บ้าดีเดือด บ้าเลือดบ้าลม บ้าเป็นทุกข์ บ้าสนเทห์ บ้ารำพึง บ้าพิกลต่าง ๆ บ้าให้กลัว ร้องให้
หัวเราะ เพราะดีเดือด

ท่านให้อาพรากล่อน 1 บาท จิง 1 ชั่ง กระเทียม 1 ชั่ง ลูกมะกรูด 5 ลูก ยาทั้งหมดนี้ต้ม
ด้วยมะพร้าวเผาไฟ 3 ลูก ต้มให้งวดกรองเอาแต่น้ำยา 1 ทะนาน ต้มอีกให้งวดดีแล้วเสกด้วยอิติปิ
โส 108 อาพิมเสนปรุงลงกิน ถ้าบ้าคลั่งไม่กินยาเอาข้าวดอกใส่ลงให้กินสิ้นยาหม้อหนึ่ง

ยาแก้บ้าดีเดือด

ท่านให้อาแก่นกรัก ลักชี จันทน์ทั้ง 2 สมอทั้ง 3 มะขามป้อม แผลขหนูด ดิงดูตัน
พัดแพวแดง ดีเกลือแทรก ผาง พริก จิง ดีปลี ต้มกินหาย

ยาอาบและกินแก้บ้าอีกอย่างหนึ่งก็คือ มักทาน้ำหอมให้ว่าพระให้ ว่าคน มันไม่อาบน้ำ มักอยู่ในป่า
ช้า

1. ท่านให้อาใบสะเดา บอระเพ็ด รากไคร้ น้ำเต้าเครือ ตำใส่ในน้ำ ทั้งกินทั้งทาหาย
2. ท่านให้อาหญ้าตีนกา รากคราม รากคัตเค้า รากตะปุด รากมะแว้งเครือ รากสะเดา
ใบผีซัก รากมังคุด ยาทั้งหมดนี้ใช้กินกับหมากพลูก็หาย
3. ท่านให้อาพลับพลึง สารพัดดอกไม้ เอาเห็ด ขี้ผึ้ง ลูกมะกรูด ส้มป่อย หมาดำ เทียน
ติดกับชันน้ำเสก 7 คาบ น้ำอม 3 ออม เทียน 3 เล่ม แล้วเอายาทั้งหมดนี้ใส่ลงในกระออมอาบ
คนบ้าก็จะหาย

ยาระงับใจผู้เป็นบ้า

เอาชะมด พิมเสน ลำพันแดง สมุลแว้ง เถาสะค้าน น้ำประสานทอง ดิงู ดีหมูดีหมี่ ดีวัว
ยาทั้งนี้เอาเสมอกากเอายานี้ต้ม 3 เอา 1 เอาน้ำละลายยาเม็ด กินสามวันหายบ้า

ยาแก้คลั่ง

เอาสน จันทน์ กระดอมทั้ง 5 บอระเพ็ด หญ้าแพรก ผักขวง แผล ขบดละลายน้ำข้าวข้าว
กินหายแล

ยาแก้บ้าแก้คลั่ง

เอาเม็ดในลูกหวายถึง สลอลด ขบดละเอียด เอาปรอทใส่กววนให้เข้ากัน ปั้นเท่าเม็ดพริกไทย
กินมื่อละ 3 เม็ด ละลายสุรากินแก้บ้าแก้ลมคินักแล

ยาแก้อาการบ้า มักเก็บดอกไม้ มักแก้เชือกวัวควาย มักเอาเผาไฟ

เอาใบสะเดา ใบน้ำเต้าขม คิงเหลื่อม ทั้งนี้เอาเท่ากัน พริกจอกหนึ่ง จิง คีปลีเชือก ผักชี
ล้อม ทั้งนี้เอาเท่ากันตำผงนัตถ์บ้าหายแล

ยาแก้อาการบ้า

เอาเขากระดูกวัวเถื่อน เขากระดูกวัวบ้าน ไม้ประดู่ ไม้ตาเสือ ไม้พะยอม หน่อไม้ แป้ง
ข้าวหมาก กระเทียมขอด ลูกมะกล่ำตาช้าง ยาทั้งนี้ตำแก้บ้า 5 ประการหายแล

ยาแก้บ้า 38 ประการ

เอาหมากหมก สารส้ม ลำพัน มหาหิงค์ จิงแห้ง ไพล ลูกมะกรูด ดินคืดหางหมู ตำผง
ให้กินบ้าง นัตถ์บ้างหายแล

ยาแก้บ้าทั้งหลาย

1. เอาหัวกระชาย จิงแห้ง จิงจ้อ ว่านน้ำ ชิงช้าชาลี ทนดี พริก มหาหิงค์ ตำผงกินเช้า
ค่ำหายแล ถ้ามีฟิง เอามหาหิงค์ พริก กก ราชพฤกษ์ มะแว้งเครือ ลูกสะค้าน มะพร้าวขาว ตำ
ละลายเหล้าสระหัวคนบ้าทั้งปวงหายแล

2. เอาชะมด พิมเสน อำพันแดง พัดแพวแดง สมุลแว้ง สะค้าน น้ำประสานทอง คิง ดิ
หมู คีวัว ยาทั้งนี้ต้ม 3 เอา 1 เอาน้ำละลายยาเม็ดกินสามวันหายบ้า

ยากินเมื่อบ้าคลั่ง

ให้เอาหัวจิง สลอบ บดละเอียดแล้วเอาปรอทใส่กวนให้เข้า ปั้นเท่าเม็ดพริกไทย กินมือ
ละ 8 เม็ด ละลายสุรากินแก้บ้าแก้สลบคืนกแล

ยาสุมกระหม่อมแก้บ้า แก้ก้นนิบาต แก้วริดสีดวง

เอาขอมมะหวด ขอดคองคิง ขอดเจตมูลเพลิง บอระเพ็ด กุ่มน้ำ กุ่มบก ทองหลางใบมน
พริก จิง กระเทียม คีปลี อุดพิศ บดสุมกระหม่อม ริดสีดวงหายแล

ยาแก้อาการบ้า มักร้องจนปากเบี้ยว ตาแห้ง

เอารากมะขาม รากมะจั่ว รากมะนาว พริกไทย กระเทียม หัวกลอย เอาเท่ากัน มหาหิงค์
น้อยหนึ่งบดละเอียดนัตถ์หายแล

ยาแก้อาการน้ำเพราะลมตีขึ้น น้ำเพื่อเสลด น้ำสามหาบ น้ำทุกประเภท

เอาน้ำอ้อยแดง น้ำมะนาว เยี่ยววัวดำ มหาหิงค์ การบูร พิมเสน น้ำมะงั่ว พริกไทย ลูกสะค้าน คีปาลีเชือก หัวจิง ว่านน้ำ โกรฐสอ กำจาย สมุลแว้ง ชีล้อม เขียวพานิ เจตมูลเพลิง รากผักไผ่ รากอัญชันขาว เทียนทั้ง 2 โศกกระสุน ผักหนอก ใบหนาด ขาทั้งนี้ ตำ 3 เอา 1 ดมเถียวให้ป็นเป็นกลอนเท่าลูกพุทรากินหายบ้ำแล

ยาแก้อาการบ้ำ 12 จำพวก

เอาแก่นพลู แก่นมะเกลือ แก่นมะหวด แก่นฝาง เอาเท่ากันดมให้กินหายแล

ยาแก้บ้ำ 10 ประการ

1. ให้เอาเลือดเสียให้ปลิงกิน 40 ตัว กินกระหม่อม 10 ตัว กินหัวใจ 10 ตัว สันตินข้างละ 10 ตัว ครั้นให้ปลิงกินแล้วให้บูชาพระเคราะห์ 12 ราศี ให้สละหัวแล้วแต่งยาให้กินตามกริยาบ้ำ เอาสุพรรณ พิมเสน คีปาลี พริกกล่อน จิงแห้ง มหาหิงค์ ขาทั้งนี้เอาเสมอภาคบดผงนัตถ์บ้างกินบ้าง หายบ้ำแล

2. เอาเสมอไทย สมอพิเภก สังกรณี ลำพัน สมุญจน พิเสน จิงแห้งคิปาลี เทพทาโร ดมกินหายบ้ำแล

ยาแก้เชื่อมแก้บ้ำ มักชอบบ่น

ให้เอาคิปาลี จิงแห้ง เมล็ดพันธุ์ผักกาด เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำเต้าขม กินบ้างนัตถ์บ้าง หายแล

ยาแก้อาการบ้ำ ร้องไห้กลางคืน เดินไปเดินมา

เอาใบมะเขือขึ้น บอระเพ็ด ไคร้เครือ ดมอาบเอาเท่ากัน กินบ้างทาบ้างหายแล

ยาแก้เป็นบ้ำไข้ หนักหูหนักตา ขวัญหาย

1. เอาผักเสี้ยนผี หย้าปราบ รากนมแมว รากไม้เท้าขาม่อม หิงหาย ขางสลดไค เอามาทำแท่งไว้ ถ้าต้องผิพ่นด้วยน้ำทั้งกินทั้งทาหายแล

2. เอารากเอาะ รากตะเคียน รากศัตรูวินาศ รากต่างดอก ฤาษีสม ผีหนาย ทนดี เอามาบดทำแท่งไว้ละลายน้ำไฟลทั้งกิน เอามาบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำทั้งกินทั้งทาหายแล

ยาแก้อาการบ้าจ๋าพวกหนึ่ง มักโห่ว

เอาหัวขมิ้น บอระเพ็ด น้ำมะนาว น้ำจันทน์แดง น้ำจันทน์ขาว น้ำเกลือ เคี้ยวให้กินบ้าง
ชะโลมบ้างหายแล

ยาแก้อาการบ้า มักอยู่แต่ในเรือน แก้วผ้า ขอบหลบคน

เอาขมิ้นอ้อย จันทน์ขาว จันทน์แดง ลำพัน พิลังกาสา ใบสะเดา ขาทั้งนี้เอาเท่ากันบดทำ
แท่งกินบ้างนัตถ์บ้างทุกวันหายแล

ยาแก้อาการบ้าจ๋าพวกหนึ่งมักเอาข้าวของท่าน มักเอามือชี้ฟ้า

เอาขี้แมวใหญ่ จิงแห้ง พันธุ์ผักกาด เอาเท่ากันบดลายน้ำเต้าขม กินบ้างนัตถ์บ้างหายแล

ยาอาบแก้อาการบ้า

1. เอารากโพกะอ่อม รากหญ้ากราบ รากกะเพรา รากตะเคียน รากสะตอ รากไม้ไผ่สีสุก
กุ่ม มะรุม ตำอาบหายแล หรือ เอารากข่า รากส้มมะจั่ว รากมะนาว พริก เกลือ เทียน หัวกลอย
เอาเท่ากัน เอามาหิ้งคูน้อยหนึ่ง ตำผงนัตถ์แก้อาการบ้าได้

2. เอาน้ำคนทีสอ น้ำใบเสนียด น้ำขี้วัว น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมันนัตถ์บ้าง กินบ้างก็ได้

ยาต้มแก้ใจพิกลจรีต

เอาจันทน์ชะมด จุกโรหิณี บอระเพ็ด พาโหม กะดอม มะแว้งคัน กรุงเขมา ต้มแก้ใจ
พิกลจรีตนั้นหายแล

ยาชะโลมแก้บ้า แก้กุณ

ท่านให้เอาตะไคร้หอม เมล็ดข้าวแรมปี เปลือกมะขามป้อม หนั่งเสื่อเผาไฟ ตำชะโลมทุก
วัน

ยาแก้บ้าดีเดือด บ้าเลือดบ้าลม บ้าเป็นทุกข์ บ้าเสน่ห์ บ้ารำพึง บ้าพิกลต่าง ๆ บางทีให้กลัวให้
ร้องให้หัว ให้เหม็นให้มายาต่าง ๆ เป็นบ้าประดุจพราญเข้าเพราะเลือดเดือดแรงนักจึงให้เป็นบ้า

ท่านให้เอาพริกกล่อน 1 บาท จิงแห้ง 1 ชั่ง กระเทียมจุก 1 ชั่ง มะกรูด 15 ลูก ขาทั้ง
หมดนี้ต้มด้วยมะพร้าวนาพิเภกสามลูกต้มให้งวดแล้วกรองแต่น้ำแก้เลือดร้ายทั้งปวง

ยาแก้บ้ำดีเดือดเลือดคณ

ท่านให้เอาพริกกล่อน 1 บาท จิงแห้ง 1 บาท กก 7 บาท มะกรูด 15 ต้มด้วยมะพร้าว นาฬิกา ต้มให้งวดแล้วกรองเอาน้ำ เอาน้ำผึ้ง ต้มให้ผสมด้วยอิติปิโส 109 แล้วเอาพิมเสนปรุงให้ คนป่วยกิน

ยาแก้บ้ำแก้คุณ

ท่านให้เอาใบน้ำเต้าผ้ำ รากหัสตคุณ ว่านหางช้าง ขมิ้นอ้อย พริก กก ต้มกินได้ตาม ต้องการ

ยาแก้บ้ำสำหรับพวกที่ชอบทาน้ำมัน ชอบคนและไม่อาบน้ำไม่กินข้าว ชอบอยู่ป่าช้า

ท่านให้เอาใบสะเดา บอระเพ็ด รากไคร้เครือ น้ำเต้าขม ต้มให้อาบทุกวัน

ยาแก้บ้ำชอบเก็บดอกไม้ มักแก้ผ้าใส่ไฟ มักว่าท้าวพญาขุนนาง มักพูดมาก ชอบอาบน้ำ สงสัยดัง

ท่านให้เอาใบสะเดา น้ำเต้าขม คิงเหลื่อม พริก จิงแห้ง คีปติ ชีล้อม ยาทั้งหมดนี้เอาเท่า กันตำเป็นผงนัตถุหายบ้ำ

ยาแก้บ้ำ บำเร้งบ่น บ้ำให้นอน บ้ำกลัวคน บ้ำร้องไห้ บ้ำจับรำ

ท่านให้เอารากกระดูกวัวเถื่อน กระดูกวัวบ้าน ไม้ประคู้ หน่วยฝ้าย ไม้ดาเสื่อ ลำพัน หิงหาย ใบมะขม เป้งเหล้า กระเทียมขอด ผักกระเฉด ลูกมะกล่ำตาช้าง ขานี้ตำทาบบ้าหายแล

ยาแก้บ้ำที่ชอบตีฝาบ้าน มักร้องไห้ มักเดินไปทางขวา มักร้องไห้กลางคืน

ท่านให้เอามะเขือขื่น บอระเพ็ด น้ำรากไคร้เครือ นัตถุบังทาบบ้างเดือนหนึ่งหาย

ยารมแก้บ้ำ

ท่านให้เอารากปลาทั้ง 2 ชิงช้าชาติ ใบตะไคร้ ถอบแถบ ขางทราย ทองแตก ก้างปลาทั้ง 2 เอาทั้งหมดนี้รุมครบสามวันหาย

ยาแก้บ้าทั้งปวง

บ้า 10 ประการ ให้เอายาให้มันดื่ม ให้สรวหัวด้วยยานี้ เอหรรดาล มหาหิงคุ์ สารส้ม ลำพัน ไพล เทพทาโร พริก ดินติดหางหมู กระดังเกลือ เอยานี้เท่ากันบดทา อาการบ้าจะหาย ถ้ามีรู้จักคน เร่งบ่น บ้าไม่อาบน้ำ บ้าร้องไห้ บ้าหัวเราะ บ้ามักเล่นหนี บ้าคำคน บ้ากลัวคน บ้า ขบรื่องร่าทำเพลง และไม่นอนปล่อยให้ตาแห้ง ท่านให้เอาเขาหัวเถื่อนและบ้าน กระดุกหมูบ้าน และเถื่อน ไม้ดาเสื่อ ลำพัน มหาหิงคุ์ ใบพะยอม ผักชี อัญชันทั้ง 2 เอยานี้ เท่ากันดัม 3 เา 1 กิน

ถ้าเขาทำด้วยยาแผ่นนี้ก็ดี ผังดังรูปก็ดี มาขาก็ดี เดินมักร้องเรื่อ ไม่ขาดปากก็ดี อยู่ไม่เป็น สุข เล่นไปทุกแห่ง ให้แก้ด้วยยานี้ ท่านให้เอาสะท้อน เปลือกจำปาทอง เปลือกมะแว้ง แก่น มะหาด แก่นมะเกลือ แก่นขี้เหล็ก ดัมเอา 2 ทะนาน น้ำมันงาทะนานหนึ่งหุงให้เหลือแต่น้ำมัน งากิน จากนั้นดัมอาบและสรวหัวเสียก็จะหาย

ยาแก้เสียจริต บ้าคลั่ง

ท่านให้เอาโกฐสอ โกฐกระดูก โกฐก้านมะพร้าว โกฐหัวบัว โกฐพุงปลา เปล้าทั้ง 2 ลูก จันทน์ ดอกจันทน์ เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตักแตน เทียนแดง เทียนดำ เทียนขาว รากดินเป็ด ขมิ้นอ้อย เปลือกหว่า กระวาน กานพลู รากพญาบาท เปลือกค่างโตน เปลือกกุ่มทั้ง 2 สมอเทศ สมอไทย รากเจตมูลเพลิง 4 บาท สะค้าน 4 บาท ดีปลี 3 บาท พิชนาค 5 บาท หัสคำ 2 สลึง เกลือสินเธาว์ 5 บาท รากเจตพังติ 5 ตำลึง 1 บาท เปลือกมูกมัน 5 ตำลึง 2 บาท ราก ระย่อม 5 ตำลึง 3 บาท ตำผงละลายน้ำผึ้งวิเศษนักแล

ยานัตถุ์แก้บ้า

1. ท่านให้เอารากมะงั่ว รากมะขาม รากมะนาว พริก กก เกลือ กลอย ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน หมด มหาหิงคุ์ บดผงเอานัตถุ์บ้าหาย

2. ท่านให้เอาลำพัน พิมเสน น้ำประสานทอง พริกกล่อน จิงแห้ง หอยสังข์ ดิงูเหลือม มหาหิงคุ์ ยาทั้งหมดนี้เอาเท่ากันตำผงนัตถุ์แล

ยานัตถุ์แก้สันนิบาต แก้วบ้า

1. ท่านให้เอาเปลือกไข่ไก่ฟัก ดีปลี พริก ไพล ข่า ดอกจันทน์ พิมเสน ตำผงกิน แก้ว สารพันบ้าเลือดคิลมทั้ง 10 ประการหาย

2. ท่านให้เอาเปลือกไข่ไก่ฟัก ดอกจันทน์ สังข์ พริก ชะมด พิมเสนตำนัตถุ์หาย

3. ท่านให้เอาเปลือกมะรุ้ม เปลือกมะกรูด เปลือกมะไฟ เอาเท่ากัน บดนัตถุ์บ้าหาย

4. ท่านให้อาเห็ดขี้ควาย รากข้าวพลุ ใบชุมเห็ดเทศ รากหมากผู้ ไพล จิง บดให้ละเอียด แล้วห่อผ้าขาวใส่ในน้ำอาบ อาการบ้ำก็จะหาย ถ้าไม่หาย เอาลำพัน 1 พริก 7 ดินติดหางหมู บดให้ละเอียดแล้วทา อาการบ้ำก็จะหาย

ยาแก้บ้ำทั้งปวง แก้ฝีเข้าแก้ลม

ท่านให้อากะลำพัก น้ำประสานทอง ดิปลี พริกอ่อน จิงแห้ง จิงสด มหาหิงคุ์ สังข์ ดิงู เหลื่อม บดราหัดพิมเสนนัตถ์แก้บ้ำทั้งปวง ฝีเข้า ลมก็หาย

ยาแก้กลอน

ยาแก้กลอน

1. เอาย่านไพล้อง เถาวัลย์เปรียง โศกสูง รากไม้เท้าขาม่อม ต้นดาบปลายเป็น สามเดือนดอกขาวทั้ง 5 หญ้าหนูต้น สารส้ม ต้มกินหายแล
2. เอาขี้เหล็กทั้ง 5 ตำเสาทั้ง 5 หรกันกขอดคำ ไพล้อง รากขอบกระดัง แมกลอน รากคัคเค้า เถาปูน ของหนูน เมื่อหายแล้วให้อาเห็ดเทียมโตน เอาทั้ง 5 ต้มกินเกิดหายแล
3. เอาจำปาเงิน จำปาทอง รากคา หญ้าหนูต้น กระเตรหนู นิลพู่ตี ชะนูด รากราชพฤกษ์ ต้มกินแก้เลือดแล
4. เอาแก่นขนุน รากทองพันชั่ง รากสังดังกวาง ต้มกินแก้กลอนแล
5. เอาใบรักขาว ใบหญ้าแซมไซ ใบสลอด เจตมูลหนาม ตำเอาน้ำสิ่งละจอก เอาน้ำผึ้ง เป็นแม่ยาแล้วเคี้ยว เอาพริกปรุ่งลง เอาเกลือเป็นกระสายเคี้ยวให้แห้งเป็นดงกินแล

ยาแก้กลอนลงเท้า

1. เอาขี้เหล็กทั้ง 5 ตำเสาทั้ง 5 ลั่นทม ต้นดาบปลายเป็นต้มกินหาย
2. เอารากแม่มกลอน รากเสม็ดขาว รากหนาด รากกระแหงง หญ้าหนูต้น พริก เทียน ต้มกินหาย

ยากลอนให้ลงเท้าบวม

เอาเปลือกขี้เหล็กทั้ง 5 รากทนต์ทั้ง 5 รากส้มกุ้งใหญ่ทั้ง 5 ส้มกุ้งเล็กทั้ง 5 ผักเสี้ยนผี ทั้ง 2 โศกกระออมทั้ง 5 รากข้าวพลุ เจตมูลเพลิง ไพลเผือก แก่นขริ แก่นแสมสาร แสมทะเล แก่นหาด แก่นมะเกลือ จุกกระเทียม หัวขมิ้น ขาปรุ่งเอาก้านปูน กระวาน กานพลู พริกไทย ลูกจันทน์ เทียนคำ ขานี้ตำผงใส่ลงในยาต้มนั้นกินเกิดหายแล

ยาแก้กลอนปัดคาด จุกเสียด

1. เอาบอระเพ็ด หญ้าไคร้ ใบรัก ใบสลอด ตำเอาน้ำ เอาพริกไทยดอกหนึ่ง ใส่ลงให้ท่วมแล้วเคี้ยว พอปั่นได้แล้ว เอาน้ำผึ้งใส่ลงกวนเข้ากันกินแก้จุกเสียด
2. เอาพญามือเหล็ก สมอไทย เจตมูลเพลิง แก่นขี้เหล็ก หนอนตายอยาก รากสามสิบ บอระเพ็ด การบูร หัวหมู สมอเทศ ตำผงละลายน้ำผึ้งกินให้ทุเลาดีนักแล

ยาแก้กลอนลงฝักเป็นหนอง เพื่อน้ำเหลือง

1. เอามหาหิงคุ์ การบูร จิงแห้ง เทียนทั้ง 5 ฝักเปิดแดง สมอไทย โกฐเขมา ลูกจันทน์ ทั้ง 2 พริกไทย ดีปลี ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งรวกกินเท่าลูกสมอไทย แก้วริดสีดวง 700 จำพวก มีกำลังดังข้างสาร แก้วโรค 500 จำพวกหายสิ้นแล
2. เอารากไม้ไผ่สีสุก รากมะกล่ำ รากทองหลางบ้าน ต้ม 3 เอา 1 กินแก้เจ็บสะเอว สันหลัง และขากลอนท้อง แดงเนื้อเจ็บสะเอวก็ดี เอาเจตมูลเพลิง บุกทั้ง 3 มะกรูด พาดไฉน มะลิเถื่อน พริก กก เกลือ ยาทั้งนี้แช่เหล้าก็ได้ น้ำส้มจากก็ได้ น้ำมะนาวก็ได้กินแล

ยาแก้กลอนฟักแตกลอนแห้ง

เอาหัตถุมเทศ หัวกระเช้าฝัด ผักเสี้ยนผี บอระเพ็ด พริก ใบเสมทะเล ลูกมะตูม เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำส้มสำก็ได้ น้ำมะนาวก็ได้กินหายแล

ยาต้มแก้มูกกิด แก้กลอน

เอาข่าตาแดง เกลือ ใบฝักเปิดแดง หัวข้าวเย็นได้ สารส้ม ดินประสิว มะนาว 5 ลูก ผ่า 4 เอา 3 ต้มพ่นดีนักแล

ยาต้มแก้กลอนในท้องให้ร้อนในสะเอว สันหลัง

เอาน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะจั่ว น้ำส้มซ่า น้ำมะแว้งเครือ น้ำมะเค็ดดิน ยาทั้งนี้ต้มให้เดือด ปรงสารส้ม ดินประสิขาว แล้วตากแดด 3 วัน ให้กินทั้งเช้าเย็น ลมอันร้อนในอกสะเอวหายแล ถ้าจะแก้กลอนทั้ง 5 คือ กลอนเลือด ลม เนื้อ เอ็น มันให้เพื่อเสลดกลอนน้ำเหลือง มันให้เจ็บสันหลัง เจ็บท้อง ให้เมื่อยลำ เมื่อยแขน มักให้เจ็บหัวอก เอาเปลือกขี้เหล็ก ส้มกุ่มใหญ่ รากส้มกุ่มเล็ก รากโพกอม รากข้าวพลุ รากทองแดง รากทรงบาดาล เจตมูลเพลิง ผักเสี้ยนผี ผักเสี้ยนดี จุกกระเทียม แสมสารทะเล หญ้าข้าวเย็นเหนือ หญ้าข้าวเย็นใต้ ยาทั้งนี้ต้งด้วยสุรานั้น เติดฝักข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินแก้สรรพกลอนหายแล

ยาแก้กลอนชนิดต่างๆ กลอนเลือด กลอนลม กลอนเส้น กลอนน้ำ กลอนแห้ง

1. เอาสมอทั้ง 2 แก่นมะเคื่อ สักชี หญ้าข้าวเย็นทั้ง 2 จุกกระเทียม เปลือกขี้เหล็ก รากส้มกุ้ง รากโคกอม รากข้าวพุก รากทองแตก 5 ตำลึง รากทรงบาดาล รากเจตมูลเพลิง รากผักเสี้ยนทั้ง 2 ถ้าจะคงใส่น้ำสุราให้ทั่ว ถ้าจะดื่มใส่น้ำให้มาก ตำผงแทรกมหาหิงคุ์ การบูร ลูกจันทน์ พริก คีปาลี และขิง ตำผงแทรกน้ำผึ้งรวงกินหายแล

2. เอาสะค้าน รากข้าวพุก เจตมูลเพลิง ขิงแห้ง ลูกมะตูมอ่อน แผลก สมอเทศ สมอไทย กฤษณา จันทน์หอม ลูกมะขามป้อม หัวเปราะ วานน้ำ เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคคัม 3 เอา 1 กินแก้ชาตุน้ำมูกแตงนันทายแล

ยาแก้กลอน เจ็บเอว สันหลัง

1. เอากระวาน คีปาลี พริก ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินประเสริฐนักแล

2. เอาขี้เหล็ก ตำเสา เถาวัลย์เปรียง เตยหนู กระดุกไก่ทั้ง 2 ชุมเห็ดทั้ง 5 เข็มแดง มะลิเถื่อน ขิง ข่า ขมิ้นเครือ ลั่นทม เทายาทั้งหลาย ดมกินหายแล

ยาผงแก้กลอนลงฝักแก้พรรดิก แก้วริดสีดวง

เอาคีปาลี ลูกจันทน์ ปูนแห้ง ปูนหอย พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแล

ยาต้มแก้กลอนลงฝัก ให้อุจจาระเหลว ให้อุจจาระพอง

1. เอาเปลือกขี้เหล็ก เปลือกเสมสาร หญ้ามือเหล็ก ดมก็ได้ ตำผงก็ได้ ละลายน้ำผึ้งรวงกินหาย

2. เอาสมอเทศ รากชะบา มะกรูด บอระเพ็ด ดมหายแล

ยาแก้เส้นกลอนสารพัด

เอาสะค้าน พริก ขิง ตำผงละลายน้ำอ้อยแดงกินแก้กลอนหายแล

ยาแก้กลอนเหนื่อขาข้อลมเข้าเส้น

เอาเทียนทั้ง 5 เทียนดำ ดอกจันทน์ ลูกจันทน์ กานพลู คีปาลี เบี้ยจักษ์จันทน์ไฟ โปกอม เอาทั้ง 5 ราชคฤห์ ลูกผักคราด พริก ดมกินเข้าเย็นหายแล

ยาแก้กลอนเดือน กลอนลงฝัก

เอาลูกคักเค้าตากแห้ง กะทือตากแห้ง ไพลตากแห้ง เอาสะค้านตากแห้ง เจตมูลเพลิง รากข้าวพุกตากแห้ง ตำผงละลายน้ำส้มสุก ถ้าใช้ละลายน้ำขิง ถ้าปวดท้องละลายน้ำกะทือ

ยาแก้อุทรโรค

ยาแก้อุทรโรค คือมานหิน มีลักษณะเป็นแผ่นอยู่ชายโครงเบื้องขวา ให้มีอาการแน่นอยู่ในโครง แล้วกระทำให้อับสองสามวันแล้วก็หาย

1. เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐกระดูก เทียนขาว เทียนเขาวาฬ เทียนดำ ใบกระวาน กระลำพัก ชนูด จิงแห้ง ดีปลี รากเจตมูลเพลิง รากข้าพลุ พาดไฉน อีรัม หางไหลแดง เถาวัลย์เปรียง เถาวัลย์เหล็ก ขาดำ รงทอง การบูร พริกไทย โกฐน้ำเต้า ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ ละลายน้ำส้มมะขามเปียกรับประทาน

2. เอาตรีกะตุก ว่านน้ำ ผิวมะกรูด มหาหิงคุ์ เทียนเขาวาฬ เปราะหอม การบูร รากเจตมูลเพลิง เทียน พัดแพวแดง ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำส้มสุ้า รับประทาน

3. เอาตรีผลา ตรีกะตุก ขาดำ การบูร เทียนดำ เทียนขาว เทียนตากบ เทียนเขาวาฬ เทียนลวด หัวเปราะหอม พาดไฉน มะรุม หัสศฤงเทศ โกฐหัวบัว โกฐกระดูก พัดแพวแดง รากเจตพังคี รากพะยอม ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ละลายน้ำส้มสายชู แทรกพิมเสนรับประทาน

ยาแก้อุทรโรค หรือมานโลหิต ให้ระดูมิได้เดินเป็นปกติ กระทำให้เป็นพิษ กระทำให้หนักขึ้นใหญ่ ภายหลังบวมซิด เบื่ออาหาร มักให้อุ บางทีให้ร้อนให้หนาวไปทั้งกาย บางทีให้บวมมีอบวมเท้าแดง บวมหน้าตะโพกให้ท้องขึ้นให้แน่นเพื่อ

1. ถ้าจะแก้เอาโกฐเชียง โกฐจุฬาลำพา เทียนตาตักแดน กานพลู ผลผักชี เปลือกสมุลแว้ง แก่สัดไค รากพานงูแดง รากอังกาบ หางไหลแดง เถาวัลย์เปรียงแดง มูลเหล็กเลือด จิง เจตมูล ผลสมอพิเภก ขาดำ การบูร เทียนดำ เลือดแรด พริกไทย ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกคำฝอย ต้มแทรกพิมเสนรับประทาน

2. เอารากพานงูแดง ผักเป็ดแดง แก่นมะทราบ เปลือกกระดังงา รากคัคเค้า เบญจกูล พริกไทย โกฐน้ำเต้า เทียนดำ หางไหลแดง ดินประสิวขาว ดิจระเข้ แต่พอควร

ยาแก้อุทรโรค หรือมานหิน ให้ตั้งหัวเหน่าเป็นกำลังแล้วเป็นก้อนแข็งขึ้น มีอาการให้ถ่วงท้องน้อย แลให้ยอกสันหลังยอกหน้าตะโพก นาหนักขึ้นใหญ่ขึ้นดุจดุจดึงมีครรภ์

1. เอาใบยางทราย ใบมะตูม เปลือกโมกมัน เปลือกโมกหลวง รากขั้มนอน ตรีผลา ตรีกะตุก ข่าแห้ง หัวหมู การบูร ผลมะตูมอ่อน กานพลู ว่านน้ำ ขมิ้นอ้อย ไพล ใบสลด ทำเป็นจุนบดละลายน้ำผึ้ง

2. เอาโกฐทั้ง 5 เทียนดำ เทียนขาว เทียนตาตักแตน กานพลู ใบกระวาน อบเชย เปลือกสมุลแว้ง เปลือกกันเกรา จิงแห้ง รากเจตมูลเพลิง ลูกสลอด ขมิ้นอ้อย ไพล กระชาย ข่าแห้ง พริกไทย ดีปลี ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ ละลายน้ำร้อนรับประทาน

3. เอาตรีกะตุก ไพล ข่าหลวง กระชาย มหาหิงคุ์ การบูร เปลือกมะรุ้ม วานเปราะ ผลพิลังกาสา ผิวมะกรูด พริกไทย จิงแห้ง ใบสมอทะเล ดำเป็นจุนบดละลายน้ำผึ้งรับประทาน

ยาแก้อุทรโรค คือมารโลหิต ให้เอาเจียนให้เสโทที่หน้าตาเป็นกำลังให้คลื่นเหียนอาเจียน น้ำขพะออกมามีรสขม ให้มีคหน้ามีคตาวิงสวาย ให้ฟกขึ้นที่หน้าตะโพก บางที่ฟกขึ้นที่หัวหน้า บางที่ฟกขึ้นที่สะดือที่ปลิ้นองแล้วบวมไปทั้งกาย ให้แน่นหน้าอกเป็นกำลัง ให้น้ำกินนั้นตั้งใหญ่ขึ้นและหายใจก็เหนื่อย จะนอนก็ไม่หลับ บริโภคอาหารไม่ได้

1. ถ้าจะแก้เอาน้ำมะนาว น้ำมะจั่ว น้ำส้มซ่า น้ำมะกรูด น้ำผักเป็ดแดง น้ำส้มสายชู น้ำต่างมูลเหล็ก น้ำต่างผักตำโรง น้ำต่างผักโหมหวาน สารส้ม ดินประสิวขาว เกลือสินเธาว์ ใส่หม้อใหม่สุ่มไฟให้กินตามกำลัง

2. เอาสารส้ม เกลือสินเธาว์ สมอทั้ง 3 ผลจันทร์ ลูกกระวาน ใบกระวาน รากส้มกุ้ง กานพลู ดินประสิวขาว วานน้ำ เถาสะค้าน จิงแห้ง พริกไทยล่อน รากเจตมูลเพลิง หัสตุณเทศ มหาหิงคุ์ บดทำแท่งละลายสุรารับประทาน

ยาแก้อุทรโรคหรือมารโลหิตให้ตั้งเป็นก้อนเหนื่อสะดือ บางทีกระทำให้อุจกให้แตก บางทีให้ร้อนให้หนาว นาถินั้นใหญ่แล้วขึ้นอยู่เป็นนิจไม่ได้ขาด

1. เอาผลสมอไทย สมอเทศ ผลสมอพิเภก ผลมะขามป้อม รากส้มกุ้งน้อย รากส้มกุ้งใหญ่ รากเจตพังคี รากปีป ตรีกะตุก รากมะจั่ว เปลือกสมุลแว้ง หัวกกลังกา หัวหญ้าชันกาด รากประคำดีควาย เปลือกพิกุล เปลือกกระดังงา ต้มตามวิธีรับประทาน แก้อุทรโรค คือมารโลหิต และแก้ทั้งโลหิตตก แก้โลหิตระดูเดินไม่ปกติ

2. เอาจันทร์ทั้ง 2 ผลพิลังกาสา แส้มีทะลาย ตรีกะตุก มหาหิงคุ์ กะทือ กระชาย สุพรรณิธานแดง สุพรรณิธานเหลือง สารส้ม ดินประสิวขาว เปลือกพิกุล เปลือกมะขาง ฝางสน รากทิงถ่อน ผลคัดเค้า คำฝอย การบูร ทำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ละลายสุรารับประทาน แก้อุทรโรค คือมารโลหิต

ยาแก้อุทรโรค อันมีลมยังในนาถิ (ท้องขึ้น แน่นท้อง บริโภคอาหารมิได้อุจจาระผูก)

1. เอาจันทร์แดง แก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล รากคนทีสอ มหาหิงคุ์ ผลสมอพิเภก ผลมะขามป้อม ผลสมอไทย วานน้ำ เบญจผล หัสตุณเทศ ทำเป็นจุน บดละลายน้ำส้มสำหรับประทานหายแล

2. เอาผลสมอไทย ข้าวเปลือก ผลมะกรูด 5 ผล ข้าแก่ เป็ล้าน้อย เป็ล้าใหญ่ รากทนต์ เกลือ พริกไทย จิงแห้ง คีป्ली รากเจตมูลเพลิง เถาสะค้าน รากข้าวพลู ต้มตามวิธี แทรกคิเกลือ รับประทานตามธาตุหนักธาตุเบา

3. เอาเบญจกูล ผลมะตูมอ่อน รากไม้เท้ายายม่อม รากมะเขือขึ้น ว่านน้ำ ใบประคำไก่ เกลือสินเธาว์ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุน บดละลายน้ำอ้อยแดงรับประทาน

ยาแก้อุทรโรค อาการแน่นหน้าอก บริโภคอาหารมิได้ ท้องผูก ท้องแข็ง ดูงแผ่นดินกระดาน

1. เอาโกฐสอ โกฐเขมา ว่านน้ำ รากเจตพังคี ลูกผักชีทั้ง 2 รากประคำไก่ รากส้มกุ้ง เป็ล้าใหญ่ เป็ล้าน้อย เป็ล้าน้ำเงิน มหาหิงคุ์ ยาค้า การบูร หัสคุณเทศ ตรีกะตุก สมออัฒยา บดละลายน้ำผึ้งแทรกเกลือสินเธาว์ รับประทาน

2. เอาโกฐกระตุก เทียนคำ เทียนเขาวพาณี กานพลู ใบกระวาน ตรีกะตุก เปลือกสมุลแว้ง ลูกสมอไทย ทำเป็นจุนบดเป็นแท่งไว้ บดละลายน้ำร้อนแทรกพิมเสนรับประทาน

ยาแก้อุทรโรค อันทำให้ลำไส้พองขึ้น มีอาการจุกเสียด ถ่ายอุจจาระไม่ได้ พระอิตพะอม

1. เอาสมอไทย สมอเทศ สมอพิเภก มะขามป้อม ว่านน้ำ กระเทียม มหาหิงคุ์ การบูร ยาค้า รงทอง ใบประคำไก่ เบญจกูล พริกไทย รากเลือน ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำส้มสายชูรับประทาน

2. เอาเบญจกูล ตรีผลา ตรีกะตุก กะทือ ไพล ข้าหลวง กะชาบ หอมแดง กระเทียม จิง คีป्ली มหาหิงคุ์ ว่านน้ำ ผิวมะกรูด ยาค้า การบูร พาดไฉน พริกไทย ตำผงละลายน้ำผึ้งรับประทาน

3. เอาเบญจมะกา ตรีผลา รากเจตพังคี เป็ล้าน้อย พระขรรค์ไชยศรี เชือกเขาหนัง จิงแห้ง พริกไทย รากนางแย้ม ต้มตามวิธีรับประทาน

ยาแก้อุทรโรค อันมีอาการท้องแน่นเพื่อ อุจจาระมิได้ ท้องโต หายใจไม่สะดวก เมื่อบริโภคอาหารจะคลื่นเหียนอาเจียน

1. ถ้าจะแก้เอว่านน้ำ ตรีผลา ลูกมะขามป้อม น้ำคองคิง รากจิงจ้อ ชะเอมเทศ ใบหนาด ใบสลด รากทนต์ รากมะพร้าว พริกไทย จิงแห้ง คีป्ली เถาสะค้าน รากข้าวพลู รากเจตมูลเพลิง ตำผงละลายน้ำส้มสายชู รับประทาน

2. เอาตรีกะตุก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู อบเชย เปลือกสมุลแว้ง มหาหิงคุ์ การบูร ลูกสลด ตำผงละลายน้ำผึ้ง รับประทานตามธาตุหนักเบา

3. เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ใบกระวาน ตรีกะตุก ลูกสลด ผลราชคัศ ใบคนที่สอ ใบยางทราย ใบประคำไก่ เปลือกกันเกรา เป็ล้าทั้ง 2 ผลสมอไทย รากคองคิง ราก

เจตพังคี รากสะค้าน รากข้าพหล รากเจตมูลเพลิง ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำส้มสายชูรับประทาน

ยาแก้อุทรโรค อันมีอาการปัสสาวะติดขัด มีสีต่าง ๆ ท้องโต ร่างกายชুবผอม อุจจาระมีปกติ สะบัดร้อนสะท้านหนาว

1. เอาสารส้ม ดินประสิวขาว หอยแครงเผา เบี้ยผู้เผา น้ำประสานทอง โกฐหัวบัว โกฐจุฬาลัมพา ผลผักชี ตรีกะตุก ตำเป็นจุนบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำผักกระเจียบ ดมรับประทาน

2. เอาครอบจักรวาลทั้ง 2 น้ำมันราชสีห์ ไคร้เครือทั้ง 5 ผลจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ผลราชคุด ต้นหุปลาช่อน ดินประสิวขาว สารส้ม เอาแต่พอควร ดมตามวิธีรับประทาน

3. เอาสารส้ม การบูร วานน้ำ ข่าต้น ผลมะตูมอ่อน แห้วหมู บัวบก พริกไทย ดิปลี รากเจตมูลเพลิง เกาสะค้าน รากข้าพหล จิงแห้ง เอาสิ่งละ 2 ส่วน ทำเป็นจุน บดทำแท่ง ละลายน้ำร้อน น้ำสุรา น้ำมูตรโคก็ได้ รับประทาน

ยาพอก และสูมกระหม่อม

ยาพอกกระหม่อมแก้ลม

1. เอาเปลือกกลุ่ม มะรุม ทองกลาง ขมิ้นอ้อย ไพล ชะงอ ข่าทั้ง 2 รากหมาก รากโดนด หัวคองคิง กรุงเขมา เจตมูลเพลิง รากข้าพหล เปลือกทองกลางใบมน พริก กก บดละเอียดละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำมันาวก็ได้ และพอกกระหม่อม

2. เอากลุ่มทั้ง 2 กระวาน จิง พริก ตะไคร้ ดิปลี รากเปล้าน้อย เปล้าน้อย เจตมูล พรวัว งอก ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ใบหญ้าตีนกา ตำเอาน้ำ เติวให้คงแต่น้ำมัน กินแก้ลมทั้งปวง

ยาพอกกระหม่อม แก้เป็นลมและเจ็บ

ให้เอาเปลือกกลุ่ม มะรุม ทองกลาง ขมิ้นอ้อย ไพล ชะงอ ข่าทั้ง 2 รากหมาก รากโดนด หัวคองคิง กรุงเขมา เจตมูลเพลิง รากข้าพหล เปลือกทองกลางใบมน พริก กก บดละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำมันาวก็ได้ พอกกระหม่อมเอากระดาศปิดหยาแด

ยาทากระหม่อมเด็ก

เอาชะเอมเทศ น้ำประสานทอง พิมเสน แก้วขาว ลงสิ้นแล

ยาพอกกระหม่อมเด็กแก้ไข้ แก้ซาง

เอาพริก ขิง ใพล หอม คนทีสอ ใบหมากผู้ มหาหิงค์ พันธุ์ผักกาด ยาทั้งนี้คูลีการเข้าด้วยกัน บดพอกกระหม่อม รักแร้ ฝ่ามือฝ่าตีนด้วยแล

ยาพอกกระหม่อมเด็กแก้ท้องขึ้น

เอาไพล ใบคนทีสอ ขมิ้น ยาทั้งนี้บดให้ละเอียด ทำเป็นแท่งไว้พอกกระหม่อมเด็กคินักแล

ยาพอกกระหม่อม

ให้เอาขมิ้นอ้อย มหาหิงค์ มะขามเปียก บดให้ละเอียดท้องขึ้นหายแล

ยาพอกกระหม่อมทั้งปวง

เอาเถรทั้งปวง กลุ่มทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ใบมืองแม็ง ใบโพกอม ใบลำโพง บดพอกกระหม่อม

ยาพอกกระหม่อมเด็ก

1. เอาลูกขี้กา ลูกมะกรูด หัวหอม ขมิ้นอ้อย หัวไพล เม็ดมะนาว เปลือกมะรุ มหหิงค์ ลูกมะกรูดหมกไฟแล้วบดละลายน้ำพอกกระหม่อมแล

2. เอาหนังเสือ หนังหมี กระดองกิ้ง กระดองปูดำ พริก กก เขาควาย ชะงอ ใบนมแมว เผลาให้เกรียม บดละลายน้ำมหาหิงค์ใส่ลง พอกเถิดหายแล

3. เอาหอยเสียบ หอยแวน กลุ่มทั้ง 2 เจตมูลทั้ง 2 กก หัวหอม ว่านน้ำ มะรุ หัวคองคิง ตำพอกกระหม่อม เจตมูลทั้งสอง กก หัวหอม ว่านน้ำ มะรุ หัวคองคิง ตำพอกกระหม่อม

4. เอาหนังเสือ หนังหมี กระดองกิ้ง กระดองปูดำ พริก กก เขาควายเขาหนึ่ง ข่อย ใบนมแมว เผลาให้เกรียมบดละลายน้ำมหาหิงค์ ใส่ลงพอกเถิดหายแล

ยาพอกกระหม่อมสำหรับคนคลอคลุก

1. เอาเจตมูลเพลิง ขิง พริก คองคิง ผิวไม้ไผ่สีสุก บดละเอียดแล้วเอาผ้าพันหน้า เอาขาน้ำละลายน้ำให้เปียก พอกลงแล้วเอาน้ำใส่หม้อ ตั้งให้เดือดแล้วตั้งลงบนยาพาไปถึงป่าช้าแล้วกลับมาถ้าเกิดมือออกให้เอาน้ำพอกท้องน้อย ทาฝ่ามือฝ่าตีน เอาขิง คองคิง ใบน้ำเต้า ไฟเคียนห้า ผักเสี้ยนผี บดพอกออกแล

2. เอาผักบั้งขันธ์ ดีปลีลูกพลู ข่าตาแดง หอม บดเข้าแห่งเดียวกันกินหายแล

3. เอารากสามสิบ เม็ดมะละกอ บดแล้วละลายน้ำ โปกกระหม่อมหายแล

4. เอาเจตมูลทั้ง 2 ใบสลอด จิง พริก ดีปลี สีเสียดเทศ มะจั่ว ไพล ผักเสี้ยนผี ดองดิง
ชะเออะทั้ง 2 นुक ยาทั้งนี้บดละเอียดละลายน้ำมะนาว พอกกระหม่อมแล

ยาสุ่มกระหม่อม

เอาขมิ้นอ้อย สารส้ม ปูนผง เเค ผาไฟให้ไหม้ แล้วบดเข้าด้วยกันพอกหายแล

ยาสุ่มกระหม่อมแก้วิงเวียน อาเจียน ปวดหัว

เอาเมล็ดผักกาด มหาหิงคุ์ จิง ดีปลีลูกพลู เจตมูลเพลิง บดทำแท่ง ละลายน้ำมะนาว สุ่ม
กระหม่อมแก้โรคเลือดลม

ยาสุ่มกระหม่อมแก้คัดจมูก

เอาดองดิง รากพัดแพวแดง จิง ไพล สารส้ม บดละลายน้ำมะนาวสุ่มกระหม่อมหายแล

ยาสุ่มกระหม่อมแก้เจ็บหัว

1. เอารากหญ้าคา พืชนาคน ทินทอ ขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง ผื่น จิง
บดละลายทาสุ่มกระหม่อม เจ็บหัวหายแล

2. เอาใบน้ำเต้าขาว มะขามเปียก ใบสมิ รากจอกใหญ่ ใบตำลึงแดง ช้องสามย่าน หาง
จระเข้ ขี้วัว ดินประสิว บดผสมสุ่มกระหม่อมหายแล

3. เอาเม็ดผักกาด ใบมะกุ่มบก ใบมะกุ่มน้ำ ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบถั่วแรด กะทือ ใบ
ไพล ผักเสี้ยนผี เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย บดแล้วใส่ผ้ามือ นาบไฟให้ร้อนจึงสุ่มกระหม่อมแล

ยาพอกกระหม่อมแก้เลือดลม

เอาใบเจ็ดมอน กฤษณา มหาหิงคุ์ กุ่มทั้ง 2 หัวไพล ขมิ้นอ้อย บดพอกกระหม่อมหายแล

ยาสุ่มกระหม่อมแก้ปวดหัว

เอาใบผักหนอก จิงสด หอม เทียนคำ ดินประสิวขาวบดสุ่ม เมื่อฤดูหนาวก็หาย เมื่อฤดู
ร้อน เอาใบเสนียด เทียนคำ งาเม็ด งาข้างข้าวสร ดินประสิวขาวบดสุ่ม หายปวดหัว หายเลือด ตก
จุมูก รากเลือดก็หาย เมื่อฤดูฝน เอาไพล เทียนคำ หัวหอม ดอกพิทูล ใบหางนกยูง ช้องสามย่าน
ดินประสิว เอาเสมอภาค บดสุ่มปวดหัวหายแล

ยาแก้เด็กกระหม่อมหลวม (ยุบ)

เอาลูกไผ่คั่ว เอาแต่ลูกใน บดละเอียดละลายทาหายแล

ยาแก้กระหม่อม แก้วเวียน

เอามหาหิงคุ์ ดีปลี ลูกผักกาด บึง พริก บดละลายน้ำมะนาวพอก

ยาชะโลมและพอกกระหม่อม

เอาใบสมิ ใบมะตูม ดินสอพอง ดินประสิวขาว เอาเท่ากันตำรวมกัน ใช้ชะโลม และพอกกระหม่อมเด็ก

ยาโพกแก้ฟกแก้พิษทั้งปวง

เอาไพล ข่า หัวตะไคร้ ดีงู ชะงอ หน่อไม้ไผ่สีสุก ปูนหิน พริก กก กำยาน ดินประสิ่ว ขมิ้นอ้อย หญ้าคา เหมงพรา น้ำมันงา น้ำผึ้ง สีเสียดเทศ น้ำมันละหุ่ง ตำให้ละเอียด โพกหายแล

ยาทาขมับ

เอาพริก บึง กก ขมิ้นอ้อย เพชรสังฆาต ละลายสุราทาขมับหายแล

ยาทากระหม่อม

เอาคราบงูเห่า คราบแมงมุม ไพล ขมิ้นอ้อย บดทากระหม่อมทาออก

ยาพอกกระหม่อมแก้ไข้โลหิต

1. เอาเปลือกมะรุ้ม ขมิ้นอ้อย ลำไย บดลงกระหม่อมแก้ไข้โลหิตหายแล
2. เอารากคัตเค้า รากทองแตก ลูกผักชี กก พริกไทย บดละเอียดใส่น้ำมะนาวกินรูเลือดหายแล
3. เอาโคนกล้วยพองลา ขมิ้นอ้อย เนียงพรา ใบมะลิ ตำพอกกระหม่อมแก้ไข้เลือดเน่าหายแล

ยาพอกกระหม่อมลูกอ่อน

เอามหาหิงคุ์ หัวหอม ใบมะขาม บดพอกไว้อย่าให้ขาด

ยาพอกกระหม่อมมิให้เลือดขึ้นหลังคลอดลูก

เอาขาค่า ใบตบเต่า บดด้วยน้ำมะนาว พอกกระหม่อมแล

ยาบำรุงเลือด

ยาบำรุงโลหิตให้งาม ครอบริดสีดวง ผอมเหลืองด้วย

เอาลูกมะตูมอ่อน หัวข้าวคั่ว ใบคนที่หอ บอระเพ็ด ลูกมะเขือขื่น ตำเป็นผงแล้วเอาน้ำมันขางกับน้ำผึ้งเท่ากันเคี่ยวให้ผสมกัน แล้วจึงเอายาใส่กวน แล้วปั้นเป็นลูกกลอนกินเช้าเย็น

ยาบำรุงโลหิตให้งาม บำรุงธาตุ

เอาเบญจกูล บอระเพ็ด ลูกมะแว้งทั้ง 2 ลูกจันทน์ เทียนทั้ง 5 โกฐทั้ง 5 สมอทั้ง 3 ชะนูด อบเชย จันทน์ทั้ง 2 สน สักขรี เปล้าทั้ง 2 แก่นเสม็ดทั้ง 2 กฤษณา ขมิ้นเครือ ดอกหมาก ขางแดง กำลั้งวัวเถลิง เกสรพิกุล เกสรนุนนาค เกสรสารภี เกสรบัวหลวง ครั่งเป็น ถังขี้ ฝาง ต้มกินบำรุงเลือดแล

ยาบำรุงโลหิต

ให้เอาเถาวัลย์เปรียง กำลั้งวัวเถลิง ครั่ง ฝาง เบญจเทียน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ตรีกะตุก เปลือกมูกมัน หัวหมู สะค้าน รากข้าวพลุ เจตมูลเพลิง ฝาง แสน ดอกคำ เลือดแรด บอระเพ็ด ต้มก็ได้ตำพังกก็ได้กินบำรุงไฟธาตุ บำรุงเลือดแห้ง

ยาบำรุงโลหิตชื่อแสงพระอาทิตย์

ท่านให้เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กรามพลู เอา 2 สลึง โกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 เปราะ ดองดึง สมุลแว้ง เจตมูล พริก จิง คีปติ ชะนูด อบเชย พริกหอม พริกหาง อุดพิศ นูกกล้วย กระดาดทั้ง 2 เอาสิ่งละ 1 บาท ฝาง 2 บาท ดอกคำ 2 บาท ตำผงละลายน้ำส้มสำหรับน้ำร้อนกิน

ยาแก้บำรุงเลือดเมื่อออกลูกใหม่

1. เอาเปลือกมะขาง เปลือกเงาะ ขาทั้งนี้เอาเสมอภาค ทำเป็นผงก็ได้ต้มก็ได้ ละลายน้ำร้อนก็ได้ กินยานี้เลือดเน่าตกลั่นแล

2. เอาเปลือกพิกุล เปลือกตาเสือ เปลือกมะขมตัวผู้ เปลือกสะท่อน หัวหอม พริก จิง ต้มด้วยเหล้ากินแต่น้อย ขับเลือดเน่าได้ เหมือนกันแล

ยาประดับเลือด ยาบำรุงเลือด

ขมิ้นอ้อย ลูกพันธุ์ผักกาด ใบผักขี้ สมอร่องแร้ง ทำเม็ดก็ได้ตำพังกก็ได้ ละลายสุรากินประดับเลือดแล

ยาบำรุงโลหิตสตรีจะให้มาตามระดูปกติได้

เอาพริก กระเทียม ใบเสมหะเล ตำผงละลายน้ำส้มสุ้า น้ำมะนาวมะกรูดกิน

ยาแก้โลหิต

เอาดอกคำจัน จิง รากกล้วยดิบ ข่าทั้ง 2 พริก กก ลูกจันทร์ กระจวาน กานพลู ชบา ทั้ง 5 โกฎทั้ง 5 ผาง หนึ่ เลือดแรด เหล้าครึ่งน้ำครึ่งต้มกินหาย

ยาแก้เอ็นเคล็ด

ยาแก้เอ็นเคล็ด

เอาลูกสะบ้าเผาไฟให้ไหม้ กานพลู ลูกมะนาว จิงสด คีปรี บดด้วยน้ำมะนาวทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำมะนาวทาหายแล

ยาแก้เอ็นอ่อน

1. เอาน้ำมันเสือ น้ำมันงา การบูร หุงให้คงแต่น้ำมัน ไข่ทาแล
2. เอาจิง ข่า น้ำมันเสือ เปลือกกุ้งทั้ง 2 กะทือ กะชาย น้ำมันงา น้ำมันงา เหล้า น้ำมันงา หลอด พริก ใบหลอด ไพล เอาเท่ากัน หุงให้คงแต่น้ำมัน ปรงการบูร พิมเสน ทาแก้ ลม แก้ตะคริว ดินตายมือ

ยาน้ำมันแก้เอ็นอ่อน ให้เมื่อยขบดินตายมือตาย

เอาจิง เอื้องพืชม้า ข่า เพชรสังฆาต ผักเสี้ยนผี พริก เจตมูล หัสคุณ น้ำมันงา หุงให้คง แต่น้ำมัน แล้วทาหายแล

ยาน้ำมันแก้เอ็นมือตายดินตาย

เอาไพล กุ่มทั้ง 2 มะนาว ลำพอง น้ำมันงา หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วปรง เทียนทั้ง 5 ลูก ผักชี ลูกผักกาด เลี้ยวให้ขึ้น ทำเป็นลูกกลอนกิน

ยาแก้เอ็นอ่อน ให้แก้เมื่อยขบ

เอามะนาว มะม่วง ส้มเลี้ยว ส้มมะเฟือง มะกรูด มะปราง ส้มเช้า ส้มมะขาม ใบ ส้มป่อย น้ำส้มสาขุ น้ำข้าวสุก หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาดีงเหลื่อม ขาฝั้น ดอกพิทูร ดอกมะลิ

ดอกจำปา ดอกกระดังงา บัวหลวง สัตบุษย์ บัวชม บัวเขียน ดอกไม้ทั้งนี้บดปรงลงในน้ำมัน แล้วอุ่นให้ร้อนแล้วทาเถิด

ยาน้ำมันให้เอ็นอ่อน แก้มทั้งปวง

เอาใบสลด น้ำมันดิบ ตะไคร้ขาว หุงให้คงแต่น้ำมันปรงการบูร ทาแก้มดีแล

ยาน้ำมันแก้เอ็นอ่อน แก้มตะคริวเมื่อยขบ

เอาน้ำมันดิบ น้ำมันาว รากหญ้าชันกาด ดินสอขาว บดละเอียดใส่ลงในน้ำมันตากให้แห้งแล้วใช้ทาหายแล

ยาแก้เอ็นหด ตีนมือตายเมื่อยขบ

เอาใบผักเสี้ยนผี ใบคำไก่ ใบรักขาว ใบสลด ไฟเดือนห้า เอาน้ำจอกหนึ่ง น้ำมันงา 2 จอก ลูกสลด 9 เม็ด จิง ตำลงด้วยกันใส่ลงหุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอาหัตถุณ ตำผงปรงลง ไว้ทาตีนักแล

ยาแก้เอ็นให้โทษ เอ็นขอด อัมพฤษ ให้เมื่อยให้เสียว ทุกเส้นเอ็นทั้งตัว

1. เอาพริกไทย จิงแห้ง เทียนดำ มหาหิงคุ์ ว่านน้ำ โกรฐพุงปลา ใบกระวาน สะถ้าน เกสรบัวหลวง เกสรบัวขาว หญ้าตีนนก เกลือสินเธาว์ แก่นจี่เหล็ก พญามือเหล็ก ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ตำเป็นผงละลายน้ำมะกรูด น้ำมันาว น้ำส้มซ่า หรือน้ำส้มสายชูก็ได้ กินแก้เส้นเอ็นพิการ

2. เอาเปลือกหอยมุก หอยขม กระดุกเลื้อ กระดุกวัว กระดุกพะยะ กระดุกเลียงผา ยาทั้งหมดนี้เอาเผาไฟให้แดง รากทองแตก รากส้มเสี้ยว ส้มตันดาน หัตถุณ 2 ตำลึง รากมะตานเครือ ปูนหิน พริกไทยเอาเท่ายา ตำผงแล้วเอาด่างจี่เหล็ก จวงตาล บอระเพ็ด ยาทั้งหมดนี้เอาน้ำค้างอุ่นไฟให้ร้อน แล้วละลายน้ำกินหาย เมื่อหายแล้วดัมขานี้ เอาเบญจจี่เหล็ก สมอทั้ง 3 มะขามป้อม ใบมดกา หัวเห้วหมู ทองแตก บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย โกรฐน้ำเต้า เถาวัลย์เปรียง เทียนทั้ง 5 ยาดำ ผักราชพฤกษ์ แทรกดีเกล็ดตามธาตุหนักเบา

ยาแก้ลมขัดในเส้นเอ็นแก้เจ็บเอวชั้นหลัง

เอานูกรอ หัวอุตพิศ หัวไพล หัวกะชาบ หัวกะทือ จิง พริก กก ดีปลี ตำผงละลายน้ำมะกรูดกินก็ได้ตำผงก็ได้ ยาสดก็ได้

แก้สลับ

ยาแก้สลับ

1. ท่านให้เอาอ้อยแดง พญารากขาว หัวถุน พืชนาด หัวไม้ฤาษี ใบผักเขียว ชะเอม คิงคองแช่น้ำ จี๊วเป็นกระสายหรือจะปรุงชะมดพิมเสน
2. ท่านให้เอารากกระทุ้งหมาบ้า รากมะนาว รากคา รากคากรอง ฝนด้วยน้ำกิน
3. ท่านให้เอาโศคนง ปลาไหลเผือก นางคำ นางอ่อน ชะเอมเทศ ชะเอมไทย ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 สติง กระดุกแร่ คีว คิงกระเซ่ คิงเหลื่อม ยาสิ่งนี้เอาสิ่งละ 2 ไพ โกรฐสอ โกรฐเขมา โกรฐหัวบัว โกรฐก้านพร้าว ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ 1 เพื่อง ยาทั้งหมดนี้ทำผงไว้กินแก้สลับแล
4. ท่านให้เอาใบเสนียด ใบกระดอม ใบโพกอม ใบผักไห่ คิงเหลื่อม เอาเท่ากันบดเป็นแท่งไว้ละลายให้กินและทาจนถึงหัวอกอย่าให้พิษฝิขึ้นมา ยานี้ชื่อเขียวน้อย
5. ท่านให้เอาหวายตะค้า เขากวาง รากส้มป่อย รากมะตูม หัวไพล ฝนด้วยน้ำมะนาวกินแก้สลับแล
6. ท่านให้เอาตีนมือน้ำเต้า รังแมงโย หญ้าปากควาย ตริกะตุก วานน้ำ ลูกผักชี เมล็ดงาบดละลายน้ำชาขาวกิน ชโลมหายแล
7. ท่านให้เอาลูกโศคนง รากปลาไหลเผือก นางคำ นางอ่อน นางอาบ ชะเอมทั้ง 2 โกรฐเขมาหรือโกรฐสอ โกรฐหัวบัว โกรฐก้านพร้าว คิงกระเซ่ คิงเหลื่อม คีว สิ่งละ 1 สติงบดละลายน้ำส้มสำหรือน้ำมะนาวกิน
8. เอาลูกมะกอก ใบทองหลาง เกสรบัวหลวง เอาน้ำทองหลางเป็นกระสาย บดละลายน้ำชาขาวกรอกเข้าไป และชะโลมด้วยแก้ชักแก้สลับ แก้ชักมือ ชักดินละลายน้ำร้อนไว้ให้เย็นกินหายแล
9. ท่านให้เอาลูกมะกอกเผาไฟ บดละลายน้ำกรอกเข้าไป
10. ท่านให้เอาไส้ขนุนปูด หัวสับปะรดแดง ยาสองสิ่งนี้เผาไฟให้ไหม้แล้วบดละลายน้ำกินหายแล
11. ท่านให้เอาลูกเขยตายแม่ยายชักปรก รากคนทา รากมะนาว หวายตะค้า น้ำตาลกรวดกรอกเข้าไป
12. ท่านให้เอาไส้ขนุนปูด ใบสับปะรด ละลายน้ำชาขาวกรอก

ยาแก้ไข้สลับ อ้าปากไม่ออก

ท่านให้เอาใบผักไห่ ใบผักหนอก ผิอ้อยแดง รากลำโพงกาหลก ใบหอม ใบน้ำเต้า วานน้ำ รังแมงไหม เผาไฟให้ไหม้ ยาแปดสิ่งนี้ทำแท่งฝนด้วยน้ำอ้อยแดงกินแล

ยาแก้สลับเมื่อเลือดดีขึ้น หลังคลอดลูก

เอาน้ำมันงา น้ำมันมะกูด ประสมเข้ากัน แล้วเอากรอกพื้นขึ้นมาแล หรือเอาใบไผ่เน่า ตำ เอาน้ำหยัน พริก กก เกลือ ปูนหิน ใส่ลงตำกินหาย หรือเอาใบทองหลาง ตำน้ำหยัน ใส่พริก กก จิง เกลือ ใส่ให้กินหาย หรือเอาคอบไม้ไผ่บ้านทำน้ำหยัน ใส่พริก กก เกลือ ใส่ลงกินหาย

ยาแก้สลับคางแข็ง

เอารากโพงบาย รากพุงคอก รากสลอด ต้มกิน

ยาแก้สลับ แกล้ง แก้กางแข็ง แก่สะท้าน

เอาจันทร์ทั้ง 2 เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค ดอกสารภี เฌียงพรว้านางแอ วันขย๋ ข่าตาแดง หัวไพล ดอกพิกุล บดทำแท่งถ้าละลายน้ำจันทร์ ละลายน้ำดอกไม้อีก แล ถ้าละลายน้ำข้าวสารแก้สะท้าน แทรกพิมเสน แก้สลับ แก้กางแข็งด้วยแล

ยาแก้สลับดินมือกำ

เอาลำพัง มหาหิงคุ์ เทียม กะชาข ไพล หอม บดละลายน้ำให้กิน ถ้าฟันขบลิ้นอยู่ เอายาทั้งนั้น บดละลายน้ำมะนาวกิน

ยาแก้สลับแก้กางแข็ง

1. เอารากขี้กาแดง รากคุดเค้า ฝนด้วยน้ำข้าวข้าวกินแล ถ้ามีฟิงเอาหวายตะค้า กระดุกงเหลื่อม ลูกประคำดีควาย หัวแร้งหัวกา ฝนน้ำครำทาทางแข็งหายแล
2. เอาหวาย หญ้าคา ลูกประคำดีควาย กระดุกงเหลื่อม หัวแร้ง หัวกา รากลำโพง ฝนน้ำครำทาแล
3. เอาไข่ขุ่นเปือก เบี้ยจ๊กจั่น เม็ดมะกอก ขอดสับปะรด ขาทั้งนี้เผาไฟไหม้ เอาเท่ากัน บดละลายน้ำครำแทรกพิมเสน กรอกกิน แก้สลับ คางแข็ง หายแล
- 4.

ยาต้มกิน แก่ลม แก้สลับ

1. เอาคนทีสอ เปลือกถันทม เถาวัลย์เปรียง คีปติ จิง สมอเทศ สมอไทย ต้มกินหายแล
2. เอาข่า ลูกปลาไหล ปลาไหลเผือก นางขอน นางววย ชะเอมเทศ กระดุกแรด กระดุกงเหลื่อม คีว คีวะระเข้ ขานี้ใช้แก้สลับ ละลายน้ำก็ได้ น้ำส้มสาก็ได้ กินก็ได้ น้ดื่ก็ได้นักแล

ยาแก้สลับ คางแข็ง แก่ไข

1. เอาทองหลางใบมน ลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย ถ่านไม้สัก น้ำประสานทอง บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำจืดกลืนแก้สลับ แก่คางแข็ง ถ้าเป็นไขทั้งปวง ละลายน้ำประคำดีควายกินหายแล
2. เอาตะไคร้ พืชนาคน ขมิ้นอ้อย ฝนกรอกเข้าไปพื้นแล ถ้ามีฟิงเอาตำไก่อ่ ผักเบี้ย ฝนด้วยน้ำมะนาวกรอกเข้าไปพื้นแล
3. เอาโศดทะนง ปลาไหลเผือก วานนางคำ โกรฐหัวบัว ชะเอมเทศ ชะเอมไทย กระดุกแรง โกรฐสอ โกรฐทั้ง 5 ดิงเกลือม ดิง ดิจระเข้ บดไว้เมื่อสลับ ละลายน้ำส้มสุ้า กินเถิดประสิทธิแล
4. เอารากมะเฟือง รากมะปราง รากคนทา ฝนให้กินแล
5. เอาพลูแก่ พริก กก จิง บดละลายน้ำร้อน หรือเหล้าให้กิน
6. เอาเปลือกราชพฤกษ์ ขอดน้ำเต้าขม ใบผักไถ ใบย่านาง ตำเอาน้ำกิน ฝนแก้สลับแล

ยาแก้ร้อนแก้สลับ

เอาพันธุ์ผักกาด ผักชีล้อม จันทน์หอม จันทนา สน ชะมด เห้วหมู ขี้กาแดง กระดอมไพล กะชาบ วานน้ำ ทำแท่งไว้ละลายน้ำกินแก้สลับแก้ร้อนแล

ยาแก้สลับ อ้าปากมียอก พืชขาง พืชไข ถ้าคางแข็งสลับใช้สรรพยานี้

เอาใบเมก ทองหลางใบมน ลูกประคำดีควายเผาไฟ ลูกมะกอกเผาไฟ ข้าวสุก เขากวางเผาไฟ งาช้างเผาไฟ กระดุกลิงลมเผาไฟ จันทน์ทั้ง 2 เนื้อไม้ดอกบุนนาค ดอกบัวหลวง มหาศดำ วานกิบเรด โกรฐชะมด โกรฐหัวบัว โกรฐสอ เกาหมากแดง แก่นสน วานร้อนทอง บดทำผงถ้าจะแก้สลับเอาน้ำมะลิ น้ำโกรฐสอเป็นกระสาย ถ้ามีฟิงเอาดิงเกลือม

ยานัตถ์แก้บ้าแก้สลับ

เอาเปลือกไข่ไก่ฟัก ดอกจันทน์ สังข์ พริก ชะมด พิมเสน ตำผงนัตถ์หาย

ยากินแก้สลับ เมื่อกินของแสลงใด ๆ เข้าไป

เอารากมะปราง รากมะนาว ฝนด้วยน้ำกินหาย ถ้ามีฟิงเอากะปิ สน หงอนนกยูง เม็ดไผ่แดง บดละลายน้ำกินหาย

ยาแก้พิษไข้สลับไม่รู้สีกตัว

1. เอาลูกข่า ปลาไหลเผือก นางนอนนองควาย ชะเอมเทศ ชะเอมไทย กระดุกแรด ดิง เหลื่อม คีว คีจระเข้ ขาทั้งนี้ทำผง แก้เมื่อสลับจึงละลายด้วย น้ำส้มมะนาวก็ได้ น้ำส้มสำก็ได้กิน หาย

2. เอาไส้ขนุนปูด หัวสับประแดง ขาสองสิ่งนี้เผาไฟไหม้บดละลายน้ำกินหายแล

3. เอาใบพาสิน ใบหล่ม ใบขรี ใบพุงคอ ใบมะยม ใบผักเสี้ยนทั้ง 2 ใบทองหลางบ้าน บดทำแท่งไว้กินแก้สลับหายแล ถ้าให้เย็น เอารากเจตมูลเพลิง กานพลู พริก สะค้าน ใบหล่ม จิงช้าชาติ ตรีกะตุก ไม่ทำขยำม่อม แห้วหมู ใบประคู้ ใบแกแหลใส่กินหาย ถ้าร้อนให้สะอึก ละลายน้ำส้มสำกินหายแล ถ้าหนาวละลายน้ำจันทน์กินหาย ถ้าไข้ให้สะอึก เอาแก่นแสมสาร หัว อุตพิศ หัวคองคิง การบูรต้น การบูร ประสมกันเข้าแล้วตำให้ผงเคี้ยวให้แห้ง เอาเสนียดเป็น กระสายทำแท่งไว้ถ้าไข้ทำเพศ ฝนด้วยน้ำกะทีกินหายแล

4. เอาจันทน์หอม จันทน์ ลูกผักกาด หัวกะชาขย ลูกผักชี แห้วหมู แก่นสน รากขี้กาแดง ลูกกระค่อม บดทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำข้าวข้าวสารกินพื้นแล

5. เอารากมะนาว รากลูกเขยตายแม่ยายชักปรก รากคนทา หวายตะค้า ฝนด้วยน้ำตาล กรวดกรอกเข้าไปเถิดหายแล

ยาแก้ไข้สลับ อ้าปากมียอก

1. เอาผักไห่ ผีวอ้อยแดง รากลำโพง กาหลก ใบหล่ม ใบน้ำเต้า ว่านน้ำ รังแมงไหม เเผาไฟให้ไหม้ บดทำแท่งฝนด้วยน้ำอ้อยแดงกินแล

2. เอารากขี้กาแดง รากคัตเต้า ฝนด้วยน้ำข้าวสาร กินแก้สลับแล

ยาแก้ไข้หนักให้สลับ

1. เอาหญ้าปากควาย ตรีกะตุก ว่านน้ำ ลูกผักชี ขาดำ บดละลายน้ำข้าวข้าว ทั้งกินทั้งทา หายแล

2. เอาใบบัว ลูกมะกอก บดละลายน้ำข้าวข้าว กินหายแล

ยาแก้ตื่นมือเย็น

ยาแก้ตื่น มือเย็น

1. เอาครามทราย รากสมิ รากคราม รากกุ่มน้ำ บอระเพ็ด บดละลายน้ำกินหายแล

2. เอารากครามช้าง รากชุมเห็ด รากคราม กุ่มน้ำ เอื้องน้ำ บอระเพ็ด ฝนด้วยน้ำกินแก้
ดินมือเย็นแล

ยาแก้มือเย็นให้จับไขทั้งปวง

เอापานงูตัน ใบพริกไทย ใบหนาด ไพล ขมิ้นอ้อย บดทาหาย

ยาแก้ดินเย็นมือเย็นเหมือนจะตาย

เอาถั่วเขียว พริก ตำผง เอามะกรูด มะนาวเป็นกระสาย เอาปิดกระหม่อม ฝ่ามือฝ่าตีน
หัวอกหัวใจ เหยื่อออกรู้สึกแล

ยาทาแก้ดินตายมือตาย

เอาทองหลางใบมน ผักเสี้ยนผี พริก จิง ข่า กะทือ กะชาย ขมิ้น มะนาว ส้มซ่า สลัด
เอาละทะนนาน น้ำมันเอาทะนนานหนึ่ง หุงให้คงแต่น้ำมัน เอาดอกจันทน์ สมุลแว้ง เทียนดำ เทียน
ขาว หัสศุณ ขาทั้งนี้ตำผงปรุ่งลงในน้ำมันกินทาหายแล

ยาแก้ดินตายมือตาย ลมอันเจ็บหัวเข่า ลูกมิได้

ให้เอาเจตมูลเพลิงแดง คองคิง จิง ฝนเอาน้ำทะนนานหนึ่ง น้ำมันงา 1 หุงให้คงแต่น้ำมัน
กินและทา

ยาแก้ถ้ามีอาการยกมือยกเท้าไม่ได้ ให้เมื่อยขบทุกข้อ ทุกกระดูก ให้เจ็บปวดเป็นกำลัง

1. เอาเปลือกโมกหลวง พริกไทย จิงแห้ง ใบสลอด ว่านน้ำ แห้วหมู ญารังกา พัดแพว
แดง สมอไทย ไคร้เครือ เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำมันโคคา หรือส้มส่าก็ได้

2. เอาใบเจตมูลเพลิง ใบช้าพลู ใบสลอด ใบทนต์ ใบพริกไทย ข่า การบูร น้ำมันคิปป
ให้คงแต่น้ำมันทาดินตาย มือตาย ง่อยเปลี้ย ตะคริว หายแล

3. เอาพริก กก จิง ข่าทั้ง 2 กะทือ ไพล ขมิ้น ลูกลำโพง ใบผักเสี้ยนผี มะรุม ใบ
ลำโพง ใบสลอด เอาประคดที่ก้อนเส้า แล้วเอาดินวางเถิดหายแล

ยาน้ำมันลมทาดินตายมือตาย แข้งขาตีบ

เอารักขาว ลูกประคำดีควาย ให้ตำเอาน้ำ น้ำคิบเคียวไปจุดไฟให้สุก เอาเปลือกหอยขม
เผาไฟ กระดุกแดงเสื่อ เผาให้ไหม้บดเป็นผง แซ่ลงไว้ในน้ำมันนั้น แล้วจึงทาเถิดหายแล

ยาแก้ร้อนปลายมือ ปลายตีน

เอาตำลึง เถาหมวก รากเสนียด ผักฉืด สะเดาดิน ใบไผ่เทศ บดเป็นแท่งละลายน้ำชา
ข้าวทั้งกิน ทั้งชะโลมแล

ยาแก้เท้าเย็น

ท่านให้อาผักแว่น ขมิ้นอ้อย ข้าวโพด ตำน้ำทาหายแล

ยาพอกแก้ตีนพุ

ท่านให้อากลุ่มทั้ง 2 ผักเสี้ยนผีทั้ง 2 การบูร ตำปั้นเอาน้ำไว้ใช้พอกและรดก็จะหาย

ยาแก้ปวดเท้า

ท่านให้อามันหมู ข้าวบุด ส่าเหล้า บีบเอาแต่น้ำ น้ำมันงาใส่ลงหุงด้วยแดดแก่เคล็ดตีน

ยาพอกเท้าแก้เท้าเย็น

ท่านให้อาใบจิกแดง ใบสลด พริก กระเทียม จิง บดละลายเหล้า น้ำก็ได้พอก

ยาประคบแก้เท้าเย็น

ท่านให้อาใบผักคราด กลุ่มนา กลุ่มบก กะทือ ไพล ตำผงประคบ

ยาแก้โรคพรรดึก

ยาแก้โรคพรรดึก

1. เอารากเปล้าน้อย รากหญ้างวงช้าง พริก จิง เกลือรำหัด ลงกินหายแล
2. เอามะขามสุข ดินถน่ำ ลูกกระวาน รากกล้วยดิบ บดด้วยกันปั้นเป็นลูกกลอนกินหาย
เป็นยาจุดพรรดึกแล
3. เอามะขามสุก ชูบน้ำมันงากิน หรือละลายด้วยน้ำมะงั่ว กินหาย
4. เอาลูกสลด มาบดกับใบรักให้กินหายแล
5. เอารากกระทิงหมาบ้า รากผักปลัง ต้ม 3 เอา 1 กิน
6. เอาใบหญ้าปากควาย จี๋เหล็ก ราชพฤกษ์ ก้านสะเดา ขาดำ ใบมดกา หัวเห้วหมู
ขมิ้นอ้อย ชุมเห็ด สารส้ม แก่นตำเสา แก่นขนุน ต้ม 3 เอา 1 กินเถิดแก้กลอนทั้งปวงแล

7. เอาชาดำ รงทอง ฝักราชพฤกษ์ มหาหิงค์ ลูกสลอด ยาทั้งนี้บดให้ละเอียด กินแก้
พรรดิก แก้กลิ้นเหียนอาเจียน ลูกสลอดเข้าดีแล้ว 10 ลูก ลูกสลอดขัดใส่ลูกมะกรูดแล้วเผาไฟให้
สุก

8. เอารากข้าวพุล โกงสุบ คีปลี ทำแท่งละลายกินแล

**ยาแก้พรรดิก เจ็บทั่วร่างกาย มือตายตีนตาย กินอาหารไม่มีรสชาติ สะบัดร้อนสะบัดหนาว อยาก
เปรี้ยว อยากหวาน**

1. เอาสะค้าน พัดแพวแดง ดอกดิ่ง วานน้ำ ยาดำ โกงสุบ โกงพุงปลา โกงจุฬาลำพา
กัญชา อุดพิศ ชะเอมเทศ คีปลี แก่นแสมทะเล ทั้งนี้เอาเสมอภาคเอาพริกไทยหยาบแล

2. เอาเปลือกขี้เหล็ก รากส้มกุ้งช้าง 2 รากโพกอม รากข้าวพุล รากผักเสี้ยนผี ราก
ทองแตก รากทรงบาดาล แก่นแสมทะเล รากผักเสี้ยนไทย แก่นมหาด แก่นแสมสาร ลักขรี ถ้า
จะคงด้วยสุราใส่ข้าวเย็นทั้ง 2 ถ้าจะทำผงยาใส่หญ้าข้าวเย็น แล้วแทรกมหาหิงค์ การบูร ลูก
จันทร์ พริกไทย คีปลี กก ตำเป็นผงละลายด้วยน้ำผึ้งรวง ร้าหัดเกลือกินหายแล

ยาแก้เด็กเป็นพรรดิก

เอาใบมะตูมอ่อน ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบกรรณิการ์ ใบสลอด ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ต้ม
แต่พอสุกเอาน้ำเป็นกระสายบดปั้นเท่าลูกพริก ละลายกิน

**ยาแก้พรรดิกให้ร้อนท้องเป็นกำลัง ผิวหน้าเหลือง ฝ่ามือฝ่าเท้าเหลือง ตาเหลือง ลิ้นกระด้างคาง
แข็ง**

1. ถ้าจะแก้เอาใบมหาภาพัน ใบคราม เห็ดขี้วัว เอาสิ่งละส่วน เหยาะข้าสองส่วน บด
ละลายน้ำครำกิน

2. เอาซากกลางคกตายเผาตัวหนึ่ง หัวหอมสามหัว บดละลายน้ำสุรากลั่นกิน

3. เอาน้ำมะพร้าว พุงแกไก่ให้ จันทน์ทั้ง 2 มหาสดำ เอาสิ่งละส่วน รากแดงเถื่อน
หนาดำ เอาสิ่งละ 2 ส่วน บดละลายน้ำข้าวขาวกินหาย

ยาแก้พรรดิกให้เจ็บท้อง ให้เสียด่าง ให้จุกอก ให้หนักหัวหน้าให้ตื่นเย็น

1. เอาผักชีล้อม วานน้ำ จิงจ้อหลวง หญ้ารงกา เจตมูลเพลิง เปลือกมูกหลวง น้ำเต้าขม
กระดอม ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดละลายน้ำมูตรวัวดำกินหายแล

2. เอาพริก หัวหอม คีปลี จิงจ้อใหญ่ รากราชคค์ ขมิ้นอ้อย หัวหมู พาโหม เข้าค่า งา
ดำ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดละลายน้ำตาลหรือน้ำแดงกวากินหาย

ยาครรภ์รักษาเกี่ยวกับพรวรดิถี ถ้ามีครรภ์ได้ 1-3 เดือนให้เป็นพรวรดิถีให้จุกอก

เอากระดอมทั้ง 5 ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล ถ้ามีครรภ์ 4-5 เดือนเป็นพรวรดิถี เป็นบิณเฑาะฐ เอากลูกคนที่ออกมา เอาแต่เม็ดใน ห่อผ้าดำให้แห้ง แช่วัวคั้นหนึ่ง แล้วเอาหอยสดมาต้มทั้งเปลือก เอาเปลือกทั้งเสียบกินแต่น้ำหอยต้มแช่กับเม็ดคนที่สอ ถ้ามีครรภ์ได้ 6-7 เดือน แล้วเป็นพรวรดิถีให้จุกเสียด เอาไฟล จิง ใบสลอด ต้ม 3 เอา 1 เมื่อจะกิน เอาพริกไทย กระเทียม เกลือ จันทน์หอม ปรงลงกินทาท้องท้าวหายแล ถ้ามีครรภ์ได้ 7-8 เดือน เป็นพรวรดิถีปวดมวน เอาดอกบัวทั้ง 5 ดอกจำปา ตรีกะตุก ชะเอมเทศ มหาหิงคุ์ บดละลายน้ำอ้อยแทรกพิมเสนกินหายแล ถ้ามีครรภ์ 9-10 เดือน เอาเทียนทั้ง 5 โกฎทั้ง 9 รากตะไคร้เครือ สังกรณี เกสรบัวทั้ง 5 ขอนดอก ชะเอมน้ำประสานทอง ชะมด พิมเสน ชะนูด กฤษณา กะลำพัก จันทน์ทั้ง 2 ผีวมะตูมอ่อน ขาทั้งนี้บดด้วยน้ำดอกไม้ รมควันเทียน ปั่นแท่งไว้ละลายน้ำกิน แก้ระส่ำระสาย แก้เชื่อมมึนละลายน้ำกฤษณา ถัดคณูกเลือกน้ำผึ้งแช่พิมเสน ถัดลั่งน้ำกล้วยดิบ แก้เสลดน้ำมะแว้งเครือ ถ้ำร้อน น้ำดอกไม้

ยาแก้พรวรดิถี เลือดแห้งให้ปะอก ให้พอมเหลือง ให้หอบไอ กินข้าวน้ำมิได้

1. เอาบวบขม น้ำมะขามเปียก น้ำเลววัลย์เปรียง น้ำหญ้าไซ กระวาน กานพลู มหาหิงคุ์ ใบเทียนทั้ง 5 หัสฤณ รากส้มกุ้งทั้ง 2 เบญจกุล ผักส้มป่อย ตรีผลา ตำผงลงในน้ำยาก่อนปั้นเป็นเม็ดเท่าลูกพลาล กินหายแล

2. เอาเลววัลย์เปรียง ตรีผลา กระเทียม ใบมดกา น้ำอ้อยขบ ข่า ใบสลอดต้มน้ำครั้ง เหล้าครั้ง น้ำมะพร้าวนาพิเภกรั้ง กินหายแล

ยาแก้พรวรดิถี ปัสสาวะไม่ออก

เอาเปลือกถุน ตำเอาแต่น้ำดื่มกิน ถ้าไม่ฟัง ให้เอาลูกประคำดีควาย ทลายหมาก ยา 2 สิ่งนี้ เผาเป็นดัง ละลายเหล้ากินออกแล

ยาแก้พรวรดิถีมันให้ปวดท้อง ปวดหัวหน้า ให้ร้อนภายใน

เอาน้ำอ้อยแดง น้ำส้มมะขามเปียก เทียนน้ำ ลูกสะบ้าเผาไฟ บดละลายน้ำอ้อยแดงกินหายแล ถ้ามีฟังเอารากหงส์แดง รากมะกล่ำตาน รากจำปา ผักบู่เทศ ฝนด้วยน้ำชะโลม กากสุ่ม กระหม่อมหายแล ถ้ามีฟังเอาสน ข่าแก่ หัวเหว้หมู สัก แก่นจันทน์ ฝนด้วยน้ำขาวข้าวกินหายแล

ยาแก้สะท้าน

ยาแก้สะท้าน

1. ท่านให้เอารากสลอด จันทน์ขาว กระวาน ฝนชะโลมหายแล
2. ท่านให้เอารากสลอด ชะงอ กระวาน จิงฝนด้วยน้ำชะโลมแก้สะท้าน
3. เอาใบสลอด กระวาน จิง ฝนด้วยน้ำจันทน์ ชะโลมทาหาย

ยาแก้ไข้สะท้าน

1. ให้เอารากมะอึก มะเฟือง มะปราง คนทา หวายขม ย่านาง เห้วหมู หัวคั่ว ฝักราชพฤกษ์ ไม้เท้ายายม่อม บอระเพ็ด ขานี้เอาเท่ากันต้มกินหายแล
2. เอาลูกกระค่อม ลูกจี่กา สายหยุด ทนดี หญ้าป็นตอ จี่เหล็ก ส้มส้า หญ้าไต้ใบ รากจี่กาแดง ต้มกินหายแล
1. ให้เอาเถาว์วัลย์เปรียง แก่นจี่เหล็ก เห้วหมู ชะนูด แก่นรัก ตาไม้ไผ่สีสุก ชุมเห็ดทั้ง 5 เจตมูล ทนดี ต้ม 3 เอา 1 กินหายแล

ยาชะโลมแก้สะท้าน

1. ท่านให้เอาจันทน์ทั้ง 2 ชิงช้าชาลี หัสคุณ ฝนชะโลมทาหายแล
2. เอาน้ำนอง คนทา มะเคื่อแดง ย่านาง ไม้เท้ายายม่อม ต้มกินแก้ไข้แล

ยาตรีเภทให้สะท้านร้อนสะท้านหนาว

ให้เอาจันทน์ทั้ง 2 ดอกบุนนาค ดอกบัวหลวง ดอกสารภี ข่าตาแดง เปลือกเถียงพ้านางแอ ต้มยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดละลายน้ำจันทน์ขาว จันทน์แดง หรือน้ำดอกไม้มันทั้งกินทั้งชะโลม หายแล ถ้าสะท้านร้อนสะท้านหนาวแทรกคิงทั้งกินทั้งพ่น ละลายน้ำชาขาวจุ่มกัน

ยาแก้สะท้านร้อน

เอาเปลือกหอยตาจัว เผาไฟบดทำแท่งไว้ละลายเหล้ากินแก้สะท้านร้อนแล

ยาดมแก้ไข้สะท้าน

1. เอารากเถียงพ้า รากใบเงิน รากหมากผู้ รากใบทอง กาฝากมะม่วง หวายตะค้า รากพุทรา หัวคั่ว รากแฝก หนั่งแรด รากมะอึก รากผักเขา หญ้าแพรก ต้มกินหายแล
2. เอารากมะนาว พานงแดง หญ้าไต้ใบ รากมะแว้ง ต้มกินหายแล

ยาชโลมแก้ไข้เพื่อ ให้ตัวร้อนแต่หนาวสะท้าน

เอาเปลือกมะรุ้ม แห้วหมู จันทน์ทั้ง 2 บดละลายน้ำดอกไม้ชโลมแล

ยาชโลมแก้ไข้สะท้าน

เอาใบโพล ใบขมิ้นอ้อย เจตมูลย่าน ใบชุมเห็ด ต้มอาบหายแล แก้บวมคันด้วย

ยาแก้ไข้สะท้านหนาวเป็นไข้ ยกมือยกตีนมิขึ้น

1. เอารากพุ่มเรียง ย่านนาง ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากัน ต้มกินหายแล
2. เอาพริกไทย ลูกข้าวพลุ ผักเสี้ยนผี ตำบดทาชโลม ด้วยน้ำขาวข้าวแล
3. เอารากหึ่งหาย รากส้มป่อย รากทรงบาดาล ว่านน้ำ ยาทั้งนี้ต้มกินหายแล

ยาแก้ไข้ให้สะท้าน

เอารากมะเอ็ก รากมะแว้ง รากมะเขือขึ้น รากทนต์ มะเฟือง มะปราง คนทา คัดเค้า หัวคั่ว หัวย่านาง ผักเขา จี่กาแดง ลูกราชพฤกษ์ มัคกา ไม้เท้ายายม่อม ต้มกินหายแล

ยาทุเลาแก้ไข้สะท้าน

เอารากนนทรี รากมัคกา แห้วหมู อังกาบ ต้ม 3 เอา 1 กินแก้ไข้หายแล

ยาแก้ไข้หนาวให้สะท้าน

เอารากหวายขม หญ้าป็นคอ ฝนด้วยน้ำขาวข้าว กินหายแล ถ้าไข้หนาวหนัก เอารากถั่ว พลุ ใบทอง เปลือกเพกา ผักปราบ หญ้าตีนกา ฝนด้วยน้ำขาวข้าวทั้งกินทั้งชโลม แก้ร้อนแก้มว หายแล

ยาแก้ไข้สะท้านหนาว ลั่นอยู่เทา ๆ แล้วสะบัดร้อนหนาว บางทีให้ลงท้อง

เอารากเสนียด มะขามป้อม พริก จิง ต้มกินหายแล

ยาแก้ไข้สะท้านหนาว

1. เองาคำ งาช้าง เผาไฟให้ไหม้ บดละลายน้ำหลังดิน หายแล
2. เองาช้าง ดินประสีขาว สะตุเสียบ แล้วบดละลายน้ำข้าวสาร กินแก้ไข้สะท้านหนาวหายแล

ยาแก้ไข้สะท้าน แก้สรรพพิษ แก้ลงท้อง แก้ตานซาง

เอาขมิ้นทั้ง 2 ข่าทั้ง 2 ชะเอมทั้ง 2 จิงทั้ง 3 หัวเพ็ญ หัวพลับพลึง หัวปุด หัวกล้วย
เปราะ กระชาย พลู แม่งลัก ถ้าแก้สะท้านละลายน้ำจันทน์สะบัดร้อนหนาว แก้รากลละลายน้ำ
ร้อน ดานทรายละลายน้ำพลู น้ำข่า ลงกระหม่อมละลายน้ำมะนาวแล

ยาแก้สะท้านหนาว

1. เอาเปลือกกระเช้า รากคันทรง รากมะนาว รากคาคลอง หนู่าตีนนก รากไข่เน่า ราก
มะกอก รากมะตูม รากโพธิ์บาย รากมะตูม พริกเครือ ฝนด้วยน้ำกินแก้สะท้านหนาวแล
2. เอาข้าวสารเผาไฟให้ไหม้ ผักเลี่ยนผิเผาไฟ บอระเพ็ดเผาไฟให้ไหม้ บดละเอียด
ละลายเหล้า ปั่นกลอน เทาลูกพริกไทย กินหายแล
3. เอารากสลอด ชะงอ กระวาน จิงฝนด้วยน้ำชาโลม แก้สะท้าน
4. เอาไม้เท้าขาม่อม รากย่านาง รากขี้กาแดง รากผักเขา หัวคล้า คอกิ้ว หัวหวายลิง
ต้มกินแก้ไข้สะท้าน

ยากระทุ้งไข้

เอารากมะปราง รากคนทา รากตำลึง รากนมสวรรค์ดอกขาว รากมะเดื่อแดง ต้มกิน
กระทุ้งไข้แล

ยาแก้ไข้สะท้าน แก้สันนิบาต แก้ไอ ร้อนใน แก้ราก

เอามัดกา ก้างปลาทั้ง 2 มะปริง มะปราง มะเพ็ญ หัวคล้า ผักเขา คนทา ย่านาง
ไม้เท้าขาม่อม หัวเห้วหมู รากหวายขม ขมิ้นอ้อย แก่นขี้เหล็ก เจตมูลย่าน รากคัตเค้า รากไม้ไผ่
เขา รากขี้ดมอน ลูกข่อย ยาต้มแก้ไอ แก้ไข้ร้อนใน แก้รากแล

ยากินแก้หนาวสะท้าน

เอาแก่นแสมสาร หอยแครงเผาไฟให้ไหม้ ละลายน้ำมะพร้าว กินแก้หนาวแล ถ้าสะท้าน
เอารากหวายขม หนู่าตีนนก ฝนด้วยน้ำชาขาวกินหายแล ถ้าไข้หนาวหนัก เอารากถั่วพู ใบทอง
เปลือกเพกา ผักปราบ หนู่าตีนนก ฝนด้วยน้ำชาขาว ทั้งกินทั้งชโลม แก้ร้อนแก้หนาวแล

ยาแก้ไข้สะท้าน เจ็บหัว เจ็บท้อง และสารพัดลม ถ้าไข้สะท้านเจ็บหัว เจ็บท้อง และสารพัดลม
เป็นบิดกินข้าวมิได้ให้หยากน้ำ น้ำลายมาก ขากเสดดมออก มักให้หยีนราก

เอาเทียนดำ โมกหลวง กระดังงา เนระพูสี แดงหนู เอารากด้วยกัน ตำเป็นผงละลายน้ำ
ร้อนกิน แก้สารพัดแล

ยาแก้ไข้จับ

เอารากมะเฟือง รากมะปราง คนทา คัดเค้า ไม้เท้าขายม่อม ลำเพ็ง ผักเขา มะเคื่อแดง
รากน้ำข้าว รากคำชำ รากย่านาง ต้มกินหายแล

ยาแก้ไข้ทั้งปวง

1. เองาช้าง แผลง ชนูด น้ำนอง รากปืบ รากมะเฟือง รากมะปราง รากมะปริง จันทน์
ไม้สน รากพุงค้อ ต้ม 3 เา 1 กินหายแล

2. เอมะขามป้อม รากเสนียด ทนดี รากเพกา บอระเพ็ด เจตมูลเพลิง เถาสะค้าน ราก
ข้าวพู่ พานงแดง ใบหมาก ผักราชพฤกษ์ ใบมดกา ยาดำ โกรฐสอ โกรฐหัวบัว กระจคอม คนทา
ย่านาง ผักเขา หัวว่าว ลำเพ็ง ไม้เท้าขายม่อม ต้มกินหายแล

ยาชโลมแก้ไข้ทั้งปวง

เอาใบกาฝาก มะเฟือง หญ้าตีนกา หญ้าปากควาย หญ้าแพรก ชนูด แผลง จันทน์ ใบ
หล่ม ใบขมิ้นอ้อย ใบย่านาง หัวเปราะ ข้าวสาร ยาต้มทั้งกินทั้งชโลมหายแล

ยาแก้ไข้ต่าง ๆ แก้ร้อนและไข้เย็น

1. ให้เอาจันทน์ สมอทั้ง 3 หวายถึง หวายขม หวายน้า แผลง ชนูด ผักเขา น้ำนอง
ไม้เท้าขายม่อม หัวย่านาง รากมะอึก รากมะแว้ง รากหมาก รากกะเพรา รากจี่กาแดง ลูก
กระจคอม รากปืบ รากมะเฟือง หัวคั่ว ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาคต้ม 3 เา 1 กินหาย

2. เอาไม้เท้าขายม่อม คนทา รากย่านาง น้ำนอง รากมะเคื่อ รากสลอดน้ำ รากมะเฟือง
รากมะปราง รากผักเขา ต้มกินหาย

ยาแก้ไข้ปัจจุบัน

1. ท่านให้เอารากผักข้าว รากจี่กาแดง รากขัดมอน นอแรด งาช้าง ฝนกินกับน้ำข้าว
ข้าวสาร

2. ท่านให้เอารากมะกรูด รากมะนาว เนระพูสี ฝนกับน้ำบอระเพ็ดกิน

ยาแก้สะท้าน แก้เชื้อม

เอาใบเงิน ใบทอง บดละลายน้ำกิน แก้สะท้านแก้เชื้อมแล

ยาแก้สะท้านหนาว

1. เอาขมิ้นอ้อย กำลังวัวเถลิง แก่นแสม ไฟเดือนห้า พริก ผักเสี้ยนผี ต้มขโสมด้วยน้ำข้าวข้าวแล
2. เอาใบประคำติควาย ใบหนาด ใบคนทา ใบพุงคอก บดละลายเหล้า หรือน้ำข้าวข้าว กินหายแล

ยาแก้สะท้านขนลุกขนพอง กินอาหารมิได้

เอาใบเทียน ใบหนาด หัวหมู ใบนิลพุทลี พริก หอม ใบผักเป็ด ใบมืองเม็ง ทำแท่งละลายน้ำข้าวข้าวหายแล

ยาต้มแก้ไข้สะท้านครอบเมื่อสันนิบาต แก้เมื่อย

เอาขี้เหล็ก กระท่อมหนู ก้างปลาแดง หวายลิง หวายโสม หวายซ่า หัวหอยเค้า รากหมาก รากมะพร้าว ลูกสมอ ต้มแก้สันนิบาต

ยาแก้ฤดูทะโรคต่าง ๆ

ยาแก้ฤดูทะโรคให้เจ็บข้อ

1. เอารากพุงคอก สุพรรณแดง มะพร้าวไฟลูกหนึ่ง ต้มกินแก้เจ็บข้อหายแล เอาหัวข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ กระดุกควายเผือก เปลือกมะยมตัวผู้ รากไทรย้อย ใบคล้า ต้มกินหาย
2. เอาชันทองพยาบาท ข้าวเย็นทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ไม้ไผ่สีสุก กระดุกควายขาว เปลือกมะยมตัวผู้ ไครหางนาค ต้มกินหายแล
3. เอาหญ้าข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ กระดุกควายขาว กระทุงหมาบ้า ใบพุทราต้มกินหายเร็วแล

ยาแก้ฤดูทะโรคเข้ากระดูก

เอาหัวยาจีนทั้ง 2 รากยาสูบ รากพุงแก รากผักเสี้ยนผี กระดุกควายขาว ชันทองพยาบาท รากกะสัง กระดุกงูเหลือม เถาวัลย์เปรียง ใบนมเหมียว กำแพงเจ็ดชั้น พญามือเหล็ก ต้ม 3 เอา 1 กินหม้อเดียวหายดีแล

ยาแก้คูตทะราดเข้าข้อ

เอาเงินเฟื้อง พานงูแดง รากหมากหมก ย่านอุย รากมะขามป้อม น้ำตาลโตนด รากมังเระ
ต้มกินหายแล

ยาแก้คูตทะราด เข้าข้อ ให้ฟก บวมพอง เหน็ดเสียว

1. เอามะพร้าวลูกหนึ่ง เปลือกมังกุด เจตมูลทั้ง 2 หัวข อ พริก กก หอม ข่าใหญ่ ต้มกิน
หายแล

2. เอาใบมะตูมตำเอาน้ำ พริก ขรา ลูกจันทร์ เจตมูลเพลิง กระวาน ข่าทั้ง 2 บดปรุงให้
กินหายแล

3. เอาพุ่มสามง่าม กะเพราทั้ง 5 ดีปลี กระวาน กก หัวยาจีน คองกับเหล้ากินหายแล

4. เอาตำเสาทั้ง 5 ขี้เหล็กทั้ง 5 รากเข็มแดง รากคุดเค้า รากราชพฤกษ์ ยาทั้งนี้ตำเอาแต่น้ำ
แล้วเอาลูกจันทร์ ขรด้า ขราขาว ตำผงปรุงลงกินแล

ยาพอกแก้คูตทะราด

เอาไพล หน่อไม้ไผ่ ปูนขาว ตำพอกตัวหายแล

ยาต้มแก้คูตทะราดแก้กลอน

เอาหัวยาจีน ลูกจันทร์ กานพลู น้ำตาลทราย รากไทรย้อย ดันตายปลายเป็น รากกุ่ม หัว
หนอนตายขยอก รากกระดุกไก่ทั้ง 2 แดขอดคำ แก่นขนุน รากขี้เหล็ก แก่นแหล่ ย่านเย็น
เถาวัลย์เปรียง ลั่นทม เอาเสมอภาคต้มกิน

ยาต้มแก้คูตทะราด

เอาข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ หญ้าหนวดแมวทั้ง 5 ดันดาวเรืองทั้ง 5 กระดุกควายขาว
ชุมเห็ดทั้ง 5 ต้มคักรากแล

ยาหยอดหู

ยาหยอดหู

เอาครั้ง เจตมูลเพลิง พริก กก ลูกจันทร์ จิง ตำเข้าด้วยกันกรองเอาน้ำหยอดหู หายแล

ยาแก้หูหนวก

เอาจิง บอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย ขนไก่ ขนนกยูง ขานี้เผาละลายน้ำมันคิบใส่หยาแล

ยาแก้หูตึงเรียกไม่ได้ยิน

เอาผิวมะกรูด การบูร บดพอกคอทั้ง 2 ข้าง หยาแล

ยาแก้เจ็บในหู

เอาหินกรัง ผ่าง พริก ฝนใส่หยา

ยาแก้แมงดาเข้าหู

เอาผักหนอก จิง ถนไฟให้ร้อน บีบน้ำใส่หยาแล

ยาแก้หูตึง ถ้าโศตประสาทตึง คนพูดไม่ได้ยิน ตาห้อย ให้เมื่อยต้นคางทั้งสอง ให้ปวดในกระดูกล้นหลัง ให้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาวให้อาเจียนราก กินอาหารไม่ได้

ถ้าจะแก้เอาผักเสี้ยนผี ผักเป็ด ผักคราด หญ้ารงกา ลูกผักชีทั้ง 2 เม็ดในแดงโม สะก้านเอาเสมอภาค ตำละลายน้ำผึ้งรวง หรือเหล้าก็ได้กินหยา

ยาแก้หูหนวก ไหลไม่หยุด

เอาเปลือกชาด ฝนด้วยน้ำหยอดหูหยาแล หรือเอาหญ้าข้าวเย็น ใบไผ่ป่ากำมือ มัด 3 ปลอก ต้มกินวันหนึ่งแก้ปลอกหนึ่งไปเรื่อย

ยาแก้หูหนัก

เอาเม็ดไผ่เผาไฟบดผงนัตถ์หยาแล

ยาแก้หูมีหนอง ถ้าฝีเป็นหนองไหลออกไม่หยุด

เอาเปลือกหว่า มะม่วง ใบชะงู ใบจี่เหล็กขาทังนี้ตำเอาน้ำอุ่นไฟ ให้ร้อนใส่หูหยาแล

ยาแก้หูเป็นหนอง

ท่านให้อาเสียดเทศ ขาฝั้น ทั้งสองสิ่งนี้เอาปรุงใส่หู ถ้าไม่หาย ท่านให้อาเสียดไพทกาทลัก จิง ขมิ้นอ้อย จี๊ว ใบไผ่ น้ำมันงาหุงให้เหลือแต่น้ำมันใส่หู

ยาแก้เจ็บหูหนวก

เอาขิง กก ข่า ผีเสื้อ ตำเอาน้ำหุงด้วยน้ำมันงาตากแดด ให้เหลือแต่น้ำมันใส่หูแล

ยาแก้หูตึงเจรจาไม่ได้ยิน

1. เอามหาหิงค์ ว่านน้ำ คีปรี ราชคัศ รากสลอด กรุงเขมา ชะเอม ขางทราย ขิง เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำสุราหรือน้ำมูตรวัวกิน
2. เอาพริกไทย เจตพังคี บอระเพ็ด หัสคุณ แมงลักชะ เจตมูล ขิง มหาหิงค์ สังกรณี เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำชาวกินหาย
3. เอาชะเอม บอระเพ็ด ดอกแดก จิงจ้อใหญ่ ใบสลอด ว่านน้ำ พริกไทย คีปรี การบูร เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำมูตรวัว หรือน้ำร้อนกินหาย

ยาแก้ถ้าหูตึง เจรจาไม่ได้ยิน ให้เสียวตีนเสียวมือ ให้เจ็บหัวเข่า เป็นตะคริวชักหัวเข่า ให้เสียวสันหลัง

ให้เอาลูกมูกหลวง ขิง สลอด ว่านน้ำ พริกไทย หัวหมู หูยารังกา เจตมูล สมอตะไคร้ เอาเสมอภาคบดละเอียดละลายน้ำมูตรวัวตำกินหายแล

ยาแก้ตติสาร

ยาแก้มูตรตติสารลงเป็นเลือด

1. ท่านให้อามหาหิงค์ ย่านาง สน กรักขรี แก่นประดู่ ดอกคำไทย ดอกจ้าว ครั่ง สีเสียดทั้ง 2 ยาทั้งนี้บดละลายทำแท่งไว้ถ้าลงเลือดละลายน้ำเสียดกิน
2. ท่านให้อาห้วหอม 5 หัว รากย่านาง สน กรักขรี ใบประดู่ ดอกจ้าว ครั่ง สีเสียดทั้ง 2 ยาทั้งหมคนี้อาเสมอภาค บดทำแท่งละลายน้ำเสียดกินแก้ลงเลือด

ยาแก้ตติสารซ้อรตนธาตุ ให้ลงเป็นเลือดสด ๆ

ท่านให้อาอุกจันทน์ ดอกจันทน์ เบญจกานี กฤษณา จันทน์ทั้ง 2 สีเสียดเทศ สีเสียดไทย กำมะถัน ชันตะเคียน พริก ขิง บดทำแท่งละลายน้ำครั้ง น้ำฝาง กินแก้ลงเลือดแล

ยาแก้ตติสารให้ระส่ำระสายให้หอบเป็นต้นเพราะลงท้อง

- ท่านให้อาจันทน์แดง จันทน์ขาว เกสรบัวหลวง เกสรบุญนาค เกสรสารภี ดอกฟักทอง 2 สลึง บดด้วยน้ำดอกไม้อิน ขานี้ชื่อภิมรณพัศตร์

ยาแก้ระส่ำระสาย ใช้เชื่องมื่น ให้หอบเพราะลงท้อง

ท่านให้อาเจียนแดง 1 เฟื่อง 1 สลึง เกสรบุณนาค 1 เฟื่อง 1 สลึง เกสรสารภี 1 เฟื่อง 1 สลึง ดอกพิกทอง 2 สลึง บดด้วยน้ำดอกไม้ม

ยาแก้บิดสาร

1. ท่านให้อาเจียนแดง 1 สลึง กะลำพัก 1 สลึง จันทสกร 1 สลึง ขาฝิ่น 1 สลึง 2 ไพ การบูร 1 สลึง ครั่ง 1 สลึง สีเสียดเทศ 1 สลึง สีเสียดไทย 1 สลึง ลูกจันทน์ 1 สลึง ลูก เบนญานี 1 บาท จันทน์แดง 2 สลึง จันทน์ขาว 2 สลึง บดด้วยน้ำเปลือกแคก็ได้ ปั่นแต่งไว้ ถ้า ลงละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ เปลือกแคกิน ถ้าแก้ฝดขาลละลายเหล้ากิน ถ้าขางละลายน้ำกะทือหมก ไฟกินแทรกน้าปูนใส ถ้าใช้ละลายน้ำลูกทับทิมอ่อนแทรกน้าปูนใสแก้ลงบิดสารทั้งปวง

2. ท่านให้อาเจียนแดง 1 สลึง กะลำพัก 1 สลึง ขาดก้อน 1 สลึง กระเทียม 1 สลึง ลูก จันทน์ 1 สลึง ลูกเบนญานี 1 บาท จันทน์ทั้ง 2 สิ่งละ 1 บาท ละลายน้ำเปลือกมะเดื่อหรือ เปลือกแค ถ้าฝดขาลละลายเหล้า ถ้าแก้ขางละลายน้ำกะทือหมกแทรกน้าปูนใส แก้ใช้ละลายน้ำ ลูกทับทิมอ่อน แทรกน้าปูนใส แก้บิดสารทั้งปวง

3. ท่านให้อาห้วมหาหงส์ สุน ข่านนาง สัก กรักขรี ไม้ประดู่ ดอกคำไทย ดอกจิว สีเสียดทั้ง 2 บด ถ้าลงเลื้อดละลายน้ำเสียด

4. ท่านให้อาเจียนแดง 1 สลึง กะลำพัก 1 สลึง ขาฝิ่น 2 สลึง การบูร 1 สลึง ครั่ง 1 สลึง สีเสียดเทศ 2 สลึง สีเสียดไทย 1 สลึง ลูกจันทน์ 1 สลึง เบนญานี 1 บาท จันทน์ทั้ง 2 สิ่ง ละ 2 สลึง บดด้วยน้ำมะเดื่อหรือน้ำเปลือกแคก็ได้ ปั่นเป็นแท่งไว้ละลายน้ำเปลือกมะเดื่อเปลือก แคกิน ถ้าฝดขาลละลายเหล้ากินถ้าขางละลายน้ำกะทือหมกแทรกน้าปูนใส ถ้าใช้ละลายน้ำลูกทับทิม อ่อนน้าปูนใสแก้แก้บิดสารทั้งปวง

ยาแก้บิดสารมักให้นอนสะดุ้งมีโทโส

ท่านให้อาเจียนขาว 1 บาท รากมะอึก 1 บาท ลูกสมอไทย 1 บาท ลูกกระดอม 1 บาท บอระเพ็ด 2 บาท ต้ม 3 เอา 1 กินแก้หายเล ถ้าหากลงท้องให้ระส่ำระสาย ให้ดลิ่ง บ้าหลง เจรจา กับผืนอนมิหลับ กินอาหารไม่ได้ ท่านให้อาเจียนทั้ง 2 ตำลึง รากกรงเขมา 1 ตำลึง เถากระพัง โหมม 1 ตำลึง ลูกสมอไทย ต้ม 3 เอา 1 แทรกขันทสกรกินแก้บิดสาร

ยาแก้บิดสาร มันลงแล้วให้กระหายน้ำ แก้สรรพไข้ทั้งปวง

ท่านให้อาเจียนขาว จันทน์ทั้ง 2 ดินประสีขาว บดละลายน้ำดอกไม้มกิน แก้กระหายน้ำ

ยาแก้บิดิสาร ให้ระสำระสาย เชื่องซึม เพราะลงท้อง

ท่านให้อาจันทร์ทั้ง 2 พิมเสน เกสรบัวหลวง เกสรบุณนาค เกสรสารภี ยาทั้งหมคนี้อาสิ่งละ 1 เฟือง 1 สลึง ดอกฟักทอง 2 สลึง บดแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้กินแก้เชื่องซึม มินง

ยาแก้เลือดคกทวารหนักเบาเป็นมูกเลือด ปวดมวนคือบิดิสาร

1. ท่านให้อาใบโศก ใบผักเสี้ยน หญ้าข้าวเย็น ลูกในฝาง รากไม้เท้าขาม่อม ยาทั้งหมคอาสิ่งละ 1 บาท คัมด้วยสุรากินหาย

2. ถ้าไม่ฟังอาเบี้ยจ๊กจั่น ลูกกระวาน กานพลู เปลือกหอย หอยขม หนั่งแรด หนั่งกระเบน ของสามสิ่งนี้ขึ้นเผาไฟ ลูกจันทร์ ดิปลี เทียนดำ เทียนขาว บดละลายสุรากินแก้คกมูกคกเลือด ทวารหนักทวารเบา ปวดมวนถึงบิดิสารหายแล

3. ถ้ามีฟังอากาฝากกระท้อน กาฝากมะนาว กาฝากมะม่วง คัมกิน ถ้ามีฟังอาใบมะขม ใบมะเฟือง ใบมะระ ใบน้ำเต้า ใบสะเดา ใบชิงชาลี ใบมะขามทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย หญ้าปากควาย ใบคำโถ หญ้าใต้ใบ ผักเสี้ยนผี หญ้าแพรก บดละลายน้ำจันทน์กิน

4. ถ้ามีฟังอาเบญจดาน จันทน์ทั้ง 2 ใบกะเพรา ถิ่นทะเล น้ำประสานทอง สารส้ม บดละลายน้ำจันทน์

5. ถ้ามีฟังอาลูกจันทร์ ดอกจันทร์ เทียนทั้ง 5 มหาหิงค์ การบูร ดิงู ดีเหี้ย บดละลายน้ำจันทน์กิน

ยาแก้เริ่มไฟ

ยาแก้เริ่มไฟ

1. ท่านให้อาฝาง เดยหนู ฝนด้วยน้ำทา
2. ท่านให้อารากเปล้าใหญ่ ขมิ้นเครือ บดทาเริ่ม
3. ท่านให้อาใบส้มป่อย ไล่ล่าเพ็ง ใบฝาง ขมิ้นเครือ บดบดเริ่ม
4. ท่านให้อาใบสะเดา ขมิ้นเครือ ทาเริ่ม
5. ท่านให้อาแก่นประคู้ หวายตะค้า ฝนด้วยน้ำหอยโข่ง ทาเริ่ม 12 จำพวก
6. ท่านให้อาธังหมาบ้า ละลายน้ำขาวข้าวทาเริ่ม
7. เอาหัวสาธุฝนด้วยน้ำทาเริ่ม
8. ท่านให้อาหญ้าใต้ใบ หญ้าเกล็ดหอยใหญ่ บดด้วยน้ำขมิ้นทา
9. ท่านให้อา ใบขุ่นเดียวกับหมากพลู ไล่พริก กก พันทายแล
10. ท่านให้อาหน้าดับไฟบดด้วยน้ำขมิ้นเครือทา
11. ท่านให้อาเปลือกเหรียญฝนด้วยน้ำทาเริ่ม

ยาแก้เริ่มข้างซึ่งให้ลออกไปทั้งตัว

ท่านให้เอาดอกหมากที่หล่นลงมาเผาไฟให้เป็นจุณ ละลายด้วยน้ำข้าวซึ่งขึ้นปากหม้อมา
ละลายทาที่ลอกเริ่มข้างนั้นหายแล

ยาแก้พิษเริ่มทั้งปวง

เอาผักขวง ข่า ขมิ้น บดด้วยน้ำพิมเสน ร้าหัดลงน้อยหนึ่งกินแล

ยาแก้เริ่มดินหมา

เอาใบยบเขียว บดทาหายแล

ยาแก้เริ่มไฟ

เอาใบบัวหลวง ใบมะอึก ทองหลางน้ำ ขมิ้นอ้อย ใบพลูแก่ ดินประสีขาว คำเอาน้ำพ่น
ทา ถ้ามีฟ้งเอาน้ำขี้วัว ขี้คราม ปูนขาว ใส่ลงทาหายแล

ยาแก้เริ่มมิให้ลามออกไป

1. ให้เอาเปลือกมะเกลือ เนื้อมะม่วง ฝนด้วยน้ำทาวงไว้มีลามได้เลย
2. เอาใบส้มป่อย รากลำเพ้ง ผ่าง ขมิ้น เขากะบือ ละลายน้ำมะนาวทาหาย
3. ท่านให้เอาเปลือกมะเดื่อ เม็ดโนมะม่วงฝนด้วยน้ำทา ถ้าไม่รู้สีกตัวท่านให้เอาราก
ดิบเต่า รากน้ำข้าว ข้าวเหนียวดำ วางลงเสียบจึงคอยกิน ถ้าไม่รู้สีกตัวให้คางแข็งไปก็ดี ท่านให้เอา
ใบมะข่อ ตะไคร้ รากพานงูแดงละลายน้ำอ้อยแดงทา

ยาแก้เริ่มขึ้นหน้า

1. ท่านให้เอางาช้าง เขากวาง หวายตะค้า ผ่าง บดด้วยน้ำทา
2. เอาเมล็ดโนมะนาว ใบระงับ หุงให้คงแต่น้ำมันงา ปรง เอาเทียนทั้ง 5 เป็นมันทาเริ่ม
แล
3. เอามะอึก ขมิ้นอ้อย บดด้วยน้ำคาวปลาไหล ทาหายแล
4. เอาผักกระเจด บดด้วยน้ำทาเถิดเริ่ม อันใด ๆ ทาหายแล
5. เอาฝิ่น มะนาว บดกับ จิงสด กก กานพลู สารส้ม ดินประสีขาว ยาดำ ยาทั้งนี้เอา
เสมอภาค เอาเหล้าเป็นกระสายทาหายแล
6. เอาผักกระเจด ใบโสน น้ำหอยโข่ง เผาไฟให้ไหม้ บดละลายน้ำมันทาแล ถ้าแตก
แล้ว เอาปูนขาว รากมะกล่ำใหญ่ ฝนทาหายแล

7. เอาติป्ली ดินประสิ้วขาว ไคร้ท้องเรือ หางจระเข้ ถายีส้ม น้ำหอยโข่ง บดด้วยน้ำคร่ำ

ทาหายแล

8. ถ้าเป็นเริมเอาดอกมะลิ น้ำปูนขาว ผ่าง ผ่นทาหายแล

9. เอาใบขนุน เคี้ยวกับหมาก พลุ ใส่พริก กก ฟั่นทาหายแล

ยาแก้มะเรียน

ยาแก้มะเรียน

1. ท่านให้เอาเปลือกข่อย มาพ่นกับพลูก็จะหาย ถ้าไม่ฟัง เอาเขากวาง หวายตะค้า เผเอา ถ่านละลายด้วยเหล้าให้กิน พอเบาก็เอายาเล็ดลงให้กิน โดยเอาใบหญ้าคา แล้วนำมาตัดหัวตัดท้าย ให้เอาพริกต้มเข้ากันปั่นน้ำหยันให้กินก็จะหาย ถ้าไม่ฟังอีกให้เอาใบหว่า ตัดหัวตัดท้าย ตำกับพริก แล้วปั่นน้ำหยันกิน ถ้ามะเรียนนั้นทำให้เสียด ให้เอาหญ้าตีนกาต้มน้ำหยัน ใส่พริก ขมิ้นอ้อย เกลือ ให้กิน 3 วัน ถ้าไม่ฟัง เอาใบไผ่ไทยเต็มกำมือตัดหัวตัดท้ายต้มน้ำหยันใส่พริกกิน

2. ท่านให้เอาเปลือกทองหลาง เปลือกมะรุ้ม เปลือกกลุ่มน้ำ ผักเสี้ยนผี ข่าทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย จิง ตำเอาน้ำสิ่งละจอกเคี้ยวให้งวดเอามะนาว ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู พริก ชราขาว ชราดำ ตำผงปรุกลงแต่ละสิ่งกินแล

3. ท่านให้เอาหัวกลอย หัวบุก ขมิ้นอ้อย รากกระดังงาทั้ง 5 ทั้งสิ่งนี้ตากแดด ใบคนที่ สอ ใบพาโหม ใบรักขาว ใบแมงลักทั้ง 5 กะหมิงพรา เกลือ แกลบกลิ้ง เจตมูลทั้ง 2 พริก กก หลามด้วยไม้ไผ่สีสุก เอาใบมันจุกปากกระบอกแล กินแก้มะเรียน

4. ท่านให้เอาพริก ติป्लीลูกพลู กระวาน ลูกมะนาว ลูกมะกรูด เจตมูลเพลิง รากข้าวพลุ จิง ข่า กระชาย ขมิ้นอ้อย ขมิ้นดี ไพล กก ตำผงละลายน้ำใบไผ่สีสุก และเสกด้วยสัถกัฏวา

5. เอาติป्लीไทย ติป्लीเทศ พริก เกลือ กก กระชาย จิง ขมิ้นอ้อย ไพล หัวแม่ยา ยาทั้งนี้ ตำปั่นเอาน้ำใส่หม้อเคี้ยวให้งวดกินหายแล

6. เอากระเทียม สารส้ม ดินประสิ้วดิบ เกลือ บดละลายน้ำมะนาวทำก้อนกิน

7. เอาพริก กระเทียม ขมิ้น ตำผงละลายเหล้ากิน

8. เอาเจตมูลเพลิงทั้ง 3 น้ำส้มจาก เคี้ยวปั่นกลอนกิน

ยาแก้ถ้ามะเรียนให้จูกอก

เอาใบหูควาย กาหลาดัน ขมิ้น มะรุ้ม แมงลักชะชะลิง กะหลุมพก ยาทั้งนี้เคี้ยวกินหายแล

ยาแก้มะเรียนให้เสียด

เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นประดู่ แก่นฮ้อยช้าง แก่นจอบ ไพล เปราะ ขมิ้น ยาทั้งนี้ใส่ในน้ำ แล้วฝน และเอาชราขาว บดกับดินประสิวดิบใส่ลง ทั้งกินทั้งชโลมหายแล

ยาแก้มะเรียนตื่นตายมือตาย

เอาใบไพล ใบมะลิป่า ใบดินเป็ด เอื้อง พริก กก บดละลายทา 3 วัน หาย

ยาแก้มะเรียนผอมเหลือง หอบไอ

ท่านให้เอากาฝาก ใบส้มป่อย แก่นคำเสา ตาไม้ไผ่ พริกบดทาหายแล

ยาแก้เจ็บในอกที่ชื่อว่ามะเรียนในทรวง

เอาใบคำเสา คำนํ้าหยันละลายน้ำผึ้งรวงผสมกับพริก กก จิงแดง จิงขาว กิน 3 วันหายแล

ยาแก้มะเรียนขี้

ท่านให้เอาเกลือ คีปลี น้ำส้มโหนด รากเจตมูลเพลิง ข้าวสุกลูกคัดเคี้ยวคองกินแล

ยาแก้มะเรียนบวมพอง

ให้เอาใบหูควาย ใบมะกรูด พริก กก กระชาย ตำผงละลายน้ำมันงา เคี้ยวกินหายแล

ยาแก้หญิงหนุ่มมีเคยมีลูก แรกเลี้ยงกัน เป็นมะเรียนลมขึ้นหัว

เอามะแว้ง มะเขือขึ้น แมงลักขะทั้งรากทั้งใบ คำนํ้าหยันใส่เกลือ พริก กินหายมะเรียนแล ถ้ามีฟิง เอาว่าหางช้าง ใบหมากหมก ใบสำโรง เอามาตำน้ำหยัน พริก กก กินหายแล ถ้ามีฟิง เอาพริกมาเคี้ยวกับข้าวเหนียว ตำผงละเอียด ละลายน้ำผึ้งรวง กก เกลือ กินหายแล ถ้าเมื่อฟิงไฟ เป็นขึ้นมาให้เจ็บข้างพุงท้องน้อย เอากลอย ใบผักตำลึง บดขมิ้นพาดหายแล ถ้าไม่ฟิงเอาใบคาค ทั้งใบทั้งราก เหม็งขอ เคี้ยวฝน ถ้ามีฟิงเอาส้มป่อย ส้มแสงแดง ก้านสะเดา บดขมิ้นเข้าด้วยกัน พอกหายแล

ยาต้มแก้มะเรียน

เอาใบพาโหม เปลือกมะม่วงคัน เปลือกลั่นทม เปลือกจิก เปลือกเพกา เปลือกสะท่อน วานน้ำ พริก กก ข่า กะทือ กะชาย จิง บอระเพ็ด ลูกจันทร์ เกลือ ลูกพิลังกาสา ลูกสะค้าน น้ำมะกรูด น้ำส้มโหนด ต้ม 3 เอา 1 กิน

ยาแก้มะเรียนให้พุงพอง

เอาหัวคั่ว หัวบกนา หัวเอื้อง หัวว่านเหลือง เจตมูลเพลิง ยาทั้งนี้ต้มด้วยเหล้าใส่พริก
กกด้วยมาหินหายแล

ยาตองแก้โรคมะเรียน

เอาลูกมะนาว บอระเพ็ด สลัดได จิง ข่า กระเทียม เหมงพรา เกลือ ข้าวเหนียวดำ หัว
คองคิง หัวหญากราบ ย่านข้าวเล็ก ย่านส้มแกบ อ้อยขาว พริก กระเทียม รากข้าวปลู ดีปลี คอง
ด้วยน้ำส้มโตนด กินหายแล

ยาแก้มะเรียนเจ็บท้องหนักให้ลงเลือด

เอาขมิ้นชันนำมาต้มกับน้ำขมิ้น พริก กก ใส่ด้วยกินหายแล

ยาแก้มะเรียนกินข้าวมิได้ ให้เวียนหัวเจ็บทั่วสารพวงค์

เอาตะไคร้ เจตมูลเพลิง เอาข้าวฟ่างเผาไฟให้ไหม้แล้วบดละเอียด ใส่ลูกจันทน์
ดอกจันทน์ ชราทั้ง 2 เอามากินหายแล

เอารากโตนด รากหมาก รากมะพร้าว ลูกมะพร้าวอ้อย มาเลี้ยวกินหายแล

ยาแก้ถ้ามะเรียนเจ็บทั่วตัว

เอาหญ้าตีนกา กาฝาก ดำน้าขมิ้นให้กินบ้าง ชโลมบ้างหายแล

ยาแก้มะเรียนให้เสียด

เอาผักเสี้ยนผี ดำน้าขมิ้นใส่ปูนผงสักหน่อย น้ำ พริก กก จิงแดง จิงขาว ตำลงกินหาย
แล

ยาแก้มะเรียน ให้เจ็บศีรษะ ให้เมื่อยตัว แล้วให้พลืนขึ้นทั้งตัว

เอาเขาควายเขา ควายดำ เขากระทิง ต้มด้วยเหล้ากินแก้มะเรียน

ยาแก้มะเรียนให้ตัวสั้น

ท่านให้อาเปือกมะรุมน เนระพูสี สารส้ม กำมะถัน ยาทั้งหมดนี้ต้มกินกับน้ำครั้งกิน
แล้วจะหาย

ถ้ากินข้าวไม่ได้ เจ็บหัวหน้า เจ็บตัว ท่านให้อาตะไคร้ เจตมูลทั้ง 2 ข้าวฟ่างเผาไฟให้
ไหม้ บดด้วยน้ำมันงาให้มีแต่น้ำมันงาใช้นวดท้องก็จะหาย

ถ้าไฟพวยกีนรก ให้เอารากย่านาง กรุงเขมา รากหมากผู้ รากผักหวาน รากถั่วพู ยาทั้งหมคนี้นำมาต้มน้ำผึ้งรวงกินหาย

ยาแก้มะเรียนให้ตัวสั้น ชื่อว่ามะเรียนปลาไหล

เอาเปลือกมะกรูด นิพนสุลี เปล้าน้อย สารส้ม สุพรรณิธาน เอามาแช่น้ำครึ่งกินหายแล

ยาแก้มะเรียน บำหมุมิรู้สีกตัว

ให้เอาสรรพกระดูก สรรพหอย มาเผาไฟละลายด้วยน้ำมันงา เอาการบูร ลูกจันทร์ ชราดำ เบญจกานี แล้วนวด 3 วันหาย

ยาแก้มะเรียนขึ้นหัว

เอาเปลือกมะรุม ดอกคิง ชิงแดง ชิงขาว รากใบคาต ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ชราดำ ชราขาว บดพอกกระหม่อม 3 วันหาย

ยาแก้มะเรียนให้เจ็บหัวมัวตา ตัวเย็น

เอาเขาควายทั้ง 2 เขากะทิง เขาวัว เขากวาง สับให้แหลกต้มด้วยเหล้ากินหายแล

ยาแก้ถ้าหญิงเป็นมะเรียน เด็กเป็นซาง เป็นพยาธิ

เอาน้ำมันงา หัวขมิ้น ดิง กก ผานเป็นแว่น ใส่ลงเคียวให้สุก แก้เป็นมะเรียน ก็ได้ เด็กเป็นพยาธิก็ดี เป็นซางก็ดีกินหายแล

ยาแก้มะเรียนจีรัว

เอาเปลือกกุ่ม มะรุม ทองหลางใบมน ผักเสี้ยนผี ข่าทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ชิง ลูกจันทร์ กระวาน กานพลู ชราดำ ชราขาว เคียวให้แห้งปิ้งกลอน กินหายแล

ยาแก้มะเรียนถ้าจีราด

เอาหัวเอื้อง พริก กก ตำเอื้องแหลกแล้วกินขี้ดแล

ยาแก้โรคผอมเหลือง

ยาแก้โรคผอมเหลือง เป็นลม เมื่อยขบ ทืดโศ เป็นพุพอง หาแรงมิได้ กินข้าวมิได้ ปวดหัวให้อา
ยานี้

1. เอาเทียนดำ เทียนขมด เทียนเกลบ โกรฐสอ โกรฐเขมา ชะเอม หัวคุณเทศ เปล้าน้อย
เจตมูลเพลิง ให้อาเสมอกาต ดำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล
2. เอากระทุงหมาบ้า เจตมูลเพลิง เอาเสมอกาตดำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินหายแล
3. เอากระทุงหมาบ้า เจตมูลเพลิง รากผักกาด เอาเท่ากัน ดำเป็นผงแล้วเอามาหาหิ้งคู้ใส่
ให้ละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาแก้ผอมแห้ง

เอาขี้เหล็ก ขมิ้นเครือ จำปาทอง สลัดได ส้มมะขาม ส้มป่อย ลูกคัดเค้า รากสำเภา
หญ้าแซมไซ ฝักราชพฤกษ์ ลูกขี้กา ยาดำ สารส้ม ดินประสิวดิบ สุพรรณ เหมงพร้าว มดกา
ดัมกินดินน้กแล

ยาแก้ผอมแห้ง และผอมเหลือง

ยาเลื้อยให้ผอมแห้ง ทำให้โศและเป็นมะเรียนแห้ง และให้ผอมเหลือง

ท่านให้อาหารากหัตถุณ ขมิ้นอ้อย ลูกเอ็นเทศ ขราทัง 5 สิ่งละ 2 สลึง ลูกจันทน์ 1 สลึง
กรามพลู 1 สลึง ลูกกระวาน 2 สลึง คีปติเชือก 2 สลึง เจตมูลเพลิง 2 สลึง ยาทั้งหมดนี้ตำ
ละลายเหล้าคดถึงกลอนเท่าลูกพุทรากินหาย

ยาแก้ผอมเหลือง หอบ โศ

ท่านให้อาการผาก ใบส้มป่อย แก่นตำเสา ตาไม้ไผ่ พริก ดัม 3 เอา 1 กินถ้าไม่หาย
ท่านให้อาหารมั่งเหม็ง เจตมูลทั้ง 2 กระปุกทั้ง 2 ข่าทั้ง 2 ตะไคร้ ขมิ้น ยาทั้งหมดนี้ตำเอาน้ำสิ่ง
ละลาย กะเพรา 3 ชั้น เคี้ยวให้จืด เอาเครื่องปรุงลง พริก เทียนดำ เทียนขาว ลูกจันทน์
ดอกจันทน์ กก เกลือ ทำกลอนกิน

ยาแก้ไข้เจ็บ ให้ผอมเหลือง

เอาโคกกระสุน ไพล รากไม้ไผ่สีสุก หวายตะค้า ก้างปลาแดง ดัมกินแก้ไข้
ถ้ามีฟิง เอาหัวหมู หอมแดง ใบมะขาม ข่าอ่อน ใบส้มป่อย บดแล้วดมน้ำผสมทาทั้งตัวหายแล

ยาแก้ผอมเหลือง ให้ครันตัว ให้เมื่อยทุกข้อทุกลำ เมื่อยทั่วตัว ให้สั่นให้หาเรอ วิงเวียนหน้าตา ให้
หูหนัก ให้ร้อนในอก มักให้ระทระทวย ให้หายใจสั้น ย่อมให้เหม็นปาก หวานปากตัวเอง ให้
เลือดออกมาตามจมูก ปาก กินอาหารมิรู้รส คือวาโยธาตุพิการ

เอาดีปลี แผลกหอม พริกไทย เปราะหอม ว่านน้ำ แห้วหมู ทุกสิ่งเอาเสมอภาค ตำผง
ละลายน้ำร้อนกิน แก้ววาโยธาตุพิการ

ยาแก้ไข้ผอมเหลืองให้งท้อง

เอาเปลือกพุทรา รากก้างปลาแดง เปลือกทองหลาง เปลือกมะเค็ดชุมพร ต้มกินแก้
ผอมเหลืองหายแล

ยาแก้ผอมเหลือง

ให้เอาคงชาติฟกบวม ให้รากและจุกอก เอาเปลือกมะกอก สารส้ม กก มหาหิงค์ ผื่น
ทั้งนี้เอาเสมอภาคตำผง เอาน้ำอ้อยแดง เป็นกระสายปั้นเป็นกลอนกินสามวันหายแล

ยาแก้ไข้ผอมเหลือง ลมเป็นก้อนอยู่ในท้อง

เอามหาหิงค์ พริก รากตองแตก ว่านน้ำ เกลือ สมอ ดีปลี จิง เทียน ตรีกะตุก ตำผง
ละลายน้ำร้อนแก้ลมในท้อง แก้เสมหะ แก้หาวนอนหายแล

ยาแก้อาการให้ตัวเหลือง ตาเหลือง เว้นแต่อุจจาระ ปัสสาวะไม่เหลือง

เอาตรีกะตุก ตรีผลา มะขามป้อม รากข้าวพุด ข่าแห้ง สะค้าน ลูกจันทน์ ยาทั้งนี้เอา
เสมอภาคบดละลายน้ำใบมะระ น้ำกล้วยดิบก็ได้กิน

ยาแก้เจ็บทั่วตัวให้เหลือง ดูดพิษฟางกูดทั้งเป็นจีฟันเหม็นปาก

เอาเปลือกชะโค น้ำมะพร้าวไฟ แห้วหมู น้ำลำพันแดง ยาทั้งนี้ ต้มเอาน้ำเสมอภาค น้ำ
มันงา 5 จอก เคี้ยวให้คงแต่น้ำมัน กินก็ได้ ทาก็ดี 5 วันหาย

ยาแก้เจ็บหัวหน้า

ยาแก้เจ็บหัวหน้า ปวดขา ปวดหัว ปวดบั้นเอว

เอารากขี้กาขาว ใบพลูแก่ รากมะแว้งทั้ง 2 ขี้วัวสด ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาคบดพอกหัว
หน้า 5 วันหาย

ถ้าเจ็บหัวหน้า เจ็บข้างหนึ่ง เจ็บหัวข้างหนึ่ง

เอารากราชา พญาบาท หนุ่ข้าวเย็น พริกไทย ลูกพันธุ์ผักกาด เอาเสมอภาคคองด้วยสุรา ผิงข้าวเปลือกได้ 3 วัน กินวันละจอก ตอนเช้าจะหาย

ถ้าองคชาติให้เยี่ยวเลือด ให้เจ็บนั้นเอากินอาหารมิได้

1. เอารากมะแว้ง ทั้ง 2 รากนางเย็น รากกะลุมพุก จิงแห้ง คองด้วยเหล้า ผิงข้าวเปลือกไว้ 7 วัน กินวันละจอกแต่เช้า ๆ แล้วจึงเอาขานี้พอก เอาใบคันทรง ใบผักหวานบ้าน รังเมงใบขมิ้นอ้อย ลูกพิลังกาสา เอาเสมอภาคคดพอกแล มะเขือขึ้น เปลือกมะกรูด ชะอม เจตพังที เปล้า ทั้ง 2 คองด้วยสุรา ผิงข้าวเปลือกกินเถิดหายแล

2. ถ้าอั้นทะฟกขึ้นมาขาวแดงดังลูกดำถึงสูง ให้สแปรร้อนเป็นกำลึง แล้วให้เจ็บขัดเป็นน้ำเหลืองไหลหยด ๆ เบบมออก องคชาติปวดสแปรร้อนนัก ท่านให้ทำยาพอกหัวหน้า เอาว่าน น้ำผักปลังแดง ใบชะบา รากถั่วพู รากถั่วระ ผักเปบ เอาเสมอภาคแล้วจึงเอามาหำหิงค์เท่าเม็ดมะเขือ ผีน ดินประสิว รากกระเพาะ ปูเข้าหาใจไม่รู้ ยาทั้งนี้คัมด้วยเหล้าให้กินหายแล

ถ้ารับยาพอกองคสูตร

เอาใบผักนึ่งขึ้น งาช้าง เขากวาง รากถั่วพู ขี้วัวเผา มหาหิงค์ ขมิ้นอ้อย บดพอกองคสูตร ดินักแล

ยาแก้เจ็บหัวหน้าลงมาถึงองคชาติให้ขัดสะโปกข้างหนึ่ง ให้เจ็บข้างหนึ่ง ให้ปวดหัวข้างหนึ่ง

ให้เอาประทุม กระชวย หนุ่ข้าวเย็น พริกไทย พันธุ์ผักกาด เอาเสมอภาค คองลงด้วยสุรา ผิงข้าวเปลือกไว้ 3 วัน กินวันละจอก กินแต่เช้า ๆ หายแล

ยาแก้ปวดหัวหน้า เบบบอย ๆ

เอาฝาง ข้าวเหนียว ฝางเสน ตาไม้ไผ่ป่า รากไทรย้อย หัวอุตพิค เทียนทั้ง 5 สารส้ม ดินประสิวขาว ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค คัม 3 เอา 1 กิน

ยาพอกหัวหน้า

ท่านให้เอารากไม้เท้าขาม่อม ใบมะเกลือ ใบประคำไก่ ขมิ้นอ้อย ปลายข้าวสาร เอายาทั้งหมดนี้เท่ากันใช้ตำพอกแก้หัวหน้า

ยาถ่าย

ยาถ่าย

1. ทานให้อาเจียนดำ 1 บาท ขาดำ 1 บาท จิงแห้ง 1 บาท รงทอง 1 บาท ฝักราชพฤกษ์ 1 บาท รากหนวด 1 บาท การบูร 1 บาท ดีเกลือ 4 บาท พริกไทย 1 บาท 1 สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน
2. ทานให้อาเจียนแดง จันทน์ขาว กระดอม ตรีผลา สมอไทย จูฬาลำพา เทียนดำ ลูกมะตูมอ่อน ต้ม 3 เอา 1 ถ้าจะให้ถ่ายเอาดอกแดก 1 บาท ลูกราชพฤกษ์ 1 บาท แทรกลงแล
3. เอาใบสลด ใบคนที่สอ ใบสะเดา ตำผงละลายน้ำ

ยาแก้จี้ ถ่ายท้อง

เอาจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกเบญจानी รง สีเสียดเทศ สีเสียดไทย เปลือกมังคุด เปลือกทับทิม ดินปูลูกร เกสรบัวหลวง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง จันทน์แดง จันทน์ เปลือกพืชมเสน บดทำแท่งไว้แก้จี้แก้ถ่ายท้อง

ยากินให้ถ่ายคล่อง

1. เอาขมิ้นอ้อย ลูกสมอไทย ใบชุมเห็ดใหญ่ ใบมดกา ฝักราชพฤกษ์ ต้มกินจี่แล
2. เอาลูกสลด เปลือกมะกอก เปลือกมะรุม น้ำมันงา เคี้ยวให้คงแต่น้ำมันงากินถ่ายแล
3. เอาดีเกลือ ขาดำ เกลือสินเธาว์ ลูกขี้กา ต้มเคี้ยวกินดีแล

ยาแก้ขมิ้นออก

1. เอากระทือ สมอไทย เกลือ พืชมเสน ดินประสิ่ว บดเป็นแท่งสวนทวารออกแล
2. ให้อาเมระ งามา เกลือตัวผู้ บดเป็นแท่งใส่ทวารออกแล
3. เอาดีงูเห่า ล้วนใส่ในก้านมะละกอ ยัดเข้าในทวารจี่ออกแล
4. ข่า ใบครอบ สมอร่องแร่ง มะขามเปียก เกลือ บดด้วยก้านสวนทวารออกแล

ยาแก้เด็กถ่ายท้อง

เอาหญ้าคา ใบชุมเห็ด ฝรั่ง กะหล่ำกรัง กระเทียม ต้มให้กินหายแล

ยาประจำท้องดินแก้ท้องขึ้น

เอาหาดำ ใบชุมเห็ด หญ้าไต้ใบ คีปรี กระวาน กานพลู ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ใบ
ตานหม่อน ใบสวาด เทียนขาว นิพนสุลี ทำเป็นแท่งเท่าลูกพุทราละลายเหล้า กินประจำท้อง แก้
ท้องขึ้น

ยาประจำท้อง ยาถ่าย ยาแก้บิด

เอาตะไคร้ หอม ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง เอาเท่ากันทำเป็นแท่งฝนด้วยเหล้า ให้กิน
ถ้าจะให้ถ่าย ฝนด้วยน้ำมะพร้าว ถ้าบิดฝนด้วยเปลือกทับทิมแล

ยากินล้างท้อง ก่อนกินยาแก้เลือดแห้ง

เอารากลำเจียก หัวสับประรด แก่นฝาง แก่นไม้สัก จิง พริกไทย คีปรีเชือก ดินประสิว
สารส้ม ต้มกินล้างท้อง

ยาล้างท้องล้างไส้ แก้กิดสีดวง

เอาใบราชพฤกษ์ทั้ง 5 ใบขี้เหล็กทั้ง 5 ตรีผลา 5 ตรีกระตุก โศกกระสุน หัวหมู ใบมด
กา หาดำล้างท้องล้างไส้สิ้นโรคร้ายทั้งแก็ก่อนริดสีดวงและแก้ไข้สันนิบาต

ยาแก้ขี้

เอารากกระท้อนนา ดาลดำ หอยแครง มะหาดป่า เอาเสมอภาค ต้มกินหายแล

ยาแก้กาฬ

ยาถอนกาฬขึ้นที่ลิ้น

เอาสมอ ข่า งาช้าง นอแรด ฝนด้วยน้ำถอนกาฬทาที่ลิ้น

ยาแก้กลอนกาฬเจ็บหัวใจ

เอาเหหัวหมู ผิวไม้ไผ่ หอม หญ้าแพรก ใบปลาไหลเผือก ขมิ้นอ้อย ใบย่านาง รัง
หมาบ้าเผาไฟ ทำแท่งละลายน้ำชาขาวกิน

ยาแก้กาฬในท้อง

เอารากมะปราง คนทา รากมะนาว ต้มกินแก้กาฬภายในหายแล

ยาแก้กาฬร้อนเย็น

เอารากคนทา รากมะเฟือง รากไม้เท้าขาม่อม รากมะนาว รากย่านาง รากคา รากปืบ
ต้มกินหาย

ยาแก้กาฬร้อนชื่อปทุมคงคา

เอารากคา รากแฝก รากหมาก รากมะพร้าว รากวันย่านาง รากไม้เท้าขาม่อม เถา
หมวก จันทน์ทั้ง 2 ดอกบัวหลวง บดแท่งไว้ละลายขาวข้าว น้ำดอกไม้มกินทั้งชโลมแก้ร้อนวิเศษ
นักแล

ยาแก้ไตพิการ

ยาแก้ไตพิการ

เอาข้าวเหนียวตานอย่าหุงให้สุก แล้วเอาจุณสีบดโรยลงข้างบนนำลงไปโรยลงพื้นเข้าให้
กลมเผาให้ไหม้ บดละลายน้ำมันคืบทาหายแล

ยาแก้ไตพิการ (ไตด้าน)

1. เอาใบเทียน สีเสียดเทศ บดละลายน้ำทาแล หรือเอาจันทน์แดง จันทน์ขาว มหาศดำ
ฝนด้วยน้ำทาแล หรือเอาจันทน์ขาว สีเสียดเทศ ฝนด้วยน้ำทาแล
2. เอาขมิ้นผง ใบพลูแก่ ยาสูบอันจุน ใบเฉียงพริ้มอญ ปูนบดละเอียดพอกแล
3. เอามะรุบ บุก ใบมะขาม ให้เคี้ยวเอาน้ำ กรองเอาไว้ เอาทุ้มทั้ง 2 ทองหลางทั้ง 2
กระดาดทั้ง 2 มะแว้งทั้ง 2 ส้มกุ่ม มะเขือขึ้น อุดพิศ กลอย ไพล กก กะทิมะพร้าว จิง
กระชาย หอม ยาทั้งนี้เอาแต่น้ำแล้วให้เคี้ยวด้วยมะขามให้จืด เอาเกลือใส่ลงเมื่อใกล้จะดี เอา
พริกตำใส่ลงเคี้ยวให้จืด เอาไว้กินครอบสรรพลมแก้ไตแล
4. เอาหนามคุดเค้า ชิงชี พุงคอ ชะอม เปลือกมะกอก เปลือกมะขวิด เปลือกสะเดา ใบ
สะเดา หนามส้มป่อย ให้ต้มรมหายแล
5. เอาหญ้าข้าวเย็น หญ้าวงช้าง น้ำตาลโตนด หอมแดง เปลือกราชพฤกษ์ ต้มกินแล
6. เอาหญ้าข้าวเย็น หญ้าหนวดแมว ขอบชะนางแดง โศกกระสุน จิงแห้ง ให้ต้มกินแล
7. เอาหญ้าข้าวเย็น รากเบญจมาศ ขอบชะนางแดง โศกกระสุน พาโหม ให้ต้ม 3 เอา
1 เมื่อจะกิน ให้เอาตริกระตุก เกลือ บดปรุงกินหายแล

ยาแก้ม้ามพิการเมื่อพิการให้ม้ามย่อย

ท่านให้เอาโคกกระสุนกำมือหนึ่ง มะกรูดลูก 1 ผ่า 3 ท่อน ขมิ้นย่อย เอาเข้าแช่น้ำให้ใส เอาเป็นน้ำดื่มให้กิน

ยาสำหรับม้าม

ท่านให้เอาหญ้างวงช้าง เปลือกสำโรง หญ้าพานงูแดง เผาแช่เหล้ากินสำหรับม้ามแล

ยาแก้ตับเลื่อน ตับย่อย ม้ามย่อย จักผามท้องมาน

เอาเปลือกสำโรง มะดัน หอยแครงเผา มหาหิงคุ์ ตำผงละลายน้ำร้อนกินหายคินัก

ยาแก้ไ้ดลาม

1. ท่านให้เอาใบหญ้างวงช้าง ใบน้ำเต้าขาว เห็ดขี้วัว ขมิ้นย่อย ขี้วัวสด บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำทาแล

2. ท่านให้เอาหัวเบื่องด้วย ด้วยเบญจรงค์ ใบน้ำเต้าขาว ขมิ้นย่อย ขี้วัวสด บดพอกหาย แล

ยาแก้โรคทั้งปวง

ยาแก้โรคทั้งปวง

1. เอาลูกมะกอก ประคำดีควาย หวายตะค้า ทองหลาง มะนาว คนทา น้ำนอง มะเดื่อ ชุมพร วันขอ มะเฟือง พุทรา มะปราง ข้าว ยาทั้งนี้เผาไฟบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำ ข้าวสารก็ได้ น้ำข้าวสุกก็ได้ ถ้าลงละลายน้ำกะทิ น้ำเถาหมวก

2. เอาใบทองหลางใบมน ใบสะเดา ใบมะตูม ใบกัญชา ตำผงละลายน้ำผึ้งรวกกิน แก้ ริดสีดวงพอมเหลืองก็ได้ ไอก็ได้ กินมีกำลังวังชา กินยานี้หายสิ้นแล

3. เอาลำพัน พริก จิง คีปติ สะเอม เอาสมอภาค บดละเอียด ถ้าให้เสียงดี ละลายน้ำผึ้ง รวง ละลายน้ำมะนาว ถ้าเป็นท้องมานละลายน้ำดอกไม้น้ำ ถ้าถูกตายในท้องละลายน้ำมะพร้าวไฟ ถ้า เป็นตะคริวละลายน้ำมูตร ถ้าโรคเลือดละลายน้ำมะจั่วกินหาย

4. เอาปรอท โหระเดือยไก่ น้ำประสานทอง กานพลู สุพรรณดินแดง หรดาลกสิบทอง คีปติ สมอเทศ เจตมูลเพลิง เกลือสินเช่าว์ รากจิงข้อ ลูกสลอด น้ำจิง น้ำกะเม็ง น้ำคนทีสอ เป็น กระสาย บดละเอียดปั้นเป็นกลอนเท่าลูกนุ่นตากแห้งไว้ ละลายน้ำร้อนกิน แก้ริดสีดวง 19 ประการ แก้ให้ตื่นหู แก้เอ็นเค็สคคลาด เจ็บศีรษะแก้พิษทั้งปวง ถ้ากินได้ทุกวันจำเรื้ออายุ

5. เอาเจตมูลเพลิง ขมิ้นอ้อย คนทีย่าน เจตมูลเพชร บอระเพ็ด สัมปอ ใบมะขาม พริก กระเทียม เหมงพรา รากส้มกุ้ง ขมิ้นเครือ รากข้าวพลุ หัวเห้วหมู คนทีสอ จี่เหล็ก ตำเสา ลูกมะกรูด เกลือให้ร่ำหัดสักหน่อยฝักร้างขึ้นกินแก้โรทั้งปวงแล

6. เอารากข้าวพลุเทียบตำ ลูกข้าวพลุ บดละลายน้ำผึ้งรวงกินคืนนักแล

7. ท่านให้อาจารย์เหล็ก ใบตำเสา หัวจิง หัวข่าทั้ง 2 หัวไพล ขมิ้นอ้อย หัวเปราะ หัวกระชาย หัวงอ รากข้าวพลุ หัวปุดนา ปุดช้าง หัวปุดเล็ก รากเจตมูลเพลิง หัวกะทือ ยาทั้งหมดนี้ ตำผงเอาเท่ากัน แล้วปรุงด้วยพริก เกลือพอสมควร มะพร้าวไฟ ร้างทั้ง 5 ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กรามพลู เสกสรรพโรคแล้วเคี้ยวปึกไม้สามอัน หมากสามคำ สายสิญจน์วงรอบกะทะ ต้องเคี้ยววันเสาร์ วันอังคาร

8. ขาดองแก้สารพัดโรค ท่านให้อาจารย์ ดินประสิวขาว เจตมูลทั้ง 3 เอาสิ่งละ 1 ทะนาน มะกรูดเท่าไรก็ได้ คองด้วยน้ำส้มโตนด ฝักร้างเปลือก ไว้ 3 วัน กินวันละ 3 ครั้ง ดินนักแล

ยาแก้หมาบ้ากัด

ยาแก้หมาบ้ากัด

ยาต้มกินตัดรากหมาบ้ากัด ให้เอาสแลงใจ รากกระทิงหมาบ้า เทาหัวลิง เอาเสมอภาคต้มกินทุกวันจนสิ้นกำหนดหายแล

ยาต้มกินกระทั่งภายในหมาบ้า

ให้อารากมะตูม รากมะปรางหวาน รากมะนาว รากกระทิงหมาบ้า รากสมอพิเภก เขี้ยวเสือ ยาทั้งนี้ฝนด้วยเหล้ากินทุกวัน จนสิ้นกำหนดหายดี

ยาต้มกินตัดรากหมาบ้ากัด

เอาสแลงใจ รากกระทิงหมาบ้า เถาหัวลิง เอาเสมอภาคต้มกินทุกวันจนสิ้นกำหนดหายแล

ยาแก้สุนัขบ้ากัด ชาย,หญิง

1. เอาใบสลอด ข้าวสารปากนก ตำละเอียดโขกผสม เป็นยาถอนพิษแล
2. ให้เอาใบสลอดกำมือหนึ่ง ข้าวสารปากนก ตำละเอียดพอกแผล เป็นถอนพิษออกแล

ยาพอกแผลหมาบ้ากัด

เอากระทงหมาบ้า เถาหัวลิง ใบสลอด สารหนู ปูนขาว เกลือ ตำพอกที่กัดถอนออกมาได้ เมื่อถอนยาที่พอกออกมาได้แล้ว ให้ตำยานี้ถอนพอกอีก เอารากผักเขา เถาค่าลิง ดินสอพอง ดินประสิว ดินเหนียว ตำพอกแล

ยาผาย

ยาผาย

เอาผิวลูกสมอไทย ผิวลูกสมอพิเภก ผิวลูกสมอทะเล สังกข์ พริก ขิง คีปี้ลูกจันทร์ ตำเป็นผง ละลายน้ำส้มสำกินก็ได้ น้ำมะขามเปียกก็ได้ เอาเกลือร่ำหัดลงน้อยหนึ่งกิน ยานี้สะดวกนักมิให้เคลื่อนแตรากหามิได้

ยาผายเด็ก

เอาขมิ้นอ้อย ใบกะเพรา ใบสวาด เปลือกลูกในสลอด ใบกรรณิการ์ ใบมะตูม คีตะเข้ รำหัดบดละลายเหล้ากินหายแล

ยาผายเลือด

เอาเปลือกมะรุม คีเกลือ ยาตำ มหาหิงค์ สัมมะขามเปียก เกลือตำแช่เหล้ากินหายแล

ยาแก้เลือดกรัง

ยาแก้เลือดกรัง

เอาข่าเล็ก พริก รากพานงแดง รากผักไหมหิน รากทองพันชั่ง รากหงส์แดง รากเสนียด จิงจ้อ รากลำโพงกาหลัก รากส้มป่อย ลูกประคำดีควาย ลูกไผ่ เปลือกมะกรูด ขิง แก่นขี้เหล็ก แก่นแสม ลูกส้มป่อย สมอทั้ง 2 เปล้าทั้ง 2 หญ้าแพรก สารส้ม น้ำประสานทอง ดินประสิ่วขาว ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ตากแดดให้แห้ง แช่เหล้ากินหาย

ยาแก้โลหิตแห้ง

เอาขมิ้นอ้อย ว่านน้ำ ไคร้เครือ โกรฐสอ เปราะหอม คีปี้ เทียนขาว ขิงแห้ง ตำผง ละลายน้ำผึ้งรวงกินหายแล

ยาบำรุงเลือดกรังให้ดี

เอารากไผ่ป่า ต้ม 3 เอา 1 เมื่อจะกินใส่พริก ขิง กก เกลือ บดปรุงกิน แล้วเอาสลอด ใบเสนียด คนทีสอ ใบมะตูม ใบพริก ตำผงละลายเหล้ากินให้เลือดบริสุทธิ์แล

ยาแก้เลือดแห้งติดกระดูกสันหลังให้เจ็บในอกก็ดี

เอาขมิ้นทั้ง 2 ฟาง แหล เลือดแรด คอกคำจีน ข้าวเหนียวตานดำ ต้มด้วยเหล้ากินกับน้ำจิง หายแล

ยาบำรุงเลือดครั้ง 3 ปี แล้วมาดั่งเก่า

เอารากบัวต้ม 3 เอา 1 เมื่อจะกินใส่ พริก จิง กก เกลือ บดปรุงกินหม้อหนึ่ง ระดูมาแล

ยาถอนแก้เลือดครั้งติดสันหลัง

เอามะกรูด ลูกมะนาว เทียนดำ เทียนทั้ง 4 เกลือพอสสมควร บอระเพ็ดใส่แต่น้อย พริก สารส้ม ดินประสิวขาว ดองน้ำข้าว สารตากแดดไว้ 3 วัน แล้วกินเถิดหาย

ยาแก้เลือดแห้งติดกระดูก

เอาเปลือกมะขมตัวผู้ มะไฟตัวผู้ ใบสมอทะเล เปลือกกระท้อน รากตองแตก เลี้ยวเหงวด แต่ม้อยแก้เลือดร้ายดีแล

ยาแก้กระดูกงูร้ง ชำนาน ติดขัดไม่สะดวก ให้จุกเสียดเป็นก้อน

1. เอาขมิ้นข้อย รากพานงแดง รากอังกาบ น้ำประสานทอง เกลือสินเธาว์ เกลือพันม้า เกลือช้าง รากจิงจ้อใหญ่แปะสะแล้วตำผงละลายน้ำส้มก็ได้ น้ำสุราก็ได้ กินเช้าแก้โลหิตขัดไม่สะดวกหายเจ็บเลย และหายจุกเสียดแล

2. เอารากพานงแดง ข่า ไพล รากผักไหมหิน รากอังกาบ รากละหุ่งแดง รากทนต์ รากจิงจ้อ รากลำไยทั้ง 2 ฝักส้มป่อย ลูกประคำดีควาย ลูกไผ่แดง ขมิ้นข้อย แก่นขี้เหล็ก สารส้ม น้ำประสานทอง ดินประสิวขาว หญ้าแพรก มะขามป้อม รากมะกรูด แก่นแสมสาร เปล้าทั้ง 2 ยาทั้งนี้คั่วเสียก่อน จึงแช่เหล้าฝางข้าวเปลือกไว้ 3 วันจึงกินแก้เลือดร้ายและลมขัดอยู่ในอกให้จุกเสียดก็หายแล

3. ให้เอาเบญจมาศทั้งต้น ทั้งใบทั้งราก พริก จิง ดีปลี ข่า หัวหอม สารส้ม ดินประสิ้วขาว เขมาเล็ก เอาเท่ากันต้มให้งวด กินขับละลายออกแล

ยาแก้หน้าลายเหนียว

ยาแก้หน้าลายเหนียว

เอาสมอไทย ใบตำลึง น้ำผึ้ง ฝนอมหายแล

ยาแก่น้ำลายเหนียวลิ้นดำแดง อ้าปากมีออก

เอารากพัดแพวแดง ใบพลูแก่ ใบกะเพรา ลูกผักคราด ลูกผักชี พริก น้ำประสานทอง ตำ ผงละลายน้ำมะนาวใส่เกลือเล็กน้อย

ยาแก้เสียงแหบแห้งไม่มีน้ำลายเมื่อไอ

ท่านให้เอาชะเอม จิงแห้ง กก หัวหอม เกลือรำหัดกินเป็นน้ำลายแล

ยาแก้ปากหวาน ปากขม

เอาบอระเพ็ด กระเทียมอ่อน สมอ ขมิ้นเครือ ขมิ้นอ้อย กระดอม ต้ม อดหาย

ยาแก้ปากคอเปื่อยน้ำลายเหนียว บางที่เป็นเม็ดเป็นยอดขึ้นลิ้นในคอ ทำพิษต่าง ๆ

ท่านให้เอาจันทน์ทั้ง 2 วานกิบแรด วานร้อนทอง ลูกประคำดีควาย รากทองแตกลูก จันทน์ สมอเทศ โกฐสอ โกฐเขมา บดด้วยน้ำมะนาวเป็นกระสาย กินเท่าลูกพุทรา แล้วทำยาอม เอากรัมแรด กรามช้าง นอแรด เขี้ยวเสือ เขี้ยวปลาพะยูน ลูกจันทน์ ลูกเบญจกานี ใบหว่าอ่อน ยาทั้งนี้เอาตัวให้เกรียมสิ่งละส่วนน้ำประสานทองสด 2 ส่วน สีเสียดทั้ง 2 สิ่งละ 4 ส่วน บดด้วย น้ำหมากดิบฝนด้วยน้ำปูนใส น้ำไพล หมากดิบกวาดหาย จึงทำยาบ้วนปาก เอาเปลือกตะเคียน ใบหม่อน เปลือกวา เปลือกกระทัน สลัดน้ำ ใบทับทิม เอาเสมอภาคต้มใส่เกลือเล็กน้อย อด บ้วนปาก 3 เวลาหาย

ยาแก่น้ำลายฟูมปาก

ท่านให้เอากาหลงดัน แก่นมะปราง ต้มอาบแล้วเอาย่านาง ต้มกินภายในเสียก่อน

ยาแก้หิวาตกโรค

ยาแก้หิวาตกโรค

1. เอาใบมะปราง ใบมะเฟือง ใบทองกลางใบมน ใบย่านาง ใบไผ่แดง ใบตาลโดนด ใบหญ้า งวงช้าง ใบทองพันชั่ง ใบผักโหมหิน ใบผักขาว เอาสิ่งละ 2 ส่วนมาเผา ตำเป็นผง เอา ช้องสามย่าน ตำบดเอาน้ำเป็นกระสาย บดละลายน้ำดอกไม้ น้ำชาข้าว น้ำคร่ำก็ดี กินแก้พิษไข้ แล

2. เอาหญ้าดับไฟ ใบน้ำเต้า ใบผักขาว ใบตำลึง ใบโคกหอม ใบหญ้าแพรก ใบมะเดื่อ
เอาสิ่งละส่วน ดินรังกาป่า สองส่วน ดินสอพองสามส่วน หักกล้วยดิบสี่ส่วน บดทำแท่ง
ละลายน้ำดอกไม้อินทนิล

3. เอาทองหลางใบมน ลูกมะกอกเผา ลูกประคำดีควายคั่ว เอาเท่ากัน บดละลายน้ำชา
ข้าวอินทนิล

ยาแก้หวัดตกโรค ให้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาวในทรวงอก ระบายน้ำ ให้ร้อน ให้เชื่อม เป็นเม็ด
ฝน

เอารากย่านาง รากผักข้าว เถาตำลึง รากย่านางช้าง รากหนาด รากคันทร่ง รากจิงจ้อ
รากขงชัย รากสลอดน้ำ หักคั่ว พญาข้าวเย็น ทั้งหมดเอาเท่ากันต้มกินหายแล

ยาแก้หวัดตกโรค ให้ฉีกกระด้างคางแข็ง ขบฟัน ให้ชักเท้ามือกำ ให้ผิวหน้าคล้ำ มือเท้าเขียว

1. เอาหญ้าเก็ดคดหอย รากสะอึกน้ำ ขมิ้นฮ้อย บดน้ำปูนใสเป็นกระสายทา หาย
2. เอารากขี้กาแดง รากผักขาว รากผักเขียว เอาเสมอภาคบดละลายน้ำรำให้กินหายแล

ยาแก้เหน็ดเสียว

ยาแก้เหน็ดเสียวเท้ามือเย็น เส้นตาเหลือง

ถ้าให้เหน็ดเสียวเท้ามือเย็น เส้นตาเหลืองดังขมิ้น และตามืด เอาดอกคำจิ้น ลูกจันทร์
มะเดื่อปล้อง ขาสามสิ่งนี้เอาเหล้าเป็นกระสาย เอาน้ำให้ได้ 1 องคุลี กินเถิด

ยาแก้เสียว แก้เหน็ดแก้เมื่อย

เอารากโพงบาย รากมะกรูด รากทองพันชั่ง เปลือกราชพฤกษ์ ขมิ้นฮ้อย จิง ไพล ฝนทา
ถ้าเจ็บหัว เอาหัวขมิ้น ฝนแทรก ลงด้วยกันแล

ยารักษาฟัน

ยาแก้ปวดฟัน ฟันเป็นร้ำมะนาด

1. เอาการบูร โกฐฟงปลา ค้าบดอมหายปวดแล

2. เอายางโพงบาย ขางมะเดื่อ หอมแดง กก เทียนทั้ง 5 พริกไทย จิง ดินประสิ่ว สารส้ม เกลือสินเธาว์ โศกกระสุน ขาทั้งนี้เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมะนาวทำแท่งไว้ แก้วรามะนาคนำใช้ทั้งกินทั้งทา

ยาแก้ขบฟัน

เอากระดูกปลาพะยูน ฝนกับเหล้า คัดฟันกรอกเข้าไป

ยาอมแก้ฟันเสีย ฟันหลุด

เอาใบมะพร้าว ใบหมาก เปลือกตะเคียน ต้มอมหายแล

ยาแก้เป็นขุมบริเวณเหงือก

เอารากเทียนคำ รากตาน รากทับทิม รากมะพร้าว รากตานหม่อน รากย่านางตำอมหายแล

ยาแก้เลือดตกไรฟัน ตกจุมูก

1. เอามะนาว ลูกราชคัศ เปลือกประจำตีควาย มะแว้ง พัดแพวแดง สารส้ม เทียนทั้ง 5 ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ พริก จิง คีปรี ทำแท่งไว้ละลายน้ำมะนาว ทาบ้าง กินบ้างหายแล
2. เอารากคัศเค้า รากแมงลักชะ รากหวายตะค้ำ รากขี้เหล็ก ต้มกินหายแล

ยาแก้เลือดออกไรฟัน

เอารากพุ่มเรียงเทศ รากดาไก่อ รากมะเกลือ ฝนด้วยน้ำปูนใส ทั้งกินทั้งทาหาย

ยาแก้ให้ชื่นใจ

ยาแก้ให้ชื่นใจ

1. ท่านเอาเหหัวหมู กระจับ หัวบัว ลูกบัว หัวถั่วพู น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด น้ำตาลทราย พริก จิง คีปรี ขาทั้งหมดนี้กว่นให้กินเถิดมีกำลังแล
2. ท่านให้เอาจันทร์แดง จันทร์ขาว กรักขริ กะลำพัก เปลือกมะขาง เปลือกไข่น้ำ บดกับดอกมะลิทำแท่งด้วยน้ำดอกไม้อีกได้ น้ำท่าก็ได้ แก้วสนนิบาตก็ได้ แก้วอนไม่หลับ แก้วพิษทุกอันแล

ยาแก้บำรุงหัวใจให้สดชื่น

เอาจันทร์ทั้ง 2 ขรี ชนูด แผลก เปราะ สารภี บุนนาค บัวหลวง ลิ้นจี่ บัวขม สัตบุษย์ บัวขาว กระดังงา ดอกจันทร์ ลูกจันทร์ กานพลู พิมเสน ชะมด ขอนดอก อำพันทั้ง 2 นิพนทุลี เบญจानी ปริศนา ลำพัน มหาภาพ โกฐหัวบัว โกฐสอ ว่านกีบแรด อบเชย เล็บครุฑ ใบย่านาง โกฐน้ำเต้า หัสตบงกช ประดู่ จันทนา จันทน์แดง บัวนา ดอกชนูด ดอกจำปา บดละลาย น้ำดอกไม้ แก้ทุกประการแล

ยาแก้เจ็บหัวใจ

เอาทรงบาดาล หลั่งวงช้าง ฝนน้ำข้าวข้าวแทรกคิงเหลื่อม ถ้ามีฟิงแทรกสุรากินหายแล

ยาแก้เจ็บหัวใจมันให้สะอีก

เอาตะไคร้ต้นดอกแดง กระเช้าแดง หวายตะมอย ขั้มนอนน้อย ต้มก็ได้ทำแท่งก็ได้กรอก กินเข้าไปหายแล ถ้ามีฟิงเอาใบมะกรูด ใบมะนาว ต้มเอาน้ำละลายยาทำแท่งกินเถิดหายแล

ยาแก้พิษจับหัวใจ

เอาขมิ้นอ้อยเผา กุ่มบก ข่าตาแดง สะค้าน กก พริก จิง เกลือสินเธาว์ บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำสุราก็ได้ ทาแก้พิษจับหัวใจหายแล

ยาแก้ถ้าหัวใจพิการ แตกกี้ดี มีอาการคุดคู้ร้าย มักให้ขี้โครธ บางทีหาแรงมิได้

ถ้าจะแก้เอาใบหัตถุม ลูกตะลิงปลิง จันทน์ทั้ง 2 ดอกคิปาลี เทียนข้าวเปลือก เทียนคาตักแต่น เอาเสมอภาค บดฝนด้วยน้ำดอกไม้แทรกพิมเสนกินหายแล

ยากินให้ชื่นใจ แก่ลมทั้งปวง

เอาข้าวสารคั่ว ขันทศกร รากพิมเสน เจตมูล รากข้าวพลู จิงแห้ง สะค้าน ว่านน้ำ โกฐสอ โกฐหัวบัว เทียนคำขาว ลูกผักชี เอาเท่ากัน ทำผงละลายน้ำผึ้งรวง น้ำขิง น้ำส้ม น้ำมะนาว กินหายแล

ยาบำรุงหัวใจชูหัวใจให้ชื่น

1. เอาจันทร์ทั้ง 2 ไคร้เครือ มหาศดำ รากขอม พิมเสน ผักไผ่ พรหมลี ใบมะตูม ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง ว่านเปราะ เอาเท่ากันบดกินแก้ระทระทวยละเอียด

2. เอาอ้อยแดง น้ำผึ้งรวง น้ำตาลทศกร ข้าวเหนียวदानยาคั่วเป็นข้าวดอก คุลีการเข้าด้วยกัน กินแล้วกินข้าวได้

3. เอากรุงเขมา โกฐหัวบัว เบญจเทียน ลูกจันทร์ กานพลู ตรีกะตุก เจตมูลเพลิง ว่านเปราะ กระณิการ์ เกสรบัวหลวง ดอกสัตตบงกช ดอกพิทูร บุนนาค ดอกจำปา ดอกบัวชม ตรีผลารากเผือกหอม หัวหมู เนระพูสี ยาทั้งนี้บดแท่งไว้กินชูใจ

4. เอาโกฐหมก เกสรบัวหลวง เกสรบุนนาค ดอกชูด เขาเลียงผา ใบอิทม กรักขรี จันทร์ทั้ง 3 เถาหมวก ใบหญ้างาบ บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกมะลิทั้งกินทั้งพ่น

ยาแก้เปื่อย, พุพอง

ยาแก้เปื่อยพอง

เอาชันตะเคียน สีเสียดเทศ ยาค่า สุพรรณ ขางข่อย สัอสี มหาหิงคุ์ ขมิ้นอ้อย สารส้ม คิงุ หมากแห้ง ตำผงละลายน้ำมันมะพร้าวใส่แผลหายแล

ยากินแก้เปื่อยตามตัว

เอาน้ำมันงา ใบกล้วยทอง พริก กระเทียม เผาไฟให้ไหม้ ละลายน้ำใส่ปากแผล ถ้าไม่หาย เอาใบมะรุม สมรุษช้าง สมรุษขาว รากราชคค์ เอาต้มกินหายแล

ยาแก้เน่าพุพองทั้งตัว

เอาเข็มแดง จันทร์แดง เปลือกประตู ฝนทาแผลหายแล

ยาแก้แผลเรื้อรังทั้งปวง

เอารากแก้วหอม ขมิ้นอ้อย ใบขนุน ต้มกิน

ยารมแก้เปื่อยพุพอง

เอาเอะขาว เอะดำ เอาทั้ง 5 ปลีกกล้วยน้ำ ใบบัสมะจั่ว ส้มซ่า ส้มแป้น มะนาว มะกรูด ส้มโอ ใบมันล่า ทาหรือกินก็ได้ น้ำปูน ข้าวสารกำมือ ต้มใช้น้ำารมหาย

ยาแก้เปื่อยเรื้อรัง

เอาหัวยาจีน ดาไม้ไฟสีสุก ขี้ชันตะเคียน ขี้ผึ้งดิบ น้ำมันงา หุงเอาน้ำมันปิดแผล

ยาแก้แผลเปื่อยเน่า พุพอง เป็นรูดมาช้านาน

เอาชันตะเคียน กระแจะโพ เอาเท่ากันตำผงถ้าแผลลึกละลายน้ำมันคินปาเข้าไป ถ้าแผลตื้นโรยลงหายแล

ยาแก้แผลเปื่อยแก้รูด

เอาใบขนุนเผาไฟ ใบเคยเผาไฟ มังกรเผาไฟ น้ำมันมะพร้าว ยาค่า ฟีน บดผงละลายทาปากแผล เปื่อยหายแล

ยาแก้คันเปื่อย

เอาใบมะพร้าว รากกล้วยดิบ รากตาลใหญ่ เปลือกตะเคียน ขมิ้นอ้อย เทียนดำ ต้มอมหาย

ยาแก้ปากเปื่อย ปากเน่าในเด็กและผู้ใหญ่

เอาเกสรบุษราคัม ไพล เกสรบัวหลวง ข่าตาแดง เฌียงพริ้นางแอ จันทน์ทั้งสองบดเป็นแท่งไว้ละลายน้ำกินหาย

ยาสมานลิ้นเปื่อย

เอาใบวาอ่อน ใส่ปากหม้อข้าวให้สุก ลูกเบญจกานี จี่ไค้แห้ง น้ำประสานทอง สีเสียดเทศ ทำแท่งไว้ ละลายน้ำหมากสุก ทาปากเปื่อยหาย

ยาแก้ลิ้นหดลิ้นเน่าแห้ง

เอารากคนที สัตบุษย์ นิพนสุลี จันทน์แดง มหาสดำ ระย่อม พิษนาค กระดุกงูเหลือม หัวคูณ น้ำประสานทอง วานร่อนทอง บดละลายน้ำมันงูเหลือม เอาคิงตัดลงทั้งกินทั้งทาลิ้นหาย

ยาเชื้อชาติบุปผา แก้ปากเปื่อยลิ้นเปื่อย

ท่านให้เอาเปลือกตะเคียน 1 บาท 1 สลึง ตรีกะตุกสิ่งละ 1 สลึง ดอกบุษราคัม 1 เฟื้อง 1 สลึง ดอกพิกุล 2 สลึง อบเชยเทศ 2 บาท บดแล้วอม ตำราหลวงทรงอมแก้พระโอรสเปื่อย เอาใบกะเพรา รากกล้วยดิบ รากตาลใหญ่ เปลือกตะเคียน ขมิ้นอ้อย เทียนดำ ต้มอมหาย

ยาอัคคีไตรภพ แก้ปากลิ้นเปื่อย

ท่านให้เอากรามช้าง กรามแรด งาช้าง หวายตะค้า จี่แมลงสาบ น้ำประสานทอง ชาดหรรณ ชะมดเชือก พิมเสน บดเป็นแท่ง เทาเม็คนุ่น เอาน้ำมะนาวเป็นกระสายและเอาเกลือทา ก่อนที่ลิ้นแล้วฝนยาควาคลงลิ้นแล

ยาแก้เจ็บอก

ยาแก้เจ็บอก

1. เออฟริก จิง คีปลีเชือก ลูกกระวาน ขมิ้น้อย กก เกลือ ตำผงละลายน้ำมะนาว กินแก้
จุกเสียดหายแล
2. เออฟริก จิง คีปลี ขมิ้น้อย ใบมะตูม เจตมูลเพลิง ลูกโยทิกา รากมะม่วง ราก
มะเฟือง รากคนทา รากไม้เท้าขาม่อม รากย่านาง กินแก้เจ็บอก แก้ฝีแล

ยาแก้แน่นหน้าอก

1. เออผลจันทร์ ดอกจันทร์ กานพลู กระวาน คีปลี ผลพิลังกาสา วานน้ำ เกลือสินเธาว์
เทียนขาวพानी เทียนดำ การบูร ผลสมอไทย หัวนุกรอ จิงแห้ง หัสคุณเทศ พริกไทย ราก
เจตมูลเพลิง ทำเป็นจุน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำผึ้งรวง น้ำนมคค หรือน้ำอ้อยแดงก็ได้รับประทาน
2. เออลูกมะกรูด ลูกมะนาว ลูกจันทร์ เสดา ขอดหว่ายลึง ขอดจี้กา ใบกระดุกไก่ ใบฉิ่ง
ฉาย ชิงช้าชาติ หัวข่า ปีกนกแอ่น ทั้งนี้ตำละลายน้ำร้อน กินหรือชโลมก็ได้
3. เอารากส้มกุ้งทั้ง 2 เปล้าทั้ง 2 รากมะรุม เบญจกูล พญามูลเหล็ก หัสคุณเทศ ราก
พระยาลำแพน เถาวัลย์เปรียง รากปริก ตรีกะตุก ตรีผลาต้มกินหายแล
4. เอาโกฐทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ผลจันทร์ กระวาน ดอกจันทร์ กานพลู กระเทียม การบูร
เม็ดในมะนาว เม็ดในมะกรูด เม็ดในมะขี้ด ดินประสิวขาว เบี้ยจันเผา เบี้ยแกลเผา เบี้ยโป่งเผา
หอยขมเผา พริกไทย ทำเป็นจุนบดละลายน้ำส้มสายชู รับประทานหายแล

ยาแก้โลหิตทำพิษต่าง ๆ แก้น้ำหน้าอก

ท่านให้อาเปือกเงาะ เทียนดำ เทียนแดง จิงเมืองจีน ลูกกราย คีปลี โกฐพุงปลา โกฐ
จุฬาลำพา โกฐเชียง เอาสมอภาคละลายน้ำไฟล น้ำมูตร น้ำร้อนแทรกพิมเสนเนื้อไม้กินหาย

ยาแก้ยอกอก

ท่านให้อาหมาหิงค์ ใบคำลึง ใบชุมเห็ด บดพอกอก

ยาแก้โรคเกี่ยวกับโยนี

ยาชำระโยนี

ท่านให้เอารากมะนาว ลูกเบญจกานี ฝนด้วยน้ำปูนใสทาให้รอบทวาร แล้วเอาเปลือกหมากผู้ เปลือกเถียงพรว้านางแอ เปลือกจิงจ้อ เปลือกตรุด ต้มน้ำสารส้มลงกวนให้เข้ากันชำระโยนี 7 วันหายแล

ยาแก้โยนีเน่า

ท่านให้เอาเบี้ยวตัวผู้ พริกไทยเกลือสินเธาว์ ชราดำ น้ำมะนาว ใส่กระเบื้องเผาสุ่มไฟ ใช้แก้โยนีเน่าเปื่อยพุพองเลือดเน่าก็จะหาย

ยาแก้สตรีเจ็บในโยนี

1. ท่านให้เอารากหรรณู รากเสนียด โศกกระสุน หุงด้วยน้ำมันงาทาที่เจ็บหายแล
2. ท่านให้เอารากโดนด รากเสนียด โศกกระสุน หุงด้วยน้ำมันงาทาที่เจ็บ ต้ม 3 เอา 1 กิน

ยาแก้คลอดลูกแล้วเลือดเน่าในโยนี

ท่านให้เอาผักโหมหัด ชะเอม อัญชัน ดอกสัตตบงกช ละลายน้ำข้าวข้าวกินหาย

ยาแก้คลอดลูกแล้วปวดหัวหน้าและโยนี

ท่านให้เอาเจตมูล ลูกมะตูม ลูกข้าวพลู ขมิ้นอ้อย ผักคราด วานน้ำ สมอไทย เอาเท่ากัน ตำผงละลายน้ำร้อนกินเลือดตกแล

ยาแก้เมื่อคลอดลูกแล้วเป็นหนองในโยนี

ท่านให้เอาก้านบุนนาค มหาหิงคุ์ การบูร บดละลายน้ำข้าวข้าวก็ได้ น้ำผึ้งรวงก็ได้กินหาย

ยารักษาเมื่อคลอดลูกแล้วโยนีเน่า

เอาใบขลุ มาตำน้ำหั่นใส่พริก กก เกลือ ตำละเอียดละลายเหล้ากินหายแล

ยาแก้ถ้าผู้หญิงมีน้ำจากโยนีเป็นอย่าน้ำขาวปลา ตั้งขมิ้นกดี ขาวแดงดังเลือดกดี

เอารากอัญชัน รากขั้ดมอน ลูกหมอแห้ง ต้ม 3 เอา 1 กินหาย

ยาแก้เลือดแหงนองตก ตกในจึงค์ และโยนี

เอาขอดทองกลาง ผักเป็ด ไพล ขมิ้นอ้อย จิง บดละลายน้ำมะนาวกินหายแล

ยาแก้ถ้าออกลูกเป็นเลือดในโยนี

เอาดอกบุนนาค มหาหิงคุ์ การบูร บดละลายน้ำขาวข้าว น้ำผึ้งกินหายแล

ยาแก้โรคบุรุษสตรี

1. ท่านให้เอาหัวคั่ว หญาพานงแดง รากก้างปลาแดง ฝาง หญาคาก้ามือหนึ่ง ดัดหัวตัดท้าย สารส้ม 2 สลึง ขาดำ 1 สลึง ต้มกินเสกด้วยพระเจ้า 5 องค์
2. ท่านให้เอาเถาคัน รากกล้วยดิบ ผักเบี้ยใหญ่ ใบพลวง สิ่งละ 1 ตำลึง สารส้ม 1 บาท ดินประสีว 2 สลึง ต้มกินแก้โรคสำหรับบุรุษเบาเป็นเลือด

ยาแก้โรคน้ำแข็งบุรุษหรือสตรี

1. ท่านให้เอารากมหาหงส์แดง ขมิ้นอ้อยแดง ลงสังวิทาปุกระยะปะ แล้วเสกตัวเองด้วยอาการ 32 คัม
2. ท่านให้เอาลูกลำพูทั้ง 5 สารส้ม 1 บาทก้อน เมื่อกินถึงกรังขับออกมาด้วยอาการ 32

ยาสำหรับเด็ก

ยาแก้เป็นลมท้องขึ้นตีนมือสั่น กำมือกำตีน เสดดปะอก ปากเปือกตาและ ปวดหัว มวนท้อง จุกอก เป็นบิดลงท้อง ตกมูกเลือด ตกหนอง

เอาสารส้ม ดินประสีวขาว เกลือ ขมิ้นชัน พริก จิง กก เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ ถ้าเด็กละลายน้ำมะนาว ถ้าผู้ใหญ่ละลายน้ำสุรากินคืนักหายแล

ยาแก้เด็กท้องผูก

1. ท่านให้เอาใบชุมเห็ด เจตมูลย่าน ขมิ้นอ้อย นำมาเผาไฟให้ละเอียดละลายน้ำขาวข้าวสุกให้กุมารกิน
2. ท่านให้เอาส้มมะขามเปียก หัวหอม มหาหิงคุ์ บดละเอียดแล้วพอกกระหม่อมเด็ก

ยารักษาเมื่อเด็กคันพุง เจ็บพุง

1. เอาเถรบัวหลวง จันทน์ เปลือกมะขาม เปลือกทับทิม ครั้ง ดินเหนียวบดเท่ากันให้กินหาย

2. ถ้ามิฟังเอน้ำไพล น้ำขมิ้น น้ำชะงอ น้ำทับทิม เอน้ำขมิ้น น้ำอ้อย น้ำกก เคี้ยวใส่ลง
กินหาย

ยาแก้ลมแก้ท้องขึ้น แก้ขางทั้งปวง

เอาขาคำ รง น้ำประสานทอง สารส้ม เกลือสินเช่าว์ ดินประสิ่ว มหาหิงค์ เทียนดำ ว่าน
น้ำ สมอทั้ง 2 ใบกะเพรา บดเป็นแท่งไว้ละลายส้มมะขามเปียกกินแก้พิษตานทราย ท้องขึ้นหาย
แล

ยารักษาเมื่อเด็กท้องขึ้น

เอาเปราะ ึง ขมิ้น กระชาย พริก บดละเอียด ทำเม็ดไว้ฝนขมิ้นท้องเด็กหาย

ยาแก้ท้องขึ้น

เอว่านน้ำ ใบพลูแก่ หัวขิง พริกไทย ขมิ้นอ้อย ไพล มหาหิงค์ รง บดละเอียดปั้นแท่ง
ไว้ละลายน้ำ ทาแก้ท้องขึ้นหาย

ยาแก้ถ้าเด็กสำรอกหนัก

เอาคราบแมงมุม ผสมผู้หญิง ดองเต้าเผาไฟให้ไหม้ทากระหม่อมหายแล

ยาล้อมกุมาร

ท่านให้เอวั้นขย รากมะเขือขึ้น รากมะอึก รากแฝก อิหล่ม จันทน์ทั้ง 2 หัวคั่ว
เปราะหอม เกสรทั้ง 4 เอาใบบัวห่อเครื่องยาต้มกิน

ยาให้กุมารกินแก้ปวด

เอาดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู พริกไทย หัวขิง หัวกระชาย ดีปลีเชือก ลูกสลอด
เอาเท่าขางทั้งหลาย บดปั้นแท่งเท่าเมล็ดพริกไทย ละลายเหล้ากิน ตามธาตุอ่อนธาตุแก่ กินตามกำลัง
เด็กเกิด

ยารักษากุมารในครรภ์เมื่อแม่เป็นไข้

เอาโกฐหัวบัว ใบส้าน ลูกมะกอก ประคำดีควาย หวายตะค้า เถาพลู จันทน์ทั้ง 2 ต้มกิน
รักษา กุมารในครรภ์ล้อมกุมารไว้

ยาสำหรับกุมารพังกดออกมามี

เอาผักคราด ขมิ้นอ้อย จิงศด บด เหล้าเป็นกระสาย ทาลิ้นกันทรงทั้งปวงขึ้นมิได้เลย

ยาแก้กุมารให้ลิ้นเขียว

ให้เอาใบวาที่อ่อนใส่ปากหม้อให้สุก เบญจกานี จี่โคแห้ง น้ำประสานทอง สีเสียดเทศ บด ด้วยน้ำหมากสง ทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำหมากสุกทาปากหายแล

ยาทาลิ้นเด็ก

1. เอาโกฐพุงปลา โกฐหัวบัว จี่แมลงสาบ ชาดลิ้นจี่ บดละลายน้ำทาปากเด็กดีนักแล
2. เอาชาดบด กำมะถันแดง น้ำประสานทอง จี่แมลงสาบ ยาทั้งนี้บดด้วยน้ำทำเป็นแท่ง ฝนด้วยเหล้า ถ้ามีฟางฝนด้วยน้ำมะนาวทาหายแล

ยาบำรุงธาตุเด็ก

ท่านให้เอาเจตมูลเพลิง สะค้าน ลูกข้าวพูน พริกไทย จิง ลูกกระดอม บอระเพ็ด ต้มกิน หาย

ยาแก้เด็กผอมแห้ง

ท่านให้เอาอกก พริกไทย กระเพราแดง เอาให้มาก ขมิ้นอ้อย ใส่กระบอกหลาม เอาใบ กระพังโหมจุกปากกระบอกและแล้วจึงนำมากิน

ยาประจำธาตุเด็ก

เอาใบผักคราด หัวเหวน ใบตาลหม่อน ใบกะเพรา ขอบชะนางทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย ไพล พริกไทย กระเทียม ดีปลีเชือก ใบสวาด เอาเท่ายาทั้งหลาย บดละเอียดปั้นเป็นแท่งไว้ ละลาย เหล้ากินรักษาธาตุเด็ก

ยาช่วยให้กุมารเลี้ยงง่าย

1. เอาเถาชุมเห็ดเทศ ขมิ้นอ้อย บดด้วยกัน ทาตัวเด็กเลี้ยงง่ายแล
2. ให้เอาไพล พริก ตำพ่นกระหม่อม พ่นรักแร้ ท้องน้อย แล้วทำผูกข้อมือเด็กช่วยให้ เลี้ยงง่ายแล หรือให้เอาพานงูแดง ทั้งใบ ราก ต้น ขอบชะนางแดง ว่านน้ำ โกฐสอ บดทำแท่ง ทำลูกประคำ ผูกข้อมือเด็ก เลี้ยงง่ายแล

ยาแก้ลูกอ่อนกินนมมีออก ชีอะมะเรียนจนม

เอมหาหิงคุ์เทศ บัวบก บัวหลวง ตำเอาน้ำนวดนม นวดตัวหายแล

ยากุมารจูดนมไม่ได้

1. เอากรูงเขมา ว่านน้ำ เขี้ยวเสือ เขี้ยวแรด เขี้ยวหมี บดด้วยน้ำผึ้งให้กิน ทานมให้ดูหายแล
2. เอาใบชุมเห็ด หญ้าไต้ใบ จันทน์ขาว บดด้วยน้ำตาลขมิ้นชงกรทาทินมไว้กินหายแล

ยาแก้โรคคอเด็กและผู้ใหญ่ และชาว

1. เอาจันทน์แดง ว่านกีบแรด ว่านร้อนทอง เนระพูสี เจตพังคี ชะเอมเทศ ลูกประคำดีควาย สังกรณี บดด้วยน้ำผึ้งให้กินหายแล ชุบสำลีอมแก้ชาว ขึ้นคอขึ้นปากหายแล
2. ถ้าเด็กและผู้ใหญ่ ชางขึ้นคอ และคอแห้ง คอแหบ คอตีบเอาขิงแห้ง ฝอย พริก หอม เนยควาย น้ำผึ้ง น้ำตาลทราย บดให้กินแล
3. ถ้าเด็กและผู้ใหญ่เจ็บคอ หนักเบาไม่ค้อยจะออก เอารากมะอึกรากมะแว้งเครือ รากมะเขือขื่น รากฝ้ายเทศ ต้ม 3 เอา 1 กินแก้คอแก้หนักเบามีออก ออกแล

ยาสำหรับกุมารหนักเบาน้ำไม่ออก และรากไม่ออก

เอาดีแพะ จั๊หนู จี๋ค้างคาว ถ่านไม้ทองกลาง เผาให้ไหม้ บดด้วยน้ำมะนาวทาท้องออกแล

ยาแก้เชื่องซึม

ยาแก้เชื่องซึม

1. ท่านให้อาฟองน้ำ เขาวัว น้ำตาลกรวด น้ำตาลทราย น้ำอ้อยแดง แขน้ำกิน
2. ท่านให้อาเขี้ยวหมู ประคำดีควาย หวายตะค้า ขันขสกร เป็นกระสายละลายน้ำนมคนกิน
3. ท่านให้อารากย่านาง พิมเสน รากกล้วยดิบ น้ำอ้อยแดง มหาภาพ หัวปราะ บดละลายน้ำดอกไม้อินชโลม
4. ท่านให้อาลูกบัว ลูกกระจับ หัวเห้วหมู ข้าวสุก น้ำตาลทราย ชะเอม ประคำดีควาย บดละลายทำแท่งไว้ละลายขมิ้นชงกรกิน

5. ท่านให้อาถูกจันทน์ กระวาน กรามพลู เปลือกกลุ่ม ผิวมะกรูด เปลือกมะรุ้ม ใบผักคราด ใบหนาด พิมเสน บดแก้พิษละลายน้ำเปลือกมะรุ้ม แก้ละห้อยละลายน้ำมะนาว หรือน้ำตาลทรายน้ำตาลโตนด หรือกระเทียม

5. ท่านให้อาจันทน์ทั้ง 2 กฤษณา กะลำพัก ชะนูด ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง สัตนุษย์

6. ท่านให้อาจันทน์แดง จันทน์ขาว สน งาช้าง เขากวาง ใบกลุ่ม ฝักส้มป่อย ขมิ้น อ้อย ลูกประคำดีควาย อ้อยแดง ยาสิบสิ่งนี้ทำแท่งฝนน้ำจันทน์

ยาแก้เสมหะ

ยาแก้เสมหะจันทน์ปาก

1. เอารากมะนาว รากสวาด รากพะยอม จันทน์ขาว ฝนด้วยน้ำกินหายแล
2. ท่านให้อาถัดเต้า ตริกระตุก 1 บาท เนื้อฝักราชพฤกษ์ 1 บาท ก้านสะเดา 1 บาท สลึง ต้มกินหายแล
3. เอารากมะนาว รากมะหาด รากพะยอม แก่นจันทน์ ฝนด้วยน้ำกินแล
4. ให้อาถูกจันทน์ กระวาน กานพลู โกรฐสอ อำพัน เทียนทั้ง 5 น้ำประสานทอง เกลือสมุทร เกลือแกง มหาหิงคุ์ เจตมูล รากข้าวพลู จิง กระดาดทั้ง 2 จิงจ้อ เอาเสมหะบดกิน แก้เสมหะ

ยาแก้ประเมหะ

เอาถูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู ชราดำ ลูกเบญจกานี สีเสียดเทศ สีเสียดไทย ลูกทับทิม ขี้ยาฝิ่น ส้มกุ่มทั้ง 2 การบูร ดีปลี ตำผงละลายน้ำร้อน แทรกน้ำตาลโตนดกินแล

ยาแก้เสมหะ จักผาม น้าม้อยย ดับเคลื่อน

เอาใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมะดัน ใบส้มเสี้ยว ใบกะเม็ง ตำผงละลายน้ำมะนาว น้ำส้มซ่า หรือน้ำส้มสายชูกินหาย

ยาแก้เสมหะเน่าในอกในท้อง

ให้อาตริกระตุก ตริผลา เกลือสินเธาว์ ดีเกลือบดกินหายแล

ยาแก้เสมหะคอแห้งกินข้าวไม่ได้

ท่านให้เอาลูกจันทร์ กฤษณา จันทน์ทั้ง 2 ไคร้เครือ ประคำติควาย แก่นสน ดิงเหลื่อม บดละลายน้ำส้มซ่า น้ำมะนาวกินหาย

ยาแก้ป้าง

ยาต้มแก้ป้าง แก้ม้ามย่อย

เอาเปลือกพิกุล เปลือกสารภี เปลือกมะปราง ต้มกินแก้ป้าง ม้ามย่อยหาย

ยาแก้ป้างน้ำ ป้างลม จักผาม ม้ามย่อย

เอาราชเจตมูลเพลิง รากพาโหม ผักเสี้ยนผี พริก ฝนน้ำตาม แล้วเอายานี้แก้ เอว่น้ำ ขมิ้นอ้อย ลูกผักชี ใบน้ำเต้า หญ้าไต้ใบ ผักเสี้ยน หญ้าปากควาย ใบจูระ นอแรด งาช้างเป็น กระสาย บดให้กินแรกพิมเสนให้ ถ้าผอมเหลือง เอากะทือ ข่า หัวขิง ดีปลี กานพลู ชะเอม หญ้าตีนกา เกสรดอกไม้ทั้ง 4 ต้มกินหาย

ยาแก้ไข้ป้าง

1. เอาเปลือกตำโรง จี๊กาแดง ลูกมะตูม เจตมูลเพลิงต้มกินหาย
2. เอาหนอนตายหยาก หัวข้าวเย็น ขมิ้นอ้อย ต้มกินป้างหายแล
3. เอาใบมะนาว ใบหล่ม มัคกา จันทน์ทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย พริก ขิง กก แผลก ชะนูด วัน ยอ แห้วหมู ต้มกินหายแล
4. เอาน้ำผึ้งรวง น้ำมะนาว น้ำขมิ้นอ้อย น้ำขอบชะนาง น้ำข่า เอาฝางข้าวเปลือก ไว้ 3 วัน กินข้าวลอกเย็นลอกหายแล
5. เอาแก่นลันทม รากเจตมูลเพลิง ข้าวเปลือก ข้าวสาร รากอัญชัญขาว ต้มกินแก้ป้างแล
6. เอาลูกสะบ้า เผาไฟให้ไหม้ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินเท่าลูกพุทราทั้งลงทั้งรอกหายแล
7. เอารากมะเขือขื่น พริก ต้มเติวให้จืด กินเช้าค่ำที่ละช้อนหาย ถ้าจะให้ลงมากินทวิ จื่นไปถ่ายแล
8. เอาขมิ้นอ้อย รากมะตูม รากลำเจียก รากคนทีสอ หอมแดง ขอบชะนางแดง ชะเอม เปลือกฝิ่น ไพล ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค ตำเป็นผง
9. เอาชะเอม ดอกผักนึ่ง เปลือกขี้เหล็ก พรหมลี วานน้ำ หอมแดง ดินสอ น้ำตาลจีน แก่น จันทน์ ทองคำเปลว ใบคนทีสอ ใบมะตูม ขมิ้นอ้อย ใบสะเดา ตากให้แห้งตำผงกับพริกไทยกิน กับน้ำผึ้งรวง น้ำส้มสุกก็ได้

10. เอาเปลือกตำโรง เปลือกกระดังงา เปลือกเต้าร้าง ออกเต้านา รากก้างปลาแดง ตำผง ละลายน้ำปูนใสกินแล

ยาแก้ออกดำ ออกแดง

ยาแก้ออกดำ ออกแดง

1. เอาผักเขา ทรงบาดาล หนักรากขาว จันทน์หอม ไม้เท้ายายม่อม สีหอดใหญ่ สีหอดเครือ มะดุก หวายตะมอย หวายตะก้า ประดู่เครือ หัสคำ งาช้างทอก กระบือเจ็ดตัว กระดังงา ช้างเผือก เชือกเถาว์เจ็ดหมอก เปล้าทั้ง 2 ตุมกาทั้ง 2 ดิงู ดัมสัมกึ่งทั้ง 2 สะค่าน เถียงพ้านางแอ ปูเจ้าคอยท่า หนามพรหม ปลาไหลเผือก มหาละลาย สานตัน ยาทั้งนี้ฝนด้วย น้ำขาวข้าว ทั้งกินทั้งพ่น ถ้าเลออกดำ ออกแดงแล้ว ให้เอามหากาฬ รากผักเขา มะดัน ฝนด้วย น้ำขาวข้าวกินเถิดคำแดงออกแล

2. เอาใบมะขม ใบมะเฟือง ใบหมากเมียบ หนั้าแพรก หนั้าปากควาย ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบมะตูม ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันบดละเอียดละลายน้ำมะพร้าวเป็นกระสายกิน

3. เอาใบมะขม ใบมะเฟือง ใบหมากผู้ ใบหมากเมียบ หนั้าปากควาย หนั้าแพรก ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบมะตูม ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันบดละลายน้ำขาวข้าวกินหายแล

ยาแก้ดำ อีแดง

1. เอาใบมะขม ใบมะเฟือง หมากผู้ หมากเมียบ ดินประสีขาว มหาหิงค์ ดัมกินแก้ดำอีแดงแล

2. เอารากย่านาง รากมะพร้าว รากหมาก รากโดนด ยาทั้งนี้แช่น้ำอาบและและเอารากตำโรง รากย่านาง ฝนด้วยน้ำกิน แก้ดำ อีแดง แล

3. เอาใบย่านาง ขมิ้นอ้อย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำขาวข้าวกินหายแล

ยาแก้พิษดำ อีแดง

1. เอาเปลือกแคฝอย ถั่วแรด โพบาย ใบทองหลางใบมน ชิงช้าชาติ ค่างเดิน ใบเหมก ใบพริกไทย สายตัง ขมิ้นอ้อย บดด้วยน้ำข้าวทั้งกินทั้งชโลม แก้พิษดำอีแดงแล

2. เอารากสะค่าน หัวหมู หัวบานเย็น ก้านสะเดา ขมิ้นอ้อยบดระพีศ ถ้ามันให้ตกมูกเลือด เอาเปลือกค่างค่างเดิน ดัมกินหาย

ยาแก้พิษไข้ดำ อีแดงและไข้ทั้งปวง

1. เอาก้านสารภี จันทน์ สน แห้วหมู ก้านสะเดา ข่า ต้มกินหายแล
2. เอารากพิทูล แห้วหมู ก้านสะเดา ข่าแก่ สน จันทน์ทั้ง 2 รากเสนียด เปลือกมะตูม ใพล เทียนดำ ใบพริกไทย ต้มด้วยน้ำข้าวข้าว กินแก้พิษภายในหาย

ยาล้อมดับดับพิษลาดฮาดฮิดำฮีดาง

เอาขมิ้นอ้อย ข่านนางทั้งรากทั้งใบ ตำผงละลายน้ำกินล้อมดับดับพิษแล

ยาแก้ฮิดำ ฮีดาง ให้พิษกลุ่มไปทั้งตัว

เอาเปลือกแพงพวย ใบถั่วแรด ใบพังบาย ทองหลางใบมน ชิงช้าชาลี ใบค่างเด็น ใบกะเม็ง ใบพริกไทย สายตัง ขมิ้นอ้อย บดละเอียดละลายน้ำข้าวข้าว ทั้งกินทั้งชโลมหายแล

ยาแก้เด็กเป็นฮิดำ ฮีดาง ขึ้นหัวให้ปวดฟันกำลัง

เอาหางจระเข้ ใบน้ำเต้า ดินประสิ่ว บดลงกระหม่อมแล

ยาแก้ไฟสันตาฮิดำ ฮีดาง

เอานอแรด งาช้าง เขากวาง เขาแพะ หวายตะค้า เขี้ยวจระเข้ ดีงู จันทน์ทั้ง 2 มหาสดำ ลูกประคำดีควาย นิพนพิฐ พาดโฉน ปลาไหลเผือก พิศนาค ใบเงิน ใบทอง หมากผู้ หมากเมีย ใบข่านนาง ใบหางชะลิ้ง ใบระงับ แคทั้ง 2 ใบมะกล่ำต้น ใบมะเฟือง เทียนใบ นำนองข่าน ใบทับทิม ใบผักหวาน ใบผักเขา ผักปราบ พาโหม หญ้าปากควาย หญ้าแพรก มหาภาพ ทองหลางทั้ง 2 เปลือกมะกอก ว่านร้อนทอง ตำผงละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำข้าวก็ได้ แก้วกาฬิงคลี น้ำจันทน์แดง แก้วฟองสมุทร น้ำอ้อยแดง ปานดำปานแดง ละลายน้ำข้าว แก้ไฟสันตาฮิดำฮีดาง แก้ทั้งสันนิบาตและครอบไฟทั้งปวงแล

ยาแก้ฮิดำ ฮีดางขึ้นให้ปวดหัวเป็นกำลัง

เอาหางจระเข้ ใบน้ำเต้า ดินประสิ่วขาว บดละเอียดลงกระหม่อมหายแล

ยากระทุ้งไข้ฮิดำ ฮีดาง

เอานำนอง รากคนทา มะเดื่อชุมพร ข่านนาง ไม้เท้าขาม่มอม เอาเท่ากันต้ม 3 เอา 1 กิน กระทุ้งไข้อย่างแล

ยาแก้ขึ้นเป็นองค้ำ อีแดง

เอาทรงบาดาล รากย่านาง ขมิ้นอ้อย ฝนด้วยน้ำกินหาย ถ้ามีฟิง เอาเถาหมวก ราก
อบเชย ฝนละลายน้ำกินแก้ไ้ขึ้น ถ้ามันเย็นแต่ปลายตีนจนถึงหัว เอายาทาฝ่าตีน ฝ่ามือ เอาใบ
น้ำเต้า ใบกระณิการ ใบงาดำ งาช้าง บดละลายน้ำ ทาฝ่ามือ ฝ่าตีน แก้คันเย็นแล ถ้ากระหายน้ำ
เอารากบัวหลวง หัวมะกอก จันทน์ขาว ชะเอม เอาแช่น้ำกิน เอาคินประสิว รำมะหาดสั๊กน้อยกิน
หายแล

ยาเปรออกอีดำ อีแดง

เอาไม้มะยม ใบมะเฟือง หนากผู้ หนากเมียบ หนุ้าแพรอก ขมิ้นอ้อย บดละลายน้ำข้าวสาร
กิน เปรหนักเอาเป็นเบาแล

ยาแก้ใช้น้ำอาบแก้อีดำ อีแดง

เอาเปลือกมะกอก เปลือกมะหวด ใบย่านาง ใบว่านน้ำแช่อาบหายแล

ยาแก้ปวดหัวเมื่อเป็นอีดำอีแดง

เอารากหางตะเข้ ใบน้ำเต้า คินประสิวขาว บดสรงกระหม่อมแล

ยาต้มแก้ไข้แดง

เอาไม้ไผ่ ย่านาง ไม้เท้าขายม่อม ต้มกินแล

ยาแก้ออกวงแดง วงขาว

เอารากทรงบาดาล รากมะเฟือง รากย่านาง ขมิ้นอ้อย ฝนด้วยน้ำข้าวสารกินแล

ยาแก้ไข้ออกแดง

1. เอาชะมด จันทนา สน ผักชี เม็ดผักกาด ลูกมะแว้ง หัวหมู ขี้กาแดง ลูกกระค่อม
บอระเพ็ด กระชาย บดด้วยน้ำจันทน์ก็ได้ น้ำสะเดาก็ได้ กินแก้้ออกแดงหายแล ถ้าไ้ได้ 15 วัน
อ้าปากมื่อออกให้ตัวร้อน เอาเกสรบัวหลวง เกสรบุษนาค เกสรสารภี เปลือกเจียงพร้านางเอ
จันทน์ทั้ง 2 เอาละลายน้ำโพลพ่นด้วยน้ำสะเดาหายแล

2. เอาจันทน์ทั้ง 2 เนระพูสี ทุ้งเจ้ามกข ทุ้งเจ้าคอยท่า ทุ้งเจ้าพุงแก ตุรามาเร็ด ดับเต้าทั้ง
2 กะถินดอกบัว งอนหนูหลวง เอาสมอภาคละลายน้ำดอกไม้กิน

ยาแก้ไข้ ออกค้ำ ออกแดง

1. เอาจันทน์ทั้ง 2 รากขงชัย รากสีหลอดทั้ง 2 พญารากค้ำ - ขาว พญารากเดียว ราก
ทั้งลาย รากงอนหมูหลวง รากฉัตรพระอินทร์ กะดินคอกบัว ตุมกาทั้ง 2 บดละลายน้ำขาวข้าวกิน
หาย

2. เอารากพะยอม รากไคร้เครือ มหาสดำ มหาละลาย เนระพูสี ชะเอมเทศ เอาสมอ
ภาคบดละลายน้ำคอกไม้กินหาย

3. เอาฉัตรพระอินทร์ โพธิ์ประสาธ ราชมานพ คิงคันทน์ คิงเครือ หมูปอย งอนหมูหลวง ปู
เจ้าพุงแก รากสะแก สามต่อใบ รากโพงบาย รากกำจาย รากกะทกรก รากจิงจ้อ ราก
ประคำคิ้วควาย รากเปล้าน้อย สะค้าน ช้าพลู หัวเต่าเกียด บดละลายน้ำขาวข้าวแทรกพิมเสนกิน
หาย

ยาแก้ไข้ดำ อีขาว อันมีอาการแข็งแต่เส้นท้อง ให้เจ็บและหนาวสะท้าน

เอาใบมะขม หญ้าปากควาย ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบมะตูม ใบคนทีสอ ขมิ้นอ้อย เอา
เท่ากันบดละลายน้ำไพล พ่นด้วยน้ำสะเดา

ยาแก้ไข้ แก้ฮิสสุกฮิส แก้กาฬ

เอาแฝกหอม ชะนูด อบเชย จันทน์ทั้ง 2 เปราะ อีหล่ม บอระเพ็ด มะเดื่อชุมพร เปลือก
ทองหลาง หัวคัล้า หวายลิง รากข่า หญ้าแพรก รากมะพร้าว รากกล้วยดิบ รากกล้วยน้ำ ต้มกิน
แก้ไข้เพื่อเลือดลม แก้ไข้เหม็นข้าว แก้ฮิสสุกฮิส อีดำสีแดง แก้กาฬภายในให้ร้อนแก้หนาว แก้ไข้
เพื่อโรคทั้งปวง แก้สันนิบาต

ยาแก้ไข้ ออกแดง

เอาชะมด จันทนา สน ผักชี เม็ดผักกาดลูกมะแว้ง หัวหมู ขี้กาแดง ลูกกระดอม
บอระเพ็ด กระชาย บดด้วยน้ำจันทน์ก็ได้ น้ำสะเดา ก็ได้กินแก้ ออกแดงหายแล ถ้าไข้ 15 วัน อ้า
ปากมียอกให้ตัวร้อน เอาเกสรบัวหลวง เกสรบุณฑริก เกสรสารภี เปลือกเงี้ยวพรวานางแอ จันทน์
ทั้ง 2 เอาละลายน้ำไพลพ่นด้วยน้ำสะเดา

ยาแก้ชัก

ยาแก้ชัก

1. ท่านให้เอาข่อยหยอง กระดาดทั้ง 2 หัวตะไคร้ บดแท่งถ้าชักฝนทาได้นอง ฝ่ามือ ฝ่า
เท้า กินด้วยแทรกคิงกินหาย

2. ท่านให้อาการบูร รากไม้ไผ่สีสุก ฝนกิน

3. ท่านให้อาผักกาด ลูกผักชี หญ้าแพรก หญ้าปากควาย เมล็ดงา ตำผงละลายน้ำชา
ข้าวกิน ชโลมหาย

4. ท่านให้ผักเสี้ยนทั้ง 5 การบูร รากพุดคอบ บดละลายน้ำชาทาตัวหายแล

5. ท่านให้อาผักแว่น ผักเสี้ยนทั้ง 2 ขมิ้นอ้อย การบูร ละลายน้ำ สารชโลมแล

6. ท่านให้อารากปืบ กรูงเขมา รากคา มะกล่ำเครือ วันขบ ละลายน้ำร้อนชโลม

ยาแก้ชักตาเหลือง

ท่านให้อาใบไฟ ใบขัดมอน ใบกัญชา ใบหนาด ใบผักหวาน ใบเสนียด ใบทับทิม บด
ทำแท่งบดปั้นทำแท่งละลายน้ำดอกไม้อท้องขึ้นด้วยหายแล

ยาแก้ชักแก้สะท้าน

1. ท่านให้อาผักเสี้ยนผีทั้ง 5 การบูรดินประสิว บดละลายน้ำพ่นหาย

2. เอารากมะกล่ำเครือ รากย่านาง กรูงเขมา ข่าแก่ เบี้ยผู้เผา บดละลายน้ำร้อนกินหาย

ยาทาแก้ชัก

เอาใบแมงลักทั้ง 2 ใบโหระพา หัวกะชาย ใบเขมา ใบผักเป็ด ปั่นละลายน้ำส้มทา แก้ชัก
หาย

ยาแก้ชักขบฟันชิด

เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนขาว โกฐเขมา โกฐสอ จันทน์ทั้งสอง
กฤษณา กระดำหัก พริก ขิง ดีปลี ลูกผักชี ชะเอม พิมเสน บดละลายน้ำดอกไม้อท้องกินหาย

ยาแก้ชักสิ้นเครือ ดังตีปลา ให้ชักมือกำชักตัว ชักปาก หยุบหยิบ

เอาพันธุ์ผักกาด ลูกผักชี หญ้าแรด หญ้าปากควาย ตรีกะตุก ว่านน้ำ เมล็ดงา บดละลาย
น้ำชาข้าวชโลมหาย

ยาแก้ชักแก้ร้อน

1. เอาภาค้างควาวใหญ่ หวายตะค้า ประคำดีควาย หางปลาช่อน แววนกยูง ทางหลวง
ใบมน ใบลาน บดละลายน้ำบัวแก้วแก้ชัก ถ้าไม่ฟัง เอาจันทน์ ดีงู แทรกลง ถ้ำร้อนภายในภาย
นอก ละลายน้ำมูตรกินแก้ร้อนแล

2. เอาหญ้าปากควาย ตำแทรกน้ำครำละลายยา ทั้งกินทั้งพ่น แก้ชัก

3. เอาใบพืชมเสน ใบหล่ม หัวเปราะ หัวกระซบ หัวชะงอ บดด้วยน้ำจันทน์เทศ ทำแท่งไว้กินแก้ร้อน แก้เย็น ละลายน้ำจันทน์เทศทั้งกินทั้งชโลม แก้ลมให้วิ่งเวียนลงรากละลายน้ำร้อนพืชมเสนกิน

ยาแก้ชักหนักตัว ถ้าเจ็บหัวเมื่อยตัวทั้งร่างกาย เอ็นชัก หนักตัว และท้องขึ้น

ท่านให้เอาเขาควายตัวผู้และตัวเมีย พริก กก ยาทั้งหมดนี้นำมาต้มกิน

ยาแก้ไข้ชักมืออ

ท่านให้เอาจันทน์แดง ชะเอม ลูกผักชี กรุงเขมา พริก ดัม 3 เอา 1 กิน

ยากษัยประเภทต่าง ๆ

ยาแก้กษัย เจ็บทั่วสารพวงค์กาย และร้อนในอกในใจ

เอาสะค้าน หัวคองคิง ยาคำ มหาหิงคุ์ โกรฐพุงปลา โกรฐสอ โกรฐจุฬาลำพา กัญชา หัวอุตพิต ชะเอมเทศ คีปาลีลูกพลู แก่นแสมทะเล เจตมูลเพลิง ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน

ถ้ามีฟิงเอาลูกจันทน์ คีปาลี กระวาน กานพลู สมุลแว้ง หัวบุนทร หัวอุตพิต กระดาดทั้ง 2 เจตมูลเพลิง จิง หัว กก เทียนดำ พัดแพวแดง พริกไทย การบูร ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงก็ได้ น้ำส้มสายชูก็ได้ แก้ลมกษัยในท้องหายสิ้นแล

ยาแก้กษัยมักให้ปวดแรงร้อน เสมหะเป็นพิษ

เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล แสมสาร รากส้มกุ้ง หัสศุนเทศ ปูนขาว พริก พริกสวน จิงแห้ง คีปาลีลูกพลู ผิวมะกรูด กานพลู ผักเป็ดแดง พานงแดง ยาทั้งนี้ต้องด้วยเหล้ากินครบ 7 วัน แล้วให้ทำยากินต่อไป เอาน้ำหญ้าไซ น้ำลูกบวบขบ ลูกผักกาด เม็ดมะกล่ำขาว เม็ดมะกล่ำดำ จิง ขางสลัดไค ขางดาตุมทะเล ยาทั้งนี้กวนด้วยน้ำผึ้งกินหายแล

ยาแก้กษัยก้อน อันมีอาการปวดเมื่อยขบหัวหน้า เจ็บสะเอวตีนมือตาย ปวดศีรษะ ตาฟาง ท้องขึ้น ท้องพอง กินอาหารไม่มีรส จับร้อน จับหนาว อยากเปรี้ยวอยากหวาน

ถ้าจะแก้เอาผักแพวแดง คองคิง ยาคำ มหาหิงคุ์ โกรฐสอ โกรฐพุงปลา โกรฐจุฬาลำพา กัญชา อุตพิต ชะเอม คีปาลี แก่นแสม รากเจตมูลเอาเท่ากัน พริกไทย เทายาทั้งหลาย ละลายน้ำผึ้งกิน 7 วัน แล้วหาขาสมาทานให้กินไป คือ เอาลูกจันทน์ คีปาลี กระวาน กานพลู สมุลแว้ง หัวบุนทร หัวกลอย หัวอุตพิต กระดาดทั้ง 2 รากเจตมูล จิงแห้ง กก เทียนดำ พัดแพวแดง พริกไทย การบูร ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำส้มสายชูก็ได้กินหายแล

ยาแก้ภัยโลหิต อันมีอาการปวดขมขมคอก อุดคั่งเป็นฝี

เอาแก่นแสม รากส้มกุ้ง หัสฤๅเทศ ปูนข้างเตา พริกญี่ปุ่น พริกอ่อน จิงแห้ง คีปรี ผัว
มะกรูด มะขม รากเจตมูล รากผักเป็ดแดง คองด้วยเหล้ากินเจ็ดวันหาย ถ้าไม่หายเอาหญ้าไซ น้ำว่าน
เปรียง น้ำบวขม เปลือกลูกสำโรง งวงตาล ผักขม น้ำ เปลือกหอยขม เปลือกหอยแครง เปลือกหอย
จืดแรง ลูกมะกล่ำขาว มะกล่ำดำ รากทองแตก หางปลาไหลแดง ลูกจิงจ้อ แก่นแสม เปล้าน้อย ขาดำ
ยางสลัดได ยางดาตุม ขาทั้งนี้ กวนด้วยน้ำผึ้งแต่พอดีให้กินขวานหนึ่งวันไว้ 10 วันจึงกิน ที่ 1 แล้ว
ให้กินยาเดิมไปเถิดหาย

ยาแก้ภัยเพลิง อันมีอาการในท้องจุกเสียด ร้อนดังไฟ เหนือโหลทุกเส้นขน

ถ้าจะแก้เอาหญ้าข้าวเย็น ตรีกะตุก สารส้ม โศกกระสุน ขาทั้งนี้ต้ม 3 เอา 1 แก้วและร้อน
ในอก

ยาแก้ภัยปลามัน ให้นุคคณันเจ็บปวด ให้จุกแตกเอาในอก ให้ขัดหนักเบา

1. เอาปลาหมอ 3 ตัว เอามาทั้งเกล็ด แล้วเอายางสลัดได ทาปลาหมอ แล้วปิ้งให้เกรียม พริก
จิง คีปรี ปลาหมอ ตำลงทั้งเกล็ด เอาใบแก่นปลาหม้ออ่อน มาหั่น ใส่ลงเป็นผักแกลง ให้กินหายแล
2. เอานกออก มาถอนขนออกเสีย เอาขี้ออกเสีย แล้วเอาทั้งไส้ ทั้งตับ ไต สับให้ละเอียด เอา
พริก จิง ขมิ้น มะพร้าวไฟลูกขูดปั่นเอาน้ำพริกใส่ลงทำเป็นแกงคั่ว เอาลูกหัวลิงมาทำเป็นผักแกลง
เมื่อจะกินเอาเทียนทั้ง 5 ลูกผักชี กระวาน กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ในกระวาน โขหุงปลา
โศก้านมะพร้าว ลูกสะแก ลูกมะเดื่อ ลูกผลาญศัตรู ตำผงใส่ลงกินขานี้ 7 วัน หายโรคดังกล่าว แล้ว
กินยาประจุ เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู โขหุงทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 ลูกเอิ้น ลูกในฝักเขียว
ว่านร้อนทอง เจตมูลเพลิง คองคิง จันทน์ทั้ง 2 สลัด ตำผงไว้แล้วให้เอาน้ำตาลโตนด เอาน้ำ
มะพร้าวมาพอกลูกหนึ่ง ใส่กระทะเตี่ยวให้เป็นยางมะตูม แล้วเอาผงใส่ลงกวนแต่พอปั้นได้ ให้
กินหายจากโรคสิ้นแล

ยาแก้ภัยอันทำให้อุจจาระ ปัสสาวะ เหลืองเข่นกับน้ำขมิ้น บางทีมันให้เขาแดงเป็นน้ำฝางตอนค่ำ ให้เจ็บปวดยิ่งนัก บางทีมันเมื่อยคับพุงกระตุก บางทีมันให้ขนลุกขนพอง ประดุจดังว่าไข้จับ

เอาใบผักเป็ด พริก จิง ข่า กระชาย หอม กระเทียม กะทิ ไพล ขมิ้นอ้อย ผัวมะกรูด ขาทั้งนี้
ตำละเอียดเอาเหล้าให้กินสามเวลาต่อจากนั้นเอาตรีกะตุก เทียนดำ มหาหิงค์ ขาดำ การบูร กานพลู รง
ทอง ตำผงเอาน้ำมะกรูดเป็นกระสาย บดผงห่อใบบัวหลวงให้ได้เจ็ดชั้น อังไฟให้เกรียม เอาส้ม
มะขามเปียกเป็นกระสายกิน ให้เอาข้าว ใบว่านทองช้าง พริก จิง ข่า กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย หัวหอม

กระเทียม เอาปลาไหล ปลาร้าปรุงแกงให้อร่อยแล้วเอาใบเชือกนาคราชหั่นเป็นฝักแกง ใส่ลงกับผิว
มะกรูดด้วย กินจนหมดก้นไหเลย

ยาครอบกษัยทั้งปวง

ท่านให้อาสะค่าน ว่านน้ำ ขาดำ มหาหิงคุ์ โกฐสอ โกฐพุงปลา โกฐน้ำเต้า สะเอม แก่นแสม
ทะเล บอระเพ็ด พัดแพวแดง ตีป्ली อุดพิศ จิงแห้ง เจตมูลเพลิง ข่าพลู พริก ตำผงละลายน้ำส้ม
สาชูก็ได้ น้ำมะนาว น้ำมะกรูด ก็ได้ น้ำผึ้งก็ได้ กินเป็นยาครอบกษัยทั้งปวง

ยาแก้กษัย 12 จำพวก

เอาเปลือกกระท้อน เปลือกราชพฤกษ์ เปลือกสน น้ำมะนาว มะพร้าวไฟสามลูก เอาแต่ซีก
ตัวผู้ ชูดคั้นเอากะทิเคี่ยวให้เป็นน้ำมัน ลูกลอดคั่วซีกทอดลงในน้ำมันจนเกรียม แล้วบดใส่ลงในน้ำ
มันแล้วกินเถิด ถ้ามีฟังกทำขานี้กิน เอมหาหิงคุ์ ลำโพง เจตมูล ลูกผักชี สะค่าน โกฐสอ พริก ลูก
มะตูม ลูกข่าพลู สมอไทย จิงแห้ง เทียนดำ แก่นบุญนาถ เปล้าน้อย รากทนต์ ยาทั้งนี้ตำผงละลาย
น้ำผึ้งกิน แก้กษัยทั้ง 12 จำพวกหายสิ้นเถ

ยาแก้กษัยปลวก มันให้เจ็บปวดในอก ผู้เป็นผอมแห้งลง อันว่ากษัยอันนี้ ผู้ใดไม่รู้ 3 ปีตาย

1. เอาใบมัดกา ขมิ้นอ้อย สมอทั้ง 3 ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบส้มเลี้ยว ส้มสันดาน
ส้มเช้า ส้มกั้งเครือ ยาทั้งนี้ต้ม 3 เอา 1 แทรกคิเกลื้อ กินแก้กษัยปลวกเถ
2. เอาเขากวาย ปูนแห้งข้างเตา ลูกสะบ้า ยาทั้งนี้เผาไฟให้ไหม้ พริกเท่ายาทั้งหลาย บดแบ่ง
ไว้ละลายน้ำปูนใสกินแก้กษัยปลวกเถ

ยาแก้กษัยลิ้นกระพือ มันให้มีอาการให้เจ็บเป็นไฟลาม เหมือนหนึ่งเจ็บเป็นไข้ ให้ตัวร้อนบ้าง ให้จุก
ให้แน่นอก กินข้าวมิได้ นอนมิหลับ ให้กายมันผอมแห้งเลือดน้ำเหลืองก็ไหล ชิมซาบไปตามลำไส้
ท้องใหญ่ขึ้นน้ำเหลืองซึมซาบออกมาทั้งตัว

เอางวงตาล ขี้หนอน ขี้เหล็ก พานงูแดง ผักโหมแดง ดาดุ่ม ยาทั้งนี้เผาแช่กับน้ำมะดันละลาย
กินหายภายในเจ็ดวัน ครั้นครบเจ็ดวันแล้วกินยาประจําธาตุเสียเถิดหายเถ

ยาแก้กษัยอันเกิดขายโครงช้ายขาให้เจ็บ ให้ผู้นั้นผอมเหลือง ให้เลือดตกทวารหนักเบาเถ

1. ให้เอาโพกอม มะกรูด ขมิ้นอ้อย ปูนขาว ต้ม 3 เอา 1 ให้กินเถิดที่เจ็บหายเถ แล้วจึงทำ
ขานี้อีกครั้ง เอาพริก จิง ตีป्ली กระเทียม กระดุกพะ เเผาไฟ การบูร บดเป็นผงไว้ละลายน้ำผักเป็ด
แดง ต้ม 3 เอา 1 กินหายเถ

2. เอาเปลือกสารภี ตอไส ปลาไหลเผือก แก่นหาด แก่นปฐู ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ ราก
พิลังกาสา หญ้าข้าวเย็น รากกล้วยแดง รากน้ำข้าว เทียนดำ เทียนขาว หนอนตายซาก รากสามสิบ
ยาทั้งนี้คองก็ได้ ต้มกินเถิดหายแล

ยาครอบกษัยทั้ง 16 จำพวก

1. เอาแก่นสน รากคัตถ์ รากขี้เหล็ก รากแสมสาร ผิวมะกรูด มะจั่ว มะนาว มะคังทั้ง 2 ลูก
พิลังกาสา จำปา กระดังงา เจตมูลเพลิง หญ้าไซ เอื้องพินม้า สะค้าน บอระเพ็ด หัสศุณ ถั่วแปบผี ราก
ตาเสือ รากคันทร้ง รากมะเกลือ รากมะรุม ทองหลวง กะทือ ไพล กะชาย พริก กก หอม เอายาทั้งนี้
เสมอภาค ตำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินเช้าเย็น หายทุกประการแล

2. เอาฝักเปิด จิง กระเทียมจุก น้ำผึ้ง เจียวเป็นยางมะตูม เอาพริก ลูกสะบ้าเผา 3 ลูก การบูร
ปรุ่งลงพอบั่นได้ ให้กินแก้กษัย 16 จำพวกหาย

ยาแก้กษัย เมื่อเป็นม้ามย้อย ให้ดับใหญ่

ให้เอายาป้างแก้ ถ้ามิพึงให้เอากระดูกแพะ ข้าวเผก ต้มให้กิน ถ้ามิพึง เอาเนาวะหอยนั้น
ละลายกิน กินยารุเสียบก่อนเถิดหายแล ให้เอามหาหิงค์ การบูร ขาดำ ดอกจันทน์ ลูกจันทน์ พริก ขาง
สลัดไค บดเป็นแท่งไว้ เท่าลูกพริกไทย ให้กิน แก้ป้างม้ามคินักแล

ยาแก้กษัยให้ปวด ให้เสียดชายโครง ให้ร้อน

เอางาช้าง เจียวเสือ เจียวจระเข้ เจียวหมี เจียวหมู เขาควายน้ำขาว เขากวาง เผาไฟไหม้ แล้ว
เอาสะค้าน คนทีสอ เปล้าทั้งสอง ดับเต่า สมอน้อย โคลกทะนง พินนาค ขาดัน รากไคร้เครือ ราก
ข้าวหลอ พริก จิง ขมิ้นอ้อย เทียนทั้ง 5 ลูกจันทน์ จันทน์แดง จันทน์ขาว กุ่มทั้ง 2 เบญจกานี ยาทั้งนี้ ตำ
ผงละลายน้ำร้อน ดินประสิ่ว แทรกคินแก้กษัยขอก แทงเสียดจุกให้สะคั่ง กินหายแล

ยาแก้กษัยชายโครงขวาซ้าย ให้จุกหัวอกหัวใจ ชุบผอมตัวเหลือง

เอาโคกกระสุน มะกรูด ขมิ้นอ้อย ปูนขาวแช่น้ำใส่เป็นน้ำต้มให้กิน แต่งยานี้แล้วเอา
พริกไทย จิงแห้ง ดีปลี กระเทียม กระดูกแพะเผา ตำลึง การบูร บดแท่งไว้เอาฝักเปิดแดงต้ม 3 เอา 1
ละลายยากินหาย

บทที่ 5

การตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากยาพื้นบ้าน

ในบทนี้จะกล่าวถึงประเด็นที่จะศึกษา 2 ประเด็นคือ สภาพการใช้ประโยชน์จากยา และ
ถึงเขยประเด็นสำคัญของยาที่ใช้ประโยชน์

สภาพการใช้ประโยชน์จากยา

จากการที่นำหนังสือขนาดจำนวน 125 เล่ม มาศึกษาครั้งนี้ ได้ยาที่จำแนกตามอาการของ
โรคจำนวน 82 ชนิด ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 ในจำนวนยาดังกล่าวแล้วแต่ละชนิดจำแนกออก
เป็นหลายขนาน ซึ่งแต่ละขนานอาจมีตัวยาลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันออกไป จากการนำยาทั้ง
83 ชนิด ไปสอบถามหมอพื้นบ้านจำนวนหนึ่งพบว่า มียาที่ยังใช้กันอยู่ในหมู่บ้านอย่างแพร่หลาย
คือ

1. ยาที่รักษาโรคที่เกี่ยวกับเด็ก ได้แก่ ยารักษาโรคซาง ตานขโมย ถ่ายพยาธิ หอบไอ
เจ็บคอ และไข้ตัวร้อน
2. ยาแก้โรคที่เกี่ยวกับสตรี ได้แก่ ยาแก้โรคเลือดลม เพศเลือด ไข้ทับระดู ระดูทับไข้
น้ำแป้ง ระดูขาว โรคเกี่ยวกับช่องคลอด และโรคสตรีภายหลังคลอดบุตร
3. ยาแก้โรคเฉพาะบางโรค ได้แก่ ยาแก้โรคเบาหวาน มะเร็ง ริดสีดวง ความดันโลหิต
ยาบำรุงหัวใจ หอบหืด แก้ไข้ ปวดเมื่อย เหน็บชา อัมพฤกษ์ อัมพาต บำรุงหัวใจ บำรุงธาตุ
บำรุงประสาท ยาแก้โรคลม ยาอายุวัฒนะ ยารักษาเริม โรคผิวหนัง ผื่นคัน โรคตา กระเพาะ
อาหาร โรคไต นิ่ว ห่อนางใน ยารักษากระดูกหัก และยาแก้พิษงู

จากยาที่ใช้กันในหมู่บ้านอย่างแพร่หลายซึ่งหมอพื้นบ้านได้ตรวจสอบเป็นเบื้องต้นให้มัน
ยังพบต่อไปอีกว่า ยาที่ชาวบ้านยังมีความนิยมเป็นอย่างสูง คือยารักษาโรคที่เกี่ยวกับเด็ก โดย
เฉพาะยาแก้โรคซาง ตานขโมย ยารักษาโรคเกี่ยวกับสตรี ได้แก่ ยาที่เกี่ยวกับโรคเลือด และยาไข้
ทับระดู นอกจากนั้นยังมียาที่ชาวบ้านนิยมใช้รักษากันอย่างกว้างขวางอีกหลายขนานคือ ยาที่รักษา
โรคริดสีดวง ยาแก้ปวดเมื่อย ยาบำรุงธาตุ ยาอายุวัฒนะ ยาแก้โรคเริม ยารักษาอาการกระดูกหัก
และยาแก้พิษงู

ในการใช้ประโยชน์จากยาที่กล่าวมาแล้ว หมอพื้นบ้านซึ่งเป็นผู้ตรวจสอบได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

* หมอพื้นบ้านที่ผู้ศึกษาไปสอบถามเป็นหมอพื้นบ้านจำนวน 10 คน ปรากฏรายละเอียดอยู่ใน
บรรณานุกรมของงานวิจัยเล่มนี้แล้ว

1.) หมอทุกคนที่เป็นผู้รักษาทั้งปวงมีความเชื่อว่าจะต้องมี “ครู” การเคารพบูชาครูอย่างจริงจังถือว่าเป็นมงคลแก่หมออย่างยิ่ง ถ้าหากบกพร่องในส่วนนี้ การปรุงยารักษาจะไม่บังเกิดผลใด ๆ แก่ผู้รักษา ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงทำให้หมอทุกคนต้องทำพิธีไหว้ครูเป็นประจำทุกปี และทุกครั้งที่รักษาผู้ป่วยจะต้องระลึกถึงครู

2.) ในการดำเนินการรักษา หมอส่วนใหญ่กล่าวตรงกันว่า ต้องดำเนินการอย่างมีขั้นตอน กล่าวคือ เมื่อผู้ป่วยมารับการรักษา โดยเฉพาะผู้มีอาการหนัก ต้องมีเครื่องบูชามาทำพิธีบูชาครู หมอต้องทำพิธีปัดรังควาน ตรวจสอบอาการโรคอย่างละเอียด และไม่ว่าจะมีอาการหนักเบาอย่างไร หมอไม่ปฏิเสธที่จะดำเนินการรักษา ในการรักษานอกจากจะใช้ยาพื้นบ้าน หมอจะต้องใช้เวทมนต์คาถารักษาควบคู่ไปด้วย โดยที่หมอจะต้องดำเนินการด้วยการมีสมาธิที่มั่นคง มีความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง เมื่อผู้ป่วยหายจากโรคและหมออนุญาตให้กลับบ้านได้นั้น ผู้ป่วยจะต้องนำสิ่งของตามที่หมอกำหนดมาร่วมพิธีประจำปีของหมอด้วย อาการของโรคจึงหายอย่างแท้จริง

3.) ในการรักษา หมอผู้รักษาจะเรียกกร้องค่าตอบแทนใด ๆ มิได้นอกจาก “ค่าโรค” หรือเงินบูชาครูตามที่กำหนดไว้เท่านั้น เมื่อผู้มารับการรักษาหายจากอาการของโรค จะตอบแทนด้วยอะไร อย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับผู้มารับการรักษา แต่ส่วนใหญ่ผู้มารับการรักษาจะต้องจ่ายค่าเครื่องยาซึ่งเป็น “เครื่องซื้อ” ที่นำมารักษาเองซึ่งไม่ใช่ภาระของหมอที่รักษา ยกเว้นแต่เครื่องยาทั้งหลายหาได้ในท้องถิ่น หรือผู้รักษาเสาะหาเองได้ที่ไม่ต้องจ่ายค่ายา

4.) สิ่งของที่ผู้มารับการรักษานำมามอบให้แก่หมอ โดยเฉพาะสิ่งของต่าง ๆ ส่วนใหญ่ หมอผู้รักษาไม่เก็บรวบรวมไว้ใช้ประโยชน์ในครอบครัวตนเอง มักนำไปถวายให้กับวัด หรือผู้ยากจนโดยมีความเชื่อว่าผลบุญที่เกิดจากการกระทำความดีกล่าว จะเป็นอานิสงส์สำคัญทั้งแก่หมอผู้รักษา และผู้ป่วยที่หายจากโรค

สังเขปประเด็นสำคัญของยาที่ใช้ประโยชน์

นอกจากหมอพื้นบ้าน จะได้ตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากยาดังกล่าวมาแล้ว ยังได้เสนอความรู้เกี่ยวกับประเด็นสำคัญของยาที่ใช้ประโยชน์ไว้ดังนี้

1. ดัวยา หรือสิ่งที่ใช้ประกอบเป็นยา แต่ละขนานซึ่งใช้รักษาโรคมีการใช้ตัวยาเป็นจำนวนมากตัวยาดังกล่าวไม่ว่าจะได้มาจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ผู้ปรุงยาหรือหมอ จะต้องมีความรู้ในส่วนต่าง ๆ ที่นำมาใช้เป็นยาคืออะไร เป็นส่วนไหน และถ้าเป็นแร่ธาตุจะต้องมีความรู้เป็นอย่างดีว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองหรือทำขึ้นและมีคุณสมบัติอย่างไร แต่เป็นที่น่าเป็นห่วงว่า หมอพื้นบ้านที่สืบทอดความรู้ในปัจจุบันจำนวนไม่น้อยไม่มีความรู้ที่ลึกซึ้ง และไม่มีความชำนาญอย่างแท้จริงเกี่ยวกับตัวยา เพียงแต่รู้จักผิวเผินเท่านั้น

2. ชื่อของสิ่งที่ใช้ประกอบเป็นยา โดยเฉพาะที่ได้จากพืช และแร่ธาตุในภาคใต้ มีชื่อเรียกแตกต่างกับของภาคกลาง ทำให้หมอเกิดความสับสนอยู่เสมอ จึงเสนอว่า สิ่งที่ใช้ประกอบ

เป็นยาแต่ละขนาน ควรยึดถือชื่อที่เรียกจากตำราที่ปรากฏในภาคใต้โดยค้นคว้าจากหนังสือบุคคลเป็นหลัก มิใช่ยึดถือจากภาคกลางเป็นหลัก แต่ถ้าเกิดความสงสัยก็ควรตรวจสอบจากหมอพื้นบ้านภาคใต้ จำนวนหลาย ๆ คน และพยายามเทียบเคียงกับชื่อในภาคกลาง

3. ยาแต่ละขนานมีทั้งที่ประกอบด้วยสิ่งที่ใช้เป็นยาน้อยชนิดบ้าง มากชนิดบ้าง สำหรับยาขนานที่ประกอบด้วยตัวยามากชนิด หมอยาจะต้องรู้ว่าตัวยาชนิดใดเป็นตัวยหลัก ตัวยาคือเป็นตัวยาประกอบ ในการปรุงยาหมอยาต้องมีความแม่นยำในการใช้ตัวยหลัก ซึ่งเป็นยาที่ขาดไม่ได้ ส่วนตัวยาประกอบอาจจะขาดเหลือไปบ้างก็ได้ แต่ตัวยาประกอบบางชนิด ที่ช่วยเสริมฤทธิ์ยาของตัวยหลัก หรือลดความเข้มข้นก็เป็นตัวยาที่ขาดไม่ได้เช่นเดียวกัน

4. ยาบางขนานที่ใช้น้ำกระสายยา หากระบุให้ใช้สิ่งใด ก็ต้องใช้สิ่งนั้น นั่นเพราะแสดงว่าน้ำกระสายยาเป็นส่วนผสมของยาที่ใช้แก้โรคด้วยหรือเป็นการกระทำให้ยามีสรรพคุณมากขึ้น หรือยาออกฤทธิ์เร็วขึ้น แต่ถ้าบอกว่ให้ใช้สิ่งอื่น เช่น การใช้น้ำเป็นกระสายแทนได้ ก็คงใช้ได้เพราะน้ำกระสาย อาจจะเป็นเพียงให้กลืนยาได้ง่ายนั่นเอง

5. ยาแต่ละขนานที่หมอยาปรุงขึ้นใช้ เกี่ยวข้องอยู่กับความเชื่อหลายประการ เช่น การเก็บยาจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องว่าจะเก็บเวลาใด วันใด เก็บตามทิศทางใด ขณะที่เก็บจะต้องใช้คาถาขณะปรุงต้องจัดใส่สิ่งใดก่อนหลัง ขณะใช้ต้องใช้คาถาด้วยหรือไม่ ยาที่เก็บอยู่ในภูมิพื้นที่ที่เชื่อถือถูกต้องตามตำรา และเป็นมงคลหรือไม่ นอกจากนั้นยาที่ปรุงแล้วต้องจัดวางที่ใดจึงจะเหมาะสมจะควรซึ่งจะไม่ทำให้ยาเสื่อมถอยความขลัง

6. เครื่องยา หรือตัวยาที่มีคุณภาพ ต้องเป็นตัวยาที่หาได้จากป่า หรือเรียกสวนไร่นา ไม่ใช่ใช้เครื่องยาที่หาซื้อเป็นหลัก แต่ถ้าเครื่องยานั้นหาไม่ได้ในท้องถิ่นจึงจะหาซื้อได้ นอกจากนี้ตัวยาที่ปลูกขึ้นโดยใช้ปุ๋ยเคมีเป็นตัวเร่งให้เจริญงอกงาม ตัวยานั้นจะค่อยเกี่ยวกับคุณภาพทางยา

7. ยาที่หมอพื้นบ้านใช้รักษาซึ่งนำมาจากหนังสือบุคคล ควรใช้ควบคู่ไปกับตำราแพทย์แผนโบราณเภสัชกรรมซึ่งยึดถือใช้กันโดยทั่วไป

8. ยาของหมอพื้นบ้านที่รับสืบทอดกันมาจากครู จะต้องบูชาครูเมื่อนำมาใช้ และเครื่องยาที่ได้มาจาก “ผีบอก” ผู้ใช้ต้องบูชาผี ยาจึงขลังและศักดิ์สิทธิ์

9. ยาที่ใช้แล้วเกิดประโยชน์ได้คืบตามความมุ่งหวัง ผู้ใช้ซึ่งเป็นหมอจะต้องมีคุณธรรม คือมีความเมตตาเป็นที่ตั้ง และมุ่งมั่นช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง ไม่มั่งก่ายมักได้เห็นแก่ประโยชน์แก่ตน

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือชุดครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้สามประการ คือ เพื่อปริวรรตตำรายาพื้นบ้านจากหนังสือชุดเป็นภาษาปัจจุบัน เพื่อจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการปริวรรต เป็นคลังข้อมูลเอกสารและเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ความรู้โดยจำแนกตามสารัตถะ เพื่อประโยชน์ในการสืบค้น วิจัยและนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำหนังสือชุดที่เป็นตำรายาซึ่งเก็บรวบรวมไว้ที่สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี จำนวน 125 เล่ม มาศึกษา เนื้อหาที่ดำเนินการศึกษา คือจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรค ส่วนประกอบของยาแต่ละขนาน การตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของยา และสังเขปประเด็นสำคัญของยาที่ใช้ประโยชน์

วิธีการดำเนินการศึกษาผู้ศึกษานำหนังสือชุดทั้งหมดมาปริวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบันแล้ว จัดหมวดหมู่ชนิดของยาตามอาการของโรค โดยยาแต่ละขนานกล่าวถึงส่วนประกอบ ต่อจากนั้นได้นำไปให้หมอพื้นบ้าน จำนวน 10 คน ตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของยาดังกล่าว และสังเขปประเด็นสำคัญของยาที่ใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาพบว่า หนังสือชุดที่เป็นตำรายาซึ่งนำมาศึกษาจำนวน 125 เล่ม ส่วนใหญ่มีสภาพชำรุด ในจำนวนนี้เป็นหนังสือชุดจำนวน 16 เล่ม และบุคลากรจำนวน 109 เล่ม หนังสือดังกล่าวได้มาจากบ้านและวัดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 49 เล่ม จังหวัดชุมพร 21 เล่ม จังหวัดนครศรีธรรมราช 4 เล่ม และจังหวัดสงขลา 1 เล่ม ไม่ทราบแหล่งที่มาแน่ชัด 50 เล่ม

ในส่วนของการจำแนกยาตามอาการของโรค พบว่ายาที่รวบรวมได้จากหนังสือชุดมีจำนวน 82 ชนิด คือ ยาแก้คัน ยามหานิล ยาเบญจกูล ยาแก้หอบ ยาแก้เจ็บท้อง ยาอายุวัฒนะ ยาสำหรับสตรีหลังคลอด ยาแก้พยาธิ ยาแก้ปวดท้อง ยาแก้ไข้ร้อนกลากเกลื่อน ยาแก้คงคสูตร ยาท้องขึ้น ยาแก้ไข้เหนือ ยาประสานชีวิต ยาแก้รกขาด - รกมีออก ยาแก้คลอดลูกแล้วทำเพศ ยาแก้คลอดลูกยาก ยาแก้เลือดขัด ยาขโลมอาการโรคต่างๆ ยาแก้คลอดลูกแล้วมีอาการต่างๆ ยาแก้เลือดลม ยาแก้ริดสีดวง ยาแก้โรคลม ยาช่วยให้อาเจียน ยาแก้ดิรอน - ดิพลูง แก้ไข้ ยาแก้อาการโรคเกี่ยวกับปาก ยาแก้เสมหะ ยาแก้กระหายน้ำ ยาแก้โรคหืด ยาแก้อาการเกี่ยวกับบุตร ยาแก้ตกมูก ยาแก้เบื่ออาหาร ยาเจริญอาหาร ยาแก้โรคไข้รากสาด ยาขี้ผึ้ง แก้หนอง ยาแก้มุตคาด ยาแก้กำเดา ยาแก้ชัก ยาแก้ปวดเมื่อย ยาแก้เชื้อม ยาแก้หละ ยาแก้ลงท้องบิด เจ็บท้องและไข้ ยาแก้บ้า ยาแก้กลอน ยาแก้อุทรโรค ยาพอกและสมุนไพรหอม ยาบำรุงเลือด ยาแก้เอ็นเคล็ด ยาแก้สลับ ยาแก้ดินเย็นมือเย็น ยาแก้โรคพรรดิก ยาแก้สะท้าน ยาแก้กุดทะราด ยาหยอดหู ยาแก้

อดิสาร ยาเริ่มไฟ ยาแก้มะเร็ง ยาแก้โรคผอมเหลือง ยาแก้เจ็บหัวเหิน่า ยาถ่าย ยาแก้กาฬ ยาแก้ไคพิการ ยาแก้โรคทั้งปวง ยาแก้อาการหมาบ้ากัด ยาผาย ยาแก้เลือดกรัง ยาแก้ น้ำลาย เหนียว ยาแก้หิวตักโรค ยาแก้เหน็ดเสียว ยารักษาฟัน ยาแก้ให้ชื่นใจ ยาแก้เปื่อยพุพอง ยาแก้ เจ็บอก ยาแก้โรคเกี่ยวกับโยนี ยาสำหรับเด็ก ยาแก้ท้องซึม ยาแก้เสมหะ ยาแก้ป้าง ยาแก้อก ค้ำออกแดง ยาแก้ชัก และยาโรคกษัย

ในจำนวนยาทั้ง 82 ชนิด แต่ละชนิดมียาจำแนกออกไป อีกหลายขนาน ยาแต่ละขนานมี ทั้งที่ใช้ตัวยาล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ในส่วนนี้พบว่ายาแต่ละขนานอาจประกอบด้วยพืช สัตว์ และแร่ธาตุ แต่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยตัวยา จากพืช และสัตว์

ยา 82 ชนิด ซึ่งจำแนกออกได้เป็นขนานจำนวนมากมานั้น เมื่อนำไปสอบถามจากหมอ พื่นบ้านจำนวน 10 คน พบว่า ยาที่ยังคงใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่ของชาวบ้านทั่วไปในปัจจุบัน ได้แก่ยาที่ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับเด็ก เช่น ยาแก้โรคซาง ดานขโมย ถ่ายพยาธิ หอบไอ ฯลฯ ยาแก้ โรคที่เกี่ยวกับสตรี ได้แก่ ยาแก้โรคเลือดลม ยาแก้ไข้ทับระดู ฯลฯ และยารักษาโรคเฉพาะบาง โรค เช่น ยาแก้โรคเบาหวาน มะเร็ง ริดสีดวง หอบหืด อาการไข้ ยาอายุวัฒนะ ยารุ่งหัวใจ ยาแก้พิษงู ฯลฯ

ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพการใช้ยา หมอพื่นบ้านยังมีความเชื่อว่า หมอจะต้องมีครู การใช้ ยาให้ได้ผลดีจะต้องเคารพครูอย่างจริงจัง ในการรักษาด้วยยาพื่นบ้านจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน การรักษา ความเชื่อเรื่องเวทมนต์ คาถา ยังเกี่ยวข้องกับการรักษาในบางขั้นตอน นอกจากนั้นการ ใช้ยารักษาจะต้องไม่เรียกค่าตอบแทนใด ๆ นอกจาก “ค่าราด” หรือเงินบูชาครูเท่านั้น ส่วนผล ประโยชน์อื่น ๆ ต้องแล้วแต่ผู้มารับการรักษาตอบแทน

สำหรับสังเขปประเด็นสำคัญของยาที่ยังใช้ประโยชน์ หมอพื่นบ้านมีความเห็นว่าผู้เป็น หมอพื่นบ้านจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับตัวยาที่นำมาใช้ประกอบเป็นยาอย่างดี มิใช่รู้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ และที่น่าเป็นห่วง คือ มีหมอพื่นบ้านจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับตัวยาอย่างลึกซึ้ง ในส่วน ของสิ่งที่นำมาประกอบเป็นยาของหมอในภาคใต้ที่มีชื่อเรียกที่แตกต่างจากของภาคกลางควรจะ ขีดถือตำราหนังสือบุดอันเป็นตำราของชาวภาคใต้เป็นหลัก และควรตรวจสอบจากหมอพื่นบ้าน หลาย ๆ คนด้วย สำหรับยาแต่ละขนาน ที่ประกอบด้วยตัวยามากชนิด หมอพื่นบ้านจะต้องรู้ว่าตัว ยาใดเป็นตัวยาหลัก และตัวยาใดเป็นตัวยาประกอบ อีกทั้งการใช้ น้ำกระสายยา จะต้องคำนึงถึง การระบุในการใช้เป็นการเฉพาะและที่สามารถใช้สิ่งอื่นแทนได้ การเก็บตัวยามาใช้ปรุง ก็ต้องรู้ว่า ตัวยาชนิดใดเก็บในเวลาใด วันใด หรือตามทิศใด และใช้คาถาอะไรขณะเก็บด้วย สำหรับเครื่อง ยาที่มีคุณภาพ หมอพื่นบ้านเชื่อว่าควรเป็นตัวยาคิดได้จากป่า มิใช่เครื่องยาที่หาซื้อมา หรือเครื่อง ยาที่ปลูกขึ้นโดยปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ยังชี้แนะว่ายาที่ปรุงขึ้นมานั้นนอกจากนำมาจากหนังสือบุด แล้ว ควรจะใช้ควบคู่ไปกับตำราแพทย์แผนโบราณเภสัชกรรมด้วย และประการสุดท้ายคือ การใช้

ยาทุกชนิดจะต้องบูชาครู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งผู้เป็นหมจะต้องมีคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณาต่อผู้ป่วย และจะต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าชีวิตของเพื่อนมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ในเมื่อตระหนักว่าภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหมอพื้นบ้านเป็นสิ่งสำคัญ จึงควรมีการกำหนดนโยบายทางการศึกษาโดยจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านนี้ทุกระดับการศึกษา

1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย และแผนการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ควรที่จะกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ ด้วยการสนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ อย่างจริงจัง

1.3 การจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินงานและกิจกรรมที่กระทำเกี่ยวกับหมอพื้นบ้านควรมีความต่อเนื่องและสามารถดำเนินการได้อย่างจริงจัง

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ศึกษาในท้องถิ่นอื่น เพื่อจะทำให้การศึกษาในด้านนี้กว้างขวางและแพร่หลายยิ่งขึ้น

2.2 ถ้าจะดำเนินการศึกษาในพื้นที่ใด ผู้ศึกษาจะต้องนำเอาผลการศึกษามาเป็นฐานการดำเนินงานในการสร้างจิตสำนึกร่วมกันกับประชาชนให้เล็งเห็นความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาจะได้อนุรักษ์ให้สิ่งดังกล่าวคงอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าตลอดไป

2.3 วัดคือแหล่งรวมที่สำคัญของเอกสาร โบราณเกี่ยวกับยาพื้นบ้านจึงควรหาทางให้วัดเป็นศูนย์กลางที่รวบรวมเอกสารดังกล่าวโดยจัดเก็บในรูปของหอเอกสารหรือพิพิธภัณฑ์ก็ได้

2.4 ผลของการวิจัยโดยเฉพาะส่วนประกอบของยาที่ยังเป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ซึ่งมาจากพืช ควรจัดทำเป็นเอกสารความรู้เกี่ยวกับพืชนั้น ๆ เพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.5 ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวยาที่มาจากพืช โดยนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ศึกษาเพื่อที่จะได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติทางยาของพืชนั้น ๆ จะได้เป็นการยืนยันว่าความเชื่อที่เชื่อดู ๆ กันมานั้นควรแก่การเชื่อถือหรือไม่อย่างไร และเพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.6 ควรจะได้มีการสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ป่าไม้ และส่งเสริมให้มีการปลูกสมุนไพรกันอย่างกว้างขวางเพื่อใช้ประโยชน์ในทางพาณิชย์

บรรณานุกรม

โกมล ศิวบรร . **สมุนไพรไทย** . ม.ป.ท. , 2523

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **ยาจากสมุนไพร**. กรุงเทพฯ ฯ : คณะเภสัชศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล , 2533.

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **สยามไพรัชยพฤษ** : ภูมิปัญญาของชาติ . กรุงเทพฯ ฯ :
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล , 2539.

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ** . กรุงเทพฯ ฯ : คณะเภสัชศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล , 2539 .

ชวน เพชรแก้ว . **วรรณกรรมท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีจากหนังสือ** . สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครู
สุราษฎร์ธานี , 2532

ชวน เพชรแก้ว. **สุราษฎร์ธานีของเรา**. พิมพ์ครั้งที่ 8 . กรุงเทพฯ ฯ : กรุงเทพมหานคร 2540

นิสิริ เรื่องรังษีและพยอม ดันติวัฒน์ . **พืชจากสมุนไพร**. กรุงเทพฯ ฯ : โอเอส พรินติ้งเฮาส์ . 2534

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ . **ไชยา - สุราษฎร์ธานี** . กรุงเทพฯ ฯ : กรุงเทพมหานคร 2519

ปาริชาติ สักกะทำนุ . **กระเทียม**. พิมพ์ครั้งที่ 7 . กรุงเทพฯ ฯ : รวมพรรณ , 2539.

เพียว เหมือนวงษ์ญาติ . **คู่มือการใช้สมุนไพร**. กรุงเทพฯ ฯ . เมดิคัล มีเดีย 2524

พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน** .
กรุงเทพฯ ฯ : ม.ป.ป.

เพ็ญจันทร์ ประดับมุข. **สังคมวัฒนธรรมของการใช้สมุนไพร**. นครปฐม : ศูนย์การศึกษานโยบาย
สาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล , 2534

เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. **ประวัติและวิวัฒนาการการแพทย์แผนไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : หสน. เจียฮั่ว,
2528

เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. **การแพทย์แผนไทย การแพทย์แบบองค์รวม**. กรุงเทพฯ ฯ : องค์การ
ส่งเสริมสุขภาพผ่านสื่อ , 2539.

มะลิ ลีวนานนทัชช และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. **ระบบความเชื่อความคิดและพฤติกรรมการรักษา**
โรคกระดูกด้วยระบบการแพทย์แผนโบราณ. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย
มหิดล , 2534

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 . สุราษฎร์ธานี : อุดมลาภ , 2542.

รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ. **พืชเครื่องเทศและสมุนไพร**. กรุงเทพฯ ฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการ
ฝึกหัดครู , 2535.

“วังรู้ ฉบับตำราสมุนไพร” วารสารทางวิชาการ คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สหวิทยาลัยอีสานใต้ - บุรีรัมย์ . 2529 ปีที่ 2 ฉบับที่ 2. 2531

วันดี กฤษณพันธ์. **เกร็ดความรู้สมุนไพร**. กรุงเทพฯ ฯ : ที.พี.. พรินท์ .ม.ป.ป.

วันดี กฤษณพันธ์. **สมุนไพรน่ารู้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2539.

วันดี กฤษณพันธ์. **สมุนไพรสารพัดประโยชน์**. กรุงเทพฯ ฯ : คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538

สนอง ศิริกุลวัฒนา. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 – 2539** .

กรุงเทพฯ ฯ : พัฒนาหลักสูตร , 2530

สมพร ภูติยานันท์. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแพทย์แผนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ ฯ : โครงการพัฒนาตำรา สถาบันการแพทย์แผนไทย , 2542

สุเมธ ภูติยานันท์. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิหมู่บ้าน, 2536.

สุนทรี สิงหนุต . **สรรพคุณสมุนไพร 200 ชนิด**. ม.ป.ท. 2535.

เสรี อาจสาธิต. **ตำรายาแผนโบราณ**. กรุงเทพฯ ฯ : พิทยาสาร .ม.ป.ป.

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน. **ยาไทยสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน**. กรุงเทพฯ ฯ :

องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2537

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน. **ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ ฯ . องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540

อัมใจ เรือนเพชร วัฒนา จินดาพล และวัฒนา พิทยานันท์ .**การศึกษาการรักษาโรคของหมอพื้นบ้านในจังหวัดพังงา**. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง ศึกษาธิการ . 2536.

อุบล มณีกุล และ กมลภัก **ตำราวจิตต์**. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม.

กรุงเทพฯ ฯ : สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป.

เอกวิทย์ ณ ถลาง . **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย** .

กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2540

บุคคลผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับยาพื้นบ้าน

นายเขียว อินทรักษ์ อายุ 84 ปี หมู่ที่ 7 ตำบลพรุพรี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นายจวง จันทรประเสริฐ อายุ 66 ปี ถนนบำรุงราษฎร์ ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นายแจ่ม พุทศรี อายุ 72 ปี หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งเตา อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นายชั้น เมืองเกิด อายุ 78 ปี หมู่ที่ 4 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 นายประสาน ขวัญช่วย อายุ 70 ปี หมู่ที่ 1 ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 นางแหมะ พรหมเจียม อายุ 72 ปี หมู่ที่ 1 ตำบลท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นายวิเชียร คงทวี อายุ 68 ปี หมู่ที่ 3 บ้านนอก อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 นายสด เพ็ญไชยศรี อายุ 86 ปี หมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 นายสนาน จันทรัตน์ อายุ 81 ปี หมู่ที่ 3 ตำบลท่าชนะ อำเภوتاชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 นายห้วน ขวัญคุณ อายุ 80 ปี หมู่ที่ 5 ตำบลบางนอน อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี